ॐ

શ્રી આગમગચ્છીય ઉદયધર્મગણિ વિરચિત

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ

મહાકાવ્યનું ભાષાંતર

શ્રી રાણપુરનિવાસી શેઠ નાગરદાસભાઈ
પુરૂષોત્તમદાસની આર્થિક સહાયથી
છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા.
ભાવનગર.

વીર સંવત ૨૪૫૪ વિક્રમ સંવત. ૧૯૮૪

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના
સભાસદોને ભેટ.

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

ભાનનગર—ધી "શારદાવિજય" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમા
શા. મટુલાલ લશ્કરભાઇએ છાપ્યુ

અર્પણ પત્રિકા.

અનેક સદ્‌ગુણાલંકૃત જૈનકુળ ભૂષણ

શેઠ શ્રી નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસ.

ભાણપુર નિવાસી આ સદ્‌ગૃહસ્થ સ્વકમાઇના દ્રવ્યથી અનેક પ્રકારના શુભ કાર્યો કરનાર છે. ઉમ્મર વર્ષ ૬૪ ની છે. સીંગાપુર જેવા દૂર પ્રદેશમા જઇને દ્રવ્ય મેળવી જિનભક્તિ, ગુરૂપૂજા, સ્વામિ વાત્સલ્ય, જીવદયા અને વિદ્યાવૃદ્ધિ વિગેરે સત્કાર્યોમા તેનો પુષ્કળ વ્યય કર્યો છે. તીર્થયાત્રા, ઉદ્યાપનાદિ કાર્યોમા સારો દ્રવ્ય વ્યય કરી સંઘપતિપદ મેળવવા ભાગ્યશાળી થયા છે.

આ સભા ઉપર તો તેમની બહુ વર્ષોથી મિષ્ટ દૃષ્ટિ છે. સભાના લાઈફ મેમ્બર બહુ વર્ષોથી થયા છે. સભાને મકાન બંધાવવા માટે ખાસ ઉદાર દિલથી રૂ. ૨૫૦૦૦) જેવી રકમની સખાવત કરી છે. સભા દ્વારા પુસ્તક પ્રચાર કરવામા પણ તત્પર છે. આ

શ્રી રાણપુરનિવાસી શે૦ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસ

પ્રસ્તાવના.

આ ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથ ખરેખર કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. જે બંધુ તે મૂળ ગ્રંથ અથવા તેનું ભાષાંતર લક્ષપૂર્વક વાંચે, તેની અંદર વારંવાર આવતી કેવળી ભગવંતની અથવા આચાર્ય મહારાજની દેશનાઓ હૃદયમાં ઉતારે તે અવશ્ય મનવાંચ્છિત મેળવી શકે તેમ છે

જૈન શાસ્ત્રો ચાર અનુયોગમાં વહેંચાયેલા છે તે પૈકી ધર્મકથાનુયોગમાં આ ગ્રંથનું સ્થાન છે, પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે તેમાં આ ગ્રંથ ઉચ્ચ કોટીમાં આવી શકે તેવો છે સંસ્કૃતના અભ્યાસી માટે તો ખાસ કરીને સંસ્કૃતજ વાંચવા લાયક છે. કારણકે તેમાં પ્રાસંગિક-પ્રસ્તાવિક શ્લોકો અને માગધી ગાથાઓ ઘણી અસરકારક મૂકેલ છે આ ગ્રંથ સંસ્કૃત પ્રથમ ઝવેરી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી છપાયેલ પણ તેમાં અશુદ્ધિની સ્ખળના વિશેષ હોવાથી અને લભ્ય પણ ન થતો હોવાથી પંન્યાસજી ભક્તિવિજયજીની પ્રેરણાથી તેમણે મેળવેલી આર્થિક સહાયને લઈને શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઈ કે તેઓ જૈનશાસ્ત્રના સારા અનુભવી થઈ ગયેલા છે તેમની પાસે શુદ્ધ કરાવીને અમે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે કિંમત રૂા ૧-૮-૦ રાખી છે અમારી સભામાંથી તે મળી શકે છે

આ તે ગ્રંથનુ ભાષાંતર છે પણ અક્ષરશ ભાષાંતર ન કરતા કાઇક ગુજરાતી ભાષામા વાકયરચના ઠીક લાગે-વાચનારને રસ પડે એમ ધારી કેટલોક ફેરફાર કર્યો છે, પરતુ તેમા કર્ત્તાના આશયને બદલાવા દીધો નથી મારૂ સસ્કૃત ભાષાનુ જ્ઞાન સ્વલ્પ હોવાથી આ ભાષાતરમા કાઇ સ્ખળના જણાય તો તેને માટે હુ પ્રારભમાજ ક્ષમાયાચના કરી લઉં છુ

આ ભાષાતર કરવાનો મને સ્વત ઉત્સાહ જાગૃત થવાથી મે કરેલુ છે અને તે પ્રગટ કરવા માટે શ્રી રાણપુરનિવાસી ઉદારદિલના ગૃહસ્થ શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસને જણાવતા તેમણે તે વિચારને પુષ્ટિ આપવાથી આ ભાષાતર વાચકોના હાથમા મૂકવાને અમારી સભા ભાગ્યશાળી થયેલ છે આ સબધમા સહાયક નાગરદાસભાઇને ધન્યવાદ ઘટે છે

આ ગ્રથમા દાન, શીળ, તપ ને ભાવ-એ ચાર પ્રકારના ધર્મનુ ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ચાર શાખા તરીકે વર્ણન કરેલુ છે તે ધર્મના ઉપદેશદાતા શ્રી મહાવીર પરમાત્મા છે તેમણે ક્ષત્રિયકુડ ગ્રામે (પોતાની જન્મભૂમિએ) પધારી બાર પર્ષદા સમક્ષ એનો ઉપદેશ આપેલો છે ચારે શાખામા ચારે પ્રકારના ધર્મનુ સ્વરૂપ કહેલ છે તે ધર્મનુ આરાધન કરનાર ચાર મહાપુરૂષના દૃષ્ટાતનો નિર્દેશ કરતા તે દૃષ્ટાત કહેવાની પ્રાર્થના કરનાર દાનધર્મ માટે હસ્તિપાળ રાજા, શીળધર્મ માટે નદીવર્ધન રાજા, તપધર્મ માટે ગૌતમ સ્વામી અને ભાવધર્મ માટે સુધર્મા ગણધર છે તેમની પ્રાર્થનાથી આસન્ન ઉપકારી પરમાત્માએ તે ચારે ધર્મ ઉપર ચાર કથા સવિસ્તર પ્રરૂપેલી છે

આ ચાર કથાની અંતર્ગત બીજી અનેક કથાઓ ઘણી અસરકારક આપવામા આવી છે તે અનુક્રમણિકામા બતાવેલ હોવાથી અહીં ફરીને ઉલ્લેખ કરવામા આવતો નથી, પરંતુ તે સર્વે કથાઓ જુદી જુદી પણ ખાસ વાચવા લાયક છે દરેક કથામા મુનિરાજનો ઉપદેશ તો આવેજ છે અને તેમા જુદા જુદા વિષયપર ઉપદેશ આપેલો છે તે દરેક દેશનાઓ પણ ખાસ વાચવા લાયક છે

પ્રારભમા મગળ કર્યા બાદ કર્ત્તાએ ધર્મનુ સામાન્ય સ્વરૂપ કહીને મહાવીર પરમાત્મા ક્ષત્રિયકુડ ગ્રામે પધારતા ત્યા હસ્તિપાળ ગજા, શ્રેણિક રાજા અને નદીવર્ધન (બધુ) રાજા વદન કરવા આવે છે તેમની સમક્ષ વિશેષ પ્રકારે ધર્મનુ સ્વરૂપ વીર પરમાત્માએ કહ્યુ છે આ પ્રમાણેના પીઠબધ ઉપર આ ધર્મકલ્પદ્રુમની રચના અથવા ધર્મરૂપ પ્રાસાદની ઘટના કરવામાં આવી છે

આ ગ્રથમા પ્રસગે પ્રસગે તપોવિધાન, સ્વપ્ન સ્વરૂપ, ચક્રવર્ત્તીની ઋદ્ધિનુ વર્ણન, ભાવનાઓનુ સ્વરૂપ વિગેરે વધારે વિસ્તારથી આપેલ છે બુક વાચવી શરૂ કર્યા પછી મૂકવી ગમે તેમ નથી

આ ભાષાતરમા પેલી શાખાએ પૃષ્ટ ૧૫૪ ને પલ્લવ ૩ રોકેલા છે, બીજી શાખાએ પૃષ્ટ ૧૨૯ ને પલ્લવ બે રોકેલા છે, ત્રીજી શાખાએ પૃષ્ટ ૬૭ ને પલ્લવ એક રોકેલો છે ને ચોથી શાખાએ પૃષ્ટ ૭૮ ને પલ્લવ બે રોકેલા છે એમ એકદર પૃષ્ટ ૪૨૮ ને પલ્લવ ૮ છે

આ ચાર પ્રકારનો ધર્મ એવો છે કે તેમાથી એક પ્રકારનો ધર્મ પણ આરાધ્યો છતો આ સસારમાથી પાર ઉતરવાને સમર્થ છે તો પણ તે ચારમા ભાવધર્મનુ પ્રધાનપણુ છે, કારણકે દાન, શીળ ને તપ–એ ત્રણે પ્રકારનો ધર્મ ભાવસહિત હોય તોજ ફળદાયક થાય છે

આ મૂળ ગ્રથના કર્ત્તા આગમિક ગચ્છવાળા શ્રી ઉદયધર્મગણિ છે તેઓ ક્યારે થયા ? આ ગ્રથ ક્યારે રચ્યો ? કયા રહીને રચ્યો ? વિગેરે હકીકત લભ્ય થઇ શકી નથી માત્ર આ ગ્રથના પ્રાત ભાગે તેમણે આપેલી પ્રશસ્તિમા જેટલુ જણાવ્યુ છે તેટલુજ લભ્ય છે

આ સબધમા અમે વિશેષ પ્રયાસ પણ કરી શકયા નથી ઐતિહાસિક વિષયના વેત્તાઓ આ સબધમા વિશેષ પ્રકાશ પાડશે તો અમે માસિકદ્વારા પ્રગટ કરશુ

પ્રાતે આ ભાષાતરમા મતિદોષાદિ કારણથી કાઈ પણ સ્ખળના થઇ હોય તો તેને માટે ક્ષમા ઇચ્છી આ ટુ કી પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામા આવે છે અને આ ભાષાતરનો લાભ જેમ બને તેમ વધારે જૈન બધુઓ લેય અને તેને હૃદયમા ઉતારી આત્મહિત કરે એમ ઇચ્છી તેને માટે પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરવામા આવે છે

તથાસ્તુ

સ ૧૯૮૪ દ્વિ શ્રાવણ શુદિ ૯
કુવરજી આણદજી.
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના પ્રમુખ.

अनुक्रमणिका

॥ श्री परमात्मने नमः ॥

श्री ઉદયધર્મગણિ વિરચિત.

श्री धर्मकल्पद्रुम महाकाव्यनुं ભાષાંતર.

પ્રથમ પલ્લવ

યુગની આદિમાં એટલે આ [illegible]
પ્રારંભમાં આ અવસર્પિણી [illegible]
છેડે શાશ્વતસુખને આ [illegible]
પ્રગટ કર્યો-ઉપદિશ્યો ને [illegible]
દેવ (નાભિરાજાના પુત્ર) જિનેશ્વર હે ભવ્ય [illegible]
શ્રી-મોક્ષલક્ષ્મી તેને આપો ૧ ભવથી [illegible]
નાથ પ્રભુ તમને શાન્તિને માટે થાઓ કે [illegible]
ચેલો મેરૂ પર્વત અદ્યાપિ નિશ્ચળજ [illegible]
એવું રાજ્ય પણ તજીને અને કામદેવરૂપ [illegible]
જેઓએ ચારિત્ર સામ્રાજ્યને અંગીકાર [illegible]

પરમાત્માને હર્ષથી નમસ્કાર કરૂ છુ ૩ લોકને વિષે જીવોના અનેક પ્રકારના વિઘ્નોને હરનાર અને મનવાચ્છિતને આપનાર જીરાપલ્લિવિભૂષણ શ્રી પાર્શ્વનાથ તમને નિરતર પવિત્ર કરો ૪ સિહ પણ પોતાથી અધિક પરાક્રમ જેમનુ જોઇને લચ્છનને મિષે જેમની સેવા કરી રહ્યો છે એવા વીર પરમાત્મા તમને વાછિત વન્દાનના આપનારા થાઓ ૫ શ્રી અજિતનાથ વિગેરે બીજા પણ કામદેવને જીતનારા પરમાત્માઓ (તીર્થકરો) મોક્ષ લક્ષ્મીના આપનારા એવા, ભવ્ય જીવોને હર્ષને માટે થાઓ ૬ કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ અને ચિતામણિ સમાન જે નિરતર ચિતિત અર્થને આપનાર છે એવા શ્રી ગૌતમ ગણધર ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે અર્થાત હે ભવ્યજીવો! તમે તેનુ ધ્યાન કરો ૭ જેના પ્રસાદથી કવીશ્વરો ગ્રથોને રચી શકે છે એવી શાસ્ત્રોરૂપી સમુદ્રનો પાર પમાડનારી શારદા (સરસ્વતી) તમને વર આપનારી થાઓ ૮ ધર્મ આ લોકમા અનેક પ્રકારના સુખને આપનાર છે, ધર્મ દુષ્કર્મનો ઘાત કરનાર છે, ધર્મ માતા પિતા ને સ્વામી તુલ્ય છે અને ધર્મ સર્વદા જયવત વર્તે છે ૯ ત્રણ લોકરૂપ જેની ભૂમિ છે, જૈનશાસનરૂપ નગર છે, જે નગરમા વિનયવાન, ક્ષમાવાન અને સદાચારી પવિત્ર મનુષ્યો વસે છે, જેનુ દૃઢ એવુ જ્ઞાનપીઠ છે, જેની વ્યાખ્યારૂપ શ્રેષ્ઠ વેદિકા છે અને વિચારરૂપ સિહાસન છે, સમ્યકત્વરૂપ જેમની ઉપર ઉત્તમ છત્ર છે, મન શુદ્ધિરૂપ પટરાણી છે, સુકૃતોદયરૂપ કુમાર (પુત્ર) છે, વિવેકશ્રી નામનો મહામાત્ય (મોટો પ્રધાન) છે, સિદ્ધાતરૂપ સધિરક્ષક છે અને ચતુર્વિધ સઘરૂપ જેમનુ સૈન્ય છે, એવો શ્રીધર્મભૂપતિ પ્રતિદિન સેવા કરવા યોગ્ય છે, કે જે રત્નત્રયી (જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર) ને આપનાર છે ૧૦ થી ૧૩ આ ધર્મભૂપતિની આજ્ઞાનુ જેઓ

ઉલ્લંઘન કરતા નથી અર્થાત્ આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે, તેઓ આ વિષમ એવા કલિયુગમા પણ શ્રેષ્ઠ સુખને પામે છે ૧૪ કહ્યુ છે કે —

" જે (કળિયુગ) મા પૃથ્વી નિર્બીજ અને ઔષધિઓ સત્વ વિનાની થયેલી છે, બ્રાહ્મણો અયોગ્ય કર્મમા સ્થિત થયેલા છે, રાજાઓ અર્થ (દ્રવ્ય) મેળવવામા તત્પર અને કુધર્મમા (અનીતિમા) રક્ત થયેલા છે, નીચ મનુષ્યો મહત્ત્વને પામેલા છે, સ્ત્રીઓ પતિને છેતરવાના વિચારવાળી છે, પુત્રો પિતાનો દ્વેષ કરનારા છે, એવો કળિયુગ પ્રાપ્ત થયે સતે તેમને ધન્ય છે કે જેઓએ પોતાની સ્થિતિરૂપ સદાચાર તજેલો નથી ૧૫ " આવા વિષમ કાળમા જેઓ ધર્મને તજતા નથી, તેઓ સસાર-સમુદ્રનો પાર પામવાને સમર્થ થાય છે ૧૬ કહ્યુ છે કે —

" ધર્મથી કલક રહિત એવા કુળમા જન્મ થાય છે, ધર્મથી શ્રેષ્ઠ એવી જાતિ પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મથી અખડ (દીર્ઘ) આયુ અને દીર્ઘ બળ પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મથી નિરોગીપણુ મળે છે, ધર્મથી અનિદ્ય એવુ દ્રવ્ય, નિરૂપમ એવા ભોગ, સારી કીર્ત્તિ અને સદ્બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મથીજ પ્રાણીઓને સ્વર્ગ અને અપવર્ગ જે મોક્ષ તે મળી શકે છે ૧૭ " વળી " ધર્મ ઉત્તમ મગળરૂપ છે, મનુષ્યની અને દેવપણાની લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે તેમજ મુક્તિને આપનાર છે, ધર્મ બધુની જેમ પ્રતિદિવસ સ્નેહ કરે છે, કલ્પવૃક્ષની જેમ વાચ્છિત પૂરે છે. સદ્ગુણના સક્રમમા (પ્રાપ્તિમા) ધર્મ ગુરૂ જેવો છે, સ્વામીની જેમ રાજ્ય આપનાર છે, ધર્મ પિતાની જેમ પવિત્ર કરે છે અને વત્સલપણાથી માતાની જેમ પુષ્ટિ આપે છે "

"આ પ્રાણીને પુણ્ય વિપર્યય ભાવને પામ્યે મતે અર્થાત્ પાપનો ઉદય થયે નતે બધુ સ્વજનો અને મિત્રો વૈરીપણાનુ આચરણ કરે છે, ગુણવતી સ્ત્રી પણ સર્પ જેવી થાય છે, મિત્ર તે ખળ (દુર્જન) પણ ધારણ કરે છે, ગુણવાન એવા પુત્ર પણ શત્રુરૂપ થાય છે, શ્રીખડ (સુખડ) નુ વિલેપન ઉલટો દાહ કરે છે, સારા વાકયો (સબ્દો) શ્રવણમા વ્રજ જેવા લાગે છે અને અર્થ પણ અનર્થરૂપ થાય છે" આ પ્રમાણે લોકને વિષે પુણ્ય પાપનુ ફળ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેનો વિચાર કરીને બુદ્ધિમાન મનુષ્ય જેમ લાભ દેખે છે તેમ આચરણ કરે છે ૧૯ " જેઓ પોતે જ કૃત્ય કૃત્યના જાણનાર હોય છે તેઓ ઉત્તમ કહેવાય છે, બીજાના કહેવાથી સમજે તે મધ્યમ કહેવાય છે અને કોઇપણ રીતે ન સમજે તે અધમ કહેવાય છે ૨૦

"જેમ સિંહમા ને શ્વાનમા, અશ્વમા ને ખરમા, સુવર્ણમા ને પીત્તળમા, હાથીમા ને પાડામા, ઇંદ્રનીલ મણિમા ને કાચમા, હંસમા ને બગલામા, કલ્પવૃક્ષમા ને કેરડામા, તેજમા ને અંધકારમા, અને દુધમા ને છાશમા મોટુ અતર છે તેમજ જૈન ધર્મમા અને મિથ્યા ધર્મમા પણ મહાન્ અતર છે" ૨૧-૨૩ "કયા અમૃત ને કયા કાજીનુ જળ, કયા મેરૂ ને કયા સરસવ, કયા ઐરાવત ને કયા ઘેટો, ક્યા સમુદ્ર ને ક્યા ખાબોચીયુ, ક્યા ગરૂડ ને કયા મચ્છર, કયા શેષનાગ અને કયા અળશીયુ, એ બધાના જેમ મહત્તર છે તેમ જિનેશ્વરકથિત ધર્મમા ને હિંસાયુક્ત અન્ય ધર્મોમા મહદતર છે" ૨૪-૨૫. શ્રી જિનેશ્વરે કહેલા પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય વાઉકાય, વનસ્પતિકાય, અને ત્રણ ભુવનમા વિદિત એવા બેઇંદ્રિય વિગેરે

ત્રસકાયના જીવોનુ જે ધર્મમા પોતાની મારા શ માનીને બ ળબુદ્ધિથી રક્ષણ કરવામા આવે છે તે સર્વ ધર્મોમા ચૂડામણિ તુલ્ય જૈન ધર્મ જગતમા જયવતો વર્તે છે ૨૬ ધર્મ લક્ષ્મીને આકર્ષણ કરવાની વિદ્યા તુલ્ય છે, દારિદ્રરૂપી પર્વતને તોડી પાડવાને (નાશ કરવાને) વજ્ર તુલ્ય છે, સુખોને મેળવવાના કામણ તુલ્ય છે અને સ્વર્ગ તેમજ અપવર્ગ (મોક્ષ) ને આપનાર છે ૨૭ ધર્મનુ મહાત્મ્ય મે તો મારી બુદ્ધિના પ્રમાણમા લેશમાત્રજ કહ્યુ છે કારણ કે પગનુ પસારવુ સગ્યાના પ્રમાણમાજ થઈ શકે છે પૂર્વે મોટા કવિવરો થઈ ગયા છે કે જેઓ ભારતીનો ખાસ પ્રમાદ મેળવનાર હતા, તેઓ ક્ષીરસમુદ્ર જેવા પુષ્કળ ગ્રથો ધર્મનુ મહાત્મ્ય બતાવનાર રચી ગયા છે, તેમની સ્પર્ધા કરીને જો હુ ગ્રથ રચવા જાઉ તો જેમ વામન મનુષ્ય ઉચા વૃક્ષના ઉપરના ભાગમા રહેલા ઞત્ ફળને લેવાની ઈચ્છા કરે તેની જેમ હાસ્યને પાત્ર થાઉ જેમ કોઈ મનુષ્ય પ્રવહણવિના માત્ર પાટીઆને આધારે સમુદ્ર તરવાની ઈચ્છા કરે તેમ સ્વલ્પ બુદ્ધિવાળો હુ કાઇક ધર્મની વ્યાખ્યા કરવાની ઈચ્છાથી પ્રવૃત્તિ કરૂ છુ જેમ પવને ઉડાડેલા પાણીના કણોને ગ્રહણ કરવાની તેમજ પાણીમા પડેલા ચદ્રના પ્રતિબિબને ગ્રહણ કરવાની કોઇ ઈચ્છા કરે તેમ હુ મૂર્ખ અને સ્વલ્પ જ્ઞાનાભ્યાસી છતા વાચાળ થઇને ગતલજ્જ એવો નવીન ગ્રથ કરવાની વાચ્છા કરૂછુ ગુરૂના ભક્તિ યથી અને શ્રી સઘના અનુમતથી મુગ્ધજનોને બોધ થવાને માટે સુગમ એવુ આ કથાનક રચવા પ્રયત્ન કરૂ છુ ૨૯ થી ૩૪

હુ મૂર્ખપણાથી જે કાઇ રચના કરૂ તેને માટે પડિત પુરૂષોએ મારી ઉપર ક્ષમા કરવી અને મુજ દીન ઉપર દયા કરીને

તેમણ મારો દોષ પ્રગટ કરવો નહી જો કે સત પુરૂષો તો સ્વભાવે જ પરના દોષનુ આચ્છાદન કરવામાજ તત્પર હોય છે. જગતકર્તાએ તેમને આ પૃથ્વીને શોભાવનારા મૌક્તિકરૂપજ બનાવેલા છે ૩૫-૩૯ પૂર્વ શાસ્ત્રોના અનુમાનને આધારે હુ આ ધર્મકલ્પદ્રુમ નામનો ગ્રથ રચુ છુ—તે નવપલ્લવ યુકત ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષનુ અર્થાત્ ધર્મનુ હુ પ્રારભમા વ્યાખ્યાન કરૂ છુ —

" જીવદયા જેનુ મૂળ છે, સદાચરણરૂપ કન્દ છે, લજ્જારૂપી દૃઢ સ્તભ છે, સદ્બુદ્ધિરૂપી ત્વચા છે, દાન શીળ તપ ને ભાવરૂપ ચાર મુખ્ય શાખાઓ છે, વિચાર આચાર ને વિનયરૂપ સેકડો પ્રતિશાખાઓ છે, જીવાજીવાદિક નવ તત્ત્વો, જિનપૂજાદિ સત્ક્રિયાઓ અને બાર ભાવનાઓ રૂપી વિવિધ પત્રો છે, વિવેકાદિ ગુણના સમૂહરૂપ નવીન કીસલયોનો સમૂહ છે, સત્કુળમા જન્મ અને સ્વર્ગના સુખરૂપ જેના પુષ્પો છે, અને એ પુણ્યરૂપ વૃક્ષનુ ફળ મનુષ્યો મોક્ષનુ અક્ષય સુખ પામે છે તે આગમમા કહેલુ છે મિત્ર, પુત્ર, કળત્ર (સ્ત્રી), સાધર્મી, સ્વજનો, ધન અને ધાન્ય–તદ્રૂપ ગૃહસ્થોને પ્રાપ્ત થતી તે વૃક્ષની શીતળ છાયા છે, મનશુદ્ધિરૂપ જળના પૂરથી જ તે વૃક્ષ સદા વૃદ્ધિ પામે છે, જે વૃક્ષ સર્વદા દીન અને અનાથ પ્રાણીઓરૂપ વિહગમો (પક્ષીઓ) નુ આશ્રયસ્થાન છે, જેના સ્વાદુ ફળોનુ આસ્વાદન જીવો અનેક પ્રકારે કરે છે અને જે વૃક્ષની સાત ક્ષેત્રરૂપી દોષરહિત એવી શુદ્ધ ભૂમિ છે, હે ભવ્યજીવો ! સાભળો ! એ ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ દભવર્જિત એવા મનને વિષે નિરતર આદરપૂર્વક સેવવા યોગ્ય–ધારણ કરવા યોગ્ય છે ૩૮-૪૯

" શ્રેયકારી અને શ્રેષ્ઠ એવુ સૌભાગ્ય, સુદર યુવતિઓ,

વિચિત્ર વસ્ત્રો, સુદર હારો, માથે છત્ર, ચચળ એવા તુરગમો, મદઝરતા હસ્તિઓ, કચનમય શુદ્ધ ગૃહ, સુખ, લક્ષ્મી, પ્રભુતા, પ્રવર સુવર્ણ જેવી શરીરની કાતિ, લોકોમા ઉજ્વળ એવી કીર્તિ, શ્રદ્ધા, અને સદ્ધર્મના માર્ગની પ્રાપ્તિ–એ સર્વ નિશ્ચે ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષના ફળો છે ૪૭

સત્તાવીશ નક્ષત્ર યુક્ત ચદ્રની જેમ સત્તાવીશ ભવ પર્યત સમાગમા ભમીને જેઓ શાશ્વતપદને પામ્યા છે તે શ્રી વીર-પરમાત્મા તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે થાઓ એકદા શ્રી મહા-વીર પરમાત્મા પૃથિવીતળને પાવન કરતા, દેવતાઓએ રચીને સચારિત કરેલા સ્વર્ણ–કમળપર પાદને સ્થાપન કરતા, વસુધાપીઠ ઉપર વિચરતા અને ભવ્યજનોને પ્રતિબોધ કરતા સ્વજન્મ-સ્થાનરૂપ ક્ષત્રિયકુડ ગામે પધાર્યા ૪૯–૫૦ અનેક સુર અસુર તથા મનુષ્યોએ યુક્ત અને ગૌતમાદિ ગણધરોએ સેવિત એવા પ્રભુ ત્યા સિધાર્થવનની ભૂમિમા સમવસર્યા ૫૧ ચાર નીકાયના દેવોએ મળીને ત્યા વિધિપૂર્વક સમવસરણ રચ્યુ પ્રભુ સહસ્રાશુ (સૂર્ય) ની જેમ તેમા પૂર્વ તરફના સિહાસન ઉપર બીરાજ્યા ચોસઠ ઇદ્રો તરતજ ત્યા એકઠા મળ્યા અને દેવદુદુભિ વિગેરે વાજીત્રો વાગવા લાગ્યા પ્રભુનુ આગમન જાણીને વનપાળ તરતજ નદિવધન રાજા પાસે વધામણી આપવા ગયો તેણે ઉતાવળે જઇને વિનયપૂર્વક તેમને નિવેદન કર્યું કે–"હે સ્વામિન્! હુ આપને અત્યત આનદ સાથે વધાવુ છુ તમારૂ કલ્યાણ થાઓ હે પ્રભુ! તમારા બધુ વીર પરમાત્મા આપણા ઉદ્યાનમા સમ-વસર્યા છે" આ પ્રમાણેની વધામણી સાભળીને જેના રોમરાય વિકસ્વર થયા છે એવા નદિવર્ધન રાજાએ વનપાળને વધામણી

આપનારા તરીકે ૧૨ા લાખ સોનૈયા આપ્યા, પશ્ચાત પ્રમાદ કર્યો અને સોનાની જીવ્હા આપી પછી સૈન્ય સહિત ઉત્સવ સાથે નદિવર્ધન રાજા વદન કરવા નીકળ્યા તેજ વખતે ચા અકસ્માત પાવાપુરીનો રાજા હસ્તિપાળ આવ્યો તેમજ વીરપરમાત્માનુ આગમન સાભળીને હર્ષથી વ્યાપ્ત થયેલ મગધેશ્વર શ્રેણિક રાજા પણ આ યા પછી ત્રણે રાજાઓ એકત્ર મળીને વીરપ્રભુને વદન કરવા ચાલ્યા સોનુ ને સુગધ મળવાથી નદિવર્ધન રાજા વિશેષ હર્ષિત થયા પર થી ૬૦

"મધુર નાદ તત્કાળ પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે, સ્ત્રી પણ તત્કાળ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે છે, અગ્નિ તત્કાળ ટાઢને હરે છે અને જિનેશ્વર તત્કાળ સર્વ પાપોને હરે છે " ૬૧

ત્રણે રાજાઓએ પાચ અભિગમન સાચવીને, ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક પ્રભુને વદન કર્યું પછી દેવાધિદેવના દર્શનથી હર્ષિત થયેલા મનવાળા તે ત્રણે રાજાઓ ભક્તિપૂર્વક હાથ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા " હે વીતરાગ ! ત્રૈલોક્યદિવાકર એવા આપને જોવાથી આજે અમારે સુપ્રભાત થયુ છે, સુદિવસ થયો છે અને મહા કલ્યાણ તેમજ મહા મગળિક થયુ છે આજે અમારા મોહપાસ છેદાણા છે, રાગાદિ શત્રુઓ જીતાણા છે, આજે અમને મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થયુ છે અને આજે અમે ભવસમુદ્રને તરી ગયા છીએ અમારૂ મન પ્રસન્ન થયુ છે, નેત્ર અમૃતથી પૂર્ણ થયા છે અને હે જિનેદ્ર ! તમારૂં દર્શન થવાથી આજે અમે અમૃત કુડમા સ્નાન કર્યું છે " આ પ્રમાણે જગન્નાથની સ્તુતિ કરીને પોતાના ભવને સફળ કરતા એવા તેઓ યોગ્ય સ્થાને અનુક્રમ

પ્રમાણે બેઠા તે વખતે સુર અસુર મનુષ્ય અને સાધુ સાધ્વીની બાર પર્ષદાઓ મળી તે આ પ્રમાણે પોતપોતાને સ્થાને બેઠી ૬૮

"અગ્નિકૂણમા ગણધરો, વૈમાનિકની દેવીઓ અને સાધ્વીઓ બેઠી, નૈરૂતકૂણમા જ્યોતિષી, વ્યતર ને ભુવનપતિની દેવીઓ બેઠી, તેમના સ્વામી ત્રણે પ્રકારના દેવો વાયવ્યકૂણમા બેઠા અને ઈશાનકૂણમા વિમાનવાસી દેવો, મનુષ્યો અને તેની સ્ત્રીઓ બેઠી આવુ બાર પર્ષદાયુક્ત સમવસરણ તમને પવિત્ર કરો " ૬૯

પછી વીર પરમાત્માએ ચાર મુખવડે દેશના આપવાનો પ્રારભ કર્યો "હે ભવ્ય જીવો! સ્થિર મન કરીને સમ્યક્ પ્રકારે સાભળો – દશ દ્રષ્ટાતવડે દુર્લભ એવો મનુષ્ય ભવ તથા ઉત્તમ કુળ પામીને કાંઈ પણ ઉત્તમ કાર્યવડે એવુ કરો કે જેથી તેનુ એક મુહૂર્ત પણ વૃથા ન જાય દિવસના ચાર પહોરમા મનુષ્યોએ એવુ કાર્ય કરવુ જોઈએ કે જેથી રાત્રીએ નિશ્ચિત હૃદયથી સુઈ શકાય સર્વ પ્રકારના અર્થની સિદ્ધિ કરનાર યૌવન પામીને બુદ્ધિમાનોએ એવુ કાર્ય કરવુ જોઇએ કે જેથી વૃદ્ધાવસ્થામા સુખે રહી શકાય ડહાપણવાળાઓએ આ જન્મવડે એવુ કાઈક સત્કાર્ય કરવુ જોઇએ કે જેથી આગામી જન્મ અવશ્ય શુદ્ધ-શ્રેષ્ટ પામી શકાય બુદ્ધિમાનોએ પ્રતિવર્ષ આખા વર્ષમા લાગેલા દોષોનુ પ્રાયશ્ચિત્ત ગુરૂ પાસેથી અવશ્ય લેવુ અને તેનો અમલ કરવો કે જેથી શુદ્ધ થયેલો આત્મા આદર્શ(કાચ)ની જેવો ઉજ્વળ થાય દરવર્ષે હર્ષપૂર્વક પોતાના દ્રવ્યને અનુસારે સાધર્મિક ભાઇઓની તથા ધર્માચાર્યની પૂજાભક્તિ બુદ્ધિમાનોએ કરવી કહ્યુ છે કે –

" સમકિતને ભજ (અગીકાર કર), કુત્સિત મતોને છોડી,

દે, જિનેશ્વરને દેવ તરીકે માન, સુસાધુને ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર, મદને તજી દે, પ્રાણીની નિંદા તજી દે, ઉત્તમ ગુણોવડે પરને શાંતિ આપ, સુશીલ મનુષ્યોની સગાતે મિત્રાઇ કર આત્મારામ પણે રહે કે જેથી મોક્ષ તારાથી દૂર ન રહે-નજીક આવે ૭૮ " જેના મન વચન કાયા નિર્મળ વર્તે છે તે સંસારનો પારગામી થવાને સમર્થ થાય છે, કેમકે-પ્રાણીને મનજ બંધ ને મોક્ષનુ કારણ છે વિષયાસક્ત મન બંધનુ કારણ છે અને નિર્વિષયી મન મોક્ષનુ કારણ છે દાન, પૂજા, તપ, તીર્થસેવા અને શ્રુત જેનુ મન શુદ્ધ નથી તેના વૃથા છે સ્નેહસંબંધવાળા સ્વજનમા અને અપકાર કરનારા શત્રુમા જ્યારે તારૂં મન તુલ્ય ભાવને ભજશે ત્યારેજ તને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે સુદર અથવા અસુદર શબ્દાદિ વિષયના સાધનોમા તારૂ ચિત્ત જ્યારે એકાકાર થશે એકરૂપે વર્તશે ત્યારે તને પરમ સુખ પ્રાપ્ત થશે, ગોશિષચંદનના વિલેપનમા અને વાંસલાવડે થતા છેદનમા જ્યારે તારૂ મન અભિન્ન ચિત્તવૃત્તિને ધારણ કરશે ત્યારે તને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે, સજ્જન પુરૂષોની વાણીનો વિસ્તાર અમૃતની જેવો સુસ્વાદુ, સૂર્યની જેવો બોધકારક અને જ્ઞાનની જેમ તત્ત્વમા નિષ્ણાત કરે એવો હોય છે સજ્જનો સત્ય, કરૂણાવડે આર્દ્ર, અવિરૂદ્ધ, અનાકુળ, અગ્રાહ્ય, ગૌરવવાળુ વચન બોલે છે હિત, મિત, પ્રિય, સ્નિગ્ધ, મધુર અને પરિણામી એવુ ભોજન અને વચન ખાવુ અને બોલવુ યોગ્ય છે સર્વ અશુચિના સ્થાનરૂપ, વિનાશી અને કૃતઘ્ન એવા આ દેહના ગુણનો વિસ્તાર મૂર્ખજનોજ કરે છે શરીર એક જાતનુ વ્રણ છે, તેની ઉપર ભોજન તેને પિંડ આપવા તુલ્ય છે, સ્નાન તે વ્રણને ધોવા તુલ્ય છે અને વસ્ત્ર તેના પર પાટા બાંધવા તુલ્ય છે, કર્પૂર (બરાસ), કુંકુમ (કેસર), અગુરૂ, મૃગમદ (કસ્તુરી) અને હરિ-

ચંદનાદિ વસ્તુઓ સુંદર છતાં પણ મનુષ્યના કલેવરના (શરીરના) સમર્ગથી અસુંદર થાય છે (મલિન થાય છે) સુસ્વાદુ અને સુગંધી એવા મોદક, દધિ, દુધ, ઈક્ષુરસ, શાલ્યાદિ ઉત્તમ ધાન્ય, દ્રાક્ષ, પાપડ, અમૃતા, ઘેબર, સ્વર્ગમાંથી આવ્યા હોય તેવા સ્વાદુ આમ્રાદિ-એ સર્વ ખાધા પછી તત્તમાત્ર જે શરીરના સંગથી મળરૂપ થઇ જાય છે તેવા શરીરને શુચિ શુચિ (પવિત્ર પવિત્ર) એમ તો મોહાંધ જનોજ માને છે ૯૧ એવા શરીરનો સાર પુન્ય-કાર્યનું સેવન કરવું, પરોપકાર કરવો અને વ્રત અભિગ્રહાદિ ધારણ કરવા તે છે પુરૂષોને વિશુદ્ધ એવું મન, વાણીનો સંયમ અને ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ એ ત્રણ મહાતીર્થરૂપ છે, તે સેવ્યા છતાં સ્વર્ગ તેમજ મોક્ષને આપે છે ઉતમત્સર (અભિમાન વિનાના), પરહિતાર્થમાં ઉદ્યમવાળા, પરના અભ્યુદયમાં સ્થિત થયેલા, પરની વિપત્તિ જોઇને ખેદ થી વ્યાકુળ બનેલા, મહાપુરૂષોની કથા સાભળવાથી જેને રોમોદ્ગમ થયેલો છે એવા, સમસ્ત દુરિતરૂપ અર્ણવનો પાર પામવાને સેતુ જેવા-એવા સત્પુરૂષો જયવંતા વર્તે છે સર્વજનોના અભિહિત (વાંછિત)ને કરનાર, ઉપકાર કરવામાં તત્પર, સ્વાર્થમાં પ્રમાદી અને પરમાર્થમાં પ્રેમી-એવા પુરૂષ કોને વલ્લભ થતા નથી ? સદ્વાક્ય જેવું બીજું વશી-કરણ નથી, ઉત્તમ કળા જેવું બીજું ઉત્કૃષ્ટ ધન નથી અહિંસા જેવો બીજો ધર્મ નથી અને સંતોષ સમાન બીજું કોઈ સુખ નથી ધર્મનું મૂળ વિનય છે, વિનયથી ધન ઉપાર્જન થઇ શકે છે અને વિનયવાળાને વિનીત (અનુકુળ) સ્ત્રી, અનુકૂળ પુત્રો અને ત્રણ વર્ગની સહજ સાધના પ્રાપ્ત થાય છે અલ્પ પુણ્યવાળા જીવોના ચિત્તમાં વિવેક ચીરકાળ ટકી શકતો નથી, કેમકે દરિદ્રીના ઘરમાં દીપક અલ્પ સમયજ હોય છે દાન શીલ તપ ને ભાવરૂપી

ચાર શાખાઓ યુક્ત ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ પ્રાણીને કલ્યાણ અને દ્રવ્યાદિક સુખસંપત્તિ આપે છે તે ચાર પ્રકારમાંથી પ્રથમ દાનરૂપ શાખાનું કાંઈક વર્ણન કરીએ કારણકે દાનવડેજ ઉત્તમ ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે અને દાનવડેજ ઉજ્વળ કીર્ત્તિ થાય છે રાજ્યાદિક સુખને તજીને સુપાત્રદાનથી પ્રાપ્તી ચંદ્રયશા રાજા અને ધર્મદત્ત વણિકની જેમ શિવસંપત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે " ૧૦૧

આ પ્રમાણે શ્રી પ્રભુની દેશના સાંભળીને હસ્તિપાળ રાજાએ કહ્યું કે-" હે પ્રભુ ! એ ચંદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્ત વણિક કોણ થઈ ગયા છે તેનું ચરિત્ર સાંભળવાનું મને કૌતુક છે તેથી તે સંભળાવવા કૃપા કરો " ભગવતે કહ્યું કે-" હે રાજન્ ! જો તમને ઈચ્છા છે તો તેનું ચરિત્ર સાંભળો કે જે સાંભળવાથી તમારા ચિત્તમાં વિસ્મય ઉત્પન્ન થશે

ચંદ્રયશા રાજા ને ધર્મદત્તની કથા.

સર્વ દ્વીપોના મધ્યમાં જંબૂ નામનો દ્વીપ છે-તે દ્વીપમાં દક્ષિણ બાજુએ પ્રથમ ભરત નામે ક્ષેત્ર છે તે ભરત ક્ષેત્રમાં સરસ્વતિના સ્થાનભૂત, અનેક કૌતુકોવાળો, જ્યાં પાપકર્મ ઓછા થાય છે એવો **કાશ્મીર** નામનો ઉત્તમ દેશ છે તે દેશમાં ચંદ્રજેવું ઉજ્વળ **ચંદ્રપુર** નામનું નગર છે ત્યાં ધર્મવાન અને પવિત્ર એવો **યશોધ્વજ** નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તેને દેવાંગના તુલ્ય **યશોમતી** નામે રાણી છે તે રૂપ, સૌભાગ્ય અને શીલાદિ ગુણોરૂપ માણિક્યથી ભૂષિત છે તેની કુક્ષિરૂપ તળાવડીમાં હંસ સમાન, નિર્મળ અને મહા બુદ્ધિમાન તેમજ શુદ્ધ પક્ષવાળો **ચંદ્રયશા** નામે તે રાજાને પુત્ર થયો છે પાંચ ધાત્રીઓથી પળાતો

અને એક હાથમાથી બીજા હાથમા નચન્તા તે પુત્ર અનુક્રમે આઠ વર્ષનો થયો રાજાએ તેને ભણાવવા માટે આચાર્યને સોપ્યો પ્રાજ્ઞ એવો તે રાજપુત્ર જાણે ભણેલ હોય તેમ અલ્પ-કાળમા વધુ શ્રુત ભણ્યો વ્યાકરણ સાહિત્ય, છદ અને અલકાર વિગેરે શાસ્ત્રોનો તેણે અતિ શિક્ષિત હોય તેમ (અલ્પકાળમા) અભ્યાસ કર્યો શકુન શાસ્ત્રમા તે દૃઢ પરિચયવાળો થયો અને પશુ પક્ષી સબધી શબ્દોને જાણવાના શાસ્ત્રમા પણ તે નિપુણ થયો લિખિત, પઠિત, ગીત, નૃત્ય, વાજિત્ર, સસ્કૃત ભાષા વિગેરે પુરૂષોની બોતેર કળાનો તેણે અભ્યાસ કર્યો ૧ સિહનો, ૧ બકનો, ૪ કુકુટના, ૫ કાકના, ૬ શ્વાનના અને ૩ ખરના-એમ જુદા જુદા વીશ ગુણોએ તે રાજપુત્રના શરીરમા નિવાસ કર્યો તે વીશ ગુણો આ પ્રમાણે -

ઘણુ કાર્ય હોય કે થોડુ હોય પણ જે મનુષ્ય તે કરવાને ઈચ્છે તેણે સિહની જેમ સર્વ બળવડે કરીને તે કાર્ય સિદ્ધ કરવુ (આ ગુણ સિહનો લેવો) પડિત પુરૂષ બગલાની જેમ ઇંદ્રિયોનો સવર કરીને દેશકાળાનુસાર પ્રાપ્ત થયેલા સર્વ કાર્યો કરે (આ ગુણ બગનો લેવો) ૧ વહેલુ ઉઠવુ, ૨ યુદ્ધ કરવુ, ૩ પોતાની જાતિને ભાગ પાડીને ભાગે પડતુ આપવુ અને ૪ સ્ત્રીજાતિને વશ ન થવુ આ ચાર ગુણો કુકુટ પાસેથી ગ્રહણ કરવા ગૂઢ મૈથુન, ધૃષ્ટતા, યથાકાળે ઘર બાધવુ, અપ્રમાદી રહેવુ ને કોઇનો વિશ્વાસ ન કરવો-આ પાચ ગુણ કાગ પાસેથી ગ્રહણ કરવા ઘણુ ખાનારો છતા અલ્પથી પણ સતુષ્ટ, સારી નિદ્રા, લઘુચેતના (તરત જાગી જનારો), સ્વામીભક્ત ને શૂરવીર-આ છ ગુણ શ્વાન પાસેથી લેવા જેટલો ભાર ભરો તેટલો વહન -

કરવો, ટાઢ તડકાને પણ ન ગણવા, અને નિત્ય સતુષ્ટપણે રહેવુ આ ત્રણ ગુણો ખર પાસેથી લેવા જેનામા આ ૨૦ ગુણો હોય છે તે ખરા ગુણવાન કહેવાય છે

વળી બીજા ૩૨ લક્ષણ ઉત્તમ મનુષ્યના કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે —૧ કુલિન, ૨ પડિત, ૩ વાચાળ, ૪ ગુણગ્રાહી, ૫ સદા ઉદ્યમી, ૬ સત્પાત્રનો સગ્રહ કરનાર, ૭ ત્યાગી(દાની), ૮ ગભીર, ૯ વિનયી, ૧૦ નયી (ન્યાયવાન્), ૧૧ શૃગારી, ૧૨ શ્લાઘા (પ્રશસા) કરવા યોગ્ય, ૧૩ મત્ય બોલનારો, ૧૪ શુદ્ધ મનવાળો, ૧૫ ગીતજ્ઞ, ૧૬ રસિક ૧૭ વાદી(વાદ કરી જાણનાર), ૧૮ ગુપ્તાર્થ (દ્રવ્યને ગોપવનાર), ૧૯ દાનપ્રિય, ૨૦ મત્રવાદી, ૨૧ કળાવાન્, ૨૨ સદ્ધની (સન્માર્ગે ધન મેળવનાર), ૨૩ વિચક્ષણ, ૨૪ ધૂર્ત (બીજાને ધૂતી જાણનાર), ૨૫ મિષ્ટ ભોજી, ૨૬ તેજસ્વી, ૨૭ ધાર્મિક, ૨૮ કપટી (કપટને સમજનાર), ૨૯ લેખક, ૩૦ ક્ષમાવાન ૩૧ પરચિત્તોને ઓળખનાર) અને ૩૨ સર્વ ગ્રથોના અર્થને જાણનાર ઉત્તમ પુરૂષમા આ ૩૨ લક્ષણો હોય છે

આ બાહ્ય લક્ષણો છે તેમજ બીજા અભ્યતર લક્ષણો પણ હોય છે, તે સામુદ્રિક શાસ્ત્રમા હાથપગની રેખા ઉપરથી જાણવાના કહ્યા છે તે રેખાઓ આવા પ્રકારની હોય છે —૧ પ્રાસાદ, ૨ પર્વત, ૩ શુક ૪ અકુશ, ૫ સુપ્રતિષ્ઠ, ૬ પદ્મ, ૭ અભિષેક, ૮ યવ, ૯ દર્પણ, ૧૦ ચામર, ૧૧ કુભ, ૧૨ અશ્વ, ૧૩ મત્સ્ય, ૧૪ મકર, ૧૫ દ્વિપ, ૧૬ મત્પતાકા, ૧૭ મત્પુષ્પમાળા, ૧૮ વસુમતી (પૃથ્વી), ૧૯ રથ, ૨૦ તોરણ, ૨૧ છત્ર, ૨૨ ધ્વજ, ૨૩ સ્વસ્તિક, ૨૪ યૂપ (યજ્ઞસ્તભ), ૨૫ વાપી, ૨ કમડળ,

૨૭ સ્તૂપ, ૨૮ મયુર, ૨૯ કૂર્મ, ૩૦ અષ્ટાપદ, ૩૧ કમાળ અને ૩૨ સમુદ્ર-આવા પ્રકારની જુદી જુદી રેખાઓ ઉત્તમ પુરૂષના હસ્ત તથા પાદાદિકમા હોય છે

આવા લક્ષણો (ચિન્હો) જેના શરીરપર સ્ફુટપણે જણાય તે પુરૂષ ભોગી, સત્તાવાન્, દાતા અને ભૂપતિ થાય છે

ચદ્રયશા બાલ્યાવસ્થાથીજ આવા દેહલક્ષણોથી લક્ષિત હતો, તેથી તે વિજ્ઞાન, વેશ અને ભાષા વિગેરેમા ચતુર થયો હતો વળી તે મહામતિ અષ્ટાદશ લિપિ, ધૂર્ત્તવાદ, ઇંદ્રજાળ અને સર્વ પ્રકારની પારખી તેનો પણ જ્ઞાતા થયો હતો અનુક્રમે તે યુવતિજનને મોહ પમાડે તેવા યૌવનને પામ્યો તેના ગુણથી રજિત થયેલા ભૂપતિએ તેને યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યો રાજકુમારે વિચાર, આચાર, સતોષ, જ્ઞાન, ધર્મ, તપ, ક્ષમા, સૌજન્ય અને ઉદારતા વિગેરે ઘણા ગુણો ઉપાર્જન કર્યા આ પ્રમાણે તેને ગુણી જાણીને તેમજ પ્રજાનો તેની ઉપર અત્યત રાગ થયેલો છે એમ જાણીને રાજા તેને રાજ્ય આપવાને ઉત્સુક થયા પિતાના તેવા વિચાર જાણીને નેત્રમા અશ્રુ લાવી ચદ્રયશા પોતાના પિતાપ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે-“ હે પિતા ! તમારા ચરણકમળની સેવા કરવાથી હું નિશ્ચિત છુ હે સ્વામી ! કયા ચદ્રમા ને કયા તારા, કયા સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર ને કયા ગોષ્પદ (ખાબોચીયુ,) કયા ઉત્તમ મણિ ને કયા કર્કર (કાકરો,) તેમ કયા આપની સેવાનુ સુખ ને કયા રાજ્ય ? હુ એ બેમા અત્યત અતર જાણું છુ અને તેથી આપની સેવાથી પ્રાપ્ત થતા સુખનેજ ઇચ્છુ છુ ” તે સાભળીને તેના પિતા કાંઇક હસીને બોલ્યા કે-“ હે વત્સ !

હે માત્વિક ! માબાળ પૂર્વે પણ એવું સાંભળ્યું છે કે—સેવામાં સુખજ નથી કહ્યું છે કે–'પારકી સેવા–પરતંત્રપણું તે શ્વાસોશ્વાસ લેતા છતા મરણ, અગ્નિવિનાનું દહન, શૃંખલા (સાંકળ) વિનાનું બંધન, પંકવિનાની મલિનતા અને નરકવિનાની મહા તીવ્ર વેદના છે એમ બુદ્ધિમાનો કહે છે વળી એ પાંચે કરતા પરતંત્રના વધારે દુઃખદાયક છે અને મહાપાતક રૂપ છે ' ભારતમા કહેલું સાંભળીએ છીએ કે–' દરિદ્રી, વ્યાધિગ્રસ્ત, મૂર્ખ, પ્રવાસી અને નિત્ય સેવક એ પાંચ જીવતા છતા પણ મૃત તુલ્ય છે ' વૃદ્ધ એવા માતા પિતા, સુશીલા સ્ત્રી અને બાલ્યાવસ્થાવાળા પુત્ર–તેમનું અનેક અકાર્યો કરવા પડે તો કરીને પણ પોષણ કરવું એમ મનુએ કહેલું છે માતાપિતાનું પોષણ નહિ કરનાર કોઈ ક્રિયાને ઉદ્દેશીને યાચના કરનાર અને મરણ પામેલાના અશન (દ્રવ્યનું) દાન લેનાર–એ ફરીને મનુષ્ય થતા નથી ”

આ પ્રમાણેના પિતાના વચનો સાંભળીને અંજળી જોડી પુત્ર બોલ્યો કે–“ પિતાજી ! એમ ન કહો જે પુત્રના ઉગ્ર ભાગ્ય હોય તેનેજ માતાપિતાની સેવા પ્રાપ્ત થાય છે ” રાજ્ય લેવાના સબંધમા પુત્રનો આવો નિશ્ચય જાણીને પિતાએ હર્ષથી પૂરિત થઈ તે સુલક્ષણી પુત્રને પોતાનો રાજભંડાર તમામ સોંપી દીધો– તેનો અધિકારી તેને બનાવ્યો પોતાના અંગની રક્ષા કરવા રાજાએ તેની ઉપર આવી મહાકૃપા કરી નરેન્દ્રચંદ્રના સબંધમા તમામ સત્તા તેને સોંપી દીધી

આ પ્રમાણે પિતાપુત્રનો સુખમા અને આનંદમા પ્રીતિ પૂર્વક ઘણો કાળ વ્યતિક્રમ્યો દિવસો અનુક્રમે સર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત

કરી આપે છે, પુણ્યને શુ દુષ્કર છે? ધર્મના પ્રભાવથી જુઓ! આખુ વિશ્વ અથવા સર્વ જનો વશ થાય છે, વિપત્તિઓ નાશ પામે છે અને સપદાઓ સિદ્ધ થાય છે-પ્રાપ્ત થાય છે

અન્યદા ચદ્રયશા રાજપુર સાતમાળના ગજમહેલના ઉપરના ભાગમા રત્નોએ જ્યા અધકારને દૂર કરેલ છે તેવા વિભાગમા રાત્રિએ પુષ્પના સમૂહથી સકીર્ણ અને કોમળ એવા પલગમા સુતો છે, તેવામા તેણે એક શીયાળણીનો શબ્દ સાભળ્યો. તે કાઈક અલ્પ નિદ્રામા હતો તેથી તે શબ્દ સાભળતા જાગૃત થયો અને પછી તે શબ્દને આધારે વિચારવા લાગ્યો કે-"આ શિયાળણીનો શબ્દ મને લાભ થવાનુ સૂચવે છે 'શિયાળણી ડાબી બાજુ બોલે તે શ્રેષ્ટ, પિગળા દક્ષિણ બાજુ બોલે તે શ્રેષ્ઠ, અને દેવિકા પ્રદક્ષિણા દેતી બોલે અથવા ડાબી બાજુએ બોલે તો તે શ્રેષ્ટ છે-સિદ્ધિને આપનાર છે' જેમ હું આ શબ્દથી મને થવાનાર લાભને સમજુ છુ તેમ જો કોઈ બીજો તેને સમજનાર હોય અને તે આ લાભને ગ્રહણ કરે તો મને આનદ છે, કારણકે મારી પાસે તો ઘણુ દ્રવ્ય છે" આમ વિચારે છે તેવામા ફરીને પણ તેનો શબ્દ સાભળીને તે સત્પુરૂષાગ્રણીએ નિર્ણય કર્યો કે-"આ શબ્દને બીજુ કોઈ સમજતુ હોય એમ જણાતુ નથી તો હવે હુ જ ત્યા જઈને તે લાભ ગ્રહણ કરૂ" આમ વિચારી પલગમાથી ઉઠી, વીરકચ્છ મારી, ખડ્ગને ધારણ કરી, મનમા ધૈર્યનુ અવલબન કરી તે શિયાળણીના શબ્દને અનુસારે ચાલ્યો. ગજમાર્ગનુ ઉલ્લઘન કરી, કોટને વેગથી ટપી જઈ એક ક્ષણમાત્રમા શહેર બહારના મહોદ્યાનમા આવ્યો અને નજીકમા સર્વ પ્રકારના ભયથી ભરેલી ઘોર અધકારવડે શૈવ જેવી લાગતી, અદર ને

બહારથી મહા બીભત્સ એવી સ્મશાનભૂમિ દીઠી તેમાં કોઈક જગ્યાએ ચીકરાળ ને કંકાળ એવા વૈતાળો ભમતા હતા, કોઈ જગ્યાએ અત્યંત રૌદ્ર એવા વગહ ને વ્યાઘ્રના ભયંકર શબ્દો થતા હતા, ઘવડના ઘૂત્કાર શબ્દથી તે ભૂમિ વ્યાપ્ત હતી અને સિંહને નાખરોથી સંકીર્ણ હતી, તેવી સ્મશાનભૂમિમાં રાજકુમાર નિર્ભયપણે આગળ આગળ ચાલ્યો આગળ ચાલતા અગ્નિવડે જાજ્વલ્યમાન એવો એક અગ્નિકુંડ ચારે બાજુ ઉદ્યોત કરતો તેણે જોયો અને તેમાં અત્યંત કાન્તિવાળો એક સ્વર્ણપુરૂષ તેણે જોયો અત્યંત દેદિપ્યમાન એવા તે સ્વર્ણપુરૂષને જોઇને તેણે અગ્નિકુંડમાથી તેને બહાર કાઢી શીતળ પાણીવડે સીંચીને શાંત કર્યો પછી નજીકની ભૂમિમાં ખાડો ખોદીને તે પુરૂષને તેમા વિધિપૂર્વક ક્ષેપન કરી પાછો ખાડો પૂરી દઇ નીશાની રાખીને તે પાછો વળ્યો અને પોતાને સ્થાને આવી બાકીની રાત્રી વ્યતિક્રમાવવા માટે તે પોતાની શય્યામાં સુઇ ગયો

પ્રાતઃકાળે નિદ્રા ત્યજી દઇને તેણે પ્રાતઃકૃત્યો કર્યા દેવધ્યાન, ગુરૂધ્યાન, નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરીને પછી માંગળિકના વાજીંત્રો વાગતે તે બુદ્ધિમાન્ રાજસભામાં આવ્યો ત્યાં પિતાના ચરણમાં નમસ્કાર કરીને તે પોતાને યોગ્ય આસનપર બેઠો

પિતાએ તેને પૂછયુ કે-' હે પુત્ર ! સુખી છો ? ' કુમારે કહ્યુ કે-'આપની કૃપાથી સુખી છુ ' " તેજ પુત્રો કે જે પિતાના ભક્ત છે, તેજ પિતા કે જે સૌનો પોષક છે, તેજ મિત્ર કે જેનો વિશ્વાસ કરી શકાય છે અને તેજ સ્ત્રી કે જેની પાસે જવાથી નિવૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે"

રાજા વિશિષ્ટ નેવકોથી પરવરેલો સભા ભરીને ઉચા સિહાસન ઉપર જેમ પૂર્વાચળ ઉપર રવિ ઉદય પામે તેમ બેઠા છે, વારાગનાઓ બને બાજુ ચામર વીંઝી રહી છે, મસ્તક ઉપર પવિત્ર અને શ્વેત છત્ર ધરણ કરેલ છે, ગધર્વો મધુર સ્વરવડે અભિરામ એવા ગુણગ્રામ કરી રહ્યા છે, બદીજનો જયજય, નદનદ, એવા શબ્દો ઉચ્ચારણ કરી રહ્યા છે, પાત્રો આગળ નૃત્ય કરી રહેલ છે અને રાજા પૂર્વ પુણ્યથી મત્રી સામત વિગેરેની મધ્યમા રહ્યો સતો સુરેદ્રનો જેવો શોભી રહ્યો છે કહ્યુ છે કે-" પ્રાજ્ય (વિસ્તિર્ણ) એવુ રાજ્ય, મદ્જળને ઝરનારા હાથીઓ, તુગ આભોગવાળા અને પવન સરખા વેગવાળા અશ્વો અને રથો (વાહનો), અભિમાની એવા સુભટો, અને દ્રવ્યથી સપૂર્ણ ભડાર-આ સર્વ વસ્તુઓ નિશ્ચે પ્રાણીઓને ધર્મના યોગથીજ પ્રાપ્ત થાય છે "

હવે એવા અવસરે પ્રતિહારીએ (દ્વારપાળે) આવીને નિવેદન કર્યું કે-"કોઈ પુરૂષ રાજદ્વાર પાસે આવીને ઘણો પોકાર કરે છે જેના મસ્તક ઉપર ધૂળનો સમૂહ રહેલો છે એવો, દરના-જાના સ્તભનો આશ્રો લઇને ઉભેલો, દીન મુખવાળો, હીન વસ્ત્ર અને તેજવાળો તેમજ ભાગ્ય વિનનો એગે તે વારવાર કહે છે કે-'હુ લુટાણો છુ, હુ લુટાણો છુ ' હે મહારાજ ! તેને હુ શું ઉત્તર આપુ ?" આવા પ્રતિહારીના વચન સાભળીને સ્થિર મન કરી રાજાએ સ્મૃતિનુ આ વચન યાદ કર્યું કે-' દુર્બળોનો, અનાથોનો, બાળનો, વૃદ્ધનો, તપસ્વીનો અને અન્યાયથી પરાભવ પામેલાનો રાજાજ આશ્રયભૂત છે તેની પાસે જવાથીજ તેના દુખો દૂર થાય છે ' આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ પ્રતિહારીને

કહ્યુ કે-' તેને અંદર પ્રવેશ કરાવ ' રાજાનો આવો આદેશ થવાથી પ્રતિહારીએ તેને અંદર દાખલ કર્યો તે પોકાર કરતો કરતો રાજસભામાં દાખલ થયો પછી શુભ વાકયોવડે તેને શાંત–સ્વસ્થ કરીને એક આસન ઉપર બેસાડ્યો પછી રાજાએ પૂછયુ કે–' હે ભદ્ર ! કહે તારા દુખનું કારણ શું છે ? તને કોણે લુટ્યો છે ? કોણે પરાભવ પમાડ્યો છે ? તારૂ શુ ગયુ છે ? અને કોણે લીધુ છે ? તે નિ શંકપણે કહે " પેલો પુરૂષ બોલ્યો કે–" હે રાજન્ ! મારો સુવર્ણપુરૂષ ગયો છે હુ શુ કરૂ ? કયા જઉં ? કોની પાસે પોકાર કરૂ ? હે રાજન્ ! તુ પાંચમો લોકપાળ છે, કૃપાળુ છે, પૃથિવીપતિ છે, હુ દૈવથી પરાભવ પામેલો હોવાથી તમારે શરણે આવ્યો છુ " રાજાએ તેને કુવસ્ત્રવાળો, મલિન, દુબળ અને દીન જોઈને કહ્યુ કે–"હે ભદ્ર ! તુ આવુ અયુક્ત શું બોલે છે ? તારૂ દરિદ્ર જેવુ રૂપ છે, તારી આવી દુરવસ્થા છે, તેથી હે ભદ્ર ! તુ વિચાર કરીને બોલ, કારણકે તારી જેવાની પાસે સોનાનો પુરૂષો કયાથી હોય ? કહ્યુ છે કે–' મલિન વસ્ત્રવાળાને, દાંતમાં મેલવાળાને અર્થાત્ દંતધાવન સારી રીતે નહીં કરનારાને, બહુ ખાનારાને, નિષ્ઠુર વાકય બોલનારાને અને સૂર્યોદય વખતે કે સૂર્યાસ્ત સમયે સુનારાને જો ચક્રપાણી હોય તો પણ લક્ષ્મી તજી દેય છે સારી રીતે પચેલુ અન્ન, વિચક્ષણ પુત્ર સારી રીતે આરાધેલી લક્ષ્મી, સારી રીતે સેવેલો રાજા, વિચારીને બોલેલી વાણી અને વિચારીને કરેલુ કાર્ય–દીર્ઘકાળે પણ વિક્રિયાને પામતુ નથી–લાભ આપે છે હે ભદ્ર ! તારી જેવાની પાસે સુવર્ણપુરૂષ હોય તો પછી તેના કરતા બીજુ વધારે આશ્ચર્ય-વે શુ છે ? એજ મોટુ આશ્ચર્ય છે "

આ પ્રમાણે સાભળીને તે પુરૂષ બોલ્યો કે–"હે રાજન્! હે સ્વામી! મારૂ કહેલુ સાભળો જેઓ લક્ષ્મીવડે અલકૃત હોય છે તે સર્વદા શોભે છે જેઓ લક્ષ્મી વિનાના, દરિદ્રાવસ્થાથી અલકૃત અને દુર્બળ દેહવાળા હોય છે તેની આવી દુર્ભાગ્ય સ્થિતિ હોય છે કહ્યુ કે–" હે જીવ! દારિદ્ર આવે છે ત્યારે આ શરીરમાથી શ્રી, હ્રી (લજ્જા), ધી (બુદ્ધિ), કાતિ અને કીર્ત્તિ–એ પાચે દેવતા પલાયન કરી જાય છે ક્ષીણ ધનવાળા પુરૂષનુ શીળ નાશ પામે છે, શ્રુત શમી જાય છે, બુદ્ધિ હણાઈ જાય છે, દીનતા દીપી નીકળે છે, ક્ષમા ખપી જાય છે, લજ્જા નાશ પામે છે, તેજ જર્જરિત થઈ જાય છે, ધીરજ નાશ પામે છે, અર્થીપણુ વિસ્તાર પામે છે અને ઘરના કુટુબીઓ પણ વૈરી થઇ જાય છે અર્થાત્ શુ શુ નથી થતુ? બધુ થાય છે" જેની પાસે લક્ષ્મી હોય છે તેજ મનુષ્ય કુલીન કહેવાય છે, તેજ પડિત કહેવાય છે, તેજ શ્રુતવાન કહેવાય છે, તેજ ગુણજ્ઞ કહેવાય છે, તેજ વક્તા અને તેજ દર્શનીય કહેવાય છે અર્થાત્ સર્વે ગુણો કચનને આશ્રયીનેજ રહેલા છે

હે સ્વામી! મારૂ ધન હરાઇ ગયુ છે, તેથી ધનવર્જિત થયેલા એવા મારી આવી દુર્દશા પૂર્વભવમા કરેલા દુષ્કૃતના કારણથી થયેલી છે નય, તપ, નણ જગત વ્યાપી યશ, રૂપ અને ગુણ એ સર્વે અકારણ છે અર્થાત્ તેનુ બીજુ કાઇ કારણ નથી, મા। તેના પૂર્વકૃત કર્મજ તે સર્વના કારણભૂત છે માટે પ્રભુ! જો તમે કૃપા કરીને–મારી ઉપર પ્રસન્ન થઇને મારૂ દ્રવ્ય પાછી આપશો તોજ મારૂ દારિદ્ર નાશ પામશે"

આ પ્રમાણેની તેની અરજ સાભળીને ફરીને રાજાએ કહ્યુ

કે-" કહે ત્યારે સાથે આવ્યુ તારૂં શું ગયું છે ? હું તો તારૂં બીજું કાંઇ ગયું હશે એમ માનું છું કારણકે તારી પાસે સોનાનો પુરૂષો કયાંથી હોય ? " તે વખતે સભ્યો બોલ્યા કે-" હે દેવ ! આ એવું બોલે છે કે જે માની શકાય નહી કારણકે ઉંટને તો કાંટાજ ભક્ષ્ય હોય, દ્રાક્ષ ન હોય " કૃપાળુ એવા રાજાએ તે પુરૂષને કહ્યું કે-"તે સ્વર્ણપુરૂષ કયાંથી મેળવ્યો હતો ? તે કહે" તે પુરૂષ બોલ્યો કે-હે રાજેંદ્ર ! તે સ્વર્ણપુરૂષની ઉત્પત્તિ મારી કથા કહેવા પૂર્વક યથાર્થ કહું છું તે સાંભળો —

હે સ્વામીન ! આજ નગરમાં **શ્રીપતિ** નામે શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો કે જેની પાસે ૯૯ કોડ દ્રવ્ય હતું તેને નીગસૌભાગ્યથી શોભતી, સર્વ કાર્યમાં દક્ષ અને ગુણશાળી **શ્રીમતી** નામે સ્ત્રી હતી કહ્યું છે કે " કામ કરવામાં દાસી જેવી, હાસ્ય ઉપજાવવામાં પ્રિય સખી જેવી, વિચાર આપવામાં મંત્રી જેવી, શૃંગારરસરૂપ અમૃતની કુપિકા જેવી, મધુર વચન બોલનારી, સુખ દુઃખમાં પતિ સાથે તન્મય થનારી લજ્જાળુ, કુળવૃદ્ધિમાં કલ્પલતા જેવી, સર્વના વિશ્વાસની ભૂમિ અને પ્રેમથી પવિત્ર એવી સ્ત્રી પૂર્ણ પુન્ય હોય તોજ પામી શકાય છે" તેની સાથે અનેક પ્રકારના સુખવિલાસને ભોગવતો તેમજ ધર્મકાર્ય કરતો શ્રેષ્ઠી ગયા કાળને જાણતો નહોતો અન્યદા શ્રીમતી આનંદગોષ્ટી કરવા પોતાની સખીને ત્યાં ગઈ હતી ત્યાં તેણે પોતાની સખીને તેના બાળકોને રમાડતી દીઠી એક સ્કંધ ઉપર, બીજું કેડ ઉપર અને એક બે ઘરના આંગણામાં રમતા એવા તેના બાળકોને જોઇને શ્રીમતી પોતાના હૃદયમાં વિચારવા લાગી કે-" આ પુત્રવતીને ધન્ય છે, મારા જીવિતને ધિક્કાર છે કે મેં વંધ્યાદોષથી

માગ પિતાના કુળને પણ કલકિત કર્યુ છે” ગધવિનાનુ પુષ્પ, જળવિનાનુ સરોવર અને જીવવિનાનુ કલેવર-તેની જેવા પુત્ર-વિનાના નારીના જીવનને ધિક્કાર છે! સ્ફુરાયમાન આભૂષણોથી અલકૃત છતા સ્ત્રી પુત્ર વિના શોભતી નથી જેમ ઉદાર તારાઓ છતા પણ ચદ્રમા વિના રાત્રિ શોભતી નથી, તેમ પુત્ર વિનાની સ્ત્રી પતિના વશપ્રવાહને ઉચ્છેદ કરનારી થાય છે હવે આવી દુખી જે હુ તે શુ કરૂ? ક્યા જાઉ? અને આ મુખ બીજાને શી રીતે બતાવુ?”

આ પ્રમાણે તે બહુ દુખાતુર થઈ સતી પોતાને ઘરે પાછી આવી અને પુત્ર નબધી પીડાથી અત્યત પીડાયેલી તે ઘરના એક ખુણામા જઈને સુતી હવે ભોજનાવસરે શ્રીપતિ શેઠ ઘરે આવ્યા ત્યારે ઘરમા પોતાની પત્નીને ન જોવાથી તે વિચારવા લાગ્યા કે-“ મારી સ્ત્રી ઘરમા કેમ દેખાતી નથી? કે જે મારા આવવાના અવસરે મારી સેવા કરવા માટે તત્પર થઈને ઉભેલી હોય છે તે અત્યારે ક્યા ગઈ હશે? ” પછી અદર જઈને તપાસ કરતા ઘરના ખુણામા તેને સુતેલી જોઈને તેને શ્રેષ્ઠીએ પૂછ્યુ કે-“ તારી આવી અવસ્થા કેમ છે? શુ તને કોઈએ દુખ ઉપજાવ્યુ છે? તુ આવી રીતે શોકસ્થાનમા કેમ સુતી છે? તારૂ જે દુખ હોય તે કહે ’

પતિના આવા વચનો સાભળીને તે દુખાશ્રુથી વ્યાપ્ત લોચન-વાળી મહાશોકથી મ્લાન મુખવાળી, હીમથી દગ્ધ થયેલી કમલિની જેવી સાધ્વી સ્ત્રી સથારામાથી ઉઠી તેની એવી અવસ્થા જોઈને શ્રેષ્ઠિએ ફરીને પૂછ્યુ કે-“ હે કમળાનને! તુ અત્યારે ક્યા કારણથી ઉદ્વેગમા ડુબી ગઈ છે? ” પછી તે શેઠાણીએ

ગદ્ગદાક્ષરે પતિ પ્રત્યે કહ્યુ કે-"હે વલ્લભ ! હે નાથ ! તમારા પ્રસાદથી મને કોઇ દુઃખ તેમ નથી મને દુ ખ ઉત્પન્ન કરનાર મારૂ પૂર્વકર્મ છે કે જે કોઇનાથી લોપી શકાતુ નથી હમણા તો આપ જમી લ્યો, મોડુ ન કરો, પછી હુ મારા દુ ખની વાત કહીશ ડાહ્યા માણસોએ કહેલુ છે કે-હજાર કામ મૂકીને પ્રથમ જમી લેવુ " આ પ્રમાણે હેતુયુક્ત મદ્વાણીવડે શ્રેષ્ઠિને સતોષ પમાડીને તેણીએ સ્નાન અને ભોજનાદિ ક્રિયાઓ કરાવી ભોજન કર્યા પછી ક્ષણમાત્ર સુઇને પછી શ્રેષ્ઠિએ પત્નીને તેના દુ ખનુ કારણ પોતાની મેળેજ પૂછ્યુ ત્યારે પ્રિયાએ પોતાના ચિત્તમા ઉત્પન્ન થયેલો સકલ્પ શ્રેષ્ઠિને કહ્યો કે-" સ્વામી ! મારૂ અનપત્યપણુ મારા ચિત્તને દુ ખ આપે છે વધ્યા સ્ત્રીની અહીં કદર્થના થાય છે અને પરભવમા સદ્ગતિ થતી નથી તે સબધમા ભારતમા એક શ્લોક કહ્યો છે તેનો ભાવાર્થ આપ વિચારી લેજો ભારતમા કહ્યુ છે કે-" અપુત્રની ગતિ નથી અને સ્વર્ગ તો નથીજ નથી, માટે પ્રથમ પુત્રનુ મુખ જોઇને પછી બીજા બધા ધર્મો આચરવા " હુ આજે મારી સખીને ત્યા ગઇ હતી ત્યા તેના અપત્યોને જોઇને મને પુત્ર સબધી ચિતા ઉદ્ભવી છે "

આ પ્રમાણે સાભળીને પુત્રની ચિતામા પડેલા શ્રેષ્ઠિ વિચારવા લાગ્યા કે-" ગધ વિના પુષ્પો અને વિવેક વિના ગુણો શોભતા નથી તેમજ મનુષ્યની વિભૂતિ પુત્ર વિના શોભતી નથી સુધારસની જેમ અગમા શીતળતાને ઉત્પન્ન કરનાર પુત્ર ધન્ય એવી સ્ત્રીના ખોળામાજ રમે છે પડતો, આખડતો, ઉભો થતો, રીંખતો, હસતો અને લાળને કાઢતો બાળક કોઇક ધન્ય એવી સ્ત્રીના ખોળામાજ રમતો હોય છે સ્તભ વિનાનુ જેવુ

ઘર, આત્મવિનાનો દેહ, અને મૂળ વિનાનુ જેવુ વૃક્ષ તેવુ પુત્ર વિનાનુ કુળ સમજવુ હુ કયા જાઉ ? શુ કરૂ ? સર્વ મનુષ્યોમા હુ નિર્ભાગી છુ કે જેના ઘરમા સર્વ પ્રકારના સુખના સાધનભૂત એક પણ પુત્ર નથી બાધનો ને ઐશ્વર્ય શુ કામનુ ? તેને હુ શુ કરૂ ? ઘણા હાટ તથા ઘરો છે તેને પણ હુ શુ કરૂ ? સર્વ પ્રકારનો પરિગ્રહ એક પુત્ર વિના બધો વૃથા છે પ્રિય એવી મહિલાનુ મુખકમળ, ધૂળિથી ધૂસર થયેલા બાળકનુ મુખકમળ અને પ્રસન્ન એવા સ્વામીનુ મુખકમળ—આ ત્રણ વાના પૂરા પુન્યથીજ પ્રાપ્ત થાય છે, " આ પ્રમાણે વિચારીને શેઠે પોતાની પ્રિયાને શાત કરવા કહ્યુ કે—" હે પ્રિયે ! તુ પુત્ર માટે ખેદ કરીશ નહીં, હુ તેની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કરીશ "

આ પ્રમાણે કહીને પોતાની પત્નીને શાત કર્યા પછી શેઠ પુત્રપ્રાપ્તિને માટે મત્રયત્રાદિપૂર્વક દેવદેવીઓનુ આરાધન, પૂજન અને હોમાદિકવડે શાતિકર્મ વિગેરે કરવા લાગ્યા તેનુ મન મિથ્યાત્વવાસિત થઈ ગયુ તેણે પાખડીઓના બતાવેલા વ્રતો કરવા માડ્યા જૈનધર્મની વિરોધી એવી ક્રિયાઓથી સમ્યકત્વને મલિન કર્યુ

તે નગરમા **ધર્મધન** નામનો બુદ્ધિમાન તે શેઠનો મિત્ર રહેતો હતો તે અન્યદા શ્રેષ્ઠિ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે—" હે મિત્ર ! હે શ્રીપતિ શેઠ ! તમે મૂઢ થઈને મિથ્યાત્વની કરણી ન કરો જો મિથ્યાત્વથી કાર્યસિદ્ધિ થતી હોત તો આ દુનિયામા કોઈ દુખીજ ન હોત હે મિત્ર ! મિથ્યાત્વ શબ્દનો અર્થ તો હૃદયમા વિચારો કે જે મિથ્યા—ફોગટ—નિષ્ફળ કરવામા

આવે તે મિથ્યાત્વ કહેવાય 'વિષ, સર્પ, વ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ વિગેરે કરતા મિથ્યાત્વ અનતગુણા દુરત દોષવાળુ છે' વિષાદિક તો એક જન્મમા અહિત કરી શકે છે પરતુ મિથ્યાત્વ તો પ્રાણીને અનત ભવોમા અહિત કરનાર થાય છે "

મિથ્યાત્વ પરમ વૈરી છે, મિથ્યાત્વ પરમ અધકાર છે અને મિથ્યાત્વ પ્રાણીને વારવાર ભવકૂપમા ક્ષેપન કરનાર છે શીળ, દાન, તપ, પૂજા, સુતીર્થની યાત્રા, પ્રવર એવી દયા, સુશ્રાવકપણુ અને વ્રતનુ પરિપાલન એ સર્વ સમકિતપૂર્વક હોય તોજ મહાફળને આપનારા થાય છે અનત ભવોમા દુરત એવા પાપો ઉપાર્જન કર્યા હોય તે સર્વનો સમ્યકત્વ એક સાથે અલ્પ સમયમા નાશ કરી શકે છે શુ પ્રબળ એવો અગ્નિનો રાશી કે જે જ્વલનના નામથી પ્રસિદ્ધ છે તે તૃણ ને કાષ્ઠના મોટા રાશીને ક્ષણવારમા ભસ્મિભૂત કરી નાખતો નથી ? કરી નાખે છે, તેથી સુદેવ, સુગુરૂ ને સદ્ધર્મને માનવારૂપ પરમ સમ્યકત્વ હે શ્રેષ્ઠિ ! તમે ધારણ કરો–પાળો કે જેથી સપ્રતિ રાજા, શ્રેણિક, વજ્રકર્ણ, રામચદ્ર અને કૃષ્ણાદિકની જેમ સુખના ભાજન થાઓ જેણે સમકિતનો ઉચ્છેદ કરીને પોતાના કુળમા મિથ્યાત્વનુ આરોપણ કર્યું તેણે પોતાના સમગ્ર વશને દુર્ગતિની સન્મુખ કર્યો એમ સમજવુ "દર્શન જે સમકિત તેથી ભ્રષ્ટ તેજ ખરેખરો ભ્રષ્ટ છે, સમકિતથી ભ્રષ્ટ થયેલાને નિર્વાણની પ્રાપ્તિ થતી નથી (દ્રવ્ય) ચારિત્ર રહિત સિદ્ધપદને પામે છે પણ સમકિત વિનાના જીવ સિદ્ધિને પામતા નથી દર્શનથી ભ્રષ્ટ થયેલા તેજ ખરા ભ્રષ્ટ છે, ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ થયેલા નહા કેમકે દર્શનને પામેલા જીવો સસારમા વિશેષ પરિભ્રમણ કરતા નથી જેણે

મિથ્યાત્વનો ઉચ્છેદ કરીને પોતાના કુળમા સમકિતનુ સ્થાપન કર્યુ તેણે પોતાના આખા કુળને સિદ્ધિની સન્મુખ કર્યું એમ સમજવુ તેથી હે મિત્ર ! કદી મિથ્યાત્વના સેવનથી પુત્ર પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો પણ તે ગ્રહણ-ઈચ્છવા યોગ્ય નથી તેની ઉપર બ્રાહ્મણના પુત્રનુ દૃષ્ટાંત છે તે સાભળ —

પૂર્વે કોઈક **દેવશર્મા** નામનો બ્રાહ્મણ પુત્રને માટે પાદરદેવી પાસે જઈને ભક્તિથી આ પ્રમાણે બોલ્યો કે-"હે દેવી ! જો તમારા પ્રસાદથી મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે તો હુ તમારૂં દેવકુળ નવુ કરાવીશ અને દરવર્ષ તમારી પાસે એક બોકડો ચડાવીશ માટે હે દેવી ! મારી વાછના પૂરી કરજે " કર્મયોગે તેને પુત્ર થયો તેનુ તેણે **દેવદત્ત** નામ પાડયુ પાદરદેવીનુ મદિર તેણે નવુ બધાવ્યુ તેની ફરતી વાડી બનાવી અને એક સરોવર ખોદાવ્યુ એક બોકડાનો મહોત્સવપુર્વક તેની પાસે વધ કર્યો પછી દરવર્ષ એ પ્રમાણે તે એક એક છાગનો દેવી પાસે ભોગ આપવા લાગ્યો તેનો પુત્ર દેવદત્ત અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યો તેને પરણાવ્યો અને ત્યારપછી દેવશર્મા આર્ત્તધ્યાનથી મૃત્યુ પામ્યો-" રાજ્ય, ઉપભોગ, શયન, આસન, વાહન, સ્ત્રી, ગધ, માલ્ય, વસ્ત્ર અને મણિરત્નાદિકના આભૂષણો ઈત્યાદિકની જે વાછા, અભિલાષા અને ચાહનાવાળી મતિ તે મોહના ઉદયથી થાય છે અને તેવી મતિને-તેવા વિચારને શાસ્ત્રકાર આર્ત્તધ્યાન કહે છે " આર્ત્તધ્યાનથી મરણ પામેલો પેલો વિપ્ર સ્થૂળ રોમવાળો, ક્રોધી, પુષ્ટ દેહવાળો બળિષ્ટ, વીકરાળ અને કપિલ કાંતિવાળો બોકડો થયો વર્ષને અતે દેવદત્તે પાદરદેવીને ભોગ આપવા માટે તે બોકડાનેજ ખરીદ્યો બોકડાને પોતાનુ ઘર

જોતા પૂર્વભવ સ્મરણમા આવ્યો પોતાને શા કામ માટે ખરીદ કરવામા આવ્યો છે તેનુ સ્વરૂપ જાણીને તે બોકડો ભયભીત થયો સતો વિચારવા લાગ્યો કે—"મે શરૂ કરેલા કાર્ય માટે—દેવી પાસે ચડાવવા માટેજ મને ખરીદ કરવામા આવ્યો છે" પછી તેને ચડાવવાને દિવસે અનેક પ્રકારના મહોત્સવ સાથે તેને દેવી પાસે લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરવા માડ્યો, પણ તે કોઈ રીતે એક ડગલુ પણ ચાલ્યો નહીં, એટલે તેને સ્વજનોએ તેમજ બીજા લોકોએ મારવા માડ્યો, તેણે પોકાર કરવા માડ્યો જોરાવરીથી લઇ જવાને ઇચ્છતા છતા તે ચાલતો નહોતો તેવામા ત્યાથી એક જ્ઞાની મુનિ નીકળ્યા, તેણે તેનુ યથાર્થ સ્વરૂપ જાણીને છાગપ્રત્યે કહ્યુ કે—"તુ તારૂ પુર્વભવમા કરેલુ કાર્ય સભાર પોતેજ વિષવૃક્ષ વાવીને, તેમજ તેનુ સીંચન કરીને પછી તેની ફળપ્રાપ્તિને અવસરે વિષાદ કરવો તે શા કામનો? માટે હે છાગ! હવે તુ શેનો ખેદ કરે છે?" આ પ્રમાણેના મુનિના વચનો સાભળીને તે છાગ તત્કાળ ચાલવા માડ્યો આ હકીકત તેના સ્વજનોએ તેમજ બીજા લોકોએ જોઈ એટલે તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા સતા પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યા કે—"આપણે મારતા હતા તો પણ આ બોકડો ચાલતો નહોતો, તે આ મુનિના વચનમાત્રથી એકદમ ચાલવા માડ્યો તેનુ કારણ શુ?" પછી દેવદત્તે તે મુનિને પ્રાર્થના કરી કે-" હે સાધો! મારા ઉપર કૃપા કરીને છાગને ચલાવવાનો ઉત્તમ મત્ર આપની પાસે છે તે મને આપો' એટલે મુનિ બોલ્યા કે-" હે મૂર્ખ! આ છાગ તારો પિતા છે, શુ તુ જાણતો નથી? તારા પિતા આર્ત્તધ્યાનવડે મૃત્યુ પામીને આ છાગ થયો છે "આર્ત્તધ્યાનથી જીવ તિર્યંચ થાય છે, રૌદ્રધ્યાનથી નારકી થાય છે, ધર્મધ્યાનથી દેવલોકે જાય છે

અને શુક્લધ્યાનથી મોક્ષસુખ પામે છે" મારી કહેવી હકીકતમા હે દેવદત્ત! તને સદેહ હેતો હોય તો આ છાગને છુટો મૂકી દે અને તેને પગે પડીને કહે કે–'હે પિતા! તમને મરણ વખતે ઘણી પીડા થતી હતી તેથી તેની પીડામા હુ તમને કાઈ પૂછી શકયો નથી, તેથી આપણા ઘરમા જો કાઈ દ્રવ્ય દાટેલુ હોય તો તે સ્થાન બતાવવાની કૃપા કરો" મુનિના આ પ્રમાણે કહેવાથી દેવદત્તે તે પ્રમાણે છાગને પગે પડીને કહ્યુ એટલે તે છાગ પોતાના ઘરમા પેઠો અને પોતાના પગવડે તેણે દાટેલા દ્રવ્યનુ સ્થાન બતાવ્યુ ત્યા ખોદતા દેવદત્તને ધન પ્રાપ્ત થયુ પછી મુનિરાજના વચનથી તે દેવદત્તે મિથ્યાત્વ તજી દીધુ અને સુશ્રાવકપણુ અગીકાર કર્યું

એટલા માટે હે શ્રીપતિ! તુ મિથ્યાત્વ કે જે મહાદુર્ગતિનુ કારણ છે તેને તજી દે હુ તારો મિત્ર હોવાથી તારા હિતની વાત કહુ છુ "પાપથી નિવારણ કરે, હિતમા જોડી દેય, છુપાવવા જેવી વાત છુપાવે, ગુણને પ્રગટ કરે અને આપત્તિમા પણ તજે નહી–એવા સન્મિત્રના લક્ષણો સતપુરૂષોએ કહેલા છે" મનુષ્યને માતામા, પુત્રમા, સ્ત્રીમા અને બધુવર્ગમા એવો વિશ્વાસ હોતો નથી કે જેવો મિત્રમા હોય છે વળી ધર્મધને શ્રીપતિ શેઠને કહ્યુ કે–"હે મિત્ર! દૈવ પણ આપણી ભાવીરેખાને દૂર કરી શકતુ નથી તો આ મિથ્યાત્વના સેવનથી શુ થવાનુ હતુ? આ વાત ખગખની સમજજે ભાવી જેમ બનવાનુ હોય છે તેમજ બને છે જુઓ! નાળીયેરીના ફળમા પાણી દાખલ થાય છે અને હાથીએ ખાધેલા કોઠામાથી રસમાત્ર નષ્ટ થઇ જાય છે મનુષ્યોને કર્માધીન ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, બુદ્ધિ

પણ કર્મને અનુસરનતીજ થાય છે તેથી બુદ્ધિમાન મનુષ્યો જે કાર્ય કરે છે તે બહુ વિચારીનેજ કરે છે વિધિએ નિર્મિત કરેલા માર્ગમા તેણે નિર્માણ કર્યા પ્રમાણે જે થાય છે તેને અન્યથા કરવાને દેવો કે ઇન્દ્રો પણ સમર્થ થતા નથી હે શ્રીપતિ ! હુ તમને ભવિતવ્યતા ઉપર કથાચૂડની કથા કહુ છુ તે ધ્યાન દઈને સાભળો —

આ જબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમા મિથિલાપુરી નામની નગરી છે ત્યા **રણમાર્ગ** નામનો ઇદ્ર જેવો રાજા હતો તેને **શીળવતી** નામે રાણી હતી તે પ્રેમગુણવાળી, નિરતર પતિને અનુસરનારી, રૂપવતી અને સર્વદા આનદ આપનારી હતી કહ્યુ છે કે-"પતિમા રક્ત, સુશીળવાન્, સર્વકાયમા વિચક્ષણ, પ્રિય બોલનારી અને અતિ રૂપવતી પ્રિયા પૂર્વના પુણ્યવીજ પ્રાપ્ત થાય છે " તે દપતીને પ્રીતિવડે દિવસો વ્યતિક્રમાવતા અન્યદા શુભ યોગે એક મહા કાતિવાન્ પુત્ર થયો પિતાએ તેનુ **કથાચૂડ** નામ રાખ્યુ અનુક્રમે તેણે અનેક કળાઓ સહિત અનેક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો અનુક્રમે સુનતિ જનના મનને મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવુ યૌવન પામ્યો અને સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરવા લાગ્યો

હવે મગધ દેશમા કુશાગ્રપુર પત્તનમા શત્રુઓરૂપી કુજરમા સિંહ સમાન **સમરકેશરી** નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને **સુનદા** નામે પુત્રી છે તે નવયૌવનને પામી એટલે રૂપવડે સ્ત્રીરત્નથી પણ વિશેષ થઈ અને વિદ્યાવિનાનવડે ભારતિ જેવી થઇ સમરકેશરી રાજાએ તેનો વિવાહ કથાચૂડ સાથે કરવા સારૂ પોતાના પુરોહિતને મિથિલાપુરી મોકલ્યો તેણે પણ ત્યા

જઇને રણસાર રાજા પાસે વિજ્ઞપ્તિ કરી કે-'હે સ્વામિન્ ! મગધ દેશના રાજાને સુનદા નામે પુત્રી છે તે ઘણી સુદર છે તેનો તમારા પુત્ર કથાચૂડ સાથે વિવાહ કરવા માટે તેમણે મને અહીં મોકલ્યો છે તેનો સ્વીકાર કરો અને કથાચૂડને પાણીગ્રહણ કરવા માટે મારી સાથે મોકલો ' આ વિનતિનો સ્વીકાર કરીને રણસાર રાજાએ કથાચૂડને કેટલાક સૈન્ય સહિત તેની સાથે મોકલ્યો

માર્ગમા લક્ષ્મીપુર નગર પાસે નગર બહાર તબુ નાખીને રહ્યા તે નગરમા સુરકેતુ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને પ્રતિહારે જઇને આ હકીકત નિવેદન કરી તે રાજાની પાસે એક મોટો નિમિત્તીઓ છે તેને રાજાએ કૌતુકથી પૂછ્યુ કે-' આ વિવાહ થશે કે નહીં ?' તેણે કહ્યુ કે—' આ વિવાહ જરૂર તેને માટે મુકરર કરેલા દિવસજ થશે દેવો કદી તેમા ફેરફાર કરવા ધારશે તોપણ થઈ શકશે નહીં ' ત્યારે રાજાએ કહ્યુ કે-'હે નૈમિત્તિક ! કદી હુ આ વિવાહ ન થવા દઉ તો તમે શુ કરો ? તે પ્રગટ પણે કહો ' નૈમિત્તિક બોલ્યો કે-' હે રાજન્ ! હુ વધારે શુ કહુ પણ જો કોઈ આ વિવાહને અટકાવી-ફેરવી શકે તો મારી જીવ્હાનો છેદ કરજો ' રાજાએ નિમિત્તી માની આવી પ્રતિજ્ઞા સાભળીને વિચાર્યું કે-'આના નિમિત્તને કોઈપણ પ્રકારના કપટપ્રપચથી નિષ્ફળ કરૂ ' પછી પૂર્વે સાધેલા એક દેવને તેણે સભાર્યો એટલે તે તરતજ પ્રગટ થયો અને બોલ્યો કે-' મને જે કામ હોય તે બતાવો ' રાજાએ કહ્યુ કે-'હે દેવ ! તુ સર્પ થઇને આ કથાચૂડ કુમારને ડશ દે કે જેથી તેનો વિવાહ અટકે એટલે નિમિત્તીઆનુ કહેલુ વૃથા થાય અને હુ સાચો થાઉ ' રાજાની આવી આજ્ઞા થવાથી તે દેવ કાળ

શનિ નમાન ભયંકર કૃષ્ણસર્પનું રૂપ ધારણ કરીને તે કુમાર પાસે ગયો અને તેને પગે ડંશ કર્યો તેનું વિષ તત્કાળ ચડયું એટલે તેથી ઘેનાયેલો કુમાર બેશુદ્ધ થઇ ગયો તે વખતે તેના પરિવારમાં સર્વત્ર મહા હાહાકાર થઇ ગયો સર્વે એકદમ ભયત્રાત થઇ ગયા અને તેના સર્વ સૈનિકો આકુળવ્યાકુળ થયા સતા ભ્રાંતચિત્તવાળા ને ભયભિત થઇને ચારે દિશામાં ગારૂડિકને માટે દોડાદોડ કરવા લાગ્યા ઘણા ગારૂડિઓ ભેગા થયા, તેમણે અનેક પ્રકારના મંત્રાદિ ઉપચાર કર્યા પણ મણિ મંત્ર ઔષધિ વિગેરેથી કાંઇપણ ગુણ કરી શકયા નહીં પછી પેલો દેવ સુરકેતુ રાજાની આજ્ઞાથી મનુષ્યનું રૂપ ધારણ કરી ઘણી સારી સારી ઔષધિઓનો કોથળો રાખી 'હું એક ગારૂડિક છું અનેક મંત્રાદિક જાણું છું' એમ બોલતો તે રસ્તે નીકળ્યો એટલે કથાચૂડના સેવકો તેને પોતાના કુમાર પાસે લઇ ગયા તેણે કુમારની ચેષ્ટા જોઇને કર્ણેન્દ્રિય વિષને દૂર કરે તેવી અનેક પ્રકારની પ્રતિક્રિયાઓ કરી, પણ તેને કાંઇ ગુણ થયો નહીં, એ પ્રમાણે તેણે દંભથી નિર્વિષ કરવાના અનેક ઉપાયો કર્યા પણ તેણે કાંઇ લાભ કર્યો નહીં ત્યારપછી તે બોલ્યો કે—'અહા! આને તો કાળે ગ્રહણ કરી લીધો છે, અર્થાત્ આ મૃત્યુ પામ્યો છે, તો હવે એને લીંબડાના પત્રવડે વીંટીને સમુદ્રમાં વહેતો કરી દેવો જોઇએ, કેમકે મૃતકને રાખી મૂકવાથી શું ફળ છે?' તેના આવા વચનો સાંભળીને સર્વ સૈનિકોએ હાહાકાર કર્યો અને શોકયુક્ત ચિત્તે તેના કહ્યા પ્રમાણે કરી તેને સમુદ્રમાં વહેતો મૂકી દીધો તેઓ બધા શોકાતુર થઇને ત્યાંથી રહ્યા કુશાગ્રપુરથી આવેલો પુરોહિત પણ દીનમુખવાળો થઇને મહાદુઃખવડે ચિંતવવા લાગ્યો કે—

'અહો ! અન્યથા ચિતવેલુ કાર્ય દૈવના વિપરીતપણાથી અન્યથા થયુ '

હવે અહીં લગ્નનો દિવસ વ્યતીત થઇ ગયા પછી સુરેદત્ત રાજાએ પ્રસન્ન ચિત્તે નિમિત્તિઆને બોલાવ્યો અને કહ્યુ કે-'ઠહો, તમારો કહેલો વિવાહ થયો કે નહીં ? અર્થાત મે તમારૂ કહેલુ કેવુ વ્યર્થ કરી નાખ્યુ છે ' નિમિત્તિક બોલ્યો કે-"હે રાજન્ ! તે વિવાહ તે બે જણ્ોનો જ મારા કહેવા પ્રમાણે તેજ વખતે થયો છે તેની પ્રતીતિ આવતી ન હોય તો તમારા સેવકદેવને પૂછો "એટલે રાજાએ પોતાના ચેટક (દેવ)ને સભાર્યો તે તરતજ પ્રગટ થયો તેને રાજાએ કહ્યુ કે-'તે શુ કર્યુ ?' દેવ બોલ્યો કે-'તમારા કહેવા પ્રમાણે હુ સર્પ થઈને તે કુમારને ડસ્યો અને તેને સમુદ્રમાં વહેતો પણ કરી દીધો ' એટલે રાજાએ નિમિત્તીઆ સામે જોઈને કહ્યુ કે-'સાભળો ! આ શુ કહે છે ? તમે ખોટાબોલા ન થાઓ અથવા શુ તમે કાયમ અસત્યવાદીજ છો તમે આ લોકોક્તિ સાચી કરી લાગે છે કે ' પ્રત્યક્ષ કુવામા પડેલી છતા કહે છે કે વહુ તો પીયર છે ' નૈમિત્તિકે કહ્યુ કે-'હે રાજન્ ! સત્ય-વાતને અસત્ય કરનાર કોણ છે ? વળી હાથમા રહેલા કકણને જોવાને આદર્શની શી જરૂર છે ? પરતુ એ દપતિ દૂર છે તેથી જો તમારી ત્યા સુધી જવાની શક્તિ હોય તો ત્યા જઇને અથવા તેને અહીં લાવીને તેનુ સ્વરૂપ જુએ ' એટલે રાજાએ પેલા દેવને આજ્ઞા કરી કે-'તે કુમારના મૃતકને એકદમ જ્યા હોય ત્યાથી અહીં લઈ આવ ' રાજાની આવી આજ્ઞા થવાથી તે દેવ એકદમ ચાલ્યો અને તે કુમાર જ્યા હતો ત્યાથી તેને તત્કાળ વધુસહિત ઉપાડીને રાજા પાસે લઈ આવ્યો રાજાએ,

તેને વધુમહિત જોયો એટલે તે બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો, તેથી તેણે તે કુમારને પૂછ્યુ કે–' તમારા લગ્ન શી રીતે થયા ? ' એટલે કુમારે કહ્યુ કે–'હે રાજન્ ! તમે અમારી કથા સાભળો

જે વખતે અહીંથી મને સમુદ્રમા વહેતો મૂકી દેવામા આવ્યો તેજ વખતે આ કન્યાને પણ તેના ગોખમા બેઠેલી ત્યાથી કોઈ પાપીએ અપહરી અને સમુદ્રમા રહેલા કોઇ દ્વીપમા મૂકી દીધી હુ લીબડાના પત્રોમા વીંટાયેલો જીવતો મતો સમુદ્રના કલ્લોલથી અથડાતો કૂટાતો સત્કર્મના યોગથી જ્યા તે કન્યા હતી તે દ્વીપ આને કીનારાપર નીકળ્યો તે કન્યાએ મને સમુદ્રમાથી બહાર કાઢ્યો અને પછી કેટલાક ઉપચારોવડે સ્વસ્થ કર્યો ત્યા કોઇ વિદ્યાધરે આવીને અમારો વિવાહ કર્યો અને પછી ત્યાથી ઉપાડીને કોઇક અહીં તમારી પાસે લાવ્યુ '

આ બધી હકીકત સાભળીને આશ્ચર્ય પામી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે–'વિધિવિલસિત જે હોય તેને દૈવ ગમે ત્યાથી તત્ક્ષણ મેળવી આપે છે ' કહ્યુ છે કે–'વિધિએ નિર્માણ કરેલુ હોય તે દળથી, બળથી, મંત્રથી, ધનથી, સ્વજનથી, બધુઓથી, દેવોથી કે મનુષ્યોથી અટકાવી શકાતુ નથી ' તેથી વિધિજ એક સર્વથી બળવાન્ છે એમ હુ ધારૂ છુ વિદ્વાન, મૂર્ખ, સુભટ, બીરૂ, ચંડાળ, ઇંદ્ર, રાજા ને રંક–વિધિની આનામા કોણ નથી ? દુર્વિધિ તે સર્વને પોતાને તાબે કરે છે '

ત્યારપછી સુરકેતુ રાજાએ નિમિત્તજ્ઞને પુષ્કળ દાન આપવાવડે સંતુષ્ટ કરીને કુમારપ્રત્યે અતિ હર્ષિત ચિત્તે પોતાના

અપરાધો ખમાવ્યા અને પોતાની પુત્રી સૌભાગ્યમંજરીને તેની સાથે પરણાવી પછી પોતાના સૈન્ય સાથે તેને મિથિલાપુરી વળાવી. કથાચૂડ મિથિલાપુરી પહોંચ્યો એટલે ગુણસાર રાજાએ તેનો પ્રવેશ મહોત્સવ બહુ વિસ્તારથી કર્યો અને કુશાગ્રપત્તનથી આવેલ વિપ્રને કુશળ સમાચાર આપવા માટે ત્યાં મોકલ્યો. ત્યાંના રાજાએ પુરોહિતને પાછો મિથિલાપુરી જમાઇ સાથે પુત્રીને આમંત્રણ કરવા માટે મોકલ્યો. કથાચૂડ સૈન્ય અને પ્રિયા સહિત ત્યાં ગયો. રામકેશરી રાજાએ તેનો વિવાહ-મહોત્સવ ઘણા વિસ્તારથી કર્યો અને કરમોચનવેળાએ જમાઈને ઘણા હાથી, ઘોડા, હેમ, રત્ન વિગેરે આપીને પ્રસન્ન કર્યો ને બહુમાન આપ્યું. પછી સર્વ લોકોને સત્કારપૂર્વક જણાવી ને તેમજ રાજાની આજ્ઞા મેળવીને કથાચૂડ સત્વર પ્રિયા સાથે પોતાના નગરભણી ચાલ્યો. નીકળતી વખત રાજાએ પોતાની પુત્રીને શિખામણ આપી કે-"હે વત્સે ! તું સુખમાં કે દુઃખમાં બરાબર પતિની અનુગામી થજે નિત્ય હર્ષિત મુખવાળી રહેજે. સ્થાન અને માન આપવામાં વિચક્ષણ થજે અને ભર્તારને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનારી થજે. આવી ભાર્યા હોય તેજ ખરી ભાર્યા છે, બાકી તેવી ન હોય તે તો બીજી જરા (વૃદ્ધાવસ્થા) તુલ્યજ સમજવા યોગ્ય છે."

આ પ્રમાણેની શિક્ષા આપીને રાજા પાછો વળ્યો અને દંપતિ સુખશાંતિપૂર્વક મિથિલાપુરી પહોંચ્યા. ત્યારપછી તે દેવતાઓની જેમ આનંદથી સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યા. આ કથાચૂડના વિવાહની જેમ જે ભાવી બનવાનું હોય છે તે તો ગમે તેટલા વિઘ્નો આવે તો પણ બનેજ છે એમ સમજવું.

જળધિમા પ્રવહણ, ભવ્ય પ્રાણીનુ એક સુચિન્હ, પાપરૂપી વૃક્ષ-માટે કુહાર, પવિત્ર તીર્થોમા પ્રધાન એવુ અને જેણે વિપક્ષમાત્રને જીતી લીધા છે એવુ દર્શન (સમકિત) નામનુ સુધારણુ-અમૃત જળ પીઓ ”

આ પ્રમાણેના મિત્રના વચનોથી શ્રીપતિ શ્રેષ્ટિ મિથ્યાત્વના કારણુમાત્રને તજી દઇને દયામય એવા જિનધર્મનુ આરાધન કરવા લાગ્યા તે નમસ્કાર મહામંત્રનો જાપ કરે છે, ત્રણે કાળ જિનપૂજન કરે છે અને બને સધ્યાએ ભાવપુર્વક પ્રતિક્રમણ કરે છે નિત્ય ગુરૂમહારાજને વદન કરે છે, સાધુ મુનિરાજને દાન આપે છે, પર્વોનુ આરાધન કરે છે અને વિવિધ પ્રકારના તપ તપે છે તેમજ અમારી, તીર્થયાત્રા અને જીર્ણોદ્ધાર કરે છે, વળી એ મહા બુદ્ધિમાન સાત ક્ષેત્રમા યોગ્ય રીતે દ્રવ્ય વાપરે છે-વાવે છે

આ પ્રમાણે તે શેઠે પ્રિયા સાથે અખડપણે ધર્મકાર્યો કર્યા એમ કરતા કરતા છ માસ વ્યતિક્રમ્યા ત્યારપછી એક દિવસ પાછલી રાત્રે શેઠ જાગ્યા એટલે વિચારવા લાગ્યા કે-‘ ધર્મનુ આચરણુ કરતા મારા છ માસ વ્યતિક્રમ્યા, તો હવે મને તેનુ ફળ શુ મળશે ? આ પ્રમાણે જૈન ધર્મનુ આરાધન કર્યા છતા પણ ફળસિદ્ધિ દેખાતી નથી તો શુ આ ધર્મ નિષ્ફળ છે ? ’ આમ વિચારે છે તેવામા શાસનદેવતાએ તેની પાસે પ્રગટ થઇને કહ્યુ કે-“ હે શ્રેષ્ટિ ! હે મુઢ ! જીતેલી બાજી કયા હારી જાય છે ? સમુદ્રમા રહ્યાસતા હાથના આવેલુ પાટીયુ કયા છોડી દે છે ? જેમ પ્રવહણુ ભગ્ન થવાથી સમુદ્રમા પડેલો માણુસ પાટીયુ

વાથી કીનારા પાસે જાય, તેવામા વળી પવન લાગવાથી તે
જી બાજુ ચાલ્યો જાય તેમ તુ પણ અંતરાય કર્મરૂપી સમુ-
પાર પામવા આવ્યો, તેવામા શંકારૂપી અવળા પવનથી
ો સમુદ્રમા ચાલ્યો જાય છે શંકા રહિત કરેલો ધર્મજ મહા
ને આપનાર થાય છે અને સંશય સહિત કરેલો ધર્મ જળની
ા જેવો નિષ્ફળ થાય છે સ્થળમા જળ, જળમા રેખા, બુબુ-
તના મોઢામા ફળ અને શંકાસહિત પુણ્ય સ્થિરપણાને પામતા
ી આરંભથી દયા નાશ પામે છે, સ્ત્રીના સંગથી બ્રહ્મચર્ય
શ પામે છે, શંકાથી સમ્યકત્વ નાશ પામે છે અને પરિગ્રહ
ખવાથી સંયમ નાશ પામે છે મોક્ષદાયક એવુ સમ્યકત્વ પણ
ીનો લેપ કરવાથી જેમ ચિત્ર નાશ પામે છે અને સ્વૈરિણી
ાથી જેમ ઉત્તમ કુળ નાશ પામે છે તેમ શંકાવડે દૂષિત થાય
તેમજ પરિણામે નાશપણુ પામે છે હે શ્રીપતિ શેઠ ! ધન-
ળે શંકાવડે પોતાનો મનુષ્ય જન્મ ફોગટ ગુમાવ્યો તેમ શંકા-
ડે સમ્યકત્વ, ધર્મ અને પુણ્યકાર્ય સર્વ શૂન્યભાવને પામી
ાય છે-નિષ્ફળ થાય છે તે ધનપાળની કથા આ પ્રમાણે-

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠ નામના નગરમા **ધન** નામનો ધનવાન વણિક
હેતો હતો, તેને **ધનશ્રી** નામે સ્ત્રી હતી અને **ધનપાળ**
ામે પુત્ર હતો હજુ તે ધનપાળ બાળક હતો તેવામા તેની
ાતા મરણ પામી 'બાળકને માતાનુ મરણ મહાદુ:ખનુ કારણ
ાય છે' કહ્યુ છે કે-'બાલ્યાવસ્થામા માતાનુ મરણ, યૌવના-
સ્થામા સ્ત્રીનુ મરણ અને વૃદ્ધાવસ્થામા પુત્રનુ મરણ-આ ત્રણ
ુ:ખ કરતા વિશેષ દુ:ખ બીજુ નથી' ધનશેઠ ધનપાળને જોઈ નિ
ચારે છે કે-'આ બાળકને તેની માતા વિના મોટો શી રીતે કરી

શકાશે ? એને કોણ ઉછેરશે ? માટે મારે બીજી સ્ત્રી પરણવાની જરૂર છે ' આમ વિચારીને તેણે સારી રીતે ધન આપીને **ધનશ્રી** નામની એક સુંદર સ્ત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું કારણ કે– 'ગૃહ તે ગૃહ કહેવાતું નથી પરંતુ ગૃહિણીજ ગૃહ કહેવાય છે, ગૃહિણી વિનાનું ઘર અરણ્ય સદૃશ કહેલું છે' અનુક્રમે તેને વિષયના આરંભીક ફળ તરીકે પુત્ર થયો તે પુત્રને જોઇને શેઠ બહુ રાજી થયા નવી આવેલી ધનશ્રી સપત્નીના પુત્ર ધનપાળને પણ પોતાના પુત્રવતજ માનતી હતી પછી બંને પુત્રો લેખશાળામાં (નિશાળે) ભણવા માટે સાથે જવા લાગ્યા. ધનશ્રી તે બંનેને તીખા નાખેલું દુધ પુષ્ટિને માટે પીવા મોકલતી હતી ધનશ્રીનો પુત્ર ધનદેવ તો તે દુધ નિઃશંકપણે પી જતો હતો કેમકે દુધના પાન વિના અભ્યાસ સારી રીતે કેમ થઈ શકે ? ધનપાળ તે દુધમાં તેની ઓરમાન માતાએ નાખેલી માખીઓ છે એવી શંકાથી તે દુધ પીતો હતો તે વિચારતો હતો કે–'આ મારી વિમાતા મારૂં હિત ચિંતવનારી ક્યાથી હોય ?' આવી ખોટી ચિંતવનાથી તે દિનપરદિન ક્ષીણ થવા લાગ્યો અને જો આ દુધ નહીં પીઉં તો મને મારશે એવા ભયથી તે દુધ દરરોજ પી જવા લાગ્યો, એને પરિણામે તેને જીવિતવ્યનો ઘાત કરનાર વલ્ગુલી નામે વ્યાધિ થયો તેના પિતાએ તેને વૈદ્યને બતાવ્યો, દ્રવ્ય આપીને તેનું ઔષધ કરાવ્યું, પણ ધનપાળે પોતાના મનનો વિચાર વૈદ્યને કહ્યો નહીં તેથી વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામતો ગયો 'બુદ્ધિ કર્માનુસારીજ હોય છે' અનુક્રમે તે વેગુલવાયુના વ્યાધિથી ક્ષય થતો થતો પંચત્વ પામ્યો 'શંકારૂપ આતંકવડે પ્રાણીને શું શું દુઃખ પ્રાપ્ત

થતુ નથી ?' નાનો પુત્ર ધનદેવ નિઃશંકપણે દુધ પીતો અને અભ્યાસ કરતો વૃદ્ધિ પામ્યો પરિણામે તે ઘરનો સ્વામી થયો. 'શંકાવડે કરીને જેમ ધનપાળ આ લોકના સુખથી ભ્રષ્ટ થયો તેમ બુદ્ધિમાન પુરૂષ પણ શંકા કરવાથી નિવૃત્તિને આપનાર સમકિતથી ભ્રષ્ટ થાય છે

'ધને કરીને હીન એવો મનુષ્ય પણ જો સમ્યકત્વરૂપી શ્રેષ્ટ ધનવાળો હોય તો તે ધનીજ છે, કેમકે આ ધન તો એક ભવમાજ સુખ આપનારૂં છે અને સમકિતરૂપી ધન તો ભવભવમાં અનતા સુખને આપનારૂં છે' ઇતિ ધનપાળ કથા

શાસનદેવતા કહે છે કે-"હે શ્રીપતિ ! તમે શંકાવડે કરીને ધર્મને દૂષિત કર્યો છે તેનુ ફળ કહુ છુ તે સાભળો- જેમ જાતિવત રત્ન તેમજ શ્રેષ્ટ મુકતાફળ રેખાવડે લાચ્છિત થાય તો સ્વલ્પ મૂલ્યવાળુ થઇ જાય છે તેમ તમારે થયુ છે. એટલે જૈન ધર્મના પ્રભાવથી જોકે તમને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે પરતુ શંકા કરવાથી તમે પુત્ર સબધી સુખને ભોગવી શકશો નહીં " આ પ્રમાણેની તેની વાણી સાભળીને શ્રીપતિ શેઠ બોલ્યા કે-"હે દેવી ! ભુખ્યા રહેવા કરતા રાબ પીવી તે પણ સારી-એવી લોકોક્તિ છે વન્ધ્યાદ બીલકુલ ન વર્ષે તે કરતાં તેના છાટા પડે તે પણ સારા, તે પણ તાપને હરનાર થાય છે તેમ પુત્ર વિનાના એવા મને એવી રીતે પણ પુત્ર પ્રાપ્તિ થાઓ 'આ વન્ધ્ય છે' એવી લોકોક્તિ મને કદર્થના કરે છે તેને તો દૂર કરો "શેઠની આવી ઇચ્છા જાણીને દેવી તેને પુત્ર થવારૂપ વર આપીને અદૃશ્ય થઇ પ્રભાતે તેણે આ બધી વાત પોતાની

પ્રિયા પાસે કરી અને કહ્યુ કે-'હે સુદરી ! તને પુત્ર થશે એમ રાત્રે શાસનદેવી કહી ગયેલ છે' આ પ્રમાણે સાભળીને શેઠાણી બોલ્યા કે-' હે સ્વામિન્ ! મે પણ આજે રાત્રે સ્વપ્નમા આપણા ઘરમા મ્હેલો ફળયુક્ત પૂર્ણકુભ જોયો છે' આ પ્રમાણેના તેના વચનથી 'આપણે ત્યા પુત્રની પ્રાપ્તિ આ સ્વપ્નને અનુસરીને જરૂર થશે ' એમ વિચારીને તે બંને બહુ હર્ષિત થયા અને અદર અદર તે સબધી આનદવાર્ત્તા કરવા લાગ્યા

તેજ રાત્રીએ કોઈ ઉત્તમ જીવ સ્વર્ગથી ચ્યવીને શ્રીમતિની કુક્ષીમા ઉત્પન્ન થયો તે કારણથી તેને સારા સારા દોહળા થવા લાગ્યા અનુક્રમે નવ મહીના ને સાડાઆઠ દિવસ થયા એટલે શ્રી મતિએ ઉત્તમ પુત્રને જેમ પૂર્વ દિશા સૂર્યને જન્મ આપે તેમ જન્મ આપ્યો અર્થાત્ તેને પુત્ર પ્રસવ્યો તે હકીકત ફેલાવાથી શ્રીપતિશેઠના કુટુબીઓએ શેઠ પાસે આવીને તેને વધાવ્યા-વધામણી ખાધી શેઠે પણ પુત્રનો જન્મોત્સવ સારી રીતે કર્યો અને અમારી ઘોષણા કરાવી ત્યારપછી પહેલે દિવસે બળિકર્મ વગેરે, ત્રીજે દિવસે ચદ્રાર્કનુ દર્શન, અને છઠ્ઠીને દિવસે વિધિપૂર્વક છઠ્ઠી જાગરણ કર્યું

'આ પુત્રને ધર્મે આપેલો છે' એમ માનીને તેનુ **ધર્મદત્ત** નામ સ્થાપન કર્યું તે 'પિતાના મનોરથ સાથે દિન દિન વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો કોઈ વખત ખોળામાં, કોઈ વખત સ્કધ ઉપર, કોઈ વખત એક બીજાના હાથમા ફરતો અને લાલનપાલન કરાતો તે બાળક અનુક્રમે ૭ વર્ષનો થયો ત્યારપછી સાત વર્ષનો થયો એટલે તેના બુદ્ધિમાન્ પિતાએ તેને મહોત્સવપૂર્વક

ખશાળામા ભણવા માટે મૂક્યો કેમકે–વિદ્યાવિનાનો રૂપવાન્ મનુષ્ય પણ કોઈ જગ્યાએ લેખામા ગણાતો નથી જેમ આવળના ફુલો રૂપાળા હોય છે પણ ગધવિનાના હોવાથી ઉપયોગમા લેવાતા નથી તેમ વિદ્યાહીન મનુષ્યનું કુળ કદી વિશાળ હોય તો પણ શા કામનુ ? કેમકે લોકોમા વિદ્યાવતજ પૂજાય છે અને નિર્વિદ્ય (અભણ) મનુષ્ય પરાભવ પમાડાય છે કહ્યુ છે કે–" અજાત (નહીં જન્મેલો), મૃત અને મૂર્ખ–એ ત્રણ પ્રકારના પુત્રોમાં પ્રથમના બે પ્રકારના સારા, કેમકે તે સ્વલ્પ સમયજ દુ ખ આપે છે પણ ત્રીજા પ્રકારનો મૂર્ખ પુત્ર તો નિરતર જાવજ્જીવ દુ ખ આપે છે, તેથી તે સારો નહી " વિદ્યા મનુષ્યોને ચરાની કરનારી છે, વિદ્યા ઢાંકને કરનારી છે અને સમ્યક્ પ્રકારે આરાધેલી વિદ્યા દેવની જેમ વાચ્છિતને આપનારી છે વિદ્વાન ને રાજા સરખા ન ગણાય, કેમકે રાજા તો પોતાના દેશમાજ પૂજાય છે અને વિદ્વાન તો સર્વત્ર પૂજાય છે અભ્યાસ કર્યા વિનાનુ શાસ્ત્ર વિષતુલ્ય છે, અજીર્ણાવસ્થામા કરેલુ ભોજન વિષતુલ્ય છે, દરિદ્રીને પાર્કી ગોષ્ઠી વિષતુલ્ય છે અને વૃદ્ધને સ્ત્રી વિષતુલ્ય છે વિદ્યા ભણવાની વય ગયા પછી પણ સુજ્ઞજનોએ સર્વ પ્રકારે વિદ્યા તો મેળવવી કેમકે તે જો આ ભવમા કદી ફળદાતા ન થાય તો પણ અન્ય જન્મમા પામવી સુલભ તો થાય છેજ શુભ જીજ્ઞાસાવાળા મનુષ્યોએ દેવતાના આરાધનમા, દાનમા, વિદ્યાભ્યાસમા, સારા ઔષધમા અને ક્ષમા કરવામા સદૈવ યત્ન કરવો ધનહીન તે હીન ન કહેવાય, કેમકે ધન કોઈનુ નિશ્ચળ રહેતુ નથી, વિદ્યાહીન હોય તેનેજ સર્વ વસ્તુમા–બધી બાબતમા હીન સમજવો જો વિદ્યા મેળવી છે તો આ રાકડા એવા પેટ ભરવાની શી ચિંતા છે ? કેમકે રામનુ –

દુસ્તર છે, તે તો સમજવો બહુજ મુશ્કેલ છે ” તેવા સજ્જ-નથી શું કે જે શંખ જેવા છે? શંખ ઉપરથી ઉજ્વળ હોય છે પણ અંતરમાં તે બહુજ વક્ર-વળદાર હોય છે એક કવી કહે છે કે —

“ દ્રવ્યને પામીને કોણ ગર્વિત થતું નથી? કયા વિષ-ચીની આપત્તિઓ નાશ પામેલી હોય છે? સ્ત્રીઓએ કોના મનને ખંડિત કર્યું નથી? રાજાને કોણ કાયમ પ્રીતિપાત્ર રહે છે? કાળને ગોચર કોણ નથી? અર્થી કોણ ગૌરવ પામે છે? અને કોણ પુરૂષ દુર્જનની જાળમાં ફસાયા છતાં ક્ષેમ કુશળ બહાર નીકળ્યો છે?”

અહીં એકદા જિનદત્તને આમંત્રણ કરવા માટે તેનો કોઈ મિત્ર પોતાને ત્યાં વિવાહપ્રસંગ હોવાથી બહારગામથી ત્યાં આવ્યો તે આવનારે બહુ આગ્રહ કરવાથી અને તે ધર્મબંધુ હોવાથી જિનદત્ત પેલો અશ્વ કપટશ્રાવકને સોંપીને તે આવનાર સાથે બહારગામ ગયો અહીં તો બીલાડીને જાળવવા માટે જેમ દુધ સોંપે તેમ થયું કપટશ્રાવક મનમાં બહુજ રાજી થયો. જિનદત્ત પોતાના ઘરમાં અશ્વની ભલામણ પોતાના પુત્રકળત્રાદિ કોઈને પણ કરી નહોતી, તેથી કપટશ્રાવકજ તેની સારસંભાળ કરતો હતો પછી રાત્રે ઘોર અંધકારમાં તે પાપાત્મા કપટીશ્રાવક અશ્વ ઉપર આરોહણ કરીને એકદમ જિનદત્તના મન્દિરમાંથી બહાર નીકળ્યો. જિનદત્તે શિક્ષા આપેલો અશ્વ તેને બતાવેલા માર્ગ શિવાય બીજે માર્ગે ઘણો પ્રયાસ કર્યા છતાં ચાલ્યો નહીં તે તો જિનપ્રાસાદે ને સરોવરે

જઇને પાછો ઘર તરફ આવ્યો તેને ચાબુકવડે ઘણો માર્યો છતા તે તો સરોવર સુધી જાય ને ઘરે આવે એમ ઘણા આટા મારતા રાત પૂરી થઇ ગઇ સૂર્યોદયે તે માયાવી ઘોડાને મૂકીને ચાલ્યો ગયો

જિનદત્ત અશ્વના રક્ષણની ઉત્સુકતાથી મિત્રને ત્યા વધારે ન રોકાતા બીજે દિવસે ઘરે આવ્યો પછી ઘોડા તરફ નજર કરતા તેને ઘણો શ્રમિત થઇ ગયેલો જોઇને તેણે હકીકત પૂછતા આખી રાત્રીનો વૃત્તાત તેણે જાણ્યો, એટલે તે વાત તેણે રાજાને નિવેદન કરી ' જેમ આ અશ્વ એકમાર્ગીજ રહ્યો તેમ ધર્મદત્ત પણ શાસ્ત્રમાજ રસિક અને તેમાજ એક ચિત્તવાળો રહ્યો '

અન્યદા શેઠાણીએ પોતાના ભર્ત્તાર શ્રીપતિ શેઠને કહ્યુ કે—" આ ધર્મદત્ત સર્વ શાસ્ત્રજ્ઞ છતા પઠિતમૂર્ખ જણાય છે કાવ્ય કરો, સસ્કૃત બોલો, સર્વ કળાઓમા પ્રવીણ થાઓ, પરતુ જો યથાનુરૂપ લોકસ્થિતિ જાણે નહીં તો તેને મૂર્ખોનો ચક્રવર્તીજ સમજવો લોકમાર્ગને મનુષ્ય જ્યાસુધી જાણતો નથી ત્યાસુધી તેને શૃગપુચ્છ વિનાનો પશુજ સમજવો જેમ ચાર વેદને જાણનારો વિપ્ર પણ અન્ય શાસ્ત્રોમા શ્રમ કર્યા વિના પશુસમાન કહેવાય છે તેમ વ્યવહારને જાણ્યા વિના મનુષ્ય પણ પશુસમાન લાગે છે કેટલાક અપઠિત પડિત હોય છે, કેટલાક પઠિત પડિત હોય છે, કેટલાક અપઠિત મૂર્ખ હોય છે અને કેટલાક પઠિત મૂર્ખ હોય છે વળી આપણે અત્યત સરલ ન થવુ જુઓ ! વનસ્પતિમા જે સરલ

ને સીધી હોય છે તે છેદાય છે અને વાંકાચુકા ઝાડ હોય છે તે એમને એમ રહે છે–તેને કોઈ છેદતુ નથી અત્યંત મુગ્ધ ન થવુ, અત્યંત કાઠિન્યવાળા ન થવુ, અતિ ઉચ્ચ ન થવુ, અતિ નીચા ન થવુ, એકાંત રમ્ય ન થવુ–મધ્યસ્થ રહેવુ, એમાજ સનામતિ છે વ્યવહારનુ જાણપણુ ન હોય તો નિરવદ્ય એવી વિદ્યાથી પણ કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી આ હકીકત ઉપર ચાર રાજકુમારનુ દષ્ટાંત છે તે નીચે પ્રમાણે —

પૂર્વે ચંદ્રપુર નગરમા ચંદ્રજિત્ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને ચંદ્રાનના નામે રાણી હતી અને બુદ્ધિસાગર નામે મંત્રી હતો અન્યદા રાજા પાસે આવીને કોઈએ કહ્યુ કે–'વિદ્વાન્ મનુષ્યજ શ્રેષ્ટ છે' ત્યારે મંત્રીએ કહ્યુ કે–'જે વ્યવહાર ન જાણે તે પંડિત છતા પણ મૂર્ખ છે' તે હકીકતની પરીક્ષા કરવા માટે રાજાએ ચાર સુભગ, સુરૂપ ને સૌમ્ય એવા રાજપુત્રોને ભોયરામા રાખીને ભણાવવા માડ્યા ભણાવવા રાખેલા પંડિતે ચારે જણને વ્યાકરણ, પ્રમાણશાસ્ત્ર, જ્યોતિષ ને વૈદક–એમ એક એક શાસ્ત્રમા પ્રવીણ કરી રાજાને સોંપ્યા રાજાએ તે પંડિતને દ્રવ્ય વડે સંતુષ્ટ કરીને વિસર્જન કર્યો ચારે પુત્રો પિતાએ લાલન-પાલન કરાતા સતા અનુક્રમે વીશ વર્ષના થયા રાજાએ તેને પોતાની પાસે બેસાડીને કેટલીક હકીકત પૂછી, એટલે પંડિત થયેલા તેઓ સંસ્કૃત ભાષામા ઉત્તર આપવા લાગ્યા તે સાભળી રાજાએ પ્રધાનને કહ્યુ કે–'જુઓ ! આ કેવા પંડિત થયા છે?' એટલે મંત્રી બોલ્યો કે–'એ ખરેખર પંડિતમૂર્ખો છે' રાજાએ કહ્યું કે–'તમે એને મૂર્ખ શા કારણથી કહો છો?' એટલે મંત્રીએ કહ્યુ કે–'એઓ લોકાચારને બીલકુલ જાણતા નથી, માત્ર પોપ-

રની જેમ પઢ્યા છે-ભણ્યા છે ' પછી પ્રધાને તેની પરીક્ષા કરાવવા માટે રાજાને પુત્રોસહિત બહુ આગ્રહથી પોતાને ઘેર જમવાનું બહુમાન સાથે નિમંત્રણ કર્યું તેઓ આ યાને જમવા બેઠા એટલે પ્રધાને પાંચ પ્રકારના પક્વાન્ન તથા દળહુળી વિગેરે પીરસ્યું તેમાં ખાજા બહુ છિદ્રવાળા જોઈને રાજપુત્રો અંદર અંદર બોલવા લાગ્યા 'આ બહુ છિદ્રવાળું ને ચતુષ્કોણવાળું બહુ ભયાવહ ગણાય છે તે શું છે? અમે તો આમાં કાંઈ જાણતા નથી, તેથી આ બાબતમાં શું કહેવું ?' આ પ્રમાણે કહીને તે ચારે ઉભા થઇ ગયા અને બોલ્યા કે-'જ્યાં કાંઈ પણ છિદ્ર હોય, ત્યાં પંડિતોએ ક્ષણવાર પણ ઉભા ન રહેવું ' કહ્યું છે કે-' छिद्रेष्वनर्था बहुला भवंति, तत्त्याज्य स्थानक ततः આ પ્રમાણે કહીને ભોજનના ભાજન તજી દઇને તે ચારે જણાએ ચાલવા માંડ્યું રાજાએ તે હકીકત મંત્રીશ્વરે કરેલી મશ્કરીવડે જાણી કે-આ વેદજ્ઞ વિપ્રની જેમ લોકસ્થિતિને જાણતા નથી

'હવે એમની પાછળ માણસ મોકલીને તેની ચર્ચા જાણવાની જરૂર છે' એમ કહીને મંત્રીએ તેમની પાછળ એક માણસને મોકલ્યો રાજપુત્રો આગળ ચાલતા રાજદ્વારે પહોંચ્યા તેવામાં ત્યાં એક ગધેડો આનંદ કરતો ઉભેલો જોયો તેઓએ પરસ્પર પૂછ્યું કે-'આ પાચમો બંધુ કોણ છે?' એમ કહીને શાસ્ત્રના પ્રમાણથી બંધુબુદ્ધિએ તેઓએ તેની ઉપર હાથ ફેરવ્યો તેઓ બોલ્યા કે-'આતુરપણામાં, કષ્ટપ્રાપ્તિ વખતે, દુર્ભિક્ષમાં, શત્રુ આવેના વિગ્રહમાં, રાજદ્વારે અને સ્મશાને જે(સાથે) રહે તેને ખરો બાંધવ સમજવો ' આમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે આ રાજદ્વારે ઉભેલો છે તેથી તે બાંધવ ગણવા યોગ્ય છે આમ

વિચારી તેને સાથે લઈને તેઓ આગળ ચાલ્યા તેવામા વેગથી ઉતાવળુ આવતુ એક ઉંટ તેમની નજરે પડયુ તે જોઈને એક કુમારે બીજાને પૂછયુ કે-'આ કોણ જાય છે?' ત્યારે પેલો બોલ્યો-' હુ જાણુનો નથી, પણ धर्मस्य त्वरिता गतिः એમ જાણ્યુ છે, માટે આ સાક્ષાત્ ધર્મ હોવો જોઈએ કહ્યુ છે કે-ચિત્ત ચળિત છે, વિત્ત ચળિત છે અને આપણુ યૌવન પણ ચળિત છે, માટે પાત્ર તરફ હાથ પસાર અર્થાત્ પાત્રને દાન આપ-વાગણુકે ધર્મની ગતિ ઉતાવળી હોય છે બીજા સર્વ કાર્યમાં સ્થૈર્ય કરવાનુ ન્યાયવાન પડિતો કહે છે અને તેનેજ પ્રશસે છે, પરતુ બહુ અતરાયના (વિઘ્નોના) સભવવાળા ધર્મની તો તેઓ પણ ત્વરિત ગતિ કહે છે અર્થાત્ ધર્મ ઉતાવળે કરવાનુ કહે છે " આ પ્રમાણે વિચારીને સૌ બોલ્યા કે-'હા, હા, બરાબર ઓળખ્યો, આ ત્વરિતગામી ધર્મજ છે' એમ કહીને તે ચારે જણા ઉંટને ગળે વળગી પડીને બોલ્યા કે-" હે ધર્મ! તુ મોટા ભાગ્યના ઉદયથી અમને મળી ગયેલ છે તુ વાન્છિતને આપનાર છે " આમ કહીને પછી તેની ડોક સાથે ગધેડાને બાધ્યુ તે વખતે તેઓએ વિચાર્યુ કે-' કન્યાને સારા કુળમા જોડવી, પુત્રને વિદ્યાભ્યાસમા જોડવો, શત્રુને કષ્ટમા જોડી દેવો અને ઇષ્ટને ધર્મમા જોડી દેવો-આમ શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે માટે આપણા ઇષ્ટ આ રાસભને આ ધર્મ (ઉંટ)ની સાથે જોડી દેવો યોગ્ય છે' પછી એ પ્રમાણે ઉંટ સાથે રાસભને બાધી બન્નેને દોરીને તેઓ રાજ માર્ગે ચાલ્યા એટલે તેને જોવા માટે લોકો એકઠા મળ્યા તેઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યાકે 'હે લોકો! આ વગર પૈસાનુ નાટક જુઓ, જુઓ આ ભણેલા રાજપુત્રોનુ

સત્વ (ડાહ્યાપણુ) પ્રગટ દેખાય છે' આ પ્રમાણે તેઓ હાસ્યાસ્પદ થવાથી રાજાએ પણ તેનો તિરસ્કાર કર્યો અને કહ્યુ કે-અરે મૂર્ખો! તમારે મારા નગરમાજ ન રહેવુ '

પ્રધાનના કહેવાથી રાજાએ તેમને બેસવા માટે એક અત્યંત જીર્ણ થઇ ગયેલો રથ બે વૃષભ જોડેલો આપ્યો તે રથમા બેસીને તેઓ એક દિશા તરફ ચાલ્યા આગળ ચાલતા એક નગરની પાસેના વનમા તેઓ આવ્યા ભોજનને અવસરે એક જણ રાધવા બેઠો એક શાક લેવા ગયો, એક ઘી લેવા ગયો અને એક બળદને ચારવા ગયો ચારે જણા પોતપોતાના કામમા પ્રવર્ત્યા ચુલે મૂકેલા પાત્રમા કંદકલ શબ્દ થવા માડ્યો તે સાભળી રાધવા બેઠેલા વ્યાકરણી કુમારે વિચાર્યુ કે-'આવો શબ્દ લક્ષણશાસ્ત્રમા આવતો નથી, આ મિથ્યા શબ્દ બોલે છે તેથી તેને શિક્ષા આપુ ' આમ વિચારીને તેણે દડો ઉપાડી ચુલા ઉપરના ભાડને શિક્ષા કરી એટલે તે ભાડ ભાગી ગયુ અને શબ્દ બધ થયો એટલે તે બોલ્યો કે-' કેવી શિક્ષા લાગી એટલે મિથ્યા શબ્દ બોલતો બધ થઇ ગયો.' આમ બોલીને તે મૂર્ખ નિરાત કરીને સુઈ ગયો

બીજો જે કુમાર શાક લેવા ગયો હતો તે દરેક શાક વાત શ્લેષ્મ તેમજ કફાદિ કરનાર જાણીને સર્વ રોગને હરનાર લીંબડાનુ શાક લઇને વનમા આવ્યો ત્રીજો ઘી લેવા ગયેલો તર્કશાસ્ત્ર જાણનાર કુમાર ઘી લઇને આવતા વિચારવા લાગ્યો કે-पात्राधार घृत किं वा घृताधार पात्रं 'પાત્રને આધારે ઘી છે કે ઘીને આધારે પાત્ર છે?' એનો નિર્ણય કરવા પાત્રને ઉધુ

વાળતા ઘી ઢોળાઈ ગયું એટલે તે બોલ્યો કે–' ભલે ઘી ઢોળાઈ ગયું પણ એક સંદેહ તો ભાગ્યો ' આમ કહેતો ખાલી પાત્ર લઈને તે વનમાં આવ્યો બળદને ચારવા લઈ ગયેલ કુમાર પાસેથી ચોર તેના બળદો લઈ ગયા, છતાં તે મૂર્ખ જ્યોતિષી હોવાથી વૃક્ષની છાયામાં બેસીને લગ્ન કુંડળી આળેખી લગ્નના ભાવ વિચારવા લાગ્યો કે–"સ્થિર લગ્નમાં અને સ્થિર અંશમાં ચંદ્રમા પણ સ્થિર હોય છે, તેવી તેવા યોગમાં આ કાર્ય બન્યું છે, માટે બળદો સ્વયમેવ પાછા આવવા જોઈએ " આમ વિચારીને તેણે બળદોને પાછા વાળવાનો પ્રયત્નજ કર્યો નહીં અનુક્રમે તે ચારે એકઠા થઈને ભૂખ્યા મરતા રાંકડા થઈને ગામમાં આવ્યા અને આમ તેમ ફરતા તોગશ્રેષ્ઠીની દુકાને આવ્યા શ્રેષ્ઠીએ તેના ખબર પૂછી ભૂખ્યા હોવાથી ઘરે લઈ જઈને જમાડ્યા અને સવારે તે ચારેને જુદું જુદું કામ સોંપ્યું

એક કુમારને ઘીથી ભરેલું કુડલું વેચવા આપ્યું અને કહ્યું કે–'માર્ગે સાવધાન થઈને જજે, કેમકે ચોરનો ભય છે ' તે કુડલું ઉપાડીને ઉતાવળો ચાલવા લાગ્યો પછી અર્ધ માર્ગે તે કુડલું નીચે મૂકીને વીસામો ખાવા બેઠો અને બોલ્યો કે–'અરે! અહીં કોઈ ચોર છે? જો હોય તો પ્રગટ થાઓ ' આમ કહીને કુડલાનો ઢાંકો ઉઘાડી તેની અંદર જોવા લાગ્યો ઘીની અંદર પડેલું પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈને તે બોલ્યો કે–'શેઠે કહ્યું હતું તે વાત ખરી જણાય છે આ કુડલાની અંદરજ ચોર સંતાઈ ગયો જણાય છે તો હવે તેને પૂરેપૂરી શિક્ષા આપું' આમ વિચારી તેણે કુડલા ઉપર પ્રહાર કર્યો ને ચોરને નીકળી જવા માટે કુડલું ઉંધું વાળ્યું, એટલે ઘી બધું ઢોળાઈ ગયું, પછી

તેણે કુડલામા જોયુ તો કાઈ દેખાણુ નહી, એટલે બોલ્યો કે-' ઘી ગયુ તો ભલે ગયુ, પણ ચોર તો તેમાથી નીકળી ગયો, મે આ કાર્ય બહુ સુદર કર્યુ ' કદી પુત્ર ગયો તો ગયો પણ વહુનો રઆંડો તો કાયમ રહ્યો ' આવા મૂર્ખાઈના વિચાર કરતો ખાલી કુડલુ લઈને તે પાછો વળ્યો અને શેઠની પાસે જવા ચાલ્યો

બીજા બે કુમારો ગાડુ લઇને વનમા લાકડા લેવા ગયા ત્યા માર્ગમા રથનો ચીત્કાર શબ્દ સાભળીને તે વિચારવા લાગ્યા કે-'આ રથ રૂએ છે તેથી જરૂર તેને કાઇ રોગ થયો જણાય છે' પછી તે બને નીચે ઉતર્યા અને ગાડુ ઉભુ રાખ્યુ એટલે અવાજ થવો બધ થયો તેથી તેમણે જાણ્યુ કે-' આ ગાડુ મરી ગયુ લાગે છે, તેથી તે મૌન થઈ ગયુ છે ' આ પ્રમાણે વિચારી ગાડાને અગ્નિસસ્કાર કરીને તે બને કુમારો સ્નાન કરવા નદીકીનારે ગયા અને ત્યા સ્નાન કરવા લાગ્યા તે વખતે ઘી વેચવા ગયેલો કુમાર પણ તૃષાર્ત્ત થવાથી ખાલી કુડલુ લઈને પાણી પીવા ત્યા આવ્યો ત્યા ત્રણે મળ્યા તે નદીના પાણીમાથી બહાર આવીને વિચાર કરવા લાગ્યા અને અદર અદર કહેવા લાગ્યા કે-" પડિતોએ નદીનો વિશ્વાસ કરવો ન જોઇએ કહ્યુ છે કે-નદીનો, નખવાળા પ્રાણીઓનો, શૃગવાળા પ્રાણીઓનો, શસ્ત્રવાળા મનુષ્યોનો વિશ્વાસ ન કરવો, તેમજ સ્ત્રીનો અને રાજકુળનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો " પછી ધૂર્ત્તપણા રહિત એવા તેઓ મુગ્ધપણે એક બીજાને ગણવા લાગ્યા, તો પોતાની વિના બે જણ લાગ્યા, એટલે વિચારવા લાગ્યા કે-'આપણે ત્રણ હતા તેના બે થઇ ગયા તેથી જરૂર આ નદીએ એક ભાઈને લઇ લીધો-તે ખેચી ગઈ',આમ વિચારીને તેઓ

રોવા લાગ્યા વળી ગણે ને વળી રૂએ આમ તેને રોતા જોઇને ગોવાળીઆ ત્યાંથી જતા હતા તે તેની પાસે આવ્યા અને પૂછ્યું કે–'તમે શા માટે રૂઓ છો? તમારૂં શું ગયું છે?' ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે–"અમારૂં બીજું કાંઈ ગયું નથી, પણ અમારો એક ભાઈ ખોવાય છે!" ગોવાળોએ પૂછ્યું કે 'તમે કેટલા હતા?' તેઓ બોલ્યા કે–'અમે ત્રણ હતા' એટલે ગોવાળોએ કહ્યું કે–'તમે ત્રણ તો છો' ત્યારે તેઓ તેને પગે લાગીને બોલ્યા કે–'અહો! તું તો અમારો પરમ ઉપગારી છે, તો અમારા ત્રીજા ભાઈને હે નરોત્તમ! તું બતાવ' એટલે ગોવાળે તે ત્રણેને એક લાઈનમાં બેસાડીને ગણી બતાવ્યા, તો ત્રણ થયા, એટલે તેઓ હર્ષિત થયા થતા સોમશેઠના ઘર ભણી ચાલ્યા હવે ચોથાનું શું થયું તે સાભળો –

સોમશ્રેષ્ઠીના ઘરમાં તેની વૃદ્ધ માતામહી હતી, તે બે શુદ્ધ થઈ ગયેલી હતી, શ્લેષ્મ ને લાળથી તેનું મોઢું વ્યાપ્ત રહેતું હતું અને જરાવસ્થાથી પીડિત હતી જરાવસ્થાના સબંધમાં કહ્યું છે કે–"ગાત્ર (શરીર) સંકોચ પામે છે, ગતિ ગળી જાય છે (ચાલી શકાતું નથી), દાંત પડી જાય છે, દૃષ્ટિ(જોવાની શક્તિ) ભ્રષ્ટ થાય છે, રૂપ નાશ પામે છે, મોઢામાંથી લાળ ઝરે છે, બાંધવો વાત પણ સાંભળતા નથી, સ્ત્રી ચાકરી કરતી નથી અને પુત્રો પણ અવજ્ઞા કરે છે, તેથી જરાથી પરાભવ પામેલા મનુષ્યના જીવનને ધિક્કાર છે કષ્ટકારી છે" વળી "વદન દાંતવિનાનું થાય છે, વાચા સ્ફુટપણે બોલાતી નથી, ગતિ નાશ પામે છે (ચાલી શકાતું નથી), ઇંદ્રિઓની શક્તિ હણાય છે, ખરેખર જરા બીજી બાલ્યાવસ્થાનેજ પમાડે છે"

હવે પેલા ચોથા કુમારને આ વૃદ્ધાની માખી ને ડાંસ વિગેરેના ઉપદ્રવના નિવારણ માટે અને પાણી વિગેરે પાવા માટે તેની ચાકરીમાં રાખ્યો તે વૃદ્ધા સુતી હતી એટલે તેના મુખ ઉપર બેસતી માખીઓને ઉડાડતા તે બોલતો હતો કે-' હું તમને ચોખ્ખું કહું છું કે તમારે અહીં ન આવવું ' આ પ્રમાણે વારંવાર કહેતા છતા માખીઓ તો વિકળ હોવાથી ત્યાં આવતી હતી-રોકાતી નહોતી એટલે તેણે તેને ઉડાડીને કહ્યું કે-' હવે હું તમને છેલી વખત કહું છું કે તમે અહીં આવશો નહીં, નહિતો હવે મારે તમને શિક્ષા કરવી પડશે, પછી મને દોષ આપશો નહીં ' આ પ્રમાણે કહેતા પણ માખીઓ તો અટકી નહીં એટલે તેણે મોટું સાબેલું ઉપાડીને માખીઓને મારવાને મિષે ડોશીના મોઢા ઉપર માર્યું એટલે ડોશી મૃત્યુ પામી ગઈ. સાબેલાનો અવાજ સાંભળીને શે૦ ત્યાં દોડી આવ્યા અને વૃદ્ધાની આ સ્થિતિ જોઈને પેલા કુમારને કહ્યું કે-' હે મહાદુષ્ટ ! આ શું કર્યું ? મારી માતાને મારી નાખી ' તે બોલ્યો કે-' હું શું કરૂં ? મે તો માખીઓને બહુ વારી પણ તે અટકી નહિ, ત્યારે મારે તેને મારવી પડી બીજું કાંઈ મે કર્યું નથી ' આવી તેની મૂર્ખાઈ જોઈને તેને વધારે ન કહેતા શેઠે ડોશીને અગ્નિસંસ્કાર કરવા લઈ જઈને અગ્નિસંસ્કાર કર્યો, પછી ઘરે આવીને શેઠ રૂદન કરે છે તેવામાં પેલા ત્રણ જણા પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા તેઓ માંથી બે જણાએ ગદ્‌ગદાક્ષરે ગાડાના મૃત્યુ પામવાની ને તેને બાળી દીધાની વાત કરી ત્રીજાએ ઘીના કુડલામાં ચોર પેસી ગયો હતો તેને કાઢી મૂકયાની વાત કરી આ પ્રમાણે ચારે જણની મૂર્ખાઈની હકીકત જાણીને શેઠે તેને કાંઈક ખાવાનું આપીને ઘરમાંથી કાઢી મૂકયા

આ પ્રમાણેની પોતાના ચારે કુમારની મૂર્ખાઈની વાત સાભળીને રાજાએ તેમને પોતાની પાસે બોલાવી લીધા અને પછી વ્યવહારમા નિપુણ કર્યા ઇતિ અવ્યવહારજ્ઞ કથા ,

શ્રીમતિ આ વાત કહીને પોતાના પતિને કહે છે કે-' હે નાથ ! જેમ તે રાજપુત્રો પડિતમૂર્ખો હતા તેવો તમારો પુત્ર પણ પડિતમૂર્ખ છે પ્રથમ ત્રણ વર્ગ સાધવા માટે લેખશાળા, પુણ્યશાળા ને કામશાળામા શીખવા મૂક્યો હતો તેમ હવે આ ધર્મદત્તને અર્થ ને કામમા પ્રવીણ થાય અને તે બે વર્ગ સેવે એમ કરવા માટે ઘટિત પ્રયત્ન કરો " તે સાભળીને શેઠે તેને પૂછ્યુ કે-' હે કામિનિ ! તેને માટે કાઈ ઉપાય છે કે જે ઉપાય કરવાથી આ પુત્ર તે બે વર્ગમા પ્રવીણ થાય ? ' શેઠાણીએ કહ્યુ કે-' આ પુત્રને જો જુગટીઆઓને સોપશુ તો તેઓ એને થોડા દિવસમા કુશળ કરી આપશે ' તે સાભળીને શેઠ બોલ્યા કે-' અરે ! આવી તારી સર્વ અર્થને નાશ કરનારી વિપરીત બુદ્ધિ કયાથી થઇ ? ' રૂષ્ટમાન થયેલો દૈવ કાઈ ચપેટા મારીને સમજાવતો નથી પણ કુબુદ્ધિ આપે છે કે જેથી તે રાકની જેમ રૂચે છે દ્યૂત, વેશ્યાપરનો રાગ, ધાતુર્વાદ, વિભ્રમ અને યોગીની સેવા-એ બધા મનુષ્યોને દૈવ રૂષ્ટમાન થાય ત્યારેજ પ્રાપ્ત થાય છે-તે ક્રિયામા પ્રવૃત્તિ કરવી સુઝે છે-ગમે છે'

' કોપીન (લ ગોટી) તેજ વસ્ત્ર, કુત્સિત અન્નનુ જ ભોજન, કર્કશ ભૂમિ તેજ શય્યા, અશ્લિલ વાકયોવાળી વાણી, વેશ્યા સાથે પ્રેમ, વીટ પુરૂષોની સહાય, પરને ઠગવાનોજ વ્યાપાર, ચોરો મિત્ર, ઉત્તમ પુરૂષો સાથે દ્વેષ અને અનેક પ્રકારના વ્યસનો-

આ અધા મ સારવાસની વૃદ્ધિનો ક્રમ સૂચવે છે, એને અંગીકાર કરનારા મનુષ્યો સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. તેમાં પણ દ્યુત તો સર્વ આપત્તિનું ધામ છે, માઠી બુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ કરનાર છે, દ્યૂતથી કુળ મલિન થાય છે અને દ્યૂતની પ્રશંસા અધમ જનોજ કરે છે હે પ્રાણપ્રિયા ! આ તારી બુદ્ધિ સુંદર નથી કે આપણા પુત્રને દ્યૂતકારોને સોંપવો કેમકે માઠા સંસર્ગથી દક્ષ (ડાહ્યો) કેમ થાય ? શું વિષ ખાવાથી તે જીવિત મળે? કુસંગથી દોષની પ્રાપ્તિ થાય અને સત્સંગથી ગુણની પ્રાપ્તિ થાય તે સંબંધમાં બે વનના પોપટનું દષ્ટાંત શું તે સાંભળ્યું નથી ? સાંભળ ! તે આ પ્રમાણે છે –

એક વનમાં કોઈ વૃક્ષ ઉપર એક માળામાં બે પોપટના બચ્ચા ઉત્પન્ન થયેલાં રહેતા હતા તેમાંથી એક બચ્ચું ભિલ્લ લઈ ગયા અને એક બચ્ચું કોઈ તાપસ લઈ ગયા તે બન્ને ભિલ્લના ને તાપસના સ્થાનમાં તેઓની વાણી સાંભળતા ઉછર્યા. અન્યદા કોઈ રાજા ઘોડાએ અપહરેલો ભિલ્લના નિવાસ તરફ નીકળ્યો એટલે ભિલ્લનો પોપટ બોલ્યો કે–' લાખ જાય છે, ક્રોડ જાય છે ' તે સાંભળીને ભિલ્લો દોડ્યા અને રાજાને પકડીને તેનું આખું શરીર તપાસી જોયું, પણ કાંઈ મળ્યું નહીં, એટલે ભિલ્લો તેનો ઘોડો લઈને પાછા વળ્યા એટલે ફરીને પોપટ બોલ્યો કે–'લાખ જાય છે ' તેથી પાછા ભિલ્લો રાજાની પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે–'અમારો પોપટ ખોટું બોલતો નથી, તેથી જે હોય તે સાચું કહી દો, તમને અભય છે ' એટલે રાજાએ કહ્યું કે– 'મારી પાસે તો કાંઈ નથી પણ હું લાખો ને ક્રોડોનો માલિક છું–મારે ઘરે પુષ્કળ લક્ષ્મી છે ' એટલે ભિલ્લોએ ઘોડો લઈને

તેમને જવા દીધા આગળ જતા તે તાપસના આશ્રમ પાસે નીકળ્યા. એટલે તેનો પોપટ બોલ્યો કે-' એક મહાન્ અતિથિ જાય છે' એટલે તાપસો આવીને રાજાને પોતાના આશ્રમમા લઈ ગયા અને તેમની સારી રીતે આગતાસ્વાગતા કરી રાજા તે પોપટને હાથમા લઈને બોલ્યો કે-' અરે પોપટ ! એક પોપટે મને પકડાવ્યો ને તે માગે સત્કાર કરાવ્યો, તેનુ શુ કારણ? તમારા બન્નેમા આટલુ બધુ અતર કેમ ?' તેના ઉત્તરમા તે શુક બોલ્યો કે-

मातापयेका पिताप्येको, मम तस्य च पक्षिण ।
अह मुनिभिरानीत, सचानीतो गवाशिभिः ॥

" મારી ને તે પોપટની માતા એક છે, પિતા પણ એક છે, પરતુ મને મુનિઓ લાવ્યા છે અને તેને ભિલ્લો લઈ ગયેલા છે " તે ભિલ્લોની વાણી સાભળે છે ને હુ મુનિશ્રેષ્ઠની વાણી સાભળુ છુ તમે પ્રત્યક્ષપણે જોયુ કે અમારા બન્નેમા સસર્ગથી ઉત્પન્ન થયેના ગુણદોષો છે " ઇતિ શુકદ્વય કથા

સત પુરૂષ પણ ખળના સસર્ગથી દોષનુ ભાજન થાય છે, તેથી હે કાતા ! પુત્રને કુસસર્ગમા ન પડે તેમ કરવુ જોઈએ- તેથી બચાવવો જોઈએ કુસસર્ગથી કુલીનોનો ઉદય કયાથી થાય ? બોરડીના વૃક્ષની પાસે રહેલુ કેળનુ વૃક્ષ કેટલો વખત સુખે રહી શકે ? આપણા પ્રિયપુત્રને આપણે કુશિક્ષા શી રીતે આપીએ? શાસ્ત્રકારો મરણ પામેના કે પરદેશ ગયેલા પુત્ર કરતા કુસગતિવાળાને ખરાબ કહે છે" આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠિએ અનેક પ્રકારે સમજાવ્યા છતા પણ શેઠાણીએ પોતાનો આગ્રહ છોડ્યો નહીં 'રાયે સ્રી રાજા, યાચક અને બાળક પોતાનો આગ્રહ છોડતા

નથી, શેઠાણીએ વારવાર કહેવાથી શેઠે તેનુ વચન સ્વીકાર્યું. "સોવાર કહ્યા છતા પણ સ્ત્રી, પુરૂષને સત્ત્વથી ભગ્ન કરે છે જેમ મત્સ્યોને જાળ, જેમ મૃગોને વાગુરા અને જેમ પક્ષીઓને પાસ બધનકારક છે તેમ પુરૂષને સ્ત્રી બધનકારક છે જેઓ ગભીર સ્થિર અને ગિરૂઆ તેમજ મોટા પેટવાળા હોય છે, તેમને પણ મહિલા ઘટીના પડની જેમ ફેરવે છે"

પછી શ્રીપતિ શેઠે પ્રવીણ ગણાતા દ્યૂતકારોને બોલાવીને પોતાનો પુત્ર પ્રવીણ કરવા માટે સોપ્યો તેઓ પણ મોટા શેઠીઆનો દીકરો પોતાના તાબામા આવવાથી બહુ ખુશી થયા દ્યૂનકારોએ તે દિવસે જળક્રીડા, વનક્રીડા, ઉદ્યાનમા રમવુ વિગેરે ધર્મદત્તની સાથેજ કર્યું 'જીવ સ્વભાવેજ નીચ સગતિ કરનારો હોય છે, તો પછી જેમ ગડુચી ને લીબડાનો આશ્રય કરે પછી તેની કડવાશમા શુ કહેવુ ? તેમ પિતાએ પ્રેરેલો પુત્ર નીચ સગતિમા આસક્ત થાય તેમા શુ કહેવુ ? નીચજનોની સગતથી તે ધર્મદત્તે જેમ માખીઓ ચદનની સગત છોડી દેય તેમ પૂર્વે પુણ્યમાર્ગમા પ્રવૃત્તિ કરાવનારી શિક્ષા જે તેના પિતાએ આપેલી તે બધી તજી દીધી સ્વલ્પ સમયમા તેનામાથી કળાઓ માત્ર નાશ પામી, સર્વ શાસ્ત્રો ભૂલી ગયો અને મહાન્ ઉચ્છૃખલ વીટ તેમજ તસ્કર બની ગયો. 'જેમ બગડી ગયેલુ દુધ કાજીરૂપ થઇ જાય તેમ ઉત્તમ કુળમા ઉત્પન્ન થયેલો મનુષ્ય વિનષ્ટ થાય ત્યારે દુગ્રહ થઇ પડે છે'

અન્યદા તે દ્યૂતકારો તેને મોહ પમાડવા માટે કામપતાકા નામની વેશ્યાને ત્યા લઇ ગયા અને વેશ્યાને કહ્યુ કે-' તારાથી

અને તે રીતે તું આને મોહ પમાડજે એ દ્રવ્યવાન હોવાથી તને કલ્પવૃક્ષ જેવો થઈ પડશે ' હવે ત્યા રહ્યો સતો તે પોતાની માતા પાસેથી દ્રવ્ય મગાવતો હતો અને તેની માતા તેના મંગાવ્યા પ્રમાણે મોકલ્યા કરતી હતી તેથી તે વેશ્યાસંગે વિલાસ કરતો આનદમગ્ન રહેતો હતો

એ પ્રમાણે વેશ્યાની સગતમા રહેતા એવા તેને માતાપિતા પણ વિસ્મૃત થઇ ગયા એમ નિશકપણે વેશ્યા સાથે રમણ કરતા સાત વર્ષો વીતી ગયા એકદા શેઠે ઘરે આવવા માટે તેને તેડવા મોકલતા તે આવ્યો નહીં, એટલે તેના માતાપિતા બહુજ દુખી થયા શેઠે વિચાર્યું કે-'દેવતાની વાણી-મને પુત્ર સબધી સુખ પ્રાપ્ત થવાનુ નથી, એવી જે થઇ હતી તે વ્યર્થ કેમ થાય? મેં જે ધર્મના ફળમા શકા કરી હતી તે કર્મ અત્યારે મને ઉદયમા આવ્યુ છે ' ત્યારપછી તેઓ પુત્રને વારવાર તેડાવીને થાકી ગયા પણ તે આવ્યો નહીં, એટલે દપતિ અદરઅદરજ કહેવા લાગ્યા કે-'આમા આપણો પોતાનોજ કરેલો દોષ છે તો બીજાને વાક શો દેવો? અને કોને કહેવુ? આત્માના વાવેલા અપરાધોરૂપ વૃક્ષના ફળ દારિદ્ર, રોગ, દુખો, બધન અને અન્ય વ્યસનો (કષ્ટો) રૂપ પ્રાણીને પ્રાપ્ત થાય છે ' પુત્ર વેશ્યામા અત્યત આસક્ત થઇ જવાથી શ્રીપતિ ને શ્રીમતિ તેને દ્યૂતકારને સોપવારૂપ પોતાના દોષને માટેજ શોક કરવા લાગ્યા 'જેમ પહેલા પોતાના હાથમાની વસ્તુ ઉડાડી દીધા પછી પાછી તેને મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવો તે મિથ્યા છે' તેવો દ્યૂતકારના હાથમાથી પુત્રને પાછો વાળવાનો પ્રયત્ન છે' પછી પોતાને પુત્રવિના નાજ માનતા એવા તે દપતી પુત્ર સબધી ચિતા તજી દઈને

ધાંનમા પરાયણ થયા અનુક્રમે તેઓ શુભધ્યાને મરણ
ને મહર્દ્ધિક દેવો થયા માતાપિતાનુ મરણ સાંભળીને પણ
ઘરે આવ્યો નહીં જ્યાંસુધી માતાપિતા હતા ત્યાંસુધી તેઓ
:ત્તના મગાવ્યા પ્રમાણે તેઓ વેશ્યાને ધન મોકલાવ્યા કરતા
, ત્યારપછી તેની સ્ત્રીએ પણ ધન મોકલાવ્યા કર્યું, પણ
ે તે ધનહીન થઇ ત્યારે તે દ્રવ્ય મોકલી શકી નહીં અને
પણ રેટીયાનુ શરણ લેવુ પડયુ કહ્યુ છે કે —

કંતવિહૂણી કામિની, કેને શરણે જાય;
રેંટડીએ પૂણી કરી, પેટ ભરે જઇ તાય

એક દિવસ વેશ્યાએ મોકલેલી દાસી ધન લીધા વિના
ી આવી એટલે ધર્મદત્તને નિર્ધન થયેલો જાણીને અક્કાએ
યાની માતાએ) તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો 'નિર્દ્રવ્યને સર્વથા
ઈચ્છતુ નથી જુઓ ! લક્ષ્મી સહિત ગોવિંદ ગામમા રહે
તેના મંદિર ગામમા હોય છે અને રૂદ્ર (શિવ) લક્ષ્મી વિનાના
ાથી અરણ્યમા વસે છે ' સારી આકૃતિવાળો અને વિદ્યાવાળો
ા પણ દ્રવ્ય વિનાનો હોય તેને કોઇ માન આપતુ નથી
ા ગોળ હોય, માથે છાપ હોય પણ ખોટુ નાણુ હોય તો
ોઇ હાથ ઝાલતુ નથી સર્વે જનો દ્રવ્યના દાસ છે, મનુ-
ના નથી જુઓ પાણી વિનાના સુકાઇ ગયેલા સરોવરને પક્ષીઓ
ુ ઇચ્છે છે ? ઈચ્છતા નથી તેની સામુ પણ જોતા
ી જુઓ ! આ ધર્મદત્ત સ્નેહવાળો હતો, ચીરકાળથી સેવેલો
ો, તેનુ પુષ્કળ દ્રવ્ય ખાધુ હતુ, છતાં એકવાર દ્રવ્ય ન
ાવવાથી તેને વેશ્યાએ તત્તજ કાઢી મૂકયો 'વેશ્યામા સદ્ભાવ
નેહ) હોતો નથી, દ્રવ્યમા સ્થિરતા હોતી નથી, મૂર્ખમાં

વિવેક હોતો નથી અને બાધેલા કર્મનો ભોગવ્યા શિવાય વિનાશ થતો નથી ' વિરક્ત થયેલી વેશ્યા દુર્જનની જેમ પ્રાણીને પ્રાણુસદેહ, ધનહાનિ, પરાભવ વિગેરે સર્વ અનર્થ કરે છે વાદળની છાયા, તરણાનો અગ્નિ, ખળમા પ્રીતિ, સ્થળમા જળ, વેશ્યાનો રાગ અને કુમિત્રની મિત્રાઇ—એ છએ વાના પાણીના પરપોટા જેવા છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ધર્મદત્ત પોતાના ઘર પાસે આવ્યો તો તેણે ઘરની ઘણી દુ ખકારી અવસ્થા જોઈ દરવાજો પડી ગયો હતો, ભીંતો જર્જરીભૂત થયેલી હતી અને બારણાઓ ભાગી ગયા હતા આવી ઘરની સ્થિતિ જોઈને પોતાના વ્યસનાસક્તપણાને નિદતો તે ઘરની અદર ગયો તો પોતાની પ્રિયાને આખમાથી આસુ સારતી અને રેટીઓ કાતતી દીઠી તે સ્ત્રીએ પણ ઇગિત આકારાદિવડે એ પોતાનો પતિ છે એમ જાણ્યુ એટલે તેણે વચનાદિકવડે યથાયોગ્ય સત્કાર કર્યો કેમકે પ્રજાનો દેવ રાજા છે, મનુષ્યોના દેવ પિતૃઓ છે, સુશિષ્યના દેવ ગુરૂ છે અને સ્ત્રીનો દેવ પતિ છે વળી ગાભિય, ધૈર્ય, ઔદાર્ય, ચતુરાઇ, નિર્લોભતા, સર્વ સહન કરવાપણુ, માધુર્ય અને સરળતા—એ સુસ્ત્રીના ગુણો છે સ્ત્રીએ આચમન કરાવ્યા બાદ તેની પાસે આસન મૂક્યુ, તેની ઉપર બેઠા પછી તેણીએ તેની પાસે ઘરનુ બધુ સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું તે સાભળીને ખેદવાળા અને દિગ્મૂઢ થઇ ગયેલા પોતાના પતિને જોઇને સ્ત્રી બોલી કે—"હે સ્વામી ! હે પ્રાણેશ ! ચિતા શી કરો છો ? તમે જો સાજાતાજા છો, દક્ષ છો, તો કાઇ ગયુ નથી, જો તમે સાવધાન થઇને સર્વ ચિતા કરશો—બધુ સભાળશો તો બધુ સારૂ થશે માટે ખેદ કરો

નહીં " પ્રિયાના આવા વચનો સાભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-
"હે પ્રિયા ! ખેદ કેમ ન થાય ? કેમકે નિર્ધન એવા નરનારી શબ
જેવા ગણાય છે કહ્યુ છે કે-' જેની પાસે દ્રવ્ય છે તેનાજ સૌ
મિત્રો થાય છે, જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેનાજ સૌ બાધવો
થાય છે, જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેજ પુરૂષ ગણાય છે અને
જેની પાસે દ્રવ્ય હોય છે તેનુ જીવિતજ પ્રમાણ ગણાય છે '
"જાતિ, વિદ્યા ને રૂપ ત્રણ પર્વતની ગુફામા ચાલ્યા જાઓ, માત્ર
એક અર્થજ વૃદ્ધિ પામો કે જેથી સર્વ ગુણો સ્વયમેવ પ્રગટ થાય "

આ પ્રમાણે સાભળીને પત્ની બોલી કે-' હુ આપને અર્થ
ઉપાર્જન કરવાનો ઉપાય બતાવીશ, ત્યાસુધીમા હે નાથ ! આપ
પ્રથમ ભોજન કરી લ્યો ' પછી ધર્મદત્તે સ્નાન કરી, દેવાર્ચન
કરીને ભોજન કર્યું તે મનમા વિચારવા લાગ્યો કે-' આ શુ
નિધાન બતાવશે ? ' ક્ષણવાર વિશ્રામ લઇને તેણે પ્રિયાને પૂછ્યુ
કે-' હે પ્રિયે ! મને અર્થોપાર્જનનો ઉપાય કહે ' તે બોલી
કે-' હે સ્વામી ! મારા આભરણો લક્ષ મૂલ્યના છે તેમાથી
ભાગ કુડળો ૫૦૦ દીનારના મૂલ્યના છે તે વેચીને તેનુ દ્રવ્ય
આવે તેનાવડે આપ વ્યાપાર કરો ' ધર્મદત્ત પાચસે દીનારવડે
શુ વેપાર કરવો ? તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો પ્રથમ કોટીશ્વરપણે
પિતાના વ્યાપારમા જોડાયેલા તેને કાઇ વેપાર ધ્યાનમા આવ્યો
નહીં. તેથી તે બોલ્યો કે-' હે પ્રિયે ! પ્રથમ કોટી દ્રવ્યથી
મે વ્યાપાર કરેલ છે તેથી અત્યારે આટલા દ્રવ્યથી કોઇ નાનો
વેપાર કરવાની મારી ઇચ્છા વધતી નથી મને લજ્જા આવે છે
તેથી હુ પ્રવહણમા કાઇક કરીઆણા લઇને સમુદ્ર માર્ગે વ્યાપાર
કરવા જાઉં, કારણકે તે વિના દ્રવ્ય મળવાનો સભવ નથી કહ્યુ

છે કે-"શેરડીનુ ખેત્ર, સમુદ્ર, જાત્યવત પાષાણુ (રત્નાદિક), કે રાજાની મહેરબાની-એ ક્ષણ માત્રમા દરિદ્રતાનો નાશ કરે છે" પ્રિયાએ કહ્યુ કે-"હે સ્વામી ! હમણા સમુદ્રપ્રયાણનુ શુ કામ છે ? કેમકે સર્વથા સર્વકાર્યમા ભાગ્યનીજ પ્રાધાન્યતા છે પુણ્યથીજ પ્રાણીઓને વાન્છિતાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે, પુણ્યવિના માત્ર ઉદ્યમથી થતી નથી જુઓ ! સૂર્ય આખો દિવસ આકાશમાં ભમે છે પણ આઠમા સમુદ્ર ઉપર જઈ શકતો નથી, અને વિંધ્યાચળ એક પગલુ પણ પોતાના સ્થાનથી ખસતો નથી છતા અનેક હસ્તિઓ વિગેરેની પ્રાપ્તિ તેને થાય છે કેટલા મનુષ્યને પોતાના ઘરમા રહેતા છતા કલ્પલતાના ફળની જેમ લક્ષ્મી મળે છે-પ્રાપ્ત થાય છે અને કેટલાકને સમુદ્ર ઉલ્લઘતા, ખાણુ ખોદતા, પૃથ્વીતળપર ભમતા અને અનેક પ્રકારનો વ્યવસાય કરતા છતા ખાવા જેટલુ પણ મળતુ નથી લોકમા ભવિષ્યથી (કર્મથી) અધિક વ્યવસાય કહેવાય છે, પણ તથી અધિક ભાગ્યવાન કહેવાય છે, તે ઉપર રત્ન ને રાજિલની કથા છે તે આ પ્રમાણે-

ગાધર્વ નામના નગરમા રત્ન ને રાજિલ નામના બે વણિકો રહેતા હતા તે બને અહર્નિશ પરસ્પર વિવાદ કર્યા કરતા હતા અને નિરૂપમીપણે બેમી રહેતા હતા તે બનેમાથી રત્ન વ્યવસાયથી સફળતા માનતો હતો અને રાજિલ દીર્ઘદ્રષ્ટિપણે ભાગ્યનેજ પ્રશસતો હતો એ બન્નેને પરસ્પર કલહ કરતા લોકોએ બહુ વાર્યા પણ તેઓ વિરમ્યા નહીં આ વાત રાજાએ જાણી તેથી તે બન્નેને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યુ કે- "તમે નિરન્તર વાદ શામાટે કરો છો ? જે જેને સુખદાયક લાગે તે કરો જે જેના મનમા ગમ્યુ તે નિર્ગુણ હોય પણ સુદર સમ-

જવુ સુખની પ્રાપ્તિ માટે તમે બે એકબીજાથી વિપરીત ક્રિયામા પ્રવૃત્તિ કરો એટલે તેમા જે ફાવશે તે સાચો ગણાશે ” તે વખતે રાજિલ બોલ્યો કે–‘ હે સ્વામી ! તમારાથી મોટા તમારે સાત ભાઇઓ હતા છતા તમને રાજ્ય કેમ મળ્યુ ? ’ ત્યારે બીજો રત્ન બોલ્યો કે–“ શત્રુને પીડા કરવી વિગેરે વ્યવસાય જો તમે ન કરો તો તમારા રાજ્યની વૃદ્ધિ શી રીતે થાય ? અથવા અનેક જાતિના મોદકોથી ભરેલો થાળ મુખ આગળ પડ્યો હોય છતા જો કોઈએ ભરીને તેમાથી મોઢામા મૂકવાનો પ્રયાસ કરવામા ન આવે તો શુ તૃપ્તિ થાય ? ” આ પ્રમાણેનો બન્નેનો વિવાદ સાભળીને હાસ્ય ને રોષથી આક્રાત થયેલા રાજાએ તે બન્ને માનવડે દુર્ધર થયેલાઓને એક પાણી વિનાના કુવામા પોતાના માણસ પાસે નખાવ્યા

અહીં રાજિલ તો કુવામા પણ નિરાતે સુઇ ગયો અને રત્ન ચારે બાજુ માર્ગ શોધતો ફરવા લાગ્યો મધ્યાન્હે રાજાએ તે બન્નેને માટે આઠ લાડુ મોકલ્યા તે જાગતા એવા રત્ને ગ્રહણ કર્યા પછી તેણે રાજિલને જગાડ્યો અને તેમાથી અર્ધભાગ તેને દયાપૂર્વક હર્ષથી ખાવા આપ્યો સાઝને વખતે રાજાએ તે બન્નેને કુવામાથી બહાર કઢાવીને તેની સ્થિતિ પૂછી એટલે રાજિલે તો રંગમા આવીને પોતાના ભાગ્યની ખુબ પ્રશંસા કરી તેણે કહ્યુ કે–‘હે રાજન્! આ રત્નને ભમતા ને પ્રયાસ કરતા જેટલા લાડવા મળ્યા એટલા મને સુતા છતા પણ મળ્યા ’ રત્ન બોલ્યો કે–‘ મે કૃપા કરીને તને ઉંઘમાથી જગાડ્યો ત્યારે તને લાડુ મળ્યાને ? ’ એટલે રાજિલ બોલ્યો કે–‘ મારા ભાગ્યે તને એવી બુદ્ધિ આપી કે આને જગાડ, તેથી તે જગાડ્યો ’ પછી

રાજાએ મોદકમા નાખેલી પોતાની વીંટી માગી, તે રાજિલના હાથમા આવેલી હોવાથી તેણે આપી આ પ્રમાણે ભાગ્યની પ્રત્યક્ષ પરીક્ષા થવાથી રાજાએ તે બનેને સમજાવ્યા અને ભાગ્યની સાફલ્યતા સ્વીકારી તેઓને પુણ્યકાર્ય કરવાની ભલામણ કરીને વિદાય કર્યા   ઈતિ રત્ન રાજિલ કથા

આ કથા કહીને કાતાએ કહ્યુ કે–'હે સ્વામી ! જો પુણ્યોદય થયો હશે તો પ્રયાસવિના પણ બધુ ઘરે બેઠા મળી રહેશે કહ્યુ છે કે–"ઉદ્યમ કરનારા પુરૂષને ફળ ભાગ્યાનુસારજ મળે છે. જુઓ ! સમુદ્રનુ મથન કરતા હરિને લક્ષ્મી મળી ને હર જે શિવ તેને વિષ પ્રાપ્ત થયુ " માટે ન્યાયધર્મસહિત ઉદ્યમ કરતા જે મળે તે ઘણુ માનવુ, અન્યાય કરવાથી કદી ઘણુ ધન મળે તોપણુ તે થોડા વખતમાજ જતુ રહે છે અન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય ક્ષણમાત્ર પણ રહેતુ નથી તે સબધમા કાશીનિવાસી ધનાવહ શેઠનુ દૃષ્ટાત છે તે નીચે પ્રમાણે—

વણારશી નગરીમા સર્વ કાર્યમા કુશળ, ધનાઢ્ય અને ઘીનો વેપારી ધનાવહ નામે શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો એક દિવસ તેણે એક ગ્રામ્યસ્ત્રીની પાસેથી ખોટા તોલાવડે વધારે ઘી લઈને સવારૂપીઓ પેદા કર્યો પછી તેણે વિચાર્યુ કે– અન્યાયનુ દ્રવ્ય વધારે વખત ટકતુ નથી તેથી આ સવારૂપીઆનો આજેજ ભોજનાદિમા વ્યય કરી નાખુ ' એમ વિચારીને તે દ્રવ્યવડે ગોધમ, ઘૃત, ખાડ વિગેરે પોતાના પુત્રને અપાવીને કહ્યું કે– ' આના તારી માતા પાસે ઘેબર કરાવજે ' પુત્રના મોઢામાથી તો રસ ઝરવા લાગ્યો તેણે હર્ષિત થઇ ઘરે જઇને પોતાની માતાને

ઘેબર કરવા કહ્યુ તેણે ઘેબર કર્યા જમવાનો વખત થયો, તેવામા તેનો જમાઇ બીજા મિત્ર સહિત બહારગામથી ઘરે આવ્યો એટલે તેણે આગ્રહપૂર્વક જમવા બેસાડયા અને તેને ઘેબર જમાડીને પ્રસન્ન કર્યા કહ્યુ છે કે-"સ્ત્રીઓને કલેશ, કાજળ ને સિંદુર એ ત્રણ વાના વહાલા હોય છે અને તે કરતા પણ વધારે વ્હાલા, દુધ, જમાઈ ને વાજીંત્ર-એ ત્રણ વાના હોય છે" જમાઈ જમીને પોતાને ગામ ગયા પછી શેઠ જમવા માટે ઘરે આવ્યા અને સ્નાન કરીને દેવપૂજા કરી તેમા પણ મનોરથ તો ઘેબર ખાવાનોજ મનમા ર્‍હ્યા કર્યો પછી શેઠાણી ઘેબરની વાત ભ્રમમા રાખીને બોલ્યા કે-'મધ્યાન્હ થઈ ગયો છે, હવે તો જમવા પધારો, ભૂખ્યા થયા હશો' શેઠ બોલ્યા કે-'આજ તો નિરાંતે જમવુ છે' તે વખતે તેનો ઘેબર ખાવાનો ભ્રમ શેઠાણીએ ભાગ્યો નહીં શેઠ પણ બધુ કાર્ય પતાવીને વિશાળ થાળ લઇ જમવા બેઠા અને હમણા ઘેબર પીરસાશે એમ આશા કરવા લાગ્યા એટલે શેઠાણી હસીને બોલ્યા કે-'આપ આમ અરધુ કેમ કરાવતા હશો? તમે કરાવ્યા હતા તેટલા ઘેબર તો જમાઈ આવ્યા હતા તે ખાઈ ગયા' આવા શેઠાણીના વચનોથી જેને અત્યંત શોક થયો છે એવા શેઠ કોપાયમાન થઇને વિચારવા લાગ્યા કે-'આઠ વર્ષના બાળકની જેમ તે જમાઇના દાંત પડી જજો તેના માથાપર મુદ્ગર પડજો. જમાઇ તો સદા ક્રૂર, સદા રૂષ્ટ અને સર્વદા પૂજાને ઇચ્છનારો કન્યારાશીમા રહેલો દશમો ગ્રહ છે" આ પ્રમાણે શેઠ વિચારે છે તેવામા પેલી ઘી વેચનારી સ્ત્રી ગાઢ શબ્દે પોકાર કરતી શાકિનીની જેમ ત્યા આવી અને બોલી કે-"અરે વિશ્વાસુને ઠગનાર! માયાવી! જનવંચક! ચોર! ચાલ, ઉતાવળે રાજમંદિરમા ચાલ તે મારી પાસેથી પ્રમાણ કરતા વધારે ઘી કેમ લીધુ?" આમ

કહીને શેઠ હજુ અરધુ જમેલ છે તેવી સ્થિતિમા તેણે-હાથ ધોઈને ઉભા કર્યા તે વખતે શેઠે વિચાર્યું કે-'આ અન્યાયો પાર્જિત દ્રવ્ય તો બે પહોર પણ ટકયુ નહીં ' આમ વિચારીને પેલી ઘીવાળીને પગે પડી, સમજાવી તેના વધારે લીધેલા પૈસા પાછા આપીને વિદાય કરી ઇતિ અન્યાય દ્રવ્યોપર્જિ ધનાવહ કથા

ધર્મદત્તની સ્ત્રી આ કથા કહીને કહે છે કે-"હે પ્રિય ! ન્યાયે કરીને વેપાર કરતા થોડુ કે ઘણુ જે મળે તે ભાગ્યે કરીને સેકડોગણુ થાય છે" આ પ્રમાણે સાભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-"હે પ્રિયા ! તુ સત્ય કહે છે પણ ભાગ્ય કે અભાગ્યની ખબર ઉદ્યમ કર્યાવિના પડતી નથી કહ્યુ છે કે-"ઉદ્યમ, સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ ને પરાક્રમ-આ છ વાના જેની પાસે હોય તેનાથી દૈવ પણ શકાય છે" વળી "અર્થ, યશ, કીર્ત્તિ, વિદ્યા, વિજ્ઞાન, પુરૂષકાર-એ સર્વ પ્રાયે પરદેશમાજ મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે" ઉદ્યમ પરમમિત્ર છે ને આળસ પરમશત્રુ છે તેથી આળસને સર્વ પ્રકારે જીતીને સર્વકાર્યમા સમર્થ થા એમ કહેલ છે તેથી હે પ્રિયા ! એકવાર તો હુ યાનપાત્રમા મુસાફરી કરવા ઈચ્છુ છુ " તેનો આવો આગ્રહ હોવાથી પ્રિયાએ સમતિ આપી એટલે તેણે એક પ્રવહણ તૈયાર કરાવ્યુ પછી સારે દિવસે સર્વ સ્વજનોને પૂછીને-રજા માગીને તે પ્રવહણમા બેઠો અને કર્કોટક દ્વીપ તરફ પ્રયાણ કર્યું એ પ્રમાણે જતા અન્યદા પાપકર્મનો ઉદય થવાથી વિપરીત વાયુ વડે તે વહાણુ અકસ્માત ભાગી ગયુ ભા ગ્યોદયથી ધર્મદત્તને એક પાટીયુ મળી ગયુ એટલે તે સ્વજનની જેમ તેને વળગી પડ્યો પછી તે પાટીઆને આધારે પાણીમા તરતો અને

પ્રિયાના વચનોને સભારતો તે કીનારાને પામ્યો પણ તે કીનારાને ભયકર જોઈને તે બોલ્યો કે 'પરવાળાના વનોનુ કલ્યાણ થાઓ, મણિઓને નમસ્કાર થાઓ અને મૌક્તિકવાળી છીપોનુ પણ મગળ થાઓ, હુ તો આ જ્લકમાજ તે બધા ગુણો સમજુ છુ કે જેના આધારવડે હુ આ સમુદ્ર તરી ગયો અને મને કોઈ જળચરોએ હેરાન કર્યો નહીં વળી લૌકિકમા કહે છે કે–આ સમુદ્રમાથી દેવોએ અમૃત મેળવ્યુ, ઇંદ્રે ઉચ્ચૈશ્રવા અશ્વ મેળવ્યો અને કૃષ્ણે અદ્ભુત પરાક્રમવાળી લક્ષ્મી મેળવી, આ પ્રમાણે ચીરતન કાળથી કહેવાતુ આવે છે, પણ મે તો આ સમુદ્રની સેવા કરતા ને તેમા ભટકતા માત્ર ખારા પાણી શિવાય બીજુ કાઇ દીઠુ નહી " આ પ્રમાણે બોલતો ને વિચારતો તે અનેક વનશ્રેણિને જોતો આગળ ચાલ્યો જાય છે, તેવામા તેણે એક ચદ્રબિબ જેવા ઉજ્વળ જળવાળુ સરોવર જોયુ તેનુ મિષ્ટજળ પીને તે તેના તીર ઉપરના વૃક્ષોની છાયામા શાતિ લેવા બેઠો અને દુખથી ઉદ્વેગ પામ્યો છતો અનેક પ્રકારની ચિંતા કરવા લાગ્યો તેવામા નિદ્રા આવવાથી તે ત્યા પાદડાઓના સસ્તારક ઉપર સુતો એને જેવી નિદ્રા આવી તેવુ જ કોઇએ ત્યાથી તેનુ અપહરણ કર્યુ એટલે તે જાગી ગયો, તો તેણે પ્રૌઢ દેહવાળો અને ભય ઉત્પન્ન કરે તેવો રાક્ષસ તેને હરીજનાર તરીકે જોયો.

તે આખો મીચીને વિચારવા લાગ્યો કે–" હરણ પાસલાને જેમ તેમ છેદીને, વાગુરાને ભેદીને, અગ્નિ શિખાવાળા વનમાથી કૂદી જઇને, તેમજ પારધીના બાણને ચુકાવીને કુદ્યો તો આગળ કુવો હતો તેમા પડ્યો અર્થાત્ દૈવ વિપરીત હોય ત્યા પ્રયત્ન શુ કામ આવે છે ? ઊલટો હાનિ કરનાર થાય છે

ત્રણખડના સ્વામી, યાદવોના પતિ, રિપુસમૂહરૂપ તૃણમા અગ્નિ જેવા કૃષ્ણવાસુદેવનુ મરણ એક સાધારણ બાણવડે થયુ તેથી હુ તો વિધિજ બળવાન છે એમ માનુ છુ હુ પૂર્વે દ્યૂતકારો ને વેશ્યાના પાસમા ફસાયો હતો, તેમાથી માડમાડ છુટીને દ્રવ્યો પાર્જન માટે વહાણમા ચડ્યો, ત્યારે વહાણ ભાગ્યુ, સમુદ્રમા પડ્યો, તેમા પણ પાટીયુ મળી જવાથી કીનારે નીકળ્યો, ત્યારે પાછો આ રાક્ષસના હાથમા સપડાણો, હવે હુ શુ કરૂ ? ને ક્યા જાઉ ? માટે હવે તો જે થવાનુ હોય તે થાઓ " તે આમ વિચારે છે તેવામા રાક્ષસ તેને કોઇ સ્થાનકે મૂકીને ચાલ્યો ગયો

પછી પોતાને છુટો થયેલો જાણીને ધર્મદત્તે આખ ઉઘાડીને જોયુ તો ત્યા રાક્ષસને દીઠો નહી તેને બદલે એક બાળિકા તેના જોવામા આવી, વૃક્ષની છાયામા ઉભેલી, દીવ્યરૂપ ને સૌભાગ્ય-વાળી અને શ્રેષ્ટ વસ્ત્રાલકાર ધારણ કરેલી તે કન્યાને જોઈને ધર્મદત્ત આશ્ચર્ય પામ્યો તે વિચારવા લાગ્યો કે-' રાક્ષસ ક્યા ગયો ? આ સ્ત્રી શુ રાક્ષસી છે અથવા મને આશ્ચર્ય પમા-ડવા માટે તે રાક્ષસેજ આ બાળિકાનુ રૂપ ધારણ કર્યુ છે ? અથવા આ શુ વિદ્યાધરી છે ? સામાન્ય સ્ત્રી છે ? દેવાગના છે ? વ્યતરી છે ? કે નાગલોકમા ઉત્પન્ન થયેલી નાગકુમારી છે ? " આ પ્રમાણે વિચારતા ધર્મદત્તે સાહસને અવલબીને નિર્વિકલ્પ વાળા ચિત્તે તે બાળાને પૂછ્યુ કે-' હે સુદરી ! તુ કોણ છે ?' તેણે પૂછ્યુ કે ' તમે કોણ છો ?' ધર્મદત્તે કહ્યુ કે-' હુ મનુષ્ય છુ ' એટલે તે બોલી કે-' હુ પણ મનુષ્યણી છુ ' ત્યારે ધર્મદત્ત પૂછ્યુ કે-' હે કન્યા ! તુ આવા વિષમ અરણ્યમા એકલી કેમ વસે છે ?' તેણે કહ્યુ કે-' દૈવના યોગથી મારી

વિષમ સ્થિતિ થઇ છે ' કુમારે પૂછયુ કે-' તારી વિષમ સ્થિતિ શા કારણથી ને કેવી રીતે થઇ છે ?' એટલે તે બોલી કે-' હે મિત્ર ! મારી આશ્ચર્યકારી કથા હુ કહુ છુ તે સાભળો-

સમુદ્રની મધ્યમા સિહલદ્વીપમા કમળ નામનુ નગર છે, ત્યા સત્યનામવાળો **ધનસાર** નામનો મુખ્ય શ્રેષ્ટિ છે તે શેઠને કૃષ્ણ ને કમળાની જેવી રૂપાળી લાવણ્યથી ભરેલી અને નારીજનમા શિરોમણિ **ધનશ્રી** નામે સ્ત્રી છે અનુકૂળ, મધુરવાણીવાળી, દક્ષ (ડાહી), સાધ્વી (સરલ) અને લજ્જાવાળી-એવા ગુણવાળી સ્ત્રી તે સાક્ષાત્ લક્ષ્મીજ છે એમ સમજવુ તેમા સશય ન કરવો તેની કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલી અને પવિત્ર મનવાળી **ધનવતી** નામે હુ તેની પુત્રી છુ તે તેના માતાપિતાને પ્રાણથી પણ વધારે વહાલી છે તે યોગ્ય વયે સર્વ કળાઓ શીખી અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી, તેના પિતાએ તેને જોઇને વિચાર કર્યો કે-'હવે આ પુત્રી વરયોગ્ય થઈ છે।' " પુત્રી જન્મે ત્યારે શોક થાય છે, વૃદ્ધિ પામે ત્યારે ચિતા વધે છે અને પરણાવતી વખતે દડ આપવો પડે છે, તેથી પુત્રી સમાન બીજી વેદના નથી " " જેણે કોઇની પ્રાર્થના કરી નહી, જેને એકે પુત્રી થઈ નહીં અને જેને સુખમય આજીવિકા પ્રાપ્ત થઇ-તે ત્રણે સુખે જીવે છે " પછી મારા પિતાએ એમ પણ ચિતવ્યુ કે-' કોઇ ભાગ્યવાન અને ગુણવાન વર મળી જાય તો તેને આ પુત્રી આપુ ' " જાતિ, રૂપ, વય, વિદ્યા, આરોગ્ય, વિશાળ કુટુબ, ઉત્તમ અને સદાચરણ-આ આઠ વરના ગુણો છે " " મૂર્ખ, નિર્ધન દૂર રહેનારો, શૂરવીર અને મોક્ષનો અભિલાષી, તેમજ ત્રણગણાથી વધારે વયવાળો-એવા વરને કન્યા ન આપવી " " ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યવાળો,

વિનયવાન્ શ્રીમાન્, કુલિનાગણી, રૂપમા કામદેવ જેવો, ત્યાગમા અભિરાજા જેવો, ભોગપ્રિય, શિષ્ટ એવા આચાર, વિચાર, કળા, કૌશલ્ય અને પાંડિત્યવાળો, ધર્મપ્રિય, પ્રીતિયુક્ત ભાષણ કર નારો અને જાણે અમૃતથી ભરેલો હોય તેવો પ્રાણેશ્વર મળવો દુર્લભ છે ”

શેઠે પુત્રીના વરને માટે અનેક ગ્રહસ્થોના પુત્રોને જોયા પણ કોઈની જન્મોત્રી પોતાની પુત્રી સાથે મળતી આવી નહીં એટલે મારા પિતાએ ચિતવ્યુ કે-‘ હુ તો જન્મપત્રીના યોગથી મારી પુત્રીને યોગ્ય વર જોઈ જોઈને થાકી ગયો ’ એવામા ચદ્રપુરથી કોઈક જ્યોતિષી ત્યા આવ્યો તે વાત સાભળીને તેને પોતાની પાસે બોલાવી મારા પિતાએ કહ્યુ કે-‘ હે જ્યોતિર્વિદ ! તમે જગદ્જ્ઞાતા કહેવાઓ, તો મારી પુત્રીને યોગ્ય વર કોઇ સ્થાનકે હોય તો કહો કેમકે મારી પુત્રી મોટી થઈ છે, અને તેને યોગ્ય વર મળતો નથી ” પછી તે જ્યોતિષી મારી જન્મપત્રી અનુસારે ગ્રહમેળાપક જોઈને બોલ્યો કે-‘ હે શ્રેષ્ઠિસત્તમ ! સાભળો ચદ્રપુર નગરમા શ્રીપતિ નામે શ્રેષ્ઠિ હતા, તેની શ્રીમતિ નામે સ્ત્રી હતી તેનો ધર્મદત્ત નામે પુત્ર છે, તે સૌભાગ્યવાન્ અને પુણ્યશાળી છે તે તમારી પુત્રીને યોગ્ય વર છે ’ તે સાભળી ને હર્ષિત થયેલા મારા પિતાએ તેને ફરીને તેના ગુણો વિષે પૂછ્યુ એટલે તે વિપ્ર બોલ્યો કે-“ મે એના જેવો ગુણવાન્ વર બીજો જોયો નથી વિદ્યા, વય, યશ, ભાગ્ય અને કૃતજ્ઞત્વાદિ ગુણવાળો તે છે અને તેણે સોળ ક્રોટી દ્રવ્ય તો વેશ્યાના સમાગમમા વાપર્યું છે ” આ પ્રમાણેના તે ગણકના વાકય સાભળીને મારા પિતાએ કહ્યુ કે-‘ મારી પુત્રી હુ તે ધર્મદત્તનેજ આપીશ,

બીજાને આપીશ નહીં તો હવે તેની સાથેનો મારો લગ્નદિવસ જોઈ આપો કે જે શુભ યોગવાળો ને મહા શુદ્ધ હોય' વિપ્રે કહ્યું કે— "આજથી પંદરમા દિવસને અંતે શુભ લગ્ન છે આ વર્ષમાં તેના જેવું બીજું ઉત્તમ લગ્ન-લગ્ન દિવસ નથી" શેઠ બોલ્યા કે— "એટલા થોડા દિવસમાં ત્યાં જવું આવવું શી રીતે બની શકે? એટલા વખતમાં વિસ્તારથી અહીં વરને બોલાવીને લગ્નકાર્ય તો થઈ ન શકે, પણ જો પુત્રીને લઈને કુટુંબસહિત હું ત્યાં જાઉં તો બની શકે" વિપ્રે તેમાં સંમતિ આપી એટલે તેને દ્રવ્યાદિકવડે સંતોષીને રજા આપી પછી મારા પિતાએ એક મોટું પ્રવહણ તૈયાર કરાવી કુટુંબસહિત પુત્રીને (મને) લઈને તે તરફ પ્રયાણ કર્યું રસ્તે ચાલતા દુર્દૈવની પ્રેરણાથી પ્રતિકૂળ પવન વાવાને લીધે તે પ્રવહણ ભાગ્યું અને સર્વ સમુદ્રમાં બુડી ગયા દૈવયોગે ધનવતીના (મારા) હાથમાં એક પાટીયું આવ્યું તેનાવડે તરતી તરતી તે સાત દિવસે કીનારે નીકળી ત્યાં સ્વસ્થ થઈને એક સરોવરમાંથી પાણી પીને તે સુતી હતી, તેવામાં કોઈ રાક્ષસે ત્યાંથી ઉપાડીને અહીં મૂકી હું તે રાક્ષસને જોઇને કંપવા લાગી મને કંપતી દેખીને રાક્ષસ બોલ્યો કે—"હે વત્સે! તું ભય પામીશ નહીં, હું ભૂખ્યો છું પણ તને સુકુમાર જોઈને મને દયા ઉત્પન્ન થઈ છે, તેથી હું જ્યાંસુધી મને બીજું ભક્ષ મળશે ત્યાંસુધી તને ખાવાનો નથી" આમ કહીને તે અહીંથી ગયો અને તમને ઉપાડી લાવ્યો હું તમારા દુઃખથી દુઃખી થઈ છું હે ઉત્તમ પુરૂષ! તમને જોઈને મને ચિંતા થાય છે કે—"શું આવા નરરત્નને આ રાક્ષસ ખાઈ જશે? દૈવે મને ભાગ્યવર્જિત એવી પાપિણીને કયાં સરજી કે જેને માટે આખા કુળને સમકાળે

મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયું, હું વિદેશમાં આવી પડી, મારો વિવાહ અટકી પડ્યો અને માગ દેખતાં તમારી જેવા ઉત્તમ પુરૂષનો વિનાશ થશે ! હું તો આ બધાં કારણોને લઈને વધારે અનિષ્ટ ન જોવા સારૂ આત્મઘાત કરવા ધારૂં છું હું હવે વધારે દુઃખ જોવા વિના મૃત્યુ આવે તેને ઇષ્ટ માનું છું પરંતુ મૃત્યુ પામ્યા અગાઉ હું આપને પૂછું છું કે તમે કોણ છો ? કયાં રહો છો ? અને આ રાક્ષસના હાથમાં કયાંથી સપડાણા ? તે કહો એટલે મને કાંઈક નિવૃત્તિ થાય ”

આ પ્રમાણેના તે સ્ત્રીના વાકયો સાંભળીને ધર્મદત્ત કાંઈક સ્મિત કરીને બોલ્યો કે-“હે વરાનને ! મારૂં સ્થાનાદિક તો તેજ સક્ષેપમાં કહ્યું છે” પછી પોતાનું બધું વૃત્તાંત ટુંકામાં ધર્મદત્તે તેને કહી સંભળાવ્યું એ વખતે કાંઇક શુભ પરિણામને સૂચવનાર તે કન્યાનો ડાબો હાથ ફરકયો ધર્મદત્તની વાતથી અને કેટલીક ચેષ્ટાથી તેણે પણ જાણ્યું કે-“જરૂર આ ધર્મદત્તજ છે ' તેથી તે કાંઈક લજ્જા પામી અને નીચું જોઈ રહી પછી તેણીએ પ્રીતિવડે ધર્મદત્તને કહ્યું કે-“હે મહાભાગ ! અનુકૂળ એવા દૈવેજ આપણો સંબંધ જોડી દીધો છે અહો ! કયાં આપણી બંનેની જન્મભૂમિઓ ! કેટલી પરસ્પર દૂર અને ત્યાંથી વળી આ સ્થાન કેટલું દૂર ? પરંતુ પુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યોને અસંભાવ્ય વાત પણ સંભાવ્ય થાય છે ” પછી ધર્મદત્તે પૂછ્યું કે-‘હે કન્યકે ! તું લગ્નનો દિવસ જાણે છે ?’ તે કન્યા દિવસો ગણીને બોલી કે-‘હે ભાગ્યવાન્ ! તે દિવસ આજેજ છે ' પછી વનમાં મળતી લગ્નસામગ્રીવડે ધર્મદત્તે બરાબર લગ્નવેળા સાધીને તેની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું ત્યારબાદ કન્યા

બોલી કે-'હે પ્રિય ! તમને રાક્ષસનો ભય છે, તેને માટે શું થયું ?' એટલે તે બોલ્યો કે-'હે પ્રિયે! તે રાક્ષસના વધનો ઉપાય તું કાંઈ જાણે છે?' સ્ત્રીએ કહ્યું કે-'તે પ્રથમ સરોવર ઉપર જઈને સ્નાન કરે છે, પછી અહીં આવીને તે દેવાર્ચા કરે છે, તે વખતે તેનું દૈવતવાળું ખડ્ગ તે પોતાની બાજુ ઉપર મૂકે છે' તે સાભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-'હે પ્રિયા ! તે વખતે તેનું ખડ્ગ ઉપાડી લઈને તેનાવડેજ તેના મસ્તકનો હું છેદ કરીશ' તેઓ આમ વાત કરે છે તેવામાં રાક્ષસને આવતો જોઇને સ્ત્રી બોલી કે-'તે આવે છે, માટે હમણા આઘાપાછા થઈ જાઓ' ધર્મદત્ત આઘો ખસી ગયો, એટલામાં તે મદોન્મત્ત રાક્ષસ ત્યાં આવ્યો અને બોલ્યો કે-'અરે ! મારૂ ભક્ષ્ય કયા ગયું ?' આમ બોલીને તે દેવાર્ચન કરવા બેઠો તે વખતે અવસર જોઈને ધર્મદત્તે ત્યાં આવી રાક્ષસની પાછળ ઉભા રહીને તેનું ખડ્ગ ઉપાડી લીધું પછી તે ખડ્ગને મુષ્ટિમા દૃઢપણે પકડીને સામો આવી ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-'અરે દુષ્ટ નિશાચર ! સાવધાન થઇ જા, તારૂ પાપ આવી મળ્યું છે-તારી ઉપર દૈવ રૂષ્ટમાન થયો છે' આ પ્રમાણે સાભળતાજ તે રાક્ષસ ક્રોધાકુળ થઈને એકદમ ઉભો થાય છે તેવામાં તો ધર્મદત્તે લઘુલાઘવી કળાથી તેનું મસ્તક છેદી નાખ્યું ધનવતીએ તે વખતે ધર્મદત્તના હાથની પૂજા કરી અને પોતાના પતિને કુશળના પ્રાપ્ત થવાથી તે હૃદયમાં બહુજ હર્ષિત થઇ પછી તેઓ નિશંકપણે તે વનમા ફરવા લાગ્યા અને દ્રાક્ષ, આમ્ર, કદળી વિગેરેના ફળોનો આહાર કરતા યુગળી આની જેમ આનંદથી રહેવા લાગ્યા

સ્વેચ્છાપૂર્વક સુખ પ્રાપ્તિ થવાને લીધે તેમને મન રાજ્ય

પ્રાપ્તિ જેવુ થયુ કેમકે વિન્હાદિક રુ ખમા નાજ્ય પણ અર ણ્ય જેવુ દુ સહ થઇ પડે છે ત્યા ધર્મદત્ત ને ધનવતી કથા, ગાથા, કા ચ, પ્રહેલિકાદિક પરસ્પર કહેવા પૂછવાવડે કૌતુકમા કાળ વ્યતિક્રમાવવા લા ગા પરસ્પર વાર્તાવિનોદ કરતા ધર્મદત્ત પૂછ્યુ કે–' હે કાતા ! હે કમળલોચના ! મધ્યમા શો અ ક્ષરવાળો કયો શબ્દ છે કે જે આપણુને બનેને પ્રિય છે તે કહે ' થોડીવાર વિચાર કરીને સ્ત્રી બોલી કે–'તે નામ જાણ્યુ ' ' શું જાણ્યુ ?' એમ પૂછતા તે બોલી કે–'અશોક' પછી ધનવતીએ કહ્યુ કે–'હે નાથ ! જો તમે મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર તરત આપો તો હુ તમારા પગની રજ થઇ જાઉ સાભળો ' રાજાને કેમ બોલા વાય ? સુગ્રીવની સ્ત્રીનુ નામ શુ ? અને દરિદ્રી શુ ઇચ્છે તેમજ તપસ્વીઓ શુ કરે ? ' વિચાર કરીને ધર્મદત્ત બો યો કે– " હે પ્રિયા ! તારૂ કથન સમજ્યો તારા કથનનો ઉત્તર '**દેવતારાધન**' તે પડિત પુરૂષોએ નિરતર કરવા યોગ્ય છે " આ પ્રમાણે વિનોદમા કેટલોક કાળ વ્યતિક્રમ્યો

અન્યદા સદ્ધર્મિણી એવી પ્રિયા બોલી કે–" અહીં રહેતા આપણ આયુષ્ય મૃગની જેવુ ધર્મરહિત નિરર્થક જાય છે, અને આપણી ઉત્પત્તિ અરણ્યમા માલતીના પુષ્પની જેવી વૃથા થાય છે કહ્યુ છે કે– 'દેવપૂજા ન કરી, પાત્રપૂજા ન કરી(સુપાત્રદાન ન દીધુ), શ્રાવકનો ધર્મ કે સાધુનો ધર્મ ન પાળ્યો, આ અતિ દુલભ મનુષ્યજન્મ પામ્યા છતા મે અરણ્યરૂદનની જેમ તેને નિષ્ફળ કર્યો " "આ ભવરૂપી સમુદ્રમા દક્ષિણાવર્ત શખની જેવા દુલભ મનુષ્ય જન્મને પામીને ઉત્તમ પુરૂષો તેને સુકૃતરૂપી ગગાજળથી પૂરે છે), પાપરૂપી મદિરાવડે પૂરતા નથી " " ત્રણ જગતના પતિની

પૂજા કરતા-સઘની અર્ચના કરતા, તીર્થોની યાત્રા કરતા, જિન-વાણીને સાભળતા, સુપાત્રાદિ દાન આપતા, તપને તપતા અને પ્રાણીઓ ઉપર અનુકપા કરતા જેમના દિવસો વ્યતિક્રમે છે તે પુણ્યાત્માઓનો જન્મજ સફળ છે" "જે મૂઢ મનુષ્ય દુષ્પ્રાપ્ય એવા આ મનુષ્યભવને પામીને યત્નવડે ધર્મ કરતો નથી તે પ્રાણી અનેક પ્રકારના કષ્ટોવડે પ્રાપ્ત થયેલા ચિંતામણિરત્નને પ્રમાદથી સમુદ્રમા નાખી દે છે" "જે મનુષ્યને પ્રાપ્ત થયેલા ધનનો લાભ ધર્મને અર્થે થતો નથી, જેઓ સ્વાભાવિક કરૂણાવાળા હોવાથી દુખપીડિતને વિષે વ્યાકુળતાવાળા થતા નથી, અને જેમણે સચ્ચારિત્રવડે આત્માને સાધ્યો નથી તેમનો આ જન્મ સેકડો જન્મવડે મહા પ્રયાસે મળેલો છતા નિષ્ફળ થાય છે" "ઉત્તમ મનુષ્યોને પ્રાત કાળમા ઘરદેરાસરમા જિનેશ્વરને અભિષેક કરવા નિર્મળ જળથી ભરેલ કળશ, પુષ્પની માળા, પ્રદીપ, નૈવેદ્ય, આરતી, ઉત્તમ સ્વસ્તિક અને નમો નમો, જય જય એવા ઉચ્ચ સ્વરે બોલાયેલા શબ્દો ઘરમા લક્ષ્મીનુ આવાગમન સૂચવનારા શકુનોરૂપ છે" "મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત થયા છતા પણ કેટલાક દીપોત્સવીમા ઘરના દ્વારપર કરેલા થાપાની જેવા નિષ્ફળ જન્મવાળા હોય છે" જે ઘરમા દેવાયતન નથી, જ્યા મુનિરાજના દર્શન થતા નથી, અને જ્યા સજ્જનોનો યોગ થતો નથી તેનુ જીવન અનાર્ય જેવુ છે કહ્યુ છે કે -

जत्थ न दीसन्ति जिणा, नय भवणं नेव सघमुहकमलं ।
नय सुव्वइ जिणवयणं, किं ताए अत्थभूमीए ? ॥

"જ્યા જિનેશ્વર નથી, જિનભુવન નથી, સઘના મુખકમળ જ્યા દેખાતા નથી અને જ્યા જિનવચન સભળાતા નથી

તે ભૂમિને અર્થકારક ભૂમિ શી રીતે કહેવાય ?" 'તેવા ગામમાંજ બુદ્ધિમાન્ ગૃહસ્થ વસે છે કે જ્યાં મુનિરાજનું આગમન થતું હોય છે અને જ્યાં જિનમંદિર હોય છે, તેમજ જ્યાં શ્રાવકો વસતા હોય છે "

આ પ્રમાણેના પ્રિયાના વચનો સાંભળી-વિચારીને તે દંપતી ત્યાંથી ધીમે ધીમે આગળ ચાલ્યા એટલે અનુક્રમે કેટલીક વાસ ભૂમિઓ, કેટલાક ગામો અને કેટલાક નગરો આવ્યા તેનું ઉલ્લંઘન કરતા કરતા તેઓ ચંદ્રપુરની નજીકમાં આવ્યા ત્યાં નગર બહારના વનમાં તેઓ સાયંકાળે કોઈ સ્થાનમાં નિર્ભયપણે થાક લાગવાથી સુઈ ગયા

ધર્મદત્ત પાછલી રાત્રિએ જાગ્યો એટલે નવકારમંત્રને સંભારીને તે ધર્મધ્યાન કરવા લાગ્યો પછી સૂર્યોદય થવાને વખતે તેણે પ્રિયાને જગાડવા માટે હર્ષથી મોટા અર્થવાળું એક કાવ્ય કહ્યું તેનો ભાવાર્થ એવો હતો કે–" હે પ્રિયા ! કમળોની શ્રેણિનો પરિમળ વિસ્તાર પામ્યો છે, કુકડાઓ પૃથ્વીપર ફરતા શબ્દ કરે છે, મેરૂપર્વતના શિખરને સૂર્ય પ્રકાશિત કરે છે, તો હે સુનયને! જાગૃત થા અને ઉઠ કેમકે રાત્રી વીતી ગઈ છે " આ પ્રમાણે કહેવાથી પણ જ્યારે તે ઉઠી નહીં ત્યારે તેણે ક્ષણવાર રહીને વળી તેને જગાડવા માટે બીજું કાવ્ય કહ્યું તેનો સાર એ હતો કે–" હે પ્રિયા ! આ મૃગો તૃણ ચરવા જાય છે, પક્ષીઓ પણ ચારો ચરવા નીકળ્યા છે માર્ગ પણ સારી રીતે ચાલવા જેવો શીતળ થયેલો છે, તો તું જાગ ! રાત્રી વીતી ગઇ છે " આ પ્રમાણે કહેવાથી પણ જ્યારે તેણીએ ઉત્તર આપ્યો નહીં ત્યારે ધર્મદત્તે તેને જગાડવા માટે તેનું મુખ હલાવવા ઇચ્છયું પણ તે વખતે

તેની શય્યાજ ખાલી દીઠી–એટલે તેણે વિચાર્યું કે–' પ્રિયા વહેલી ઉઠીને દેહચિંતા માટે ગઈ હશે ' પછી ઘણીવાર વાટ જોયા છતાં આવી નહીં એટલે તેણે તેને બોલાવવા માટે ઉચ્ચસ્વરે શબ્દ કર્યો કે–" હે કાંતે ! આવ, આવ, આપણે ઉતાવળા માર્ગે પડીએ " આ પ્રમાણે કહેવાથી પણ કોઈ આવ્યું નહીં એટલે તેણે ઉભા થઈને તેના પગલાં જોવા માંડ્યા પણ કોઈ જગ્યાએ તેના પગલા દીઠા નહીં. તે ચારે બાજુ ભમી ભમીને થાક્યો પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં, ફરી ફરીને તે થાકી ગયો પછી પ્રાણપ્રિયાના વિરહથી ચિત્તભ્રમ થયેલો અને મુગ્ધચેતન જેવો થયેલો તે બોલવા લાગ્યો કે–" હે હંસ, કોયલ અને હરણો ! તમે હરિણાક્ષી એવી મારી પ્રિયાને ક્યાંઈ જોઈ છે ? હે ચંપક, અશોક, નિંબ, આમ્ર, શાળિ અને પિપ્પળ વિગેરે વૃક્ષો ! તમે જો મારી પ્રિયાને જતી જોઈ હોય તો બતાવજો તેની શુદ્ધિ કહેવા કૃપા કરો " આ પ્રમાણે બોલતો ને ભમતો પાછો પોતાના શયનસ્થાન પાસે આવ્યો, એમ ઘેલા થયેલાની જેમ તે ગમનાગમન કરવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે–' અરે ! હું શું કરૂં ? ક્યાં જાઉં ? ગમચંદ્ર આ પૃથ્વી ઉપર નથી કે જે મારા પ્રિયાવિરહથી થતા દુઃખને જાણી શકે બીજો કોઈ મનુષ્ય તો તે જાણી શકે તેમ નથી '

" આ સંસાર અસારડો, આશા બંધણ જાણ,
અનેરડે કરી સુઇએ, અનેરડે વિહાણ "

" આ સંસાર અસાર છે અને તેમાં આશાનું બંધન છે તેમાં મનુષ્ય અનેરી સ્થિતિમાં સુએ છે ને અનેરી (જુદીજ) સ્થિતિમાં પ્રભાતે ઉઠે છે " " જે સેંકડો મનોરથને પણ અગો-

ચર છે અર્થાત્ જેનો મનોરથ પણ કરી શકાતો નથી, જ્યાં કવિની વાણી પણ ચાલી શકતી નથી અને જેનુ સ્વપ્ન પણ આવતુ નથી તેને વિધાતા લીલામાત્રમાજ કરે છે ” “પંડિત જનોને દરિદ્ર બનાવ્યા, વનિતાજનને વહેલી વૃદ્ધાવસ્થા આપી અને કુલાંગનાને પતિવગરની અથવા પુત્રવગરની કરી, તેથી હુ તો માનુ છુ કે વિધિજ ખરેખરો બળવાન છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ને બોલતો-પ્રલાપ કરતો ધર્મદત્ત પોતાના ધનભણી ચાલ્યો ચદ્રપુર પાસે આવી તેમા પ્રવેશ કરતા તે વિચારવા લાગ્યો કે-‘ હા મૂઢ ધમદત્ત ! તુ અનાત્મજ્ઞ એવો કયા જાય છે ? અરે ભગ્નપોત-જેનુ વહાણ ભાગી ગયુ છે એવો અને નિર્દ્રવ્ય-દ્રવ્ય વિનાનો હુ શી રીતે ઘરે જાઉં ? નિર્ભાગી એવો હુ સ્વજનોને મુખ શી રીતે બતાવુ ? આવી સ્થિતિમા ઘરે જવાથી ધનવાળા દુર્જનો મને વારવાર હસશે કહ્યુ છે કે-“ વ્યાઘ્ર અને સર્પોથી સેવાતા વનમા રહેવુ સારૂ, વૃક્ષના ફળો ખાતા ને સરોવરના પાણી પીતા વૃક્ષોના મૂળમાં વસવુ સારૂ, ભિક્ષા માગીને ખાવુ કે વિષ ભક્ષણ કરવુ સારૂ, પણ ધનહીનપણે કુટુબી વચ્ચે જીવવુ તે સારૂ નહીં ” “ કપિકુળના-વાનરસમૂહના નખ ને મુખથી વિદારિત થયેલા ફળોનુ ભોજન કરતા વનમા રહેવુ સારૂ, પણ ધનના મદથી ગર્વિત થયેલા મનુષ્યોની ભ્રમગના વિકારવાળી વાંકી દૃષ્ટિમાં રહેવુ તે સારૂ નહીં ”

આ પ્રમાણે વિચારતો ધમદત્ત નગરમા પ્રવેશ ન કરતા પાછો વળ્યો અને વનમા આ યો ત્યા પાણી પીતો ને ફળાહાર કરતો મૃગેદ્રની જેમ વિહરવા લાગ્યો એ રીતે એકલા ભમતા તેને એક યોગીએ દીઠો એટલે તેણે કહ્યુ કે-‘ અરે ! તુ કાઈ

ચિંતામા મગ્ન જણાય છે તો તને શી ચિંતા વર્તે છે ? તે કહે" ધર્મદત્તે કહ્યુ કે-" હે દેવ ! નિર્ધનપણામા સુખ ક્યાથી હોય ? એટલે હુ દારિદ્રયપીડિત હોવાથી નિશ્ચિત શી રીતે રહી શકુ ? કહ્યુ છે કે-

મયણદેવ ઇશ્વર દહ્યો, લંક દહી હણુમેણ,
પાંડુ વન અરજુન દહ્યો, પુણ દાલિદ્દ ન કેણ

" કામદેવને ઈશ્વરે બાળ્યો, હનુમાને લંકા બાળી અને અર્જુને પાંડુવન બાળ્યુ પણ દારિદ્રને કોઈએ બાળ્યુ નથી " તે સાભળી યોગી બોલ્યો કે-" હે વત્સ ! મારૂ નામ જગતમા **દારિદ્રદહન** છે, હુ દારિદ્રને બાળી નાખનારો છુ " તે સાભળીને ધર્મદત્ત ખુશી થયો અને તે યોગીને પ્રણામ કર્યા ધર્મદત્તની પીઠ ઉપર હાથ ફેરવીને યોગી બોલ્યો કે-" હે વત્સ ! તુ ચિંતા તજી દે, સ્વલ્પકાળમા લક્ષ્મી તારી દાસી થઈને રહે એમ કરીશ " ધર્મદત્તે પૂછ્યુ કે-" હે વિભો ! શુ ઉપાયવડે એમ કરી આપશો? તે મને કહો " યોગી બોલ્યો કે-" તને સ્વર્ણપુરૂષ કરી આપીશ " ધર્મદત્તે વિચાર્યુ કે-" એમા મારે સાવધ રહેવુ પડશે કેમકે આ યોગી કદાચ તો મનેજ સ્વર્ણપુરૂષ કરવાનુ ધારતો હશે, કેમકે પૂર્વની એવી વાતો સાભળેલી છે " આ પ્રમાણે વિચારીને ધર્મદત્ત યોગીને કહ્યુ કે-" તમે કોઈપણ મનુષ્યનો ઘાત કરીને સ્વર્ણ-પુરૂષ કરી આપવા ધારતા હશો, પરંતુ તેવી રીતે હિંસાથી થયેલા સ્વર્ણપુરૂષનુ મારે કામ નથી હુ ઈચ્છતો નથી " યોગી બોલ્યો કે-" અરે ! અરે ! શુ હુ જીવઘાત કરૂ ? અમારો તો ધર્મજ એ છે કે જંતુમાત્રની રક્ષા કરવી તે

જ્ઞાન પાતાળમા જાઓ, તે ચાતુર્ય નાશ પામો અને તે ગુણ અગ્નિમા પડો કે જ્યા જીવદયા વર્તતી નથી ' ' સમસ્ત ગુણોમા મુખ્ય એવી કરૂણા પાપરૂપી દાવાનળને બુઝાવવા માટે વર્ષા જેવી છે, સુકૃતની સતતિને માટે કલ્પલતા જેવી છે અને નિર્મળ ધર્મને જન્મ આપવામા જનની જેવી છે, તે ચીરકાળ જયવતી વર્તો ' દાન ઇત્યાદિ ધર્મો જેમાથી જન્મ પામે છે એમ પૂર્વપુરૂષોએ કહ્યુ છે એવી દયા સિદ્ધિ નામે પ્રધાન કરી આપવામા દૂતિ સમાન છે, તેથી સજ્જનોએ સાવધાનપણે તે સાધ્ય કરવા યોગ્ય છે ' ' ધૂતકાર, કોટવાળ, તેલી, મદ્ય વેચનાર, વાર્ધકી, નૃપતિ અને વૈદ્ય—એ સાત પ્રાયે કૃપારહિત હોય છે '

ત્યારપછી તે યોગી પાસે ચિત્તના રંગવડે તે વણિક કીન્નરી વગાડવા લાગ્યો, એટલે યોગી સામાન્ય ભાષામા ગાવા લાગ્યો.

સોનાપુરિસે કાંઈ કીજેરે, જઈ નહી દયા પ્રધાન;
તીને સોને સોહા કીસીરે, જીણે તટેહી કાન
ભારવહુ કાઈ જટા જનોઈ, દયા વિણુ ધરમ ન કોઇ,
જીવદયા તુમે પાળો બાળક, હિયડુ નિરમલ હોઇ.

આ પ્રમાણેના યોગીના વચનોથી વિશ્વાસ પામેલો ધર્મદત્ત બોલ્યો કે—' હે યોગી ! ત્યારે કહો કે તમે હિંસા વિના શી રીતે સ્વર્ણપુરૂષ કરી આપશો ? ' યોગી કહે—" હે ભદ્ર ! સાભળ સારી રતાજળીના કાષ્ટમય સાત હાથ પ્રમાણ પુતળું બનાવીશ તે પુતળાને મત્રવડે અક્ષત અને સરસવ છાટવા પૂર્વક અભિમત્રિત કરીને પછી અગ્નિકુંડમા તેનો હોમ કરીશ પછી ઉષ્ણ ને શીતળ જળવડે સીંચન કરવાથી મહામત્રના પ્રભાવવડે તેનો સ્વર્ણપુરૂષ થઈ જશે " આ પ્રમાણે સાભળીને

ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-' તો હવે તેને માટે ઉદ્યમ શરૂ કરો '
યોગી બોલ્યો કે-' અમારે યોગીઓને સુવર્ણનું શું પ્રયોજન
છે? આ તો ફક્ત તારે માટેજ પ્રયત્ન કરવાનો છે પરોપ-
કારનોજ હેતુ છે કેમકે પરોપકારમાં મતિ થવી દુર્લભ છે
' લક્ષ્મી પરોપકાર માટે સરસ્વતી વિવેક માટે અને સંપત્તિ
સર્વના સુખને માટે કોઈ ધન્ય પુરૂષનેજ થાય છે ' કૃતઘ્ન
અને ચળ એવું આ શરીર જો પરોપકાર માટે જતું હોય
તો જાઓ, કેમકે કાચના બદલામાં વજ્રમણિ મળતો હોય તો
શું મૂર્ખ પણ 'ના' એમ બોલે?" ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-"હે ભગવન્!
હે વિશ્વપાવન! તમારી એટલી બધી પરોપકારમાં મતિ છે કે
જેથી પરને દુખે તમે દુખી થાઓ છો જુઓ! કપાસે પરને
ઉપકાર કરવા માટે શું શું દુખો સહન કર્યા? પ્રથમ તેના
અસ્થિ (કપાશીઆ) દૂર કરવામાં આવ્યા તે સહન કર્યું,
પછી દુસહતર એવું તુલારોપણ સહન કર્યું, પછી ગ્રામ્ય સ્ત્રીના
હાથથી રેંટીઆદ્વારા ખેંચાવાનું સહન કર્યું, તંત્રીના પ્રહારની
વ્યથા સહન કરી, પછી માતંગોએ મોઢામાં પાણી ભરીને
તેની ફરતું છાંટયું તે સહન કર્યું, અને પછી કુચાવડે કુટ-
વાનું સહન કર્યું—આ પ્રમાણે સહન કર્યા પછી તે વસ્ત્રમાં
વણવાને યોગ્ય થયું "

યોગીએ કહ્યું કે-' હે મહાભાગ! સ્વર્ણપુરૂષ કરવા
માટે પ્રથમ અપાદનક્ષ પર્વતમાંથી શીત ને ઉષ્ણ પાણી લાવવું
પડશે' ધર્મદત્તે કહ્યું કે-'ચાલો, લાવીએ' પછી તે બંને જઈને
ત્યાંના કુંડમાંથી બંને જાતનું જળ લઈ આવ્યા અને રક્ત-
ચંદન (રતાંજળી) ના કાષ્ઠનું એક પુતળું બનાવ્યું ત્યારબાદ
હોમને લગતી તમામ સામગ્રી લઈને કૃષ્ણ ચતુર્દશીની રાત્રિએ

યોગી ધર્મદત્તસહિત સ્મશાનમા આવ્યો અને ત્યા અગ્નિનો કુડ બનાવી તેમા અગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો પછી કુડના કાઠા ઉપર રક્તચદનનુ પુતળુ મૂકયુ અને તેની પાસે રક્ષાને નિમિત્તે ખડ્ગ મૂકયુ પછી ધર્મદત્તને કહ્યુ કે–' તારી પાસે આત્મરક્ષા માટે શુ શસ્ત્ર છે ?' એટલે ધર્મદત્તે કહ્યુ કે–' જે શસ્ત્રવડે મે રાક્ષસને માર્યો છે તે શસ્ત્ર મારી પાસે ગુપ્તપણે રાખેલુ છે' યોગીએ કહ્યુ કે–' તારે ભય ગણવાનુ કાઇ કારણ નથી ' એમ કહીને ધર્મદત્તને પૂર્વાભિમુખ ઉભો રાખીને યોગી તેની પાછળ કુડને કાઠે પુતળુ મૂકીને બેઠો પછી તેણે મત્રપાઠ પૂર્વક સરસવો પેના પુતળા ઉપર નાખવા માડ્યા તે સાથે ધર્મદત્તની પીઠ ઉપર પણ સરસવ ને અક્ષત નાખવા માડ્યા પોતાના વાસા ઉપર સરસવ ને અક્ષત પડતા જાણીને ધર્મદત્તે વિચાર્યુ કે–' જરૂર આ દુષ્ટ યોગીનુ મારા પ્રત્યે કપટ છે એણે કપટનાટક આરભ્યુ છે, તેથી મારે ચેતવાની જરૂર છે પરતુ અત્યારે અહીં મારો મિત્ર કોણ છે ? હુ ખરેખર વ્યસન (કષ્ટ) મા પડ્યો છુ, તો તેમાથી મારી રક્ષા કોણ કરશે ? અત્યારે મારૂ કર્તવ્ય શુ છે ? હા, સાભર્યુ ! મને ધર્મેજ આપેલો છે તેથી તે ધર્મનુજ સ્મરણ કરવુ યોગ્ય છે ' આમ વિચારીને તેણે પચપરમેષ્ઠિનુ સ્મરણ કરવા માડયુ

परमेष्ठि नमस्कार, सारं नवपदात्मकम् ।
आत्मरक्षाकर वज्र–पजराभ स्मराम्यह ॥

આ પ્રમાણેનુ વજ્રપજર સ્તોત્ર આખુ ભણીને પોતાની ફરતુ વજ્રપજર બનાવ્યુ પચપરમેષ્ઠિ પદોથી સગ્રામ, સાગર, કરીંદ્ર ભુજગ, સિહ, દુર્વ્યાધિ, વન્હી, રિપુ અને બધનથી

નિષ્પન્ન થયેલા તેમજ રોગ, ગ્રહ, ભ્રમ, નિશાચર (રાક્ષસ) અને શાકિનીથી થયેલા ભયો નાશ પામે છે તેથી એ પરમમંત્રથી આત્મરક્ષા કરીને ધર્મદત્તે ખડ્ગ નજર કર્યું અને સાવધાન થઈને ઉભો રહ્યો અનુક્રમે એ રીતે ૧૦૮ જાપ પૂરા થયા એટલે ધર્મદત્તે પાછા વળીને વાંકી દૃષ્ટિએ જોયુ તો યોગીને ખડ્ગ ઉપાડેલો દીઠો, એટલે એણે એકદમ પાછા ફરી લઘુલાઘવી કળાથી પોતાની પાસેના ખડ્ગવડે તે યોગીને હણી નાખ્યો અને તેને કુડમા ક્ષેપવ્યો જેથી તરતજ તેનો સુવર્ણપુરૂષ થઈ ગયો તેને પ્રથમ લાવેલા શીતોષ્ણ જળવડે સીંચ્યો ત્યારપછી ધર્મદત્ત પોતાના સ્થાનમા પાણી પીવા માટે ગયો પાણી પીને ત્યા પાછો આવી જુએ છે, તો સુવર્ણપુરૂષ કુડમા નથી એટલે તે મૂર્છિત થઈને ભૂમિપર પડ્યો શીતળ પવનના યોગથી કેટલીકવારે તેને ચેતના આવી તે સ્વસ્થ થયો એટલે વિચારવા લાગ્યો કે–" અરે ! મે યોગીને હણ્યો અને સ્વર્ણપુરૂષ તો મળ્યો નહીં હાથે દાઝ્યો પણ પોખ ખાવા ન મળ્યો તેવુ થયુ હુ ઉભયભ્રષ્ટ થયો ચડાળના પાડીમા ગયા છતા ભિક્ષા ન મળી અરે દૈવ ! તે દુખ આપવા માટે શુ અને એકલાનેજ દીઠો છે ? તુ માની પાછળ પાણી પીને લાગ્યો જણાય છે, જેથી ઉપરાઉપર એક પછી એક દુખજ નાખ્યા કરે છે પ્રથમ માતાપિતાનો વિયોગ કરાવ્યો, પછી વહાણ ભાગ્યુ, સમુદ્રમા નાખ્યો, પછી પ્રિયા સાથે વિયોગ કરાવ્યો અને છેવટે સુવર્ણપુરૂષ લઈ ગયો હે દૈવ ! તુ અઘટિત ઘટનાને ઘટાવે છે, સુઘટિત ઘટનાને ક્ષણભગુર બનાવે છે, આ સચરાચર જગતમા નહીં ધારેલા એવા અનેક ફેરફારો કરે છે, તેથી તુ વિધિજ સૌથી બળવાન છે એમ હુ માનુ છુ "

આ પ્રમાણે દુખ ઉપર દુખ પડવાથી તે વિલાપ કરવા લાગ્યો પછી તેણે વિચાર્યું કે-" દુખિત કે સુખિત હોય તેની રાજા પાસે ગતિ કહેલી છે અર્થાત્ રાજા પાસે જવાથી તેના દુખનુ નિવારણ થઈ શકે છે દુર્બળનુ બળ રાજા છે તેથી હવે તો તેની પાસે જઈને વિનતિ કરૂ તે વિના કોઈ રીતે મારી કાર્યસિદ્ધિ થવાનો સભવ નથી " આ પ્રમાણે વિચારીને ધર્મદત્ત કહે છે કે-' હે યશોધવળ રાજા ! હુ ધર્મદત્ત હુ તમારી પાસે આવ્યો છુ, તો હવે મારૂ દુખ દૂર કરો હુ અહીંયાનોજ રહીશ શ્રીપતિ શેઠનો પુત્ર છુ મે આ પ્રમાણે મારી કથા ને સુવર્ણપુરૂષની ઉત્પત્તિ આપને કહી બતાવી તો હવે તમે પાચમા લોકપાળ કહેવાઓ છો, તેથી જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો શાસ્ત્રમા રાજાને માટે દુષ્ટને દડ, સ્વજનોની પૂજા, ન્યાયવડે ભડારની વૃદ્ધિ, અર્થીઓમા અપક્ષપાત અને રાષ્ટ્રની રક્ષા–આ પાચ પ્રકારના યજ્ઞો કહેલા છે "જે રાજા શત્રુમાત્રને તપાવવાને સૂર્ય જેવો હોય, સ્વજનોમા આનદોત્પાદક ચદ્ર જેવો હોય, પાત્રાપાત્રની પરીક્ષામા બૃહસ્પતિ જેવો હોય દાનમા કર્ણ જેવો હોય, નીતિમા રામચદ્ર જેવો હોય, સયમા યુધિષ્ઠિર જેવો હોય, લક્ષ્મીવડે શ્રીપતિ (કુબેર) જેવો હોય અને પોતાના માનેલામા પક્ષપાત ન કરતા યોગ્ય રીતે લાભાલાભ કરનાર હોય—એવો સ્વામી રાજાના યથાર્થ નામવાળો સમજવો "

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રથમા મુખ્ય ચાર શાખા પૈકી દાનધર્મરૂપ શાખામા શ્રી વીર પરમાત્માની દેશનામા ધર્મદત્તની કથા યુક્ત શ્રી ચદ્રયશા રાજાના આખ્યાનમા બીજો પલ્લવ સપૂર્ણ

અથ તૃતીય પલ્લવ

“ચંદ્ર પ્રિયપણાને, સૂર્ય પ્રતાપને, અંભોનિધિ ગાંભીર્યને, કનકાચળ ઉચ્ચપણાને, હિમગિરિ શીતળતાને, અનળ તેજને, ધનદ ઐશ્વર્યપણાને, ઋષિ (મુનિ) સમભાવને અને ધરા સર્વસહપણાને નહીં છોડતા સતા જેનું નિરંતર મંગળિક કરે છે એવો રાજા જયવંત વર્તો ” આ પ્રમાણે આશીષ દઈને ધર્મદત્ત રાજા પ્રત્યે કહ્યું કે-‘ હે સ્વામિન્ ! મને કાંઈક ઉત્તર આપો ’ એટલે રાજા બોલ્યા કે-“ હે મહાભાગ ! તારી વસ્તુ મળે એવો ઉપાય કાંઈ સૂજતો નથી, તારો સુવર્ણપુરૂષ કોણે લીધો હશે તે કાંઈ સમજી શકાતું નથી, તેથી હું તને શું ઉત્તર દઉં ? માટે હે ધર્મદત્ત ! તું મારી પાસેથી લાખ ક્રોડ ગમે તેટલી કિંમતનું સુવર્ણ માગી લે, તે તને રાજભંડારમાંથી અપાવું કે જેથી મારી અપકીર્ત્તિ ન થાય અને કદી આગળ ઉપર તારો સુવર્ણપુરૂષ મળી આવશે તો તે તનેજ અપાવીશ અને સ્વસ્થ કરીશ ” રાજાના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-‘ હે રાજન્ ! તમારૂં સુવર્ણ તમારા ભંડારમાંજ રહો, મારે તેનું કામ નથી, મારે તો મારા સ્વર્ણપુરૂષનો ખપ છે તમે મારી વસ્તુ મેળવી આપવાને સમર્થ છતાં જો મારો

ઉપર કૃપા નહિ કરો તો પછી મારા અભાગ્ય ! બીજુ શુ કહુ ? બાકી મને તો નિવૃત્તિ ત્યારેજ થાય તેમ છે કે મને મારો સ્વર્ણપુરૂષ મળે હુ તમારૂ સુવર્ણ લેવા ઇચ્છતો નથી સત્પુરૂષો માનને છોડીને પરદ્રવ્ય લેતા નથી " કહ્યુ છે કે—

અપેયો જળ ન પીયે, જ ઘણ તુઠ્ઠો દેઈ,
માણ વિવજ્જિઉ ધડ પડે, મરે ન ચચ્ચૂ ધરેઇ

" બપૈયો તો વરસાદ વરસે તો તેનુ પાણીજ પીએ છે પણ તે શિવાય કદી ધડ પડી જાય-મરી જાય તોપણ બીજા જળમા ચાચ બોળતો નથી " ખરો માની તે એક ચાતક પક્ષીજ છે કે જે સુખે જીવે છે અને પુરન્દર (વર્ષા આપનાર ઇદ્ર)નેજ યાચે છે અથવા મરણ પામે છે ' ' કૂપમાથી જળ પીવુ હોય તો અધોમુખ થવુ પડે છે અને નદીઓ તો બીચારી રાકડી સ્ત્રીઓ છે બગલા, ટીંગોડી વિગેરે તુચ્છ પક્ષીઓ સરોવરના જળનુ પાન કરે છે, પણ તૃષિત થયા છતા ચાતક કદી પણ ક્રૂર જતુઓવાળુ નીચ જળ પીતો નથી, તેથી તે માનથી ઉચી કધરા રાખીને માત્ર ઇદ્રનેજ યાચે છે ' તેથી હે રાજન્ ! તમારે મને તમારૂ સુવર્ણ લેવાનો આગ્રહ ન કરવો "

આ પ્રમાણેનો તેનો નિર્ધાર જાણીને રાજા મનમા વિચારે છે કે-" જો મારાથી આ આશ્રિતની કાર્યસિદ્ધિ ન થાય તો પછી હુ આ પૃથ્વી ઉપર મોઢુ કેમ દેખાડુ ? " આમ વિચારીને તેણે બીડુ હાથમા રાખીને કહ્યુ કે-" મારી સભામા કોઇ એવો મનુષ્ય છે કે, જે આ માણસનો સ્વર્ણપુરૂષ મેળવી

આપે ? જે એવા હોય તે આ બીડુ ગ્રહણ કરો ' એટલે ચંદ્રયશા કુમારે ઉભા થઇને તે બીડુ ગ્રહણ કર્યું અને બોલ્યો કે–" હુ એનો સ્વર્ણપુરૂષ મેળવી આપીશ " તે વખતે સભાજનો વિસ્મય પામીને વિચારવા લાગ્યા કે–' આ કુમાર શી રીતે આનો સ્વર્ણપુરૂષ મેળવી આપશે ? '

પછી ધર્મદત્ત ને ચંદ્રયશા બંને રાજસભામાંથી તે કાર્ય કરવા માટે તત્કાળ ચાલ્યા વનમા જઇને રાજપુત્ર કાંઈક વિલબ કરવા માટે ધર્મદત્ત પ્રત્યે બોલ્યો કે–" દેવે, દાનવે ખેચરે અથવા મનુષ્યે–જેણે એ સુવર્ણપુરૂષનુ હરણ કર્યું છે તે જ્યા સુધી જાણવામાં ન આવે ત્યા સુધી મોટો ઉદ્યમ કરીએ તોપણ તે વસ્તુ મળી શકે નહીં માટે આજરાતે આ વનમા પ્રચ્છન્ન-પણે રહીએ અને કાંઈક હકીકતનુ સ્વરૂપ જાણ્યા પછી કાર્યનુ સાધન કરીએ " આ પ્રમાણે અદર અદર વિચાર કરીને તે બંને નિશાચર વિગેરેનો ભય છતા પણ ત્યા સ્મશાનભૂમિમા ધૃષ્ટતાનુ અવલબન કરીને રાત્રિના પ્રારભમા બેસ્યા થોડીવારમાં ધર્મદત્ત તો નિદ્રાવશ થઈ ગયો રાજપુત્ર જાગે છે તેવામા તેણે મધ્યરાત્રે ત્યા દિવ્ય વાજીત્ર અને ગાયન વિગેરેનો સ્વર દૂરથી આવતો સાભળ્યો એટલે ધર્મદત્તને ત્યાજ સુતો મૂકીને તે કૌતુકી પગલે પગલે નીશાની રાખતો જે બાજુથી સ્વર આવતો હતો તે તરફ ચાલ્યો દૂર જતા તેણે એક દેવવિમાન જેવુ ચક્ષનુ ભુવન જોયુ તેના દ્વાર બધ કરેલા હતા તેના વીવર-માથી તેણે અદર જોયુ તો ત્યા ૧૦૮ દેવકન્યાઓને નૃત્ય કરતી દીઠી તેના એક મનુષ્યણી અતિ રૂપવત દીઠી એક મુહૂર્ત્ત સુધી તે કૌતુક જોઇને રાજપુત્ર પાછો વળ્યો અને ધર્મદત્ત

પાસે આવીને તેને જગાડ્યો પછી રાજકુમારે તેને પૂછ્યુ કે-' હે મિત્ર ! તે હમણા સુતા સુતા કાઈ સાભળ્યુ ?" ધર્મદત્ત કાઇક સ્મિત કરીને બોલ્યો કે-" શીયાળ, સર્પ, શાર્દુલ, ઘુવડ અને શુકન તથા ગેડાઓના તેમજ પિશાચ, ભૂત અને પ્રેતોના શબ્દો પુષ્કળ સાભળ્યા છે, બીજુ કાઇ સાભળ્યુ નથી " એટલે રાજપુત્રે કાઈક હસીને પોતે જોયેલા નૃત્યાદિકની વાર્તા કરી અને તેમા પોતે જોયેલી દિવ્ય રૂપવાળી મનુષ્યણીની નિશાની સાથે વાત કરી તે સાભળીને ધર્મદત્ત કહ્યુ કે-' તેજ મારી પ્રિયા જણાય છે, માટે શીઘ્ર ચાલો, ત્યા જઇને તેને જોઇએ ' આમ વિચારી તેઓ ઉતાવળા તે યક્ષ ભુવન પાસે ગયા પણ ત્યા તો નૃત્ય વિસર્જન થયેલુ હતુ, તેથી તે સુંદરીને દીઠી નહીં એટલે ધર્મદત્ત પશ્ચાત્તાપ કરતો ને હાથ ઘસતો રાજપુત્રપ્રત્યે બોલ્યો કે-" હે મિત્ર ! તે સ્ત્રી કેટલી ઉંચી હતી ? કેવા વર્ણની હતી ? કેટલા વર્ષની લાગતી હતી ? ' રાજપુત્રે તેને પોતે જોયુ હતુ એવુ યથાર્થ સ્વરૂપ કહ્યુ તે સાભળીને ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-' હે મિત્ર ! મારે સુવર્ણ-પુરૂષ સાથે કામ નથી તુ કોઈ પણ રીતે તે મારી સ્ત્રીને મેળવી આપ, એટલે તે મને જીવિત આપ્યુ એમ સમજીશ અને મને સર્વસ્વ મળ્યુ એમ માનીશ '

પછી પ્રભાત સમય થયો અને યક્ષભુવનના દ્વાર ઉઘડ્યા એટલે રાજકુમારે પોતાની શક્તિ બતાવવાનો પ્રારભ કર્યો ચારે આહારનો ત્યાગ કરી, રાગરગ છોડી દઈ, નિસ્પૃહપણે, નિરહકારપણે, યતીદ્રના જેમ એકાગ્ર મન કરીને દર્શના સસ્તારક ઉપર નિશ્ચળ થઇને તે યક્ષના ભુવનમા બેઠો કહ્યુ છે કે-' એક-

ચિત્તે કાર્ય કરવાથી તે સિદ્ધ થાય છે, ચિત્તનું દ્વિધાપણું હોય છે તો કાર્ય વિનાશ પામે છે જેના ચિત્તની સુદૃઢતા હોય છે તેનું શું શું કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી ?' એક ચિત્તે સેવન કરવાથી સર્વ પ્રસન્ન થાય છે જુઓ ! દારિદ્રની ભક્તિએ કરીને પણ રાજપાળ લક્ષ્મીનું સ્થાન નથી થયો ? થયો છે તેનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

રથમર્દન નગરમાં **દેવદત્ત** નામનો એક ક્ષત્રી રહેતો હતો તેને દૈવયોગે **રાજપાળ** નામનો પુત્ર થયો તે છ મહીનાનો થયો ત્યાં તેનો પિતા મરણ પામ્યો, અને તે પાંચ વર્ષનો થયો ત્યાં તેની માતા મરણ પામી તેને અશરણ્યને વિષના પુંજ જેવો તેમજ દુર્ભાગી જાણીને દયા વગરના તેના સ્વજનોએ સર્પની જેમ ત્યજી દીધો. એમ છતા પણ પર્વતના વૃક્ષની જેમ તે પોતાના કર્મથી વૃદ્ધિ પામ્યો અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે દ્રવ્યવર્જિત એવો તે વિચારવા લાગ્યો કે-'યૌવન ભોગસુખથી સફળ થાય છે, અને ભોગસુખ દ્રવ્યથીજ મળી શકે છે, તે વિના મનુષ્ય જન્મ વનના પુષ્પની જેમ નિષ્ફળ થાય છે પછી ધનલોલુપી એવો રાજપાળ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ માટે અનેક દેવોની મૂર્તિ બનાવીને નમસ્કાર કરવા લાગ્યો, પણ કોઇ દેવો એને દ્રવ્ય આપવા સમર્થ થયા નહીં અર્થાત્ એના ભાગ્યમાં દ્રવ્ય ન હોવાથી કોઈએ આપ્યું નહીં એટલે જેને અત્યંત વિષાદ થયો છે એવો તે કોપથી જેની જેની યાચના કરતી તે સર્વ દેવોની મૂર્તિ વેચવા માટે ચતુષ્પથમાં લાવ્યો અને સાક્ષાત્ દરિદ્રદેવની માટીમય મૂર્તિ બનાવીને પોતાના ઘરમાં રાખી તેની આદરપૂર્વક પૂજા કરવા લાગ્યો અન્યદા બુદ્ધિમાન એવો તે દારિદ્રની મૂર્તિને ઘરરાજ ગણીને ન ત્યાંથી દરિદ્રરૂપી વ્યાધિથી

કાયર થઇને એકસો યોજન દૂર ગયો ત્યા ચદ્રપુરીમા પ્રવેશ કરતા એક શુન્ય ઘરમા સભ્રમ ચિત્તવાળા તેણે દરિદ્રને દીઠુ એટલે તે બોલ્યો કે-' અહો ! બધા દેવોની મારી ઉપર કેટલી બધી કૃપા છે કે હુ સો યોજન દૂર આવ્યો છતા તેણે મારો કેડો છાડયો નહીં ' પછી તે હાથ જોડીને ગદ્‌ગદ્‌ વાણીએ બોલ્યો કે " અહો ! હરિહરાદિક ઉત્તમ દેવો પણ તારી પાસે શી ગણતીમા છે ? માટે હે દારિદ્ર ! તને નમસ્કાર થાઓ તારા પ્રસાદ થી હુ સિદ્ધ થયો છુ હુ બધે જોઇ શકુ છુ, પણ મને કોઈ જોતુ નથી " આ પ્રમાણે પ્રતિદિવસ દરિદ્રદેવને સ્તવતા અને પૂજતા એવો દરિદ્રી દઢ ભકિતવાળો રાજપાળ તેની દેવની જેમ ભકિત કરવા લાગ્યો

અહી ચદ્રપુરીમા રાજાનો હસ્તિ શૃ ખલા તોડી આલાનસ્તભ ઉખેડીને મકાનોને પાડતા અને મનુષ્યોનુ મર્દન કરતો નગરમા ફરવા લાગ્યો તેમજ સૂર્યને નમાવતો અને રાજાને ધ્રુજાવતો તે મદોન્મત્ત થઇને યથેચ્છ ભમવા લાગ્યો તેની આવી સ્થિતિ જોઇને રાજાએ એકદમ નગરમા ડીંડીમ વગાડીને ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી કે-' જે કોઈ આ હાથીને વશ કરશે તેને રાજા વાચ્છિત આપશે ' આ પ્રમાણેનો ઢંઢેરા સાભળીને પેલા ગીત કળામા પ્રવીણ એવા દરિદ્રભકતે મદ્ર મધ્ય ને તારસ્વરના ભેદ યુક્ત ગાનતાનવડે તે હસ્તિને વશ કર્યો ને આલાનસ્તભ પાસે લઈ જઈને બાધી દીધો રાજાએ તેને બોલાવીને ઇચ્છા હોય તે માગવા કહ્યુ એટલે તે માની એવો દરિદ્રભક્ત બોલ્યો કે-' હુ એ માગુ છુ કે દીવાળીને દિવસે મારા શિવાય બીજા કોઇએ દીવા કરવા નહીં ' રાજાએ તેનો સ્વીકાર કરીને તેનો હુકમ બધે

ફેરવી દીધો અનુક્રમે દીવાળી આવી એટલે તે દિવસે પેલા રાજ-પાળે પોતાની ઝુપડી ફરતા પુષ્કળ દીવાઓ કર્યા

હવે લક્ષ્મી ફરવા નીકળી તે કોઇ જગ્યાએ દીવા ન હોવાથી ફરતી ફરતી રાજપાળની ઝુપડી પાસે ઘણા દીવા જોઇને ત્યા આવી. તેને જોઇને આ દરિદ્રભક્ત લાકડી ઉગામીને બોલ્યો કે-' હે લક્ષ્મી ! હે ચચળા ! અહીં મારો સ્વામી દરિદ્રદેવ છતા તુ કેમ આવી ?' તે વખતે આવી તેની ભક્તિથી પ્રસન્ન થયેલો દરિદ્રદેવ તુષ્ટમાન થઈને હસતો હસતો બોલ્યો કે-' હે મહા દરિદ્રી ! તારી ઉપર હુ તુષ્ટમાન થયો છુ, માટે હે વિશારદ ! વર માગ ' તેના આવા વચન સાભળીને તેને વચનના છળથી ચૂપ કરી દેવા માટે રાજપાળ બોલ્યો કે-' તુ જો મારી ઉપર પ્રસન્ન થયો હો તો તારે મારા શિવાય બીજે કાઇ જવુ નહીં ' એટલે દરિદ્રદેવ બોલ્યો કે-' તે તો મારાથી બને તેમ નથી, માટે તુ મને છુટો કર ને જવા દે હુ તારે ત્યા રહીશ નહી ' રાજપાળે તેને છુટો કર્યો એટલે તે દેવ ગયો અને લક્ષ્મી તેની ઝુપડીમા દાખલ થઇ રાજપાળે તેને નમસ્કાર કર્યો અને તેની પૂજા કરીને બોલ્યો કે-' હે માતા ! અહી દરિદ્ર હતુ ત્યાસુધી આપ રહી શકો તેમ નહોતુ તેથી મે તેને રજા આપી છે હવે તમે અહી નિવાસ કરો કલ્પવહીને કેરડાની સગાતે જોડાય નહી, તેથી મે આપને દરિદ્ર સાથે જોડ્યા નથી ' આવા તેના વચનોથી પ્રસન્ન થઈને લક્ષ્મીએ તેના ગૃહમા પ્રવેશ કર્યો એટલે પ્રાતઃકાળે રાજાએ તેને બોલાવીને અમુક પૃથ્વીનો સ્વામી બનાવ્યો

ઇતિ એકાગ્રચિત્ત વિષયે રાજપાળ કથા.

અહીં યક્ષભુવનમા દૃઢ આસન કરીને એકાગ્રચિત્તે બેઠેલા ચંદ્રયશાકુમારને ચળાવવા માટે યક્ષે સર્પસિંહાદિકના અનેક રૂપો રાત્રીએ બતાવ્યા પરંતુ રાજપુત્ર જરાપણ ક્ષુભિત થયો નહીં એ પ્રમાણે તે સત્ત્વવંતને સાત દિવસ વ્યતિક્રમ્યા સાત ઉપવાસે યક્ષ પ્રગટ થઇને બોલ્યો કે–' હે મહાવીર ! તુ શુ માગે છે ? તે કહે ' રાજપુત્ર બોલ્યો કે–' હે યક્ષરાજ ! આ ધર્મદત્તની પત્નીને મે અહીં જોયેલી છે, તેને લાવી આપો અને ધર્મદત્તને સોપો " એટલે યક્ષ બોલ્યો કે–' તે વાત અશક્ય છે કારણ કે તે મનુષ્યણી મારી યક્ષણીના કબજામા છે, તેથી હુ તેને આપી શકુ તેમ નથી ' ચંદ્રયશાએ કહ્યુ કે–' હે યક્ષરાજ ! તે સ્ત્રી તમને કયાથી મળી હતી ? ' યક્ષ કહે–" હે ભદ્ર ! એક દિવસ હુ મારી યક્ષણી સાથે ફરવા નીકળ્યો હતો, ત્યા અમે તેને એક ઠેકાણે સુતેલી દીઠી તેને દીવ્યસ્વરૂપવાળી જોઇને મારી યક્ષણીએ મને કહ્યુ કે–' આ મનુષ્યાણીનુ અપહરણ કરીને મને આપો ' યક્ષણીના વચનથી મે તે સુતેલી સ્ત્રીને ઉપાડીને તેને અર્પણ કરી તેથી તે હવે તેના કબજામા છે હુ તેને લઇને તમને આપી શકુ તેમ નથી '

આમ કહીને તે યક્ષ અદૃશ્ય થયો તેના વચનો સાભળીને ચંદ્રયશાકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે–' ધિક્કાર છે આ દેવને ! કે જે સ્ત્રીને વશ છ અને તેના કિંકર જેવી સ્થિતિ ધરાવે છે, જ્યારે દેવો આવી રીતે સ્ત્રીને વશ હોય છે તો પછી મનુષ્ય માટે શુ કહેવુ ? કહ્યુ છે કે ' હરિ, હર, બ્રહ્મા, ચંદ્ર, સૂર્ય અને રુદ્રાદિક દેવોને પણ સ્ત્રીઓ કિંકરપણાને પમાડ્યા છે, તેથી તે વિષય તૃષ્ણાને ધિક્કાર છે ' હવે હુ યક્ષિણીને ઉદ્દેશીને કરીને તપ કરૂ

કે જેથી મોટી કાર્યસિદ્ધિ થાય વિષમ અર્થને સાધ્ય કરી આપનાર એક તપજ છે ' ઈષ્ટ નષ્ટ થયે સતે અને સુખ ભ્રષ્ટ થયે સતે તેમજ કષ્ટ નજીક આવ્યે સતે બુદ્ધિમાનોએ વૈરાગ્યના આભરણરૂપ તપ કરવો તેજ યુક્ત છે ' નાના પ્રકારની ઉલસાયમાન લબ્ધિરૂપી લતાના મડપ સમાન અને કલ્યાણરૂપ કુમુદના આરામને માટે ચદ્રાતપ સમાન તપ છે તપ સમસ્ત પ્રકારની લક્ષ્મીનુ શૃખલા વિનાનુ નિયત્રણ છે તેમજ દુરિતરૂપી પ્રેતને-ભૂતને વશ કરવા માટે અક્ષર વિનાનો મત્ર છે "

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજપુત્ર દૃઢ આસન વાળીને બેઠો ત્રણ દિવસ થયા એટલે યક્ષિણીનુ આસન કપાયમાન થયુ તેણે પ્રત્યક્ષ થઈ કુમાર પાસે આવીને કહ્યુ કે-'હે વત્સ ! આ સાહસ શા માટે કર્યું છે ? હુ તારા તપથી તુષ્ટમાન થઈ છુ, માટે વર માગ.' રાજકુમાર બોલ્યો કે-' હે માતા ! જો તુષ્ટમાન થયા હો તો આ ધર્મદત્તની સ્ત્રી આપો ' યક્ષણીએ તરતજ ત્યા લાવીને તેને આપી ' સત્વથી સર્વ કાર્યસિદ્ધ થાય છે '

પછી કુમારે ધર્મદત્તને બોલાવીને તેની પ્રિયા સોપી અને કહ્યુ કે-' હે મિત્ર ! જો આ તારી પ્રિયા ખરી કે નહી ? ' પોતાની સ્ત્રીને દીવ્ય વસ્ત્રાલકારોથી વિભૂષિત જોઈને ઘણો હર્ષિત થયો સતો તે બોલ્યો કે-' હે મિત્ર ! આજ મારી પ્રિયા છે ' પછી રાજપુત્રે કહ્યુ કે-' હે ધર્મદત્ત ! આગળ ચાલ હવે તારો સુવર્ણપુરૂષ પણ જમીનમાથી કાઢીને તને આપુ. ' પછી ત્યાથી સ્મશાનમા જઈને તે સુવર્ણપુરૂષ જમીનમાથી ખોદીને બહાર કાઢ્યો તેને દેદિપ્યમાન જોઈને ધર્મદત્ત બહુ ખુશી થયો. રાજપુત્રે

કહ્યુ કે:-' અગ્નિકુંડમાથી કાઢીને મેં જ આ સ્વર્ણપુરૂષને જમીનમા દાટ્યા હતો તે તારો છે તે તુ લે ' તે જોઇને ધર્મદત્ત વિચારવા લાગ્યો કે-"અહો ! આનુ ઉપકારીપણુ ને ઉદારતા કેવી શ્રેષ્ઠ છે ? કેમકે-

ઉપકારે, ઉપકારડો. સહુએ કોઇ કરેઈ;
વિણ ઉપકારે જે કરે, વિરલા જણણી જણેઇ

" 'નયના પ્રણયવાળી લક્ષ્મી હોય છે, સત્વના પ્રણયવાળી ધૃતિ હોય છે અને કુલીનોની ધર્મપ્રણયવાળી મતિ હોય છે ' કોઇક પુત્રજ કુળને ઉજ્વળ કરે છે, બાકી કેટલાક પુત્ર તો કુળને કલકિત કરનારા હોય છે જુઓ ! કુમુદબધુ ચદ્ર આકાશને ઉજ્વળ કરે છે ત્યારે વર્ષા આકાશને શ્યામ કરે છે " પછી ધનદત્ત આદરપૂર્વક કુમાર પ્રત્યે બોલ્યો કે-'હે કુમાર ! તમેં મારા પરમ ઉપગારી છો, તો તમારી પાસે હુ એક યાચના કરૂં છુ, પણ હે વિચક્ષણ ! તે યાચના તમારે નિષ્ફળ ન કરવી ' કુમારે કહ્યુ, કે- કહો, માગો ' એટલે ધર્મદત્ત બોલ્યો કે-' હે મિત્ર ! મારા વચનથી આ સુવર્ણપુરૂષ તમે ગ્રહણ કરો ' કુમારે કહ્યુ કે- 'તે પુરૂષ શા કારણે મને આપો છો ? ' ધર્મદત્ત કહે-'એ સુવર્ણ-પુરૂષ અમારા વણિકના ઘરમા ન ઘટે, તેથી હુ તમને આપવા માગુ છુ તેમજ આપે કરેલા ઉપકારનો કાઇક પ્રત્યુપકાર કરવાની પણ મારી ઈચ્છા છે ' આ પ્રમાણેના ધર્મદત્તના બહુ આગ્રહથી રાજપુત્રે તેનો સ્વીકાર કર્યો પરતુ તેને કહ્યુ કે-' તારે જેટલુ સુવર્ણ જોઇએ તેટલુ આ પુરૂષમાથી લઇ લે ' એટલે ધર્મદત્તે તે સુવર્ણપુરૂષના બે હાથ ને બે પગ છેદીને લઈ લીધા. બાકીનો ભાગ લઈને રાજપુત્ર રાજમહેલમા આવ્યો

રાજપુત્રને આવેલો જોઈ તેના પિતાએ પૂછયુ કે-' હે વત્સ ! તેનો સ્વર્ણપુરૂષ મળ્યો ?' કુમારે કહ્યુ કે-' હા, મળ્યો ' એટલે રાજા બહુ પ્રસન્ન થયા અહીં ધર્મદત્તે સુવર્ણપુરૂષમાથી લીધેલા સોનાના વેચાણથી મોળ કોટી દ્રવ્ય મેળવ્યુ પછી ત્યાથી કોઈ સ્થાનકે જઈને મોટો સાથ જોડી તે અહીં ચદ્રપુરે આવ્યો અને પોતાને ઘરે વધામણી મોકલી તે સાભળી તેની સ્ત્રી બહુજ હર્ષિત થઈ પછી તેના સર્વ સ્વજનો ભેળા થઈને સામા ગયા અને મોટા મહોત્સવથી ધર્મદત્તને ઘરે લઈ આવ્યા પછી બે ભાર્યાઓ સહિત ધર્મદત્ત અનેક પ્રકારના સુખભોગ ભોગવતો આનદ કરવા લાગ્યો તેના પૂર્વના મળધર્વાળો બધા મિત્રો ધર્મદત્ત દ્રવ્યવાન્ થવાથી તેને આવીને મળ્યા 'ધનથી વિહીન્ મનુષ્યને મિત્રો પણ તજી દેય છે તેમજ પુત્રો, સ્ત્રી અને બધુઓ પણ તજી દેય છે, તેઓજ પાછા પેલો દ્રવ્યવાન્ થાય ત્યારે આવીને મળે છે ધનજ આ લોકમા મનુષ્યનો પરમ બધુ છે '

હવે યશોધવળ રાજા કેટલાક વર્ષો વ્યતિક્રમ્યા પછી વૈરાગ્ય-રૂપી અમૃતનુ પાન કરવાને ઉદ્યુક્ત થયા અને ચદ્રયશા કુમારને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને તે સુબુદ્ધિમાને સુમિત્રસૂરિની પાસે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું પછી શુદ્ધ સિદ્ધાતનો અભ્યાસ કરી ઘણા વર્ષો પર્યંત ખડ્ગની ધારા સમાન ઉજ્વળ ચારિત્ર પાળીને તે રાજર્ષિ મોક્ષે ગયા

ચદ્રયશાકુમાર રાજ્યપર બેઠા એટલે તેનુ લોકોએ ચદ્ર-ધવળ એવુ નવું નામ સ્થાપિત કર્યુ તેને મળેલા સુવર્ણપુરૂષનું સુવિધિપૂર્વક પૂજન કરવાથી તેના છેદેલા હસ્તપાદ દરરોજ

નવા પ્રાપ્ત થવા લાગ્યા અને તે સુવર્ણવડે તેનો ભંડાર અક્ષય થયો તેમજ તે સુવર્ણવડે તે પુણ્યશાળીએ સર્વ પૃથ્વીને ઋણરહિત કરીને પોતાનો સંવત્સર ચલાવ્યો. અન્યદા તેને ધર્મદત્ત સાભર્યો એટલે મંત્રીને મોકલી તેને રાજસભામા તેડાવ્યો અને ઘણુ માન આપ્યુ પછી તેને કહ્યુ કે–' હે બધુ ! તારા આપેલા સુવર્ણપુરૂષવડે મે પૃથ્વીને અનૃણી કરીને અપૂર્વ કીર્તિ મેળવી છે, તેથી તુ ખરેખરો મારો બધુ છે ' પછી તેને સર્વ વ્યવહારીઓમા મુખ્યપદ આપીને નગરશેઠ બનાવ્યો. ધર્મદત્ત સારી રીતે માન મેળવીને સુખાસનમા બેસી પોતાને ઘરે આવ્યો પછી દરરોજ સુખાસનમા બેસીને રાજસભામા આવવા જવા લાગ્યો

ચદ્રધવળ રાજા ને ધર્મદત્ત બનેએ મળીને અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કર્યા અને નિરંતર સાથે બેસીને સ્નેહવાર્તા તેમજ ધર્મચર્ચા કરવા લાગ્યા અન્યદા રાજાએ ધમદત્તને પૂછ્યુ કે– તમારી પાસે અત્યારે દ્રવ્ય કેટલુ છે ? ' એટલે તે બોલ્યો કે– “હે મિત્ર ! તે સબધી કૌતુક સાભળ તે વખતે સુવર્ણપુરૂષમાથી લીધેલા સુવર્ણને વેચતા મારી પાસે સોળ ક્રોડ દ્રવ્ય થયુ હતુ ત્યારપછી જળમાર્ગે ને સ્થળમાર્ગે અનેક પ્રકારનો વ્યવસાય કર્યા પછી પાછો હીસાબ કરતા સોળ ક્રોડજ રહ્યા કોઈપણ પ્રકારનો વ્યવસાય કરતા તેથી વધારે દ્રવ્ય થતુ નથી. તેથી હુ સવિશેષે વ્યય પણ કરી શકતો નથી આ બાબતમા હે સ્વામી ! કોઇ જ્ઞાની ગુરૂ મળે તો તેને પૂછીએ કે આનુ કારણ શુ છે ? જાણુ કે આનુ કારણ મને મારૂ પૂર્વકૃત કર્મ હોય એમ લાગે છે " ચદ્રધવળે કહ્યુ કે–'હે મિત્ર ! તને લક્ષ્મીનો આટલો બધો લોભ કેમ ઉત્પન્ન થયો છે ? લક્ષ્મી લોભથી મળતી નથી

પણ ભાગ્યથીજ મળે છે માટે ભાગ્યને જ વદન કરવા યોગ્ય છે ' તેની ઉપર એક કથા કહુ છુ તે સાભળ -

એકદા ભાગ્ય અને લક્ષ્મી બે એકઠા થતા તેમને પરસ્પર વાદ થયો તેઓ પોતપોતાની પ્રશસા કરવા લાગ્યા વિવાદ કરતા તે બને વિરામ પામ્યા નહીં એટલે ઇંદ્રાદિકે તે બંનેને કહ્યુ કે-' તમે આમ વિવાદ શુ કામ કરો છો ? તમારી બંનેની શક્તિ બતાવો અને એ રીતે તમારા ગુણની ખાત્રી કરી આપો' પછી એક દુર્ભાગી દીન કૃશ અને સાધારણ સ્થિતિના મનુષ્યને બોલાવીને લક્ષ્મીએ એક સોનાની ઇંટ આપીને કહ્યુ કે-' તુ ઘરે જા અને આ ઇંટ વેચીને તેના દ્રવ્યથી વસ્ત્રાભરણવડે વિભૂષિત થઈ કાલે અહીં આવીને મારા ગુણની આ ભાગ્યને ઓળખાણ કરાવજે ' પેલો દરિદ્રી તે વાત કબુલ કરીને ઘરે આવ્યો અને ઇંટ ઘરમા કયાક સતાડીને બહાર ગયો એટલે પાડાશીએ તે દીઠેલ હોવાથી તે ઉપાડી ગયો દરિદ્રી પાછો ઘરે આવીને જુએ છે તો ઇંટ ન મળે એટલે બીજે દિવસે તેજ સ્થિતિમા નજર બહાર આવી લક્ષ્મીને દેખાવ દીધો લક્ષ્મીએ કારણ પૂછ્યું, તેણે કહ્યુ, તે જાણીને પછી ફરીને તેને એક મોટી કિમતનુ રત્ન આપ્યુ. અને ગઇ કાલની જેમ કાર્ય કરવા કહ્યુ પેલો દરિદ્રી રત્ન લઇને ચાલ્યો માર્ગમા નદી આવવાથી તેના કીનારા ઉપર રત્ન મૂકીને તેણે નાવા માટે નદીમા પ્રવેશ કર્યો એવામા કોઈ મત્સ્ય આવીને તે રત્ન ગળી ગયો પેલો દરિદ્રી ત્રીજે દિવસે પણ અસલ સ્થિતિમાજ લક્ષ્મી પાસે આવ્યો હવે ભાગ્ય લક્ષ્મીને કહે છે કે-" તુ તો એને લક્ષ્મીવાન કરી શકી નહીં, હવે મારો પ્રભાવ જો. કાંઇપણ આપ્યા શિવાય માત્ર મીઠી દૃષ્ટિથીજ તેને

'સુંદર બનાવી દઉં ' કહ્યુ છે કે–'ભાગ્ય સર્વત્ર ફળે છે વિદ્યા કે પુરૂષાતન (ઉદ્યમ) ભાગ્ય વિના ફળતા નથી જુઓ શ્રીકંઠ(શિવ) ના કંઠમા રહ્યા છતા પણ વાસુકી નાગ તો પવનનો ભક્ષકજ રહ્યો" પછી ભાગ્યે પોતાને હાથે પેલા દરિદ્રીના કપાળમા ચાડવો કરીને કહ્યુ કે–"મારૂ ભાગ્ય હવે સ્ફુરાયમાન થયુ છે, એમ બોલતો બોલતો ઘરે જા " તે ઘરે ગયો ત્યા તેનો સાળો પ્રાહુણા તરીકે આવેલો હતો એટલે હીન જાતિ હોવાથી તેને માટે તે એક મત્સ્ય લઇ આવ્યા તેને વિદારતા તેમાથી પેટુ રત્ન નીકળ્યુ એટલે તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યુ કે–'આ રત્ન તો મળ્યુ, હવે આપણી સોનાની ઇંટ પણ મળવી જોઈએ ' આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરે છે તે પડખેના ઘરમાથી સાભળીને પેલો પાડોશી જીરવી ન શકવાથી તેની ઇંટ લાવીને આપી ગયો તેમજ તેને પગે પડી વારવાર ખમાવીને બોલ્યો કે–' મારી ભૂલ થઇ હતી, પણ આ વાત તમે કોઇને કરશો નહીં ' પેલાએ તે વાત કબુલ કરીને તેને રજા આપી પછી તે ઇંટ ને રત્નવડે તે મોટો ધનાઢ્ય થયો અને વસ્ત્રાલંકા પણ શોભીતા ધારણ કર્યા ભાગ્યની અનુકૂળતા થવાથી તેનુ દારિદ્ર નાશ પામ્યુ

અન્યદા તે અશ્વારૂઢ થઇને કેટલાક સેવકજનો સહિત નગર બહાર લક્ષ્મી અને ભાગ્યની પાસે ગયો પછી અશ્વપરથી ઉતરી ભાગ્યના પગમા પડીને તેના ગુણનુ વર્ણન કરતો સતો તેમજ બીજા દેવો પાસે લક્ષ્મીની નિંદા કરતો સતો તે બોલ્યો કે– ' ભાગ્યના પ્રભાવથીજ રાજ્ય મળે છે અને ભાગ્યથીજ પ્રચુર દ્રવ્ય મળે છે, તેથી ભાગ્યનેજ શ્રેષ્ટ માનવા યોગ્ય છે ,તેના વિના લક્ષ્મી શુ કરી શકે તેમ છે ? કાઇ કરી શકે તેમ નથી '

ઇતિ ભાગ્યોપરી દરિદ્રી કથા

ચદ્રધવળ રાજા કહે છે કે–' આ માટેજ હુ કહુ છુ કે–હે મિત્ર ! હે ધર્મદત્ત ! ભાગ્ય છે ત્યાસુધી લક્ષ્મીનો ક્ષય થવાનો નથી–તે ઘટવાની નથી માટે તુ સારી રીતે દ્રવ્ય વાપર ' આ પ્રમાણે તેઓ બને પરસ્પર પ્રીતિપૂર્વક વાતો કરતા હતા, આનદથી રહેતા હતા અને સન્માર્ગે દ્રવ્યનો વ્યય પણ કરતા હતા

અન્યદા વનપાળે આવીને રાજાને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે–' હે મહારાજ ! આપણા ઉદ્યાનમા ધર્મધવળ નામે આચાર્ય પાચસો મુનિ સાથે પધાર્યા છે ' આ પ્રમાણેની વધામણી સાભળીને વનપાળકને સતોષી ચદ્રધવળ રાજા ચતુરગ સેના સાથે ભક્તિપૂર્વક મોટા મહોત્સવથી ગુરૂમહારાજને વદન કરવા વનમા ગયો ધર્મદત્ત પણ બને સ્ત્રીઓ સહિત સદ્ભક્તિથી ગુરૂમહારાજને નમવા માટે તેમજ પોતાનો સશય ભાગવા માટે વનમા આવ્યો પછી મસ્તકે અજળી કરવા પૂર્વક ગુરૂમહારાજને વદન કરીને નરેદ્ર અને ધર્મદત્ત બને યથાયોગ્ય સ્થાને ગુરૂ સન્મુખ બેઠા એટલે ત્યા બેઠેલા સમગ્ર ભવ્યજીવો સમિપે ગુરૂએ સસારના તાપથી તપેલાઓને અમૃતના સીંચન જેવી ધર્મદેશના આપવી શરૂ કરી –

" હે ભવ્યજીવો ! ઘણા ભાગ્યના યોગથીજ પ્રાણીને આ મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ખાસ આ સસારને તજીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી લેવા માટેજ છે 'સસાર પરમ દુ ખરૂપ છે અને મોક્ષ પરમ સુખરૂપ છે ' એમ તત્ત્વને જાણીને ઉત્તમજનોએ મોક્ષ મેળવવાને માટે તત્પર થવુ આ જીવોએ પૂર્વે અનતા ભવો કર્યા છે, પરતુ તે સર્વમા આ મનુષ્યભવ વધારે શ્રેષ્ટ એટલા માટેજ ગણાય છે કે–એ મનુષ્ય જન્મમા સ્વર્ગ અને મોક્ષ વિગેરે સુખસપત્તિ મેળવી શકાય છે –કહ્યુ છે કે–જીવોને સસારસમુદ્રનો તટ

નજીક આવેલ હોય છે ત્યારેજ વિષયથી વિરક્તિ, સગનો ત્યાગ, કષાયોનો નિગ્રહ, શમ, દમ, દયા, તત્ત્વાભ્યાસ, તપચારિત્રમા ઉદ્યમ, નિયમવાળી મનોવૃત્તિ, જિનેશ્વરમા ભક્તિ અને સુશીલતા–ઇત્યાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે ' જેમ હરણો મૃત્યુના ભયથી ભય પામ્યા છતા ઉંચા કાન કરીને સાવધાન રહે છે–નિદ્રા લેતા નથી, તેમ સસારથી ભય પામેલા જ્ઞાનયુક્ત જનો પ્રમાદ કરતા નથી જો સ્વગૃહની જેમ સ્વર્ગમા ગમન કરવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રાણીની હિંસા કરવી નહીં, મદ્યપાન કરવુ નહીં, સત્ય બોલવુ, પારકુ દ્રવ્ય લેવુ નહીં, પરસ્ત્રીને મનથી પણ ઇચ્છવી નહીં. કાળે હજારો ઇંદ્રોને અને સેકડો ચક્રવર્તીઓને જેમ પવન દીપકને ઓલવી નાખે એમ ઓલવી નાખ્યા–અર્થાત્ મૃત્યુ પમાડ્યા જેમ પ્રેમથી બધુઓનો મેળાપ થાય છે તેમ ધર્મથી પ્રાણી અનેક પ્રકારના સુખોને પામે છે વળી વિપત્તિરૂપી નદીને ધર્મરૂપી નાવાવડે કરીને પ્રાણી તરી જાય છે સમ્યક્ પ્રકારે આરાધેલો ધર્મ સુખને આપનારો થાય છે આ લોકમા પણ તેના સત્ફળને આપે છે તો પરભવમા આપે તેમા તો શી નવાઈ? જેમ સુદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર પૂર્વે દુરગત–દરિદ્રી હતો તે ધર્મના આરાધનથી આ ભવમા પણ દુ ખનો ક્ષય કરીને સુખી થયો કહ્યુ છે કે–' અહીં વિસ્તાર કરીને કહેવાથી સર્યું, જો સુખને ઇચ્છતો હો તો ધર્મ કર કે જેથી આ લોકમા પણ સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રની જેમ સુખને પામી શકે ' અયન–તેજ વિના જેમ નક્ષત્રો શોભતા નથી તેમ ધર્મ વિના જીવ શોભા પામતો નથી જેમ અધકાર વિના દીપકનુ દીપકત્વ જણાતુ નથી, ભુખ વિના જેમ સુદર ભોજન પણ ભાવતુ નથી, તાપના સતાપ વિના જેમ છાયા સુખકારી લાગતી નથી, તેમ પૂર્વે કરેલા પાપના વિપાક ?

જાણ્યા વિના આ પૃથ્વીપર મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ પુણ્યના પ્રભાવને જાણી શકતા નથી પાપના ઉદયથી જ્યારે સકટ આવે છે અને પુણ્યના ઉદયથી જ્યારે તેનુ નિવારણ થાય છે ત્યારે પાપ પુણ્યના ફળની ખબર પડે છે દક્ષ મનુષ્યો તો પુણ્ય પાપના ફળ પોતાથી સમજે છે, પરતુ મુગ્ધજનોને બોધ થવા માટે હેતુપૂર્વક તે વાત સમજાવવી પડે છે ”

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને રાજાએ પૂછયુ કે-'હે ભગવન્ ! તે સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રે એવુ શુ પ્રબળ પુણ્ય કર્યું હતુ કે જેથી તેનુ પૂર્વનુ પાપ નાશ પામ્યુ ? અને જેને આ ભવમા કરેલો ધર્મ આ ભવમાજ ફળ્યો ? તેનુ દષ્ટાત આપની કૃપાથી સાભળવા ઈચ્છુ છુ ' ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-' હે રાજન્ ! હે મહાભાગ ! તુ શુદ્ધ ચિત્તે કરીને તેની કૌતુક ઉત્પન્ન કરે એવી કથા કહુ છુ તે એકાગ્ર મને સાભળ —

આ જબૂદ્વીપમા ભરત નામનુ પવિત્ર અને શોભીતુ ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્રમા ભાળમા તિલક જેવુ શોભાયમાન **તિલકપુર** નામનુ નગર છે તે નગરનુ **તિલકપ્રભ** નામનો રાજા પ્રતિપાલન કરે છે, તે રાજા પ્રજાજનનો પોષક છે અને પાપકારકનો શોષક છે, અર્થાત્ તેને શિક્ષા કરનાર છે તેને **તિલકશ્રી** નામની સૌભાગ્યશાળી રાણી છે તે સૌજન્યપણાના ગુણવાળી છે અને રૂપવડે દેવાગનાને પણ જીતે એવી છે તે નગરમા **સુદર** નામનો શ્રેષ્ઠિ વસે છે તે ગુણવાન અને વિશિષ્ટ બુદ્ધિમાન છે તે પોતાના વશમા દયા દાક્ષિણ્યતા વિગેરે ગુણોથી સુદર હોવાને લીધે મુકુટ સમાન થયો છે તેને ભાગ્ય સૌભાગ્યની ભૂમિસમાન **સુભગશ્રી** નામની

નજીક આવેલ હોય છે ત્યારેજ વિષયથી વિરક્તિ, સગનો ત્યાગ, કષાયોનો નિગ્રહ, શમ, દમ, દયા, તત્ત્વાભ્યાસ, તપચારિત્રમા ઉદ્યમ, નિયમવાળી મનોવૃત્તિ, જિનેશ્વરમા ભક્તિ અને સુશી ળતા–ઇત્યાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે ' જેમ હરણો મૃત્યુના ભયથી ભય પામ્યા સતા ઉંચા કાન કરીને સાવધાન રહે છે–નિદ્રા લેતા નથી, તેમ સસારથી ભય પામેલા જ્ઞાનસયુક્ત જનો પાપમાત્ર કરતા નથી જો સ્વગૃહની જેમ સ્વર્ગમા ગમન કરવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રાણીની હિસા કરવી નહીં, મદ્યપાન કરવુ નહીં, સત્ય બોલવુ, પારકુ દ્રવ્ય લેવુ નહીં, પરસ્રીને મનથી પણ ઇચ્છવી નહીં કાળે હજારો ઇંદ્રોને અને સેકડો ચક્રવર્તીઓને જેમ પવન દીપકને ઓલવી નાખે એમ ઓલવી નાખ્યા–અર્થાત્ મૃત્યુ પમા ડ્યા જેમ પ્રેમથી બધુઓનો મેળાપ થાય છે તેમ ધર્મ થી પ્રાણી અનેક પ્રકારના સુખોને પામે છે વળી વિપત્તિરૂપી નદીને ધર્મ રૂપી નાવાવડે કરીને પ્રાણી તરી જાય છે સમ્યક્ પ્રકારે આરા- ધેલો ધર્મ સુખને આપનારો થાય છે આ લોકમા પણ તેના સત્ફળને આપે છે તો પરભવમા આપે તેમા તો શી નવાઈ? જેમ સુદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર પૂર્વે દુગત–દરિદ્રી હતો તે ધર્મના આરાધનથી આ ભવમા પણ દુ ખનો ક્ષય કરીને સુખી થયો કહ્યુ છે કે–' અહીં વિસ્તાર કરીને કહેવાથી સર્યું, જો સુખને ઇચ્છતો હો તો ધર્મ કર કે જેથી આ લોકમા પણ સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રની જેમ સુખને પામી શકે ' અયન–તેજ વિના જેમ નક્ષત્રો શોભતા નથી તેમ ધર્મ વિના જીવ શોભા પામતો નથી જેમ અધકાર વિના દીપકનુ દીપકત્વ જણાતુ નથી, ભુખ વિના જેમ સુદર ભોજન પણ ભાવતુ નથી, તાપના સતાપ વિના જેમ છાયા સુખકારી લાગતી નથી, તેમ પૂર્વે કરેલા પાપના વિપાક !

જાણ્યા વિના આ પૃથ્વીપર મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ પુણ્યના પ્રભાવને જાણી શકતા નથી પાપના ઉદયથી જ્યારે સકટ આવે છે અને પુણ્યના ઉદયથી જ્યારે તેનુ નિવારણ થાય છે ત્યારે પાપ પુણ્યના ફળની ખબર પડે છે દક્ષ મનુષ્યો તો પુણ્ય પાપના ફળ પોતાથી સમજે છે, પરતુ મુગ્ધજનોને બોધ થવા માટે હેતુપૂર્વક તે વાત સમજાવવી પડે છે ”

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને રાજાએ પૂછ્યુ કે-‘હે ભગવન્ ! તે સુદર શ્રેષ્ઠિના પુત્રે એવુ શુ પ્રબળ પુણ્ય કર્યું હતુ કે જેથી તેનુ પૂર્વનુ પાપ નાશ પામ્યુ ? અને જેને આ ભવમા કરેલો ધર્મ આ ભવમાજ ફળ્યો ? તેનુ દષ્ટાત આપની કૃપાથી સાભળવા ઈચ્છુ છુ ’ ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-‘ હે રાજન્ ! હે મહાભાગ ! તુ શુદ્ધ ચિત્તે કરીને તેની કૌતુક ઉત્પન્ન કરે એવી કથા કહુ છુ તે એકાગ્ર મને સાભળ —

આ જબૂદ્વીપમા ભરત નામનુ પવિત્ર અને શોભીતુ ક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્રમા ભાળમા તિલક જેવુ શોભાયમાન **તિલકપુર** નામનુ નગર છે તે નગરનુ **તિલકપ્રભ** નામનો રાજા પ્રતિપાલન કરે છે, તે રાજા પ્રજાજનનો પોષક છે અને પાપકારકનો શોષક છે, અર્થાત્ તેને શિક્ષા કરનાર છે તેને **તિલકશ્રી** નામની સૌભાગ્યશાળી રાણી છે તે સૌજન્યપણાના ગુણવાળી છે અને રૂપવડે દેવાગનાને પણ જીતે એવી છે તે નગરમા **સુદર** નામનો શ્રેષ્ઠિ વસે છે તે ગુણવાન અને વિશિષ્ટ બુદ્ધિમાન્ છે તે પોતાના વશમા દયા દાક્ષિણ્યતા વિગેરે ગુણોથી સુદર હોવાને લીધે મુકુટ સમાન થયો છે તેને ભાગ્ય સૌભાગ્યની ભૂમિસમાન **સુભગશ્રી** નામની

સ્ત્રી છે તે સુશીલ છે અને કમળની જેમ સ્વજનોને આનદ આપનારી છે ' સદા આનદી, સદા ઉત્સાહી, સ્વજનોમા મેળ ગણનારી, અને દેવગુરૂની ભક્ત એવી સ્ત્રીને બીજી લક્ષ્મીજ સમજવી ' પરઘર ગમનમા આળસુ-નહી જનારી, પરપુરૂષને જોવામા જન્માધ જેવી અને પરપુરૂષનો આલાપ નાભળવામા બ્હેરી એવી સ્ત્રી તે ઘરની લક્ષ્મીજ છે, મહિલા નથી

કડુઆ બોલી કામિની, ઝગડામૂરી નારિ,
તેહનુ ઘર સૌ પરિહરે, કો ન ચડે ઘરબાર
નરનરશુ બહુ બોલતી, ઘરઘર ગોડી ભમતિ,
મહી યા નિમિ બાહિર વસે, તે સુશીલ કિમ હુતિ

સપૂર્ણ વૈભવવાળો અને ક્રોડો ગમે દ્રવ્યવાળો સુદર શ્રેષ્ઠિ એ સુશીલ સ્ત્રીની સાથે નિરતર સુખભોગ ભોગવતો વિચરે છે ' જે સ્ત્રીની ધર્મમા શુભ બુદ્ધિ હોય છે અને જે જિનાર્ચનવડે મનશુદ્ધિની કરનારી હોય છે તે સ્ત્રી કદાપિ વચનમાત્રવડે પણ બીજાને દુહવતી નથી '

આ પ્રમાણે ઘણો કાળ વ્યતિક્રમ્યા છતા પુત્રરૂપ ફળની પ્રાપ્તિ ન થવાથી સુદર શ્રેષ્ઠિ વિચારવા લાગ્યો કે-' મારી કાયાને હવે ચોથી અવસ્થા નજીક આવી છે, છતા પુત્ર વિના ઘર બધુ શૂન્ય લાગે છે ' તે મદિર શોભતુ નથી કે જ્યા ધૂળીથી ધૂસર થયેલા અને ઉઠતા, પડતા, રડતા એ ત્રણ બાળકો દેખાતા નથી ' હે શુક્રાચાર્ય ! ઇક્ષુનો રસ, કવિઓની મતિ, ગાયના દુધાદિ રસ, બાળકના ભાષણ, તારુણ્યયુક્ત અન અને સ્ત્રીના કટાક્ષ[૧]

૧ દેવાગનાઓના નેત્ર મટકુ મારતા નથી તેથી તે કટાક્ષ કરી શકતી નથી

દેવલોકમા હોતા નથી ' શેઠ વિચારે છે કે–' મારા ઘરનો સ્વામી કોણ થશે ? મારી વશવૃદ્ધિ કેમ થશે ? અને ગુરૂજન તેમજ ગોત્રજોની પરિપાલના પુત્ર વિના કોણ કરશે ? ' આ પ્રમાણેની પુત્રની ચિતાથી સયુક્ત એવો સુદર શ્રેષ્ઠિ શૂન્ય ચિત્તવાળો થયો સતો ધનવાન છતા દરિદ્રીની જેમ દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો

એકદા રાત્રીના પાછલા પહોરે તે મહામતિ ધર્માત્મા ધર્મકૃત્યમા વિશેષ ઉદ્યુક્ત થયો એટલે શય્યા તજી દઈ યત્નવડે પૃથ્વીનુ પ્રમાર્જન કરી પદ્માસન દૃઢ કરીને તે એક શ્રેષ્ઠ આસનપર બેઠો પછી પિડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ ને રૂપાતીત–એ ચારે પ્રકારના ધ્યાનમા યથાશક્તિ ઉદ્યમવત થયો એકાત સારભૂત પરમેષ્ટિ નમસ્કારરૂપ મહામત્રનુ મનમા સ્મરણ કરીને તેણે શુભ ભાવવડે શાશ્વત તીર્થોની વદના કરી શત્રુજય, ગીરનાર, સમેત શિખર તથા અષ્ટાપદ વિગેરે અશાશ્વત તીર્થોને તેણે શાતિપૂર્વક નમસ્કાર કર્યો ઋષભ, અજિત, સભવ, અભિનદન, સુમતિ, પદ્મપ્રભ, સુપાર્શ્વ, ચદ્રપ્રભ, સુવિધિ, શીતળ, શ્રેયાસ, વાસુપૂજ્ય, વિમળ, અનત, ધર્મ, શાતિ, કુથુ, અર, મલ્લી, મુનિસુવ્રત, નમિ, નેમિ, પાર્શ્વ અને મહાવીર–એ ૨૪ વર્તમાન તીર્થકરોને તથા અતીત અનાગત ચોવીશીના તીર્થકરોને તેણે ભાવ પૂર્વક શિવપ્રાપ્તિ માટે નમસ્કાર કર્યો એ પ્રમાણે ધર્મધ્યાનમા સ્થિત થયેલા સુદર શ્રેષ્ઠિ સમિપે તેના પૂર્વજન્મની ગોત્રજ દેવી પ્રગટ થઈ ' દયાળુ, સત્યવાદી, સલજ્જ, શુદ્ધમનવાળા, ગુરૂદેવના પૂજક અને યોગ્ય શ્રાવકની ઉપર દેવો પણ તુષ્ટમાન થાય છે ચોર, વચક, પરદારાલપટ, નિર્દય અને નિ સત્વની ઉપર દેવો કદી પણ તુષ્ટમાન થતા નથી અસત્યવાદી, હત્યાકારક,

કુકર્મી અને મલિન ચિત્તવાળાની ઉપર પણ દેવો તુષ્ટમાન થતા નથી ”

અહીં સુંદર શ્રેષ્ઠિ પાસે પ્રગટ થઈને તેની ગોત્રજ દેવીએ કહ્યુ કે–“ હે સુંદર! તુ મને તારા પૂર્વ ભવની દેવી જાણ અને તારો પૂર્વ ભવ કહું છુ તે સાભળ શ્રીનિવાસપુરમા **સોમ** નામે શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો તેને **સોમશ્રી** નામે સ્ત્રી હતી અને **ભુવનેશ્વરી** નામે ગોત્રજ હતી તેને **સિંહદત્ત** નામે પુત્ર થયો હતો દાનાદિક ધર્મનુ આરાધન કરીને તે **સોમ** શ્રેષ્ઠિ મરણ પામ્યો. તે મરણ પામીને આ તિલકપુરમા **સોમદેવ** શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર તુ **સુંદર** નામનો થયો છુ પૂર્વભવમા તારી ગોત્રજ જે ભુવનેશ્વરી હતી તેજ હુ આ ભવમા પણ તારી ગોત્રજ છુ હવે હુ અહીં આવી હુ તેનુ કારણ સાભળ –

“ આજે હુ તીર્થયાત્રા માટે નીકળતા પ્રથમ નદીશ્વરદ્વીપે ગઈ ત્યા મેં ભક્તિપૂર્વક શાશ્વત જિનેશ્વરોને વદના કરી પછી નૃત્યગાનાદિવડે વિવિધ પ્રકારે ભક્તિ કરી, બીજા શાશ્વત ચૈત્યોને વદના કરીને હુ ત્યાથી પાછી વળી વળતા અષ્ટાપદ પર્વતે આવી કે જ્યા ભરતચક્રીનો કરાવેલો ચાર દ્વારવાળો મહા ઉન્નત સુવર્ણમય પ્રાસાદ છે ‘ઉત્સેધ અગુળે એક યોજન પ્રમાણ દીર્ઘ, ત્રણ કોસ ઉચો અને બે ગાઉ વિસ્તારવાળો ભરતચક્રીએ એક અહોરાત્રમા કરાવેલો, શિવપદને આપનારો, કૈલાશપર્વતના મણિભૂષણ જેવો સિંહનિષદ્યા નામનો ઉત્તમ પ્રાસાદ છે તેને હુ આદરપૂર્વક સ્તવુ છુ તે પ્રાસાદમા પોતપોતાના વર્ણ ને દેહમાનવાળી ચોવીશે તીર્થંકરોની મૂર્તિ ચારે દિશામા ૨-૪-૮-૧૦ એ ક્રમથી રત્ન ને કાચન ની નિર્માણ કરેલી સ્થાપેલી ’

છે તે જિનેશ્વરોની પૂજા તેમજ વદના કરીને પાછી વળતા હુ રાત્રીના પાછલે પહોરે આ નગરની ઉપરના ભાગમા આવી તેવામા મારૂ વિમાન અચાનક સ્ખલિત થયુ-સ્થિર થઈ ગયુ ઘણો પ્રયત્ન કર્યા છતા ખસ્યુ નહીં તે વખતે મે ક્રોધાયમાન થઈને ચિતવ્યુ કે-'આવી રીતે મારૂ વિમાન કોણે સ્ખલિત કરી દીધુ છે ?' પછી મે અવધિજ્ઞાનવડે જોયુ તો તેના નીચેના ભાગમા તને ધ્યાનમા સ્થિત થયેલ દીઠો તે સાથે તારા મનમા પુત્રપ્રાપ્તિની ચિતા વર્તે છે તે પણ મે જાણી, તેથી હુ તારી ઉપર સતુષ્ટ થઈ, મારો ક્રોધ મે સવરી લીધો, અને તારા ધ્યાનના પ્રભાવથીજ મારૂ વિમાન સ્ખલિત થયાનુ મે જાણ્યુ 'પુણ્યવાન્ એવો કોઈ પણ મનુષ્ય કષ્ટ કે ચિતારૂપી સમુદ્રમા પડેલો હોય ત્યારે તેની ઉપરથી જતા દેવનુ વિમાન પણ સ્થિર થઈ જાય છે વળી કોઈ સાધુ, સ્ત્રી, બાળ કે વૃદ્ધ પીડિત થયેલા હોય ત્યારે તેની ઉપરથી તેમજ કોઈ તીર્થ ઉપરથી વિમાન જતુ હોય ત્યારે પણ સ્થિર થાય છે તે વખતે તે દેવો દુષ્ટ એવા અરિષ્ટથી પરાભવ પામેલા અને દુખી થયેલા સદ્ધર્મીનુ સાનિધ્ય કરે છે એવી કાયમની દેવોની પરિસ્થિતિ છે તેજ પ્રમાણે હે સુદર શ્રેષ્ઠિ ! તારી ઉપરના મોહથી તેમજ તારી ઉપર તુષ્ટમાન થવાથી મારૂ વિમાન આકાશમા રાખીને હુ તારી પાસે આવી છુ તારા ભાગ્યથી હુ તારી ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છુ, માટે ઇચ્છિત વર માગ "

દેવીનુ આ પ્રમાણેનુ કથન સાભળીને સુદર શ્રેષ્ઠિ બોલ્યો કે-" હે માતા ! તમે જે કહ્યુ તે બધુ સત્ય છે તમારી હકીકત સાભળતા મને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયુ છે, તેથી મે મારો પૂર્વભવ જેનો તમે કહ્યો તેનો દીઠો છે હવે જો તમે મારા-પર તુષ્ટમાન થયા છો તો હુ બીજુ શુ માગુ ? કારણકે તમારી

કૃપાથી સાંસારિક સુખ બધુ મને પ્રાપ્ત થયેલ છે, પણ એક વસ્તુ નથી તે આપો કે જેથી મારો જન્મ આ જગતમા સફળ ગણાય " દેવી કહે-' શુ નથી ? ' એટલે શે૦ બોલ્યો કે-' હે, દેવી ! મારે પુત્ર નથી, તેના વિના મારૂ કુળ શોભતુ નથી કહ્યુ છે કે-'જેમ સૂર્યવિના દિવસ, દાન વિના વૈભવ, ઉચિત વિનાનુ અને મહત્વવાળા સુવચન વિનાનુ ગૌરવ, નિર્મળ જળવિનાનુ સરોવર અને ધનસમૂહવિનાનુ મદિર શોભતુ નથી તેમ પુત્ર વિનાનુ ઘર પણ શોભતુ નથી ' તેથી હે દેવી ! એક શુભ લક્ષણવાળો પ્રશસ્ત પુત્ર આપો ' દેવી બોલી કે-" હે શ્રેષ્ઠિ ! મારા વચનથી તમારે ત્યા પુત્રોત્પત્તિ થશે તે સુભગ, સદ્ગુણી, તેમજ દક્ષ થશે, પરતુ તેને તમારૂ ને તમને તેનુ પરસ્પર સુખ મળશે નહીં તે પુત્રને બાલ્યાવસ્થામાજ માતાપિતાનો વિયોગ થશે અને તે પ્રથમ દુખી થઈને પછી સુખી થશે "

આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદ્રશ્ય થઈ અને પોતાના વાહનમા બેસીને સ્વસ્થાને ગઈ તેના ગયા પછી શ્રેષ્ઠિ ક્ષણવાર સ્થિર રહીને પછી પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યા કે-"આ તે શુ સ્વપ્ન કે ઇંદ્રજાળ, અથવા શુ મારા ચિત્તનો ભ્રમ, કે નેત્રનો દોષ, કે વિશ્વને સમોહ ઉત્પન્ન કરનાર કાઇ ચમત્કાર, અથવા શું મારો પાતાળમા કે દેવલોકમા જન્માતર થયો ? હુ કોણ છુ ? શી સ્થિતિમા છુ ? અથવા મને અહીં કોણે મૂકયો ? " આ પ્રમાણે વિચાર કરતા અનુક્રમે પ્રભાત થયુ એટલે તેણે આવશ્યકાદિ પ્રાત કૃત્ય કર્યું અને તે દિવસથી તે બુદ્ધિમાન્ આદરપૂર્વક ધર્મકાર્ય વિશેષે કરવા લાગ્યો, દીનજનોને દાન આપવા લાગ્યો અને સુપાત્રોને વિશેષે દાન આપવા લાગ્યો ' હે સુજ્ઞ મનુષ્ય !

જો તને દ્રવ્ય મળ્યુ હોય તો દેવુ ને ભોગવવુ, સચય કરી રાખરો નહીં જુઓ મધુકરીનુ સચય કરેલુ મધ જો તે ખાતી નથી તો બીજા હરણ કરી લે છે સુપાત્રદાનવડે કરીને પ્રાણીને ઉત્તમ રૂપ, ઇદ્રસમાન ઋદ્ધિ, મનોહર હવેલીઓ, મનોરમ સ્ત્રીઓ અને શ્રેષ્ઠ એવુ સૌભાગ્ય સર્વદા પ્રાપ્ત થાય છે ' 'સત્પાત્ર, મહાન્ શ્રદ્ધા યથાવસરે ઉચિત દાન અને ધર્મસાધનની સામગ્રી-એટલા વાના અલ્પ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થઈ શકતા નથી ' જ્ઞાનયુક્ત અને ક્રિયાવાન્ એવા મુનિ સુપાત્ર કહેવાય છે, તેને દાન દેવાથી ઉત્તમ ધેનુ અને સારા ક્ષેત્રની જેમ બહુ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે કુપાત્રને દાન દેવુ તે શ્રેયકારી નથી, કેમકે સર્પને કરાવેલુ દુધનુ પાન કેવળ વિષવૃદ્ધિ માટેજ થાય છે કહ્યુ છે કે-જે તપસયમથી હીન હોય, નિયમવિહીન હોય અને બ્રહ્મચર્ય રહિત હોય તેને આપેલુ દાન પત્થરની શિલા જેમ પોતાને અને પરને બુડાડે છે, તેમ દાન લેનાર તેમજ દાન આપનારને-બન્નેને બુડાડે છે જે મનુષ્ય વિષવૃક્ષનુ સિચન કરીને તેનાથી અમૃતરસને ઇચ્છે તે જો પામે તો કુપાત્રદાનથી મોક્ષરૂપ ફળ મળે ' ચૈત્યાદિક બધાવવામા અને મુનિરાજને માટે ઔષધ વિગેરેનો પ્રયોગ કરવામા એકગણુ પાપ અને કોટીગણુ પુન્ય થાય છે. સુપાત્રદાન આપનારને, અપાવનારને અને આપતા જોઇ અનુમોદના કરનારને કેટલીક વખત સમાન ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે આનદના આંસુ, શરીરપર રોમાચ, બહુમાન, પ્રિયવચન અને અનુમોદના-આ પાંચ સુપાત્રદાનના ભૂષણો છે અનાદર, વિલબ, વિમુખતા, અપ્રિય વચન અને આપ્યા પછી પશ્ચાત્તાપ-આ પાચ સુપાત્રદાનના દૂષણો છે સત્પાત્ર બે પ્રકારના છે સ્થાવર ને જગમ-પ્રાસાદ પ્રતિમાદિક સ્થાવર સત્પાત્ર છે અને જ્ઞાનવાન, તપસ્વી, નિર્મળ

નિરહંકારી તેમજ સ્વાધ્યાયને બ્રહ્મચર્યથી યુક્ત એવા મુનિ તે જંગમ સુપાત્ર છે તે બે પ્રકારમા જંગમ પાત્ર વિશેષ ઉત્તમ છે કારણકે તે તત્કાળ પુણ્યફળને આપે છે અને સ્થાવર પાત્ર બહુકાળે ફળ આપે છે દેવપૂજા અને ધર્મ સબધી બીજા સત્કાર્ય તે જંગમ છતા સર્વોત્તમ છે એમ બુધપુરૂષોએ કહેલુ છે ”

“ આ જગતમા શૂરવીરો હજારો હોય છે, સુચરિતવાળા પંડિતોવડે તો જગત પૂર્ણ છે, કળાવાનની તો સખ્યાજ થઈ શકે તેમ નથી, વનમા વસતા શાતજનો ઘણા હોય છે, પરતુ જીવ કરતા પણ અધિક વહાલુ એવુ દ્રવ્ય તજનારા ઉત્તમ મતિવાળા અને ગુણનિધિ ભૂમિના વિભૂષણ સરખા ભવ્યજીવો બહુ વિરલ હોય છે” “દાન દુર્ગતિને વારનાર છે, ગુણસમૂહનો વિસ્તાર કરનાર છે, તેજની સતતિ (શ્રેણિ) ને ધારણ કરનાર છે, વિપત્તિની શ્રેણિનો નાશ કરનાર છે, પાપની શ્રેણિનુ વિદારણ કરનાર છે અને ભવરૂપી મહાસમુદ્રમાથી નિસ્તારનાર છે, વળી ધર્મની અભ્યુન્નતિનુ કારણ છે અને કલ્યાણકારી સુખનુ આકર્ષણ કરનાર છે એવુ ઉત્તમ દાન જયવતુ વર્તો” આ જીવ કોઈ વખત કામાસક્ત હોય છે, કોઈ વખત કષાયથી હણાયેલ હોય છે, કોઈ વખત મોહગ્રસ્ત હોય છે, કોઈ વખત કર્મબધના ઉપાયમા નિરત હોય છે, પણ સંસારી જીવો ધર્મને અર્થે પ્રવૃત્તિ કરનારા કવચિતજ હોય છે તેમા પણ જે દાનધર્મથી પરિભ્રષ્ટ થયેલ હોય છે તેને તો બીજુ આલબનજ મળી શકતુ નથી લઘુ, કાળો, કુમટો છતા પણ દાન આપવા રહેવાથી કર્કર (કળશ) ઉર્ધ્વમુખ રાખી શકે છે અને ઉપાર્જક છતા તેમજ પૂર્ણ છતા પણ જળનો લેનાર હોવાથી ઘટ (ઘડો) ને અધો

સુખ થવુ પડે છે ’ ક્ષેત્રનુ, યત્રનુ, શસ્ત્રનુ, સ્રીનુ, હળનુ, બળદનુ, ગાયનુ, તુરંગનુ, ગાડીનુ, તરૂનુ, દ્રવ્યનુ, હર્મ્યનુ અથવા બીજી એવી વસ્તુનુ દાન ન આપવુ કે જેનાથી હિંસાદિ આરભ થાય અને મુનિનુ મુનિપણુ જાય તેમજ મનને મલિન કરે એવુ દાન સદ્‌ગતિના ઇચ્છકોએ ન દેવુ કે ન લેવુ દાનથી લક્ષ્મીને, વિનયથી વિદ્યાને, ન્યાયથી રાજ્યને, સુકૃત્યથી જન્મને અને પરોપકારની ક્રિયાથી કાયાને જે પુરૂષ કૃતાર્થ કરે છે તે પુરૂષ આ જગતમા માનનીક ગણાય છે ”

અહી સુદર શેઠને પુણ્યકાર્ય કરતા કેટલોક કાળ વ્યતિક્રમ્યો એટલે તેની સ્રીએ ગર્ભ ધારણ કર્યો તે ગર્ભ શુભદોહદ થતા અને તે પૂર્ણ કરતા વૃદ્ધિ પામ્યો અને ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે શુભદિવસે પુત્રનો પ્રસવ થયો તેની વધામણી મળતા ઉત્સાહિત થયેલા સુદર શ્રેષ્ઠિએ તેનો જન્મોત્સવ બહુ સારી રીતે કર્યો અને તેનુ દુર્ગક નામ રાખ્યુ હજુ તે પુત્ર બાલ્યાવસ્થામાજ છે તેવામા તેના પૂર્વભવના દુષ્કર્મના યોગથી તેના માતાપિતા મરણ પામ્યા ‘ દૈવનુ કથન અન્યથા થતુ નથી ’ અનુક્રમે તે દુર્ગકના કુળનો ક્ષય થયો, તેનો દ્રવ્યાદિ વૈભવ પણ નાશ પામ્યો, બાકી રહેલો તેનો પરિવાર મૃત્યુના ભયથી તેનાથી દૂર જઇને વસ્યો આ બાળકનુ તેના દયાળુ પાડોશીઓએ પ્રતિપાલન કર્યું અને દૈવયોગથી તે દુર્ગક વૃદ્ધિ પામ્યો “ દૈવ અરક્ષકનો રક્ષક છે, પ્રાયે એની સ્થિતિજ એવી છે, અને વિધિ જ્યા નાશ કરનાર હોય છે ત્યા સુરક્ષ હોય તે પણ વિનાશ પામે છે વિધાતા પ્રતિકૂળ હોય છે ત્યારે ગુણ પણ દ્વેષરૂપ થાય છે અને તે જ્યારે અનુકૂળ થાય છે ત્યારે દોષ પણ ગુણરૂપ થાય છે ”

દુર્ગક બાળભાવથી મૂકાયા બાદ સર્વ શાસ્ત્રોનો ને કળાઓનો અભ્યાસી થયો. કળાઓમા કુશળ થયો પરંતુ કર્મવડે નિર્ધન રહ્યો. પછી તે પોતાનુ ગામ છોડીને નજીકના શાલિ નામના ગામમા રહેવા ગયો અને ત્યા નવી નવી જાતના વ્યાપારો કરવા લાગ્યો. પરંતુ તે જે જે જાતના કરીયાણા ખરીદ કરતો તેમા તેને લાભ અલ્પ થતો અથવા ન થતો, અને પૂર્વ દુષ્કર્મના યોગથી હાનિ ઘણી થતી હતી. એકદા તે માથે પોટલુ મૂકીને કાંઇક જતો હતો તેવામા માર્ગે તેને બે મુનિમહારાજ મળ્યા. સત્કર્મના યોગથી તેને આ સાધુની સગતી થઇ ' આગળ જેવી સિદ્ધિ થવાની હોય છે તેવો સયોગ મળે છે ' તે મુનિઓને વંદના કરીને દુર્ગકે ધર્મ પૂછયો, એટલે તેમાના એક મુનિએ તેને આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો —" જિનભક્તિ, ગુરૂવદન, દાન, શીલ, તપ, શ્રુતાભ્યાસ, ધ્યાન અને સવેગ—આટલા વાના ઉત્તમ શ્રાવકે દરરોજ કરવા " આ પ્રમાણેની ગુરૂની દેશના સાભળીને તે દરરોજ જિનમંદિરે જવા લાગ્યો અને વિવિધ વસ્તુવડે ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવા લાગ્યો. બન્ને કાળ શુભ ભાવપૂર્વક આવશ્યક કરવા લાગ્યો, સ્થિર મન કરીને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો અને સ્વલ્પમાંથી સ્વલ્પ પણ મુનિરાજને દાન દેવા લાગ્યો. 'નિર્ધનાવસ્થામા કરેલુ સ્વલ્પ દાન પણ મોટા લાભને આપનાર થાય છે' જૈનધર્મના સારભૂત દયા તે દયાળુ નિત્ય પાળવા લાગ્યો. ઉત્તમ જનો ધર્મની સામગ્રી પામીને પોતાના વખતને શૂન્ય—નકામો જવા દેતા નથી.

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ વ્યતીત થયા પછી એક દિવસ તે મગનુ પોટલુ લઇને નજીકના નગરે જતા માર્ગમાં વિસામો

આવા એક ઉદ્યાનમા બેઠો ત્યા એક વૃક્ષની નીચે હાથમા પુસ્તક લઇને બેઠેલા એક દક્ષ મનુષ્યને તેણે દીઠા એટલે દુર્ગકે પૂછ્યુ- ' હે વિદ્વાન્ ! આ તમારી પાસે શેનુ પુસ્તક છે ? તે કહો ' તે બોલ્યા કે-' આ શકુન સબધી પુસ્તક છે ' ત્યારે દુર્ગકે પૂછ્યુ કે-' હે સુદર ! કયા કયા શકુનનુ શુ શુ ફળ થાય ? તે કહો ' એટલે તે બોલ્યા કે-

" કન્યા, શખ, ગાય, ભેરી (વાજીત્ર), દહી પાકુ ફળ, સુગધી પુષ્પ, દેદિપ્યમાન અગ્નિ, હસ્તિ, અશ્વ, રથ, નૃપતિ, પૂર્ણકુભ, ઉચો ફરકેલો ધ્વજ, ભૂમિ (માટી વિગેરે), જળચરનુ યુગ્મ, ગધેલુ અન્ન, શતાયુ, વેશ્યા, સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, મદ્ય ને માસ-ઇત્યાદિ પદાર્થો પ્રસ્થાન કરતા-બહારગામ જતા સામા મળે તો તે હિતકારી-મગળકારી કહ્યા છે " વળી તે સિદ્ધ પુરૂષ દુર્ગા (ચીબરી) ના વિચાર સબધી પૂછવાથી બોલ્યા કે-" પ્રયાણ વખતે જો દુર્ગા ડાબી ઉતરે તો શુભ છે, સુખ અને ધનને આપનારી થાય છે અને તે સુસ્થાનસ્થ હોય છે તો વિશેષે કરીને રાજ્યાદિ સપદાને પણ આપનારી થાય છે " આ પ્રમાણે સાભળીને તે દુર્ગક ઉભો થઇને ખુશી થતો થતો નાચવા લાગ્યો તે જોઇને સિદ્ધે પૂછ્યુ કે-' હે ભાઈ ! તુ કેમ નાચે છે ? ' તે બોલ્યો કે-' હે સ્વામિન ! મારા હર્ષનુ કારણ સાભળો તમે જે જે શુભ શકુનો કહ્યા તે બધા મને આજે શહેર બહાર નીકળતા થયા છે દુર્ગા પણ ડાબી ઉતરેલ છે, તેથી હુ નાચુ છુ કે આજે આ દુર્ગક જરૂર કાંઇક મારો લાભ મેળવશે ' ચેલા વિદ્વે કહ્યુ કે-' હે ભાઈ ! આજે તુ દુર્ગાના શકુનથી જરૂર બે કન્યાસહિત રાજ્ય મેળવીશ ' આ પ્રમાણે સાભળીને

થયો.' દાસીએ કહ્યુ કે-' વિધાતા અનુકૂળ હોવાથી બધુ ઠીક થયુ ' પછી સુભગસુદરીએ સુદર્શનના નામથી દુર્ગકને બોલાવ્યો એટલે તે બોલ્યો પણ સ્વર જુદો જણાવાથી આ સુદર્શન નથી એમ તેને લાગ્યુ મત્રીપુત્રીએ તેને કહ્યુ કે-' તુ કોણ છે ? તે સત્વર કહી દે ' તેણે કહ્યુ કે-' હુ દુર્ગક છુ એટલે મત્રી પુત્રીએ પ્રકાશ કરીને જોયુ તો દરિદ્રી ને કૃશ એવા દુર્ગકને દીઠો. એટલે સુભગસુદરી તો વિલખી થઈ ગઈ અને વિધુર થઈને ઉચે સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી કે-' અરે ! હુ ઠગાણી, બળી ગઈ, અને આ દરિદ્રી પરણી ગયો મારો સકેત કરેલો પુરૂષ તો આવ્યો નહીં' આ પ્રમાણે બોલતી ચિતામા મગ્ન થઈ ગયેલી તે શીઘ્રપણે ત્યાથી પોતાને ઘરે ચાલી ગઈ અને પાણી વિના મત્સ્ય તરફડે તેમ બાકીની રાત્રિ તરફડીને પૂરી કરી તેની માતાએ તે હકીકત તેના કહેવાથી જાણી એટલે તેણીએ પોતાના પતિને તે વાત કરી તે પણ વિચારમા પડ્યો

હવે તે નગરમા જે વિક્રમધન નામનો રાજા છે તેને કામદેવના ક્રીડાગૃહ જેવી **અનગશ્રી** નામની પુત્રી છે તેણીએ પણ તેજ દિવસે રાજાના કોઈ સામતના પુત્રની સાથે વિવાહ કરવા માટે ગુપ્ત સકેત કરેલો છે રાત્રિએ રાજમહેલની ઉર્ધ્વભૂમિમા દીપક કરી ગોખમાર્ગે અધકારમા નીચે માચી મૂકીને તે પોતાના સકેત કરેલા વરની આવવાની રાહ જોવા લાગી

અહીં મત્રીપુત્રીના ગયા પછી દુર્ગકે ચિતવ્યુ કે-'એક વાત તો નિમિત્તિઆના કહેવા પ્રમાણે મળી પણ તે સ્રી મને પરણીને કયા ગઈ?' આમ વિચારીને તેને શોધવા માટે તે દુર્ગક

રાત્રે ત્યાથી ઉઠીને આગળ ચાલ્યો દૂર જતા તેણે એક ગવાક્ષની નીચે દોર સાથે બાધેલી માચી દીઠી એટલે તે દુર્ગક કૌતુકથી માચી ઉપર બેઠો અને દોર હલાવ્યો એટલે રાજપુત્રીએ જાણ્યુ કે-'મારો સાકેતિક પુરૂષ આવ્યો.' તેથી તેણે તરત દોર ખેચીને માચી ઉપર લીધી દાસીઓ તેને માચી ઉપરથી અદર લઈ ગઈ દૈવયોગે તે વખત દીપક બુઝાઈ ગયો એ વખતે રાજકુમારી કન્યાના વેશમા તૈયાર થઈને આવી અને વિવાહની ઉત્સુકતા હોવાથી દીપક કર્યા વિના અધકારમાજ વિવાહનો વિધિ થયો વિવાહ થઈ રહ્યા પછી અનગશ્રી બહુજ હર્ષિત થઈ તેણે દાસીદ્વારા દુર્ગકને પૂછાવ્યુ કે-'હે સ્વામિન્! આવવામા મોડુ કેમ થયુ? આપને શરીરે કુશળ તો છે?' દુર્ગક બોલ્યો કે-'હુ તો પરગામથી અહીં આવ્યો છુ' આ પ્રમાણેનો તેનો ઉત્તર સાભળીને, પરગામથી આવેલ જાણીને તેમજ સ્વર જુદો જાણીને શકા પડવાથી દીવો કરીને તેને જોયો તો તે તો દુર્ગક જણાયો-અન્ય પુરૂષ લાગ્યો એટલે તેને દરિદ્રીને જોઇને રાજપુત્રી પશ્ચાત્તાપમા નિમગ્ન બની ગઈ. તેણે દાસીઓને કહ્યુ કે-'આ તો કોઈ અજાણ્યો પુરૂષ જણાય છે તો તેને પાછો નીચે મૂકી દો' દાસીઓએ માચીમા બેસાડીને તેને નીચે મૂક્યો, એટલે તે તો પાછો પોતે હતો ત્યા શૂન્ય હાટે આવ્યો અને રાત્રિ બાકીમા હોવાથી થયેલા કૌતુકનો વિચાર કરતો ત્યાજ સુઇ ગયો

પ્રભાત થઈ એટલે સુમતિ મત્રી જમાઇને શોધવા માટે નગરમા નીકળ્યો તેણે આ શૂન્ય હાટ ઉપર સુતેલા કકણાદિ વિવાહના વેષયુક્ત દુર્ગકને દીઠો એટલે તેને જગાડીને મત્રી બહુમાન સાથે પોતાને ઘરે તેડી ગયા રાજાએ પણ પ્રાતઃકાળે

રાજપુત્રી સંબંધી રાત્રિનો તમામ વૃત્તાંત જાણ્યો તેથી મંત્રીને બોલાવીને તેમણે કહ્યું કે–'હે મંત્રી ! કુળબાળિકા આ જન્મમાં એક વરનેજ વરે છે, ગઈ રાત્રે આ પ્રમાણે હકીકત બની છે તો હવે તે વરને શોધી કાઢો કે જેને રાજપુત્રી સ્વેચ્છાએ વરી છે' મંત્રીએ તે હકીકત સાંભળીને પોતાની પુત્રી સંબંધી બધી કૌતુકકારી હકીકત કહી સંભળાવી પછી પેલા દુર્ગકને રાજા પાસે તેડાવ્યો અને બન્ને કન્યાના પરણનાર તરીકે તેને ઓળખાવ્યો રાજાએ વનમાં જોયેલો તેથી ઓળખ્યો અને ભદ્રપણાને પામીને તેને પૂછ્યું કે–'મગ વેચવા આવેલો તેજ તું કે કેમ ?' દુર્ગકે કહ્યું કે–' હાજી ! તેજ હું છું ' પછી રાજાએ મંત્રીને તેના સંબંધી શુકન વિગેરેની તમામ હકીકત કહી તે સાંભળી વિચારીને મંત્રી બોલ્યો કે–"હે સ્વામી ! વિધાતાએજ આ બંને વિવાહ મેળવી આપ્યા જણાય છે જે ભાવી બનવાનું હોય છે તે બનેજ છે અને બનવાનું ન હોય તે કદિપણ બનતું નથી જિનેંદ્રોએ એમ કહ્યું છે કે–'શુભ કે અશુભ જે પૂર્વોપાર્જિત કર્મ હોય છે તે ફળેજ છે ' નીતિમાં પણ કહ્યું છે કે–'આકૃતિ કુળ, શીલ, વિદ્યા અને જન્મ પર્યંત કરેલી સેવા પણ કોઈ વખત ફળતી નથી, પરંતુ તપસ્યા વિગેરેથી સંચિત કરેલા પૂર્વભવના કર્મો તો મનુષ્યોને ઉત્તમ વૃક્ષોની જેમ દીર્ઘકાળે પણ અવશ્ય ફળે છે "

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પછી રાજાએ બન્ને કન્યાઓનો દુર્ગક સાથે વિસ્તારથી વિવાહોત્સવ કર્યો અને કરમોચનપ્રસંગે રાજાએ દુર્ગકને પોતાનું અર્ધ રાજ્ય આપ્યું અને તેનું નામ રાજાએ **સૌભાગ્યકળશ** રાખ્યું આ ભવમાં પણ કરેલા

પુણ્યના પ્રભાવથી તે સુખી થયો 'જિનેશ્વરોનો કહેલો દયા-યુક્ત ધર્મ સમ્યક્ પ્રકારે સેવ્યો સતો આ લોકમા અને પર-લોકમા-ભવાતરમા સર્વથા ફળદાયક થાય છે '

અન્યદા રાજાએ સૌભાગ્યકળશને કહ્યુ કે-' હે ભદ્ર ! તને થયેલા શુભ શકુનો સારી રીતે ફળ્યા છે ' સૌભાગ્યકળશ બોલ્યો કે-"હે સ્વામિન્ ! માત્ર શકુનથી શુ થાય ? મે જિનેદ્રોક્ત ધર્મનુ સારી રીતે પ્રતિપાલન કર્યું, દભરહિત શ્રી જિનેશ્વ-રનુ દરરોજ પૂજન કર્યું, યથાશક્તિ મુનિરાજને દાન દીધુ-તે પુન્ય મને અત્યારે ફળ્યુ છે અને હે રાજન્! તે પુણ્યના પ્રભાવથી સિદ્ધપુરૂષના મને કહેલા વચનો સાચા થયા છે "

આ પ્રમાણે પોતાના જમાતાના કહેલા ધર્મના ફળથી વિક્રમધન રાજા ધર્મના આરાધનમા અહર્નિશ તત્પર થયો શુદ્ધ ચિત્તે ધર્મ આરાધવા લાગ્યો વળી જિનગૃહમા, જિનબિબમા સિદ્ધાતમા ને ચતુર્વિધ સઘની ભક્તિમા-એમ સાત ક્ષેત્રમા પુષ્કળ દ્રવ્યનો પણ વ્યય કરવા લાગ્યો ' દરેક ગામ અને નગ-રમા દ્રવ્યવાન્ મનુષ્યો કેટલાક હોય છે કે જેમનુ દ્રવ્ય વૃદ્ધિવડે કે નાશવડે પૃથ્વીનેજ શોભાવે છે, પરતુ જેનુ દ્રવ્ય જિનબિબ, જિનગૃહ, જ્ઞાન અને ચતુર્વિધ સઘરૂપ સાત ક્ષેત્રમા વપરાય છે તે પુરૂષજ ધન્ય છે, બીજા દ્રવ્યવાનો અધન્ય છે.' 'જે પુણ્યાત્મા નિરતર ધર્મશાસ્ત્રો લખાવે છે તેણે ગોદાન ભૂમિદાન અને હિરણ્યદાન-બધા દાન દીધા એમ સમજવુ આ પ્રમાણેના ઉત્તમ વિચારો ને વાર્તાલાપ કરતા તે રાજા ને તેનો જમાઇ-બને સારી રીતે ધર્મારાધન કરવા લાગ્યા એમ ઘણા દિવસો આનદમા વ્યતિક્રમ્યા

અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમા ગુણોએ કરીને ઉજ્વળ ગુણચંદ્ર નામના આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા વનપાળે આવીને રાજાને વધામણી આપી એટલે તે બહુ હર્ષિત થયા પછી જમાઇ સહિત રાજા ગુરૂમહારાજને વંદન કરવા માટે ઉદ્યાનમા આવ્યા અને મહા દુર્જય એવા ગર્વને તજી ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ વિધિપૂર્વક ગુરૂમહારાજને વાંદીને તેમની પાસે ઉપદેશ સાભળવા બેઠા ગુરૂ મહારાજે પુણ્યરૂપ અમૃતને વહેનારી અને ભવારણ્યમા ભ્રમણ કરતા જીવોની તૃષ્ણા (તૃષા)નો ઉચ્છેદ કરનારી ધર્મદેશના આપવા માડી

" હે રાજન્ ! ધર્મ સાભળ્યો સતો, દીઠો સતો, કર્યો સતો, કહ્યો સતો તેમજ અનુમોદ્યો સતો પ્રાણીને અત્યત પવિત્ર કરનાર છે હે ભદ્ર ! ત્રણ લોકમા સુખદુ ખની જે પ્રાપ્તિ થાય છે તે પ્રગટપણે પુણ્ય અથવા પાપનાજ ફળ છે પુણ્યરૂપ ક્રયાણકના પ્રભાવથી આખુ વિશ્વ વશ થાય છે, શત્રુઓનો નાશ થાય છે અને સપદા વિસ્તાર પામે છે જેમ પૂર્વે રાજપુત્રીએ મહાન્ ધર્મનુ આરાધન કર્યું હતુ, તેથી તેને ધર્મ તત્કાળ અહીંજ ફળ્યો હતો, તેનુ દ્દષ્ટાત કહુ છુ તે સાભળો -

યમુના નદીના કિનારા ઉપર **રત્નાવતી** નામે શ્રેષ્ઠ નગરી છે ત્યા **અમરકેતુ** નામે રાજા છે અને તેને **રત્નવતી** નામે પ્રિયા છે તેને સાત પુત્રીઓ થઈ હતી ત્યારપછી આઠમી પુત્રી થઈ ત્યારે ખેદ વિશેષ થવાથી તેને વસ્ત્ર સાથે વીંટી એક પેટીમા મૂકીને યમુના નદીમા વહેતી મૂકી દીધી તેને સાત પ્રહર થયા એટલે તે પેટી તરતી તરતી **પદ્મપુર** નગર પાસે પહોચી તે નગરમા **સુલસ** નામે વણિક રહે છે, તે પણ સાત પુત્રીઓ

હોવાના કારણથી દુઃખી હતો તેણે યમુનાના જળમાં વહેતી એ પેટી દીઠી, એટલે તે વિચક્ષણે નદીમાં પ્રવેશ કરીને તે પેટી નદીની બહાર કાઢી પછી ઘરે લઇ જઇને તે પેટી ઉઘાડી તો તેમાં બાળિકાને જોઇને તે હાથ ઘસતો ઘસતો ખેદ પામીને બોલ્યો કે–'અરે દૈવ ! તે આ શું કર્યું ?' પછી તેણે વિચાર્યું કે–' આ લોકમાં પુણ્યોદય વિના પ્રાણી જ્યાં જાય છે ત્યાં વાચ્છિત મેળવતો નથી પણ તેથી ઉલટુંજ થાય છે અર્થાત્ અનીચ્છિત વસ્તુ મળે છે મારે પ્રથમ સાત પુત્રી છે, તેમાં આ આઠમી મળી-મારે એક પણ પુત્ર નથી તો આ દુઃખની વાત હું કોને કહું ને ક્યાં જાઉં ?' આ પ્રમાણે ખેદયુક્ત છતાં પણ તે આ આઠમી પુત્રીનું પરિપાલન કરવા લાગ્યો તેનું 'યમુના' નામ પાડયું અનુક્રમે તે યુવાવસ્થા પામી અહીં સુવસુ શેઠને પુત્રીઓ વધારે હોવાથી અને આ પાવક પુત્રી હોવાથી દરિદ્રીની જેવી તે અવહાલા હતી, તેમજ રાત્રિ દિવસ જ્યાં ત્યાં આથડાતી હતી તે ઇંધણ લેવા માટે દરરોજ અરણ્યમાં જતી હતી અને પૂર્વ પાપના યોગથી નિત્ય ક્ષુધા તૃષા સહન કરતી હતી

અન્યદા ઇંધન લેવા માટે અરણ્યમાં જતાં માર્ગમાં તેને જીવોના નિષ્કારણ વત્સળ એવા એક મુનિ મળ્યા તે મહર્ષિના મુખેથી શુદ્ધ ધર્મને સાંભળીને તે ભલા મનવાળી અને સદ્-ભાવવાળી યમુના નિરંતર ધર્મનું આરાધન કરવા લાગી તે છઠ્ઠ અઠ્ઠમાદિ તપ કરવા લાગી તેમજ જિનાર્ચા, જિનવંદન સાથે સમકિત સંયુક્ત ગૃહસ્થનો ધર્મ પાળવા લાગી જૈનધર્મના પ્રભાવથી તે યમુના અનુક્રમે સુખી થઇ ઘરમાં પણ વલ્લભ થઇ અને દુર્ભગા હતી તે સુભગા થઈ

હવે તે નગરના રાજાનો પુત્ર **મકરકેતન** સારી પ્રિયા મેળવાની ઇચ્છાથી એક મોટા યક્ષની આરાધના કરતો હતો તેની ઉપર તે યક્ષ તુષ્ટમાન થયો અને વર માગવા કહ્યુ એટલે રાજપુત્રે ચતુરાઈવાળી, શ્રેષ્ટ ગુણોવાળી અને રાજ્યનો અભ્યુદય કરનારી સ્ત્રીની માગણી કરી યક્ષે કહ્યુ કે-"હે ભદ્ર! સાભળ રત્નાવતી નગરીનો સ્વામી અમરકેતુ નામે રાજા છે તેને રત્નવતી રાણીથી સાત પુત્રી થઇ હતી ઉપરાત આઠમી પુત્રી થતા તેને પેટીમા મૂકીને તે પેટી યમુના નદીમા વહેતી કરી દીધી તે પેટી યમુના નામા વહેતી વહેતી સાત પહોરે અહીં આવી, તે સુલસ શેઠે બહાર કાઢી તેમાથી તે પુત્રી નીકળી, તે સુલસ શેઠને ત્યા વૃદ્ધિ પામી છે અને પદ્મિની છે તે તારી સ્ત્રી થનારી છે, રાજ્યનો અભ્યુદય કરનારી છે અને હે મહાશય! તે સ્ત્રી હુ તને ભાર્યા તરીકે આપુ છુ" આ પ્રમાણેની યક્ષની વાણી સાભળીને મકરકેતન હર્ષ પામી પોતાને સ્થાને આવ્યો અને પછી પિતાની આજ્ઞા મેળવીને તે તેની સાથે પરણ્યો અનુક્રમે તે કુમાર રાજા થયો અને યમુના તેની પટરાણી થઇ મકરકેતન રાજાએ સુલસને નગરશેઠની પદવી આપી અને તે ત્રણે-રાજા રાણી ને સુલસ આનદથી દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યા તેમજ ધર્મ સાધન કરવા લાગ્યા

પદ્મિની સ્ત્રી પામવાથી તેમજ પૂર્વના પુણ્યથી મકરકેતન રાજા જેના પ્રતાપથી પૃથ્વી આક્રાત થયેલી છે એવો ત્રણ ખડનો અધિપતિ થયો તેણે તમામ રાજાઓને નમાવીને પોતાને તાબે કર્યા અને ન્યાય તથા ધર્મવડે કરીને તેણે પ્રજાને પણ સુખી કરી

અન્યદા કેટલોક કાળ વ્યતિત થયા પછી અમરકેતુ રાજાના વૈરીએ તેનુ સમગ્ર રાજ્ય ગ્રહણ કરી લીધુ, ધનમાત્ર લુટી લીધુ.

રાજા પોતાના કુટુંબ સાથે ત્યાથી ભાગીને અહીં આવ્યો કે જ્યા તેની પુત્રી યમુનાનો પતિ મકરકેતન રાજા રાજ્ય કરે છે રાણીના વચનથી રાજાએ પોતાના શ્વસુરનો સત્કાર કર્યો, તેને ધન વાહન દેશાદિ આપીને સુખી કર્યા અને પોતાની પાસે રાખ્યા પછી ત્યા રહેલા તે રાજાના શત્રુઓને અહીથી લશ્કર મોકલીને જીતી લીધા, રાજ્યમાથી કાઢી મૂકયા અને તે રાજ્ય પાછુ મેળવી પોતાના શ્વસુરને સ્વાધીન કર્યું પછી અમરકેતુ રાજાના પુત્ર સુરકેતુને રત્નાવતીનુ રાજ્ય સભાળવા ત્યાના રાજ્યે સ્થાપન કરીને મોકલ્યો અમરકેતુ રાજા વિગેરે સર્વે જિનધર્મપરાયણ થયા, અને ધર્મનો ખરેખરો પ્રભાવ જોઇને યમુના પણ ધર્મ-પરાયણ થઈ, યમુના રાણીને પુત્ર થયો તેનુ **મદન** નામ રાખ્યુ અનુક્રમે વૃદ્ધાવસ્થામા તેને રાજ્ય સોપીને મકરકેતન રાજાએ રાણી સહિત ચારિત્ર લીધુ ચારિત્ર નિરતિચારપણે દીર્ઘકાળ પર્યંત પાળીને તે બને મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત થયા "જેમ યમુના આ ભવમાજ ધર્મનુ ફળ પામી, તેમ અન્ય જીવો પણ આ ભવમા તેમજ પરભવમા ધર્મનુ ફળ પ્રાપ્ત કરે છે "

ઇતિ ધર્મ વિષયે યમુના કથા

ગુરૂમહારાજ દેશના આપી રહ્યા એટલે રાજાએ તેમને પૂછયુ કે-'હે મહારાજ ! આ સૌભાગ્યકળશ પ્રથમ દુખી ને પછી સુખી શા કારણે થયો ?' ગુરૂએ કહ્યુ કે તેનો પૂર્વભવ સાભળો " કુસુમપુર નામના નગરમા **વિક્રમ** નામનો વણિક રહેતો હતો તે ધનાઢ્ય હતો, ધર્મવાન્ હતો અને નિરતર ધર્મકૃત્યનો કર-નારો હતો તે દરરોજ જિનપૂજા કરતો હતો, ભાવપૂર્વક દાન

દેતો હતો અને ગૃહકાર્ય પણ કૃપાયુક્ત ચિત્તે–જયણાપૂર્વક કરતો હતો અન્યદા માર્ગે જતા તેને એક કુષ્ઠિ પુરૂષ મળ્યો તેને જોઇને તેણે તેની દુગચ્છા કરી તેમજ નિંદા કરી એકદા પોતાના બહોળા કુટુંબને જોઈને તેના મનમા મદ આવ્યો કે–' અહો ! મારૂ કુળ કેટલુ વિશાળ છે ? ' શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-' જે જે વસ્તુનો મદ કરવામા આવે છે તે તે વસ્તુ આગામીભવે હીન પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી વિવેકીજનોએ કોઇપણ બાબતનો ગર્વ કરવો નહી ' તે દુગચ્છાની ને મદની આલોચના–પશ્ચાત્તાપાદિ કર્યા વિના તે વિક્રમ વણિક આ ભવમા સુંદર શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર દુર્ગક થયો કુળનો મદ કરેલ હોવાથી આ ભવમાં કુળનો નાશ થયો અને કુષ્ઠિની નિંદા કરેલી હોવાથી દુખી થયો 'જુઓ ! કુળનો ગર્વ કરવાથી જીવ મરીચીની જેમ નીચ કુળને પામે છે ' પૂર્વભવમા જે પુણ્ય કર્યું હતુ તેથી અને આ ભવમા કરેલા પુણ્યકાર્યથી તે બે સ્ત્રીઓ સહિત રાજ્યસંપદા પામ્યો ''

આ પ્રમાણે પૂર્વભવ સાભળીને રાજા જમાઈ સહિત પ્રતિબોધ પામ્યો પછી તે બનેએ અનેક પ્રકારે ધર્મારાધન કરીને અંત સમયે અનશન કર્યું આયુ પૂર્ણ થયે મૃત્યુ પામીને તે બને દેવ થયા અને ત્યાથી ચ્યવી મનુષ્યભવ પામી સયમ ગ્રહણ કરીને મોક્ષસુખને પામ્યા

ઇતિ નિંદા ને ગર્વોપરિ દુર્ગક કથા

આ પ્રમાણે દુર્ગકનુ દૃષ્ટાંત સાભળીને અને ધર્મનુ ફળ જાણીને ઉત્તમ પુરૂષોએ ધર્મકાર્યમા ભાવપૂર્વક વિશેષ ઉદ્યમ કરવો 'સુજ્ઞ પુરૂષોએ અનંત ગુણોના સ્થાનરૂપ જિનેશ્વરોની

ભક્તિ, તેમના કહેલા આગમોમા આસક્તિ, સદ્‌ગુરુની પર્યુપાસનામા રતિ, પ્રાણીમાત્રમા મૈત્રી, સુપાત્રદાનમા મતિ, ગુણ ઉપાર્જન કરવામા પ્રીતિ, શિષ્ટજનો સાથે સગતિ, સર્વજીવોની ઉપકૃતિ અને કુકર્મથી વિરતિ સર્વદા કરવી'

ગુરૂમહારાજના ઉપદેશને પ્રાતે રાજા ચદ્રધવળે પૂછ્યુ કે-" હે મહારાજ ! ધર્મદત્તના ઉદ્યમથી તેને પ્રાપ્ત થયેલો સુવર્ણપુરૂષ મને કેમ મળ્યો ? કયા સત્કર્મથી મળ્યો ? અને ધર્મદત્તને ગમે તેટલો પ્રયાસ કર્યા છતા ૧૯ કોટી દ્રવ્યથી વધારેની પ્રાપ્તિ કેમ ન થઈ ? આ બન્ને બાબતના હેતુ જાણવાની મને તીવ્ર ઈચ્છા વર્તે છે તેથી તે જણાવવા કૃપા કરો" આ પ્રમાણેના પ્રશ્નનો ઉત્તર ગુરૂમહારાજ આપે છે તેવામા એક વાદરી નજીકના વૃક્ષ ઉપરથી ઉતરીને ગુરૂમહારાજની ફરતી ખુશી થતી થતી ભમવા લાગી અને નાચવા લાગી તે જોઈને રાજાએ વિસ્મય પામીને ફરીને પૂછ્યુ કે-"હે પ્રભો ! પ્રથમના મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે આપવાનો છે, ઉપરાત આ બાબતનો ઉત્તર પણ આપશો કે આ વાદરી શા કારણથી નાચે કુદે છે ને ખુશી થાય છે ?" ગુરૂમહારાજ કહે છે કે-" હે મહાભાગ ! કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે ભવિતવ્યતા વિષમ છે તેની કથા કહી જાય તેમ નથી તોપણ કહુ છુ તે સાભળો " આ મર્કટી તેના પૂર્વભવની માની સ્ત્રી છે જેની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલી ધનવતી મારી પુત્રી છે અને આ ધર્મદત્ત મારો જામાતા છે "

આ વાત સાભળીને ધનવતી વાનરીને તેમજ ગુરૂમહારાજને પોતાના માતાપિતા તરીકે જાણીને તેમજ જોઇને ગુરૂ-

મહારાજના પગમા પડી, અને તેને દુ ખ લાગવાથી તે બહુ રોવા લાગી ગુરૂમહારાજે રોવાનુ કારણ પૂછ્યુ, એટલે તે બોલી કે "મારી માતાને વાદરી થયેલી જોઈને મને બહુ દુ ખ થાય છે " ગુરૂ બોલ્યા કે–" હે પુત્રી ! આગળ તારા વિવાહ માટે વહાણમા બેસીને સમુદ્રમાર્ગે જતા જ્યારે વહાણ ભાગ્યુ ત્યારે મને એક પાટીયુ મળી ગયુ તેને આધારે તરતા નવ દિવસે હુ કિનારે નીકળ્યો આગળ એક નગર જોયુ તે વખતે મને જોઇને એક દ્વીજ બોલ્યો કે–' હે ધનસાર ! આવ, આવ ' આમ કહીને મને આદરપૂવક તે પોતાને ઘરે લઇ ગયો તેણે મને સારા વસ્ત્રો પહેરવા આપ્યા અને ખાનપાનવડે મારી સારી રીતે ભક્તિ કરી એટલે મે પૂછ્યુ કે–' આ પ્રમાણે મારી ભક્તિ કરવાનો હેતુ શુ છે ? વળી મારૂ નામ તમે કયાથી જાણ્યુ ? હુ તો તમને ઓળખતો નથી ' એટલે તે દ્વીજ બોલ્યો કે–" આ શખપુર નામનુ નગર છે તે નગરમા રહેનારો હુ **જિનશર્મા** નામનો જૈનધર્મી વિપ્ર છુ હુ અપુત્ર હોવાથી મે મારી કુળદેવીને આરાધી તેણે પ્રગટ થઇને મારી પુત્ર થવાની ઇચ્છા જાણી કહ્યુ કે–" તારૂ પૂર્વોપાર્જિત કર્મ બહુ નિકાચીત છે તેથી તને પુત્ર થાય તેમ નથી સુર અસુર કે મનુષ્ય કોઈપણ તેમા ફેરફાર કરી શકતુ નથી વળી પોતાનુ ઇચ્છિત સર્વ પ્રકારનુ સુખ કોને પ્રાપ્ત થાય છે ? જગત સર્વ કર્મને આધીન છે તેથી તુ તારી સ્થિતિમા સતોષ માન વજ્ર જેવી દેહવાળા શલાકાપુરૂષોને પણ પોતે બાધેલા નિકાચીતકર્મ ભોગવવા પડે છે "

આ પ્રમાણેનુ મારી કુળદેવીનુ કથન સાભળીને મે તેને

કહ્યુ કે-'હે દેવી ! મને કર્મસબધી નિશ્ચય હોવાથી મારા ચિત્તમા સતોષજ છે, તેમા મને ભ્રાતિ નથી, પણ હુ કહું છુ તે સાભળો-મારી પછી તમારી અર્ચા-પૂજા કોણ કરશે ? વળી મારી પાસે કેટલીક શ્રેષ્ટ વિદ્યાઓ છે તે પણ મારી સાથેજ નાશ પામશે આ વાતનોજ મને વિષાદ છે તેથી હુ પુત્રની યાચના કરૂ છુ ' દેવી બોલી કે-' તને અગરજ પુત્ર તો નહીં થાય પણ પાલકપુત્ર ધનસાર નામનો વણિક વશે તે આજથી છ માસે અહીં આવશે તે શ્રેષ્ઠિ કમળપુરનો રહેનારો દરીઆમાર્ગે જતા વહાણ ભાગવાથી નવ દિવસે અહીં દરીઆ કીનારે નીકળશે તેને તારે ઘરે લઈ આવવો તે તારી બધી વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરશે અને તારી પુત્રીને પરણશે " આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી અદૃશ્ય થઈ ત્યારપછી તેના કહ્યા પ્રમાણે આજે તુ મને મળ્યો છુ અને તેથીજ હુ તારૂ પુત્રવત્ વાત્સલ્ય કરૂ છુ "

આ પ્રમાણે કહ્યા પછી તે વિપ્રે મને બધી વિદ્યાઓ આપી અને તેની પુત્રી મને પરણાવી ત્યારબાદ કેટલેક વર્ષે તે વિપ્ર સ્વર્ગવાસી થયો હુ ત્યા વિપ્રપુત્રી સાથે આનદથી રહ્યો તેની સાથે સુખભોગ ભોગવતા મને એક પુત્ર થયો તેનુ નામ ધનદત્ત પાડયું તે આઠ વર્ષનો થયો એટલે સર્વ વિદ્યાનો પારગામી થયો તે ઉમર લાયક થયો એટલે ઘરનો ભાર તેની ઉપર સ્થાપન કરીને મે સિહદત્ત નામના ગુરૂની પાસે સ્ત્રીસહિત ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અનુક્રમે હુ સૂરિપદ પામ્યો પછી વિચરતો વિચરતો અહીં આવ્યો છુ હે પુત્રી ! તારી માતા જે વહાણ ભાગવાથી સમુદ્રમા પડી હતી તે

આર્ત્તધ્યાને મૃત્યુ પામીને બીલાડી થઈ ત્યાથી મૃત્યુ પામી આ મર્કટી થઈ તે મને જોઈને ઉહાપોહ કરતા જાતિસ્મર પામી, એટલે તેણે પૂર્વના ભવ દીઠા તેથી મારી ઉપર સ્ને આવવાથી તે મારા ફરતી નાચે છે, કુદે છે અને ગેલ કરે છે

ગુરૂમહારાજની કહેલી આ પ્રમાણેની હકીકત સાભળી ધનવતી વાદરીને ખોળામા લઈ તેને સ્પર્શ કરતી કરતી રો લાગી તે બોલી કે–' હા માતા ! આ શુ થયુ ? તમે મનુષ્યા મટીને વાદરી થયા !' ગુરૂ બોલ્યા કે–' હે વત્સે ! કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે આ ભવસમુદ્ર બહુજ વિષમ છે આર્ત ને રૌદ્રધ્યા ધ્યાવાથી પ્રાણી પોતપોતાના કર્મસયોગે તિર્યચ ને નરકગતિ પામે છે " નિરતર મહા આરભમા આસક્ત એવા પારાવા પાપસમૂહથી વ્યાપ્ત થયેના, બહુ પચેદ્રિય જીવોનો વધ કરનારા મહા લોભી, અવિચ્છિન્ન રૌદ્રધ્યાનને ધ્યાનારા, શીળ વિનાના માસ ભક્ષણ કરનારા એવા જીવો નરક ગતિને પામે છે ' "ઉન્માર્ગની દેશના આપનારા, સન્માર્ગનો નાશ કરનારા, માયાવી જાતિબળાદિકનો મદ કરનારા, અત કરણમા શલ્યવાળા, શઠપણુ આચરનારા એવા પ્રાણીઓ તિર્યચગતિનુ આયુષ્ય બાધે છે " " જેઓ સ્વભાવે પાતળા કષાયવાળા હોય, દાનપ્રિય હોય, સયમ ને શીળ વિનાના હોય પણ મધ્યમ માર્ગે ચાલનારા સામાન્ય ગુણવાળા હોય તેઓ મનુષ્યગતિનુ આયુષ્ય બાધે છે " "અતિ-ચારરહિત અણુવ્રત ને મહાવ્રતના પાળનારા, બાળતપસ્વી, અકા-મનિર્જરાના કરનારા, જિનેશ્વરના વદનપૂજનમા તત્પર, અને સમ્યગદૃષ્ટિ એવા જીવો અહીંથી દેવગતિમા જવાનુ આયુષ્ય બાધે છે " "અરિહત, સિદ્ધ, શ્રુત, આચાર્ય અને સઘાદિકની ભક્તિના

કરનારા જીવો તેમના આરાધનથી અને શુકલધ્યાનથી પચમી ગતિ જે મોક્ષ તેને પ્રાપ્ત કરે છે ”

“પ્રાણી આખી વસુધા ઉપર-ફરો, પાતાળમા જાઓ, પર્વતના શિખરપર ચડો, દિશાએ દિશામા ફરો, એક દ્વીપમાથી બીજા દ્વીપમા જાઓ અને સમુદ્રનુ ઉલ્લઘન કરો-ગમે તેટલો પ્રયાસ કરો પરતુ પાપારભ કરવાથી કદિ પણ વાચ્છિતની પ્રાપ્તિ થતી નથી ”

ગુરૂમહારાજે આ પ્રમાણે દેશના દીધા પછી નૃપતિએ ફરીને પૂછ્યુ કે-‘ હે મહારાજ ! ધર્મદત્તને નોળ કોટી દ્રવ્યનીજ પ્રાપ્તિ કેમ થઈ ? તેનુ કારણ કહો ’ ગુરૂમહારાજ કહે તેનુ કારણ સાભળો—

“ કલિગ દેશમા કનકપુર નગરમા લલિતાગ નામનો લક્ષ્મીવાન્ શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તેને **લક્ષ્મીવતી** નામે સ્ત્રી હતી તે સ્ત્રી ડાહી, સતોષી, પ્રિય બોલનારી, પતિના ચિત્તને અનુસરનારી, કાળને ઉચિત વ્યય કરનારી બીજી લક્ષ્મી જેવીજ હતી ચાતુર્ય, આર્જવ (સરલતા,) શીળ, રૂપ ને લાવણ્યની સપત્તિ, સુવાક્યભાષીપણુ અને અલ્પભાષીપણુ-આટલા ગુણો જે સ્ત્રીમા હોય તે તીર્થભૂમિ જેવી ગણાય છે લલિતાગ શેઠ પ્રિયાની સાથે સારી રીતે સર્વજ્ઞભાષિત ધર્મનુ આરાધન, પૌષધ, દેવપૂજા તેમજ સુનિરાજને દાન દેવુ વિગેરે કરતો હતો તે શેઠ અતિથિસવિભાગ-મુનિદાન પાચ અતિચાર સહિત કરતો હતો કોઈ વખત પ્રાસુક વસ્તુ સચિત્ત ઉપર મૂકી દેતો હતો, કોઇ વખત સચિત્ત વસ્તુથી પ્રાસુક વસ્તુને ઢાકી દેતો હતો, રૂચિવિના મુનિદાન કરતો હતો, મુનિદાનના સમયનુ અતિક્રમણ કરીને મુનિને બોલાવી

આવો' શેઠ બોલ્યા કે–' હે વત્સ ! આવેલા મુનિને પૂછ કે-કેટલા સાધુ પધાર્યા છે ?' તેણે મુનિને પૂછ્યુ–' એટલે મુનિ બોલ્યા કે–'શ્રી ધર્મઘોષ નામના સૂરીંદ્ર પાંચશે મુનિ સાથે વિચરતા અહીં પધાર્યા છે અમે તેના શિષ્યો છીએ અને ગોચરી માટે નીકળ્યા છીએ ' એટલે શેઠ બોલ્યા કે–' ભાગ્યયોગે ઉત્સવ પ્રસંગે આપણે ત્યાં મુનિરાજનુ આગમન થયુ છે' ' પંથથી થાકેલા, ગ્લાન, તપને પારણે, લોચ કર્યો હોય ત્યારે અથવા ઉત્તરપારણે મુનિરાજને દાન દેવામાં આવે તો તે બહુ લાભ આપનાર થાય છે ' પછી શેઠે લક્ષ્મીચંદ્રને કહ્યુ કે–' મુનિ રાજને ૧૬ મોદક વહોરાવ' લક્ષ્મીચંદ્રે તે સાભળીને વિચાર કર્યો કે–'મારા પિતા આમ કેમ કહે છે ? મુનિરાજ મોટી સંખ્યામાં આવેલા છે, વળી મારા વિવાહપ્રસંગને લઇને પુષ્કળ મોદક કરેલા છે તો મોળજ શા માટે આપવા ? એમ પરિમિતદાન દેવાથી અપાર લાભની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? માટે મુનિ રાજને પુષ્કળ દાન આપુ કે જેથી મને મહા લાભ થાય ' આમ વિચારીને ઘણા હર્ષવડે તેણે મુનિરાજને સંખ્યા કર્યા વિના મોદક વહોરાવ્યા છેવટ મુનિએ ના પાડી ત્યારે અટકયો પછી મુનિરાજ ગયા બાદ શેઠ પૂજા કરીને બહાર આવ્યા, એટલે તેણે પુત્રને પૂછ્યુ કે–' મારા કહ્યા પ્રમાણે મોદક આપ્યા ?' પુત્રે 'હા' કહી તે વખતે શેઠે તેટલુ પરિમિત પુણ્ય બાંધ્યુ, અને પુત્રે અપરિમિત મોદક આપવાથી અપરિમિત પુણ્ય બાંધ્યુ

પુત્રનો વિવાહ થયા પછી તે પુત્રને ઘણા પુત્રો થયા પિતા પુત્ર બંનેએ નિરતિચારપણે શ્રાવકધર્મ બહુ વર્ષ સુધી આચર્યો. પ્રાંતે તે બંને પોતપોતાનુ આયુષ્ય પૂર્ણ થયે મૃત્યુ

પામીને સૌધર્મ દેવલોકમા ઉત્તમ દેવપણે ઉત્પન્ન થયા

"સત્ય, ધર્મ, પરાક્રમ, પ્રાણીદયા, પ્રિયભાષણ, ગુરૂ દેવ અને અતિથિનુ પૂજન–એ સજ્જન પુરૂષોને સ્વર્ગગમનના માર્ગો છે " સત્યથી, તપથી, ક્ષમાથી, દાનથી, અધ્યયનથી, તેમજ સર્વ જીવોના આશ્રયભૂત થવાથી મનુષ્યો સ્વર્ગગામી થાય છે મન અને ઇંદ્રિયોના સયમમા જેઓ અહર્નિશ રક્ત હોય છે અને શોક ભય તથા ક્રોધ રહિત જેઓ હોય છે તેઓ સ્વર્ગગામી છે એમ સમજવુ આક્રોશ કરનારને તેમજ સ્તવનારને જેઓ સમભાવથી જોનારા છે તેમજ શાત, દાત અને જીતાત્મા છે તેઓ સ્વર્ગગામી થાય છે મન વચન કાયાથી જેઓ અન્ય જીવોને પીડા ઉત્પન્ન કરતા નથી અને શુભ ભાવમા વર્તે છે તેઓ સ્વર્ગેજ જાય છે "

જૈનશાસનમા ભવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક–એમ દેવો ચાર પ્રકારના કહ્યા છે તેમા વૈમાનિક દેવો બે પ્રકારના કહ્યા છે, જ્યોતિષ્કો પાચ પ્રકારના કહ્યા છે, વ્યતરો આઠ પ્રકારના કહ્યા છે અને ભુવનપતિઓ દશ પ્રકારના કહ્યા છે વૈમાનિકમા સૌધર્મ, ઈશાન, સનત્કુમાર, માહેદ્ર, બ્રહ્મ, લાતક, શુક્ર, સહસ્રાર, આનત, પ્રાણુત, આરણ ને અચ્યુત નામના બાર દેવલોક કહ્યા છે તેની ઉપર સુદર્શન, સુપ્રબુધ, મનોરમ, સર્વભદ્ર, સુવિશાળ, સુમનસ, સૌમનસ, પ્રીતિક અને આદિમત–નામના નવ ગ્રૈવેયક કહ્યા છે તેની ઉપર વિજય, વૈજયત, જયત, અપરાજિત ને સર્વાર્થસિદ્ધ એ નામના પાચ અનુત્તરવિમાનો કહ્યા છે તેની ઉપર મુક્તિક્ષેત્ર (સિદ્ધશિલા)છે તે અનત સુખનુ ભાજન છે તેમજ નિશ્ચળ, નિરાબાધ અને જરામરણથી વિરહિત છે

દેવલોકમા રાત્રિ દિવસનો વિભાગ નથી, ત્યા ઉંચા પ્રકારના રત્નોનો સતત્ પ્રકાશ છે અને તે નેત્રને પણ પરમ સુખદાયક છે ત્યા વર્ષાઋતુ, ગ્રીષ્મઋતુ કે શીતઋતુ–એવો ઋતુનો ફેરફાર નથી ત્યા સુખકારી અને સર્વદા સૌમ્ય સમય પ્રવર્તે છે સ્વર્ગલોકમા ઉત્પાત, ભય, સતાપ, ચૌરાદિકનો ઉપદ્રવ, ક્ષુદ્ર પ્રાણીઓ અને દુર્જનો બીલકુલ સ્વપ્ને પણ હોતા નથી સ્વર્ગલોકની ભૂમિ ચદ્રકાતની શિલાઓથી બાધેલી, પ્રવાળના દળથી વ્યાપ્ત અને વજ્ર તેમજ ઇદ્રનીલ મણિઓથી નિર્માણ કરેલી છે માણિક્યાદિકની કાતિથી દિશાઓને જેણે વિચિત્ર રગવાળી બનાવી છે એવી ત્યા વાવડીઓ છે કે જેમા સ્વર્ણમય કમળો છે અને રત્નમય સોપાનો (પગથીઆઓ) છે એ દેવલોકના ઇદ્રો ધ્વજ, ચામર, છત્રાદિ યુક્ત વિમાનમા બેસીને વનિતાઓ–ઇદ્રાણીઓ સહિત તેમજ અનેક દેવોથી પરવરેલા સચાર કરે છે જ્યા ઇચ્છા હોય ત્યા જાય આવે છે દેવતાઓ ક્રીડાપર્વતના નિકુજોમા અને પુષ્પમય શય્યાવાળા ગ્રહોમા સુદર દેવાગનાઓ સાથે આનદ કરે છે વળી તે દેવો શૃગારરસની ભૂમિરૂપ ગીતવાજીત્રાદિમા રક્ત, કામદેવની પ્રતિમા જેવા, ધીર, સર્વ લક્ષણ લક્ષિત, હાર કુડળ બાજુબધ અને મુગટ કુડળાદિ ભૂષણોથી ભૂષિત, મદાર ને માલતી વિગેરેની સુગધી પુષ્પમાળાવાળા, અણિમાદિ સિદ્ધિવાળા અને નિરતર સુખમા નિમગ્ન હોય છે ત્યા કોઈ દુખી કે દીન તો હોતોજ નથી. તેમજ વૃદ્ધ, રોગી, ગુણરહિત, વિકળાગી, અને શોભાવિનાનો પણ કોઇ દેવ હોતો નથી દેવો દિવ્ય આકૃતિવાળા, સારા સસ્થાનવાળા, સાત ધાતુ વિનાના શરીરવાળા, કાતિના પ્રવાહવડે દિશાઓને પૂરી દેનારા, ચદ્રમાના બિબ જેવા, શાંત થયેલા દીર્ઘ-

વાળા, શુભઆશયવાળા, અચિત્ય મહિમાવાળા, સાંસારિક કલેશની પીડાથી રહિત, વધતા ઉત્સાહવાળા, વજ્રજેવી કાયાવાળા, મોટા બળવાળા, નિત્ય ઉત્સવવાળા, પ્રસન્ન ચિત્તવાળા અને રોગરહિત શરીરવાળા એવા મતા શોભે છે વળી સુખરૂપી અમૃતના સમુદ્રમાથી નીકળ્યા હોય તેમ તેઓ એકાએક સય્યામાથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તરતજ નવયૌવનવાળા હોય તેવા દેખાય છે ઉપજતી વખત ગીતવાજીત્રના શબ્દો સહિત શુભ બોલનારા મગળપાઠકો જાણે સુખે સુતેલાને જગાડતા હોય તેમ પ્રયત્ન કરતા દેખાય છે અને દરેક દેવ સ્વય સય્યામાથી બેઠો થાય છે તે વખતે તેની દેવાગનાઓ વિગેરે એમ કહે છે કે– " હે નાથ ! આજે અમે ધન્ય અને કૃનાથ થયા છીએ, આજે અમારૂ જીવિત સફળ થયુ છે આજે તમે ઉપજવાવડે આ સ્વર્ગને પવિત્રિત કર્યુ છે હે દેવ ! તમે ઘણુ જીવો, જયવતા વર્તો પ્રસન્ન થાઓ હે દેવ ! તમારો ઉદ્ભવ પુણ્યકારી થયો છે હવે તમે આ સ્વર્ગલોકનુ સપૂર્ણ સ્વામીત્વ ભોગવો "

તે વખતે નવો ઉપજેલો દેવ કહે છે કે-"મે અન્યજનોથી દુશ્ચિર્ણ–ન આચરી શકે તેવો મહાન્ તપ કર્યો છે, જીવિતાર્થી જીવોને મે અભયદાન આપેલ છે, કામદેવરૂપી વૈરીએ વિસ્તારેલુ વિષયરૂપી અરણ્ય બાળી દીધુ છે, કષાયરૂપ વૃક્ષો છેદી નાખ્યા છે, ગગરૂપી શત્રુને નિયત્રિત કરેલ છે, અનેક પ્રાણીઓને રાગાદિક અગ્નિની જ્વળા શાત થતી નથી તે જ્વાળાને મે સદાચરણરૂપી વારીવડે સીંચીને શમાવી દીધી છે–બુઝવી નાખી છે " આ પ્રમાણે કહ્યા પછી તે દેવ દેવસબધી સુખભોગમાં લીન થાય છે

કવચિત્ ગીતવડે, કવચિત્ નૃત્યવડે, કવચિત્ મનોહર વાક્યોવડે, કવચિત્ દેવાગનાઓના ક્રીડાશગારના દર્શનવડે અને કવચિત્ કવચિત્ દશાગભોગથી ઉત્પન્ન થયેલા સુખવડે લોભાયેલા દેવો કલ્પનામા પણ ન આવી શકે તેવા સુખવૈભવમા લીન થયેલા રહે છે ઈચ્છા પ્રમાણે પ્રાપ્ત થનારા સર્વ સુખામૃતમા લીન થયેલા દેવો નિર્વિઘ્નપણે સુખને ભોગવતા સતા ગયેલા કાળને જાણતા પણ નથી

આ પ્રમાણેના દેવસુખને ભોગવી ત્યાથી ચ્યવીને પિતાનો જીવ આ નગરમા શ્રીપતિ શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર **ધર્મદત્ત** થયો તેણે પૂર્વે મુનિરાજને દાન દેતા અતિચાર લગાડ્યા હતા તેથી આતરે આતરે તેને દુ ખની પ્રાપ્તિ થયેલી છે અને તેણે સાધુમુનિ રાજને શુભ ભાવવડે સોળ મોદક વહોરાવવાનુ જ કીધુ હતુ તેથી તેને તેના પુણ્યવડે સોળ કોટી દ્રવ્યનીજ પ્રાપ્તિ થઈ છે પુત્રનો જીવ દેવલોકથી ચ્યવીને હે રાજન્! તમે અતુલ પુણ્યના ભાજન થયા છો અને તમે મુનિને પુષ્કળ મોદક (ગણ્યા વિના) વહોરાવ્યા હતા તેથી તમને અક્ષય ઋદ્ધિ આપનાર સ્વર્ણપુરૂષની પ્રાપ્તિ થઇ છે "

આ પ્રમાણે મુનિરાજનો કહેલો પૂર્વભવ સાભળીને રાજા વિચારે છે કે-" જેના હૃદયમા નિરતર ધર્મ વસે છે તેને ત્યાજ લક્ષ્મી પણ વિલાસ કરે છે, પરતુ સાશ્વત સુખ તો મોક્ષ શિવાય અન્ય સ્થાને નથી અને તે મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ ચારિત્ર સિવાય થઈ શકતી નથી પ્રાણીને દારિદ્ર ત્યાસુધીજ રહે છે કે જ્યા સુધી કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી કલ્પવૃક્ષ મળ્યા પછી દારિદ્ર

રહેતુ જ નથી, તેમ આ જીવને ભવનો ભય પણ ત્યાંસુધીજ હોય છે કે જ્યાંસુધી તેણે વ્રત ગ્રહણ કરેલ નથી ઉત્તમ મહાવ્રતો ભવસમુદ્ર તરવા માટે પ્રવહણ સમાન છે, તેમજ સ માર્ગમાર્ગના દીવાગ જેવા અથવા પુલ જેવા છે અને સિદ્ધિરૂપ મહેલમા ચડવા માટે પગથીઆ (સોપાન) જેવા છે " આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ ગુરૂમહારાજ પ્રત્યે કહ્યુ કે-" હે મહારાજ ! હુ ધર્મદત્ત સહિત વ્રત ગ્રહણ કરવા ઈચ્છુ છુ, પરંતુ હુ રાજ્યની બધી વ્યવસ્થા કરીને આવુ ત્યાંસુધી મારી ઉપર દયા કરીને આપ અહીંજ રહેવાની કૃપા કરશો " ગુરૂ બોલ્યા કે-' હે રાજન્ ! હુ અહીં રોકાઈશ, પણ તમે પ્રમાદ કરશો નહીં '

પછી રાજા ધર્મદત્ત સહિત શહેરમા આવ્યો અને મંત્રીઓને એકઠા કરીને કહ્યુ કે-' કહો હુ રાજ્ય કોને આપુ ? ' મંત્રીઓ બોલ્યા કે-" હે મહારાજ ! વાંકા થયેલા દૈવે-તે રત્નદોષી હોવાથી તમને પુત્ર આપ્યો નથી કહ્યુ છે કે વિધાતાએ ચદ્રમા કલંક, કમળની નાળમા કાંટા, સમુદ્રનુ પાણી ખારૂં, પડિતોમા નિર્ધનતા, પ્રીતિવાળા સબધીઓનો વિયોગ, રૂપમા દુર્ભાગીપણુ અને ધનવાનમા કૃપણપણુ આપીને રત્નમાત્રને દૂષિત કર્યા છે તમે એક વર્ષ પર્યંત પુત્રપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કર્યો પણ પુત્ર થયો નહીં, કારણ કે કર્મ બળવાન છે હે નરાધિપ ! રાજ્ય જેવાતેવાને આપવુ તે યોગ્ય નથી, માટે હાલ તો આપજ રાજ્ય કરો "

મંત્રીઓ આ પ્રમાણે કહીને ગયા પછી રાજા સંધ્યાકાળ થયો ત્યારે શાસનદેવીનુ ધ્યાન ધરીને સમાધિપૂર્વક સુતો

રાત્રીના ચોથા પહોરે રાજાને સ્વપ્ન આવ્યુ, તેમા કોઈ સ્ત્રી અત્યત રૂપવાન્ દિવ્ય આભરણથી ભૂષિત રાજાને કહેવા લાગી કે—" હે રાજા ! તુ શા માટે ચિતાતુર રહે છે, મે તારૂ રાજ્ય વીરધવળને આપેલુ છે તે અહીં આવશે અને તારા કઠમા સચમલક્ષ્મીની વરમાળા આરોપણ કરશે " આ પ્રમાણે કહીને તે ગઇ એટલે રાજા જાગીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—" મને સ્વપ્નમા કહેલ વીરધવળ કોણ છે ? તે કયા છે ? કોનો પુત્ર છે ? આ વાત કેમ સમજી શકાય ? પરતુ ગુરૂમહારાજ પાસે જઇને પૂછવાથી તેની ખબર પડશે તેના વિના બીજુ કોઇ કહી શકશે નહીં "

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા પ્રાત કાળે ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યા અને વદન કરીને પૂછ્યુ કે—" હે મહારાજ ! તે વીરધવળ કોણ છે કે જેને દેવીએ મારી રાજ્યધુરાને ધારણ કરવાયોગ્ય કહ્યો છે ?" ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે—" હે રાજન્ ! તમે સચમ લેવા માટે તૈયાર થાઓ તમારા દીક્ષા લેવાના અવસરે તે અકસ્માત અહીં આવી પહોચશે, અને તે આવીને સૂર્ય પૂર્વ દિશાને શોભાવે તેમ તમારો દીક્ષામહોત્સવ સુશોભિત બનાવશે "

આ પ્રમાણે સાભળીને રાજા રાજમહેલમા આવ્યો અને દીક્ષાને લગતી તૈયારી કરવા માડી પોતાના રાજભડારમાથી સાત ક્ષેત્રમા દ્રવ્ય વાપરવા માડ્યુ, અને દીન, અનાથ તથા દરિદ્રીઓને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યુ તેમજ અપાવ્યુ કહ્યુ છે કે—' દાનવીર પુરૂષો દાન આપતી વખત પાત્રાપાત્રની વિચારણા કરતા નથી કમળ રાજહસને તેમજ ભ્રમરને સરખોજ રસ આપે છે ' એક સજ્જન

પોતાના મિત્રને કહે છે કે-" જો આ ધન તમને બહુજ વલ્લભ હોય અને તમે તેને તજવા નજ ઈચ્છતા હો તો હુ તમને મિત્રપણાથી યોગ્ય માર્ગ બતાવુ તેમ શીઘ્ર કરો તમે તે દ્રવ્ય ભક્તિ અને સત્કારપૂર્વક ગુણવત એવા પાત્રને બોલાવીને આપવા માડો કે જેથી સારી રીતે રક્ષણ કરાયેલુ તે દ્રવ્ય તમને આગામી ભવમા જ્યા ઇચ્છશો ત્યા સારી રીતે મળી શકશે "

અહી રાજા જિનપ્રાસાદ ને જિનપ્રતિમાના રક્ષણમા, દાનશાળાઓમા અને અમારી પળાવવામા જેમ અશાડ માસમા વર્ષા પુષ્કળ જળ આપે તેમ પુષ્કળ દ્રવ્ય આપવા લાગ્યો ધર્મદત્ત પણ ધનવતીથી થયેલા ધર્મસિહ નામના પુત્રની ઉપર ગૃહભારનુ આરોપણ કરીને રાજાની સાથે પ્રિયાસહિત ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયો પછી સારે દિવસે મહોત્સવ સહિત મોટા સમુદાય યુક્ત રાજા ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યા ધર્મદત્ત પણ સાથે આવ્યો

રાજાએ ગુરૂમહારાજ પાસે ચારિત્રની યાચના કરી એટલે લોકો બોલવા લાગ્યા કે-" રાજા ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયા છે પણ આ રાજ્ય કોને સોપે છે ? રાજ્યનો રક્ષક તો કોઇ હજુ સુધી આવેલ જણાતો નથી " આમ વાતો કરે છે તેવામા પૂર્વ દિશા તરફથી દિવ્ય વાજીત્રોનો નાદ સભળાયો લોકો તે તરફ જોવા લાગ્યા, તેવામા તો શ્વેત હાથી ઉપર બેઠેલો, ઔઢ છત્રવડે શોભતો, બને બાજુ ઉજ્વળ ચામરથી વીંઝાતો, દેવદુદુભી વિગેરે વાજીત્રો તથા ગીત નૃત્ય સહિત, દિવ્ય રૂપને ધારણ કરનારો અને દેવોથી સેવાતો એક મનુષ્ય ત્યા આવ્યો અને તે અકસ્માત હાથી ઉપરથી ઉતરીને ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો ગુરૂ મહારા-

જને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇને વિધિપૂર્વક વદના કરી ગુરૂ પાસે બેઠો, એટલે ગુરૂમહારાજે ચદ્રધવળ રાજાને કહ્યુ કે—' મે કહ્યુ હતું તે આ વીરધવળ આવેલ છે ' એટલે રાજાએ પૂછ્યુ કે—' હે સ્વામી ! એ કોણ છે ? ને કયાથી આવે છે ? ' ગુરૂમહારાજ કહે " હુ એનુ વૃત્તાન્ત કહુ તે સાભળો —

સિધુ દેશમા **વીરપુર** નામનુ નગર છે ત્યા **સિંહશિખ** નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તે રાજાને પ્રેમરસયુક્ત પદ્મિની જેવી **પ્રેમવતી** નામની રાણી છે તેમનો આ **વીરધવળ** નામનો પુત્ર છે તે વીરધવળ બાલ્યાવસ્થામા કુસગતિના કારણથી મૃગયાસક્ત થયો એકદા તેણે એક સગર્ભા હરણીને બાણવડે હણી તેનો ગર્ભ છુટો પડી ગયો અને તરફડવા લાગ્યો તે બાળકની એવી સ્થિતિ જોઇને તેને દયા ઉત્પન્ન થઇ તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે—' મને આવા બાળહત્યારૂપ નિદનીય કાર્ય કરનારને ધિક્કાર છે ! કહ્યુ છે કે આવુ પુરૂષાતન રસાતળમા જાઓ અને આ ખરેખરી કુનીતિ છે કે જેમા નિર્દોષ અને અશરણ એવા દુર્બળ જીવો બળવાનથી હણાય છે હા ઇતિ ખેદે ! આ જગત અનાજક (રાજા વિનાનુ) થયેલુ છે ' આ પ્રમાણે પોતાની નિદા કરતા એવા તેણે સર્વદાને માટે જીવઘાતનો નિયમ કર્યો અને શીકારનો ત્યાગ કરી દયાળુ થઇને ઘરે આવ્યો

અન્યદા નગરલોકોએ આવીને સિહશિખ રાજાને વિનતિ કરી કે—" હે સ્વામિન્ ! આપણુ નગર આખુ ચોરોએ લુટાય છે, માટે તેનાથી અમારૂ રક્ષણ કરો ' તે સાભળીને રાજાએ કોટવાળને પૂછ્યુ કે—'શુ તમે આપણા નગરનુ રક્ષણ કરતા નથી ?"

કોટવાળે કહ્યુ કે-'હે સ્વામીન્ ! તે ચોર પકડી શકાતો નથી ' એટલે રાજાએ પ્રજાજનને કહ્યુ કે-' આજે હુ તે ચોરને પકડીશ' પ્રજાજનો આવો ઉત્તર મળવાથી રાજી થઇને સ્વસ્થાને ગયા રાજાએ સાજે બધે ચોકીદારો મૂકી દીધા અને રાજાના આદેશથી વીરધવળકુમાર લશ્કર સાથે શહેરમા ફરવા લાગ્યો કેટલાક સુભટો પ્રચ્છન્નપણે બધે સ્થાનકે ફરવા લાગ્યા એમ કેટલીક રાત્રી જતા કોઈ સુભટોએ ચોરને પકડ્યો અને તેને વીરધવળ કુમાર પાસે દૃઢ બધનવડે બાધીને લઈ આવ્યા ' ચૌર્યરૂપી પાપવૃક્ષનુ આ વધબધન તો ઈહલૌકિક ફળ છે, પરલોકમા તો તેથી નરકાદિ દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે ' કુમારે તે ચોરને જોઈને વિચાર્યું કે-" આને જો રાજા પાસે રજુ કરવામાં આવશે તો તે જરૂર એને હણાવી નાખશે, અને તેનો કારણિક હુ થઈશ અને પચેદ્રિય જીવના વધનુ પાપ લાગશે ' આમ વિચારીને કુમારે તે ચોરને કહ્યુ કે-' હુ તને અત્યારે છોડી મૂકુ પણ આજ પછી તારે કદી પણ ચોરી કરવી નહીં એમ કબુલ કર ' ચોરે તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું એટલે કુમારે તેને છોડી મૂક્યો ચોર પણ ત્યાથી દૂર જતો રહ્યો કુમારે 'આ વાત રાજાને કહવી નહીં ' એમ બધા સુભટોને કહ્યુ પ્રભાતે રાજાએ સુભટોને પૂછ્યુ કે-' કેમ હાલે ચોર ન મળ્યો ?' એટલે સુભટોએ કહ્યુ કે -' હા સાહેબ ! ન મળ્યો ' એટલે રાજા વિલખો થયો પછી તે દિવસ રાત્રે રાજા પોતે પ્રચ્છન્નપણે નગરમા ફરવા નીકળ્યો તેમા કોઇએ કુમારે ચોરને છોડી દીધાની વાત કરી દીધી રાજાએ સવારે કુમારને રાજસભામા બોલાવી તેનાપર કોપાયમાન થઇને દેશનીકાલ કર્યો.

વીરધવળ ત્યાંથી નીકળી ફરતો ફરતો ભદ્દિલપુરે આવ્યો ક્ષુધાથી પીડિત થયેલો તે રાંકની જેમ નગરમા ભિક્ષાર્થે ફરવા લાગ્યો " પાપના ઉદયથી વિધિ અવળો થાય ત્યારે મનુષ્યને શુ શુ કરવુ પડતુ નથી ? જેના ચરણકમળની પર્યુપાસના લક્ષ્મી અવિચ્છિન્નપણે કરતી હોય છે, તેવો પુરૂષ પણ પાપનો ઉદય થવાથી માત્ર કબળને ધારણ કરનારો થાય છે, તેથી ખાત્રી થાય છે કે -વિધિ એવ કરતા બળવાન છે " ભિક્ષાર્થે ભમતા વીરધવળને પર્વણીનો દિવસ હોવાથી કોઇને ત્યાથી સાથવો મળ્યો તે લઇને વીરધવળ નગરની બહાર સરોવર પાસે આવ્યો અને સરોવરમાથી પાણી લઇ ગોળસહિત સાથવાને પાણીથી પલાળ્યો, પછી વિચારવા લાગ્યો કે-' અત્યારે જો કોઇ પાત્ર મળી જાય તો તેને આમાથી દાન આપીને પછી હુ ખાઉ ' તે આમ વિચારે છે તેવામા તેના ભાગ્યોદયથી કોઇ માસોપવાસી મુનિ ત્યા પધાર્યા તેમને જોઈને તે વિચારવા લાગ્યો કે-" અહો ! અત્યારે મારૂ સુકૃત વૃક્ષ ફળ્યુ મ સારસમુદ્રમા મને પ્રવહણ મળી ગયુ ચિ તામણિ રત્ન મને હસ્તગત થયુ કે જેથી આવા તપસ્વી મુનિરાજનો યોગ પ્રાપ્ત થયો ' આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે બહુમાનપૂર્વક અચિત્ત એવા સાથવાનો પિડ તે મુનિને વહો રા યો મુનિ ત્યાથી અન્યત્ર ગયા એટલે વીરધવળે બાકીના સાથ વાથી પોતાની ક્ષુધાનુ નિવારણ કર્યું પછી તે પોતાના આત્માને ધન્ય માનતો સતો સદ્વિચાર કરે છે, તેવામા જેણે તમને સ્વપ્ન આપ્યુ હતુ તે શાસનદેવતા ત્યા આવી અને પ્રગટ થઇને બોલી કે-' હે વીરધવળ ! તુ ધન્ય છે, ભાગ્યવાન્ છે, મે તને ચદ્રધવળનુ રાજ્ય આપ્યુ છે ' આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી તેને અહી લઇ આવી તો હવે તેને રાજ્ય આપીને તમે ચારિત્ર ગ્રહણ કરો "

આ પ્રમાણેની વીરધવળની હકીકત સાભળીને ચદ્રધવળ રાજાએ તેને રાજ્ય આપ્યુ એટલે તેણે ચદ્રધવળ રાજાનો દીક્ષા-મહોત્સવ બહુ શ્રેષ્ટ રીતે કર્યો ચદ્રધવળે તથા સ્ત્રી સહિત ધર્મ-દત્તે ગુરૂમહારાજ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું ગુરૂમહારાજે તેમને ઉચિત શિખામણ આપી પછી પુણ્યથી રાજ્ય પામેલા વીરધવ-ળને ધર્મશિક્ષા આ પ્રમાણે આપી કે–" હે વીરધવળ ! આ બધો ધર્મનો પ્રભાવ જાણજે વળી સાભળ–ધર્મ જેનો પિતા છે, ક્ષમા માતા છે, મન સયમ ભ્રાતા છે, સત્ય પુત્ર છે, દયા બહેન છે, નીરાગતા સ્ત્રી છે, ભૂમિતળ શય્યા છે, દિશારૂપી વસ્ત્રો છે અને જ્ઞાનામૃતનુ ભોજન છે આવુ પાપરહિત જેનુ કુટુબ છે તેને હે સખે ! શુ કષ્ટ છે ? કષ્ટ છેજ નહી વળી ધર્મથી રાજ્ય પામી શકાય છે, ધર્મથી સુખ પામી શકાય છે અને ધર્મથી સિદ્ધિમાત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી લો ભવ્યો ! તમે ધર્મને આચરો "

હવે પેલી મર્કટી પણ તે વખતે ગુરૂને જોઈને અને ધન-વતીએ વ્રત અગીકાર કર્યું તે જોઇને જાતિસ્મરણ પામી અને ગુરૂમહારાજના વાકયથી બોધ પણ પામી તે બાકીના આયુષ્યમા ધર્મનુ આરાધન કરીને સૌધર્મ દેવલોકમા દેવી થઈ અને તે ગુરૂમહારાજ વિગેરેનુ સાનિધ્ય કરનારી થઈ પડી

નવીન શિષ્યોની સાથે ગુરૂમહારાજે ત્યાથી વિહાર કર્યો ચદ્રધવળ રાજર્ષિ અનુક્રમે સર્વ સિદ્ધાતના પારગામી થયા અનુક્રમે તેઓ સૂરિપદ પામ્યા અને ઘાતિકર્મ ખપાવીને કેવળી થયા પછી ધર્મદત્ત મુનિની સાથે વિચરતા અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ આપવા લાગ્યા

અહીં વીરધવળે નગરમા પ્રવેશ કર્યો તેનો સચિવ વિગેરેએ શુભ મુહૂર્તે રાજ્યાભિષેક મહોત્સવ કર્યો તેની હકીકત તેના પિતાએ સાભળી, એટલે તેણે પોતાનુ રાજ્ય પણ તેને આપ્યુ વીરધવળ બને રાજ્યનો અધિપતિ થયો ચદ્રધવળ કેવળી વિહાર કરતા કરતા અન્યદા ચદ્રપુરી પધાર્યા વીરધવળ તે હકીકત સાભળીને મોટી ધામધુમ સાથે વદન કરવા આવ્યો ગુરૂમહારાજને વિધિપૂર્વક વદન કરીને તે દેશના શ્રવણ કરવા બેઠો એટલે ગુરૂમહારાજે પાપનો નાશ કરનારી ધર્મદેશના આપી.

"ભો ભવ્યો! દુર્ગતિમા પડતા પ્રાણીઓને ધારી રાખે–દુર્ગતિમા પડવા ન દે તેને **ધર્મ** કહીએ તે ધર્મ ચતુર્ગતિરૂપ સસારના વિસ્તારને હરનાર દાન વિગેરે ચાર પ્રકારનો છે તેમા પ્રથમ દાનધર્મ માટે કહે છે કે–આ લોકમા જે જે ઇષ્ટ વસ્તુઓ છે તે ભાવપૂર્વક ગુરૂમહારાજને આપવી એ પ્રકારે થોડુ પણ સુકૃત કર્યું હોય છે તો તે નાશ પામતુ નથી ફળ આપેજ છે આ પ્રસગ ઉપર હુ એક કથા કહુ છુ તે હે રાજન્ ! સાભળો –

કાપિલ્યપુર નગરમા **બ્રહ્મદત્ત** નામે ચક્રી રાજ્ય કરે છે તે નગરમા **દેવશર્મા** નામનો વિપ્ર તેના વિપ્રધર્મમા તત્પર એવો વસે છે તેને **દેવદત્તા** નામે સ્ત્રી છે તેને અનુક્રમે સદાચારી એવા ચાર પુત્રો થયા, ત્યારપછી સર્વ ગુણવાળી એવી બે પુત્રીઓ થઇ, તેના **ગૌરી** અને **ગાધારી** એવા નામ પાડ્યા તે બન્ને માતાપિતાથી પ્રતિપાલન કરાતી વૃદ્ધિ પામી તેને પાણિગ્રહણ યોગ્ય થયેલી જોઇને તેના પિતાએ વિચાર્યુ કે–' કોઈ ઉત્તમ વિપ્ર મળે તો તેને આ પુત્રી આપુ ' અન્યદા કોઈ નૈમિત્તિક પરદેશથી ફરતો ફરતો ત્યા આવ્યો. તેને દેવશર્મા વિપ્રે બન્ને

પુત્રીની જન્મપત્રિકા બતાવી તેણે જન્મપત્રિકા જોઇ માથું ધુણાવીને કહ્યુ કે–' હે બધુ ! આ તમારી બન્ને પુત્રી ભિલ્લની વલ્લભા થશે ' તે સાભળીને દેવશર્મા ખેદ કરવા લાગ્યો કે–' અરે આ કુલિન બ્રાહ્મણને ત્યા જન્મીને શુ ભિલ્લની સ્ત્રી થશે ! ' ત્યારપછી તે વિપ્રે તે પુત્રીઓ માટે ઘણો પ્રયાસ કર્યો પણ તેને કોઇ પતિ મળી શકયો નહી કહ્યુ છે કે–" પાતાળમા પ્રવેશ કરો, સુરેદ્રલોકમા જઈને રહો, ક્ષિતિધરના અધિપતિ મેરૂના શિખરપર આરોહણ કરો, મત્ર ઔષધ અને શસ્ત્રાદિકવડે રક્ષણ કરો, પરતુ જે ભાવી બનવાનુ હોય છે તે બનેજ છે તેમા વિચાર ચાલી શકતો નથી "

અન્યદા તેના પિતાએ તેના મામાની સાથે તે બન્ને પુત્રીને તેને મોશાળ જવાને કરી સારો દિવસ જોઇને પ્રયાણ કરતા તેમને માર્ગમા ભિલ્લની ધાડ મળી તેમણે આ બન્ને પુત્રીઓને પકડી લીધી અને પલ્લીપતિ પાસે લઈ જઇને અર્પણ કરી તે તેની પ્રિયાઓ થઈ, પણ તેમણે વિપ્રનો ધર્મ છોડ્યો નહી અન્યદા ફળાહારનો દિવસ આવવાથી તે બન્ને સરોવરે જઇ સ્નાન કરી તેને કીનારે બેઠી તેમાથી એક વિપ્રપુત્રીએ સહકારના ફળ નિર્બીજ કરીને તૈયાર કર્યા, બીજીએ કેળના ફળ છાલ કાઢીને તૈયાર કર્યા અને ખાવા તૈયાર થઇ તે વખતે તે બન્ને વિચારવા લાગી કે–' આપણો જન્મ બધો નિરર્થક ગયો બ્રાહ્મણના કુળમા જન્મ્યા છતા ભિલ્લની સ્ત્રીઓ થઇ હવે અત્યારે જો કોઇ ઉત્તમ ભિક્ષુ અહીં પધારે અને આ ફળાહાર ગ્રહણ કરીને આપણાપર અનુગ્રહ કરે તો આપણે કાઇક ભાગ્યશાળી થઇએ ' આમ વિચારે છે તેવામા તેના ભાગ્યયોગથી ત્યા માસોપવાસી **ધર્મદત્ત**

નામના મુનિમહારાજા અકસ્માત આવી ચડ્યા એટલે તે બન્નેએ બહુજ પ્રસન્ન ચિત્તે તેમને તૈયાર કરેલ અચિત્ત ફળો વહોરાવ્યા મુનિએ પણ તેનુ કુળાદિક પૂછી તે ગ્રહણ કર્યાં મુનિના ગયા પછી તે બન્નેએ ફળાહાર કર્યો અને ઘરે આવી પરતુ બહુ વખત સુધી મુનિદાનની અનુમોદના કર્યા કરી

અનુક્રમે ત્યાથી સમાધિવડે મરણ પામીને તે બન્ને પ્રતિષ્ઠાનપુરમા **પદ્મ** નામના રાજાની **પદ્માવતી** નામની રાણીની કુક્ષિમા પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થઇ તેના જન્મ વખતે રાજાએ સારો મહોત્સવ કર્યો અને તે બન્નેના **કમળાવતી** અને **લીલાવતી** નામ પાડ્યા વય વધતા તે બન્નેએ અનેક પ્રકારની કળાઓનો સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો અનુક્રમે યૌવનવય પામતા અનેક મનુષ્યના મનને હરનારી થઇ તે બન્નેનુ ભાગ્ય અને રૂપાદિક અદ્ભુત જોઇને તેમજ બીજા અનેક ગુણોનો સચય નિહાળીને તેના પિતા રાજાએ સ્વયવર રચ્યો તેમા અનેક રાજકુમારો આવ્યા પરિણામે તે બન્ને પદ્મપુરના રાજા **સિંહ** નરેશ્વરને વરી બીજા રાજાઓ પોત પોતાને સ્થાને ગયા પદ્મરાજાએ સારી રીતે લગ્નોત્સવ કર્યો પછી તે બન્નેને લઇને સિંહ રાજા પોતાના નગરમા આવ્યો

અન્યદા તે બન્ને ગોખમા બેઠી છે તેવામા એક કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલા મુનિરાજને તેમણે જોયા તે ઉપરથી ઉહાપોહ કરતા તે બન્નેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ તેમણે પોતાનો પૂર્વભવ દીઠો તે ઉપરથી તેમને નિશ્ચય થયો કે–' અમે જે મુનિરાજને ફળનુ દાન આપ્યુ હતુ તેજ આ મુનીશ્વર છે અને અમારા ભાગ્યયોગથી અહીં પધાર્યા છે, તેમજ અમારી દૃષ્ટિએ

પડ્યા છે ' પછી તે બન્ને રથારૂઢ થઇને પરિવાર સહિત તે મુનિને વદન કરવા માટે વનમા ગઈ અને તે મુનિરાજને વદના કરી મુનિરાજે ઘૃત, ઇક્ષુરસ, દુધ, મોદક અને બીજા અચિત્ત કરેલા ફળો વિગેરેના દાનનો મહિમા યાવત્ તીર્થંકરનામ કર્મ ઉપાર્જન કરવા સુધીનો કહ્યો ત્યારબાદ તે બન્નેએ કેવળી ભગવતને પૂછ્યુ કે–' હે સ્વામી ! પૂર્વભવે અમે બ્રાહ્મણને ત્યા જન્મ્યા છતા ભિલ્લની સ્રીઓ કયા કર્મના ઉદયથી થઈ? એવુ દુષ્કૃત પૂર્વે અમે શુ કર્યું હતુ ?' એટલે કેવળી બોલ્યા કે —

"પૂર્વે વિશાળા નામે એક શ્રેષ્ટ નગરી હતી તેમા **દત્ત** નામનો શ્રેષ્ટી બીજો ધનદ હોય તેવો દ્રવ્યવાન્ રહેતો હતો. તેને પ્રશસ્ત ગુણવાળી **લક્ષ્મીવતી** નામની પ્રિયા હતી તેની કુક્ષિથી **હેમમાળા** ને **રત્નમાળા** નામની બે પુત્રીઓ થઇ વિવાહને અવસરે તે બન્ને કેટલીક સખીઓના પરિવારથી પરવરીને કામદેવ નામના યક્ષનુ પૂજન કરવા માટે વનમા ગઈ તે યક્ષના ભુવનમા એક મુનિ કાયોત્સર્ગમા સ્થિત થયેલા હતા તેને જોઇને સખીઓ બોલી કે–' હે સખી ! જો આ સાક્ષાત્ મુર્તિમાન પુણ્ય એવા અદ્‌ભુત મુનિરાજ અહીં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહેલા છે ' તેમને જોઇને તે બન્ને પોતે સારા શૃગારાદિવડે યુક્ત હોવાથી તેના મદમાં આવીને બોલી કે– અહો ! આની મલિનતા કેવી છે ? મુર્તિમાન્ ભિક્ષુ હોય એવા દેખાય છે ' આ પ્રમાણે પરસ્પર વાર્તાલાપ કરી યક્ષને પૂજીને તે બન્ને ઘરે આવી ત્યાથી મરણ પામીને કાંઇક દાનાદિ ધર્મના બળથી તે બન્ને વિપ્રની પુત્રીઓ થઇ તે ભવમા મુનિરાજની નિંદાના પ્રભાવથી તમે બન્ને ભિલ્લની પત્નીઓ થઈ અને આ ભવમા મુનિદાનના પ્રભાવથી રાજપત્નીઓ થઇ "

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ તેમજ ધર્મદેશના સાભળીને ધર્મ અગીકાર કરી તે બન્ને પોતાને સ્થાનકે આવી અને રાજાની સાથે પ્રીતિપરાયણપણે સુખભોગ ભોગવવા લાગી

તે બન્નેએ બે જિનપ્રાસાદ ઉત્તમ જિનબિંબોથી વિભૂષિત કર્યા અને તે પ્રભુની સમિપે સુવર્ણમય આમ્ર અને કેળના વૃક્ષો બનાવ્યા તે વૃક્ષો જોઇને બન્ને વિચારે છે કે–' આ બન્ને વૃક્ષના ફળના દાનવડે અમે આવી અદ્ભુત રાજ્યઋદ્ધિ પામ્યા છીએ ' આમ વિચારતી તે હર્ષ પામે છે અંતે તે બન્ને તેજ જિનપ્રાસાદમા જઇ અનશન ગ્રહણ કરી જિનભક્તિની પ્રાપ્તિ થવાનુ નિયાણુ કરી મરણ પામી અને સોળ વિદ્યાદેવીઓ પૈકી આઠમી ને નવમી **ગૌરી** ને **ગાધારી** નામની દેવીઓ થઇ દાનપુણ્યના પ્રભાવથી જિનશાસનની સાન્નિધ્ય કરનારી, વાચ્છિત આપનારી અને મહા વીર્યવાળી થઇ પર્વતોમા જેમ મેરૂ અને દેવોમા જેમ ઇદ્ર તેમ સર્વ ધર્મોમા દાનધર્મ ઉત્તમ છે ''

આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ સાભળીને વીરધવળ રાજા સ્વસ્થાને ગયો, પછી નવા રાજ્ય ઉપર પોતાના પુત્રનુ સ્થાપન કરીને પોતે ચીરકાળ પર્યંત પોતાના પિતાના રાજ્યનુ પરિપાલન કર્યું

ચદ્રધવળ રાજર્ષિ ઘણા વર્ષો પર્યંત કેવળીપર્યાય પાળી પૃથ્વીપર વિચરીને પ્રાતે ધર્મદત્ત સહિત મોક્ષસુખનુ ભાજન થયા

" હે ભવ્યજીવો ! ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષની આ દાનધર્મરૂપ એક શાખા કહી છે સુપાત્ર દાનના યોગથી અનેક જીવો મોક્ષે ગયા છે, જાય છે અને જશે શ્રી ઋષભદેવ જિનેશ્વરને પૂર્વે

ધન સાર્થવાહના ભવમાં મુનિદાન આપ્યું હતું તેથી, શ્રેયાંસે તેજ ભવમાં ઋષભદેવને આપેલા દાનથી, બીજા મૂળદેવ વિગેરે તેમજ ચક્રવર્તી વિગેરે, શુભગુણવાળા કૃતપુણ્ય (કયવન્ના શેઠ), ધન્નો અને પુણ્યવાન શાળિભદ્ર–આ સર્વે ઉત્તમ પાત્રદાન આપવાવડે જગતમાં અતિ ઉત્તમ થયા છે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે જીવે પોતાનું ધન સુપાત્રમાં આપવું તથા અર્હિતના બિંબ, તેમના પ્રાસાદ, પુસ્તક (જ્ઞાન), ચાર પ્રકારનો સંઘ–આ સાત ક્ષેત્રમાં વાપરવું દીનજનોનો ઉદ્ધાર કરવો, પુણ્યની શાળારૂપ સાધારણ ખાતામાં આપવું તથા પ્રાણીઓને અનુકંપાવડે અભયદાન આપવું–ઈત્યાદિ કાર્યમાં ગૃહસ્થોએ યથાશક્તિ દ્રવ્યનો વ્યય કરવો દાન-ધર્મથી વિશાળ લક્ષ્મી, શ્રેષ્ઠ ને અતુલ સુખ, નિર્મળ કીર્તિ, ઉચ્ચ પ્રકારનું ઔદાર્ય, ધૈર્ય, દીર્ઘ આયુ, નિરોગી અને રૂપલાવણ્યયુક્ત શરીર, સૌભાગ્ય, ઉગ્ર વીર્ય, ત્રિભુવનપ્રભુતા (તીર્થંકરત્વ), ઇંદ્રપણું, ચક્રવર્તીપણું, વિજ્ઞાન, ઉચ્ચ જાતિ, શ્રેષ્ઠ કુળ અને ધર્મકાર્યની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે સુપાત્રમાં આપેલું દાન પુણ્યબંધનું કારણ થાય છે, બીજાઓને આપેલું દાન ઉચ્ચ પ્રકારની દયા સૂચવે છે, સેવકને આપેલું દાન ભક્તિ કરાવે છે, નરપતિને આપેલું દાન (ધરેલું દ્રવ્ય) સન્માન અપાવે છે, મિત્રને આપેલું પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે, રિપુને આપેલું વૈરને દૂર કરાવે છે, ભાટ-ચારણાદિને આપેલું યશવાદ કરાવે છે, કોઈપણ સ્થાને આપેલું દાન-વાપરેલું દ્રવ્ય નિષ્ફળ તો થતુંજ નથી ગૃહસ્થો સર્વથા પ્રકારે શીલ પાળી શકતા નથી, તીવ્ર તપ તપી શકતા નથી, નિરંતર આર્તધ્યાનમાં નિમગ્ન રહેતા હોવાથી તેનામાં શુભ ભાવની તો કલ્પનાજ ક્યાંથી હોય? તેથી મેં બહુ નિપુણતાથી

વિચાર કરીને નિર્ણય કર્યો છે કે 'ગૃહસ્થોને આ સંસારસમુદ્ર તરવા માટે દાનધર્મ શિવાય બીજુ કોઇ પણ દૃઢ આલંબન નથી' મહાનંદપદને આપનાર, સુખલક્ષ્મીને વિસ્તારનાર અને અનેક ભવ્ય જીવોએ સેવેલ એવી દાનધર્મ રૂપ શાખા હે ભવ્ય જીવો ! તમને કલ્યાણને માટે થાઓ

ઇતિ શ્રી વીરપરમાત્માની દેશનામા ધર્મકલ્પદ્રુમની
ચાર શાખાઓ પૈકી દાનશાખા ઉપર ધર્મદત્ત
ની કથા સહિત ચંદ્રયશા રાજાની કથા
અને ત્રીજો પલ્લવ સમાપ્ત

અથ ચતુર્થ પલ્લવ

હ્મા અલ્પાયુ છે, ગિરીશ (શીવ) વિષયલુબ્ધ છે, શ્રીપતિ (કૃષ્ણ) ગર્ભવાસી છે, ચદ્ર ક્ષીણ થનારો છે, સૂર્ય પ્રતાપી છતા પરિભ્રમણશીલ છે, શેષનાગ અભિમાની છે, કામદેવ કાયાવિનાનો છે, અનિલ (પવન) ચપળ છે, વિશ્વકર્મા દરિદ્રી છે, શકાદિ અનેક પ્રકારના દુખવાળા છે, તેથી સર્વ દુખ વિનિર્મુક્ત, સુભગ અને અનતા સુખના નિધાન એવા શ્રી જિનેંદ્રો તમને પવિત્ર કરો ” મણિઓમા ચિતામણિ જેવો, હસ્તિઓમા ઐરાવણ હસ્તિ જેવો, ગ્રહોમા ચદ્રમા જેવો, નદીઓમા સુરનદી (ગગા) જેવો, પવતોમા મેરૂ જેવો, વૃક્ષોમા કલ્પવૃક્ષ જેવો, દેવોમા ઇદ્ર જેવો, મનુષ્યોમા ચક્રવર્તી જેવો જૈન ધર્મ ઉત્તમપણામા સર્વ ધર્મ કરતા ઉત્તમ છે ”

નદિવર્ધન રાજા હર્ષ પામીને વીર પરમાત્માને કહે છે કે-“ હે પ્રભુ ! આપના પ્રાસાદથી દાનધર્મનુ ફળ તો સાભળ્યુ, હવે શીલધર્મનું મહાત્મ્ય સાભળવાને ઉત્સુક છુ, માટે ત કહેવા કૃપા કરો તમારૂ દેશનારૂપી અમૃત પીને શુ બુદ્ધિમાનો તૃપ્ત થાય છે ? નથી થતા ” આ પ્રમાણેની નદિવર્ધનની પ્રાર્થનાથી

શ્રી વીરજિનેશ્વરે શીળધર્મ સબધી વ્યાખ્યાનનો આરભ કર્યો શીળ કોઈ ન હરી શકે એવુ ભૂષણુ છે, શીળ મોક્ષ-લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિનુ મૂળ છે, શીળધર્મથી રક્ષણુ કરાયેલો મનુષ્ય કોઇથી પરાભવ પામતો નથી, કેમકે મહાદ્રહમા પ્રવેશ કરેલા મનુષ્યને મોટો દાવાનળ પણુ શુ કરી શકે ?

ઔષધિઓમા અમૃત, વૃક્ષોમા કલ્પવૃક્ષ, મણિઓમા ચિંતામણિ, ધેનુ (ગાય)મા કામધેનુ, તપમા ધ્યાનતપ, સુકૃતોમા દયા-તેમ સર્વ વ્રતોમા બ્રહ્મવ્રત સ્વામીત્વ ધરાવે છે શીળ કીર્ત્તિરૂપી ઉજ્વળ છત્ર ઉપર કળશ તુલ્ય છે, લક્ષ્મીને કામણુ તુલ્ય છે, શીળ ભાવરૂપી સમુદ્રની વૃદ્ધિ માટે ચદ્ર સમાન છે, ગુણોના નિધિ તુલ્ય છે સસારરૂપી વનમા કદળીના વૃક્ષ તુલ્ય છે, પુણ્યની ખાણુ સમાન છે, સત્ત્વરૂપી લતાની વૃદ્ધિ માટે વસતઋતુ સમાન છે અને પ્રાતે મોક્ષને આપનાર છે અનેક તીર્થો કરવા જાઓ, એક પગે ઉભા રહીને તપ તપો, સમુદ્રમા ઝપાપાત કરો કે પર્વતના શૃગ ઉપરથી પડો (ભૈરવ-જવ ખાઓ) પરતુ શિલાતળ પર વાવેલ બીજથી જેમ ધાન્યોત્પત્તિ થતી નથી તેમ શીલ રહિત મનુષ્યની સિદ્ધિ કદી પણુ થતી નથી મુક્તાફળોથી, માણિક્યોથી, ઉત્તમ વસ્રોથી કે સારા પરિવારથી મનુષ્ય શોભતો નથી, માત્ર શીલવડેજ તે શોભે છે શીલવિના તેની શોભા નથી

ધર્મકલ્પદ્રુમની દાન શાખાનુ વર્ણન ઉપર કરી આવ્યા, હવે તેજ પુણ્યવૃક્ષની બીજી શીલ નામની શાખા છે તેનુ વર્ણન કરવામા આવે છે. દેવતાઓ પણુ શીલવાળા મનુષ્યોનુ

સાનિધ્ય નિરતર કરે છે અને રત્નપાળની કાતાની જેમ શીલવડે વિધ્નમાત્ર નાશ પામે છે "

આ પ્રમાણેની પ્રભુની વાણી સાભળીને નદિવર્ધન રાજા પૂછે છેકે-" હે પ્રભુ ! તે રત્નપાળની કાતા કોણ હતી ? તેનુ સવિસ્તર વૃત્તાત હુ સાભળવા ઇચ્છુ છુ, તેથી આપ કૃપા કરીને તે કહો " એટલે પ્રભુ યોજનગામિની વાણીવડે કહેવા લાગ્યા કે-"હે ભૂપતિ ! હુ તેનુ ચરિત્ર સર્વ જીવને હિતકારી એવુ સવિસ્તર કહુ છુ તે સાભળો —

સર્વ દ્વીપોના મધ્યમા જબૂ નામનો થાળના આકારવાળો દ્વીપ છે જેની ફરતો લવણસમુદ્ર આવેલો છે તે જબૂદ્વીપના મધ્યમા મેરૂ નામનો પર્વત છે તેની નજીકમા જબૂ નામનુ શાશ્વત વૃક્ષ છે કે જેના નામથી આ જબૂદ્વીપ કહેવાયેલ છે મેરૂની દક્ષિણ બાજુએ લવણસમુદ્રની પાસે **ભરત** નામનુ ક્ષેત્ર છે કે જે પુણ્યકાર્યો વડે પવિત્ર થયેલુ છે તે ભરત ક્ષેત્રમા પૃથ્વીરૂપી ભામિનીના લલાટમા તિલક જેવુ પૂર્વ દેશમા વિખ્યાત **પાટલીપુર** નામનુ નગર છે તે નગર ચારે બાજુમા આવેલી શ્રેષ્ટ વાવડીઓ, કુવાઓ, આરામો અને સરોવરો વિગેરેથી શોભી રહેલુ છે, તેમજ નરરત્નોવડે પણ અલકૃત છે તે નગરમા ગવાક્ષ, મડપ, સ્તભ, દ્વાર અને તોરણ વિગેરેથી સુશોભિત અને પર્વતના શિખર જેવા ઉચા અનેક આવાસો શોભી રહ્યા છે તે નગરી લબાઈમા બાર યોજન અને પહોળાઈમા નવ યોજન છે ઉચા કીલ્લાવડે શોભતી છે અને તેની નજીકમા ગગાનદી આવેલી છે જે

નગરમા યોગ્ય સ્થાને જિનેશ્વરના ચૈત્યો છે, સાધર્મિકો છે, સાધુજનનો સમાગમ છે, પ્રાયે લોકો પણ ધર્મશીલ છે, ભદ્રક છે અને પાપભીરૂ છે આખા નગરમા જોતા દેહમા ભારતી દેવીનો અને ગેહમા લક્ષ્મીદેવીનો–એમ બે સ્ત્રીઓનોજ નિવાસ દેખાય છે તે નગરના **વિનયપાળ** નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે તે ન્યાયાદિ ગુણોવડે યુકત છે, પાવન છે અને પાપકર્મથી વિરકત છે જ્યા નીતિધુરધર રાજા હોય છે ત્યા પ્રાયે સાત ઈતિઓ હોતી નથી, પૃથ્વી યોગ્ય કાળે ફળ આપનારી હોય છે, સુખી એવા અનેક કુટુબીઓ હોય છે અને પ્રજાને વિયોગ કે રોગનો અનુભવ થતો નથી તે રાજાને **અનગસેના** નામની પટ્ટરાણી છે તે લજ્જા અને વિનયવાળી છે સાતસેં રાણીમા મુખ્ય છે અને ધર્મકળામા પૂર્ણ દક્ષ છે ' અશ્વનુ ભૂષણ તેની ગતિનો વેગ છે, સ્ત્રીનું ભૂષણ લજ્જા છે, તપસ્વીનુ ભૂષણ કૃશતા છે, વૈદ્યનું ભૂષણ સતોષ છે, મુનિનુ ભૂષણ ક્ષમા છે અને શસ્ત્રોપજીવી સુભટોનુ ભૂષણ પરાક્રમ છે સ્વાધ્યાય, અધ્યયન, જિનેદ્રપૂજા, ઉત્તમ પતિની સુશ્રુષા, સુપાત્રમા દાન, અનુપમ તપ, સાધર્મિકમા બધુભાવ, સવેગનો અધિગમ, ઉપશમ યુક્ત મન, પ્રાણીવર્ગ ઉપર કૃપા અને ઉત્તમ ધર્મકાર્યમા તત્પરતા–આ બધા ગુણો સતિ સ્ત્રીઓમાજ હોય છે

અનગસેના રાણી રાજાની સાથે વિપુળ ભોગ ભોગવતા દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગી તેમજ અનેક પ્રકારના સુકૃતો કરવા લાગી અન્યદા દેહબાધા રહિત સુખે સુતેલી રાણીએ રાત્રીએ સ્વપ્નમા ઉત્તુગ પર્વતના શ્રગસરખો રત્નનો ઢગલો મુખમા પ્રવેશ કરતો જોયો તરતજ તે જાગી પ્રભાતે તેણે પતિપાસે

તે હકીકત નિવેદન કરી અને કહ્યુ કે-'હે સ્વામી ! આ સ્વપ્નનુ ફળ મને શુ પ્રાપ્ત થશે તે કહેવા કૃપા કરો ' રાજાએ મતિ-કુશળતાથી તે સ બધી વિચાર કરીને રાણીને કહ્યુ કે-" આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તમને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે તે પુત્ર સર્વ-ગુણસપન, રત્નરાશી સમાન તેજવાળો અને પ્રબળ પ્રતાપવાળો થશે " આ પ્રમાણે સ્વપ્નનુ ફળ સાભળીને રાણી હર્ષિત થઈ સતી પોતાના સ્થાને ગઈ અને પૃથ્વી નિધાનને ધારણ કરે તેમ તેણીએ ગર્ભ ધારણ કર્યો ગર્ભ વૃધ્ધિ પામતા રાણીને અનેક પ્રકારના શુભ દોહદો ઉત્પન્ન થયા અને તે રાજાએ પૂર્ણ કર્યા, જેથી રાણીનુ ચિત્ત ઘણુ પ્રસન્ન થયુ ગર્ભના પ્રભાવથી રાણીને અન્યદા એવી ઈચ્છા થઈ કે-' હુ ગજારૂઢ થઇને બધી પૃથ્વીને સાધુ ' આ દોહદની રાજાને ખબર પડતા તે પૂરવો મુશ્કેલ જાણી તેણે સચિવોને બોલાવીને કહ્યુ કે-'રાણીનો આવો દોહદ' શી રીતે પુરવો ? ' મત્રીઓએ વિચાર કરીને વીશ યોજનમા જુદા જુદા બધા દેશો બતાવ્યા અને તે દેશમા રાણીને હાથી ઉપર ઉપર બેસાડીને ફેરવી, જેથી તેનો દોહદ પૂર્ણ થયો ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે પૂર્વદિશા સૂર્યને પ્રસવે તેમ રાણીએ સ્ફુરાયમાન કાંતિવાળો અને ઉત્તમ લક્ષણવાળો પુત્ર પ્રસવ્યો તે ખબર મળતા રાજા પ્રફુલ્લિત મનવાળો થયો 'સુપુત્ર માતાપિતાને પરમ આનદનુ કારણુ હોય છે '

પુત્ર થયા પછી તેને વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્રોવડે, બહુ પ્રકારના રત્નોવડે, સારી રીતે બોલાવવાવડે, ક્રીડા કરાવવાવડે, નામ સ્થાપન, કેશવપન તેમજ આલિગન અને વાહનાદિવડે, વિદ્યા ભણાવવાવડે, અનેક કાર્યમા કુશળ કરવાવડે અને ગુણના આરો-

પણવડે જે પિતા પુત્રને પોતાથી અધિક કરે છે તે કેમ શ્લાઘા કરવા લાયક ન હોય ?

વિનયપાળ રાજાએ અનેક પ્રકારના દાન માન આપવાવડે પુત્રનો જન્મોત્સવ કર્યો અને પોતાના દેશમાથી કેટલાક કરો મૂકી દીધા પછી ભોજન અને અલકાર તથા વસ્ત્રાદિવડે પોતાના ગોત્રીઓને સતુષ્ટ કરીને તેની પાસે રાજાએ હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહ્યુ કે-'આ પુત્ર ગર્ભમા આવ્યો ત્યારે તેની માતાએ રત્નનો પુજ સ્વપ્નમા જોયો હતો તેથી આ પુત્રનુ નામ **રત્નપાળ** થાઓ' ગોત્રીઓએ હર્ષપૂર્વક તે વાત સ્વીકારી ત્યારબાદ તે પુત્ર પાચ ધાવથી લાલનપાલન કરાતો શુકલ પક્ષના ચદ્રમાની જેમ દિવસે દિવસે માતાપિતાના મનોરથો સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો તેની જન્મપત્રિકામા બુધ ઉચ્ચ હોવાથી રાજયોગ સ્ફુટ જણાતો હતો ગુરૂને શુક્ર કેદ્રમા રહેલા હતા અને મગળ દશમે હતો બુધ, શુક્ર ને બૃહસ્પતિ એ ત્રણમાથી એક પણ ગ્રહ જો કેદ્રસ્થાને રહેલો હોય તો તે જરૂર મહીભોક્તા (રાજા) થાય છે સૌમ્ય ગ્રહો ઉચ્ચસ્થાને હોય અને ક્રૂર ગ્રહો નીચસ્થાને રહેલા હોય, તેમજ પોતપોતાના સ્થાનમા રહેલા શુભ ગ્રહોની દૃષ્ટિવાળા હોય તો તે પુરૂષ સર્વ કાર્યનો કરનારો થાય છે જ્યોતિષીના મુખેથી પુત્રનુ આ પ્રમાણેનુ ગ્રહબળ જાણીને રાજાએ બહુ હર્ષિત થઈ તે વિષયમા વિશેષ પ્રવીણ એવા **વિદુર** નામના વિપ્રને બોલાવ્યો

અષ્ટાગ નિમિત્તનો જાણ તે પડિત હાથમા પુસ્તક લઈને રાજાની પાસે આવ્યો અને તેણે રાજાને 'ચીરજય' એવી આશીષ આપી રાજાએ આસન આપવા વિગેરેથી તેનુ સન્માન કરી

તેની પાસે ફળ મૂકી પ્રણામપૂર્વક પુત્રના લક્ષણો સબધી પૃચ્છા કરી આવેલા વિપ્રે કહ્યું કે–" હે મહારાજ ! સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં શરીર સબધી જે જે લક્ષણો કહ્યા છે, તે આપને કહુ છુ આપ સાભળો–સાત રાતા, છ ઉન્નત, પાચ સૂક્ષ્મ, પાચ દીર્ઘ, ત્રણ વિપુળ, ત્રણ લઘુ ને ત્રણ ગભીર–એમ કુલ ૩૨ લક્ષણો કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે–નખ, ચરણ હાથ, જીભ, હોઠ, તાળુ ને નેત્રના અતભાગ–એ સાત વાના જેના રક્ત હોય તે સાત અગવાળી રાજલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે કાખ, વક્ષસ્થળ, કૃકટિકા (ગળાનો હડીયો), નાસિકા, નખ અને મુખ એ છ વાના જેના ઉન્નત હોય તે ઉન્નત દશાને પામે છે દાત, ત્વચા, કેશ, આગળીના પર્વ ને નખ–એ પાચ જેના સૂક્ષ્મ હોય તે મનુષ્ય પ્રાયે પુષ્કળ લક્ષ્મીનો સ્વામી થાય છે નેત્ર, કુચનુ અતર, નાસિકા, હનુ (દાઢી) ને ભુજા આ પાચ જેના દીર્ઘ હોય તે દીર્ઘાયુ, દ્રવ્યવાન્ અને પરાક્રમી થાય છે ભાળ, હૃદય અને વદન–એ ત્રણ વાના જેના વિસ્તિર્ણ હોય તે ભૂમીશ્વર થાય છે, ગ્રીવા (ડોક), જઘા અને પુરૂષચિહ્ન એ ત્રણ લઘુ હોય તે રાજા થાય છે. સત્ત્વ, નાભી ને સ્વર–એ ત્રણ જેના ગભીર હોય તે સાત સમુદ્ર પર્યતની ભૂમિ પોતાને આધીન કરે છે આ પ્રમાણે બત્રીશ લક્ષણોનુ સ્વરૂપ જાણવુ

વળી જેનુ મસ્તક છત્રાકાર હોય, હૃદય જેનુ વિસ્તિર્ણ હોય અને કટી જેની વિશાળ હોય તે સુખ, ધન અને પુત્રવાન થાય છે મયૂર, ગજ, હસ, અશ્વ, છત્ર, તોરણ ને ચામર સદશ રેખાઓ જેના હસ્તમા હોય તે અનેક પ્રકારના સુખભોગ મેળવે છે પ્રાસાદ, પર્વત, સ્તૂપ, કમળ, અકુશ, રથ, ધ્વજ,

અને કુળ સમાન રેખા જેના હાથ કે પગના તળીયાપર હોય તે અનેક પ્રકારનુ શુભ સૂચવે છે પુરૂષને જમણે પાસે તિલ કે મડળ હોય તો તે શુભ ગણાય છે, સ્ત્રીને ડાબે પાસે હોય તો તે શુભ ગણાય છે

આ પ્રમાણે સામુદ્રિક શાસ્ત્રના બતાવેલા શુભ લક્ષણો પોતાના પુત્રના શરીરપર જોઈને રાજા બહુજ ખુશી થયા અને આવેલ વિપ્રને વાછિત દાન આપવાપૂર્વક ગજી કરીને વિદાય કર્યો

પુત્ર સાત વર્ષનો થયો એટલે રાજાએ તેને લેખશાળામા અભ્યાસ કરવા મૂક્યો કેમકે મનુષ્ય કળા અને વિદ્યા વિગેરે ગુણોવડે અલકૃત હોય તોજ શોભે છે જો કદી વિરૂપ હોય અને વસ્ત્રાલકારવડે પરિહીણ હોય તોપણ જો સદ્વિદ્યાવાન્ હોય તો રાજસભામા તેમજ વિદ્વાનોની સભામા શોભે છે-માન પામે છે

' પૂરો ભરાયેલો ઘડો શબ્દ કરતો નથી, અધુરો ઘડોજ શબ્દ કરે છે (છલકાય છે), તેમ ખરા વિદ્વાન્ હોય છે તે ગર્વ કરતા નથી, વિદ્યાવિહીન હોય તેજ બહુબોલા હોય છે ' શાસ્ત્રાધ્યયન બુદ્ધિને આધિન હોય છે, તેથી બુદ્ધિશાળી રાજપુત્રે થોડા વખતમા ઘણો વિદ્યાભ્યાસ કર્યો તેમજ છત્રીશ પ્રકારના શસ્ત્રના અભ્યાસમા પણ નિપુણ થયો અનુક્રમે તે રૂપસૌભાગ્ય-સપન્ન થવાથી તેમજ પુરૂષની બહોતેર કળાસયુક્ત થવાથી રાજાએ તેને યુવરાજપદે સ્થાપિત કર્યો રત્નપાળ મિત્રોએ પરવર્યો સતો અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરવા લાગ્યો અને શસ્ત્ર તેમજ શાસ્ત્રના વિનોદમા દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો

કન્યકુબ્જ દેશમા હસપુર નામના નગરમા **વીરસેન** નામનો રાજા ખરેખરો વીર અને મહામેનાવાળો છે તેને શીળવતી ને સૌભાગ્યવતી **વીરમતી** નામની રાણી છે તેમને સદ્ગુણોવડે મડિત **શૃગારસુદરી** નામે પુત્રી છે તેનુ મુખ ચદ્રની વિડબના કરે તેવુ, લોચન કમળનો પરિહાસ કરે તેવા, વર્ણ સુવર્ણને પણ ઝાખુ કરે તેવો, કેશનો સમૂહ ભ્રમરના સમૂહ જેવો, સ્તન હસ્તિના કુભસ્થળ જેવા, નિતબો ગુરૂ અને વાણી મધુર તેમજ મૃદુતા સ્ત્રીજાતિને શોભાવે તેવી હતી તેને સારી રીતે અભ્યાસ કરાવવાથી તે ચોસઠ કળાનુ પાત્ર તેમજ બીજી સરસ્વતી જેવી થઈ અનુક્રમે તે યૌવનાવસ્થા પામી–એટલે સારા રૂપવાળી, શીગ્રસયુક્ત, લાવણ્યરસથી ભરેલી નદી જેવી અને બીસબધી ૩૨ ગુણવાળી થઇ તે બત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે–સુરૂપા, સુભગા, ચાતા, સુવેષા, સુનેત્રા, સુગધી શ્વાસવાળી, દક્ષા, વિશિષ્ટા, સુખાશ્રયા, ન અતિમાના, ન અતિનમ્રા, મધુરભાષિણી, સલજ્જા, રસિકા, ગીતનૃત્યજ્ઞા, વાદ્યકોવિદા, સુસ્વના, અલોભી, પીનસ્તની, વૃત્તાનના, પ્રેમવતી, સ્કીતિમતી, પતિભક્તા, વિનીતા, સત્યવાચા બોલનારી, સુવ્રતા, ઉદ્દાગ, સમતોષા, ધાર્મિકી, દોષનુ આચ્છાદન કરનારી અને ક્ષાતિયુક્તા–આવા ૩૨ લક્ષણયુક્ત સ્ત્રી અગીકાર કરવા યોગ્ય સમજવી. (આમા કેટલાક શબ્દો સમજાય તેવા હોવાથી સસ્કૃતજ રાખ્યા છે)

હવે ન સ્વીકારવા યોગ્ય ૧૬ ગુણ (દોષવાળી) સ્ત્રી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી તે બતાવે છે–શુષ્કાગી, કૃપણડા, પ્રવિરલદશના (છુટા છુટા દાતવાળી), તાળુ ઓષ્ટ ને જીવ્હા જેની શ્યામ છે તેવી, પિગળ નેત્રવાળી, વક્ર નાસિકાવાળી, ખર ને

કર્કશ નખોવાળી, વામણી અથવા ઘણી લાંબી, શ્યામાંગી, નીચી ભ્રુકુટીવાળી, વિષમ કુચયુગળવાળી, રોમયુક્ત જંઘાવાળી અને ધનપુત્રવિનાની એવી સ્ત્રી વર્જવી

પીન ઉરૂવાળી, પીન ગંડસ્થળવાળી, નાના ને સરખા દાંતવાળી, કમળ જેવા નેત્રવાળી, બિંબફળ સમાન હોઠવાળી, લાંબી નાસિકાવાળી, હાથિણી જેવી ગતિવાળી, દક્ષિણાવર્તયુક્ત નાભીવાળી, સ્નિગ્ધ અંગવાળી, વૃત્ત મુખવાળી, પૃથુલ ને મૃદુ જઘનવાળી, સારા સ્વરવાળી, મનોહર કેશવાળી, સૌભાગ્યશાળી ને પુત્રવતી–આવી સ્ત્રી સ્વીકાર કરવા યોગ્ય છે અને તેવી સ્ત્રીનો પતિ પ્રાયે રાજા થાય છે

અહીં સર્વકળાસંપન્ન શૃંગારસુંદરીને યૌવનાવસ્થા પામેલી જોઈને તેના પિતા રાજા વીરસેન વિચારે છે કે–' આ પુત્રીને કોના કુળમાં, કયા સ્થળમાં ને કોને આપશું ?' પુત્રી જન્મતા શોક ઉપજાવે છે, મોટી થાય છે ત્યારે કોને આપશું ? તે ચિંતા થાય છે, અને આપ્યા પછી તે સુખી થશે કે કેમ ? તેની ચિંતા રહે છે–અર્થાત્ પુત્રીના પિતાને તે નિરંતર દુઃખદાયકજ છે વળી કહ્યું છે કે–" મૂર્ખ, નિર્ધન, દૂર રહેનાર, શૂરવીર અને મોક્ષના અભિલાષી તેમજ ત્રણગણાથી વધારે ઉમરવાળા વરને કન્યા ન આપવી કુળ ને જાતિથી હીન, માતાપિતાનો વિયોગી, સ્ત્રીયુક્ત અને પુત્રોવાળા પુરૂષને કન્યા ન આપવી અત્યંત ધનાઢ્ય, અતિ શાંત, અતિ દ્વેષી, સરોગી અને વિકળાંગ પુરૂષને કન્યા ન આપવી કુશીલ, ચોર, જુગારી, મદિરાપાની, વિદેશી ને સ્વગોત્રીને કન્યા ન આપવી ખાધરોગા, અંધ, મૂર્ખ, નિરંતર

પેદા કરીને (રોજનુ રોજ) ખાનારો, ઘણાનો વૈરી અને અપવાદનુ ભાજન—એવાને કન્યા ન આપવી. કુળ, શીળ, સનાથતા, વિત્ત, વિદ્યા, શરીર ને વય-ઇત્યાદિ જોઇને કન્યા આપવી-પછી તો તેને ભાગ્યાધીન સમજવી (જેવા ભાગ્ય હોય તેવુ સુખ દુ ખ પામે)

રાજા વિચારે છે કે-"આ પુત્રીના સદ્‌ગુણોને યોગ્ય એવો વર શી રીતે મળશે? અથવા સ્વયવરજ કરૂ કે જેથી એની સ્વેચ્છાએ વર વરી લેય" આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ સ્વયવર-મડપ કરાવ્યો અને અનેક રાજપુત્રોને આમત્રણ મોકલ્યા ઘણા રાજપુત્રો આવ્યા પિતાના આદેશથી રત્નપાળ પણ ત્યા આવ્યો એકદર હજારો મડળિક મહાન્ રાજાઓ ત્યા એકઠા મળ્યા રમણિક હવેલીઓમા ઉતારા આપીને, પ્રિયવચનવડે આદર આપીને, નમ્રતા બતાવીને, શય્યા આસન વિગેરેની સગવડ કરાવીને રાજાએ તે સર્વેનો સારી રીતે સત્કાર કર્યો રાજાઓના સત્કારને નિમિત્તે હીમાલય જેવડા મોટા પકવાનોના ઢગલાઓ કરાવ્યા તેમજ શાળ વિગેરે ધાન્યના ઢગલા પણ વૈતાઢ્યના શિખર જેવા કરાવ્યા

અનુક્રમે લગ્નદિવસે શૃગારસુદરી સુદર વસ્ત્રાભરણથી ભૂષિત થઇને લગ્નમડપમા આવી રૂપવડે જેણે રભાને જીતી છે, શાસ્ત્રાભ્યાસવડે સરસ્વતિને જીતી છે, ગુણવડે ગૌરીને જીતી છે, લક્ષણલક્ષિત દેહવડે લક્ષ્મી સમાન છે-એવી અનેક ગુણોવડે અલકૃત સાક્ષાત્ મોહનવેલી જેવી તે કન્યા વરમાળા હાથમા લઇને સ્વયવરમડપના મધ્યમા આવીને ઉભી રહી પછી ત્યા જે જે રાજાઓ આવ્યા હતા તેને પ્રતિહારીએ તેના રાજ્યાદિકના વર્ણન

સાથે ઓળખાવ્યા પરિણામે પૂર્વભવના પ્રેમાનુબધથી તેણીએ રત્નપાળના કઠમા વરમાળા આરોપણ કરી તે જોઈને રત્નપાળના પ્રતિસ્પર્ધી તેમજ તેના કરતા વધારે ઋદ્ધિવાળા અનેક રાજાઓ તેનાપર ક્રોધાયમાન થયા અને લડવા માટે તૈયાર થઈ ગયા તેઓનુ એક દર ત્રીશ અક્ષોહિણી સૈન્ય એકત્ર મળ્યુ 'દશ હજાર હાથી, તેથી દશગુણા રથ, તેથી દશગુણા અશ્વ અને તેથી દશગુણા પદાતિવડે એક અક્ષોહિણી થાય છે' અથવા '૧૧ હજાર હાથી, ૨૧ હજાર રથ, નવલાખ યોદ્ધા દશલાખ અશ્વ અને ૩૬ લાખ ઉદાર સેવકોવડે એક અક્ષોહિણી કહેવાય છે'

બધા શત્રુરાજાઓ સમુદાયે એકઠા મળીને લાખોની સખ્યામા યોદ્ધાઓ સાથે એકલા રત્નપાળની સામા લડવા તૈયાર થયા રત્નપાળ પણ પરાક્રમી હોવાથી એકલો છતા તેઓની સામે લડવા તૈયાર થઈ ગયો તે વખતે વીરસેન રાજા મનમા વિચારવા લાગ્યો કે–"અરે! આ અકાળે લગ્નને અવસરે અનર્થ શુ ઉત્પન્ન થયો? આ તો ભોજનને અવસરે ઉત્પાત મડાણો! કહ્યુ છે કે– "પુષ્પવડે પણ યુદ્ધ ન કરવુ તો તીક્ષ્ણ એવા આયુધોવડે તો શેનુજ કરાય? કેમકે યુદ્ધમા વિજયપ્રાપ્તિનો સદેહ છે અને પ્રધાનપુરૂષોનો ક્ષય થાય તે તો નિર્ધાર છે"

અહીં મહા રૌદ્ર યુદ્ધ પ્રવૃત્ત થવાથી વીરસેન રાજાએ સધીપાળકોને તેનુ નિવારણ કરવા મોકલ્યા પણ તેઓ નિવર્ત્યા નહીં તે વખતે શૃગારસુદરી વિચારવા લાગી કે–" આવુ ઘોર યુદ્ધ મારે અર્થે મડાણુ તેથી હુ તો કાળરાત્રી જેવી થઈ પડી હુ આ રાજકુળમા ઉત્પન્ન થઈને કુળનો નાશ કરનારી

વિષવલ્લી જેવી થઇ, માતાપિતાની બુદ્ધિ આમા ચાલતી નથી અને મારી ભાગ્યવતા પણ ભગ્ન થઈ ગઇ છે મ ગ્રામથી હિસાદિક મહા પાપ થાય છે તે બધુ મને લાગે છે, કારણકે તેની કાર્ણિક હુ છુ કર્મના દોષથી ચદ્રની જેમ અત્યારે મને આ લાછન લાગ્યુ છે અહો ! અત્યારે મારી નિર્મળ જાતિ મલિન થઇ છે અને નિષ્કલક એવુ મારૂ કુળ કલકિત થયુ છે ” આ પ્રમાણે વિચારતી મુનિની જેમ મૌનપણાનો આશ્રય કરીને તે સર્વના ક્ષેમને માટે શાતિ થવાનો ઉપાય ચિતવે છે, તેવામા ત્યા સુબુદ્ધિ નામનો રાજ્યમત્રી આવ્યો તેને કન્યાએ પૂછ્યુ કે–“આ સગ્રામ બધ થાય તેવો કોઈ ઉપાય છે કે જેથી આ બધા રાજાઓ શાત થાય ? જે વાત પરાક્રમથી સાધ્ય ન હોય તેમા બીજો ઉપાય કરવો જોઇએ કારણ કે તેવીજ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે અને હાસીપાત્ર થવુ પડતુ નથી પૂર્વે પણ એક મત્રીએ બુદ્ધિના વ્યાપારથી પોતાના રાજાનુ રાજ્ય પાછુ વાળ્યુ હતુ તેની કથા આ પ્રમાણે છે–

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામના નગરમા પૂર્વે **નરવાહન** નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને **જ્ઞાનગર્ભ** નામનો મત્રી બૃહસ્પતિ જેવો બુદ્ધિમાન્ હતો તે રાજાને ત્યા અન્યદા પુત્રોત્પત્તિ થઇ, તેની છઠ્ઠીને દિવસે ષષ્ઠિજાગરણનો ઉત્સવ આરભ્યો તે દિવસે વિધાતા આવીને શુ લેખ લખે છે ? તે જાણવાની અભિલાષાથી જ્ઞાનગર્ભ મત્રી ગુપ્તપણે દીપકની પાછળ રહ્યો મધ્ય રાત્રીએ દૈવે આવીને તેના લેખ લખ્યા અને આ પ્રમાણે કહ્યું કે–“ આ રાજપુત્ર આખેટકની (પારધીપણાની) ક્રિયાવડેજ આજીવિકા કરશે ! તેમા પણ તેને એક જીવજ મળશે, વધા-

તેની પ્રાપ્તિ થશે નહીં " આ પ્રમાણે સાભળીને જ્ઞાનગર્ભ મત્રી ચિતવવા લાગ્યો કે-' જુઓ ! રાજપુત્રનુ પણ કર્મ-ચેષ્ટિત કેવુ આશ્ચર્યકારી છે!'

ત્યારપછી વળી તે રાજાને બીજો પુત્ર થયો તેની છઠ્ઠીને દિવસે પણ મત્રી તેજ રીતે પ્રચ્છન્નપણે રહ્યો તેના લેખ લખ્યા બાદ દૈવે કહ્યુ કે-" આ રાજપુત્ર બળદનો વહન કરનારો અને ઘાસ વેચીને આજીવિકા કરનારો થશે તેને એક બળદજ મળશે, બીજો મળશે નહી " ત્યારપછી ત્રીજી પુત્રી આવી તેના લેખમા વિધાતાએ એવુ લખ્યું કે-" આ રાજપુત્રી વેશ્યા થશે પણ એક પુરૂષજ તેને મળશે, વધારે નહી મળે "

આ પ્રમાણે ત્રણેના લેખ સબધી હકીકત જાણીને મત્રી ઘણો દુખી થયો કેટલોક કાળ વીત્યા પછી રાજાના પીતરાઈઓએ રાજાને હણીને રાજ્ય લઇ લીધુ એટલે તેના પુત્ર પુત્રી ત્રણે જણા ત્યાથી નાસી ગયા અને અનુક્રમે વિધાતાએ લખેલા લેખ પ્રમાણે કાર્યો કરવા લાગ્યા કેટલોક વખત ગયા પછી મત્રી તેની તજવીજ કરવા નીકળ્યો ફરતા ફરતા પ્રથમ રાજપુત્ર તેને મળ્યો તેને પારધીપણુ કરતો જોઈ મત્રીએ તેને ઓળખીને કહ્યુ કે-' આ શુ કરો છો ?' રાજપુત્રે કહ્યુ કે-' આ પારધીપણુ કરતા છતા પણ એકથી વધારે જીવ મળતો નથી, તેથી મહાકષ્ટે આજીવિકા ચલાવુ છુ ' મત્રીએ તેને કહ્યુ કે-'હુ તમને હિતકારી વચન કહુ તે સાભળી તે પ્રમાણે વર્તો તમારે ભદ્રજાતિનો હાથી મળે તોજ તેને મારવો કે જેના મસ્તકમાથી મહામૂલ્યવાન્ મોતી નીકળે છે વિધિએ તમને એક જીવ મળ-

વાનુ લખ્યુ છે, તો તેને તમને એક જીવ આપવોજ પડશે. એવો હાથી દરરોજ મળવાથી તમે થોડા વખતમા મારા દ્રવ્યવાન્ થઇ જશો ।" તેને આ પ્રમાણે કહી કબુલ કરાવીને પછી મત્રી બીજા રાજપુત્રની શોધમા નીકળ્યો

આગળ જતા કોઈ નગરમા તેને ચતુષ્પથમા તે રાજપુત્ર મળ્યો મત્રીએ ઓળખ્યો તેની પાસે બળદ હતો અને તેની ઉપરનો ઘાસનો ભારો વેચવા તે ઉભો હતો તેની હકીકત જાણીને મત્રીએ તેને સલાહ આપી કે-' તમારે દરરોજ ઘાસસાથે બળદ પણ વેચી નાખવો એટલે વિધાતાએ તમારા ભાગ્યમા લખેલુ હોવાથી તેને દરરોજ નવો બળદ તમને આપવો પડશે આ પ્રમાણે થવાથી થોડા વખતમા તમારી પાસે દ્રવ્ય એકઠુ થશે " તેને આ પ્રમાણે સલાહ આપીને પછી મત્રી રાજપુત્રીની શોધ માટે આગળ ચાલ્યો

એક નગરમા જતા કેટલીક વેસ્યાઓથી પરવરેલી પોતાની રાજપુત્રીને તેણે દીઠી તે જોઈ આખમા આસુ લાવીને મત્રીએ તેને પૂછ્યુ કે-"હે વત્સે ! તારી આ શુ દશા ?" તે બોલી કે-" પાપનો ઉદય હે મત્રી ! આ પ્રમાણે અકાર્ય આચરતા સતા પણ એક ઉપરાત બીજો પુરૂષ મળી શકતો નથી, જેથી દ્રવ્યપ્રાપ્તિ પણ થતી નથી તે સાભળી મત્રી બોલ્યો કે-" મારી એક સલાહ સાભળ ! તને જે પુરૂષ સો સોનૈયા આપે તેની સાથેજ તુ બેસજે, બીજા સાથે બેસીશ નહી તારા ભાગ્યમા એક પુરૂષ મળવાનુ લખેલ હોવાથી દરરોજ સો દીનાર આપનાર એક પુરૂષ વિધાતાએ આપવોજ પડશે " આ પ્રમાણે ત્રણેને જુદી જુદી સલાહ આપીને મત્રી પોતાને ઘરે આવ્યો

આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસો વ્યતિક્રમ્યા પછી એકદા રાત્રીએ મંત્રીની પાસે વિધાતાએ આવીને કહ્યું કે-" હે બુદ્ધિમાન્ મંત્રી ! તું તો સલાહ આપીને નિશ્ચિત થયો અને મને ઉપાધિમાં નાખ્યો 'દંડને એવી પ્રેરણા કરી કે જેથી વારંવાર વાજીંત્ર ઉપર તે અથડાયાજ કરે ' હે મિત્ર ! હવે તું આ બંધનમાથી મને મુક્ત કર હું દરરોજ જાતિવંત હાથી, બળદ અને સો દીનાર આપનાર પુરૂષ ક્યાથી આપું ? " મંત્રીએ કહ્યું કે-" હે દેવ ! મે ' વાડે લાકડે વાડો વે ' એવી લોકકહેવત પ્રમાણે કર્યું છે " વિધાતા કહે કે-" હે મહા બુદ્ધિમાન્ ! મને કાંઈક બીજું કામ બતાવ તે હું કરી આપું અને આમાથી મને છુટો કર " મંત્રી બોલ્યો કે-"તો હે દેવ ! એ રાજપુત્રોને તેના પિતાનું રાજ્ય પાછુ આપ, એટલે તું છુટો થઈ જઈશ અને આનંદથી રહી શકીશ " પછી વિધાતાની સહાયથી મંત્રી બન્ને રાજપુત્રો અને રાજપુત્રીને પોતાના નગરમાં લઈ આવ્યો અને રાજ્ય પચાવી પડેલા શત્રુઓને કાઢી મૂકયા મોટા રાજપુત્રને રાજ્ય ઉપર સ્થાપન કર્યો અને નાનાને યુવરાજપણે રાખ્યો "

આ પ્રમાણેની કથા કહીને શૃંગારસુંદરી બોલી કે-" હે મંત્રી ! જેમ તે બુદ્ધિમાન્ મંત્રીએ બુદ્ધિચાતુર્યથી ગયું રાજ્ય પાછું વાળ્યું તેમ તમે એવી યુક્તિ કરો કે જેથી આ રાજાઓ વચ્ચે થતો વિગ્રહ શાંત થાય "

પછી મંત્રીએ કોઈ ન જાણે તેમ રાજમહેલથી કીલ્લાની બહાર સુધી સુરંગ કરાવી અને તે સુરંગના દ્વાર ઉપર ચીતા ખડકાવી તે ચીતા ઉપર રાજકન્યાને બેસાડીને પછી બધા રાજા-

એને ત્યા બોલાવી કહ્યુ કે-" હે રાજાઓ ! જેને આ કન્યાનો ખપ હોય તે તેની સાથે ચીતામા પ્રવેશ કરો. જે પ્રવેશ કરશે તેને આ રાજકન્યા આપવામા આવશે " આ હકીકત સાભળીને બધા રાજાઓ નીચુ જોઈ રહ્યા એટલે મૂળ પ્રપચને જાણનાર રત્નપાળ ચીતા ઉપર ચડયો અને રાજપુત્રીની સાથે તેના બીલમા ઉતરી પડી રાજમહેલમા આવ્યો અહી દાસીઓએ ચીતા સળગાવી મૂકી બીજે દિવસે કન્યા સહિત રત્નપાળ પ્રગટ થયો એટલે લોકોએ તેને મોટો પ્રભાવશાળી માન્યો પછી ત્યા આવેલા બધા રાજાઓ ફાળ ચૂકેલા વાનરની જેમ હતાશ અને શ્યામમુખવાળા થયા સતા પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા

ત્યારપછી સારે દિવસે રાજાએ રત્નપાળ અને શૃ ગારસુ દરીનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો કરમોચનમા રાજાએ અર્ધ રાજ્ય આપ્યુ રત્નપાળ લગ્ન પછી દશ દિવસ સુધી ત્યા રહ્યો પછી તેણે પોતાના રાજ્યમા જવા માટે પોતાના શ્વસુરની આજ્ઞા માગી રાજાએ તેની સાથે આવેલા સર્વને યોગ્ય દાનસન્માનવડે સતોષ પમાડીને રત્નપાળને સ્વદેશમા જવાની રજા આપી તેઓ વિદાય થયા એટલે કેટલાક પ્રયાણ (મુકામ) સુધી રાજા વળાવવા ગયા પછી પાછા વળતી વખત તેમણે પોતાની પુત્રીને હિતશિક્ષા આપી કે-" હે વત્સે ! પતિની સાથે નિષ્કપટપણે વર્તજે, નણદ સાથે નમતી રહેજે, સાસુની ભક્ત બનજે, બ ધુવર્ગ સાથે સ્નેહવાળી રહેજે, પરિજન ઉપર વાત્સલ્ય રાખજે, સપત્ની (શોકય) ઉપર પણ પ્રેમ રાખજે, પતિના મિત્રોની સાથે અત્ય ત નમ્રતા રાખજે, પતિના શત્રુ કે દ્વેષી ઉપર દ્વેષી રહેજે-આ પ્રમાણેનુ ભર્ત્તાર વિગેરે સાથેનુ વર્તન ઔષધ વિનાનુ સર્વને પ્રેમ ઉ પન્ન કરનાર

સાધન છે હે વત્સે ! પોતાના સ્વામીના ચરણકમળને કદાપિ પણ છોડવા નહી ઇષ્ટ દેવની જેવુ તેનું ધ્યાન કરવુ તેમજ તેની સેવા કરવી દુર્મનવાળા તો કદાપિ પણ થવુ નહીં પતિની અનુગામી સ્રી ચદ્રયુકત નાનીની જેવી શોભે છે તેથી હે સુતા ! તારે નિરતર પતિના ચિત્તની અનુવૃત્તિ પ્રમાણે વર્તનાર થવુ બીજા ગમે તેટલુ આપે તોપણ પિતા, ભ્રાતા, પુત્ર બધા પરિમિત આપનારા છે, અપરિમિત આપનાર તો એક ભત્તારજ છે તો તેની પૂજા કોણ ન કરે ?"

આ પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારની હિતશિક્ષા આપીને રાજા પાછા વળ્યા અને રત્નપાળ કુમાર પોતાને સ્થાને પહોચ્યા તેના પિતાએ આ વરવધુનો પ્રવેશમહોત્સવ ઘણી ધામધુમ સાથે કર્યો અને મગળકારી વરવધુએ શહેરમા પ્રવેશ કરીને માતા પિતાના ચરણમા નમસ્કાર કર્યા-પગે પડ્યા પછી શ્રૃગારસુદરી ખાસ સાસુના ચરણમા પડી તેનુ રૂપ જોવા માટે અનેક સ્રીઓ ત્યા આવી તેને જોઇને તેઓ અદર અદર વાત કરવા લાગી કે-" આ તે શુ વિદ્યાધરી છે ? દેવાગના છે ? નાગકુમારી છે ? લક્ષ્મી છે ? કિન્નરી છે ? કે પાર્વતી છે ? આવી તો દેવાગના, નાગકુમારી, કિન્નરી, ખેચરી કે પાવતી પણ જોવામા આવતી નથી આ તો સાક્ષાત્ રૂપનો ભડાર એવી કન્યા રત્નપાળ રાજ કુવરને ભોગ્ય અને યોગ્ય મળી છે "

" મધુર વાચાવડે કરીને જાણે અમૃતને વરસતી હોય તેવી, પ્રસન્ન મુખવાળી, વિનયવડે નમ્ર, શીળવડે સરલ, સૌભાગ્ય ને લાવણ્યની ભૂમિ જેવી, પતિને જીવિત સમાન વહાલી, પુનવતી,

પુણ્યસંપદાવડે અંતદ્રવ્યવાળી અને પુણ્યાઢ્ય એવી સુવધુ લક્ષ્મીની જેમ પોતાના ચરણકમળવડે ગૃહને પવિત્ર કરે છે ”

રત્નપાળ કુમાર શૃંગારસુંદરીની સાથે દેવની જેમ સુખભોગ ભોગવે છે અને માતાપિતાના ચરણકમળને નિરંતર ભ્રમરની જેમ સેવે છે કહ્યું છે કે-‘ તેજ પુત્રો કહેવાય કે જે પિતાના ભક્ત હોય, માતાના વચનના કરનારા હોય અને નિરંતર પોતાના કુળાચારમાં રક્ત હોય-તે શિવાયના બીજાને તો ઉદરના કીડા સમાન જાણવા ’ દીપક તો પોતાના તેજવડે પ્રત્યક્ષ એવા પદાર્થોનેજ પ્રકાશિત કરે છે, પરંતુ નિષ્કલંક એવો પુત્ર તો પરોક્ષ એવા પૂર્વજોને પણ દીપાવે છે-શોભા આપે છે કુળદીપક એવો પુત્ર સૂર્યની જેમ સ્વજનોરૂપી કમળને ઉલ્લાસ પમાડે છે-વિકસ્વર કરે છે અને પિતાની કીર્ત્તિને, ધર્મને અને ગુણને વૃદ્ધિ પમાડે છે કૃષ્ણ કહે છે કે-‘ હે અર્જુન ! જે માતાપિતાના ભક્ત છે, ગુરૂ ને ગોત્રીનો વિનય કરનાર છે અને દુર્ભિક્ષના સમયમાં અન્ન આપનાર છે, તેજ પુરૂષ ઉત્તમ કહેવાય છે ’ જેમ ધર્મમાં દયાધર્મ, ગુણમાં દાન અને પ્રિય વસ્તુઓમાં સ્વાદુ અન્ન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તેમજ પૃથ્વીપર ઉપકારકમાં મેઘ અને તીર્થમાં માતાપિતા શ્રેષ્ઠ ગણાય છે અર્થાત્ માતાપિતા શ્રેષ્ઠ તીર્થરૂપ છે

અન્યદા તે નગરીએ **સુમિત્ર** નામના આચાર્ય પધાર્યા વનપાળકે રાજાને વધામણી આપી અને રાજા વંદન કરવા ગયા આચાર્ય મહારાજને વિધિપૂર્વક વંદન કરીને રાજા તેમની પાસે બેઠા એટલે ગુરૂમહારાજે વૈરાગ્યપૂર્ણ ધર્મદેશના આ પ્રમાણે આપી

"ભો ભ વ્યો ! આ ભવસમુદ્ર મહાન્ અને અગાધ છે, તેનો પાર પુણ્યરૂપી પ્રવહણ શિવાય પામી શકાય તેમ નથી તેમા પણ સામ્યપણારૂપ ધર્મવિના વિદ્યાવડે, તપવડે કે તીર્થયાત્રાવડે નિવૃત્તિ (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ થઇ શકે તેમ નથી તેથી સામ્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો, બીજા વિકલ્પો કરવા નહીં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે-હોમ કર્યા વિના, તપ તપ્યાવિના અને કાઇ પણ દાન દીધા વિના આશ્ચર્ય છે કે અમૂલ્ય એવી નિવૃત્તિ સામ્યમાત્રવડે પ્રાપ્ત થાય છે જુઓ ! પૂર્વે એક કન્યાને માટે અનેક પ્રકારના કષ્ટ સહન કરનારને તે ન મળી, પણ ત્યાંજ રહીને તેને આહારના પિંડ આપનારને તે મળી તે કથા આ પ્રમાણે-

શ્રીપુર નામના નગરમા ચંદન શ્રેષ્ઠિને નંદા નામની એક પુત્રી ગુણોના સ્થાનરૂપ હતી તે બાળિકા છતા પણ કુળને શોભાવનાર પ્રદીપની કળિકા જેવી હતી તે પાણિગ્રહણયોગ્ય થઇ ત વખતે બહારગામ ગયેલા તેના માતા, પિતા, બંધુ અને કાકાએ જુ જુદા શ્રેષ્ઠિપુત્રોસાથે તેનો સંબંધ જોડ્યો. પિતાએ એક નગરના મોટા ગૃહસ્થના પુત્રને આપી, કાકાએ બીજા નગરમા પોતાના મિત્રના પુત્રને આપી, માતાએ પોતાના પિતાના નગરમા પોતાની વહાલી સખીના પુત્રને આપી અને ભાઇએ બીજા કોઇ નગરમા એક મહાગુણવાન્ શ્રેષ્ઠિપુત્રને આપી તે ચારે જણાઓએ પોતાને નગરે આવીને પોતે કન્યા આપ્યા સંબંધી વાત ઘણા હર્ષિત થઇને પરસ્પર કરી પછી તો પરસ્પરની સ્પર્ધાથી અને મોટા વિસંવાદથી પરસ્પર કલહ ઉત્પન્ન થયો દરેક કહેવા લાગ્યા કે-'અમારૂં કરેલું કોઇપણ રીતે અન્યથા થાયજ નહીં ' પછી લગ્નદિવસ મુકરર કરીને ચારે જણાએ

પોતપોતાના ઠરાવેલા વરને ખબર આપ્યા અને તેના સત્કારની તેમજ વિવાહની ગોઠવણ કરવા લાગ્યા ચારે વર એકજ દિવસે ત્યા આવ્યા અને દરેકની સાથે વાહનો તેમજ પરિવાર વિશેષ હોવાથી નગરની બહાર રહ્યા પછી વિવાહને અવસરે ચારે વર તૈયાર થઇને પરણવા આવ્યા તે વખતે પરસ્પર વિવાદ થવાથી રોષવડે કરીને સન્નદ્ધબદ્ધ થઈ અન્યોઅન્ય યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ ગયા

તે વખતે પરસ્પર પુરૂષક્ષય કરનાર તેમનો યુદ્ધસરભ તેમજ માતાપિતા વિગેરેને પરસ્પર થયેલો વિરોધ જોઇને નદા વિચારવા લાગી કે-"મને ધિક્કાર છે ! કે જેને માટે આવો અનર્થ ઉત્પન્ન થયો છે, તો હવે મારા મરણથીજ સર્વનો ક્લેશ શમે તેમ છે, તે શિવાય શમે તેમ જણાતુ નથી" આ પ્રમાણે વિચારીને નગરબહાર ચિતા ખડકાવી દુ ખી થયેલા સજ્જનોના દેખતા તેણે અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો, તે વખતે એક વરે તો તેની સાથેજ અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો બીજો એક વર વૈરાગ્ય પામી દેશાતરમા ચાલ્યો ગયો, ત્રીજો વર તેના અસ્થિ લઇને તીર્થમા નાખવા ગયો ચોથો વર તો તેની સસ્કારભૂમિ પાસેજ ત્યાગી થઇને બેઠો, અને નગરમાથી ભિક્ષા માગી લાવી તેને પિડ આપીને પછી પોતે ખાવા લાગ્યો પ્રિયાવગર મોહથી અહર્નિશ ત્યાજ બેસી રહેવા લાગ્યો

હવે દેશાતર ગયેલા વરે કોઈ સ્થાનેથી સજીવિની વિદ્યા મેળવી, એટલે તેણે ત્યા આવી તેના બાકી રહેલા અસ્થિ ઉપર વિદ્યામત્રિત જળ છાટ્યુ, જેથી તે કન્યા તત્કાળ સજીવન થઇ,

તે સાથે તેની ભેળો મરણ પામેલો વર પણ સજીવન થયો તીર્થે ગયેલો વર પણ ત્યા આવી પહોચ્યો અને પાછા ચારે વર તે કન્યાસબધી વિવાદ કરવા લાગ્યા સ્વજનો એકઠા થયા નગરના લોકો તથા રાજપુરૂષો આવ્યા પરતુ તેના વિવાદનો નિર્ણય કોઇ કરી શકયુ નહીં. તેવામા ત્યા આવેલા એક મહા બુદ્ધિશાળી પ્રૌઢવયવાળા પુરૂષે તેમની હકીકત સાભળીને આ પ્રમાણેનો નિર્ણય સ્પુટ કર્યો તે બોલ્યો કે–" તીર્થે અસ્થિ નાખવા ગયો તે તો પુત્ર કહેવાય, સાથે જીવતો થયો તે ભાઇ કહેવાય, જીવાડનાર–જન્મ આપનાર પિતા કહેવાય, બાકી જે તેના મૃત્યુસ્થાને બેસી રહ્યો અને નિરતર પિંડ આપ્યો તેજ પતિ થવાને યોગ્ય કહેવાય લોકોમા પણ જે ભરણપોષણ કરે તેજ સ્વામી કહેવાય છે " આ પ્રમાણેનો તેનો નિર્ણય સર્વ જનોએ સ્વીકાર્યો અને ત્રણે વરો પણ પોતપોતાનો વિવાદ છોડીને સ્વસ્થાને ગયા એટલે પછી ચોથા વર સાથે તેનુ પાણિગ્રહણ કરાવવામા આવ્યુ "

આ કથા ઉપરથી સાર એ લેવાનો છે કે–' જેમ વિદ્યા મેળવવાથી કે કષ્ટ કરવાથી સ્વામી થવાણું નહીં, પણ નિરતર ભોજન આપવાથી સ્વામી થવાણુ, તેમ સામ્યભાવથીજ નિવૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે–તે શિવાયના અન્ય કષ્ટોથી થતી નથી '

વિદ્યાવિનાનુ તત્ત્વજ્ઞાન, શમ રહિત તપ અને મન સ્થૈર્ય વિના તીર્થયાત્રા વ ધ્યા સ્ત્રીની જેમ વ ધ્ય (નિષ્ફળ) છે જેટલા કર્મ કરોડો જન્મમા તીવ્ર તપસ્યા કરવાવડે જીવ ખપાવી શકે છે તેટલા કર્મો સામ્યભાવનુ આલબન કરવાથી ક્ષણાર્ધમા

ખપાવી શકે છે વીતરાગનુ ધ્યાન કરવાથી જેમ મનુષ્ય વીતરાગ થાય છે તેમ સમસ્ત અપધ્યાનને નિવારીને ભ્રામરધ્યાન[૧] નો આશ્રય કરવાથી મનુષ્ય ઉચ્ચ સ્થિતિને પામે છે સ્થાનમા, માનમા, જનમા, અરણ્યમા, સુખમા તેમજ દુ ખમા વીતરાગપણાનો-વીતરાગના ધ્યાનનો અભ્યાસ કરવાથી મન તેમાં લયલીન થઈ જાય છે જેમ પુષ્પમા ગધ, દુધમા ઘૃત અને કાષ્ટમા તેજ (અગ્નિ) રહેલ છે તેમ જીવમા જ્ઞાન રહેલુ છે, પરતુ તે તદ્યોગ્ય પરિકર્મ કરવાવડે વ્યક્ત થઈ શકે છે પાપરૂપ દાવાનળના ઓઘનુ શમન કરવાને ઘનાવળીતુલ્ય, સુકૃતની શ્રેણિરૂપ કલ્પલતાની પૃથ્વીતુલ્ય અને વિશદ ધર્મને પ્રસવનાર માતાતુલ્ય સ્ફુરાયમાન ગુણગણવાળી કરૂણા ચીરકાળ જયવતી વર્તે છે ”

આ પ્રમાણેની દેશનાને અતે રાજાએ પૂછયુ કે-“ હે ભગવન્ ! મારૂ આયુષ્ય કેટલુ છે ? તે સત્વર કહો, તે જાણવાને હુ અત્યત ઉત્સુક છુ ” આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-“ હે નૃપ ! હે મહારાજ ! જે કાર્ય સાધવુ હોય તે સત્વર સાધો, કેમકે તમારૂ આયુષ્ય એક મહિનાથી વધારે નથી ” આ પ્રમાણે ગુરૂમુખથી સાભળીને તરતજ રાજાએ સ્વસ્થાને જઈ પુત્રને રાજ્યપર સ્થાપન કરી આ પ્રમાણે શિખામણ આપી-“ હે પુત્ર ! તારે દ્યુતાદિવ્યસન, ખળની સગતિ, વિશ્વાસીનો ઘાત, વેષનો આડબર, શક્તિવાળા સાથે કલહ, આશ્રિત ઉપર કોપ, અન્યાયનુ કથન, કરેલાનો અપલાપ, દોષ સબધી અસત્ય પ્રલાપ

---

૧ ભ્રમરઈલિકા (ઈયળ)ને ચટકો ભરવાથી ઈલિકા તેનુ ધ્યાન કરે છે, તે ધ્યાન તીવ્ર હોવાથી ઇલિકા ભ્રમર થઇ જાય છે. તે ધ્યાનને ભ્રામરધ્યાન કહે છે

અર્થાત્ કોઈની ઉપર અસત્ય દોષારોપણ, સ્વશ્લાઘા, પરદ્રોહગર્ભિત અને નિદીત કાર્ય—એ સર્વનો ત્યાગ કરવો " આ પ્રમાણે પુત્રને શિક્ષા આપીને, યથાવિધિ દાન આપીને તેમજ મંત્રી વિગેરેને ભલામણ કરીને રાજાએ ગુરૂમહારાજ પાસે આવી ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું અને ચીરકાળ પર્યંત નિરતિચાર ચારિત્ર પાળીને પ્રાતે મોક્ષે ગયા

હવે રત્નપાળ રાજા સુખે સુખે પ્રજાનુ પાલન કરતા સતા આનદથી રહે છે શૃંગારસુંદરી વિગેરે હજારો તેને રાણીઓ થઈ છે, તે સર્વની સાથે આઠ પ્રકારના સુખભોગ ને આનંદ ભોગવે છે તે આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે—સુગંધ, સુવસ્ત્ર, ગીત, તાબુલ, ભોજન, વાહન, મંદિર ને શય્યા ઉત્તમ પુરૂષોએ તદુપરાત સુભોજ્ય, ગીત, કાવ્ય, કથા, કાચન ને કામિની આ છ પ્રકારના સુખો કહ્યા છે વિષયાર્ણવમા નિમગ્ન એવો તે રત્નપાળ બીજુ કાંઈ જાણતો નહોતો, તે તો નિશ્ચિંતપણે સ્ત્રીઓમા તેમજ ગીત નૃત્યાદિ જોવામાજ તત્પર હતો તે જય નામના મંત્રીની ઉપર રાજ્ય સબધી તમામ ચિંતા ને તમામ ભારનુ આરોપણ કરીને શક્રની જેમ નિશ્ચિંત થઈને રહ્યો હતો શૃંગારસુદરીની સાથે વિષય સબધી સુખ—દોગુદક દેવોની જેમ ભોગવતો સતો દિવસો વ્યતિક્રમાવતો હતો 'અપત્ય, અગસેવા, ભોગ, સ્વજનોનુ ગૌરવ અને ગૃહકર્મનો નિયોગ—આ પાચ સ્ત્રીરૂપ વેલડીના ફળો છે'

ગુણે કરીને રત્નાકર જેવા રત્નપાળને પણ અત્યત વિષયસેવન દોષોત્પત્તિ માટે થયુ સર્વથા નિર્મળ કોણ રહ્યુ છે? જુઓ! ચદ્રમાં લાછન, હિમગિરિમા હિમ, સમુદ્રના જળમા ક્ષારપણુ, સૂર્યના કીરણોમા તીક્ષ્ણતા, મલયજમા જડતા, જળમાં

પંક, હાથિણી દુધવિનાની, અહિલતિકા પુષ્પફળવિનાની—આ પ્રમાણે દુર્દેવે આ જગતમાત્રને વિડબિત કરેલ છે—રત્નમાત્રને દૂષિત કર્યા છે સસારમા પણ સર્વકાર્યમા સમભાવ શુભને આપનાર છે, તેથી સચ્યોએ રત્નપાળને વધારે પડતા વિષયસુખથી પાછા ઓસરવામાટે ઘણીરીતે નિષેધ કર્યો પણ રાજા તે વ્યસન ત્યજી શક્યો નહી 'પ્રાણીને પુણ્યપાપના અનુભાવ પ્રમાણેજ સુખદુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, બુદ્ધિ કર્માનુસારે થાય છે અને સિદ્ધિ પણ તે અનુસારેજ થાય છે ' આ પ્રમાણે થવાથી મત્રી પૂર્વે પણ રાજ્યમા લુબ્ધ તો હતોજ તેમા પણ જ્યારે તેને રાજ્ય સોપી દેવામાજ આવ્યુ ત્યારે પછી શુ કહેવુ ? બીલાડાને રક્ષણ માટે દુધ સોપવાની કહેવત પ્રમાણેજ થયુ

અન્યદા તે મત્રી શૃગારસુદરી રાણીનુ રૂપ જોઇને તેનાપર મોહ પામ્યો, તેથી કામાર્ત્ત થયો સતો ક્ષુધા—તૃષા બધુ ભૂલી ગયો અને તેને કોઈ પણ જગ્યાએ ગતિ પ્રાપ્ત ન થઇ એકદા તેના ભાગ્યયોગથી તેને એક સિદ્ધપુરૂષ મળી ગયો, તેણે તેનાપર પ્રસન્ન થઇને તેને અવસ્વાપનિકા વિદ્યા આપી પછી પગાર વધારી દઈને રાજસેવકોને તેણે વશ કર્યા રાજ્યના લોભથી તે પાપીએ સ્વામીદ્રોહ કરવો શરૂ કર્યો એક દિવસ રાત્રિએ રાજાને અવસ્વાપિની નિદ્રા આપીને તેને પલંગસહિત ઉપાડ્યો અને અરણ્યમા લઈ જઈ તેને મારવાની શરૂઆત કરી તેવામાં રાજાના આયુષ્યની દૃઢતા હોવાથી આકાશવાણી થઈ કે—' મા, મા, લો, લો' આવી વાણી સાભળીને તેના ભયથી રાજાને અરણ્યમા મૂકીને મત્રી ભાગી ગયો અને સેવકો પણ દશે દિશામા ભાગી ગયા પછી અતપુર સહિત રાજ્ય તે દિવસથી મત્રીના તાબામાં

આવ્યુ, એટલે એક શૃગારસુદરી શિવાય બીજી બધી રાણીઓને તે કામાધ મત્રીએ કુકર્મવડે વિડબના કરી શૃગારસુદરી અત્યત શીલવ્રતમા પરાયણ હોવાથી તે દુષ્ટ મત્રીએ અનેક પ્રકારે પ્રાર્થના કર્યા છતા પણ તેના વચનને તેણે માન્ય કર્યું નહી આમ થવાથી કામ અને ક્રોધથી અધ બનેલો તે મત્રી શૃગારસુદરીને દરરોજ પાચશે ચાબુક મરાવવા લાગ્યો તેના રૂપમા મોહિત થયેલા તે કામીને બીલકુલ દયા આવી નહી 'કામી મનુષ્યને દયા, ક્ષમા, લજ્જા, સૌહાર્દ,[1] દાક્ષિણ્ય કે ધર્મબુદ્ધિ હોતીજ નથી' કહ્યું છે કે–'કામી લાજતો નથી, જોતો નથી, સાભળતો નથી, ગુરૂજનની સ્વજનની કે પરની અપેક્ષા કરતો નથી, તે તો એમજ કહે છે કે–'હે કમળના પત્રસમ વિશાળ નેત્રવાળી! તુ આગળ ચાલ, એટલે વિધ્યાટવી પ્રત્યે જનારો માર્ગ તેજ મારો રાજમાર્ગ છે'' 'મનુષ્ય સલજ્જ, સદય, સુવિદ્યાવાન્, સદ્ગુણી અને સદ્બુદ્ધિમાન્ ત્યાસુધીજ છે કે જ્યાસુધી તે કામવશ થયો નથી અહો! કામ જગત બધાનો જય કરનાર છે'

અહી શૃગારસુદરીને તે કામાધ મત્રીએ અનેક પ્રકારની વેદના ઉત્પન્ન કરી પરતુ વ્રતમા સ્થિરીભૂત થયેલી તે રાણીનુ મન તે ઢીલા કરી શકયો નહી ત્યારપછી તે દુરાત્માએ તેના શરીરમાથી માસના ખડો સાણસીવડે તોડાવી તોડાવીને પશુઓને ખવરાવ્યા આ પ્રમાણે એક મહિના સુધી તે મહાસતિની તે દુષ્ટે મહા કદર્થના કરી, તોપણ તેણીએ તેનુ વચન માન્યુ નહી. પ્રાણથી અધિક એવા શીળધનની અખડ રક્ષા કરી 'તીવ્ર અને

1 બધુભાવ

ધનપવનવડે કરીને પણ શુ કનકગિરિના-મેરૂપર્વતના શિખરો ત્રુટીને ધરતીપર પડે છે ?'

અન્યદા તે દુષ્ટ મત્રીને તેનો કોઇ ડાહ્યો મિત્ર કહેવા લાગ્યો કે-" હે મિત્ર ! હુ તને કાઈક તારા હિતની વાત કહુ તે સાભળ ! તુ આ સતિને મારી નાખીશ તોપણ તે પોતાના શીળથી ચળિત થશે નહીં, પરતુ એના રોષાનળથી તુ એક ક્ષણમા ભસ્મસાત્ થઈ જઇશ કેમકે મુનિઓને તેમજ દેવોને પણ સતિ ઓનો શાપ દુસહ છે સતિના શીળના મહાત્મ્યથી અગ્નિ જળરૂપ થઈ જાય છે, સર્પ પુષ્પની માળારૂપ થાય છે અને વિષ અમૃત થઈ જાય છે સિહ, વ્યાઘ્ર, પિશાચ, યક્ષ, વ્યતર અને રાક્ષસો પણ તેના શ્રાપથી નાશ પામી જાય છે, તેથી તેઓ તેની રેખાનુ ઉલ્લઘન કરતા નથી ' સતીના શીળનો પ્રભાવ તુ સાવધાન, થઇને સાભળ પૂર્વે સતિના શાપથી એક વિદ્યાધરનુ કુટુબ અધુ નાશ પામી ગયુ હતુ તેની કથા કહુ છુ

" પૂર્વે રત્નપુરમા **રામ** નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે નગરમા **ધનદત્ત** નામનો શ્રેષ્ઠિ વસતો હતો તે શેઠને લાવણ્યરૂપ જળની કૂપિકા જેવી, શીળવત, પતિભક્ત અને પ્રિય બોલનારી **ધનશ્રી** નામે સતિ સ્ત્રી હતી તે સ્ત્રીની સાથે વિવિધ પ્રકારના સુખભોગ ભોગવતા તેને દેવીસમાન **સૌભાગ્યદીપિકા** નામે પુત્રી થઈ અત્યત લાલનપાલન કરાતી એવી તે પુત્રી યોગ્ય વયે અભ્યાસ કરતા સરસ્વતિ જેવી થઈ અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામતા તે લોકોના મનને મોહ ઉત્પન્ન કરે તેવી થઈ

તે અવસરે **કનકપુર** નામના નગરમા **ધનાવહ** નામે

શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો તેનો નરકુંજર નામનો પુત્ર ગુણી પુરૂષોમા મુખ્ય હતો તે પુત્ર અનુક્રમે સર્વ કળાયુક્ત અને પરદારાથી વિરક્ત થયો. તેને ધનદત્ત શ્રેષ્ઠિએ પોતાની પુત્રી આપી તે પુત્રી પરણીને શ્વસુરગૃહે આવી અન્યદા તે પોતાના ઘરના ગોખમા બેઠી હતી તેવામા તેને આકાશમાર્ગે ગમન કરતા કોઈ વિદ્યાધરે દીઠી એટલે તે રાગાંધ થઇને તેની પાસે આવ્યો અને ચાટુ વચનોવડે બોલાવવા લાગ્યો, તેમજ અનેક પ્રકારની દિવ્ય શક્તિવડે તે પોતાનુ અપૂર્વ સ્વરૂપ બતાવવા લાગ્યો તેને મનસ્વીની એવી સૌભાગ્યદીપિકાએ વાઇપણ ઉત્તર આપ્યો નહીં અને મનથી પણ તેને કિંચિત્ આદર આપ્યો નહીં, એટલે તે પાપબુદ્ધિવાળા વિદ્યાધરે કહ્યુ કે–" મને કામરૂપ સર્પે મર્મસ્થાનમા દંશ કર્યો છે, તેથી હે પ્રિયે ! તુ વચનરૂપ અમૃતના સીંચનવડે તે વિષનો નાશ કર અને પંચબાણ જે કામદેવ તેના સખ્ત પ્રહારથી ઘણી વેદના થયેલી છે, તેથી હુ બળાત્કારે પણ તારા શરીરનુ આલિંગન કરીશ " આ પ્રમાણે કહીને તે વિદ્યાધર તેનુ શીળભંગ કરવા તત્પર થાય છે તેવામા તેણીએ કહ્યુ કે–" રે પાપી ! મારૂ વચન સાંભળ–તુ મારા સત્ય એવા શીળવ્રતને ભંગ કરવા તૈયાર થયો છુ, તે પાપે કરીને મારા શાપથી તુ તત્ક્ષણ નાશ પામી જઇશ હે વિદ્યાધરાધમ ! મારા શાપથી તારા પુત્ર ને સ્ત્રીઓ સહિત તેમજ દેશ ને રાષ્ટ્ર સહિત તુ ભસ્મપણાને પામી જઇશ "

આ પ્રમાણેના તેના વચનો સાંભળીને વિદ્યાધર ફરીને બોલ્યો કે–" હે મુગ્ધે ! અત્યારે દિવસ હોવાથી પાછો જાઉ છું, રાત્રે આવીશ તે વખતે અહીંથી તારૂં હરણ કરી મારા નગરમા

લઇ જઇશ અને તારી સાથે વિષયસુખ ભોગવીશ, પછી તુ શુ કરીશ ? " ત્યારે સૌભાગ્યદીપિકા બોલી કે-' મારા વચનથી આજે સૂર્ય જ અસ્ત પામશે નહીં ' પછી વિદ્યાધર પોતાને નગરે ગયો ત્યા અકસ્માત તેના મકાનમા આગ લાગી અને તેથી ક્ષણમાત્રમા કુટુબ સહિત તેનુ ઘર બળી ગયુ તેજ વખતે તેના હાથી, ઘોડા અને રથ તથા પાયદળ સેના નાશ પામી અને વૈરીએ આવીને તેનુ રાજ્ય લઇ લીધુ

આ પ્રમાણે ઉત્પાત થવાથી તે વિલક્ષ થઇને ચિતવવા લાગ્યો કે-' અરે ! આ શુ થઇ ગયુ ! જરૂર અત્યારે મારૂ દુર્ભાગ્ય વર્તે છે ' આ પ્રમાણે વિચારતો તે એકલો બેઠો છે તેવામા એક વિદ્યાધર તેની પાસે આવીને બોલ્યો કે-" હે મિત્ર ! આજે તો મે એક મોટુ આશ્ચર્ય દીઠુ હુ તીર્થયાત્રા કરવા માટે નીકળતા હેમપુરે ગયો હતો, ત્યા ત્રણ દિવસથી સૂર્ય અસ્તજ પામતો નથી ત્યાના લોકો આ ઉત્પાત માની તેની શાતિ માટે અનેક પ્રકારના શાતિક પૌષ્ટિક કર્મ કરે છે, પરંતુ હજુ સૂર્ય અસ્ત પામ્યો નથી, નિશ્ચળ રહેલો છે "

આ પ્રમાણે હકીકત સાભળી ચકીત થઇને પેલો વિદ્યાધર વિચારવા લાગ્યો કે-" તે સતિનુ વચન ખરેખર સત્ય જણાય છે એના શાપથી મારો હજુપણ વિશેષ વિનાશ થશે તો પછી હુ શુ કરીશ ? જો કે મારૂ ઘણુ તો વિનાશ પામી ગયુ છે તેથી મસ્તક મુડાવ્યા પછી મુહૂર્ત શુ પૂછવુ ? પાણી વહી ગયા પછી બધ શુ બાધવો ? ઘાણ વિનાશ પામ્યા પછી દ્વિદળ તજવાથી શુ ? અને પાણી પીધા પછી ઘર પૂછવુ શુ ? તો

પણ ત્યા તે સતિ પાસે જઇને મારા દૂષણ સબધી ક્ષમા માગુ અને તેના શાપથી મારા આત્માને મુક્ત કરૂ ” આ પ્રમાણે વિચારી તરતજ તે સતિ પાસે ગયો અને પોતાનો અપરાધ ખમાવીને કહ્યુ કે-“ હે માતા ! મારી ઉપર અનુગ્રહ કરી મને શાપથી મુક્ત કરો, કેમકે ઉત્તમ પુરૂષો દીર્ઘરોષી હોતા નથી છેદ્યા છતા, પીલ્યા છતા, ઉકાળ્યા છતા ઇક્ષુ મિષ્ટ રસનેજ આપે છે, તેમ સજ્જન પુરૂષ પીડા પમાડ્યા છતા પણ મધુર વચનોજ બોલે છે ”

આ પ્રમાણે કહીને પછી તે નગરના સર્વ લોકોને એકઠા કરીને તેણે તેમની સમક્ષ કહ્યુ કે-“ ભો ભો લોકો ! મારૂ વચન સાભળો ! મે આ સતિની સાથે વચનમાત્રથી પણ પાપ કર્યું તો તેનુ ફળ મને તત્કાળ મળ્યુ, મારૂ મકાન બળીને ભસ્મ થઈ ગયુ, કુટુબ નાશ પામ્યુ, રાજ્ય વૈરીઓએ લઇ લીધુ આ સતિએ મારે નિમિત્તેજ રવિને પણ સ્તભિત કરી દીધો છે ” આ પ્રમાણે કહીને તે સતિના પગમા પડયો એટલે સતિએ તેને શાપથી મુક્ત કર્યો અને કહ્યુ કે-‘ સુખેથી તારે નગરે જા તને મારી આશીષથી તારૂ રાજ્ય અને લક્ષ્મી વિગેરે પાછા મળશે તારા વિનયથી હુ તુષ્ટમાન થઈ છુ વિનય મોટો ગુણ છે ’

કહ્યુ છે કે-“ વિનય ધર્મરૂપ વૃક્ષનુ મૂળ છે, દેવપતિ ને નરપતિની લક્ષ્મીરૂપી લતાના કદરૂપ છે, સૌદર્યને આહ્વાન કરવાની વિદ્યા છે, સમસ્ત ગુણનિધિ વશ કરવાના યોગચૂર્ણ જેવો છે, સિદ્ધ એવી આજ્ઞાના મત્રતુલ્ય છે, તેમજ મત્રયત્રાદિને પ્રાપ્ત કરાવનાર મણિની ઉત્પત્તિમા રોહણાચળતુલ્ય છે, સમસ્ત અનર્થના શત્રુરૂપ છે આવો વિનય ત્રણ જગતમા શુ શુ શ્રેય નથી કરતો ? ”

અહીં પેલો વિદ્યાધર પોતાને નગરે ગયો અને રાજ્યલક્ષ્મી પામીને સુખી થયો સૂર્ય અસ્ત પામ્યો અને સતિનો જય-જયારવ બોલાણો તે સતિ શીળના પ્રભાવથી સર્વત્ર વિખ્યાત થઈ શીળથી ગજા કિંકરપણુ સ્વીકારે છે અને દેવો પણ તેનો આદેશ માથે ચડાવે છે

ઇતિ સૌભાગ્યદીપિકા કથા

આ માટે તને કહુ છુ કે-હે મિત્ર! જો શૃગારસુદરી તારા ઉપર જરાપણુ કોપ કરશે તો તારૂ સારૂ નહી થાય અર્થાત્ માઠુ થશે એ મહામતિ એવી ગણીનો તો વિનય કરવા યોગ્ય છે તુ પરસ્ત્રીગમનના પાપથી સાતમી નરકે જઈશ એમ મને લાગે છે કહ્યુ છે કે-" કષ્ટના એક નિવાસસ્થાન તુલ્ય, કુળને શ્યામ કરવાને કાજળ તુલ્ય અને લોકોમા નિદાના સ્થાન તુલ્ય પરદારાગમન કોઈપણુ રીતે શોભાવાળુ નથી " બીજી અનેક સ્ત્રીઓ પોતાને સ્વાધીન હોવા છતા જે મનુષ્ય પરદારાલપટ થાય છે તે કાગડાની જેમ પોતાની પાસે આખુ સરોવર પાણીથી ભરેલુ હોવા છતા સ્ત્રીઓના ઘડાના જળમાથીજ પાણી પીએ છે મહાભારતમા કહ્યુ છે કે-" લકાનો સ્વામી છતા, દશ મુખવાળો છતા, ત્રણ ખડને જીતેલા છતા, લાખો રાક્ષસોની સેના છતા, ઇદ્રજિત જેવો પુત્ર છતા-આ પ્રમાણે છતા રાવણને નિર્ધન એવા, પરિવાર વિનાના એવા, વનમા રહેનાર એવા અને મનુષ્ય માત્ર એવા રામચદ્રે જે અત્યત તેજવડે જીતી લીધો તે જનકપુત્રી સીતાના ઉત્તમ શીળનોજ અપૂર્વ પ્રભાવ સમજવો"

આ પ્રમાણે પોતાના મિત્રના કહેવાથી જયમંત્રીએ શૃંગારસુંદરીને 'તારૂં શીળ મહા પ્રભાવવાળું છે' એમ કહીને છોડી દીધી અને તેને નમસ્કાર કર્યો

ત્યારપછી શૃંગારસુંદરી પતિવિયોગ સંબંધી વિડંબનારૂપી સમુદ્રનો પાર પામવા માટે ષષ્ઠાષ્ઠમાદિક તપ કરવામાં તત્પર થઈ, સ્નાન વિલેપનાદિક તજી દીધા અને સાધ્વીની જેમ રહેવા લાગી. અન્યદા ત્યાં એક સારો નિમિત્તજ્ઞ આવ્યો તેને રાણીએ પોતાના સ્વામીનો યોગ થવા વિષે પૂછ્યું નિમિત્તજ્ઞે 'યોગ થશે' એટલુંજ કહ્યું, તેના વિશ્વાસ ઉપરજ રાણી દેહ ધારણ કરી રહી

જય અમાત્ય સ્વામીદ્રોહી તેમજ પાપાત્મા થઈને રત્નપાળને સ્થાનકે રહી રાજ્ય કરે છે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે–' ખળની ઉપર કરેલો ઉપકાર મોટા દોષને માટેજ થાય છે જુઓ વ્યાધિઓને અનુકૂળ આચરણ કરીએ તો વ્યાધિઓ ઉલટાં વૃદ્ધિ પામે છે–કોપે છે તેની તો સામેજ પડવું જોઈએ, તોજ તે કાંઈક મંદ પડે '

હવે અરણ્યમાં રહેલો રત્નપાળ અવસ્વાપિની નિદ્રાનો અમલ ઉતર્યો ત્યારે બરાબર જ્યારે સુતો હતો ત્યારેજ ૨૪ કલાકે જાગૃત થયો શય્યામાં રહ્યો રહ્યો તે ચારે તરફ જુએ છે, તો ચારે બાજુ મહા ભયંકર અરણ્યજ દેખાય છે તેમજ સિંહ, વ્યાઘ્ર, શીયાળ, ઘુડ, ગીધ, ભુંડ અને મોર વિગેરેના તેમજ સારસ, ક્રૌંચ અને કાગડા વિગેરેના ભય ઉત્પન્ન કરે તેવા શબ્દો સંભળાય છે કોઈ જગ્યાએ મૃગના ટોળા જણાય છે, કોઈ જગ્યાએ વાદરાના ટોળા દેખાય છે, કોઈ જગ્યાએ

ઉચા કીનારાવાળા સરોવરો દેખાય છે અને કોઇ જગ્યાએ અનેક જાતિના વૃક્ષો નજરે પડે છે આ પ્રમાણે ચારે બાજુ જોતો રત્નપાળ ચકીત થઇને મનમા ચિતવવા લાગ્યો કે– "જરૂર મને રાજ્યલોભથી મત્રીએ વનમા તજી દીધો લાગે છે, મે તેને મારો ભક્ત જાણીને તેનાપર રાજ્યભાગનુ આરોપણ કર્યું–રાજ્ય બધુ સોપી દીધુ, પરતુ તે પાપી તેમજ ધૂર્તે ખરેખરો વિશ્વાસઘાત કર્યો ખોળામા મસ્તક રાખીને સુનારનો શિરચ્છેદ કરે તેવુ તેણે કર્યું મુગ્ધ એવા મને તેણે ઠગીને મહાકૂપમા ક્ષેપન કર્યો તે કર્મચડાળ, કૃતઘ્ન, સ્વામીનો ઘાત કરનાર દુર્મત્રી મને આવી અવસ્થા પમાડીને કેટલોક વખત સુખે રાજ્ય કરશે ?" આ પ્રમાણે વિચાર્યા પછી પાછો ધીરપણાનુ અવલબન કરીને તે ચિત્તમા વિચારવા લાગ્યો કે–'તે દરિદ્રી મને શુ કરી શકે ? આમા માત્ર કર્મજ ખરેખર કારણભૂત છે જે દેશમા, જે કાળમા, જે દિવસે અને જે મુહૂર્તે સુખ કે દુખ–હાનિ કે વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાના હોય છે તે તે પ્રમાણેજ પ્રાપ્ત થાય છે કાળે અથવા કર્મે પીડેલા મનુષ્યનુ મત્ર, તપ, દાન, મિત્ર કે બાધવ કોઇ પણ રક્ષણ કરી શકતુ નથી. સુખ કે દુખ પ્રાપ્ત થવામા સત્ત્વ કારણભૂત નથી, ગુણ કારણભૂત નથી, રૂપ, યશ, વીર્ય કે ધન પણ કારણભૂત નથી, તેમજ શીળ કે કુળ પણ કારણભૂત નથી, માત્ર પૂર્વે કરેલા–આચરેલા કર્મજ કારણભૂત છે '

આ પ્રમાણે બહુ રીતે વિચાર કરીને તે રત્નપાળ શય્યામાથી બેઠો થયો અને નીચે ઉતરી મદમદ ચાલવા લાગ્યો. ત્યા તેણે આગળ એક પર્વત જોયો તે પર્વતના શૃગ ઉપર

આ પ્રમાણે પોતાના મિત્રના કહેવાથી જયમ ત્રીએ શૃ ગાર-સુદરીને 'તારૂ શીળ મહા પ્રભાવવાળુ છે' એમ કહીને છોડી દીધી અને તેને નમસ્કાર કર્યો

ત્યારપછી શૃગારસુદરી પતિવિયોગ સબધી વિકબનારૂપી સમુદ્રનો પાર પામવા માટે ષષ્ઠાષ્ઠમાદિક તપ કરવામા તત્પર થઇ, સ્નાન વિલેપનાદિક તજી દીધા અને સાધ્વીની જેમ રહેવા લાગી. અન્યદા ત્યા એક સારો નિમિત્તજ્ઞ આવ્યો તેને રાણીએ પોતાના સ્વામીનો યોગ થવા વિષે પૂછયુ નિમિત્તજ્ઞે 'યોગ થશે' એટલુ જ કહ્યુ, તેના વિશ્વાસ ઉપરજ રાણી દેહ ધારણ કરી રહી

જય અમાત્ય સ્વામીદ્રોહી તેમજ પાપાત્મા થઇને રત્નપાળને સ્થાનકે રહી રાજ્ય કરે છે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે–' ખળની ઉપર કરેલો ઉપકાર મોટા દોષને માટેજ થાય છે જુઓ વ્યાધિઓને અનુકૂળ આચરણ કરીએ તો વ્યાધિઓ ઉલટા વૃદ્ધિ પામે છે–કોપે છે તેની તો સામેજ પડવુ જોઇએ, તોજ તે કાઈક મદ પડે '

હવે અરણ્યમા રહેલો રત્નપાળ અવસ્વાપિની નિદ્રાનો અમલ ઉતર્યો ત્યારે બરાબર જ્યારે સુતો હતો ત્યારેજ ૨૪ કલાકે જાગૃત થયો શય્યામા રહ્યો રહ્યો તે ચારે તરફ જુએ છે, તો ચારે બાજુ મહા ભયકર અરણ્યજ દેખાય છે તેમજ સિહ, વ્યાઘ્ર, શીયાળ, ઘુડ, ગીધ, ભુડ અને મોર વિગેરેના તેમજ સારસ, કૌચ અને કાગડા વિગેરેના ભય ઉત્પન્ન કરે તેવા શબ્દો સભળાય છે કોઈ જગ્યાએ મૃગના ટોળા જણાય છે, કોઈ જગ્યાએ વાદરાના ટોળા દેખાય છે, કોઈ જગ્યાએ

ઉંચા કીનારાવાળા સરોવરો દેખાય છે અને કોઈ જગ્યાએ અનેક જાતિના વૃક્ષો નજરે પડે છે આ પ્રમાણે ચારે બાજુ જોતો રત્નપાળ ચકીત થઈને મનમા ચિંતવવા લાગ્યો કે—"જરૂર મને રાજ્યલોભથી મંત્રીએ વનમા તજી દીધો લાગે છે, મે તેને મારો ભક્ત જાણીને તેનાપર રાજ્યભારનુ આરોપણ કર્યું—રાજ્ય બધુ સોંપી દીધુ, પરંતુ તે પાપી તેમજ ધૂર્તે ખરેખરો વિશ્વાસઘાત કર્યો ખોળામા મસ્તક રાખીને સુનારનો શિરચ્છેદ કરે તેવુ તેણે કર્યું મુગ્ધ એવા મને તેણે ઠગીને મહાકૂપમા ક્ષેપન કર્યો તે કર્મચંડાળ, કૃતઘ્ન, સ્વામીનો ઘાત કરનાર દુર્મંત્રી મને આવી અવસ્થા પમાડીને કેટલોક વખત સુખે રાજ્ય કરશે ?" આ પ્રમાણે વિચાર્યા પછી પાછો ધીરપણાનુ અવલંબન કરીને તે ચિત્તમા વિચારવા લાગ્યો કે—'તે દરિદ્રી મને શુ કરી શકે ? આમા માત્ર કર્મજ ખરેખર કારણભૂત છે જે દેશમા, જે કાળમા, જે દિવસે અને જે મુહૂર્તે સુખ કે દુ ખ—હાનિ કે વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાના હોય છે તે તે પ્રમાણેજ પ્રાપ્ત થાય છે કાળે અથવા કર્મે પીડેલા મનુષ્યનુ મંત્ર, તંત્ર, દાન, મિત્ર કે બાંધવ કોઈ પણ રક્ષણ કરી શકતુ નથી. સુખ કે દુ ખ પ્રાપ્ત થવામા સત્ત્વ કારણભૂત નથી, ગુણ કારણભૂત નથી, રૂપ, યશ, વીર્ય કે ધન પણ કારણભૂત નથી, તેમજ શીળ કે કુળ પણ કારણભૂત નથી, માત્ર પૂર્વે કરેલા—આચરેલા કર્મજ કારણભૂત છે '

આ પ્રમાણે બહુ રીતે વિચાર કરીને તે રત્નપાળ શય્યામાંથી બેઠો થયો અને નીચે ઉતરી મંદમંદ ચાલવા લાગ્યો. ત્યા તેણે આગળ એક પર્વત જોયો તે પર્વતના શૃંગ ઉપર

ચડતા ત્યા તેણે એક પુરૂષને બધનોવડે બાધેલો જોયો તે
મૃતાવસ્થા જેવો થયેલ દેખી તરતજ કુમારે છુટો કર્યો પછ
પવનવડે તેને ચેતના આવી એટલે રત્નપાળે પૂછયુ કે-' ૯
ભદ્ર ! તુ કોણ છે ? અને તને કોણે બાધ્યો હતો ? તે કહે
રત્નપાળના પ્રશ્નના ઉત્તરમા હાથ જોડીને તે પુરૂષ બોલ્યો કે-
"પુરૂષશ્રેષ્ઠ ! મારા બધનનુ કારણ કહુ તે સાભળો વૈતાઢ્ય પર્વત
ઉપર દક્ષિણ શ્રેણિમા ગગનવલ્લભ નામના નગરમા સુગધવલ્લભ
નામનો વિદ્યાધરેશ્વર છે હુ હેમાગદ નામનો તેનો પુત્ર છુ ત્યા હુ
આનદયુક્ત રહેતો હતો, એકદા હુ સ્ત્રી સહિત નદીશ્વર દ્વીપે
યાત્રાર્થે જતો હતો, તેવામા માર્ગમા મારો શત્રુ વિદ્યાધર મળ્યો
તે પાપીએ રાક્ષસી વિદ્યાના બળથી મને બાધીને અહીં મૂકી
દીધો અને મારી સ્ત્રીને લઇને તે ભાગી ગયો અત્યારે મારા
ભાગ્યયોગથી તુ સત્વવાન્ પુરૂષ અહીં આવી ચડ્યો અને
મને છુટો કર્યો, નહીં તો તે દૃઢ બધનથી હુ જીવતો પણ રહુ
તેમ નહોતુ " આ પ્રમાણે તેઓ વાત કરે છે તેવામા પેલો
શત્રુ વિદ્યાધર તેની પત્ની સહિત ત્યા આવ્યો અને ગેષથી
લાલ નેત્રવાળો થઇને બોલ્યો કે-'અરે ! આ માણસને મે બાધ્યો
હતો તેને કયા માનવીએ છુટો કર્યો ? તે અકાર્યકારીનુ જીવિતજ
સપૂર્ણ થયુ લાગે છે ' આ પ્રમાણે કહીને ખડ્ગ ખેચી તે
રત્નપાળ તરફ દોડ્યો, એટલે મહાબાહુ એવો રત્નપાળ પણ
તેની સામે સગ્રામ કરવા તૈયાર થઈ ગયો કેટલાક વખત
સુધી ખડગાખડ્ગી યુદ્ધ ચાલ્યા પછી રત્નપાળે લઘુલાઘવી
કળાથી તેને હણીને પૃથ્વીપર પાડી દીધો, એટલે રાક્ષસી વિદ્યા
પણ તેને તજીને રાડ પાડીને ભાગી ગઇ હેમાગદ સ્ત્રી મળવાથી
અને શત્રુ મરાવાથી બહુ ખુશી થયો

પછી હેમાગદે પ્રત્યુપકાર નિમિત્તે રત્નપાળને બે ઔષધિઓ આપી અને તેનો મહિમા આ પ્રમાણે કહ્યો 'આ પ્રથમ વલય સર્પના વિષને હરનાર છે અને બીજુ વલય માણસને મોહ પમાડનાર છે ' આ પ્રમાણે કહી રત્નપાળને નમસ્કાર કરીને તે સ્ત્રી સહિત પોતાને સ્થાને ગયો

રત્નપાળ બે ઔષધિઓ લઇને વહીથી ગુથેલી વેણી જેવી વનશ્રેણિને જોતો જોતો એક દિશા તરફ ચાલ્યો પરતુ વૃક્ષોની ગાઢ છાયાથી થયેલા અધકારમા મહા કષ્ટે તે ગમન કરવા લાગ્યો એવામા એક વૃક્ષની છાયામા પડેલા એક રોગી મનુષ્યને તેણે દીઠો દીન મુખવાળા, આખમા ઝરતા અશ્રુવાળા, ધર્મકર્મવડે પવિત્ર, શુભ ભાવવાળા, રક્ષક વિનાના અને વિદેશી એવા તે શ્રાવકને જોઇને કૃપાળુ એવા રત્નપાળે વિચાર્યું કે-" આ મનુષ્ય અતિમ અવસ્થાને પામેલો જણાય છે, તેથી તેનુ સરક્ષણ કરવા યોગ્ય છે, તેમજ આરાધના કરાવવા યોગ્ય છે " આમ વિચારીને રત્નપાળે પુણ્યબુદ્ધિથી તેને કહ્યુ કે-" હે ધમબધુ ! તુ સર્વ જીવોને ખમાવ, નવકારમત્રનુ સ્મરણ કર, અરિહત, સિદ્ધ, મુનિ ને ધર્મ એ ચારનુ શરણ કર, ભાવપૂર્વક સમ્યકત્વને તથા શીળને અગીકાર કર સ્ત્રી પુત્ર મિત્ર બધુ ધન ધાન્ય ગૃહ અને અન્ય સર્વ ઉપરથી મમત્વ તજી દે આ જીવને દેહ ગૃહ કુટુબ અને લક્ષ્મી સર્વ પામવુ સુલભ છે, પરતુ જિનેશ્વરકથિત ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી અત્યત દુર્લભ છે કોઇના ઉપરોધથી, ભયથી, ક્રોધથી, લોભથી, ક્ષોભથી, કુતુહળથી જે કાઇ મિથ્યા બોલાણુ હોય તે આલોચના કરવાથી મિથ્યા થાઓ જીવિતને અને મૃત્યુને-બન્નેને જે આરાધે છે તેજ પુરૂષ છે,

બીજા તો પશુતુલ્ય છે ”

“ હે બંધુ ! નિર્મળ મનવાળો થઈ, બંધુજનાદિ ઉપરના સ્નેહને તજી અંતિમ આલોચના ગ્રહણ કર, અનશન ગ્રહણ કરીને સર્વ વ્રતોને ફરીને અંગીકાર કર, સ્પૃહા તજી દે, સર્વ પ્રાણી-ઉપર કષાય રહિત હૃદયવાળો થઇ ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખામણા કર, અને પચ નમસ્કાર મત્રનુ ધ્યાન કર આ પ્રમાણેની આરા ધનાવડે જે મનુષ્ય પોતાના દેહને તજે છે તેને ધન્ય છે ”

રત્નપાળે આ પ્રમાણે આરાધના કરાવવાથી તે શ્રાવક શુભ ધ્યાનવડે મૃત્યુ પામી દેવ થયો પછી પરોપકારમા તત્પર એવા રત્નપાળ રાજાએ તેના શરીરને યોગ્ય સરકાર કર્યો “ઉપકારમા તત્પર એવા સજ્જનો જગતમા વિરલ હોય છે, અને ઉપકારને માનનારા તો હોય અથવા ન પણ હોય એમ લાગે છે ”

હવે રત્નપાળ ત્યાથી પૂર્વદિશા તરફ ચાલ્યો કેટલુક ચાલતા આગળ સાક્ષાત્ બીજુ દેવપુર હોય તેવુ એક નગર તેના જેવામા આવ્યુ જેવો તે મનોહર નગરમા રત્નપાળ પ્રવેશ કરે છે તેવામા તેણે દૂરથી કાઇક પડહોદ્‌ઘોષણા થતી સાભળી એટલે કોઈક પુરૂષને તેણે પૂછ્યુ કે–‘ આ પડહ શા કારણથી વાગે છે ? ’ તે પુરૂષ બોલ્યો કે–‘ આ નગરમા **બળવાહન** નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને સમગ્ર સ્રીજનમા શ્રેષ્ઠ એવી **રત્નવતી** નામની કન્યા છે તે યૌવનાવસ્થાને પામી છે આજે તે જળક્રીડા કરવા માટે નગર બહાર ગઈ હતી ત્યા સરોવરમા જળક્રીડા કર્યા પછી વિશેષ વિનોદ માટે તે વનમા પેઠી ત્યા સખીઓની સાથે આનદ કરતા અકસ્માત્ દૈવયોગથી

તેને દુષ્ટ સર્પે ડશી એટલે તત્તજ તેને નગરમા લઈ આવ્યા પછી રાજાએ અનેક ઉપાયો મત્ર ને ઔષધાદિકના વિષના નાશ માટે કર્યા, પરતુ વિષ વિશેષ વ્યાપ્ત થઈ ગયેલ હોવાથી કાઇપણુ ગુણુ થયો નહીં તેથી રાજા નગરમા પડહ ફેરવે છે કે-'જે કોઇ એ કન્યાને જીવાડશે તેને રાજા એ કન્યા આપશે '

આ પ્રમાણેની હકીકત સાભળીને રત્નપાળે તે પડહ ફરશ્યો એટલે રાજપુરૂષો તેને રાજા પાસે લઈ આવ્યા અને કન્યા દેખાડી રત્નપાળે પૂર્વોક્ત ઔષધિના રસવડે તેને સિચન કર્યું જેવી તત્કાળ કન્યા સજ્જ થઈ ગઇ રાજાએ તેજ દિવસે સારા મુહૂર્ત્તે રત્નપાળ સાથે તેનો વિવાહ કર્યો હસ્તમોચન પ્રસગે રાજાએ અર્ધ રાજ્ય અને હસ્તિ અશ્વ રથ તથા પત્તિરૂપ સેના આપી તે વખતે 'આ રત્નપાળ રાજા છે ' એમ યાચકોએ તેને ઓળખ્યો તે સાભળીને બળવાહન રાજા બહુ હર્ષિત થઇને બોલ્યો કે-' અહો ! ખરેખરો મારા ભાગ્યનો ઉદય થયો કે જેથી ઘેબરમા ઘી ભળ્યુ, દુધમા સાકર ભળી અને કાચનમા મણિ મળ્યુ આવો શ્રેષ્ઠ મારી પુત્રીનો ને રત્નપાળનો યોગ થયો રાજ્યભ્રષ્ટ એવો રત્નપાળ રાજા રાજપુત્રી પરણ્યો અને વિદેશમા પણ તેને રાજ્ય મળ્યુ 'પુણ્યના યોગથી શું શુ પ્રાપ્ત થતુ નથી ?'

' ધર્મની સિદ્ધિથી જરૂર દ્યુમ્ન ને પ્રદ્યુમ્ન-અર્થ ને કામ બન્નેની પ્રાપ્તિ થાય છે, કેમકે દુધની પ્રાપ્તિ થયે દધિ ને ધૃતની પ્રાપ્તિ સુલભજ છે '

એકદા રત્નપાળ પાછલી રાત્રે જાગૃત થતા તેને પિતાસબધી રાજ્ય સાભરી આવ્યુ કે જે દુષ્ટ મત્રીએ પોતાને કબજે કર્યું હતુ

કહ્યું છે કે –

ભેરે જાયે કનણ ગુણ, અનગુણ કનણ મુએપુ,
જઇ બપ્પીકી ભૂહડી, ચપી જઈ અવરેણ.

‘ પુત્ર થવાથી શુ અને મરણ પામવાથી પણ શુ ? પુત્ર છતા જો બાપુકી જમીન બીજો દબાવી બેસે તો તે પુત્ર અપુત્ર સમાન છે ’

પછી શ્વસુરને જણાવી તેમની રજા લઈને રત્નપાળે ચતુરગિણી સેના તથા રત્નવતી સહિત પોતાના નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું પોતાનુ રાજ્ય વાળવા માટે અવિચ્છિન્ન પ્રયાણ કરતા એક રાત્રે કોઇ વનમા સૈન્ય સહિત મુકામ કર્યું રાત્રીએ જાગતા રત્નપાળે સુદર ગીતનો સ્વર સાભળ્યો એટલે કૌતુકી એવો તે ઉઠીને શબ્દને અનુસારે ચાલ્યો વસી ને વીણા વિગેરેનો ધ્વનિ સાભળતા ને આગળ ચાલતા પુણ્યયોગે એક પ્રાસાદ તેના જોવામા આવ્યો રાજા તે પ્રાસાદમા પ્રવેશ કરે છે તેવામા કેટલીક વિદ્યાધરીઓ ગીતનૃત્યાદિ વિનોદ પ્રભુપાસે કરી પ્રભુને નમીને પોતપોતાના સ્થાન તરફ ચાલી ગઇ તે બધી વિદ્યાધરીઓમા એક દિવ્ય વેષવાળી, રૂપની રેખાવડે મોહ પમાડનારી, વિમાનમા બેઠેલી અને સખીઓથી પરવરેલી વિદ્યાધરીને રત્નપાળે દીઠી રત્નપાળ તરત તો પ્રાસાદમા પ્રવેશ કરી વિધિપૂર્વક જિનવદન કરી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો “સસારના અખિલ સકલ્પોને તજી દઈ એક ધ્યાને રહેનારા અને સદ્ધ્યાનવડે પરમાનદપદને પામેલા હે જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર થાઓ કેવળજ્ઞાનરૂપ આદર્શમા સક્રાત થયેલા લોકાલોકને

જોનાર અને પરમાત્મ સ્વરૂપ એવા તમને હે દેવ ! મારો નમસ્કાર થાઓ હે પ્રભુ ! મારી ઉપર પ્રસન્ન થઈને મારૂ વાત્સલ્ય તેમજ મારાપર અનુકપા કરો કે જેથી મારા દુર્વાર એવા ભાવરોગ સર્વ શમી જાય જેઓ દારિદ્રથી હણાયેલા શરીરવાળા છે, દૌર્ભાગ્યથી દગ્ધ થયેલા છે, શત્રુઓથી ને કષ્ટોથી વિકળ થયેલા છે, મૂર્ખપણાથી તપેલા છે, જેઓ દુખના સમૂહથી અત્યત પીડિત થયેલા છે તેઓને હે જિનેશ્વર ! તૃષાતુરને જળની જેમ તમેજ એક શરણભૂત છો "

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને જગન્નાથ એવા આદિનાથ જિનેશ્વરને પોતાના નાથ માની-તેનાવડે પોતાને સનાથ ગણી રાજા પાછો વળ્યો તેવામા સૌભાગ્યમજરીના નામવાળુ એક વલય ત્યા મડપમા પડેલુ તેણે દીઠુ તે લઈને રત્નપાળ ત્યાથી પોતાના સૈન્યમા આવ્યો પ્રાતકાળે તેના સહિત પ્રયાણ કર્યું અને ઉતાવળે પોતાના રાજ્યની હદમા પ્રવેશ કર્યો પછી પાટલીપુષ્પત્તને જયમત્રી પાસે એક દૂતને મોકલ્યો તે દૂતે જઈને કહ્યુ કે-" હે જયમત્રી ! તમારા રાજા રત્નપાળ અહીં આવ્યા છે, તો તમે સામા જઈ તેનુ રાજ્ય તેને અર્પણ કરીને તેની સેવા કરો " તે સાભળીને ક્રોધી અને માની એવો જયમત્રી બોલ્યો કે-' રે દૂત ! કોણ સ્વામી ને કોણ સેવક ! આ પૃથ્વી તો વીરભોગ્યા છે ' આમ કહીને તે લશ્કર સહિત લડવા માટે તૈયાર થયો સૈન્ય સાથે નગર બહાર નીકળતા બન્ને સૈન્ય વચ્ચે ઘોર યુદ્ધ થયુ પરિણામે જયમત્રીનુ સૈન્ય ભાગ્યુ-પાછુ હઠયું એટલે તે ક્ષુદ્રચિત્તવાળા મત્રીએ રત્નપાળના સન્ય ઉપર અવસ્વાપિની નિદ્રા મુકી પોતાના સૈન્યને નિદ્રાવડે ઘૂર્ણિત થતું જોઈને રત્નપાળ ચિતાગ્રસ્ત થયો

અહીં રત્નપાળે આરાધના કરાવેલો શુદ્ધ શ્રાવક મૃત્યુ પામીને દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો હતો તેણે અવધિજ્ઞાનથી રાજાને ચિંતાતુર સ્થિતિમા જોયા એટલે તે તરતજ ત્યા આ યો અને પ્રગટ થઈને બોલ્યો કે–" હે રત્નપાળ ! મને ઓળખો છો ?," રત્નપાળે બહુ રીતે વિચાર્યું પણ તેને ઓળખ્યો નહીં તેથી મૌન રહ્યા–કાઇ ઉત્તર આપ્યો નહીં એટલે તેણે શ્રાવકનુ રૂપ કરીને પૂછયુ કે–" હવે મને ઓળખ્યો ?" એટલે તેણે ઓળખીને કહ્યુ કે–" હા ઓળખ્યો મે તમારી ગ્લાનપણામા પરિચર્યા કરી હતી તમે મારા શ્રાદ્ધમિત્ર છો તમે પુણ્યયોગે દેવસ્વરૂપ થયા જણાઓ છો " પછી તે દેવના મહા મ્યથી સર્વ સૈનિકો ઉપરથી નિદ્રા દૂર થઈ અને બધા લડવા માટે સાવધાન થઈ ગયા ફરીને યુદ્ધ શરૂ થતા જયમ ત્રી મરાણો અને તે મૃત્યુ પામીને સાતમી નરકે ગયો ત્યાથી ચ્યવીને સર્પ થશે અને પાચમી નરકે જશે એ પ્રમાણે ઘણા ભવોમા તે પોતાના પાપનુ ફળ ભોગવશે 'પાપે પાપાત્માઓ કષ્ટ ભોગવવાવડેજ પોતાના કર્મસંચયને ખપાવે છે '

પછી રત્નપાળ ભૂપાળ કે જે સજ્જનો અને પ્રજાજનો ઉપર નિરતર કૃપાળુ હતા તેણે પાટલીપુરમા પ્રવેશ કર્યો તે વખતે અનેક પ્રકારના વાજીંત્રોના નાદથી આકર્ષિત થયેલી નગરની સ્ત્રીઓ સર્વ કાર્ય તજી દઈને પોતાના રાજાને જોવા માટે ચપળપણે જાળાતગાળની મન્મુખ ચાલી તેઓ રત્નપાળને જોઇને કહેવા લાગી કે–' હે નરેદ્ર ! સૂર્ય ઉપરાત તેજ શુ ? વાયુ ઉપરાત બળવાન કોણ ? મોક્ષ ઉપરાત સુખ શુ ? અને તમારાથી વધારે શૂરવીર કોણ ? અર્થાત્ કોઈ નહીં ' તે વખતે મળેલા

બીજા અનેક લોકો કહેવા લાગ્યા કે-' તમારૂં પૂર્વકૃત પુણ્ય ફરીને પ્રગટ થયું જગતમાં એક મંગળિક થયું તમે પોતાના બળથી ગયેલું રાજ્ય વાળ્યું, દુષ્ટ એવા જયમંત્રીનો નાશ કર્યો, દેવતા મિત્ર થયો તેવી તેમજ તમારા બળથી બીજા અનેક પ્રબળ રાજાઓ પણ તમારી સેવા કરવા તત્પર થયા છે "

તે વખતે શૃંગારસુંદરી સતિ પોતાના ચિત્તમાં બહુજ પ્રસન્ન થઈ તે મહા આકરો તપ કરતી હતી અને બ્રહ્મવ્રતમાં ખરેખરી દૃઢ હતી, પતિનું સુખ જોવા પછી તેણીએ પોતાના વિગયત્યાગાદિ તપનું પારણું કર્યું સારા શૃંગારવાળી તે રાણીને રત્નપાળે પટ્ટ-રાણીતરીકે સ્થાપિત કરી દેવની સાંનિધ્યથી અનમ્ર એવા અનેક રાજાઓને રત્નપાળે નમ્ર બનાવી પોતાને પગે લગાડ્યા અને નિષ્કંટકપણે પોતાનું રાજ્ય કરવા લાગ્યો પ્રસન્ન થયેલા દેવે રાજમંદિરમાં સાતસો કોટી સુવર્ણ ને રત્નની વૃષ્ટિ કરી 'પુણ્યથી દેવો પણ વશ થાય છે ' પછી ' તમે એકછત્ર રાજ્ય આનંદથી કરો. ' એવો રાજાને વર આપીને દેવ સ્વસ્થાને ગયો

ધર્મબુદ્ધિવાળો રત્નપાળ રાજા પૂર્વપુન્યના પ્રભાવથી ઇંદ્રના રાજ્ય સમાન રાજ્ય પાળવા લાગ્યો એકદા રાજા સભામાં બેઠેલો છે તેવામાં એક પુરૂષે આવીને વિનયપૂર્વક નિવેદન કર્યું કે-' હે નરેંદ્ર ! આપણા વનમાં એક શ્રેષ્ઠ હસ્તિ આવ્યો છે ' તે સાંભળીને રાજાએ પોતાના સુભટોને મોકલ્યા એટલે તેઓ વનહસ્તિને પકડી લાવ્યા અને રાજાને સ્વાધીન કર્યો પછી રાજા તે હાથી ઉપર બેસીને બહાર વનમાં આવ્યા તેવામાં તે હાથી રાજા સહિત આકાશમાં ઉડ્યો ઘણે દૂર ગયા છતાં પણ તે ઉભો ન રહ્યો,

એટલે રાજાને ચિંતા ઉત્પન્ન થઇ એટલે તેણે હાથી ઉપરથી ઉતરી જવા धार्युं तेवामां तो ते हाथी उपरथी એક સરોવરમાં પડ્યા પછી સરોવરના જળમાં તરીને તે કીનારે આવ્યા

આગળ ચાલતાં તેમણે સુવર્ણ ને રત્નમય તેમજ સુશોભિત તોરણવાળો એક પ્રાસાદ જોયો રાજા કૌતુકથી તે પ્રાસાદમાં ગયા અનુક્રમે સાતમા માળ સુધી ચડતાં છેવટ અગાશીમાં બે ભસ્મના પુંજ જોયા તેની પાસે ગજદંત[1] સાથે લટકાવેલ એક રસથી ભરેલ કુંપો દીઠો તે જોઇને રાજા વિચારવા લાગ્યા કે-' આ દિવ્ય પ્રાસાદ જેવો પ્રાસાદ અહીં કયાથી ? આ રસનો કુંપો શેનો ? અને આ ભસ્મના પુંજ શેના ? આ બધું મોટા કૌતુક જેવું જણાય છે ' આ પ્રમાણે વિચારીને રસના કુંપામાથી થોડોક રસ કાઢીને તેણે હાથમાં લીધો એટલે તેમાથી કેટલાક ટીપા પેલા ભસ્મના રાશી ઉપર પડ્યા ત્યાં તો તે બન્ને ઢગલામાથી બે સ્ત્રીઓ દિવ્યરૂપને ધારણ કરનારી ઉત્પન્ન થઇ તેને જોઇને રત્નપાળે પૂછયું કે-" તમે બન્ને કોણ છો ? આ ભસ્મમાથી શી રીતે ઉત્પન્ન થઇ ? તમે શું શક્તિરૂપ છો, કીન્નરી છો, દેવાંગના છો, વિદ્યાધરી છો કે ભૂચરી છો ? જે સત્ય હકીકત હોય તે કહો "

આ પ્રમાણે રત્નપાળે પૂછવાથી તે બેમાથી એક કન્યા બોલી કે-" હે સ્વામિન્ ! અમારી હકીકત વિનોદકારી છે તે હું કહું છું આપ એક ચિત્તે સાંભળો કે જેથી આપનો સંશય દૂર થાય.

વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર વરચંદ્રા નામની નગરીમાં મહાબળ

---

१ હાથીના દાંતની આકૃતિવાળી ખીંતી

નામે વિદ્યાધર રાજા રાજ્ય કરે છે તેની **પ્રેમવતી** નામે સ્ત્રી છે તેની અમે બે પુત્રીઓ છીએ અમારા **મોહવલ્લી** ને **યત્નવલ્લી** નામ છે અમને બન્નેને અમારા પિતાએ ભણાવી અનુક્રમે અમે યૌવનાવસ્થા પામી અમારૂ **નાગિલ** નામના દુરાત્મા ખેચરે ત્યાંથી હરણ કર્યું તે અહી લાવ્યો અને આ દિવ્ય પ્રાસાદ વિદ્યાના બળથી તેણે બનાવ્યો તે જ્યારે કયાઈ પણ બહાર જાય છે ત્યારે અમને ભસ્મપુજરૂપે કરીને જાય છે અને પાછો આવે છે ત્યારે આ કુંપાના રસનુ સીચન કરીને મનુષ્યરૂપે કરે છે હે નરોત્તમ ! આ પ્રમાણેની અમારી કથા છે આજે પૂર્વના ભાગ્યોદયથી અમને તમારા દર્શનનો લાભ મળ્યો છે ” આ પ્રમાણેની સ્નેહવાર્ત્તા કરતા તેમને પરસ્પર સ્નેહ ઉત્પન્ન થયો ‘ પ્રાયે મનને મોહ પમાડવાનુ સાધન પૂર્વભવનો સબધજ હોય છે ’

કહ્યુ છે કે –

એ નયણા જાઇસરે, પૂવ્વભવ સમન્ત,
અપ્પિય દીઠે મુહ લીયે, પિય દીઠે વિહસત.

‘ આ નેત્રો જાતિસ્મરણથી પૂર્વભવને સભારે છે તેથી અપ્રિય મનુષ્યને દેખતા મુખ લેવાઇ જાય છે અને પ્રિયને દેખવાથી હસે છે

આ પ્રમાણે વાતો થાય છે તેવામા તે બે કન્યાનો ઈચ્છક વિદ્યાધર વિવાહસામગ્રી લઈને ઉતાવળો ત્યા આવ્યો એટલે હાથીએ ત્યા આવીને તે વિદ્યાધરને સુઢવડે ઉપાડ્યો અને લીલા-વડે આકાશમા ઉત્પત્યો પછી દૂર લઇ જઈને તેને સુઢમાથી જમીન ઉપર પડતો મૂકયો અને તે નાગિલને દતના આઘાતવડે અત્યત પીડા ઉપજાવી મારી નાખ્યો

હવે એ અવસરે પોતાની બે પુત્રીને શોધતો શોધતો મહાબળ વિદ્યાધર ત્યા આવ્યો અને તેણે ત્યા પોતાની બે પુત્રીઓને દીઠી તે સાથે રત્નપાળને પણ જોઇને હર્ષ પામી મધુર વાણીથી તે બોલ્યો કે-" હે સાત્વિકશેખર ! સાભળો પૂર્વે મે એક શ્રેષ્ઠ નૈમિત્તિકને પૂછ્યુ હતુ કે-' મારી આ પુત્રીઓનો વર કોણ થશે ? ' ત્યારે તેણે કહ્યુ હતુ કે-' નાગિલ નામનો એક દુષ્ટ વિદ્યાધર તમારી બન્ને પુત્રીઓનુ હરણ કરશે તે વિદ્યાવડે તેને ભસ્મરૂપ કરીને પાછી રસવડે તેને સ્ત્રી રૂપે કરશે ત્યા એક રત્નપાળ નામનો રાજા અકસ્માત્ આવી ચડશે તેણે હાથમા લીધેલા રસકુપિકાના રસના પડેલા બિદુઓથી તે પુત્રીઓ ભસ્મરૂપ મટી સ્ત્રીરૂપ થશે તમારી બન્ને પુત્રીઓનો તે વર થશે અને તેની સાનિધ્ય કરનારો દેવ હસ્તિરૂપે નાગિલને ઉપાડી જઇને તેનો વિનાશ કરશે ' આ પ્રમાણેની તે નિમિત્તિયાની વાણી અત્યારે સફળ થઈ છે તો હવે આ વિમાનમા બેસીને તમે મારી સાથે વૈતાઢ્ય પર્વતપર ચાલો "

પછી તે વિમાનમા બેસીને રત્નપાળ પ્રયાણ કરે છે તેવામા પેલો શ્રાદ્ધદેવતા દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને રત્નપાળને પ્રણામ કરીને બોલ્યો કે-' હે ઉપગારી ! સાભળો ! આ બે કન્યાઓની તમને પ્રાપ્તિ કરી આપવા માટે હુ હસ્તિરૂપે તમને અહી લઇ આવ્યો અને નાગિલને તે રૂપેજ ઉપાડી જઇને તેનો વિનાશ કર્યો આ પ્રમાણે પૂર્વે જેનાપર તમે ઉપકાર કર્યો છે તે હુ દેવ થયેલો શ્રાવક છુ હવે આ રસની ઉત્પત્તિ અને પ્રભાવ કહુ તે સાભળો-"પૂર્વે આ નાગિલે ૨૪ વર્ષ પર્યંત કંદમૂળ ફળનો આહાર કરીને, અધોમુખ રહી ધૂમ્રપાન કરીને,

બલિહોમાદિક સહિત મત્રનો જાપ કરીને, ઘણે કને પ્રસન્ન કર્યા હતા તેથી તેણે આ રસનો કુપો આપેલો છે આ રસના બિંદુમાત્રથી લોહનુ સુવર્ણ થાય છે સર્વ પ્રકારની બાધા શમે છે, કષ્ટ નાશ પામી દિવ્યરૂપ થાય છે, મૂર્છિત ને મૃતપ્રાય થયેલા ક્ષણમાત્રમા સાવધ થાય છે, ભૂતપિશાચાદિ દુષ્ટ દેવો અને ગ્રહ નક્ષત્ર તેમજ તારાઓ આ રસના સ્પર્શમાત્રથી વશ થાય છે, મહાન્ અગ્નિ શમી જાય છે, સ્થાવર ને જગમ વિષ નાશ પામે છે, વ્યાધિમાત્ર આ રસ છાટવાથી શમી જાય છે અને સર્વ મનુષ્યો વશ થાય છે આ રસનુ તિલક કરીને સગ્રામમા જવાથી શત્રુ મિત્રપણાને પામે છે અને સિંહ તેમજ હસ્તિ વિગેરે પશુઓ વશ થાય છે ”

આ પ્રમાણે આ રસ બહુજ પ્રભાવવાળો છે તે તમને પુણ્યયોગે વિનાપ્રયાસે પ્રાપ્ત થયો છે હુ એ રસ તમને અર્પણ કરૂ છુ, તેથી તે ગ્રહણ કરો વળી અવસરે મને સભારજો ” એમ કહીને તે દેવ અદૃશ્ય થયો આવુ દેવનુ સાનિધ્ય જાણીને મહાબળ વિસ્મય પામ્યો. પછી પોતાની બે પુત્રીઓ સહિત રત્નપાળને પોતાના વિમાનમા બેસારીને વૈતાઢ્યપર લઇ ગયો અને તેની સાથે બન્ને પુત્રીઓને પરણાવી. પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો પછી ધન્ય એવો રત્નપાળ રાજા તે બન્ને વિદ્યાધરપુત્રીઓને પરણીને ત્યા આનદથી રહ્યો અને અત્યત સુદર સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો અનેક વિદ્યાધરો તેની સેવા કરવા લાગ્યા

તે અવસરે ગગનવલ્લભપુરમા **સુગધવલ્લભ** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને **હેમાગદ** નામે પુત્ર હતો અને **સૌભાગ્ય**-

મંજરી નામે પુત્રી હતી તે પુત્રી યૌવનાવસ્થા પામી, અનેક મનુષ્યોને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી થઈ તેને તેની કુળદેવીએ સર્વ વાંછિતને આપનારૂ એક વલય આપ્યુ અન્યદા વનમા કોઈ જિનાલયમા સખીઓ સાથે નાટક કરતા તેના હાથમાથી તે વલય પડી ગયુ તે સ્વસ્થાને આવી, વલય મળ્યુ નહી, એટલે તેના વિયોગે તે મહા દુ ખ પામી, સરસ આહાર તજી દીધો અને આયબિલ નીવી વિગેરે તપ કરવાવડે તેણીએ પોતાના શરીરને કૃશ કરી નાખ્યુ અન્યદા ત્યા કોઇ નૈમિત્તિક આવતા રાજાએ તેને પૂછ્યુ કે–' મારી પુત્રીનુ ખોવાયેલુ વલય શી રીતે મળશે ? ' નૈમિત્તિક બોલ્યો કે–' હે નરાધીશ ! હુ કહુ તે સાભળો જેને તે વલય મળેલ છે તે પુરૂષ તમારી પુત્રીનો સ્વયવર મ ડપ કરશો એટલે તેમા એક મ ડળાધીશ તરીકે પોતાની મેળેજ આવશે, તમારી પુત્રીને તેજ વરશે અને તેની પાસેથી વલય મળશે ' આ પ્રમાણે તે જ્ઞાની નિમિત્તિઆના વચનો સાભળીને રાજાએ તરતજ સ્વયવર મ ડપ તૈયાર કરાવ્યો અને અનેક વિદ્યાધર રાજાઓને આમ ત્રણ કર્યું તેમા મહાબળ રાજાને પણ આમ ત્રણ થવાથી તે રત્નપાળને લઈને ત્યા આવ્યો

રત્નપાળને વલય સહિત આવેલ જોઈને સ્વયવર વખતે સૌભાગ્યમજરીએ તેના કઠમાજ વરમાળાનુ આરોપણ કર્યું રત્નપાળને ઓળખીને હેમાગદ વિગેરે સૌ ખુશી થયા તે વખતે બીજા બધા ખેચરો એકઠા થઈને વિચારવા લાગ્યા કે–' જુઓ તો ખરા કે આપણને સૌ વિદ્યાધરોને મૂકીને આ કન્યા ભૂચરને વરી ! આ અયુક્ત થયું છે આ વાત કદી બની નથી અમારા દેખતા એક ભૂચર એક વિદ્યાધરકન્યાને પરણી જાય એ વાત બનવની

નથી ” આમ વિચારીને તે બધા એકત્ર થઇ રોષથી લાલ બની યુદ્ધ માટે તૈયાર થયા પછી રત્નપાળને કહ્યુ કે–" અરે અજ્ઞાની! તુ બાળક જણાય છે અને તારા કાળ નજીક આવ્યા લાગે છે કે જેથી તે ભૂમિચર થઈને વિદ્યાધરીને વરવાની હિમત કરી છે ! ” રત્નપાળ તેના જવાબ ન દેતા લડવા માટેજ ગસ-કુપીના રસનુ તિલક કરીને તૈયાર થયો તે તિલકના પ્રભાવથી સર્વે ખેચરાધિપને જીતીને પોતાની આજ્ઞા માનનારા કર્યા પછી સુગધવલ્લભ રાજાએ તરતજ પોતાની પુત્રી તેની સાથે વિધિપૂર્વક પરણાવી

હેમાગદે રત્નપાળને રોહિણી પ્રજ્ઞપ્તિ વિગેરે સોળ વિદ્યાઓ આપી. રત્નપાળે થોડા દિવસમાજ તેને સાધ્ય કરી પછી વિદ્યાધરોની બન્ને શ્રેણિના તમામ રાજાઓને સાધ્ય કરીને મહાબળની બે પુત્રી તથા સૌભાગ્યમજરી સહિત અનેક વિદ્યાધરોથી સેવાતો રત્નપાળ વિમાનમા બેસીને પોતાને નગરે આવ્યો મત્રી વિગેરેએ ત્રણ પ્રિયાઓ સહિત રત્નપાળનો નગરપ્રવેશ સબધી મહોત્સવ બહુ આનદથી કર્યો સ્ત્રીઓ ઘરેઘરે ગાવા લાગી બધે આનદ વર્તાણો રત્નપાળ સર્વ સ્ત્રીઓની સાથે કોઇપણ જાતના ઉપદ્રવ સિવાય સ્વર્ગના ભોગ સમાન સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો અને રાજ્યની પ્રતિપાલના કરવા લાગ્યો

તે રાજાને દરરોજ પુષ્કળ સુવર્ણનો વ્યય થવા લાગ્યો જે કોઈ રસવાળી અપૂર્વ કથા કહે તેને એક લક્ષ સુવર્ણ આપવાનુ તેણે જાહેર કર્યું હાથી, ઘોડા, વૃષભ, ઉંટ, દુકૂળ તથા વસ્ત્રો વિગેરે દરરોજ બત્રીશ લાખ સુવર્ણની કિમતનુ દાન

અપાતુ હતુ દરરોજ સાત ક્ષેત્ર વિગેરે પુણ્યકાર્યમા તે મહામનવાળો દક્ષ રાજા વીશ લાખ દ્રવ્યનો વ્યય કરવા લાગ્યો સેવા માટે આવેલા રાજાઓ, મન્ત્રીઓ અને પુરોહિતોને તે દાનેશ્વરી દરરોજ ૩૬ લાખ સુવર્ણ આપીને પ્રસન્ન કરવા લાગ્યા આર્ત, દીન, નિરાધાર, કુબ્જ, અધ તેમજ અન્ય રોગીઓને દરરોજ અગ્યાર લાખ દ્રવ્ય અનુકપાથી આપવા લાગ્યા

આ પ્રમાણે દરરોજ એક કોટી સુવર્ણનો તે રાજા વ્યય કરતો હતો તે સર્વ દ્રવ્ય રસકુપીના રસના વેધવડે લોહમાથી મળી શકતુ હતુ કોષાધ્યક્ષને આ પ્રમાણેનુ સુવર્ણ બનાવવાનો નિરતરને માટે આદેશ આપી રાખ્યો હતો, જેથી તે પોતાના કાર્યમા તત્પરજ રહેતો હતો

" દાન અને વિવેકના સગમવાળી લક્ષ્મી, શ્રદ્ધામય માનસ, ક્ષમા ને દયામય ધર્મ, સુચરિતની શ્રેણિવાળુ જીવિત, શાસ્ત્રમયી બુદ્ધિ, અમૃતસમાન વાગ્વૈભવનો વિલાસ અને પરાર્થના સાધન સહિત વ્યાપાર—આ સર્વ શ્રેષ્ઠ પુણ્યવડેજ પ્રાપ્ત થાય છે "

આ પ્રમાણે અનેક રાજાઓથી સેવાતા ચરણકમળવાળો રત્નપાળ રાજા પ્રબળ રાજ્યની પ્રતિપાલના પોતાના પુણ્યબળથી કરતો હતો અને પોતાના તેજવડે રત્નતુલ્ય શોભતો હતો

શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રથની બીજી શીળ નામની શાખા
ઉપર રત્નપાળ ને શૃગારસુદરીના અખ્યાન યુક્ત
ચતુર્થ પલ્લવ સમાપ્ત

અથ પંચમ પલ્લવ પ્રારંભ.

"તૃ ષ્ણાનો છેદ કરો, ક્ષમાને ભજો, દયા કરો, પાપમાં રતિ ન લાવો, સત્ય બોલો, સાધુશ્રેણિના અનુયાયી થાઓ, વિદ્વજ્જનોની સેવા કરો, માન્યજનોને માન આપો, શત્રુનો પણ અનુનય કરો, પોતાના ગુણોને ઢાંકો, કીર્તિનુ રક્ષણ કરો, અને દુ સ્થિત ઉપર દયા કરો સજ્જનોના ચેષ્ટિત–આચરણ આવા હોય છે "

" શીળ દુર્ગતિ જનારાઓને અપશુકન જેવુ–દુર્ગતિએ જવા નહીં દેનારૂ, સદ્‌ભોગરૂપ વૃક્ષના અ કુર જેવુ, કામરૂપી શુકને કબજે રાખવા પ જર સમાન, સ સારરૂપ ઉષ્માનો નાશ કરવા વર્ષાસમાન, નૃજન્મરૂપી સરોવરને શોભાવનાર જળસમૂહ જેવુ, શોભાનુ સ્થાન અને ગુણરૂપી સમુદ્રને ઉલ્લસિત કરવામા ચ દ્રબિ બ સમાન છે એવુ શીળ નિરતર પાલન કરવા યોગ્ય છે"

હવે તે નગરમા એક જુગટીઓ કૃપારહિત ચિત્તવાળો, સત્ય ને અદત્તના ત્યાગ રહિત, ક્રોડાગમે કપટમા રક્ત અને નામે નરવ્યા નામનો રહેતો હતો તે દરરોજ દ્યૂત રમવામાં લક્ષ દ્રવ્ય પેદા કરતો હોવાથી લોભવડે અહર્નિંશ રમતો હતો.

પછી તેની શાંતિ માટે અનેક પ્રકારના શાંતિક પૌષ્ટિક કર્મ, જપ જાગરણ અને હોમવિધાન વિગેરે કર્યું પણ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયું દેવી 'તેની જીભ ઉપર જુગારી થુંકેલો છે તેથી જીભ મોઢામાં ઘાલતી નથી' એ વાત કોઈ સમજી શક્યું નહીં પછી નગરલોકો એકઠા થઈને ફરી વિચારવા લાગ્યા કે—" જરૂર આ કાંઈક મોટો ઉત્પાત દેખાય છે, તેથી આ વિઘ્નની શાંતિ માટે નગરમાં ઢંઢેરો પીટાવીએ કે—'જે કોઈ બુદ્ધિમાન્ પુરૂષ આ દેવીની જીંહ્વા પાછી મોઢામાં દાખલ કરાવશે તેને એક લાખ દીનાર આપવામાં આવશે' આ પ્રમાણે વાગતો પડહ પેલા દ્યૂતકારે છબ્યો અને કહ્યું કે—'હું એ દેવીની જીભ મોઢામાં નખાવી દઈશ' પછી ઘણા લોકો સહિત તે દેવીના મંદિર પાસે આવ્યો અને લોકોને બહાર રાખી દ્વાર બંધ કરીને દેવીને કહ્યું કે—'કેમ જીભ બહાર રાખી મૂકી છે? હજી તું માર્ગ કર્ત્તવ્યને જાણતી નથી, હવે જોઈ લે' એમ કહી મોટો ધોકો ઉપાડી તે દેવીપ્રત્યે બોલ્યો કે—'રે રંડે! ચંડિકે! તું ફોગટ આત્માને શામાટે વિડંબના પમાડે છે? જીભ અંદર ખેંચી લે છે કે આ ધોકાવડે તારી મૂર્ત્તિને ચૂર્ણ કરી નાખું?' આમ કહીને તે મોટા ધોકાનો પ્રહાર તેના માથાપર કરવા જાય છે, તે વખતે પ્રચંડ એવી પણ તે ચંડિકા મનમાં વિચારવા લાગી કે—'આ દુષ્ટ અને નિઃશંક જરૂર અનર્થ કરશે અને એ દુષ્ટને હું શું કરીશ?' આમ વિચારી તરતજ એણે જીભ અંદર ખેંચી લીધી

પછી દ્યૂતકારે દ્વાર ઉઘાડ્યા એટલે બધા લોકો એ પ્રમાણે જોઈને રાજી થયા તેમની ચિંતા નાશ પામી અને બધા તે દ્યૂતકારની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. લોકોમાં તેનો જયજયારવ

થયો. લોકોએ તેને લાખ દીનાર આપ્યા તેણે તેજ દિવસે જુગટામા તે ગુમાવ્યા ' વેશ્યાસક્તની, ચોરની, દ્યૂતકારની, પાપીની અને અન્યાયથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરનારની લક્ષ્મી સ્થિર રહેતી નથી ' તે જુગારીએ એક દિવસમાજ લાખ દીનાર ગુમાવ્યા ' દ્યૂત, વેશ્યાસગ અને વિવાદ એ વિધિ વિપરીત હોય ત્યારેજ સૂઝે છે' ' મહા ચડિકા જેવી દ્યૂતક્રિયામા જે આસક્ત થાય તે મોટો દ્રવ્યવાન્ હોય તે છતા પણ દ્રવ્યરહિત થઈ જાય છે, તેમજ લગોટી પહેરનાર, રજવડે વ્યાપ્ત શરીરવાળો, હાથમા કપાળ લઈને ફરનારો અને વિરસ અન્ન (ભિક્ષાન્ન)નો ખાનારો થાય છે '

હવે પેલો જુગારી તો ત્યારપછી પણ પ્રથમ કહ્યા પ્રમાણેજ દેવીના મ દિરમા આવી તેના શરીરપર બે પગ મૂકીને પુડલા ખાય છે તેથી દેવી વિચારવા લાગી કે–' આનુ નિવારણ શી રીતે કરવુ ? એ બાબત પાકો વિચાર કરવો પડશે કારણ કે પ્રથમ એણે મારી વિડબના બહુ કરી છે, તેથી મને મોટી ચિંતા રહ્યા કરે છે ' આમ વિચારતા તેણે નિર્ધાર કર્યો કે– ' હુ જાણ્યુ, તેનો ઉપાય જડ્યો આજે તેના આવવાને વખતે દિવ્ય પ્રભાવથી દીવોજ બહાર કાઢવો એટલે દીવો નહીં હોય, ત્યારે તેલ કયાથી મળવાનુ હતુ ? તેથી આને ભય લાગશે ને પ્રથમ પ્રમાણે નહીં કરે ' આ પ્રમાણે તે વિચારે છે તેવામા તે જુગારી આવ્યો તે દીવા પાસે ગયો ત્યા તો દીવો મ દિરની બહાર નીકળ્યો, એટલે જુગારી ચકિત થઈને વિચારવા લાગ્યો કે–" આ શુ ? આ દીવો આકાશમા ચદ્રબિબની જેમ કયા જાય છે ? અથવા દેવી મને બ્હીવરાવવા આમ કરતી જણાય છે, પણ મને નિર્ભયને ભય શો ? આ તો મારા ભયથી દીપક

બહાર જતો જણાય છે, પરંતુ દીવાના તેલ વિના લુખા પુડલા શી રીતે ખાઈશ ? માટે આ દીવાને જવા ન દઉં " આમ વિચારી તે દીવાની પાછળ ચાલ્યો અને દીવાને કહ્યુ કે– " અરે ! તુ કયા જાય છે ? તુ જ્યા જઈશ ત્યા હુ તારી પાછળ આવીશ અને તારૂ તેલ લઇને હુ પુડલા ખાઇશ " આમ કહીને તે ઉતાવળો દીવાની પાછળ લાગ્યો જ્યા જ્યા દીવો જાય છે ત્યા ત્યા આ જુગારી પણ જાય છે અને મુખે કહેતો જાય છે કે–" અરે પ્રદીપ ! ઉભો રહે, ઉભો રહે, કાયરની જેમ ભાગી કેમ જાય છે ? તેજવાળો છતા શા માટે નાસે છે " તેના આવા શબ્દો સાભળીને દેવીના પ્રભાવથી દીપક બોલ્યો કે–" અરે ! પણ મારી પાસે શુ દેવાનુ છે કે જેથી તુ મારી પાછળ લાગ્યો છે ? રે કુમાનુષ ! રે ધૂર્ત ! લુખા પુડલા ખાઈ લે હુ તો સમુદ્ર કીનારે જાઉ છુ મારૂ તેલ તને મળવાનુ નથી " આવા દીપકના વચન સાભળીને જુગારી બોલ્યો કે–" લો લો ગૃહમણિ (દીપક) ! સાભળ હુ એવુ કોઇ નથી કે જે પવનથી પડી જાય, હુ કુવાનો પારેવો નથી તેમ મઠનો પારેવો પણ નથી, કે જે પારેવા શબ્દમાત્ર કરવાથી કુવામાથી ને મઠમાથી જતા રહે છે "

આ પ્રમાણે સાભળીને તેનો જવાબ આપ્યા સિવાય દીપક તો અવિચ્છિન્ન ચાલવાજ લાગ્યો, ક્ષણમાત્ર પણ થોભાણો નહીં જુગારી પણ શીઘ્રગતિએ તેની પાછળ ચાલ્યો વળી દીપક બોલ્યો કે–" અરે જનાચારવર્જિત ! અરે મૂર્ખ ! તુ જાણતો નથી કે મનુષ્યનુ સત્વ દેવસમાન હોય ખરૂ ? અને જે પોતાના સામર્થ્યનો વિચાર કર્યા સિવાય મોટાની સાથે

વાદ વદે છે તે શીઘ્ર વિનાશ પામે છે એમ પડિત પુરૂષા કહે છે માટે હવે તુ પાછો જા, હુ તો સમુદ્ર કીનારે જવાનો છુ તુ ગમે તે કરીશ પણ હુ તને તેલ આપવાનો નથી, માટે ફોગટ શાસારૂ ખેદ પામે છે ?" દીપકના આવા વચન સાભળીને જુગારી બોલ્યો કે-" અરે દીપક ! તુ વારવાર શુ કામ બોલે છે ? તુ જ્યા જ્યા જઇશ ત્યા ત્યા હુ તારી પાછળ આવીશ સત્વવાનને શુ દુ સાધ્ય છે? સમુદ્ર પણ દુસ્તર નથી મેરૂ પણ ત્યાસુધીજ ઉંચો છે કે જ્યાસુધી ઉદ્યમી પુરૂષ તેની ઉપર ચડવા ચહાતો નથી " આ પ્રમાણે પરસ્પર વાતો કરતા તેઓ ચાલવા લાગ્યા એમ કરતા આખી રાત્રી વીતી ગઇ ને પ્રભાત થયો-સૂર્ય ઉગ્યો તેની કાતિથી ઉદ્યોત વિનાનો થયેલા દીપક ગાઢ વનમા કોઇક જગ્યાએ તે ધૂર્ત્તની દૃષ્ટિને ઠગીને સતાઈ ગયો પેલો જુગારી વિચારવા લાગ્યો કે-" દીપક દેખાતો નથી તેથી જરૂર તે મને ઠગીને કાઇક સતાઇ ગયો લાગે છે મને ધૂર્ત્તને પણ તેણે ઠગ્યો તેણે પોતાનુ વચન સાચુ કર્યુ ' દેવશક્તિ પ્રબળ હોય છે ' આ લોકોક્તિ અન્યથા ન થઇ "

શીંકાપરથી પડેલા બીલાડાની જેમ, યૂથથી ભ્રષ્ટ થયેલા મૃગની જેમ, ઘા ચૂકેલા શૂરવીરની જેમ, તાળથી ચૂકેલા નટની જેમ, સત્યથી ચૂકેલા સત્પુરૂષની જેમ, શાખાપરથી પડેલા વાનરની જેમ, તેમજ ફાળ ચૂકેલા સિહની જેમ તે જુગારી ખેદમાં નિમગ્ન થઇ ગયો તે વિચારવા લાગ્યો કે-" હુ ધૂર્ત્ત છતાં દીપકથી ઠગાણો એટલે ' કાગડાને ઠગનાર પણ કોઇક મળે છે ' એ લોકવાણી સાચી થઇ દીવાની પછવાડે મને કાઢીને વનમાં દૂર જતો કરીને ચડિકા દેવીએ મને મારી નિર્દયતાનુ ફળ

આપ્યુ મે એની અવજ્ઞા કરી અને તેના દીવાનુ તેલ લીધુ તેથી તેણે મને વૈરી ગણીને મારી પૂરેપૂરી વિડબના કરી, તો હવે આજ પછી તેવી અવજ્ઞા તેની ન કરવી ”

હવે તે જુગારી ચિતાતુરપણે તે વનમા ભમે છે તેવામા તેણે એક અગ્નિકુડ જાજ્વલ્યમાન અગ્નિવાળો આશ્ચર્યકારી જોયો તે કુડની પાસે તેણે નવયૌવનવાળી અતિ મનોહર અને રૂપવડે દેવાગનાનો પણ તીરસ્કાર કરે તેવી બે કન્યાઓ જોઇ તેની સમીપે વિકરાકૃતિવાળો, દીન મુખવાળો અને કૃશ શરીરવાળો એક પુરૂષ જોયો તેને જોઇને પેલો જુગારી બોલ્યો કે–“ અરે ભદ્રે ! તમે બન્ને કોણ છો અને આ પુરૂષ કોણ છે ? આ વનમા તમે કયાથી આવ્યા છો ? મારી પાસે તમારૂ વૃત્તાત કહો, મને તે સાભળવાનુ કૌતુક છે ” આમ પૂછયા છતા તેને ધૂર્ત આકૃતિવાળો જાણીને તે કન્યાઓએ ઉત્તર આપ્યો નહીં, મૌનજ રહી એટલે જુગારી પોતાના પગલાને અનુસારે પાછો ચાલ્યો અને અનુક્રમે પોતાને સ્થાને પહોચ્યો

એ જુગારીએ રાજસભામા જઇને રત્નપાળ રાજાને તે બે કન્યાઓની અપૂર્વ વાર્તા કરી રાજાએ અપૂર્વ વાત કહેનારને લક્ષ દીનાર આપવાનુ જાહેર કર્યું હતુ તેથી એ જુગારીને લક્ષ દ્રવ્ય આપ્યુ

પછી કૌતુકી એવો રત્નપાળ રાજા તે જુગારીની સાથે પેલા વનમા આવ્યો અને ત્યા બે કન્યાઓને જોઇને તેણે આદરપૂર્વક પૂછયુ કે–“ હે સ્ત્રીઓ ! તમે કોણ છો ? આ વિકટ પુરૂષ કોણ છે ? અને આ વનમા તમે શા માટે બેઠી છો ?

આ અગ્નિકુંડ શેનો છે ? તેની સમિપે તમે કેમ સ્થિત થયેલી છો ? મને તમારૂં સર્વ વૃત્તાંત કહો, મને તે સાંભળવાનું કૌતુક છે હું રત્નપાળ નામે પાટલીપુત્ર નગરનો સ્વામી છું "

આ પ્રમાણે રાજાએ પૂછયે સતે કાંઈક વિચાર કરીને તે એમાંથી એક કન્યા બોલી કે-" હે નૃપ ! તમે અમારી કથા સાંભળો-વૈતાઢ્યની ઉત્તરશ્રેણિમાં **વિશ્વાવસુ** નામના નગરમાં **વસુગંધર્વ** નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેને શીલાદિ ગુણવાળી **સુરસેના** નામે પ્રિયા છે તેને **દેવસેના** ને **ગંધર્વસેના** નામે બે પુત્રીઓ છે તેને વિવાહયોગ્ય થયેલી જાણીને રાજાએ એક નિમિત્તિઆને પૂછયું કે-' મારી આ પુત્રીઓનો વર કોણ થશે ? તે જ્ઞાનવડે જાણીને કહો ' નૈમિત્તિકે કહ્યું કે-' હે રાજન્ ! તમારી પુત્રીનો વર કોણ થશે ને કયાં મળશે તે કહું છું પાટલીપુત્ર નગરની સમિપે પૂર્વ દિશાના મોટા વનમાં એક અગ્નિકુંડ પ્રજ્વળિત અગ્નિવાળો કરો તેની સમિપે આ તમારી બન્ને પુત્રીઓને તપ કરતી બેસાડો, પછી મણિ મંત્ર ને ઔષધિના સાંનિધ્ય વિના જે પુરૂષ પોતાના સત્વથી એ અગ્નિકુંડમાં સ્નાન કરશે તે તમારી પુત્રીનો વર થશે '

આ પ્રમાણે તે નૈમિત્તિકના મુખેથી સાંભળીને અમારા પિતા અમને લઈને અહીં આવ્યા અને આ દેવાધિષ્ઠિત અગ્નિકુંડ બનાવી અમને તેની પાસે બેસાડી આ પુરૂષ કોઈ વિદ્યાધર છે, તે અમને વરવા ઇચ્છે છે, પણ સત્વવર્જિત હોવાથી તે આ અગ્નિકુંડમાં ઝંપા દઇ શકતો નથી, તેથી એ વિકળ અને દીનમુખવાળો દેખાય છે " આ પ્રમાણેની તેની વાત સાંભળીને

આશાભર્યો આવેલો વિદ્યાધર કાર્યસિદ્ધિ કર્યા વિના લજ્જિત થઈને અધોમુખે સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો

હવે સત્વવાન્ એવા રત્નપાળ રાજાએ સાહસ કરીને એકદમ તે ભયંકર એવા અગ્નિકુંડમાં ઝંપાપાત કર્યો તે વખતે તેના સત્વથી તે અગ્નિકુંડ સુધારસ સમાન જળથી પરિપૂર્ણ થઈ ગયો એટલે તેમાં સ્નાન કરીને જેનું કાર્ય સિદ્ધ થયું છે એવો કુમાર બહાર નીકળ્યો તે વખતે જ્ઞાની નૈમિત્તિકવડે આ વૃત્તાંત જાણીને વસુગંધર્વ વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને વિવાહયોગ્ય સકળ સામગ્રી તૈયાર કરીને રત્નપાળનો પોતાની બે પુત્રીઓ સાથે પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો તે વખતે કેટલાક બીજા વિદ્યાધર રાજાઓ પણ ત્યાં આવ્યા અને વિદ્યાધરની પુત્રીઓ ભૂચર પરણી જાય તે સહન ન થવાથી કોપવડે વિચાર કરવા લાગ્યા કે–'આ અયોગ્ય થયું છે ' આ હકીકત જાણીને વસુગંધર્વે તેમને કહ્યું કે–' હે ખેચરાધિપો ! સાભળો મને એક વિદ્વાન્ નૈમિત્તિકે કહ્યું હતું કે–'તમારી બે પુત્રીનો વર રત્નપાળ થશે ' તેથી હું તમને કહું છું કે–આ કાર્ય અયોગ્ય થયું નથી. માટે વિના કારણ આવા રંગમાં ભંગ કરવો તે દુરાશય મનુષ્યનું કામ છે વળી બધી રીતે આ વર પસંદ કરવા લાયક છે, તેથી અમારે બીજાનું પ્રયોજન નથી ” આ પ્રમાણેના તેના વાક્યથી આવેલા વિદ્યાધર રાજાઓ મૌન થઈ ગયા

પછી વસુગંધર્વ વિદ્યાધર પોતાની બે પુત્રીઓ સહિત રત્નપાળને લઈને વૈતાઢ્યપર આવ્યો બીજા વિદ્યાધરો પણ સાથે આવ્યા ત્યાં બધાની સમક્ષ ફરીને વિવાહમહોત્સવ કરીને

રત્નપાળ રાજાને તેણે એ કન્યાઓ સહિત તેના નગરે પહો ચાડ્યો સાથે સેકડો વિદ્યાધરોને પણ મોકલ્યા રત્નપાળે વિવાહ-પ્રસગમા પ્રાપ્ત થયેલા દ્રવ્યમાથી સોળ લાખ દ્રવ્ય પેલા જુગારીને આપ્યુ કેમકે રત્નપાળ રાજા દાનશૂર હતો પછી સાથે આવેલા વિદ્યાધરોનુ પણ યોગ્ય રીતે સન્માન કરી સતોષ પમાડીને તેને સ્થાને વિદાય કર્યા ક્રોડો સુભટોથી સયુક્ત અને અનેક ખેચર તથા ભૂચર રાજાઓથી નમસ્કાર કરાતો રત્નપાળ રાજા ઉચે પ્રકારે શોભી રહેતો હવો કર્તા કહે છે કે–' પુણ્યનો વૈભવ આશ્ચર્યકારી હોય છે '

અન્યદા સ્વામીપણાની લીલાથી સયુક્ત અને સુરેદ્રની જેવી શોભાવાળો રત્નપાળ રાજા સભા ભરીને બેઠો છે તેવામા શ્રાદ્ધવર્ગને વદાવવા માટે તે સભામા આકાશમાર્ગથી ચારણમુનિ પધાર્યા તે વખતે આસનથી ઉઠી ચારણમુનિને આસનપર બેસારી રત્નપાળ રાજાએ તેમને વિધિયુક્ત વદના કરી પછી હાથ જોડીને બોલ્યો કે–" આજે હુ કૃતાર્થ થયો, આજે મારૂ જીવિત સફળ થયુ, પૂર્વપુણ્યનો ખરેખરો ઉદય થયો કે જેથી મને આપના દર્શનનો લાભ મળ્યો આજે મારો પુણ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષ અચિત્ય એવા મહાફળે કરીને ફળ્યો, સસારરૂપી સમુદ્રમા મને અવિકળ એવુ યાનપાત્ર (પ્રવહણ) પ્રાપ્ત થયુ શિવપુરે જવા માટે આજે મને આકાશગામિની વિદ્યા પ્રાપ્ત થઇ, કેમકે તપથી થયેલા કૃશ શરીરવાળા સુસાધુ મારે ઘરે પધાર્યા પૂર્વભવે આચરેલા શુભવડે અત્યારે મારા પાપનો નાશ થયો છે અને આગામી શુભનો ઉદય થયો છે, કેમકે મનુષ્યોને તમારૂ દર્શન ત્રણે કાળની યોગ્યતા પ્રગટ કરે છે

જ્યા સજ્જનોની અભ્યુથ્થાન ક્રિયા થતી નથી, જ્યા મધુર વાણીએ બોલાવવાપણુ નથી અને જ્યા ગુણદોષની સાચી વાર્તા થતી નથી તેના મકાને જવુ તે યોગ્ય નથી જડ પણ સજ્જનને જોવાથી સતુષ્ટ થાય છે જુઓ ! ચદ્રમા ઉગવાથી કુમુદાકર (કુમુદ સમૂહ) વિકસ્વર થાય છે સતજનો પણ અન્ય સદાચરણી મનુષ્યને આવતા દેખી ઉભા થાય છે જુઓ ! ચદ્રમાના ઉદયથી–તેના આકાશમા આવવાથી સમુદ્ર તેને મળવા માટે ઉછળે છે હે મુનિરાજ ! આપ જેવા મહાત્માના દર્શન થયા પછી જેનો છેડો આવતો નથી તેવા તપથી શુ ? કીર્ત્તિના આડબરવાળા દાનથી શુ ? અને જળાશયાદિ તીર્થના દર્શનથી શુ ? (કોઈની પણ અપેક્ષા રહેતી નથી)"

આ પ્રમાણે રાજાએ સ્તુતિ કર્યા પછી આવેલ ચારણ-મુનિએ દેશના દેવા માડી અને સભામા બેઠેલા તમામ રાજા વિગેરે સાભળવા લાગ્યા

" આરોગ્ય, ભોગસપત્તિ, પ્રિયજનોનો અવિયોગ, દુ ખશ્રેણિનો વિયોગ અને અવિચ્છિન્ન સ્વર્ગગમન એ જિનપૂજાના ફળ છે વૃક્ષમા જેમ કલ્પવૃક્ષ, સદ્‌ગુણોમા વિવેક, ગ્રહોમા સૂર્ય, વ્રતોમા બ્રહ્મચર્ય, ધર્મમા દયાધર્મ અને વિદ્યાઓમા લક્ષણ-શાસ્ત્ર શ્રેષ્ટ છે તેમ શ્રાવકના સર્વ ધર્મોમા દેવપૂજા શ્રેષ્ટ છે તેથી દૌર્ભાગ્ય, દીનભાવ અને પરગૃહગમન પ્રાપ્ત થતુ નથી, શરીરે વિરૂપતા પ્રાપ્ત થતી નથી, શોકાદિ દુ ખ પ્રાપ્ત થતા નથી અને ઉચ્ચકુળમા વૈભવવાળો અને રૂપ લાવણ્ય યુક્ત તે મનુષ્ય થાય છે કે જે વિતરાગ ભગવતનુ ભક્તિયુક્ત ચિત્તે પૂજન કરે છે

જે મહાશય નિરંતર જિનપૂજન કરે છે તેના પાપો નાશ પામે છે અને તે **વૃદ્ધકુમારની** જેમ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કથા કહું છું તે સાંભળો

અહીં સમુદ્રના કીનારાપર **સુવિશાળપુર** નામનું નગર છે. તે લક્ષ્મી, વિલાસ અને સદ્ધર્મવડે જાણે સ્વર્ગનો ખંડ આવેલો હોય તેવું શોભે છે ત્યાં ગુણોવડે ચંદ્રમા જેવો નિર્મળ **ચંદ્ર** નામે રાજા છે તે રાજાને પ્રિય અને બુદ્ધિશાળી એવો **જિનદાસ** નામે શ્રેષ્ઠિ ત્યાં રહે છે તે પરમ શ્રાવક છે તેને **મનોરમા** નામની જિનધર્મમાં રક્ત અને જિનપૂજાપરાયણ ભાર્યા છે અંતરાયકર્મના યોગથી તેમનો ઘણો કાળ સંતતિ રહિત ગયો પ્રાંતે વૃદ્ધાવસ્થામાં તેમને એક પુત્ર થયો એ પુત્ર વૃદ્ધાવસ્થામાં થયેલો હોવાથી શ્રેષ્ઠિ વિગેરે સ્વજનોએ મોટો મહોત્સવ કરીને તેનું **વૃદ્ધકુમાર** નામ પાડયું અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામ્યો, ભણ્યો અને યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે શ્રેષ્ઠિએ તેને કોઇ શ્રેષ્ઠિની પુત્રી સાથે પરણાવ્યો

તે શ્રેષ્ઠિપુત્ર એકદા રથમાં બેસીને સ્ત્રી સહિત વનમાં કૌમુદી-ક્રીડા કરવા પોતાના પરિવાર સહિત જતો હતો, તેવામાં તેણે માર્ગમાં લોકોના મુખથી સાંભળ્યું કે-" નિષ્પુણ્ય મનુષ્યની જેમ આ કુમાર પોતે તો કાંઇ પેદા કરતો નથી અને આટલી વયે પણ માતાનું સ્તનપાન કરવાની જેમ પિતાની ઉપાર્જેલી લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરે છે " આ પ્રમાણેની વાત સાંભળીને તે ક્રીડા કરવા ન જતાં પાછો વળ્યો અને માતાપિતાની રજા મેળવીને સારે દિવસે તેણે સાર્થસહિત પ્રવહણમાં બેસીને વ્યાપારનિમિત્તે સમુદ્રમાર્ગે

પ્રયાણ કર્યું આગળ ચાલતા મોટા વાયુના યોગથી તે વહાણ ફરતા પર્વતોવાળા મોટા આવર્તમા સપડાઈ ગયુ તે આવર્ત-માથી ઘણો પ્રયાસ કર્યા છતા કોઈ રીતે નીકળી શકયુ નહીં. પછી વૃદ્ધાકુમાર અને લોકો વહાણમાથી ઉતરીને નજીક રહેલા પર્વતપર ચડી એક આબાના ઝાડ નીચે બેઠા

તે આબાની શાખા ઉપર એક શુક પોતાની પ્રિયા સાથે બેઠો હતો તે શુક પ્રત્યે શુકી કહે છે કે–" હે વલ્લભ ! હુ કહુ તે સાભળો આ વહાણના લોકોને દુ ખી દેખ્યા છતા તમે નિરૂદ્યમી થઇને કેમ બેસી રહ્યા છો ? આવો પરોપકાર કરવાનો વખત મળવો દુર્લભ છે કહ્યુ છે કે–પોતાના પ્રાણવડે પણ જે પરના પ્રાણનુ રક્ષણ કરે છે તે શ્રેષ્ટ ગણાય છે જુઓ ! લવણ પરના દોષની શાન્તિ માટે પોતે અગ્નિમા બળે છે માટે આ લોકો પાસેથી લેખ લખાવીને તમે સિહલેશ પાસે શીઘ્ર જઇને આપો, પછી બધુ સારૂ થઇ રહેશે " શુકીના આ પ્રમાણેના કહેવાથી શુક તરતજ ત્યાથી ઉઠીને વૃદ્ધાકુમારના ખોળામા જઇને બેઠો વૃદ્ધાકુમારે શુકીની વાત સાભળી હતી તેથી તરતજ પોતાના દુ ખની હકીકતનો પત્ર લખીને તે શુકને ગળે બાધ્યો એટલે તેણે તરતજ ત્યાથી ઉડીને તે પત્ર સિહલેશ પાસે જઇને આપ્યો તે પત્ર વાચતા તેમા લખેલી હકીકત જાણીને સિહલ રાજાએ તરતજ પટહઉદ્ઘોષણા કરાવી કે–' જે કોઈ આ મહા વર્ત્તમા પડેલા પ્રવહણને કાઢશે તેને એક લક્ષ દ્રવ્ય દેવસાક્ષીએ આપવામા આવશે ' આ ઉદ્‌ઘોષણા સાભળીને કોઈ કલ્પવેત્તા પુરૂષે તે પટહ છબ્યો પછી હરણનુ પુચ્છ લઇ છ મહિનાસુધી તેને તેલમા રાખી તે પુરૂષ રાજાના આદેશથી તે પુચ્છ સહિત

વૃદ્ધાકુમાર પાસે આવ્યો ત્યા દષ્ટિ કરતા વૃદ્ધાકુમાર શિવાય બીજુ કોઇ નાસ્તિક મનુષ્ય ન જણાવાથી તેણે તેને કલ્પશાસ્ત્રમા કહ્યા પ્રમાણેનુ બીલ બતાવ્યુ પછી તે પુચ્છ વૃદ્ધાકુમારને આપીને કલ્પ શાસ્ત્રમા કહેલો વિધિ બધો સમજાવ્યો તેની મતલબ એ હતી કે-'આ મૃગપુચ્છની દીપિકા કરીને સત્ત્વવત પુરૂષે પેલા બીલમા પ્રવેશ કરવો તેમા કેટલેક દૂર જતા એક ઉદ્યાન આવશે ત્યા સુદર એવી વાવડીઓ તથા પ્રાસાદો છે તે ઉદ્યાનના મધ્યમા એક સુવર્ણમય શ્રેષ્ઠ જિનપ્રાસાદ છે તેમા બીરાજેલા શ્રી યુગાદિદેવને નમસ્કાર કરીને તેમની પૂજા કરવી ત્યારપછી તેના પૂર્વદ્વારમા રહેલી એક મોટી ઘટા છે તે પૂરતા જોરથી વગાડવી તે ઘટા વાગવાથી ત્યા રહેલા બીજા બધા દેવાધિષ્ઠિત વાજીત્રો એકસાથે સ્વયમેવ વાગશે, તેનો અત્યત તીવ્ર નિર્ઘોષ સાભળીને તેના ત્રાસથી ત્યા રહેલા હજારો ભારડ પક્ષીઓ ઉડશે તેના પવનથી સમુદ્રનુ જળ બહુજ ઉછળશે એટલે તેની પ્રેરણાથી આવર્ત્તમા પડેલુ પોત તરતજ તેમાથી બહાર નીકળી જશે અને સમુદ્રમા પોતાને ઇચ્છિત માર્ગે ચાલવા લાગશે હે વૃદ્ધાકુમાર! આ કલ્પમા કહેલી હકીકત મે આપને કહી, હવે આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો"

વૃદ્ધાકુમાર ઘણો સાહસિક અને સત્વવત હોવાથી તેની કહેલી વાત સાભળીને તરતજ મૃગપુચ્છની દીવી સળગાવીને ચાલ્યો અને તે પુરૂષે બતાવેલા બીલમા પેઠો પછી તેણે બતાવ્યા પ્રમાણે બધુ કર્યુ એટલે વહાણ આવર્ત્તમાથી નીકળી સ્વને પડચુ અનુક્રમે તેઓ કલ્પજ્ઞ પુરૂષ સહિત સિહળદ્વીપે આવ્યા વૃદ્ધા કુમાર બીલમા રહ્યો રાજાએ 'વૃદ્ધાકુમાર ક્યા છે?' એમ પૂછતા તેની હકીકત જાણવાથી તે કલ્પજ્ઞ પુરૂષ ઉપર બહુજ

કોપાયમાન થયા. તેને કહ્યુ કે–' અરે દુષ્ટ ! તે આ શુ કર્યું ? ખાસ વૃદ્ધાકુમારનેજ ત્યા નાખ્યો ! ' પછી તેને કળજે કરીને રાજા દુ ખે દુ ખે કાળ વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો.

અહીં વૃદ્ધાકુમાર દેહ વસ્ત્ર અને આત્માનુ વાપિકામા પ્રક્ષાલન કરી પવિત્ર થઈ વનમાથી સુદર ફુલો લાવીને દરરોજ ભક્તિપૂર્વક શ્રી યુગાદિદેવની પૂજા કરવા લાગ્યો અન્યદા ત્યા એક કન્યા આવી તે વૃદ્ધાકુમારને જોઈને તેના રૂપથી મોહ પામી. તેણે તરતજ પોતાને સ્થાને જઈને પોતાની માતાને તે વાત જણાવી તેણીએ પોતાના સ્વામીને તે વાત કહી વિદ્યાધર તે વાત સાભળીને તત્તજ જિનમંદિરે ગયો અને ત્યાથી વૃદ્ધાકુમારને સન્માનપૂર્વક પોતાને મદિરે લઈ આવ્યો પછી સ્નાન, ભોજન તેમજ વસ્ત્રાદિકથી તેનો સારી રીતે સત્કાર કર્યો વિદ્યાધરની પ્રિયાએ એકાતમા વૃદ્ધાકુમારને કહ્યુ કે–' તમને અમારી પુત્રી પરણાવવાની છે પરતુ તેના કરમોચન સમયે તમે તમારા શ્વસુર પાસેથી દેવાધિષ્ઠિત પલગ આકાશગામી છે તે માગી લેજો ' પછી વિદ્યાધરે કુમારને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યુ કે–' હે કુમાર ! મને પૂર્વે એક નિમિત્તિઆએ કહ્યુ હતુ કે–અહીં એક સાહસિક અને રૂપવત એવો કોઈ પુરૂષ એકાકી આવશે, તે અહીં દેવાલયમા જિનપૂજા કરીને પછી ત્યા રહેલી ઘટા વગાડશે તે વૃદ્ધાકુમાર નામનો પુરૂષ તમારી પુત્રીનો પતિ થશે ' આજે તે બધી વાત મળી છે અને હુ તે માટેજ તમને અહીં લઈ આવ્યો છુ તો હવે હે મહાશય ! આનદથી તમે મારી પુત્રીનુ પાણિગ્રહણ કરો " વૃદ્ધાકુમારે તેનુ વચન માન્ય કર્યું એટલે વિદ્યાધરે તેનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો કરમોચન પ્રસગે અનેક

સુવર્ણરત્નાદિ આપ્યા વૃદ્ધાકુમારે આકાશગામી પલગ માગ્યો તે પણ તેણે આપ્યો

પછી વૃદ્ધાકુમાર પોતાના સાથને મળવા માટે જવા ઉત્સુક થયો, એટલે તેના શ્વસુર વિદ્યાધરે કહ્યુ કે–" મારી મૂળ સ્થિતિ તો વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર છે ! અમારો ધન ભડાર ત્યા છે અહીં તો સ્વલ્પ માત્ર ધન રાખીએ છીએ અને આ મનોહર મકાન માત્ર ક્રીડા કરવા માટે અહી આવીએ ત્યારે રહેવા સારૂ બનાવ્યુ છે તેથી તમારે કોઈ અવસરે ત્યા આવવુ કે જેથી અમે તમારો વિદ્યા અને દ્રવ્યાદિવડે માગી રીને સત્કાર કરશુ " આ વાતનો સ્વીકાર કરીને વૃદ્ધાકુમાર પ્રિયાસહિત પલગ ઉપર આરૂઢ થઇ સ્વર્ણ રત્નાદિ શ્વસુરે આપેલુ લઇ આકાશમાર્ગે સિહળદ્વીપ તરફ ચાલ્યો ક્ષણમાત્રમા તે ઉત્તમ એવા સિહળદ્વીપે આવ્યો. વૃદ્ધાકુમારને આવેલ જોઇને સિહલનૃપતિ હર્ષિત થયા પછી પેલા કલ્પક વણિકને કારાગ્રહમાથી છુટો કર્યો અને કુમારના ગુણથી રજીત થઈને તેનુ દાણ છોડી દીધુ રાજાએ ખીલમા પ્રવેશ કર્યા પછીની હકીકત પૂછી એટલે તેણે ત્યારપછીનુ પોતાનું બધુ સ્વરૂપ કહી સભળાવ્યુ તે સાભળીને રાજાએ વૃદ્ધાકુમારને મહા ભાગ્યશાળી જાણ્યો. તેથી તેણે પોતાની પુત્રી **કર્પૂરમજરી** સાથે તેનો વિવાહ કર્યો તે વખતે પણ મહાન્ ઉત્સવ થયો. રાજાએ કરમોચન પ્રસગે પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યુ કેટલાક દિવસ ત્યા આનદમા રહ્યા પછી વૃદ્ધાકુમારે સિહલપતિને કહ્યુ કે–' જો આપની આજ્ઞા હોય તો હુ મારે નગરે જવા ઈચ્છુ છુ '

રાજાએ આજ્ઞા આપવાથી વૃદ્ધાકુમાર બે પત્ની સહિત પલગપર બેસી આકાશમાર્ગે પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો અને

મહાણુ કરીઆણાવડે ભરીને બીજા વણિકો સમુદ્રમાર્ગે ચાલ્યા. સાથે ચાલતા બીજે દિવસે વૃદ્ધાકુમારે પોતમા બેઠેલા વણિકોને કહ્યુ કે-' હુ વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર જવા ઇચ્છુ છુ, ત્યાથી તમે આપણે નગરે પહોચશો તે વખતે હુ પણ પહોચીશ ' એમ કહીને તે પલગ સાથે વૈતાઢ્ય તરફ ચાલ્યો.

વિમાનની જેમ શય્યા ઉપર બેસી વૈતાઢચે જઈ તેના શ્વસુરને મળ્યો તેઓએ તેનુ બહુમાન કર્યું અને બીજા વિદ્યાધરોએ અનેક કન્યાઓ તેને આપી તેમજ સ્નેહવડે પ્રસ્ફૂર્તિત મનથી મણિમુક્તાફળ વિગેરે પણ પુષ્કળ આપ્યુ પછી સાધન કરેલી અનેક વિદ્યાઓ તેને આપી એ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિથી હર્ષિત થઇને તેણે પોતાને નગરે જવાની રજા માગી પછી વિદ્યાધરોએ વિમાન રચ્યુ એટલે અનેક વિદ્યાધરો સાથે તેમા બેસીને તે પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો સમુદ્રમાર્ગે ચાલેલા વહાણની અગાઉ તે પોતાને નગરે પહોચ્યો અને બહુ કન્યાઓ તથા પુષ્કળ લક્ષ્મીસહિત તેણે પોતાના મદિરમા પ્રવેશ કર્યો તેને એવી રીતે આવેલો જોઈ તેના માતાપિતા અત્યત હર્ષિત થયા પછી વૃધ્ધાકુમારે સાથે આવેલ વિદ્યાધરોનો સત્કાર કરીને તેમને રજા આપી અનુક્રમે વહાણ પણ ત્યા આવી ગયુ તેમા રહેલ દ્રવ્ય જેનુ તેને આપીને પોતાનુ પોતે ગ્રહણ કર્યું અને સુખે કરીને કાળ નિગમાવવા લાગ્યો ' પુણ્યવતને શુ દુષ્કર છે ?'

અન્યદા તે નગરીના ઉદ્યાનમા જ્ઞાની ગુરૂમહારાજ પધાર્યા તે હકીકત સાભળીને વૃદ્ધાકુમાર પિતા સહિત ગુરૂમહારાજને

વાંદવા આવ્યો ગુરૂએ ધર્મોપદેશ આપ્યો તે સાભળ્યા પછી વૃદ્ધાકુમારના પિતા જિનનામે ગુરૂમહારાજને પૂછ્યુ કે-"વૃદ્ધાકુમારે પૂર્વભવે શુ પુન્ય કર્યું હતુ કે જેથી તે વિદ્યાધરીઓ સ્ત્રીપણે પામ્યો અને તેને પુષ્કળ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થઇ ?"

ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-" આ વૃદ્ધાકુમાર પૂર્વભવે તમારે ત્યા કર્મકર હતો અન્યદા તમારે શરીરે કોઇ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો કે જેથી તમે દેવાર્ચા કરવાને પણ અસમર્થ થઇ ગયા તે જાણીને પેલા સેવકે કહ્યુ કે -'હે તાત ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો હુ આપની વતી જિનપૂજા કરૂ હુ તમારો સેવક છુ, તેથી જે પ્રમાણે આપ કરતા હતા તે પ્રમાણે હુ કરી શકીશ, માટે મને આજ્ઞા આપો ' પછી તમારા કહેવાથી તેણે જિનપૂજા કરવા માડી તે દિવસથી તમારી પ્રિયા સારા વિચારવાળી હોવાથી તે કર્મકર ઉપર પુત્રવત્ પ્રેમ ધરાવવા લાગી અને તેનુ હિત કરવા લાગી અનુક્રમે તમે સાજા થયા એટલે પાછા તમે જિનપૂજા કરવા લાગ્યા ત્યારથી તે કર્મકર દિવસે દિવસે શરીરે ક્ષીણ થવા લાગ્યો એક દિવસ તમે તેને પૂછ્યુ કે-'હે વત્સ ! તારૂ શરીર ક્ષીણ કેમ થતુ જાય છે ? તને શુ કોઇ વ્યાધિ પીડા કરે છે ? ' ત્યારે તે બોલ્યો કે-' હે તાત ! મારે શરીરે કોઇ પ્રકારની બાધા નથી, પરતુ આપે જિનપૂજા કરવા માડી ત્યારથી હુ કરી શકતો નથી તેથી હુ ક્ષીણ થાઉ છુ હે સ્વામી ! તે કારણથી મારા ચિત્તમા મોટી અરતિ રહ્યા કરે છે ' તે સાભળીને તમે કહ્યુ કે-' હે વત્સ ! તુ પણ ખુશીથી જિનપૂજા કર ' પછી તે દરરાજ ઘણા ભાવપૂર્વક જિનપૂજા કરવા લાગ્યો તમે પણ તેને પુત્રપણે માનવા લાગ્યા અનુક્રમે કાળ

યોગે શૂળના વ્યાધિથી તે સેવક અકસ્માત મરણ પામ્યો અને પુણ્યયોગથી તમારે ત્યાંજ પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો.'

આ પ્રમાણેનું પોતાનું પૂર્વ વૃત્તાંત સાંભળીને વૃદ્ધાકુમારને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી ગુરૂમહારાજનું કહેલું સર્વ તથારૂપે જાણ્યું તેમજ આ બધું જિનાર્ચનનું ફળ છે એમ પણ નિરધાર થયો. પછી તે ગુરૂમહારાજને વાંદી પોતાના પિતાની સાથે ઘરે આવ્યો. અનુક્રમે વૃધ્ધાકુમાર તે નગરનો રાજા થયો. અને જિનપૂજાદિ તેમજ દાનાદિ અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્ય વિશેષ પ્રકારે કરવા લાગ્યો. એવી રીતે ઘણા વર્ષો પર્યંત ધર્મારાધન સાથે રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી પ્રાંતે ગુરૂમહારાજ પાસે ચારિત્ર લઇને મોક્ષલક્ષ્મીનું ભાજન થયો. "જિનેશ્વરની પૂજા કલ્યાણ કરે છે, દુરિતને હરે છે, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરે છે, પુણ્યનો સંચય કરે છે, માન્યપણું ઉપજાવે છે અને કર્મશત્રુને હણે છે—એવી રીતે તે અનેક પ્રકારના સુખ આપનારી થાય છે."

ઇતિ વૃદ્ધાકુમાર કથા

"હે રત્નપાળ રાજા! તમે નિરંતર જિનપૂજા એકાગ્રચિત્તે કરો કે જેથી મહાસૌખ્યનું ભાજન થાઓ." આ પ્રમાણે જિનપૂજાનું ફળ સાંભળીને ઘણા ભવ્ય પ્રાણીઓ હર્ષિત થયા અને તેઓએ ગુરૂમહારાજ પાસે જિનાર્ચન કરવાનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. પછી રત્નપાળ રાજા ગુરૂવંદન કરીને પોતાને સ્થાને આવ્યો અને ગુરૂમહારાજાએ અન્ય ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધ આપવા માટે અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

હવે રત્નપાળ રાજા તે દિવસથી વિશેષ પ્રકારે જિનપૂજન કરવા લાગ્યો તે સાથે બીજા પણ ધર્મકાર્યો કરવા લાગ્યો અન્યદા ગ્રીષ્મકાળે જળક્રીડા કરવા માટે તે ગગા કીનારે ગયો અને એકલા નાવામા બેસીને ગગામા પ્રવેશ કર્યો તેને ક્રીડા કરતા જે અકસ્માત બનાવ બન્યો તે સાભળો –

'અકસ્માત્ મહા બળવાન વાયુ નીકળ્યો અને તે વાયુવડે ઉછળતી નાવા એકદમ ઉતાવળી ચાલી આગળ ચાલતા બન્ને બાજુઓએ નવા નવા ગામો રત્નપાળ રાજા જોવા લાગ્યા તેમજ નાવાના શિઘ્રગમનથી અનેક નગર, દ્વીપ, પર્વતો અને વૃક્ષો પણ જોવા લાગ્યા એમ કરતા કરતા એક મુહૂર્તમા તો તે નાવા પૂર્વ સમુદ્ર સુધી પહોચી ગઇ પરતુ ત્યા કીનારે આવવાથી નાવા સ્વયમેય ઉભી રહી એટલે રાજા સ્વસ્થ થયા અને નાવામાથી ઉતરીને કીનારા ઉપર ગયા ત્યા એક પુરૂષ ઉતાવળો તેની પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે-"હે મહારાજ ! તમે જરા પણ વિષાદ કરશો નહીં, તમે અહીં દૂર વિદેશમા આવ્યા છો તેથી તમારૂ કાઇ પણ અશ્રેય થયુ નથી તમે મનમા એમ ન વિચારશો કે હુ અહીં ગામની સીમ, જન, જનપદ વિગેરે કાંઈ પણ જાણતો નથી, તો હુ શુ કરીશ ? ને કયા જઇશ ? કેમકે તમારૂ તો સર્વદા સર્વત્ર સર્વ પ્રકારે શુભજ થવાનુ છે હુ તમારો સહાયભૂત છુ તમારૂ હિત કરનારો છુ જેથી પરિણામે તમારૂ સર્વ પ્રકારે શ્રેયજ થશે હે સુદર ! હુ તમને એક વાત કહુ તે સ્વસ્થ થઇને સાભળો કે જે સાભળવાથી તમારા ચિત્તને સારી રીતે આશ્વાસન મળશે

આ પૂર્વસમુદ્રના પ્રદેશમા રત્નપુર નામનુ નગર છે અહીંની જમીન સ્વર્ગલોક જેવી સર્વને સુખ આપનારી છે અહીં **મહાસેન** નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તે દશે દિશામા પ્રસિદ્ધ છે પૂર્વ દિશાના દેશોનો સ્વામી છે અને સુવર્ણસમાન કાંતિવાળો છે. તે રાજાને પ્રેમવાળી, સારી સ્ત્રીઓમા શિરોમણિ પાચ હજાર સ્ત્રીઓમા મુખ્ય અને દક્ષ એવી **પ્રેમવતી** નામે પટરાણી છે આ રાજાને નગર ગ્રામ અને પુર દશ ક્રોડ છે, દશ લાખ હાથી છે દશ લાખ રથો છે, વીશ ક્રોડ પાયદળ છે, ત્રીશ લાખ તુરગમો છે, ભડારમા ગણી ન શકાય તેટલુ દ્રવ્ય છે, પણ ખામી માત્ર એક છે કે તેને કુળ ને રાજ્યની ધુરાને ધારણ કરનાર પુત્ર નથી પુત્રપ્રાપ્તિ માટે રાજાએ અનેક ઉપાયો કર્યા પરતુ પૂર્વકર્મના અનુભાવથી તેને પુત્ર થયો નહી મણિ, મત્ર, ઔષધિ, યત્ર, દેવોની આરાધના—એ સર્વ પુણ્યનો યોગ હોય તોજ ફળે છે, તે વિના નિષ્ફળ થાય છે ' મોહુ પહોળુ કરીને દાત બતાવતો, હાસ્ય કરતો, કાલુ કાલુ બોલતો, રમણિય વચનો સભળાવતો, ખોળામા રમતો અને આનદ કરતો એવો બાળક પોતાના પગની રજવડે જેના ખોળાને ધૂળિધુસર કરે છે એવા પુત્રની માતાને ધન્ય છે ' " વધ્યપણુ, બાળરાડપણુ, મૂકપણુ, અગનુ હીનપણુ, કુષ્ટ અને પાડુરોગીપણુ—એ સર્વે પાપના યોગથી પ્રાપ્ત થાય છે "

રાજાએ સતાનપ્રાપ્તિને માટે અનેક પ્રકારના પુણ્યકાર્યો આરભ્યા છે અને દરરોજ અનેક દુખી તેમજ દીનજનોને દાન આપે છે દેવપૂજા કરે છે વિશેષે કરીને સુપાત્રને દાન આપે છે આ પ્રમાણે કરતા તેનુ અતરાયકર્મ કાંઇક પાતળુ પડયુ અનુક્રમે

તે રાજાની પટરાણી પ્રેમવતી સગર્ભા થઇ, જેથી રાજા રાણી અને લોકો અત્યત હર્ષિત થયા ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે રાણીએ બે પુત્રીને જન્મ આપ્યો રાજાએ બહુ હર્ષ પામીને તેની વધામણી આપી તેમજ જન્મમહોત્સવ કર્યો રાજા સતાન વિનાનો હતો તેથી પુત્રીઓ થવાથી પણ એવો ખુશી થયો કે જેવો અરણ્યમાં જળની પ્રાપ્તિ થવાથી તૃષાર્ત્ત મનુષ્ય ખુશી થાય જેમ વૃક્ષ વિનાના ગામમા એરડો પણ મહાવૃક્ષ ગણાય છે, તેમ રાજા અપુત્રવાળો હોવાથી પુત્રીનો જન્મ પણ તેને સો પુત્રના જન્મ જેવો ઇષ્ટ લાગ્યો બન્ને પુત્રીઓનો જન્મોત્સવ કર્યા બાદ યોગ્ય સમયે તેના **કનકમજરી** ને **ગુણમજરી** નામ પાડ્યા શુક્લ પક્ષમા જેમ ચદ્ર વૃદ્ધિ પામે તેમ દાસીઓવડે લાલનપાલન કરાતી તે બન્ને કન્યાઓ વૃદ્ધિ પામવા લાગી બુદ્ધિગુણવાળી તે બન્ને કન્યાઓને સર્વ કળાઓ શીખવવામા આવી અનુક્રમે તે રૂપલાવણ્યના મદિરરૂપ તરૂણાવસ્થાને પામી નેત્રને આનદ આપનારી તે બે પુત્રીને જોઇને રાજા તેના વિવાહને માટે ચિતા કરવા લાગ્યો તેવામા અકસ્માત શુ બન્યુ તે સાભળો —

એક પુત્રી ગળતકુષ્ટવાળી થઈ ગઇ અને બીજી પુત્રી અધ થઈ ગઈ તે જોઇને દુઃખના પુરથી પ્લાવિત થયેલો રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-' અહો ! આ બન્ને પુત્રીઓને અકસ્માત આ શુ થયુ ? હવે આ કન્યારત્નને દૂષિત કરી નાખ્યા આ બાબત કોને પૂછુ ને શુ કરૂ ?' આ પ્રમાણે દુ ખને ધારણ કરતો રાજા રાજ્યની ચિતાથી પણ વિમુખ થયો એટલે પ્રધાનપુરૂષોએ તેમને વિનયપૂર્વક કહ્યુ કે-" હે રાજન્ ! વિષાદ શામાટે કરો છો ? વિષાદનુ કાંઇ ફળ નથી કર્મની ગતિ વિષમ છે દૈવને ઉપા-

લાભ દેવાથી પણ શુ ? માટે મનને દૃઢ કરો, અને અનેક વૈદ્યોને બોલાવીને તેઓ કહે તે પ્રમાણે આ રોગની શાતિને માટે વિવિધ પ્રકારની ચિકિત્સા કરાવો આ બાબતમા પ્રમાદ ન કરો, કારણકે ઋણ, રિપુ ને રોગનો તો ઉગતાજ છેદ કરવો જોઇએ જેઓ તે બાબતમા પ્રમાદ કરે છે તે પાછળથી પસ્તાય છે–વિનાશ પામે છે, એ સ શય વિનાની વાત છે ”

આ પ્રમાણેની પ્રધાનોની વચનશ્રેણિને હૃદયમા ધારણ કરી સ્વસ્થ મનવાળા થઈને રાજાએ તરતજ પોતાના સેવકોને વિચક્ષણ એવા વૈદ્યોને બોલાવી લાવવાની આજ્ઞા કરી રાજાની આજ્ઞા થતા સેવકોના બોલાવવાથી અનેક વૈદ્યો ત્યા આવ્યા અને તેમણે પરસ્પર વિચાર કરીને તે બન્ને કન્યાઓની અનેક પ્રકારે ચિકિત્સા કરવા માડી

વૈદ્યોએ અનેક પ્રકારના ઉપચારો કર્યા પણ તે બધા નિષ્ફળ ગયા, તેનાથી કોઈ પ્રકારનો લાભ થયો નહી તેથી રાજાએ મત્ર, ય ત્ર, ગ્રહાદિની શાતિ, પૂજા, પૃચ્છા, બળી, હોમવિધાન તથા અનેક પ્રકારના શાતિક પૌષ્ટિક કર્મ કર્યા ને કરાવ્યા પણ તે સર્વ નિરર્થક થયા એટલે રાજા પરિવાર સહિત નિરાશ થઈ ગયો આ દુ ખને લીધે પોતાના આત્માને અધન્ય માનતો રાજા રાણી સહિત અનેક પ્રકારના વિલાપ કરતો આ પ્રમાણે બોલ્યો કે–' પૂર્વજન્મે અમે તેમજ આ પુત્રીઓએ એવુ શુ દારૂણ પાપકર્મ કર્યું હશે કે જેથી આવા દુ ખના ભાજન થયા ? શુ બાળકોને માતાના ખોળામાથી ખેચી લઈને વિયોગ કરાવ્યો હશે ? કે શુ મુનિવર્ગને મહાન્ ઉપસર્ગ કર્યા હશે ? અથવા

આયોના બાળકોને દુધ પીતા છોડાવ્યા હશે ? કે સરોવરનુ શોષણ કરાવ્યુ હશે ? અથવા વનમા દાવાનળ દીધો હશે ? શુ કર્યું હશે ! કાઈ સમજાતુ નથી " આ પ્રમાણે બહુ રીતે રાજા દિન-પરદિન વિશેષ વિશેષ શોક કરવા લાગ્યો અને તે પુત્રીઓના દુખે આખુ રાજકુળ દુખિત થઇ ગયુ

હવે તે બન્ને રાજપુત્રીઓ દુખ ન સહન થવાથી મરવાને તૈયાર થઈ કારણુ કે ' જેણે પ્રથમ સુખ ભોગવ્યુ હોય છે તે પાછળથી આવુ દુખ ભોગવી શકતા નથી ' તે પુત્રીઓ વિચારે છે કે–' જેમનુ શરીર સરોગી છે તેમનો જન્મ ને જીવિત નિષ્ફળ છે તેઓ જીવતા છતા પણુ મૃતકતુલ્ય છે કારણુકે તેમની અહીં પણ અનેક પ્રકારની લોકોમા થાય છે ' એક દિવસ તે બન્ને પુત્રીઓએ રાજા પાસે જઇને કહ્યુ કે–' અમારે માટે કાષ્ટ-ભક્ષણુ કરવાની તૈયારી કરાવો અર્થાત્ ચિતા રચાવો અમારે આ રાજ્યસુખથી શુ અને આ જીવિતથી પણુ શુ ? કારણુકે શરીરે આવો વ્યાધિ ભોગવવા કરતા મરણુ પામવુ તેજ શ્રેષ્ટ છે '

તે સાભળીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે–" હા ! હા ! આ શુ થયુ ? આખા જગતને અકાળે દુખ આપનારા વક્ર એવા દૈવને ધિક્કાર છે ! મને આ પુત્રીઓ ઉપર અત્યત મોહ છે, હુ તેના વિના જીવી શકુ તેમ નથી અને મારા વિના મારી પ્રિયા જીવી શકે તેમ નથી આ તો અકાળે આખા કુટુબનો વિનાશ પ્રાપ્ત થયો આ રાજ્યથી, ભડારથી, પુરોથી ને પત્તનોથી મને શો લાભ છે ? બધુ નકામુ છે આ હાથીઓથી, ઘોડાઓથી, રથોથી, પાયદળથી, અતપુરીઓથી અને ઘણા મત્રીઓથી શુ ?

અત્યારે તે બધા નિરૂપયોગી થઇ પડ્યા છે એક પુત્ર વિના આ બધુ નિરર્થક છે અત્યારે તો આ પુત્રીઓની સાથે મારે પણ મરણ પામવુ તેજ ઠીક લાગે છે " આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા પણ મરવા માટે તૈયાર થયો અને મત્રીઓને બોલાવીને તેણે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો એટલે મત્રીઓ બોલ્યા કે-'હે સ્વામિન્! આવુ અસમજસ બોલો નહી, કારણકે હે વિશ્વનાયક! આ રાજ્ય બધુ તમારે આધારે છે હે નાથ ! તમારા વિના આ શૂન્ય એવુ રાજ્ય શી રીતે ટકી શકે? વળી તમારા વિના અમારૂ નિયોગીપણુ પણ સર્વથા અયોગ્ય થઈ પડે, માટે તમારે આવુ વચન તો બોલવુ જ નહીં '

રાજા કહે-'હે મત્રીઓ ! અનેક પ્રકારની ચિકિત્સા કર્યા છતા પણ આ પુત્રીઓનો વ્યાધિ નાશ પામ્યો નહીં, તેથી તે વ્યાધિના દુખથી પીડિત પુત્રીઓ મૃત્યુ પામવા ઇચ્છે છે વળી મારે એક પણ અપત્ય નથી, તો આ દુખ હુ શી રીતે સહન કરૂ ?' મુખ્ય મત્રી બોલ્યો કે-'હે સ્વામી! હુ કહુ તે સાભળો પુત્રીના રોગની શાતિ માટે આપણા રાજ્યની રક્ષા કરનારી શક્તિને તમે આરાધો તમારા પૂર્ણ સદ્ભાવથી તે ભક્તવત્સલ દેવી જ્યારે તમારી ઉપર તુષ્ટમાન્ થશે ત્યારે તે પુત્રીના રોગનો નાશ કરીને-અથવા તેનો ઉપાય બતાવીને તમારા કાર્યની સિદ્ધિ કરશે વળી હે સ્વામિન્ ! મારૂ એક વચન સાભળો. દુખ આવી પડ્યે સ્ત્રીજનને ઉચિત એવુ મરણનુ શરણ ઇચ્છવુ તે કાયરનુ કામ છે, બીજાનુ નહી 'સંપત્તિમા જેને હર્ષ નથી, વિપત્તિમા વિષાદ નથી અને રણમા ધીરપણુ છે એવા ત્રણ ભુવનના તિલકરૂપ પુત્રને તો કોઈ વીરલ માતાજ જન્મ આપે

છે '' જે પુરૂષો સત્યથી સયુક્ત છે, સર્વ કાર્યમા વિચક્ષણ છે અને કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે પણ અકાર્ય કરતા નથી, એવા ઉત્તમ પુરૂષોથીજ આ પૃથ્વી શોભે છે ' વળી કાયર થવાથી ને મૃત્યુ પામવાથી કાઈ દુખનો નાશ થતો નથી, માટે હે નાથ! તમે સ્થિર ચિત્તવાળા થઇને ગોત્રદેવીનુ આરાધન કરો, કાયરપણું તજી દ્યો અને હૃદયમા ધૈર્યતાને ધારણ કરો ''

આ પ્રમાણેના મત્રીના વચનો સાભળીને રાજાએ વિચાર્યું કે–' આ મત્રી સર્વદા મારો હિતચિતક છે, તેથી તેણે અત્યારે મને ખરેખરો ઉપાય બતાવ્યો છે ' આ પ્રમાણે વિચારી હર્ષમા આવીને રાજા બોલ્યો કે–' હે મત્રી! તારૂં કહેવુ સત્ય છે તો હુ ગોત્રજનુ આરાધન કરૂ તેમા તુ મારો સાનિધ્યકારી થા કે જેથી મને કોઈ પ્રકારનો ક્ષોભ થાય નહી સમર્થ અને તેજવી પણ સહાય વિના કાર્ય કરી શકતા નથી જુઓ! પવનની સહાય વિના અગ્નિ વૃદ્ધિ પામતો નથી, ઉલટો ઠરી જાય છે, માટે તારે મારી આદરપૂર્વક સહાય કરવી હવે તુ તેના આરાધનની સામગ્રી સત્વર તૈયાર કરાવ '' આ પ્રમાણે મુખ્ય મત્રીને કહી જુદા જુદા મત્રીને યોગ્ય રીતે જુદી જુદી શિક્ષા આપીને રાજા પવિત્ર થઈ શુભ વસ્ત્ર ધારણ કરી કુળદેવતાના સ્થાનમા આવ્યો ત્યા નિશ્ચળ મનથી શુભ ધ્યાનમા તત્પર થઇ આહાર નિદ્રા વિગેરેનો ત્યાગ કરી નિશ્ચળ થઇને બેઠો તે વખતે રાજા મહાધ્યાની, મહા મૌની, માયામાન વિનાના અને સ્થિરચિત્તવાળા કોઈ મુનીંદ્રની સ્થિતિને પામ્યો અમાત્ય પણ સ્થિર ચિત્તવાળો થઇને તેની પાસે બેઠો અને કર્પૂર, અગુરૂ તથા કસ્તુરી વિગેરે સુગધી દ્રવ્યોનો ભોગ આપવા લાગ્યો અર્થાત્ તેવી સુગધી વસ્તુનો ધૂપ કરવા

લાગ્યો જાપ, હોમ અને બળિ આપીને તેમજ છેવટે પૂર્ણ આહૂતિ આપીને પછી રાજા દેવીને નમી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો

"હે આદ્યશક્તિ ! તમને નમસ્કાર થાઓ હે વિશ્વના વિઘ્નસમૂહને હરનારી ! તમે વિશ્વનુ પાલન કરનારી છો અને ભક્તજનોને સિદ્ધિ આપનારી છો. સર્વ સત્વોને સુખભોગ આપનારી છો, સર્વ ભૂતોને જય આપનારી છો, સર્વજ્ઞ છો, સર્વગત છો, સર્વનુ કલ્યાણ કરનારી છો તમે એક છતા સર્વ જીવોના દેહમા જુદે જુદે રૂપે રહેલી છો સર્વ ઇંદ્રિયોની અધિષ્ઠાતા તમેજ એક કહેવાઓ છો અણિમાદિ લબ્ધિઓની પ્રાપ્તિમા તમેજ એક કારણ છો તમે તુષ્ટમાન્ થયે સતે મહારાજ્યને આપનારી છો પાદલેપ તેમજ અજનાદિ, નિધાન, ઔષધિ, ધાતુઓ અને ઇચ્છિત આપનારી ગુટિકા વિગેરે તમારા પ્રસાદથી પ્રાપ્ત થાય છે તેમજ સિદ્ધ થાય છે ચિંતામણિ, કલ્પવૃક્ષ, કામધેનુ, કામઘટ–એ બધા તમારા મહાત્મ્યથીજ વાચ્છિતને પૂરે છે પરસૈન્યને ક્ષોભ પમાડવો, સ્વસૈન્યનુ રક્ષણ કરવુ અને પરશસ્ત્રનુ સ્ખલન કરવુ તે તમારો ઉપાસક કરી શકે છે યોગીઓને યોગની આપનારી, જ્ઞાનેચ્છુને જ્ઞાન આપનારી અને વધ્યાને પુત્ર આપનારી આ ભૂતળપર તમેજ એક છો અતિત, અનાગત ને વર્તમાનનુ જ્ઞાન, ઉપદ્રવોનુ શમન, ગ્રહોનો નિગ્રહ, દુષ્ટોનુ ઉત્થાપન અને આર્ત્ત મનુષ્યોની આર્ત્તિ (પીડા)નો નાશ–ઇત્યાદિ જે કાઈ બની શકે છે તે સર્વ તમારા આશ્રયથીજ બને છે "

આ પ્રમાણે સાત દિવસ સુધી અહર્નિશ સ્તવાયેલી તે દેવી સાતમે દિવસે રાત્રીએ દિવ્યરૂપ ધારણ કરીને આકાશમાં

પ્રત્યક્ષ થઈ તેને જોઇને પ્રફુલ્લિત નેત્રકમળવાળો થયેલો એવો રાજા પ્રણામ કરી હાથ જોડીને બોલ્યો કે–' આજે મારો જન્મ, મારો તપ ને મારૂ ધ્યાન તમારૂ દર્શન થવાથી સફળ થયેલ છે હે દેવી! બહુ કહેવાથી શુ? માગભૂત એવુ મારૂ એક વચન સાભળો મારૂ વાચ્છિત મને આપો અને મને વ્યગ્રને સ્વસ્થ કરો ' રાજાના વચનામૃતથી સતૃપ્ત થયેલી–પોતાના મનમાં સતુષ્ટ થયેલી દેવી બોલી કે–" હે મહાસત્વવાન્ રાજેન્દ્ર! સાભળો તમે જે એકાગ્ર ચિત્તે મારી ભક્તિ સ્વશક્તિ અનુસાર કરી છે, તેથી હુ તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છુ અને તમારા દુ:ખનુ નિવારણ કરવા ઇચ્છુ છુ તમે કહો કે તમે શા કાર્ય માટે મને સભારી છે? બાકી એક વાત કહી દઉં છુ કે વિધાતા તુષ્ટમાન્ થઇ જાય તોપણ તમારા ભાગ્યમા પુત્ર ન હોવાથી તે દઈ શકે તેમ નથી પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલુ–બાધેલુ કર્મ જ્યારે ફળોદયની સ્થિતિમા આવે છે ત્યારે સુરાસુરો પણ કોઇ પ્રકારે તેનુ નિવારણ કરી શકતા નથી પશુ પખી અને મનુષ્યોના બાળ કોનો વિયોગ કરાવવાવડે જેણે પાપ બાધ્યુ હોય છે તે અપત્ય વિનાનાજ થાય છે અને જો પુત્ર થાય છે તો તેનો વિયોગ થાય છે–અથવા નાશ પામે છે દયાવડે કરીને ગાયો તથા ભેશોના વત્સોને જે પુણ્યાત્મા પાળે છે તેને પુત્રો થાય છે, માટે હે રાજા! તમે પુત્રપ્રાપ્તિની વાત શિવાય બીજુ કાઇ કાર્ય હોય તો તે મને કહો કે જેથી તેનો પ્રત્યુત્તર હુ તરતજ આપુ "

આ પ્રમાણેના દેવીના વચનો સાભળીને રાજા બોલ્યો કે–" હે દેવી! મારે બે પુત્રીઓ છે, પણ કર્મયોગે તેમાથી એક કુષ્ટવાળી થયેલી છે અને એક અધ થયેલી છે તેથી તેના નિવારણ-

કુપો તો માગ ભડારમા છે ' દેવી કહે કે ' તે તત્તમાજ લાવી દઉં છુ ' એમ કહી દેવીએ ક્ષણમાત્રમા તે રસનો કુપો લાવીને રાજાને આપ્યો અને કહ્યુ કે–' રાજપુત્રીને ગુણ કરનાર રસકુપિકા જાળવીને રાખજો ' એમ કહી તે અદશ્ય થઇ ગઈ દિવ્યાનુભાવથી રાજા તરતજ મૂર્ચ્છિત થયો અને પાછો સાવધ થયો. પછી મનમા વિચારવા લાગ્યો કે–' આ તે ઇન્દ્રજાળ કે શું ? આ મારા ચિત્તની ચપળતા શી ? આ મે સ્વપ્ન જેવુ શુ દીઠુ ? અને તે પુરૂષરૂપધારી દેવ કયા ગયો ? ' આ પ્રમાણે આખો મીંચીને વિચારવા લાગ્યો અને ચારે દિશાએ જોવા લાગ્યો

અહીં રત્નપાળ રાજા આ પ્રમાણે રહેલો છે તે વખતે દેવી તેની પાસેથી નગરમા જઇ આકાશમા રહીને બોલી કે–' હે લોકો ! સાભળો રાજકન્યાને ગુણ કરનાર ઉત્તમ પુરૂષને હુ અહીં લઇ આવી છુ તે સમુદ્રકીનારે વહાણમા બેઠેલ છે ' આ પ્રમાણે સાભળીને સર્વે હર્ષિત થયા અને મહાસેન રાજા એકદમ સભ્રમસહિત ઉભો થઇ ગયો પછી સમુદ્રકીનારે જ્યા રત્નપાળ રાજા પ્રવહણમા રહેલ છે ત્યા તે પરિવાર સહિત તરતજ આવ્યો અને રત્નપાળ સામે બે હાથ જોડી સાષ્ટાગ નમસ્કાર કરીને વિનયપૂર્વક મહાસેન રાજા બોલ્યો કે–" હે ભૂપતિ ! આજે અમારે ત્યા કુસુમ આવ્યા વિના ઉત્તમ વૃક્ષ ફળ્યુ, વગર વાદળે અત્યત વૃષ્ટિ થઈ, મારવાડની ભૂમિમા કલ્પવૃક્ષ ઉગ્યો, દરિદ્રને ઘરે સુવર્ણનો સમૂહ પ્રગટ થયો અને તમને જોવા માત્રથી અમૃતનુ પાન કરનારાની જેમ અમારૂ હૃદય પ્રસન્ન થયુ હે પરોપકારીમાં શ્રેષ્ઠ ! મારૂ વચન સ્વીકારો અને તમારા ચરણની રજવડે આ નગરને પવિત્ર કરો "

આ પ્રમાણેના તે રાજાના યુક્તિયુક્ત વચનો સાભળીને રત્નપાળ બોલ્યો કે–" મને અજ્ઞાત કુળશીળવાળાને તમે શા હેતુથી આટલુ બધુ માન આપો છો?" મહાસેન રાજાએ કહ્યુ કે–" તમારા ઈંગિત આકારથી મે આપનુ કુળ શીળ જાણી લીધુ છે 'વિચક્ષણો એ રીતે જાણી શકે છે' વળી મારી કુળદેવીએ પણ મને તમારૂ આગમન જણાવેલુ છે હે નરાધિપ! મે તેને આરાધી હતી અને તેટલા ઉપરથીજ તે તમને અહીં લઈ આવી છે, માટે તમે સ્વસ્થ તેમજ પ્રસન્ન ચિત્તવાળા થઈને મારા નગરમા પધારો અને મારી ઉપર કૃપા કરીને મારી બન્ને પુત્રીને આરામ થાય તેમ કરો " આ પ્રમાણે કહીને ત્યા એક હસ્તિરત્ન બધી રીતે શોભાવેલ લાવવામા આવ્યો અને તેની ઉપર આરોહણ કરવાની મહાસેન રાજાએ વિજ્ઞપ્તિ કરી રાજાને આ પ્રમાણેનો આગ્રહ જોઈને રત્નપાળે તેની વિજ્ઞપ્તિ સ્વીકારી અને નાવામાથી કીનારે ઉતરી હસ્તિ ઉપર આરૂઢ થયો તેમજ ઘણા મહોત્સવસાથે નગરમા પ્રવેશ કર્યો તે વખતે કેટલા હાથી ઉપર, કેટલાક અશ્વ ઉપર, કેટલાક રથ ઉપર અને કેટલા સુખપાળમા બેસીને સાથે ચાલ્યા, કેટલાક પાદચારીપણે ચાલ્યા મહાસેન રાજા તો તેની આગળ પાદચારીપણે ચાલ્યો 'પોતાને કાર્યાર્થી એવો કોઈ પણ મનુષ્ય વિનયી થાયજ છે' અનેક પ્રકારના દાન દેવાતે અને અનેક પ્રકારના વાજીંત્રો વાગતે મહોત્સવપૂર્વક રત્નપાળે નગરમા પ્રવેશ કર્યો

પછી રાજમહેલ પાસે આવતા હસ્તિરત્નપરથી ઉતરી રત્નપાળે રાજમહેલમા પ્રવેશ કર્યો મહાસેન રાજાએ રાજસભામા લઈ જઈ મુખ્ય આસનપર તેમને બેસાડી પ્રણામપૂર્વક વિજ્ઞ

અ દરના ભાગમા ગઈ, કાર્યસિદ્ધિ થવાથી તે અતિ હર્ષિત થઈ પછી મહાસેન રાજા વિનિતપણે બોલ્યા કે–" હે ભૂપતિ ! મારા આગ્રહથી તમે મારી પુત્રીઓનુ પાણિગ્રહણ કરવાનુ સ્વીકારો દેવીએ તમનેજ તેના વરપણે કહેલા છે દેવનુ વચન અન્યથા હોતુ નથી " રત્નપાળે તે વિજ્ઞપ્તિનો સ્વીકાર કર્યો એટલે સે કડો મહોત્સવો સાથે મહાસેન રાજાએ તેમની સાથે પોતાની બન્ને કન્યાઓનો વિવાહ કર્યો કરમોચન પ્રસગે પોતાને પુત્ર ન હોવાથી મહાસેન રાજાએ પોતાનુ આખુ રાજ્ય તેને અર્પણ કર્યું બીજુ સુવર્ણાદિક દ્રવ્ય પણ ઘણુ (કોટીગમે) આપ્યુ એ રીતે રત્નપાળ રાજાને તેમણે પ્રસન્ન કર્યા સુપક્ષવાળા અને દક્ષ એવા રત્નપાળ પ્રસન્ન થયા મહાસેન રાજાએ ઉત્સાહપૂર્વક જામાતાને કહ્યુ કે–" આ રાજ્ય ને દ્રવ્ય બધુ તમારે સ્વાધીન છે, તમે તેનો યથેચ્છ ઉપભોગ કરો "

રત્નપાળ રાજા ત્યા રાજમહેલમા રહ્યો સતો અનેક પ્રકારના સુખોપભોગ બન્ને સ્ત્રીઓ સાથે ભય શકારહિતપણે ભોગવવા લાગ્યો મહાસેન રાજા પણ બે કન્યાઓને પરણાવીને નિશ્ચિત થવાથી બહુજ આનદમા રહેવા લાગ્યો રત્નપાળનુ અત્યત વિનિતપણુ જોઈને હર્ષિત થયેલ મહાસેન રાજાએ આનદયુક્ત ચિત્તે એકવાર રત્નપાળને આ પ્રમાણે કહ્યુ કે–" મને ચોથી વૃદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ છતા પુત્ર થયો નથી પ્રાયે અપુત્રની લક્ષ્મીનો સ્વામી અન્ય મનુષ્યજ થાય છે મારૂ પૂર્વભવનુ પુણ્ય પ્રગટ થયુ કે જેથી મને તમારૂ દર્શન થયુ, તેમજ સંયોગ થયો મે બધી ઉષ્ણતામા આ મહા શીતળતા પ્રાપ્ત કરી હુ હવે વૃક્ષના પાકા પત્રની જેમ વૃદ્ધ થયો છુ અને અસાર

સંસારમાં સાર માત્ર સુકૃતનું સાધન કરવું તેજ છે લક્ષ્મી જળકલ્લોલની જેવી ચપળ છે, સંગમો સ્વપ્ન જેવા છે અને પવને ઉડાડેલા આકડાના તુલ જેવું યૌવન છે આ પ્રમાણે જાણીને હું રાજ્યથી વિરક્ત થયો છું, તેથી શીઘ્રપણે સંયમ ગ્રહણ કરીને પરલોક સાધવા ઈચ્છું છું મારા આ રાજ્યનો ભાર તમામ તમારે માથે છે તમારે તેનો નિર્વાહ કરવાનો છે શાસ્ત્રમાં પુત્રમાં ને જામાતામાં અંતર કહ્યું નથી હે સુતાપતિ ! તું ધન્ય છે, કૃતપુન્ય છે, પૂજ્ય છે, વિવેકી છે, ગુણવાન્ છે, તેથીજ મે કરમોચન સમયે તમને રાજ્ય આપેલું છે, આજે તેનું પુનરાવર્તન માત્રજ કરૂં છું ”

આ પ્રમાણેના મહાવાક્યોથી તેને પ્રસન્ન કરીને પછી પોતાની પુત્રીઓને બોલાવી મહાસેન રાજાએ કહ્યું કે-“ હે વત્સે ! હું ચોથા આશ્રમને પ્રાપ્ત થયો છું, તેથી અત્યારે દીક્ષા લેવાનો અર્થી બન્યો છું તમારા વ્યાધિનો ક્ષય થવાથી અને યોગ્ય પતિ સાથે વિવાહ થવાથી હું કૃતકૃત્ય થયો છું, તો હવે મને દીક્ષા માટે અનુજ્ઞા આપો તમારે સારી રીતે રહેવું, મારી આપેલી શિક્ષા પ્રમાણે વર્તવું, પતિના ચિત્તને અનુસરવું તેના વચનને કયારે પણ લોપવું નહીં હે પુત્રીઓ ! ‘ જે સ્ત્રી પતિ ઘરે આવે ત્યારે ઉભી થાય છે, તેની સાથે બોલવામાં નમ્રતા વાપરે છે, તેના પગ તરફ નીચી દૃષ્ટિ રાખીને ઉભી રહે છે, બેસવા માટે આસન ધરે છે, તેની પરિચર્યા પોતેજ કરે છે, તેના જમ્યા પછી જમે છે અને તેમના સુતા પછી સુવે છે, તેજ ઉત્તમ સ્ત્રી કહેવાય છે ’ પ્રાજ્ઞ પુરૂષોએ કુળવધુના આ સિદ્ધધર્મો કહેલા છે એ રીતે ભર્ત્તારની ભક્તિ હૃદયમાં ધારણ કરવી, કયારે પણ અરતિ ન

કરવી, મે તમારા હિતમાટેજ મારા પૂર્વપુરૂષોથી આપેલુ આ રાજ્ય તમારા પતિને અર્પણ કરેલુ છે ”

આ પ્રમાણે પોતાના અ ત'પુર વિગેરેને પણ યોગ્ય શિક્ષા આપીને તેમજ સર્વને માથે યોગ્ય ભારનુ આરોપણ કરીને મહાસેન રાજા ચારિત્ર લેવા માટે ઉત્સુક થયો તેવા અવસરે પવિત્ર, સુચારિત્રવાન્, છત્રીશ ગુણ સ યુક્ત અને પાપકમથી વિમુક્ત એવા સચ્ચભત્ર નામના આચાર્ય પૃથ્વીતળપર વિચરતા પાચસો શિષ્યોથી પરવરેલા ત્યા-તે નગરે પધાર્યા વનપાળે તરતજ રાજાને વધામણી આપી રાજા તે સાભળીને હર્ષિત થયો વન પાળકને પ્રીતિદાન આપ્યુ યોગ્ય અવસરે ગુરૂમહારાજનુ પધારવુ થવાથી રાજા બહુ હર્ષિત થયો અને પ્રથમ તો ભાવવદન વડે ત્યા રહ્યા રહ્યા વદન કર્યુ પછી પોતાના બધા મ ત્રીઓને તેમજ નગરવાસી લોકોને સુશિક્ષાપૂર્વક બધી હકીકત રીતસર જણાવીને, પૂજ્યોની પૂજા કરીને, તેમને યોગ્ય દાનમાનાદિ આપીને, ગીત વાજીત્ર તેમજ નાટ્યાદિ સ યુક્ત જિનાલયમા જિનપૂજા કરીને, કેટલાક નવા જિનાલયો કરાવીને, કેટલાકનો જીર્ણોદ્ધાર કરીને, સાધર્મીજનોનુ દાનાદિવડે વાત્સલ્ય કરીને, દીન અનાથ વિગેરે લોકોને અનુકપાવડે પુષ્કળ દાન આપીને, સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાટે સર્વત્ર અમારીપડહ વગડાવીને, આમનગરાદિકમા અનેક જનોને ઋણમુક્ત કરીને તેમજ બીજા પ્રકારે પણ ગૃહસ્થ ધર્મને આરાધીને મહાસેન રાજા દીક્ષા લેવા માટે તત્પર થયો

પછી સારે દિવસે શિબિકામા બેસીને, પ્રૌઢ ઉત્સવ સહિત ચતુરગિણી સેના સમેત, સચિવાદિકથી પરવરેલો, માથે છત્ર

ધરાવતો, બે બાજુ શ્વેત ચામરોવડે વીંજાતો, કેટલાક અશ્વારૂઢ અને કેટલાક નાગારૂઢ[1] સેનાની યુક્ત મહાસેન રાજા વૈરાગ્ય રસથી સંપૂર્ણ એવા અને રત્નપાળ સહિત દીક્ષા લેવા માટે ચાલ્યા. માર્ગમા સ્થાને સ્થાને લોકો અનેક પ્રકારે તેનુ સન્માન કરે છે, અર્થી મનુષ્યોને પુષ્કળ દાન દેવાય છે, લોકો સુવર્ણવડે તેમજ વસ્ત્રાદિકવડે લુછણા કરે છે, રાજાની પાછળ બેઠેલી તેમની બહેન લુણ ઉતારે છે, બદીજનો જયજય શબ્દ બોલી રહ્યા છે, ગધર્વો અનેક પ્રકારના ગાયનોવડે રાજાના ગુણોનુ ગાન કરે છે, વિચિત્ર જાતિના વાજીત્રો અનેક પ્રકારે વાગી રહ્યા છે, વારાગનાઓ આગળ નૃત્ય કરતી ચાલે છે, પડિતજનો તે મહારાજાની અનુમોદના કરે છે, પોતપોતાના ઘરના ગોખમા બેઠેલી તેમજ રસ્તાપર ઉભેલી પતિ સહિત તેમજ એકલી સ્ત્રી આ રાજાની સામે એક દૃષ્ટિએ જોઈ રહી છે, તેમાની કેટલીક મુક્તાફળવડે અને કેટલીક અક્ષતવડે નૃપને વધાવે છે, કેટલીક ચીરજીવ, ચીરનદ એમ આશીષ આપે છે, આખુ નગર શણગારેલુ છે, દરેક દુકાને તોરણ ને ધ્વજાઓ બાધેલી છે, માર્ગમા પુષ્પના પ્રકરો કરેલા છે કે જેથી રાજા આ માર્ગે જવાના છે એમ જણાય છે

આ પ્રમાણેના ઉત્સવ સહિત મહાસેન રાજા નગર બહારના ઉદ્યાનમા જ્યા ગુરૂમહારાજ રહેલા છે ત્યા આવ્યા અને તરતજ શિબિકામાથી ઉતર્યા પછી નિસિહી કહી ગુરૂમહારાજને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ મસ્તકે અજળી કરીને રાજાએ હર્ષિત ચિત્તે વિધિપૂર્વક વદન કર્યું

---

૧ હસ્તિપર બેઠેલા

પછી પાચ પ્રમાદને તેમજ મદમત્સરને તજીને રત્નપાળ-સહિત રાજા યથાસ્થાને બેઠા ગુરૂમહારાજે મહાનેન રાજા વિગેરેને ધર્મલાભરૂપ આશીષ આપી અને વિવેકરૂપી દીપકને પ્રગટ કરનારી દેશના આપવી શરૂ કરી —

"હે ભવ્યો ! સમ્યગ્ અને અસમ્યગ્ એવુ આ નમા રનુ ચેષ્ટિત સાભળો આ સસારમા સુખ સર્ષવ જેટલુ છે ને દુ ખ મેરૂ સમાન છે વિભૂતિ (સપદા) ચપળ છે, જીવિત ચચળ છે, યૌવન અકાળે વિનાશ પામે તેવુ છે, આ શરીર અનેક પ્રકારના વ્યાધિનુ સ્થાન છે, તેથી જેમ બને તેમ નિરતર ધર્માંગ ધનમા પ્રયત્ન કરો મનુષ્ય ભવ, આર્ય દેશ, પ્રશસ્ત જાતિ, ઉત્તમ કુળ–એ બધી દુર્લભ વસ્તુને પામીને ગત દિવસ પૂણ્યકાર્ય કરો કે જેથી તેના ઉદયવડે તમારૂ ઇચ્છિત કાર્ય થઇ શકે જેમ કોઈ મૂર્ખ સુતરના તાતણા માટે રત્નની માળાને તોડે, ભસ્મ માટે ચદનને બાળે, લોઢાના ખીલા માટે ભરસમુદ્રમા પોતે બેઠેલા પ્રવહણને ભાગે, અક્ષય નિધાન પામ્યા છતા નિત્ય ભિક્ષાનો અભિલાષી થઈ તે નિધાનને તજી દે, એવા મૂર્ખની જેવો જે મનુષ્ય મહા દુર્લભ એવી મનુષ્યભવાદિ સામગ્રી પામીને, તેને ઐહિક સુખનો અભિલાષી થઇ ફોગટ ગુમાવે છે અને ધર્મ કરતો નથી તે છે

આ અપાર અને દુસ્તર સસારસમુદ્ર પણ જેઓ કાષ્ટની જેવા હળુકર્મી છે તેઓ તરે છે અને લોહ અથવા લોષ્ટની જેવા ભારેકર્મી હોય છે તે તેમા બુડે છે જેમ પ્રવહણના સાધનવડે સમુદ્રનુ અવગાહન કરનાર મનુષ્ય યથેપ્સિત સ્થાને પહોચીને વ્યાપારાદિવડે ઇચ્છિત લાભ મેળવે છે, તેમ ગુરૂમહારાજના ઉપ-

દેશરૂપ સાધનવડે ધર્મરૂપ અવલબનને પામીને ભવ્ય પ્રાણીઓ દુષ્પ્રાપ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ ધર્મને પ્રાપ્ત કરે છે આ સસારરૂપ સમુદ્રમા અત્યત દુર્લભ એવા બોધિરત્નને પામીને તેનુ પ્રયત્નવડે રક્ષણ કરવુ કે જેથી તેને કોઈ હરી જાય નહી ”

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને મયમાર્થી એવા મહાસેન રાજા વિશેષ પ્રતિબોધ પામ્યા અને ગુરૂમહારાજને હાથે વિધિપૂર્વક ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું પછી જ્ઞાનરૂપ હસ્તિપર આરૂઢ થઇ, શીળરૂપી દૃઢ બખ્તર પહેરી, ધ્યાનરૂપ ખડ્ગ ગ્રહણ કરી, સવેગરૂપ શસ્ત્રને સ્વીકારી, ગુર્વાજ્ઞારૂપ ટોપ મસ્તક પર ધારણ કરી, ક્રૂરકર્મનો નાશ કરવા માટે કોપાયમાન થઈને અને વિચિત્ર પ્રકારની ક્ષમાને ધારણ કરીને તે મોહરૂપ શત્રુને મારવા ઉત્સુક થયો સ મોહરૂપી રાજાની સસ્મૃતિરૂપ વધુને વૈધવ્યપણાની દીક્ષા આપી અર્થાત્ મોહરાજાને મારીને તેને વિધવા કરી ચતુર્વિધ સઘે તથા ગુરૂમહારાજાએ આપી છે સહાય જેને એવા તે મહાસેન મુનિએ ગુરૂમહારાજની આજ્ઞારૂપ નિર્મળ છત્રને મસ્તકપર ધારણ કરી, પ્રવ્રજ્યારૂપ પોતાના સ્વરાજ્યને મોટા મહિમાવાળુ કર્યું પાચ મહાવ્રતો, પાચ આચાર, પાચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિઓને યથાર્થપણે તે પુણ્યાત્મા નિરતર પાળવા લાગ્યા તે વખતે રત્નપાળે પુણ્યપ્રભાવી એવા તે રાજાનો મહાન્ દીક્ષામહોત્સવ કર્યો પોતે ઉત્તમ શ્રાવકપણુ અગીકાર કર્યું પછી સભ્ય ભવસૂરિએ મહાસેન રાજર્ષિ સહિત અન્યત્ર વિહાર કર્યો અને રત્નપાળ રાજા સ્વસ્થાને આવ્યો

પોતાના નગરમા આવીને રત્નપાળ રાજાએ મહાસેન રાજાના દીક્ષાપ્રસગને અગે અમારીઘોષણાપૂર્વક અષ્ટાન્હિકા મહોત્સવ

મુખ્ય જિનાલયમા કરાવ્યો અને ' વર માગો, વર માગો અર્થાત્ ઇચ્છિત માગો ' એવી ઉદ્‌ઘોષણાપૂર્વક દાનમંડપમા બેસીને પુષ્કળ દાન આપ્યુ 'દાનથી કીર્તિ વિસ્તરે છે, આર્તિ નાશ પામે છે અને સંપત્તિમા વૃદ્ધિ થાય છે, માટે બુધજનોએ અવિચ્છિન્નપણે દાન આપવા યોગ્ય છે ' જુઓ ! 'સગ્રહ કરવામા તત્પર એવા સમુદ્રને રસાતળમા જવુ પડ્યુ અને દાન કરવામા તત્પર મેઘને આકાશમા સ્થાન મળ્યુ તેથી તે ગર્જારવ કરે છે '

અન્યદા શુભ દિવસે અન્ય રાજાઓએ મળીને રત્નપાળનો વિવિધોત્સવપૂર્વક પટ્ટાભિષેક કર્યો સીમાપર આવેલા તમામ રાજાઓને તેણે નમાવ્યા અનેક ગજાદિ વસ્તુઓ તે રાજાઓએ ભેટ ધરી ભક્ત એવા સેવકો અને અમાત્યોથી સંસેવિત છે ચરણકમળ જેના એવો રત્નપાળરાજા રાજાના ગુણો યુક્ત થઈ ન્યાયવડે પ્રજાની પ્રતિપાલના કરવા લાગ્યો "વાસ્તવિક એવો સ્વામી શત્રુમા સૂર્ય જેવો પ્રતાપી હોય છે, સુહૃદોને આનંદ આપનાર ચદ્રસમાન હોય છે, પાત્રાપાત્રની પરીક્ષામા સુરગુરૂ (બૃહસ્પતિ) જેવો હોય છે, દાનમા કર્ણ જેવો હોય છે, નીતિમાં રામ સમાન હોય છે, સત્યમા યુધિષ્ઠિર સમાન હોય છે, લક્ષ્મીવડે ધનદ જેવો હોય છે અને પોતાના ગણાતા મનુષ્યોમા પક્ષપાતી હોય છે સૌભાગ્યવાન્ સ્વામી આવો હોય છે" ક્ષમાવાન્, દાતા અને ગુણગ્રાહી સ્વામી દુ ખે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેમજ અનુરક્ત, શુચિ અને દક્ષ એવા ભૃત્ય પણ દુ ખે મળી શકે છે. સત્વસપન્ન અને ધર્મનિષ્ઠ રાજા સતે અકાળમૃત્યુ, વ્યાધિ, દુર્ભિક્ષ ને તસ્કરો ઉત્પન્ન થતા નથી જે રાજાને ગુણમા રાગ,

વ્યસનમા અનાદર, ન્યાયમા રતિ અને દીનપર દયા હોય છે તે રાજા છત્રચામરાદિવડે વિભૂષિત એવી રાજ્યસપદાને ચીરકાળ ભોગવે છે ગ્લનપાળ રાજાએ ચોર તથા અન્ય આતક[1] રહિત બનાવીને પૌરજનને સતોષી કર્યા હતા, નિરતર ન્યાયવડે તેનુ પ્રતિપાલન કરતો હતો, તેના રાજ્યમા કોઇ પીડિત થતુ નહોતુ તેની પ્રજા પણ ચિતવતી હતી કે–'અહો ! અમારા પૂર્વભવના પુણ્યથીજ અમને આવા રાજા મળ્યા છે ' એ પ્રમાણે બે સ્ત્રીસહિત રાજ્ય પાળતા અને સુખભોગ ભોગવતા તેમને ઘણો કાળ વ્યતિક્રમ્યો એ પ્રમાણે પાસસો વર્ષ વ્યતીત થતા કનકમજરી રાણીને સિહસમાન પરાક્રમી પુત્ર થયો તેનુ સિહવિક્રમ નામ પાડયુ

તે પુત્ર અનુક્રમે પચીશ વર્ષનો થયો, બહોતેર કળાયુક્ત અને રૂપવડે કામદેવ જેવો સુદર થયો તેમજ પવિત્ર, વિકસિત નેત્રોવાળો, મહાસ્કધ, મહાભૂજ, દુષ્ટ અને પાપીષ્ટોને દુર્દાંત અને ધર્મિષ્ટોમા ધનદ જેવો થયો સર્વ સૌમ્યગુણોનો આધાર, કૃપાવાન્, ક્ષમાવાન્, પુણ્યકાર્યમા પ્રવીણ, સર્વ વિદ્યાવિશારદ, છત્રીશ પ્રકારના આયુધોના અભ્યાસવાળો, વિજ્ઞાનનો સાગર, મત્રતત્રાદિના તત્ત્વનો જાણ, દક્ષમા મુખ્ય અને દાનેશ્વરી થયો સિહવિક્રમ નામનો આ કુમાર શ્રેષ્ઠ પરાક્રમવાળો વિવિધ પ્રકારની ક્રીડાઓવડે ક્રીડા કરતો લીલાવડે કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

અન્યદા અલ્પ રાત્રી શેષ રહી તે વખતે ગ્લનપાળ રાજા નિદ્રામુક્ત થવાથી ચિત્તમા નમસ્કારનુ ચિતવન કરવા લાગ્યા

૧ ઉપદ્રવો

તે વખતે તેમને પિતા સબધી રાજ્યનુ સ્મરણ થયુ પ્રભાતે મત્રી સામતાદિકને એકત્ર કરીને તેણે કહ્યુ કે-'હુ આ રાજ્ય-પર પુત્રને સ્થાપન કરીને માતાપિતા સબધી રાજ્યને સભાળવા માટે જવા ઈચ્છુ છુ ' આ પ્રમાણેનુ તેમનુ વચન સાભળીને પરિજનો બોલ્યા કે-"હે વિભો! રાજ્ય ઉપર બાળ રાજા શોભતો નથી આ સબધમા સ્મૃતિમા કહ્યુ છે કે-' જ્યા બાળ રાજા હોય, બે રાજા હોય, સ્રી રાજા હોય અથવા મૂર્ખ રાજા હોય ત્યા રહેવુ નહીં' "તે સભાજ નહીં કે જે સભામા વૃદ્ધો ન હોય, તે વૃદ્ધો નહીં કે જે ધર્મને ન કહે, તે ધર્મજ નહીં કે જેમા સત્ય ન હોય અને તે સત્યજ નહીં કે જ્યા અન્યની રક્ષા ન હોય" દાન, પ્રજાનુ રક્ષણ, ન્યાય, દ્રવ્ય અને લોકોનુ રજન-આ રાજ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષની વિપુળ ફળસપદા જાણવી કુળ શીળ ને ગુણયુક્ત, સત્યધર્મમા પરાયણ, રૂપવત ને પ્રસન્ન એવો રાજ્યનો અધ્યક્ષ (રાજા) કર્વો એવા રાજાવાળા રાજ્યમા પ્રાજ્ઞ એવો અમાત્ય રાખેલ હોય તો રાજાને યશ, સ્વર્ગમા નિવાસ અને પુષ્કળ ધનાગમની પ્રાપ્તિ થાય છે પુરાતન અને પ્રવીણ અમાત્ય હોય છે તો રાજ્યલક્ષ્મી સ્થિર થાય છે જુઓ ! નવા ગગાવલામા નાખેલુ જળ તેમા વિનયજ પામે છે મૂર્ખ અમાત્યની યોજના રાજ્યમા કરી હોય તો રાજાને અપયશ, સ્વર્ગનો નાશ અને નરકમા પતન પ્રાપ્ત થાય છે

રાજ્યની અદર કોષાધ્યક્ષ ક્રમાગત, શુચિ, ધીર, સર્વ રત્નનો પરીક્ષક, બુદ્ધિમાન્ અને રાજભડારના રક્ષણમા તત્પર હોવો જોઈએ ઇગિતાકારથી તત્ત્વને જાણનાર, પ્રિય વચન બોલનાર, પ્રિયદર્શનવાળો, એકવાર કહેતાજ સમજી જાય તેવો અને

દક્ષ **પ્રતિહાર** હોવો જોઈએ અર્થાત્ આવા માણસની તે સ્થાનકે યોજના કરવી જોઈએ બુદ્ધિમાન, મીઠું બોલનાર, દક્ષ, પારકા ચિત્તને ઓળખે તેવો, ધીર અને યથાર્થવાદી–આવા ગુણવાળો દૂત હોવો જોઈએ ધર્મશાસ્ત્રના અર્થમા કુશળ, કુલીન, સત્યવાદી અને શત્રુમિત્રમા સમાન દૃષ્ટિવાળા એવા રાજાના **સભાસદો** હોવા જોઈએ હે રાજન્! હે વિચારજ્ઞ! આ પ્રમાણેની રાજ્યસ્થિતિનો આપ વિચાર કરો બાળ રાજા આવી વાત કેમ સમજે ? અને રાજ્યનો ભાર ઉપાડવાને સમર્થ કેમ થાય ? ”

રાજાએ કહ્યુ કે–“ હે સભ્યો ! તમે આ શુ કહ્યુ ? તમે શુ લોકોક્તિ નથી સાભળી કે–ગુણને માટે નાના મોટાનો નિરધાર નથી ? જુઓ ! હસ્તિ ઘણા સ્થૂળ શરીરવાળો હોય છે છતા તે નાના સરખા અકુશને વશ થાય છે, શુ અકુશ હાથી જેવડો હોય છે ? નાના સરખા વજ્રથી હણાયેલા પર્વતના શિખરો ત્રુટી પડે છે, તો શુ પર્વતના શિખરો જેવડુ વજ્ર હોય છે ? નાનો સરખો દીપક સળગાવતા આખા ઓરડામાથી અધકાર નાશ પામે છે તો શુ અધકાર જેવડો દીપક હોય છે ? માટે જેનામા તેજ હોય તેજ બળવાન ગણાય છે, એમા મોટાનુ મહત્વ નથી નાના કે મોટા દેહમા શુ વિશ્વાસ કરવો ? કાલિગડુ મોટુ હોય છે ને મરચુ નાનુ હોય છે પણ તેમા તેજ વધારે હોય છે વળી સાભળો! તમારી જેવા વૃદ્ધોથી પરવરેલો તે બાળકરાજા પણ સુપક્ષવાળો હોઈને ગુણાથણી થશે ‘ સારા પક્ષવાળો માર્ગણ ગુણહીન છતા પણ લક્ષને પામે છે અને પક્ષહીન માર્ગણ ગુણપૂરિત છતા વિલક્ષ થાય છે–લક્ષ પામતો નથી આ શ્લોક દ્વીઅર્થી હોવાથી માગણ, પક્ષ અને ગુણ શબ્દે આગ્

વિગેરે સમજી તેને અનુસરતો પણ અર્થ કરવો. સારી પક્ષ (પાખ) વાળો પક્ષી વૃક્ષપર રહ્યો સતો પણ સ્વાદુ ફળનુ આસ્વાદન કરે છે અને પક્ષ (પાખ) વિનાનો કેશરીસિંહ દૂર રહ્યો રહ્યો જોયા કરે છે"

આ પ્રમાણે દૃષ્ટાંતો કહી મંત્રી વિગેરેની અનુમતિ મેળવીને શુભ મુહૂર્તે રત્નપાળે પોતાના પુત્રને ત્યાના રાજ્યપર સ્થાપન કર્યો અને 'આજથી મહાનંદપુરમા સિંહવિક્રમ રાજા થયેલ છે' એવી સર્વત્ર ઉદ્‌ઘોષણા કરાવી નવા રાજા થાય ત્યારે રાજ્યસ્થિતિ પણ નવી થાય છે તેજ પ્રમાણે તે નવા રાજાએ મહાનંદપુરનુ નામ રત્નપુર ઠરાવ્યુ મૂળ પ્રધાનોમા જે મુખ્ય હતો તેને રત્નપાળ રાજાએ શિક્ષા આપી કે-"તમારે નિરંતર રાજ્યની રક્ષા કરવી અને મારા પુત્રની સભાળ રાખવી એ લઘુ છતા તેની સારી રીતે સેવા કરજો તેની આજ્ઞા સર્વદા મસ્તકપર ધારણ કરજો. હુ પોતાને સ્થાને ગયા છતા પણ અહીંની ખબર રાખ્યા કરીશ" અમાત્યાદિને એ રીતે કહી, વસ્ત્રાભરણથી સારી રીતે સંતોષ પમાડી, પ્રજાને પણ અનેક રીતે પ્રસન્ન કરી પછી પેલી દેવીને સભારી કે જે નાવાવડે અહીં લાવી હતી દેવી પ્રગટ થઇને બોલી કે-'હે નૃપ! મને કેમ સભારી છે?' રાજાએ કહ્યુ કે-'હે શક્તિ! મે તારી ભક્તિ કરવા માટે અહીં મારા પુત્રને મૂકયો છે તેની પ્રયત્નવડે સભાળ રાખજે તે રાજાની અહર્નિશ તારે સભાળ લેવી. તે તારી નિરંતર સેવા કરશે ને તારો ભક્ત થશે હવે મારે માટે એક આકાશગામી વિમાન તૈયાર કરી દે કે જેમા બેસીને હુ આકાશમાર્ગે આનંદપૂર્વક મારે નગરે જાઉ'

દેવીએ કહ્યુ કે-'તમારા પુત્રની નિરતર હુ ચિતા ધરા વીશ તમારે તે સબધી ફીકર કરવી નહી ' આ પ્રમાણે કહી એક નવુ વિમાન રચી રત્નપાળને આપ્યુ અને દેવી સ્વસ્થાને ગઈ પછી રત્નપાળે પ્રજાવર્ગને તેમજ પોતાના પુત્રાદિક સ્વજનોને જણાવીને વિમાનમા બેસી પોતાના નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું હાથી, ઘોડા, રથ અને પાયદળ વિગેરે ચતુરગિણી સેના ભૂમિમાર્ગે તેના નગર તરફ ચાલી તે વખતે અનેક વાજીત્રોના નાદવડે આકાશ પૂરાઈ ગયુ વિમાનમા બેઠેલો રત્નપાળ રાજા અનેક મનુષ્યો તથા ખેચરોથી સ્તવાતો દેવસમાન શોભવા લાગ્યો વિમાનમા બેઠેલા રાજા સ્વલ્પ સમયમા પોતાના નગરે પહોચ્યા ઘણે વખતે પોતાના રાજાને આવેલા જોઇને તેની પ્રજા બહુજ હર્ષિત થઇ

મત્રી વિગેરે સામા આવ્યા અને રાજાના પગમા પડ્યા પછી બે રાણીઓ સહિત રાજાએ મહોત્સવપુરઃસર પોતાના નગરમા પ્રવેશ કર્યો સારા શૃગાર ધારણ કરેલી સ્ત્રીઓ ઘરે ઘરે રાજાના ગુણગાન કરવા લાગી, નગરના લોકો તેમની પાસે ભેટણુ ધરીને વધાવવા લાગ્યા, નિષ્કટક અને નિરૂપદ્રવ એવુ રાજ્ય રત્નપાળ રાજા આનદથી કરવા લાગ્યા અને પુણ્યાત્મા છતા પણ નવા નવા પુણ્યકાર્યો કરવા લાગ્યા

આ ચરિત્રમા જેનો વિવાહસબધ વર્ણવ્યો છે એવી તે રાજાને મુખ્ય નવ રાણીઓ થઈ ૧ શૃગારસુદરી, ૨ રત્નવતી, ૩ પદ્મવલ્લી, ૪ મોહવલ્લી, ૫ સૌભાગ્યમજરી, ૬ દેવસેના, ૭ ગધર્વસેના, ૮ કનકમજરી, ને ૯ ગુણમજરી નવ નિધાનની

જેવી આ નવ તેની પૂર્વભવની પ્રિયાઓ હતી તે સિવાય બીજી ૩૦૦૦૦ રાણીઓ થઇ ૩૬ ક્રોડ ગામ, ૬૦ ક્રોડ પાયદળ, ૩૦ લાખ રથ, ૩૦ લાખ હસ્તિ, ૩૦ લાખ અશ્વો અને પાટણ, દુર્ગ, દ્વીપો, વેલાકૂળ, કર્બટ, બેટ ને દ્રોણમુખ ૨૦ હજાર થયા હેમાંગદ વિગેરે અનેક વિદ્યાધર રાજાઓ તેની સેવા કરનારા થયા તેઓ સારી રીતે ભક્તિ યુક્તિ સહિત સેવા કરતા હતા તે રાજા નિરંતર એક ક્રોડ દ્રવ્યનો વ્યય કરતો હતો (તેની વિગત અગાઉ આપી છે) પોતાના પરિવારને વસ્ત્રાભરણાદિ પુષ્કળ આપતો હતો રસકુપીના રસના પ્રભાવથી તેને પુષ્કળ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતી હતી અને તે રસના પ્રભાવથીજ તેના રાજ્યમા દુર્ભિક્ષ પડતો નહોતો તેમજ બીજા ઉપદ્રવો પણ થતા નહોતા વ્યાધિ, ઇતિઓ, દૌસ્થ્ય અને પરપીડન–પ્રજાજનોમા બીલકુલ થતા નહોતા, સૌ સુખમા ને આનંદમા કાળ નિર્ગમાવતા હતા તે નરેંદ્ર છતા પણ દેવેદ્રની જેવા ભોગ ભોગવતો હતો અને ચક્રવર્તીની જેવુ એકછત્ર રાજ્ય કર્યું હતુ

આ પ્રમાણે રત્નપાળ રાજાને દશ લાખ વર્ષ વ્યતિક્રમ્યા, અને ગૃહસ્થપણારૂપ વૃક્ષના ફળ તરીકે સો પુત્રની પ્રાપ્તિ થઇ તે પુત્રોના મેઘરથ, હેમરથ વિગેરે નામ થયા તે બધા શુભ લક્ષણ સંયુક્ત, સર્વાંગ સુંદર, સુરૂપ, સુભગ, સૌમ્ય અને સર્વ વિદ્યામા વિશારદ થયા તેઓ યૌવન પામતા તેમનો યથાયોગ્ય પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કરવામા આવ્યો એવી રીતે રત્નપાળ રાજા સાંસારિક ને ધાર્મિક કાર્યો કરે છે તેમજ પુણ્યબંધ કરે છે

તેવામા એકદા **સુમતિસેન** નામના કેવળજ્ઞાની મુનિ-

મહારાજ ત્યા પધાર્યા તેમને આવેલા જાણીને રાજા બહુ હર્ષિત થયા અને પરિવાર સહિત વંદન કરવા માટે વનમા આવ્યા

ગુરૂમહારાજને નમસ્કાર કરીને રાજા યોગ્ય સ્થાને બેઠા એટલે ગુરૂમહારાજે ભવ્યજીવો રૂપ કમળને બોધ કરનારી દેશના આપવી શરૂ કરી "અહો ભવ્ય જીવો ! આ સંસારમા જીવો કોડાગમે ભવો કરે છે, તેટલા જન્મ મરણ પામે છે, છતા તેમા નામમાત્ર પણ સુખ પામતા નથી આ સંસારની વિભૂતિ ચપળ છે, યૌવન ક્ષણભંગુર છે, જીવિત કૃતાંતના દાંતમા રહેલા અન્નની જેવુ વિનાશી છે, તે છતા પણ આ જીવ ની પરલોકના સાધનમા અવજ્ઞા-ઉપેક્ષા વર્તે છે તે ખાસ વિસ્મયકારી છે આ મનુષ્યલોકમા અનેક મનુષ્યો યત્નપૂર્વક પાપ આચરે છે અને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયા છતા પણ ધર્મ આચરતા નથી તે આશ્ચર્ય છે કેમકે તેઓ ક્ષીર તજીને વિષનું પાન કરે છે પુન પ્રભાત ને પુન રાત્રી, પુન ચંદ્રોદય ને પુન સૂર્યોદય-આ પ્રમાણે કાળ જતો નથી પણ જીવિત જાય છે-ઘટે છે, તથાપિ જીવો પોતાના હિતને ઓળખતા નથી બુદ્ધિમાનો પોતાના હિતને માટેજ દાન, શીળ, તપ ને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મનુ આરાધન કરે છે ને પુન્ય બાંધે છે જે જનો દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થયે દાન આપે છે અને દુષ્કર એવા શીલ ને ચિત્તની સ્થિરતાપૂર્વક પાળે છે તેઓ સ્વર્ગગામી છે એમ સમજવુ પ્રાણાંતે પણ જે વિવેકીજનો શીલને તજતા નથી તેઓ રત્નમાળાની જેમ શીળના પ્રભાવથી પ્રાંતે મોક્ષસુખ પામે છે"

આ પ્રમાણે સાંભળીને રત્નપાળે પૂછ્યુ કે-'તે રત્નમાળા

કોણ થયેલ છે કે જેણે વિષમ સ્થિતિમા પણ શીળ પાળ્યુ ? તેની કથા કહો ' ગુરૂમહારાજ કહે છે કે—સાભળો !

" આ ભરતક્ષેત્રમા **પૃથ્વીભૂષણ** નામના નગરમા **જન્મેજય** નામે રાજા ન્યાયપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો અન્યદા કોઈ બીજા રાજાએ તેને એક અશ્વ ભેટ તરીકે મોકલ્યો રાજાએ પરીક્ષા કરવા માટે તેની ઉપર આરોહણ કર્યું તે અશ્વ વિપરીત શિક્ષાવાળો હોવાથી તેને જેમ જેમ ચલાવવા લાગ્યા તેમ તેમ તે ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યો રાજાએ વિચાર્યુ કે—'ચાલવાના વેગ વિનાનો અશ્વ શા કામનો ?' આમ વિચારી કાયર થઈને લગામ છુટી મૂકી એટલે અશ્વ એકદમ વેગથી ઉછળ્યો અને વાયુવેગે ચાલવા લાગ્યો એ પ્રમાણે બહુ પૃથ્વીનુ અતિક્રમણ કરીને તે ભીમાટવીમા આવીને ઉભો રહ્યો એટલે રાજા તેની લગામ તજીને નીચે ઉતર્યો અને બહુ શ્રમિત થઈ ગયેલ હોવાથી તે એક ઝાડ નીચે સુતો તે કાઈક નિદ્રીત થયો તેવામા આકાશમાર્ગે જતી કોઈ વ્યતરીએ ત્યા આવી રાજાના મસ્તકે એક જડીબુટી બાધી દીધી તે જડીના પ્રભાવથી રાજા અત્યત શ્યામ વર્ણી શરીરવાળો થઇ ગયો ક્ષણ પછી રાજા જાગૃત થયો એટલે પોતાનુ શરીર શ્યામ થઈ ગયેલુ અને શોભીતા વસ્ત્રાલકાર વિનાનુ થયેલુ જોઇને તે વિસ્મય પામ્યો સતો વિચારવા લાગ્યો કે—' આ શુ થઇ ગયુ ? હુ આ વનમા એકાકી અને દુખિત સ્થિતિમા તો છુ, તેમા આ બનાવ જ્વરમા હેડકી, ક્ષત ઉપર ક્ષાર અને દાઝ્યા ઉપર ડાભ દીધા જેવો બન્યો છે ' રાજા આમ વિચારે છે તેવામા તેનુ સૈન્ય જે તેની ખબર લેવા માટે પાછળ આવતુ હતુ તે ત્યા આવી

પહોચ્યુ તેના અગ્રગામી સુભટોએ રાજાને કોઈ પલ્લીશ ધારીને પૂછયુ કે-'રે પલ્લીશ ! તે આ રસ્તે જતા અમારા રાજા જન્મેજયને દીઠા છે ?' રાજા બોલ્યો કે-' અરે મૂઢો ! શુ તમે મને ઓળખતા નથી ? હુ જન્મેજય રાજા છુ ' સુભટો બોલ્યા કે-'તમે જન્મેજય હો તો આવા કાળા કેમ ? વળી તમારા શરીરપર વસ્ત્રાલકાર હતા તે કયા છે ?' રાજાએ કહ્યુ કે -' વિધિના વિપરીતપણાથી આ બધુ બની ગયુ છે ' સુભટોએ તેની વાત માની નહીં અને કહ્યુ કે-' અરે શઠ ! તુ આવુ મિથ્યા શા માટે બોલે છે ? અમારો રાજા તે આવો હોય ?' આ પ્રમાણે કહી ઘોડા લઇને તેઓ પાછા વલ્યા રાજા ખિન્નવદનવાળો થઈને બીજી બાજુ તરફ ચાલ્યો

કેટલેક દૂર જતા કોઇક તાપસના આશ્રમો આવ્યા તાપસોએ તેને ગુણવાન્ જાણીને તેનુ સારી રીતે આતિથ્ય કર્યુ પછી તાપસોના કુળપતિએ યુક્તિપૂર્વક વિચારીને આરાધીને વિવાહસામગ્રી તૈયાર કરાવી અને પછી વિધિપૂર્વક તે રાજાની સાથે **રત્નમાળા** નામની પોતાની કન્યાનો વિવાહ કર્યો કરમોચન પ્રસગે તે રાજાને પ્રીતિપૂર્વક યુદ્ધમા વિજય આપનારી વિદ્યા આપી રત્નમાળા તો પૂર્વભવના સ્નેહના યોગથી વિરૂપ એવા ભર્ત્તારને પણ રૂપવત માનીને તેની ભક્તિમા તત્પર થઇ તેઓ એક રમણિક મકાનમા આનદથી રહેવા લાગ્યા અને સ્વેચ્છાએ સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યા

એકદા રત્નમાળા ભર્ત્તારના કેશ દુરસ્ત કરવા બેઠી કેશને બરાબર કરતા પેલી દેવીએ બાધેલી જડી ચુગીને ભૂમિપર પડી

એટલે રાજા પોતાના અસલ સ્વરૂપમા આવી ગયો અને બહુ સૌભાગ્યવાન્ દેખાવા લાગ્યો એવા દિવ્યરૂપવાળા પતિને જોઇને રત્નમાળા બહુજ હર્ષિત થઇ તે હકીકત તેની પ્રિયવાદિની નામની સખીએ કુળપતિને જણાવી તે પણ પોતાના ચિત્તમા હર્ષિત થયા પછી સર્વ તાપસોએ મળીને મ ગળધ્વનિપૂર્વક ફરીને તેનો વિવાહમહોત્સવ કર્યો

અહીં તાપસના આશ્રમમા કોઈ વિદ્યાધર પોતાના સૈન્ય સહિત આ યો તે રત્નમાળાને બહુ રૂપવ ત જોઇને તેનુ હરણ કરવા તૈયાર થયો એટલે તાપસો તેની સામે થયા તેણે તે તાપસોને વિડબના પમાડી અને તેનો આશ્રમ ભાગી નાખ્યો તે જોઇને જન્મેજય રાજા તેની સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો તે રાજાને પ્રૌઢ પરાક્રમવાળો જાણીને ખેચર સુભટો ભાગ્યા ચારે દિશામા પલાયન કરી ગયા માત્ર તેનો સ્વામી ખેચર એકલો રહ્યો પછી તે ખેચર ને જન્મેજય દિવ્યાસ્ત્રોવડે પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા તેમા પણ જન્મેજયે થોડા વખતમા ખેચરને જીતી લીધો ' ન્યાયધર્મથી જય થાય છે, અન્યાયથી જય થતો નથી ' હારેલો ખેચર એકદમ અદૃશ્ય થઇને જતો રહ્યો તે વખતે આકાશમાથી દેવોએ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી અને ' જન્મેજય રાજા જીત્યા ' એવી ઉદ્‌ઘોષણા કરી આ પ્રમાણે થવાથી રત્નમાળા વિશેષે તેના ઉપર રાગવાળી થઇ અને યથેચ્છપણે પરસ્પર સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યા

અન્યદા શરદઋતુમા રાજા રાણી સહિત વનમા જઇને કામ દેવની જેમ અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરવા લાગ્યો એટલામા પેલા

દ્વેષી વિદ્યાધરે શેષવડે તે બન્નેને ત્યાથી ઉપાડીને કોઇ પર્વતની કદરામા મૂકી દીધા તે વખતે જન્મેજય રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-'મારૂ પૂર્વભવનુ કર્મ એવુ દુસ્તર છે કે જેનાવડે વારવાર નવુ નવુ દુખ પ્રાપ્ત થયા કરે છે મને અહીં સ્ત્રી સહિત કયા વૈરીએ ઉપાડીને મૂક્યો ? ખબર પડતી નથી કે તે પછી કયા ગયો ? આ વાત કોને કહેવી ?' એવામા રત્નમાળાએ તૃષાતુર થઈને કહ્યુ કે-'હે સ્વામી ! મને પાણી લાવીને પાઓ, કેમકે પ્રાણી પાણી વિના રહી શકતો નથી ' પછી તે કદરામાથી સ્ત્રી સહિત બહાર નીકળી એક આબાના વૃક્ષ નીચે રત્નમાળાને બેસાડી રાજા પાણી શોધવા નીકળ્યો ઘણી જગ્યાએ ફરી પાણી મેળવી તે લઈને રાજા આબાના વૃક્ષ પાસે આવ્યો ત્યા પોતાની પ્રિયાને દીઠી નહીં તેને પેલો વૈરી ત્યાથી હરી ગયો હતો રાજા આણપ્રિયાને ન જોવાથી દિલગીર થઈને વિલાપ કરવા લાગ્યો કે-'હે પ્રિયે ! તુ મને મૂકીને કયા ગઈ ? હુ શુ કરૂ ? કયા જાઉ ? તારો વિરહ હુ કેમ સહન કરી શકીશ ?' આ પ્રમાણે વિલાપ કરતો અને શૂન્ય ચિત્તવાળો થયેલો રાજા આગળ આગળ ભમવા લાગ્યો ભમતા ભમતા તેણે એક દરવાજા તથા કિલ્લાવાળુ શૂન્ય નગર દીઠુ

રાજાએ તે નગરમા પ્રવેશ કર્યો ત્યા બળી ગયેલી ઘરોની શ્રેણિઓ દીઠી આગળ ચાલતા રાજમહેલ જેવુ એક મકાન દીઠુ, એટલે તેણે તેમા પ્રવેશ કર્યો અને ઉપર ચડ્યો ઉપરના માળમા તેણે શય્યામા સુતેલી, ક્ષામોદરી[1] અને સુરૂપા એક

૧ દુર્બળ પેટવાળી

આવવાનો વખત થયો છે તથા તમે કાંઈક જતા રહો કેમકે તે, દુરાત્મા મહા દુષ્ટ ને નિર્દય હોવાથી તમને મુગ્ધને હણી નાખશે, માટે તમે સતાઈ જાઓ જીવતો નર સેંકડો કલ્યાણ જોઈ શકે છે " કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી તે રાજા પેલા જોગીને જોવાની ઈચ્છાથી નજીક પડેલા નિર્માલ્યના ઢગલામા સતાઈ ગયો એટલામા આકાશમા થતો ડમરૂનો ધ્વનિ સભળાણો અને રાતા નેત્રવાળો, ભયકર આકૃતિવાળો, કન્યા ને દડાયુધ હાથમા રાખનારો એક યોગી એક સ્ત્રીને એક હાથમા ઉપાડીને ત્યા આવ્યો. પછી તે વિકરાળ નેત્રવાળો કપાળી એક વેદિકા ઉપર બેઠો અને પેલી સાથે લાવેલી બાળાને સામે બેસાડીને બોલ્યો કે-" તારો પતિ તારે માટે પાણી લેવા ગયો અને તુ કોમળ પાદડાના સથારા ઉપર નિદ્રા આવવાથી સુઈ ગઇ તેવામા પેલા અમિતતેજા વિદ્યાધરે તારી ઉપરના રાગથી ત્યા આવીને તને ઉપાડી, મે બળાત્કારે તેની પાસેથી તને છોડાવી અને અહીં લાવ્યો. હે સુભ્રૂ ! મે તને તેની પાસેથી એક પ્રકારની વિડબનામાથી છોડાવી છે તો તુ હવે મારી સાથે સુખભોગ ભોગવ, જો તુ મારૂ કહ્યુ નહીં માને તો હુ તને મારી નાખીશ " આ પ્રમાણેના તેના વચનો સાભળીને તે સ્ત્રી બોલી કે-" અરે પાપી ! દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા ! કદી અચળ એવા મેરૂની ચૂલિકા ચળાયમાન થાય તોપણ હુ પ્રાણાતે શીળનુ ખડન કરૂ તેમ નથી "

આ પ્રમાણેનો તેનો આગ્રહ જાણીને યોગીએ તેને મારવા માટે ખડ્ગ તૈયાર કરી ફેરવવા માડયુ રાજાએ સ્વર ઉપરથી પોતાની પ્રિયા જાણીને તેનો વિનાશ ન થવા દેવા માટે ગુફામાથી જેમ કેસરીસિહ બહાર નીકળે તેમ નિર્માલ્યમાથી એકદમ બહાર

અહીં એકલી કેમ છે ? અને આ નગર શૂન્ય કેમ છે ? તે કહે, હું તે સાંભળવા ઈચ્છું છું ' એટલે તે બાળા બોલી કે—' હે સત્પુરૂષ ! સાંભળો

આ પૃથ્વીપીઠ ઉપર કૌશાંબી નામની પ્રસિદ્ધ નગરી છે ત્યાં કુશધ્વજ નામે રાજા છે તેને પુષ્પમાળા નામે રાણી છે તે રાજાને સુર ને વીર નામના બે સૌભાગ્યશાળી પુત્રો છે, અને રત્નમાળા તથા જયમાળા નામની બે પુત્રીઓ છે રાજાએ વૃદ્ધાવસ્થાએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું અને તે નિરતિચાર પાળીને મોક્ષે ગયા ત્યારપછી તેમના બે પુત્રો રાજ્યને માટે પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા તે બન્નેનો વિરોધ જોઈને હેમમાળા નામની ધાવમાતા રત્નમાળાને તાપસના આશ્રમે લઈ ગઈ અને ત્યાં તાપસ પાસે રાખી રત્નસિંહ નામના તાપસના કુળપતિએ તેનું પુત્રીની જેમ પાલન કર્યું મને જયમાળાને અહીં રત્નપુરે લાવીને ચંદ્રકેતુ નામના મારા મામાને સોંપી. તેણે મારૂં પુત્રીવત્ પાલન કર્યું એકદા હું રાજમહેલના ગોખમાં સખીઓ સાથે ક્રીડા કરતી હતી, તેવામાં કોઈ કપાળીએ મને દીઠી તેણે મારાપર મોહ પામીને મારા મામા પાસે મારી માગણી કરી મારા મામાએ તેની માગણી સ્વીકારી નહીં તેમજ તેને નગરમાંથી કાઢી મૂક્યો તેથી દુભાઈને તેણે વિદ્યાબળે મારા મામાને મારી નાખ્યા તેમજ ક્રોધાયમાન થઈને આ નગરને ભસ્મીભૂત કરીને શૂન્ય કરી નાખ્યું અને તે દુરાત્માએ મને અહીં એકલી રાખી એ રીતે તે પાપીએ મારી આશાથી આ કાર્ય કર્યું "

આ પ્રમાણે કહીને તે બોલી કે—" હે સત્પુરૂષ ! તે પાપીને

આવવાનો વખત થયો છે તેથી તમે કાંઈક જતા રહો, કેમકે તે દુરાત્મા મહા દુષ્ટ ને નિર્દય હોવાથી તમને મુગ્ધને હણી નાખશે, માટે તમે સતાઈ જાઓ જીવતો નર એકડો કલ્યાણ જોઈ શકે છે" કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી તે રાજા પેલા જોગીને જોવાની ઈચ્છાથી નજીક પડેલા નિર્માલ્યના ઢગલામા સતાઈ ગયો એટલામા આકાશમા થતો ડમરૂનો ધ્વનિ સભળાણો અને રાતા નેત્રવાળો, ભયકર આકૃતિવાળો, કન્યા ને દડાયુધ હાથમા રાખનારો એક યોગી એક સ્ત્રીને એક હાથમા ઉપાડીને ત્યા આવ્યો. પછી તે વિકરાળ નેત્રવાળો કપાળી એક વેદિકા ઉપર બેઠો અને પેલી સાથે લાવેલી બાળાને સામે બેસાડીને બોલ્યો કે-"તારો પતિ તારે માટે પાણી લેવા ગયો અને તુ કોમળ પાદડાના સથારા ઉપર નિદ્રા આવવાથી સુઈ ગઈ તેવામા પેલા અમિતતેજ વિદ્યાધરે તારી ઉપરના રાગથી ત્યા આવીને તને ઉપાડી. મે બળાત્કારે તેની પાસેથી તને છોડાવી અને અહીં લાવ્યો. હે સુભ્રૂ! મે તને તેની પાસેથી એક પ્રકારની વિડબનામાથી છોડાવી છે તો તુ હવે મારી સાથે સુખભોગ ભોગવ, જો તુ મારૂ કહ્યુ નહીં માને તો હુ તને મારી નાખીશ" આ પ્રમાણેના તેના વચનો સાભળીને તે સ્ત્રી બોલી કે-"અરે પાપી! દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા! કદી અચળ એવા મેરૂની ચૂલિકા ચળાયમાન થાય તોપણ હુ પ્રાણાતે શીળનુ ખડન કરૂ તેમ નથી"

આ પ્રમાણેનો તેનો આગ્રહ જાણીને યોગીએ તેને મારવા માટે ખડ્ગ તૈયાર કરી ફેરવવા માડ્યુ રાજાએ સ્વર ઉપરથી પોતાની પ્રિયા જાણીને તેનો વિનાશ ન થવા દેવા માટે ગુફામાથી જેમ કેસરીસિહ બહાર નીકળે તેમ નિર્માલ્યમાથી એકદમ બહાર

નીકળ્યો 'પ્રિયાને થતી પીડા કોણ સહન કરી શકે?' કહ્યુ છે કે-"લક્ષ્મી, સ્ત્રી અને ધાન્યના અપહારથી મનુષ્યો અત્યત દુઃખી થાય છે અને ચિત્તમા ખીન્ન થયા સતા તેના નિવારણ માટે બનતો પ્રયત્ન કરે છે" અહીં જન્મેજય રાજાએ યોગીને કહ્યુ કે-"અરે પાપીષ્ટ! આ શુ આરમ્ભ્યુ છે? ઉઠ, મારી સામે થઇ જા" આમ કહેવાથી યોગી સામે આવ્યો કે તત્કાળ તેને ખડ્ગના પ્રહારવડે દ્વીધા કરી નાખ્યો 'પૃથ્વીતળ ઉપર અન્યાયી જો વૃદ્ધિ પામતા હોત તો પછી લોકો પુન્ય ને પાપનુ અતર શી રીતે જાણી શક્ત?'

અહીં જયમાળા જે બધુ જોયા કરતી હતી તે પોતાની બેન રત્નમાળાને ઓળખીને એકદમ તેની પાસે આવી તેને ગળે વળગી પડીને પ્રણામ કર્યા પછી તે બન્ને બહેનોએ પરસ્પર એક બીજાની વાતો કરી અને રત્નમાળાએ જયમાળાનો પોતાના પતિસાથે ગાધર્વવિવાહ કર્યો રતિપ્રીતિસમાન તે બે સ્ત્રીઓની સાથે આનદથી કામદેવની જેમ સુખભોગ ભોગવતા જન્મેજય રાજા કેટલાક વખત સુધી તે મહેલમા રહ્યા પછી એક દિવસ રાજા બન્ને પ્રિયાઓને લઇને ત્યાથી પૂર્વ દિશા તરફ ચાલ્યા આગળ જતા કોઇક ક્રીડાવનમા ક્ષુધાતુર થવાથી વિસામો ખાવા બેઠા બે સ્ત્રીઓ થાક લાગેલો હોવાથી નિદ્રાવશ થઇ એટલે રાજા ફળ લેવા માટે વનમા ગયો તે ફળો લઇને આવ્યો ને જુએ છે તો રત્નમાળા ત્યા દેખાતી નથી રાજાએ જયમાળાને જગાડીને પૂછયુ કે-'તારી બહેન ક્યા ગઇ?' તેણે કહ્યુ કે-'મને ખબર નથી, હુ તો નિદ્રામા હતી' રાજા વિચારે છે કે-"મારો આ કેવો પાપનો ઉદય છે કે જેથી વારવાર ભાર્યાનો'

વિયોગ થાય છે ? ' પછી જયમાળાને કોઇ સ્થાને રાખીને રાજા વિરહાર્ત્તપણે પોતાની પ્રિયાને શોધવા માટે ફરવા લાગ્યો. ભમતા ભમતા તે મલય નામના ઉદ્યાનમા આવ્યો. ત્યા તેણે એક ઘણુ મોટુ જિનાલય દીઠુ તે જોઇને હર્ષ પામેલા રાજાએ ઉત્સાહિત થઇને તે જિનમંદિરમા પ્રવેશ કર્યો અને ત્યા બીરાજેલા યુગાદીશ પ્રભુને તેણે વંદના કરી.

એટલામા ગરૂડના વાહનવાળો કોઇ વિદ્યાધર આકાશમાર્ગે ત્યા આવ્યો અને તેણે પણ જિનેશ્વરને નમસ્કાર કર્યો પછી વિધિપૂર્વક જિનેશ્વરનુ સ્નાત્ર કરીને તે સ્નાત્રજળથી એક કુંપો ભરી તે ખેચર મંડપમા આવ્યો એટલે રાજાએ તેને પૂછ્યુ કે—'તમે કોણ છો ? કયાથી આવો છો ? આ કુંપામા સ્નાત્રજળ ભરીને શા માટે લઇ જાઓ છો ? અને આ તમારા સ્કંધ ઉપર સ્ત્રીનુ વસ્ત્ર કેમ છે ?' ખેચર બોલ્યો કે—"હે સાધર્મિકોત્તમ! હુ તમને મૂળથી માંડી બધી હકીકત કહુ છુ તે સાભળો—

વૈતાઢ્ય પર્વતની ઉત્તરશ્રેણિમા રત્નચૂડ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે તેનો મણિચૂડ નામે હુ ભાઇ છુ બંધુપરના પૂર્ણ સ્નેહવાળો છુ કર્મયોગે મારા બંધુને દાહજ્વર થયો છે આ સ્નાત્રના જળથી જ્વરાદિક અનેક વ્યાધિઓ નાશ પામે છે અહીં સ્નાત્રજળ માટે આવતા મે માર્ગમા જન્મેજય રાજાની પ્રિયા રત્નમાળાનુ હરણ કરી જતા અમિતતેજાને જોયો તે સતિ અમિતતેજાની ભોગની પ્રાર્થના સ્વીકારતી નહોતી તેથી તે તેની અનેક પ્રકારની વિડંબના કરતો હતો મે તેને અનેક પ્રકારે સમજાવ્યો પણ તે સમજ્યો નહીં અને તે દુષ્ટાત્માએ પરમ—

-ઇંદ્રજાળની જેમ એકાએક શુ થયુ ? અશ્વ કયા લઈ ગયો ? અને પછી શો વૃત્તાત બન્યો ?' રાજાએ પોતાનો સર્વ વૃત્તાત કહી સભળાવ્યો પછી મત્રીને રાજાએ પૂછ્યુ કે–' તમે મારા વિના રાજ્યનુ રક્ષણ શી રીતે કર્યું ?' એટલે મત્રી બોલ્યો કે– "હે ભૂપતિ ! સાભળો ! આપના ગયા પછી એક નૈમિત્તિક મળતા મે તેને પૂછ્યુ કે–મારા સ્વામી અમને કયારે મળશે ? તેણે કહ્યુ કે–બાર વર્ષે મળશે પછી મે તમારે સ્થાને એક યક્ષની મૂર્તિનુ સ્થાપન કર્યું અને તમારી આજ્ઞાનુ પૂર્ણ ભક્તિથી અત્યારસુધી સર્વ પ્રજાએ અખડ પાલન કર્યું " પછી મહોત્સવપૂર્વક રાજાએ પોતાના નગરમા પ્રવેશ કર્યો સાથે આવેલા વિદ્યાધરોનુ સન્માન કરીને તેમને રજા આપી અને પોતે પ્રથમની જેમ રાજ્યધુરા ધારણ કરી અનુક્રમે રત્નમાળાને ચદ્રોદય નામનો પુત્ર થયો અને તે પુણ્યયોગે વૃદ્ધિ પામ્યો

અન્યદા નગર બહારના ઉદ્યાનમા જ્ઞાની ગુરૂ પધાર્યા રાજા અત પુર સહિત વદન કરવા ગયો ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને ગુરૂ પાસે બેઠો ગુરૂમહારાજે દેશના આપી દેશનાની પ્રાતે રાજાએ હાથ જોડીને પૂછ્યુ કે–' હે ગુરૂમહારાજ ! મને કયા પૂર્વ કર્મથી બાર વર્ષ પર્યત દુ ખ પડયા કર્યું ? અને રત્નમાળા સાથે વારવાર વિયોગ કયા કર્મથી થયો ?' ગુરૂમહારાજ કહે " હે રાજન્ ! તમારો પૂર્વ ભવ કહુ છુ તે સાભળો

શાળિ નામના ગામમાં પૂર્વે અનેક ગોકુળનો સ્વામી ભદ્ર નામનો ખેડુત રહેતો હતો તેને રૂક્મિણી નામે સ્ત્રી હતી બન્નેને પરસ્પર ઘણો સ્નેહ હતો શરદ્

તે બન્ને બેઉની રક્ષા કરવા ગયા. તેમણે એક ક્યારા પાસે હંસીયુક્ત હંસને સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરતો અને પોતાના બચ્ચાઓને રમાડતો જોયો તેમાથી રાજહંસીને પકડીને તેણે પોતાની પ્રિયાના હાથમા આપી તેણે વિનોદ માત્રથી તેને કુંકુમવાળી કરીને મૂકી દીધી રક્તવર્ણ થયેલી હંસીને હંસે કેટલાક વખત સુધી ઓળખી નહીં તેથી તેણે તેને ગ્રહણ કરી નહીં. તેને જોઇ જોઇને તે પાછો જતો ને મોહથી પાછો આવતો, પણ તેની સાથે રમતો નહી, તેમજ સ્પર્શ પણ કરતો નહી આ પ્રમાણે ભમતા તે પક્ષી બહુ ખેદ પામ્યો. એમ બાર ઘડી સુધી તે હંસ હંસીને વિયોગ રહ્યો તે સ્થિતિ જોઇને રૂક્મિણીએ હંસીને લઈને કુંકુમ ધોઈ નાખ્યુ અને મૂકી દીધી, એટલે હંસે તત્કાળ તેને ઓળખી તેથી તે તેની સાથે આનંદપૂર્વક મળ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તે ખેડુત ને તેની સ્ત્રીએ અંતરાય કર્મ બાધ્યુ ત્યારપછી ભદ્રનો જીવ દાનપુન્યાદિ કરવાથી તુ રાજા થયો, રૂક્મિણી શીળધર્મના પ્રભાવથી રત્નમાળા થઇ, હંસનો જીવ ભવમાં ભમીને અમિતતેજા થયો અને હંસી શુભકર્મના યોગથી વનદેવી થઈ હે રાજન્ ! તુ જ્યારે અશ્વથી અપહરાયેલ વનમા આવ્યો ત્યારે તે વનદેવીએ એક જટી તારા કેશમા બાધીને તને શ્યામવર્ણવાળો કરી દીધો અને અમિતતેજાએ વારવાર રત્નમાળાનુ હરણ કર્યું તે પૂર્વભવે તે હંસને સંતાપિત કર્યો હતો તેના ફળરૂપ હતુ પૂર્વભવે બાર ઘડી હંસ હંસીનો વિયોગ કરાવ્યો હતો તેના ફળ તરીકે આ ભવમા બાર વર્ષ સુધી તમારે વિયોગદુ:ખ વચ્ચે વચ્ચે ભોગવવુ પડ્યુ પૂર્વભવે શુભ કે અશુભ જે કર્મ બાધ્યુ હોય છે તે ક્રોડોભવે પણ ભોગવ્યા સિવાય છુટી શકતુ નથી. આ જીવ હસતા હસતા સહેજે કર્મ

બાધે છે, પરંતુ તે આગામી ભવે રોતા રોતા ભોગવવા પડે છે"

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળીને તેમજ અલ્પ-કર્મના ફળ ભારે ભોગવવા પડે છે એમ જાણીને જન્મેજય રાજા પ્રિયાસહિત પ્રતિબોધ પામ્યો અને તત્કાલ પોતાના રાજ્યપર **ચદ્રોદય** કુમારને સ્થાપન કરીને બન્ને પ્રિયાઓ સહિત જ્ઞાની મુનિની પાસે તેણે ચારિત્ર અગીકાર કર્યું

પેલો અમિતતેજ વિદ્યાધર આર્ત્તધ્યાનથી મરણ પામીને કોઇક વનમા પ્રચડ એવો સાઢ થયો તે વનમા અન્યદા જન્મે-જય મુનિ આવ્યા અને સ્થિર મનથી કાયોત્સર્ગે રહ્યા પેલો સાઢ ભમતો ભમતો ત્યાં આવ્યો મુનિને જોતાજ તેને પૂર્વભવના વૈરથી દ્વેષ ઉત્પન્ન થયો, એટલે તે મુનિને મારવા દોડ્યો શીંગડાના ઘાતવડે મુનિને પાડી દીધા, પછી પગવડે કેટલીક લાતો મારી, પરંતુ મુનીશ્વરે શાતપણે તે સર્વ સહન કર્યું, જરા પણ ચળાયમાન થયા નહીં. પ્રાતે પ્રાણાત ઉપસર્ગ સહન કરીને તે મુનિ સર્વ કર્મો ખપાવી અતકૃત્ કેવળી થયા અને આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પરમપદને પામ્યા પેલો સાઢ સિંહવડે હણાયો સતો મરણ પામીને નરકે ગયો ત્યાથી નીકળીને તિર્યંચ થયો ને પાછો નરકે ગયો આ પ્રમાણે ઘણો કાળ સસારમા પરિભ્રમણ કર્યું રત્નમાળા અને જયમાળા બન્ને સાધ્વીઓ સારી રીતે ચારિત્ર પાળીને સ્વર્ગે ગઈ, ત્યાથી ચ્યવી મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન થઈ તીર્થંકરને હાથે ચારિત્ર પામી અક્ષય એવા મોક્ષસુખને પામશે.

" આ પ્રમાણે સકટમા પણ રત્નમાળાએ જેવુ શિયળ પાળ્યુ, તેવુ મોક્ષાર્થી જનોએ નિર્મળ શીયળ પાળવુ "

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની કહેલી રત્નમાળાની કથા સાભળીને રત્નપાળ રાજાએ ગુરૂમહારાજને નમીને કહ્યુ કે–
"હે પ્રભો! પૂર્વકર્મ સબધી હુ કેટલાક સવાલો પૂછુ છુ તેના ઉત્તર આપવા કૃપા કરશો મારૂ બળવાનનુ રાજ્ય જયમત્રીએ મારા કયા કર્મના ઉદયથી ગ્રહણ કર્યુ ? જયમત્રીએ શૃગારસુદરીને કયા કર્મથી વિડબના પમાડી ? કયા કર્મથી મારૂ ગયેલુ રાજ્ય મે પાછુ પ્રાપ્ત કર્યુ ? મને સર્વ કાર્યસિદ્ધિ કરનારો અમૂલ્ય રત્ન કયા કર્મથી પ્રાપ્ત થયો ? કનકમજરી કયા કર્મથી કુષ્ટરોગવડે પીડિત થઇ ? કયા કર્મથી ગુણમજરી અધ સ્થિતિને પામી ? અને કયા કર્મથી તે બન્નેને અલ્પ પ્રયત્નમાત્રથી ગુણ થયો ? આ બધી બાબતોના કારણો આપ કૃપા કરીને કહો "

કેવળી બોલ્યા કે–" હે રાજન્! આ ભરતક્ષેત્રમા **રત્નપુર** નગરમા પૂર્વે **રત્નવીર** નામે રાજા હતો તેને **શ્રીદેવી** પ્રમુખ નવ રાણીઓ હતી તે નગરમા **સિદ્ધદત્ત** ને **ધનદત્ત** નામના બે વ્યાપારી વસતા હતા અદત્તાદાનના યોગથી તે બન્ને દારિદ્રથી પીડિત થયા લોકોક્તિ છે કે–" અદત્ત દ્રવ્ય લાબો વખત ટકતુ નથી ' તે બન્ને અન્યદા પરસ્પર વિચારવા લાગ્યા કે–' આપણે ધનપ્રાપ્તિ માટે કાઇક ઉદ્યમ કરીએ કે જેથી સદ્ભાગ્ય કે દુર્ભાગ્યના અતરની આપણને ખબર પડે '

ઉપર પ્રમાણે વિચારીને તેમણે શુભભાવથી કોઇ દેવીને આરાધી વીશ ઉપવાસને અતે દેવી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી કે–' હે વત્સો! તમે લક્ષ્મી ને વિવેક એ બેમાથી એક માગો

હું એક આપીશ, બે નહીં આપું.' તે સાંભળી સિદ્ધદત્તે લક્ષ્મી માગી અને ધનદત્તે વિવેક માગ્યો તે પ્રમાણે વર આપીને દેવી અદૃશ્ય થઈ દેવીના પ્રભાવથી સિદ્ધદત્તને નિર્વિવેકવાળી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ ધનદત્તને સર્વ સંપદાનું ભાજન એવો વિવેક પ્રાપ્ત થયો અન્યદા સિદ્ધદત્તને ઘરે કોઇક કપાળી આવ્યો મધ્યાન્હ થયેલ હોવાથી તેણે તે કપાળીને જમાડીને પ્રસન્ન કર્યો તુષ્ટમાન થયેલા એવા તેણે સુમંત્રથી મંત્રિત કરેલા કેટલાક ત્રપુષીના[1] ફળો સિદ્ધદત્તને આપ્યા યોગીએ કહ્યું કે-' આ ફળો વાવ્યા સતા બે ઘડીમાં ઉગે છે એની વેલડી યત્નપૂર્વક કોઇક મંડપ ઉપર ચડાવવી આના પુષ્પ ફળો અમૃત જેવા સ્વાદિષ્ટ થશે અને તે ખાવાથી ક્ષુધા તૃષા અને બીજી સર્વ પ્રકારની પીડા નાશ પામશે તેમજ ૮૪ પ્રકારના વાયુ, ૭૬ પ્રકારના નેત્રના રોગ, ૧૮ જાતિના કુષ્ટ અને ૧૩ જાતિના સન્નિપાત પણ તેનાથી નાશ પામે છે વળી તે ફળના માહાત્મ્યથી સ્થાવર-જંગમ વિષની ઉપાધિ પણ નાશ પામે છે "

આ પ્રમાણે કહીને યોગી સ્વસ્થાને ગયો પછી સિદ્ધદત્ત વિચારવા લાગ્યો કે-' અહો ! આજે મને આ ફળો મારા મોટા ભાગ્યથી પ્રાપ્ત થયા છે ' પછી તેણે તેને વિધિપૂર્વક વાવ્યા એટલે થોડા ક્ષણમાજ તે ઉગ્યા પછી સિદ્ધદત્તે આખા નગરમાં સાદ પડાવ્યો કે-' જેઓ કોઇ પણ જાતની વ્યાધિવાળા હો તે મારે ત્યાં આવજો, હું તેને તેના રોગના નિવારણનું સિદ્ધ ઔષધ આપીશ ' આ હકીકત સાંભળીને ઘણા વ્યાધિવાળા જનો તેને ત્યાં આવ્યા । તેને સિદ્ધદત્તે લોભથી યથાયોગ્ય સો બસો પાંચસો

---

૧ તરબુજ અથવા ચીભડું

કે હજાર દ્રવ્ય લઇને તે ફળ આપ્યા તે ફળના સેવનથી તેમના વ્યાધિ નાશ પામ્યા અને સિદ્ધદત્ત તે દ્રવ્યના સયોગથી મોટો મહર્દ્ધિક થઇ પડ્યો

અન્યદા સિદ્ધદત્ત વધારે ધનના લોભથી વહાણમા કરી આણા ભરીને અન્ય દ્વીપ તરફ સમુદ્રમાર્ગે ચાલ્યો જ્યા જવુ હતુ ત્યા જઈને પાછા વળતા માર્ગમા માઠા વાયુવડે વ્યાપ્ત થયેલા સમુદ્રના કલ્લોલથી વહાણ ડોલવા લાગ્યુ અને ધ્વજાઓ નાચવા લાગી, લોકોએ વહાણમાથી ભાર ઘટાડવા માટે તેમાથી કેટલાક કરીઆણા સમુદ્રમા નાખી દીધા, એટલે હલકુ થયેલુ વહાણ એક શૂન્ય દ્વીપ પાસે કીનારે પહોચ્યુ લોકો કીનારા ઉપર ઉતર્યા અનુક્રમે ધાન્ય થઇ રહેવાથી સિદ્ધદત્તે ત્યા પોતાની પાસેના ફળ વાવ્યા, તે તરતજ ઉગ્યા, એટલે લોકો તે ખાવાથી તૃપ્ત થયા તેમજ વિશેષ સ્વસ્થ થયા

અન્યદા સમુદ્રમાથી એક જળમાનુષી ત્યા આવી અને તે ત્યાના ફળો ખાવા લાગી એટલે સિદ્ધદત્તે તેને વારી અને એક રત્ન હાથમા લઇને તેને બતાવ્યુ તે જોવાથી જળમાનુષી એમ સમજી કે-'આ ફળના બદલામા રત્ન માગે છે ' એટલે તે તરતજ સમુદ્રમા પાછી ગઇ અને એક રત્ન લાવીને સિદ્ધદત્તને આપ્યુ સિદ્ધદત્તે તેને એક ફળ ખાવા આપ્યુ પછી તે જેટલા રત્ન લાવે તેટલા ફળ સિદ્ધદત્ત તેને આપે એમ ક્રમ ચાલ્યો. એમ બહુ રત્નો એકઠા થવાથી સિદ્ધદત્ત તે રત્નો વહાણમા ભરીને સમુદ્રમાર્ગે પોતાને નગરે આવ્યો રત્નના લોભથી રત્નવીર રાજાએ તે વહાણને બાર દિવસ રોકવાનો હુકમ કર્યો તેમ

દિવસે રાજાએ ન્યાયનો વિચાર કરીને યોગ્ય દાણ લઈ વહાણુને મુક્ત કર્યું, એટલે સિદ્ધદત્ત બહુ ખુશી થયો એ રીતે દેવીના પ્રભાવથી તે ૯૯ ક્રોડ રત્નનો સ્વામી થયો, પણ વિવેક વિનાનો હોવાથી તેને સન્માર્ગની ખબર પડી નહી 'કુવ શમા પડેલો રાજા, પંડિત થયેલો નિર્વિવેકી પુત્ર અને અકસ્માત ધન પામેલો દરિદ્રી-જગતને તૃણ સમાન માને છે ' 'લક્ષ્મી શ્રુતવાળા જનોની દૃષ્ટિ પણ ફેરવી નાખે છે, તો સામાન્ય મનુષ્યનો શો દોષ ? કેમકે તે ગરલ (વિષ) રૂપ સહોદરની બહેન છે, છતા તત્ત્મા મારતી નથી તેજ આશ્ચર્ય છે '

લક્ષ્મીવંત મનુષ્ય મદવાળો થવાથી મળવા યોગ્ય (મેળાપી) મનુષ્યો સાથે મળતો નથી, ઉપકાર કરતો નથી અને સ્વજનોમાં પણ આવીને બેસતો નથી વળી તે દેવભક્તિમા, ગુરૂસેવામા, ધર્મના આરાધનમા અને કુટુબના નિર્વાહમા નિર્વિવેકીપણાથી એક કાણી કોડીનો પણ ખર્ચ કરતો નથી સિદ્ધદત્તના કૃપણુ-પણાથી સર્વે લોકો તેના દ્વેષી થયા અને લોકોમા તે ધનાધ-પણે વિખ્યાતિ પામ્યો મૂઢ મનુષ્ય ગર્વના વશથી કાઈ જોઈ કે જાણી શકતો નથી અને પશુની જેવો નિર્વિવેકી તે માત્ર ધનનુ ઉપાર્જનજ કરે છે

હવે ધનદત્ત દેવી પાસેથી વિવેકનુ વરદાન પામીને તેના પ્રભાવથી સારી રીતે વિવેકવાળો થયો ' તે ભક્તિવડે દેવગુરૂને સદા નમે છે, હર્ષિત ચિત્તે દાન આપે છે, હિંસા કરતો નથી, અસત્ય બોલતો નથી, કોઈનુ અદત્ત કાઇ લેતો નથી પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો છે, ગર્વ કરતો નથી અને પારકી નિંદા કરતો નથી.

આવો ધનદત્ત વિનયી, દક્ષ, અલ્પલોભી, ક્ષમાવાન્ તેમજ શુદ્ધા ત્મા થયો મહાજન જ્યારે જ્યારે મળે છે ત્યારે ત્યારે એ વિવેકી ધનદત્તને બોલાવે છે અને તેનુ હિતકારી વચન સૌ માન્ય કરે છે

અન્યદા તે નગરે કોઈ પરદેશી વણિક આવ્યો, તે રોગાર્ત્ત હોવાથી મઠમા સુઇ રહેતો હતો, તેની સભાળ લેનાર કોઇ નહોતુ કહ્યુ છે કે-' જે ગામ કે નગરમા આપણુ કોઈ ન હોય ત્યા ક્ષણમાત્ર પણ શુભના ઇચ્છક એવા બુદ્ધિમાને રહેવુ નહી ' પેલા વણિકને અનાથ જાણીને ધનદત્તે પોતે તેની સારી રીતે સુશ્રૂષા કરી, પરતુ કર્મયોગે તે મરણ પામ્યો તેને અગ્નિસસ્કાર કરવા માટે લોકો એકઠા મળ્યા, તે વખતે તેઓએ સિદ્ધદત્તને બોલાવ્યો, પણ તે અભિમાનના આવેશથી આવ્યો નહીં. પછી પરદેશી વણિકોએ તે મૃતકને સ્મશાનમા લઈ જઇને તેને માટે ચિતા રચી પરતુ તે અજ્ઞાત ગોત્રી હોવાથી તેને અગ્નિ મૂકવા કોઈ તૈયાર થયુ નહીં, તેને માટે અદર અદર વિવાદ કરવા લાગ્યા લોકોનો એવો સ્વભાવજ છે કે આવી સાધા રણ ક્રિયા પણ ગાલિયં ધાગ્ગુ કરીને કોઇ એક જણુ પોતાની મેળે કરતુ નથી પછી બધાએ મળીને ધનદત્તને કહ્યુ કે-' તુ અગ્નિ મૂક ' તેણે તે સ્વીકાર્યુ

પછી બધા લોકો છેટે ગયા એટલે ધનદત્તે અગ્નિ મૂકવા માટે ઉપરનુ વસ્ત્ર આઘુ કર્યું, તેવામા એક ગાઠ બાધેલી જોઈ તેણે તે છોડીને જોયુ તો તેમા પાચ રત્ન મોટા મૂલ્યવાળા દીઠા પણ તેણે વિવેકબુદ્ધિથી વિચરતા પારકા હોવાથી ગ્રહણ કર્યા

નહીં તેણે તે લઇને બીજા બધા લોકો આવ્યા હતા તેને બતાવ્યા તેઓ તેની નિર્લોભતા જોઇને ચમત્કાર પામ્યા તેઓએ તુષ્ટમાન્ થઈને કહ્યુ કે–' અમે બધા મળીને આ રત્નો તમને આપીએ છીએ, માટે તમે ગ્રહણ કરો ' તે સાભળી ધનદત્ત બોલ્યો કે– ' અનાથના દ્રવ્યનો સ્વામી રાજા કહેવાય છે વળી આ પરદેશી માણસનો કોઈ ગોત્રી હોય તો તેનો પણ આ રત્નો ઉપર હક થાય છે, તેથી હુ તો તે લઈશ નહીં ' પછી તે રત્નો એક લુગડામા બાધીને જુદા મૂકયા અને તે મૃતકને અગ્નિસસ્કાર કરવામા આવ્યો બધા લોકો સ્વસ્થાને ગયા

ધનદત્ત તે રત્નો લઇને ગામમા આવ્યો અને તરતજ રાજા પાસે જઇ તમામ હકીકત કહીને તે રત્નો રજુ કર્યા રાજાએ કહ્યુ કે–' હે ભદ્ર ! તે એ માણસની સેવા ચાકરી કરી છે, તો તે રત્નો તુ જ ગ્રહણ કર તારા ભાગ્યથી તને એ પ્રાપ્ત થયા છે ' આ પ્રમાણે કહીને રાજાએ બહુ આગ્રહથી તે રત્નો તેને આપ્યા, એટલે ધનદત્તે તે લઇને વેચ્યા, તેનુ છ ક્રોડ દ્રવ્ય ઉપજ્યુ

તે દ્રવ્યવડે વ્યાપાર કરવાને ઈચ્છતા એવા ધનદત્તે પ્રથમ પોતાના પુણ્યપાપની પરીક્ષા કરવાનુ ધાર્યું પોતાના દિવસો હાલ શુભ છે કે અશુભ છે ? તે જાણવા માટે તેણે પ્રથમ નાનો નાનો વેપાર કરવા માડ્યો પણ તેમા કાઇ પેદા કર્યું નહી. થોડો થોડો આહાર કરતા છતા અજીર્ણ થવા માડયુ, થોડા ઉચેથી ઠેકડો મારતા પણ વધારે પીડા થઇ, થોડા કરીઆણા લઇને વેચતા પણ હાનિ થઇ–કમાણી ન થઈ એક બોકડીને ઘર બહાર રાખી તો તેને વૃક ખાઇ ગયો આ પ્રમાણે દરરોજ

થોડી થોડી પરીક્ષા કરતા પણ તેને 'પોતાના દિવસો મધ્યમ છે' એમ લાગ્યુ આમ જણાવાથી થોડા દિવસ સુધી સ્વસ્થ રહીને તેણે વ્યવનાય બીલકુલ ન કર્યો અને ધર્મકાર્ય વિશેષે કર્યું

એ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ વ્યતિક્રમ્યા પછી પાછી પોતાનાં દિવસોની પરીક્ષા કરવા માટે તેણે એક બકરી ખરીદ કરી તે બકરીને તે દિવનેજ બે બચ્ચા આવ્યા એટલે એકના ત્રણ થયા. તે દિવસથી તેણે જે વસ્તુ ખરીદ કરી તે ત્રણગણી કિંમત વાળી થવા માડી આ પ્રમાણે થવાથી 'પોતાના દિવનો શુભ વર્ત્તે છે' એમ ધારી ધનદત્તે વિવેકપૂર્વક સારે મુહૂર્ત્તે શક્તિ-અનુસાર વેપાર કરવા માડ્યો અન્યદા દેશાતરથી આવેલા સાર્થ માથી તેણે પાચ કોટી સુવર્ણવડે તમામ કરીઆણુ ખરીદ કર્યું ત્યારપછી સાતમે દિવસે કોઈ બીજો સાર્થવાહ આવ્યો તેણે તે તમામ કરીઆણુ બમણુ મૂલ્ય આપીને ખરીદ કર્યું આ પ્રમાણે દિવને દિવસે તેને વ્યાપારમા વૃદ્ધિજ થવા માડી થોડા દિવસમા તેની પાસે ૧૮ કોટી દ્રવ્ય થયુ આ પ્રમાણે વિવેકથી ધનદત્ત મોટો ધનવાન થયો વળી તે દાનેશ્વરીમા પણ શ્રેષ્ઠ હોવાથી કલ્પવૃક્ષપણે પ્રખ્યાત થયો

અન્યદા સિદ્ધદત્ત ધનદત્તની સાથે રાજમાર્ગે ચાલ્યો જતો હતો, તેવામા રાજપુત્રોને અદર અદર કલેશ કરતા જોયા રાજાનો નાનો ને મોટો દીકરો પરસ્પર વિવાદ કરતા હતા તે જોઇને ધનદત્ત વિવેકબુદ્ધિથી તે રસ્ત ન જતા બીજે રસ્તે ચાલ્યો સિદ્ધદત્ત વિનોદબુદ્ધિથી રાજપુત્રોની પછવાડે પછવાડે ચાલ્યો, એટલે તેઓએ તેને સાક્ષી રાખ્યો અને રાજા પાસે તેને લઇ

ગયા. રાજાએ ધનદત્તને પૂછ્યુ કે-'આ રાજપુત્રોએ તને સાક્ષી રાખ્યો છે તો કહે કે આ બેમા ન્યાય કોનો છે ને અન્યાય કોનો છે?' તે બોલ્યો કે-" હે રાજન્ ! તમારો મોટો પુત્ર ઉત્કટ છે અને નાનો બાળબુદ્ધિ હોવાથી જેમ તેમ બોલે છે " સિદ્ધદત્તે અવિવેકવડે રાજસભામા પોતાના પુત્રો માટે આ પ્રમાણે કહ્યુ તેથી તે છળ પામીને રાજાએ તેનો વીશ કોટી દ્રવ્યનો દંડ કર્યો ઘણાની સાથે દ્વેષ કરેલો હોવાથી કોઈએ તેનો પક્ષ કરી રાજાને કાઈ કહ્યુ પણ નહી ધનદત્ત વખતનો જાણ ને વિવેકી હોવાથી સુખી થયો

એકદા તે બન્ને મત્રીના મહેલની નીચેથી ચાલ્યા જતા હતા તેવામા ગોખમા બેઠેલી મત્રીની સ્રી રતિશ્રીએ તેમને દીઠા તેમને રૂપવત અને યુવાન જોઈને તે મૃગલોચના તેમના-પર મોહ પામી તેથી સરાગીપણે જોવા લાગી ધનદત્ત તરતજ તેની ચેષ્ટા સમજી ગયો, તેથી સૂર્યના બિબની જેમ અથવા સર્પની જેમ તેમજ કુત્સિત વસ્તુની જેમ અને શત્રુની જેમ તેની તરફ ફરીને જોયુજ નહીં, અને તે જિતેદ્રિય હોવાથી, કુળ મલિન થવાના ભયથી, વ્રતભગની ભીતિથી તેમજ વિવેક-બુદ્ધિથી તેણે ચક્ષુને પાછાજ ખેચી લીધા

સિદ્ધદત્ત નિર્વિવેકી હોવાથી વારવાર તેની સામે જોવા લાગ્યો અને સરાગીપણે વાકો વળી વળીને દેખવા લાગ્યો આ પ્રમાણે તેને જોતો જોઈને આરક્ષક પુરૂષોએ તેને પકડીને રાજા પાસે રજુ કર્યો તેને આવો અન્યાયકારી જાણીને રાજાએ તેનો દશકોટી દ્રવ્ય દંડ કર્યો

તે નગરમા અન્યદા કોઈક ચોર આવ્યો તેની પાસે દશ રત્નો સવાકોડ દ્રવ્યની કિમતવાળા હતા તે ચોરે ધનદત્ત પાસે જઈ તેને એકાતે બોલાવીને તે રત્નો બતાવ્યા અને એકેક હજારમા એકેક રત્ન આપવા કહ્યુ તે સાભળીને તેમજ રત્નો જોઈને ધનદત્તે વિચાર્યું કે-' આ રત્નો બહુ મૂલ્યવાળા જણાય છે છતા આ ઓછી કિમતે આપે છે તેથી એ વેચનાર માણસ ચોર જણાય છે, તે આ રત્નો કોઈના ચોરીને લાવ્યો જણાય છે, તે સિવાય આવી અલ્પ કિમતે આપી શકે નહી આમા જો કે લાભ ઘણો છે પણ તે મારે લેવા યોગ્ય નથી. ' આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે તે રત્નો ન લીધા ને તેને રજા આપી. એટલે તે સિદ્ધદત્ત પાસે ગયો અને એકાતમા તે રત્નો બતાવી અલ્પ કિમતે આપવા જણાવ્યુ લોભાભિભૂત એવા તેણે તે રત્નો અલ્પ મૂલ્યથી ગ્રહણ કર્યા કેટલેક દિવસે આરક્ષકોએ તે ચોરને પકડ્યો અને તેના પાપના પ્રયોગથી યષ્ટિમુષ્ટિવડે સારી રીતે પરાભવ પમાડીને પછી તેને રાજા પાસે લઈ ગયા રાજાએ તેને પૂછયુ કે-' અરે પાપીષ્ટ ! તે ચોરેલ વસ્તુઓ કયા છે ?' તે માન્યો નહી એટલે તેનાપર વધારે માર પડ્યો પ્રાતે તેણે પોતાને મકાને આરક્ષકોને લઈ જઈને ચોરી લાવેલ બધી વસ્તુઓ અર્પણ કરી પછી રાજાએ ફરીને પૂછયુ કે-' તે ઘણો વખત અગાઉ મારા ભડારમાથી જે રત્નો ચોરેલા છે તે કયા છે ? લઈ આવ ' ચોર બોલ્યો કે-' તે રત્નો હુ ધનદત્તને આપવા ગયો હતો, તેણે લીધા નહોતા, પણ સિદ્ધદત્તને આપવા જતા તેણે લીધા છે ને મે અલ્પ મૂલ્યથી તેને વેચાણ આપેલા છે '

આ પ્રમાણેની હકીકત સાભળીને રાજાએ તરતજ સિદ્ધદત્તને

બોલાવ્યો અને તેનુ સર્વસ્વ લુટી લઇને તેને ચોરની સાથે છોડી દીધો નિર્ધનપણાને પામવાથી અત્યત ખેદયુક્ત થયેલો સિદ્ધદત્ત સસારથી ખેદવાળો થઇને વિચારવા લાગ્યો કે –' પૂર્વે લોકોમાં મારી લઘુતા તો થઇ હતી, અત્યારે વધારે હલકાઇ થઇ છે, તો નિધનપણામા જે ગાર્હસ્થ્ય તે તુષના ફોતરા કરતા પણ અસાર છે, માટે આ સસાર છોડી દેવો તેજ યોગ્ય છે ' આમ વિચારીને તે વનમા જઇને વૈરાગ્યવાળો જટાધારી તેમજ ભિક્ષાહારી તાપસ થયો

અહીં રાજાએ ધનદત્તને બોલાવીને પૂછયુ કે –' આ રત્નો મોટી કિમતના છતા અલ્પ કિમતે મળતા હતા તે તે કેમ ન લીધા ?' ધનદત્તે કહ્યુ કે –' હે સ્વામિન્ ! મારે ગુરૂનો આપેલો નિયમ છે કે–અદત્ત તેમજ ચોરાઉ ચીજ મારે લેવી નહીં વળી હુ પરનારીથી પરાડમુખ છુ અને કોઇ પણ પ્રકારના વ્યસનોમાં પણ આસક્ત નથી ' રાજા તેના આવા અપ્રતિમ ગુણોથી બહુ રાજી થયો અને તેને નગરશેઠની પદવી આપી, તેમજ સુખપાળમા બેસારીને તેને ઘરે મોકલ્યો

આ પ્રમાણેના વિવેકવાળા વર્તનથી તેની સપદા દિનપરદિન વૃદ્ધિ પામી તે ખરો વિવેકી હોવાથી એવુ કરતોજ નહોતો કે જેથી રાજા તેની ઉપર કોપાયમાન થાય અન્યદા તે નગરમાં કોઇ ધૂર્ત આવ્યો તે કોટી મૂલ્યના રત્નો લઇને રાજસભામાં આવ્યો તેણે કહ્યુ કે–' આ પાચ રત્નો હુ તેને આપી દઇશ કે જે સમુદ્રમા જળ કેટલુ છે ને કાદવ કેટલો છે ? તે કહી દેય.' મારા ચિત્તમા એજ સશય છે કે–સમુદ્રમા પાણી વધારે છે કે કાદવ વધારે છે ? જે દક્ષ હશે તે આ બાબતનો ખુલાસો

ફરી રત્નો લઈ લેશે ' એ ધૂર્તનો સંશય સભામાંથી તો કોઇએ ભાંગ્યો નહીં પણ તે વખતે દેવીના પ્રભાવથી ધનદત્તને તેનો ઉત્તર સૂઝી આવ્યો તેથી તેણે સભામાં પેલા વાદી પાસે આવીને કહ્યું કે -' હે ભદ્ર ! તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળો-સમુદ્રમાં કાદવ ઘણો છે ને પાણી થોડું છે આ વાતમાં જો સંશય રહેતો હોય તો ગંગા વિગેરેના જળને સમુદ્રના જળથી જુદા કરીને સમુદ્રનું જળ ને પંક ત્રાજવાવડે તોળી જુઓ જો મારા કહેવામાં ફેર પડે તો કહેજો અને જો તેમ ન કરો તો હું કહું છું તે કબુલ કરો, કેમકે મારો જવાબ ખરેખરો છે '

પેલા ધૂર્તે પ્રથમ ધારેલું કે-' મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર કોઈ દઇ શકશે નહીં, એટલે હું આ કળાવડે આખા નગરમાં સૌને ઠગીશ ' પણ અહીં તો યુક્તિયુક્ત ઉત્તર મળી ગયો એટલે તે તેને કબુલ કરવો પડ્યો પછી રાજાએ તેની પાસેથી પાંચ રત્નો લઇ ધનદત્તને અપાવીને તે ધૂર્તને નગરમાંથી કાઢી મૂક્યો અને ધનદત્તનો વિશેષે સત્કાર કરી તેને ઘેર મોકલ્યો તેમજ તેની સદ્બુદ્ધિથી ચિત્તમાં ચમત્કાર પામ્યો

અન્યદા કોઇ સાર્થવાહ બાર ક્રોડ દ્રવ્યનો સ્વામી સાર્થસહિત ત્યાં પૂર્તિપણાથી આવ્યો તે સાર્થવાહ રૂપવંત, યૌવનાવસ્થાવાળો અને સુશોભિત વસ્ત્રાલંકારવાળો હતો પ્રથમ તે **અનંગલેખા** નામની વેશ્યાને ત્યાં ગયો તેને મોટો ગૃહસ્થ જાણીને વેશ્યાએ ઘણું સન્માન આપ્યું અને હૃદયમાં કપટ રાખીને માયાવડે તે આ પ્રમાણે બોલી કે-' અહો ! આજે મારૂં પૂર્વનું સદ્ભાગ્ય જાગૃત થયું કે જેથી જંગમ કલ્પવૃક્ષ જેવા તમે મારે મંદિરે પધાર્યા હે સ્વામિન્ ! આજે સ્વપ્નમાં મેં જોયું છે કે

તમારાથી મને બાર કોટી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થઈ તે હકીકત તમને જોતા સત્યજ થશે એમ લાગે છે ' તે ધૂત્તારી વેશ્યાના આવા વચનો સાભળીને પેલો ધૂર્ત્ત બોલ્યો કે –" મારી વાત સાભળ આજે મે સ્વપ્નમાં જોયુ છે કે તારે ઘરે મે અઢાર કોટી દ્રવ્ય મૂકયુ છે તેથી તે લેવા માટે હુ અહીં આવ્યો છુ અને મારે તારે ત્યા અઢાર વર્ષ રહેવુ છે પણ હે સુદરી ! મારી એક વાત સાભળ હમણા હુ મોટો સાર્થ લઇને વ્યવસાય માટે તેમજ લાભ મેળવવા માટે પરદેશગમન કરવા તૈયાર થયો છુ તેથી મારી અઢાર કોટીની થાપણમાથી મને બાર કોટી દ્રવ્ય આપ કે જેથી હુ સુખેસુખે દેશાતર જઈ શકુ દેશાતરમાથી પુષ્કળ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરીને હુ જેમ બનશે તેમ વહેલો આવીશ અને પછી તારે ઘરે આનદથી રહીશ " પેલા સાર્થવાહના આવા વાકયો સાભળીને પેલી વેશ્યા બોલી કે–' અરે ધૂર્ત્ત ! દીધા લીધા વિના ફોગટ શેનુ માગે છે ? ' આમ કહીને તેણે તેને કાઈ આપ્યુ નહીં, એટલે તે વેશ્યાને પકડીને ચૌટામા લઈ આવ્યો બજાર વચ્ચે પણ તે બન્ને પરસ્પર વાદ કરવા લાગ્યા એક માગે છે ને બીજી ના કહે છે તે બન્નેનુ નિવારણ કોઈ કરી શકયુ નહીં તેમનો વાદ બધ થયો નહી એટલે પેલી વેશ્યા બોલી કે–' આ અમારો વાદ જે ભાગશે ને મારો ઉપદ્રવ દૂર કરશે તેને હુ એક કોટી દ્રવ્ય આપીશ આ મારી કબુલાત લોકસાક્ષીપૂર્વકની છે તે હુ અવશ્ય પાળીશ '

વેશ્યાની આવી કબુલત સાભળીને ધનદત્તે વિવેકબુદ્ધિ જાગૃત થવાથી બાર કોટી દ્રવ્યની કિમતના રત્નો લઇને ત્યા આવ્યો અને ડાબા હાથમા દર્પણ રાખીને પેલા ધૂર્ત્તને કહ્યુ કે–' આ દર્પણમા પ્રતિબિબ પડેલા બાર કોટી કિમતના રત્નો ગ્રહણ કર ',

સતુષ્ટ થા ' તેના આવા સત્ત્વવાન્‌પણાથી રાક્ષસ તુષ્ટમાન થયો અને રાજાને સ્વસ્થ કરીને સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો તે વખતે બીજા દેવોએ ધનદત્તને ઘરે બાર કોટી સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી ' દેવતાઓ પુણ્યને વશ હોય છે '

રાજાએ ધનદત્તને પોતાનો જીવિતદાયક માનીને મુખ્ય મત્રી બનાવ્યો અને તે મહામતિવાનને સર્વ મત્રીઓમા શ્રેષ્ઠ ઠરાવ્યો એ રીતે ધનદત્ત અનુક્રમે છપન કોટી દ્રવ્યનો માલેક થયો તે ધર્મનુ ફળ પ્રત્યક્ષ જાણીને વિશેષ પ્રકારે વિવેકપૂર્વક ધર્મકાર્યો કરવા લાગ્યો.

એકદા વસતઋતુમા રાજા પોતાના અત પુર સહિત મોટા આનદ સાથે વનમા ગયા ત્યા ક્રીડા કરતા મધ્યાન્હ થયો એટલે ભોજનની સામગ્રી તૈયાર કરવામા આવી તેવામા કોઈ મુનિ સાર્થથી ભ્રષ્ટ થયેલા, બાર યોજન દૂરથી ચાલ્યા આવતા, ક્ષુધા તૃષા અને મહાતાપથી પીડિત થયેલા અને બહુજ થાકી ગયેલા તે ત્યા એક વૃક્ષની નીચે બહુ શ્રમિતપણે થાક ખાવા બેઠા તે મુનિને જોઈને રાજા પોતાની રાણીઓ સહિત તેમની પાસે આવ્યો અને ઘણા વિનયથી ભાવપૂર્વક વદના કરી પછી વિનતિ સાથે પોતાના સ્થાને લઈ જઈ પ્રાસુક અન્નપાન સારી રીતે વહોરાવ્યુ મુનિ આહાર કરીને સ્વસ્થ થયા, એટલે પાછો રાજા તેમની પાસે આવ્યો અને તેમનો ઉપદેશ સાભળી તેમની પાસે શ્રાવકપણુ અગીકાર કર્યું

એવી રીતે બીજીવાર પણ વસતઋતુમાજ વનમા ગયે સતે બે મુનિઓ સાર્થભ્રષ્ટ થયેલા અને અતિ તૃષાર્ત્ત થયેલા ત્યા આવ્યા રાજાએ તદુળના જળથી તેમનુ પાત્ર ભરી દીધુ

માધુ તે પીને તૃપ્ત થયા પછી સ્વસ્થ થઇને અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

રત્નવીર રાજા આદરેલા જિનોક્ત ધર્મનુ સારી રીતે આરાધન કરીને આયુક્ષયે મૃત્યુ પામી તમે રત્નપાળ થયા છો શ્રીદેવી રાણી મરણ પામીને તમાને ગણી શૃગારસુદરી થઈ છે સિદ્ધદત્ત તમારા તાપથી તાપસ થઇ અજ્ઞાન તપ કરી મરણ પામીને જયમત્રી થયો છે, તે તમારા રાજ્યનો ધણી થઈ પડ્યો હતો. પૂર્વે તમે એનુ વહાણુ બાર દિવસ રોકી રાખ્યું હતું તેથી આ ભવમા બાર વર્ષ સુધી તે તમારૂ રાજ્ય પચાવી પડ્યો પૂર્વે તમે એને બહુ દડ્યો હતો તેથી તે આ ભવમા તમારો વૈરી થયો શૃગારસુદરીએ પૂર્વભવે માર્ગમા કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા કોઇ મુનિને તેનાપર ધુળિ નાખવા વિગેરેથી ઉપદ્રવ કર્યો હતો, તે પાપના ઉદયથી આ ભવમા જયમત્રીએ તેની વિડબના કરી 'મહામુનિઓને અલ્પ પણ ઉપસર્ગ કર્યો હોય તો તે મહા દુ ખને આપનાર થાય છે ' ધનદત્તનો જીવ પરદેશી પુરૂષ થયો જેને રોગીપણામા તમે વનમા આરાધના કરાવી હતી, તે મરણ પામીને દેવ થયો તેણે પૂર્વભવની પ્રીતિથી તમને મત્રી સાથેના સગ્રામમા સારી સાનિધ્ય કરી હે નૃપ ! તમને મુનિદાનથી થયેલા પુણ્યના પ્રભાવથી ફરીને ભોગસુખને આપનાર સ્વરાજ્ય અને નિખડાધિપતિત્વની પ્રાપ્તિ થઈ તમે તદ્દુળના જળવડે મુનિ-યુગ્મને પાત્ર ભરી આપ્યુ હતુ તે પુણ્યવડે તમને આ ભવમાં રત્નકૂપીકાની પ્રાપ્તિ થઈ પૂર્વભવે કનકમજરીએ પોતાના સેવકને 'અરે કુષ્ટી ! મારૂ કહ્યુ કેમ કરતો નથી ? ' એમ કહ્યુ હતુ તેથી આ ભવમા તે કુષ્ટી થઇ તેમજ ગુણમજરીએ પોતાના સેવકને 'અરે અધ ! શુ જોઇ શકતો નથી ? ' એમ કહ્યુ હતુ, તેથી આ

ભવમા તે અધ થઇ તે કર્મના વિપાક ભોગવ્યા પછી તેને તમા- ગથી ગુણ થયો હે નૃપ ! બાધેલુ કર્મ આલોચ્યા વિનાનુ હોય તે ભોગવ્યેજ છુટકો થાય છે "

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળીને તેમજ કર્મના વિપાક શુભાશુભ ફળરૂપ જાણીને રત્નપાળ રાજા ધર્મને વિષે વિશેષ ઉદ્યમવત થયો પછી રાજાએ તે કેવળજ્ઞાની ગુરૂને આગ્રહ કરીને પોતાના નગરમા ચતુર્માસ કરાવ્યુ અને ભક્તિપૂર્વક ધર્મની પ્રભાવના કરી ઘણા દેશોમા અમારી પ્રવર્તાવી અને પોતાની આજ્ઞાવડે સાત વ્યસનોનુ નિવારણ કરાવ્યુ જિનમદિરોમા ગીત નૃત્ય વાજીત્રપૂર્વક ધ્વજાદિક અનેક મહોત્સવો કર્યા અને નિર- તર મહા પૂજા કરાવી

એકદા કોઇક પર્વ દિવસે રાજા પૌષધ ગ્રહણ કરીને ગુરૂ- મહારાજ પાસે બેઠા અને ગુરૂમહારાજને 'સસારનુ ચેષ્ટિત કેવુ હોય છે?' એમ પૂછ્યુ ગુરૂમહારાજ બોલ્યા કે-" હે નૃપ ! આ સસાર અતિ ગહન છે કે જેમા સસારી જીવો કર્મના ઉદયથી વારવાર જુદી જુદી ગતિમા જન્મ ધારણ કરે છે તેજ જીવ તિર્યંચ થાય છે, તેજ નારકી થાય છે, તેજ મનુષ્યપણુ પામે છે અને તેજ દેવ પણ થાય છે વળી પિતા મરીને પુત્ર થાય છે, પુત્ર પિતા થાય છે, માતા વધુ થાય છે, વધુ માતા થાય છે. બધુ વૈરી થાય છે અને વૈરી બધુ થાય છે આમ ભવાતરમા- જુદા જુદા ભવોમા થયા કરે છે સસારમા કોઇ કોઇનુ નથી, સસારી જીવ ફોગટ મોહ ધરાવે છે આ સબધમા વસુદત્તના પુત્રની કથા છે ' પુત્રના બીજા ભવમા સ્વચ્છ દપણે વનના લતા- મડપમા ક્રીડા કરતા પુત્રરૂપ પોપટને પિતાએ પાસવડે બાધ્યો

સાધુ તે પીને તૃપ્ત થયા પછી સ્વસ્થ થઇને અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

રત્નવીર રાજા આદરેલા જિનોક્ત ધર્મનુ સારી રીતે આરાધન કરીને આયુક્ષયે મૃત્યુ પામી તમે રત્નપાળ થયા છો શ્રીદેવી રાણી મરણ પામીને તમારી રાણી શૃગારસુદરી થઈ છે સિદ્ધદત્ત તમારા તાપથી તાપસ થઇ અજ્ઞાન તપ કરી મરણ પામીને જયમત્રી થયો છે, તે તમારા રાજ્યનો ધણી થઈ પડ્યો હતો. પૂર્વે તમે એનુ વહાણુ બાર દિવસ રોકી રાખ્યુ હતુ તેથી આ ભવમા બાર વર્ષ સુધી તે તમારૂ રાજ્ય પચાવી પડ્યો પૂર્વે તમે એને બહુ દડ્યો હતો તેથી તે આ ભવમા તમારો વૈરી થયો શૃગારસુદરીએ પૂર્વભવે માર્ગમા કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા કોઇ મુનિને તેનાપર ધુળિ નાખવા વિગેરેથી ઉપદ્રવ કર્યો હતો, તે પાપના ઉદયથી આ ભવમા જયમત્રીએ તેની વિડબના કરી 'મહામુનિઓને અલ્પ પણ ઉપસર્ગ કર્યો હોય તો તે મહા દુખને આપનાર થાય છે ' ધનદત્તનો જીવ પરદેશી પુરૂષ થયો જેને રોગીપણામા તમે વનમા આરાધના કરાવી હતી, તે મરણ પામીને દેવ થયો તેણે પૂર્વભવની પ્રીતિથી તમને મત્રી સાથેના સગ્રામમા સારી સાનિધ્ય કરી હે નૃપ ! તમને મુનિદાનથી થયેલા પુણ્યના પ્રભાવથી ફરીને ભોગસુખને આપનાર સ્વરાજ્ય અને ત્રિખડાધિપતિત્વની પ્રાપ્તિ થઈ તમે તદુળના જળવડે મુનિયુગ્મને પાત્ર ભરી આપ્યુ હતુ તે પુણ્યવડે તમને આ ભવમાં રસકૂપીકાની પ્રાપ્તિ થઈ પૂર્વભવે કનકમજરીએ પોતાના સેવકને 'અરે કુષ્ટી ! મારૂ કહ્યુ કેમ કરતો નથી ? ' એમ કહ્યુ હતુ તેથી આ ભવમા તે કુષ્ટી થઇ તેમજ ગુણમજરીએ પોતાના સેવકને 'અરે અધ ! શુ જોઇ શકતો નથી ? ' એમ કહ્યુ હતુ, તેથી આ

ભવમા તે અધ થઇ તે કર્મના વિપાક ભોગવ્યા પછી તેને તમા-ગથી ગુણુ થયો હે નૃપ ! બાધેલુ કર્મ આળોવ્યા વિનાનુ હોય તે ભોગવ્યેજ છુટકો થાય છે ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળીને તેમજ કર્મના વિપાક શુભાશુભ ફળરૂપ જાણીને રત્નપાળ રાજા ધર્મને વિષે વિશેષ ઉદ્યમવત થયો પછી રાજાએ તે કેવળજ્ઞાની ગુરૂને આગ્રહ કરીને પોતાના નગરમા ચતુર્માસ કરાવ્યુ અને ભક્તિપૂર્વક ધર્મની પ્રભાવના કરી ઘણા દેશોમા અમારી પ્રવર્તાવી અને પોતાની આજ્ઞાવડે સાત વ્યસનોનુ નિવારણુ કરાવ્યુ જિનમદિરોમા ગીત નૃત્ય વાજીત્રપૂર્વક ધ્વજાદિક અનેક મહોત્સવો કર્યા અને નિરતર મહા પૂજા કરાવી

એકદા કોઇક પર્વ દિવસે રાજા પૌષધ ગ્રહણુ કરીને ગુરૂ-મહારાજ પાસે બેઠો અને ગુરૂમહારાજને ‘ સસારનુ ચેષ્ટિત કેવુ હોય છે ? ’ એમ પૂછ્યુ ગુરૂમહારાજ બોલ્યા કે-“ હે નૃપ ! આ સસાર અતિ ગહન છે કે જેમા સસારી જીવો કર્મના ઉદયથી વાર વાર જુદી જુદી ગતિમા જન્મ ધારણુ કરે છે તેજ જીવ તિર્યંચ થાય છે, તેજ નારકી થાય છે, તેજ મનુષ્યપણુ પામે છે અને તેજ દેવ પણુ થાય છે વળી પિતા મરીને પુત્ર થાય છે, પુત્ર પિતા થાય છે, માતા વધુ થાય છે, વધુ માતા થાય છે. બધુ વૈરી થાય છે અને વૈરી બધુ થાય છે આમ ભવાતરમા-જુદા જુદા ભવોમા થયા કરે છે સસારમા કોઇ કોઇનુ નથી, સસારી જીવ ફોગટ મોહ ધરાવે છે આ સબધમા વસુદત્તના પુત્રની કથા છે ‘ પુત્રના બીજા ભવમા સ્વચ્છ દપણે વનના લતા-મડપમા ક્રીડા કરતા પુત્રરૂપ પોપટને પિતાએ પાસવડે બાધ્યો

હસ્તિપર બેસીને સર્વ ચૈત્યસહિત મહોત્સવપૂર્વક રાજા વ્રત લેવા-માટે ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો અને એક હજાર રાજાઓ, નવ પોતાની રાણીઓ અને બીજા કેટલાક પુરૂષોની સાથે રત્નપાળ રાજાએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું

તેણે પ્રથમ બાહ્ય રાજ્યને પામીને બાહ્ય શત્રુને જીત્યા હતા હવે અતરગ શત્રુઓને જીતવા માટે સયમ સામ્રાજ્ય ગ્રહણ કર્યું વળી તેણે ભાવરિપુને જીતવા માટે ક્ષમારૂપ ખડ્ગ, જિના જ્ઞારૂપ માથે ટોપ અને શીળરૂપ બખ્તર ધારણ કરીને જ્ઞાનરૂપ હસ્તિપર આરોહણ કર્યું મેઘરથ વિગેરે પુત્રો પિતાને નમીને પોતાને સ્થાને ગયા અને રત્નપાળ રાજર્ષિએ કેવળી ભગવતની સાથે વિહાર કર્યો થોડા વખતમા સર્વ સિદ્ધાતના પારગામી થવાથી ગુરૂએ તેમને સૂરિપદ આપ્યુ તેમણે ઉપદેશરૂપ પ્રભાવડે સૂર્યની જેમ ભવ્યજીવોરૂપ કમળના વનને પ્રફુલ્લિત કર્યું અન્યદા ક્ષપક શ્રેણિપર આરોહણ કરી ઘાતિકર્મ ખપાવીને તેઓ કેવળજ્ઞાન પામ્યા ત્યારપછી પાચ હજાર મુનિઓથી પરવરેલા તે રત્નપાળ કેવળી ૮૫ લાખ વર્ષનુ આયુ પાળી, અનેક જીવોને ધર્મોપદેશ આપી, પ્રાતે અનતનાથ ને ધર્મનાથના આતરામા સર્વ કર્મ ખપાવી સિદ્ધિપદને વર્યા શૃગારસુદરી સાધ્વી પણ ૫૦૦ સાધ્વી સહિત મોક્ષસુખને પામી ”

આ પ્રમાણે શીળધર્મના મહાત્મ્ય ઉપર શૃગારસુંદરીની કથા કહી અને પ્રસગે રત્નપાળ રાજાના પુણ્યપ્રભાવનુ પણ વર્ણન કર્યું તેમજ તેની બીજી આઠ રાણીઓની કથા પણ શીળના મહિમાવાળી અને બોધદાયક કહી શ્રી વીરપરમાત્મા કહે છે કે-“ હે ભવ્યો ! શીળધર્મના મહાત્મ્ય ઉપર રત્નપાળ રાજા

ને તેની પ્રિયાની કથા સાભળીને શીળધર્મ ત્રિવિધે ત્રિવિધે પાળવા તત્પર થાઓ શીળધર્મ ઉપર શ્રીમલ્લીજિનેશ્વર, નેમિનાથ, જબૂસ્વામી કેવળી, સમ્યગ્દર્શનવાળા સુદર્શન શેઠ, શ્રી સ્થૂળિભદ્રમુનિ, અચ્ચકારી, સરસ્વતિ, સુલસા, સીતા અને સુભદ્રાદિક જેઓ થઈ ગયા છે અને થવાના છે તેમના દૃષ્ટાતો જાણવા" અન્ય શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યુ છે કે–"જેમનુ મન બ્રહ્મની વિચારણામા ક્ષણમાત્ર પણ સ્થિરતા પામ્યુ, તેણે સર્વ તીર્થોમા સ્નાન કર્યું, સર્વ પૃથ્વી દાનમાં આપી, હજારો યજ્ઞો કર્યા, ને કરોડ દેવોને સતોષ્યા અને પોતાના પિતૃઓને સસારના દુખમાથી ઉદ્ધર્યા તેમજ તે ત્રણ ભુવનને વદ્ય થયો" શીળ ભાગ્યરૂપી લતાનુ મૂળ છે, કીર્તિનદીને નીકળવાના ગિરિરૂપ છે અને ભવસમુદ્ર તરવા માટે યાનપાત્ર સમાન છે.

આ પ્રમાણે ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષની શીળરૂપી બીજી શાખાનું વર્ણન શ્રી વીરપરમાત્માને મુખેથી સાભળીને અનેક ભવ્યજીવો આનદ પામ્યા

શ્રી વીરપરમાત્માની દેશનામા ચાર શાખાયુક્ત ધર્મરૂપ કલ્પ-
વૃક્ષની બીજી શીળધર્મરૂપ શાખામા શ્રી રત્નપાળ-
પ્રિયા શૃગારસુદરીની કથારૂપ
પચમ પલ્લવ સમાપ્ત

(દ્વિતીય શાખાનુ વર્ણન સપૂર્ણ.)

અથ ષષ્ટ પલ્લવ

ધર્મવૃક્ષ તૃતીય તપરૂપ શાખા વર્ણન.

ચક્રવર્તી રાજાને, વાસુદેવને બળદેવને, અન્ય વિદ્યાવરેદ્રોને, ધરણેદ્રે કરેલા વિદ્યાપ્રમાદવાળા અનેક વિદ્યાધરોને, તેમજ વ્યંતર, ભવનપતિ, જ્યોતિષી અને વૈમાનિકોના ઇદ્રોને પણ જેમના ચરણકમળની સેવા પૂર્વના પુણ્યવડેજ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે એવા શ્રી તીર્થંકરો જયવંતા વર્તો નિદ્રાને દૂર કરનાર સૂર્ય જે નિયમિત ઉગે છે, સમુદ્રની ભરતી જે મર્યાદામા રહે છે, સૂર્યના તાપની આપત્તિને જે અબુદ સમાવે છે, દિવ્ય કરવાથી જે શુદ્ધિ થાય છે, સૂર્યના તેજને પણ હરે તેવી શરીરની કાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને આ વિશ્વમા જે પંચમહાભૂત પોતપોતાની મર્યાદામા રહે છે તે બધો ધર્મનોજ પ્રભાવ છે જે મનુષ્ય બુદ્ધિમાન્, કુળવાન્, ક્ષમાવાન્, વિનયવાન્, દાતા, કૃતજ્ઞ, પંડિત, રૂપવંત, ઐશ્વર્યયુક્ત, દયાળુ, અશઠ, દાંત, પવિત્ર, લજ્જાવાન્ અદૃભોગી, દૃઢ સૌહૃદવાન્, મધુરવક્તા, સત્યવ્રતી, નીતિમાન્ અને બંધુઓના સમૂહવાળો હોય છે તેનોજ મનુષ્યજન્મ સફળ સમજવો પરભવમા પણ તેનેજ ભાગ્યશાળી માનવો

હવે ગૌતમસ્વામી ભગવત મહાવીર પ્રત્યે નમસ્કાર કરી અજળી જોડીને કહે છે કે-" હે પ્રભુ ! તમારી કૃપાથી શીળ-ગુણનુ વર્ણન તો અમે સાભળ્યુ, હવે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રીજી શાખા જે તપરૂપ છે તેનુ ફળ સાભળવા હુ ઇચ્છુ છુ, તેમજ અત્રે બેઠેલા બીજા ભવ્યજનો પણ તે સાભળવા ઇચ્છે છે, માટે તે કહેવા કૃપા કરો " આ પ્રમાણેની ગૌતમસ્વામીની વિજ્ઞપ્તિ સાભળીને મેઘસમાન ગભીર અને સર્વ જનોના સશયને હરનારી વાણીવડે ચરમ તીર્થકર વીરપરમાત્મા બોલ્યા કે-" હે ભવ્ય જીવો ! મનુષ્ય ભવ પામીને બાર પ્રકારનો તપ યથાશક્તિ અવશ્ય કરવો તપ સર્વ અર્થને સાધી આપનાર છે, તેજના ધામરૂપ છે ને દુ ખનો નાશ કરનાર છે ત્યા સુધીજ ભુવનોના દરમા નિર્ભયપણે કર્મરૂપી હસ્તિ ગર્જના કરી શકે છે કે જ્યા સુધી ચિત્તરૂપી ગુફામા નિવાસ કરનાર તપરૂપ સિહ સાવધાન થઇને ખેલતો નથી અમે પણ જે પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી, કેવળજ્ઞાન મેળવ્યુ અને મોક્ષ મેળવશુ તે બધો તપનોજ શ્રુતિ ને વાચાને અગોચર એવો મહા પ્રભાવ છે તે ત્રણે કલ્યાણક વખતે તપ કરવામા આવે છે

(સુમતિનાથે એક ભક્તે, વાસુપૂજ્યે ચતુર્થભક્તે, પાર્શ્વનાથ ને મલ્લીનાથે અઠ્ઠમે અને બાકીના પ્રભુએ છઠ્ઠ તપ કરીને ચારિત્ર અગીકાર કર્યું છે શ્રી ઋષભદેવ, મલ્લીનાથ ને પાર્શ્વનાથે અઠ્ઠમ કરીને, વાસુપૂજ્યસ્વામીએ ચતુર્થભક્ત કરીને અને બાકીના પ્રભુએ છઠ્ઠ તપ કરીને કેવળજ્ઞાન મેળવ્યુ છે છ ઉપવાસ કરીને ઋષભદેવ, બે ઉપવાસે વીરપ્રભુ અને બાકીના પ્રભુ માસક્ષપણ કરીને મોક્ષે ગયા છે)

તપધર્મ-પુરૂષોત્તમ રાજાની કથા

શરીરના બાહ્ય ભાગપર લાગેલ મળની શુદ્ધિ જેમ જળથી થાય છે, આહારથી શરીરમા થયેલા મળની શુદ્ધિ ઔષધથી થાય છે, દુર્વચનરૂપ મળની શુધ્ધિ દિ નથી થાય છે, તેમ દુષ્કર્મરૂપ મળની શુદ્ધિ તપવડે થાય છે જ્ઞાનીઓએ અનેક પ્રકારના તપ કહ્યા છે તેમા વીશ સ્થાનકનો તપ તીર્થંકરનામકર્મનો બાધનાર કહ્યો છે તે આ પ્રમાણે –

અરિહંતની પ્રતિમાની અંગપૂજા અને સ્તુતિસ્તવનાદિવડે ભાવપૂજા કરવાથી જીવ વર્ણાદિવિરહિત મોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે ૧

સિદ્ધિસ્થાનમા રહેલા સિદ્ધોની સ્તુતિ કરવાથી, તેમના ઉત્સવ, પ્રતિજાગરણાદિ કરવાથી તેમજ તેમના ૩૧ ગુણો સ્તવવાથી બીજા પદનુ આરાધન થાય છે ૨

સમ્યગ્ પ્રકારે પ્રવચનની ઉન્નતિ કરવી, ગ્લાન તેમજ ક્ષુલ્લક સાધુની સેવા કરવી, તેમજ જૈન શાસનની મનોજ્ઞ રીતે ભક્તિ કરવી તે ત્રીજુ સ્થાનક છે ૩

ગુરૂમહારાજને હાથ જોડીને વસ્ત્રઆહારાદિ આપવુ, તેમની અસમાધિ દૂર કરવી તેમજ અન્ય પ્રકારે ભક્તિ કરવી તે ચોથુ સ્થાનક છે ૪

સ્થવિરો બે પ્રકારના છે–વયસ્થવિર ને ગુણસ્થવિર તે બન્નેની યથાયોગ્ય ભક્તિ કરવી તે પાચમુ સ્થાનક છે ૫

બહુશ્રુત, સર્વશ્રુતના અર્થના જ્ઞાતા અને તત્ત્વશાળી એવા ઉપાધ્યાયની પ્રાસુક અન્નપાનાદિવડે ભક્તિ કરવી તે છઠ્ઠુ સ્થાનક છે ૬

સદા ઉત્કૃષ્ટ તપના કરનારા તપસ્વી મુનિઓનુ વિશ્રામણાદિ-વડે વાત્સલ્ય કરવુ તે સાતમુ સ્થાનક છે ૭

જ્ઞાનનો સતત્ ઉપયોગ રાખવો, દ્વાદશાગરૂપ આગમના સૂત્ર, અર્થ તેમજ ઉભયનુ જાણુવુ અને તે જ્ઞાનની ભક્તિ કરવી તે આઠમુ સ્થાનક છે ૮

શકાદિ દોષરહિત અને સ્થૈર્યાદિ ગુણુસહિત શમાદિ લક્ષણુવાળા દર્શન અને દર્શનીની ભકિત કરવી–તેને ધારણુ કરવુ તે નવમુ સ્થાનક છે ૯

જ્ઞાનનો, દર્શનનો ને ચારિત્રનો વિનય તેમજ ઉપચાર-વિનય–આ ચાર પ્રકારનો વિનય કરવો તે દશમુ સ્થાનક છે ૧૦

ઈચ્છામિચ્છાદિ દશ પ્રકારની સમાચારીનુ તેમજ આવશ્ય-કાદિનુ આરાધન કરવુ તે ૧૧ મુ ક્રિયા સ્થાનક છે ૧૧

નવ ગુપ્તિ સહિત વિશુદ્ધ શીળવ્રતને નિરતિચારપણે પાળવુ તે બારમુ સ્થાનક છે ૧૨

ક્ષણેક્ષણે ને લવેલવે જે શુભ ધ્યાન કરવુ ને પ્રમાદનુ પરિવર્જન કરવુ તે તેરમુ સ્થાનક છે ૧૩

શક્તિના પ્રમાણુમા બાહ્ય અભ્યતર બાર પ્રકારના તપ કરવો અને અસમાધિને તજી દેવી એ ચૌદમુ સ્થાનક છે ૧૪

શુદ્ધ અન્નપાનવડે જે તપસ્વી એવા અતિથિ(મુનિ)વિગેરેની ભક્તિ કરવી અર્થાત્ સુપાત્રદાન દેવુ તે પદરમુ સ્થાનક છે ૧૫.

ગચ્છની અદર રહેલા બાળાદિક દશેનુ ભક્તપાનવડે તેમજ વિશ્રામણાદિવડે જે વૈયાવૃત્ય કરવુ તે સોળમુ સ્થાનક છે ૧૬

સવ લોકોને તેની પીડાદિકના નિવારણવડે દ્રવ્ય સમાધિ અને ભાવ સમાધિ ઉપજાવવી તે સતરમુ સ્થાનક છે ૧૭

સૂત્ર, અર્થ અને ઉભય એ ત્રણ ભેદથી અપૂર્વ જ્ઞાનનુ જે ગ્રહણ કરવુ તેને સર્વજ્ઞોએ ૧૮ મુ સ્થાનક કહ્યુ છે ૧૮

પુસ્તકો લખાવવા વિગેરેથી તેમજ તેનુ વ્યાખ્યાનાદિ કરવાથી શ્રુતની ભક્તિ કરવી તે ૧૯ મુ સ્થાનક કહ્યુ છે ૧૯

વિદ્યા, વાદ, નિમિત્તાદિવડે આઠ પ્રકારે પ્રવચનની જે પ્રભાવના કરવી-જૈન શાસનની ઉન્નતિ કરવી તે ૨૦ મુ સ્થાનક કહેલુ છે ૨૦

આ વીશ પૈકી એકેક સ્થાનનુ આરાધન પણ જિનનામ કર્મના બધનુ કારણ છે પૂર્વે થયેલા તીર્થ કરોએ તે વીશપૈકી એક, બે, ત્રણુ તેમજ કોઇએ સર્વ સ્થાનકોનુ આરાધન કરેલુ છે "જેમ તારાનુ તેજ હરવામા સૂર્ય, અ ધકારને દૂર કરવામા ચદ્ર, વનની વેલડીઓના વિનાશમા હાથી, શીતને દૂર કરવામા અગ્નિ, વરસાદને હઠાવી દેવામા પવન, પર્વતોનો નાશ કરવામા વજ્ર, અપયશને દૂર કરવામા દાન, ઝેરને દૂર કરવામા મણિ, અને વ્યાધિમાત્રને દૂર કરવામા અમૃત-અમોઘ ઉપાયરૂપ છે, તેમ વારવાર સસારમા જન્મ લેનારા પ્રાણીઓના પાપને દૂર કરવામા તપ અમોઘ ઉપાય છે વિશુદ્ધિપૂર્વક તપેલો તપ ત્રિભુવનાધિપતિની પદવીરૂપ સૌભાગ્ય આપે છે, અદ્ભુત રૂપ આપે છે, અનર્ગળ લક્ષ્મી આપે છે, કુદના પુષ્પ સરખો ઉજ્વળ યશ વિસ્તારે છે, દેવ અને મનુષ્યોના સુખભોગ આપે છે તેમજ પ્રાતે મોક્ષસુખ પણ આપે છે એવુ આ જગતમા શુ છે કે જે તપ

આપી શકતો નથી ? સર્વ આપે છે તપના મહાત્મ્યથી પ્રાણીઓને તમામ પ્રકારના વાચ્છિતાર્થની સિદ્ધિ જેમ પૂર્વે પુરૂષોત્તમ રાજાને થઇ હતી તેમ થાય છે ”

આ પ્રમાણેના વીરપ્રભુના વચનો સાભળીને ગૌતમ ગણુધરે વિનયપૂર્વક પૂછ્યુ કે-“ હે પ્રભુ ! પુરૂષોત્તમ રાજાને તપના પ્રભાવથી વાચ્છિતની સિદ્ધિ શી રીતે થઇ તે પ્રકાસો ” ગૌતમસ્વામીની એ કથા જાણવાની ઇચ્છા જાણીને, મેઘનુ જળ જ્યા જાય ત્યા વસ્તુના વર્ણ સમાન થઈ જાય છે તેમ સર્વ પ્રાણીઓ પોતપોતાની ભાષામા સમજે એવી વાણીથી પ્રભુએ આ પ્રમાણે તેની કથા કહી —

“ આ જબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમા પદ્મા (લક્ષ્મી)ના સુદર મદિર જેવુ પદ્મિનીપુર નામે નગર છે ત્યા લાખોગમે લક્ષાધિપતિ ને ક્રોડાધિપતિઓ વસે છે અને ભોગી પુરૂષો ત્યા પરમાનદથી પ્રમુદિતપણે સુખભોગ ભોગવે છે ‘ દુધથી ધેનુ, કુસુમથી વલ્લી, શીલથી નારી, જળથી સરોવર, સારા સ્વામીથી સભા અને શમથી વિદ્યા શોભે છે તેમ તે નગરી ધનવડે શોભે છે ’ તે નગરીમાં સુધર્મશીળ એટલે ધર્મયુક્ત આચારવાળા, વિશુદ્ધ ચિત્તવાળા, તીર્થમા અને પાત્રમા દ્રવ્યનો વ્યય કરનાર, ભય વિનાના, વિયોગ ને શોકરહિત-એવા અનેક વિવેકી લોકો વસે છે બુદ્ધિમાન્ મનુષ્યો જ્યા ગુણીઓ, સત્યવાદીઓ, પવિત્રતાવાળાઓ, આબરૂદાર અને ગુણનુ ગૌરવ કરનાર મનુષ્યો વસતા હોય ત્યા તેમજ જ્યા અપૂર્વ જ્ઞાનનો લાભ થાય તેમ હોય ત્યાજ વસે છે જેમ ધની પુરૂષો પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલુ દ્રવ્ય વાપરે છે ને નવુ પેદા

કરે છે તેમ વિવેકીજનો પૂર્વભવના પુણ્યથી મળેલ સુખ ભોગવે છે અને નવુ પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે ત્યા લોકોને પોતાના યશોગાનમા કૃપણતાનુ, ગુણગણના ઉપાર્જનમા લોભનુ અને ધર્મના સેવનમા અવિચ્છિન્ન તૃષ્ણાનુ વ્યસન લાગેલુ હતુ તે નગરનુ પદ્મોત્તર નામે રાજા પ્રતિપાલન કરતો હતો કમળની જેમ તેના ગુણની સુગ ધથી આખુ વિશ્વ વાસિત થયેલુ હતુ "તેજ, સત્વ, નીતિ, વ્યવસાય, વૃદ્ધિ, ઇગિતનુ જ્ઞાન, પ્રાગ લ્ભ્ય, સુસહાય, કૃતજ્ઞતા, મત્ર (છુપી વાત)નુ રક્ષણ, ત્યાગ (દાન), જનરાગ, પ્રતિપત્તિ (નેત્રા), મિત્રાર્જન, કરૂણાભાવ, નિરભિમાન અને આશ્રિતજનનુ વાત્સલ્ય–આ સત્તર ગુણો પૂર્વપુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલી પ્રભુતાના ગામાજ હોય છે"

તે રાજાની સદ્ધર્મચારિણી મનોહરા નામે રાણી હતી તે પાચ હજાર રાણીઓમા મુખ્ય હતી એકદા રાત્રીએ તે રાણીએ સ્વપ્નમા શોભાવાળો, બળવાળો, પ્રચડ અને પર્વત સમાન આકૃતિવાળો મોટો હસ્તિ જોયો પ્રભાતે તેણે તે સ્વપ્નની હકીકત પોતાના સ્વામી રાજા પાસે નિવેદન કરી અને પૂછ્યુ કે–'હે સ્વામી ! આ સ્વપ્નનુ ફળ મને શુ પ્રાપ્ત થશે ?' પોતાની બુદ્ધિની કુશળતાથી રાજાએ કહ્યુ કે–'હે પ્રિયે ! આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તને એક ઉત્તમ પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે' તે સાભળીને રાણી અત્યત હર્ષ પામી તેજ રાત્રીએ કોઈક દેવ સ્વર્ગથી ચ્યવીને તેની કુક્ષિમા ઉત્પન્ન થયો તે ગર્ભને ધારણ કરતી રત્નગર્ભા પૃથ્વી રત્નને ધારણ કરવાથી અને શુક્તિ (છીપ) મુક્તાફળના સમૂહને ધારણ કરવાથી શોભે તેમ રાણી વિશેષ શોભવા લાગી ગર્ભના પ્રભાવથી રાણીને ઉત્તમ દોહદો થયા

રાજાએ તે સપૂર્ણ કર્યા અનુક્રમે શુભ દિવસે ભાગ્યવત અને શુભાકૃતિવાળા પુત્રને તેણે પ્રસવ્યો પુત્રપ્રાપ્તિ થવાથી રાજાને એટલો બધો હર્ષ થયો કે તેના શરીરમા સમાણો નહી તેણે ઘણા વિસ્તારથી તેનો જન્મોત્સવ કર્યો તે પુત્રનુ **પુરૂષોત્તમ** નામ પાડવામા આવ્યુ ધાત્રીઓથી લાલનપાલન કરાતો તે આઠ વર્ષનો થયો તેણે થોડા વખતમા સર્વ કળાઓ જાણે પૂર્વે શીખેલ હોય તેમ ગ્રહણ કરી 'સ્વર્ગથી આવેલા મનુષ્યને શુ દુષ્કર હોય ?'

'કવિત્વ, આરોગ્ય, અત્યત બુદ્ધિ, સ્ત્રીનુ પ્રિયપણુ, બહુ રત્નનો લાભ, દાનેશ્વરીપણુ અને સ્વજનોમા માનનીયપણુ–એ સ્વર્ગમાથી આવેલા જીવના લક્ષણો (ચિન્હો) છે તેમજ સુધર્મી, સુભગ, નિરોગી, દયાળુ, ન્યાયી, કવી, સુસ્વપ્ની અને પાત્રમા દાન કરનાર–એ સ્વર્ગમા જનારના ચિન્હો છે' પ્રસ્તાવથી અન્ય-ગતિમા જનાર આવનારના ચિન્હો પણ બતાવે છે

'બધુજનોમા વિરોધ, નિત્ય સરોગીપણુ, મૂર્ખજનોનો સગ, અત્યત ક્રોધી અને વાણીમા કટુતા–એ નરકમાથી આવેલા મનુષ્યના ચિન્હો છે સરોગી, સ્વજન દ્વેષી, કટુવાણી, મૂર્ખની સગત, નિર્દયતા, કૃતઘ્નતા અને અભિમાનીપણુ–એ નરકમા જનારના ચિન્હો છે'

'ઘણુ ખાનારો, સતોષ વિનાનો, માયાવી, લુબ્ધ, ક્ષુધાતુર, દુ:સ્વપ્ની, આળસુ અને મૂઢતા–એ તિર્યંચગતિમાથી આવેલાના ચિન્હો છે માયી, લોભી, ક્ષુધાળુ, અકાર્યસેવી, કુસગનો કરનાર, બધુનો દ્વેષી અને દયાહીનપણુ–એ તિર્યંચ ગતિમા જનારના ચિન્હો છે'

'સરલ, વિનીત, દયાળુ, દાનરૂચી, કોમળ, સહર્ષી અને મધ્ય-દર્શી-એ મનુષ્ય ગતિમાથી આવેલાના ચિન્હો છે નિર્દંભી, દયાળુ, દાની, દાત, દક્ષ, મૃદુ, સાધુજનનો સેવક અને જનતામા ઉત્સાહ ઉપજાવનાર-તે આગામી ભવે મનુષ્ય થનારના ચિન્હો છે'

સાભિમાની, ગુણે કરીને શ્રેષ્ટ, વ્યવહારમા ધાર્મિક અને વૈભવનો અભાવ છતા સતુષ્ટ (સતોષી) હોય તેને માનવપણાના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા ધીરોદ્ધત્ત, અ-પ ગુણે કરીને પણ મોટાઈવાળા, આરાધ્યની સાથે પણ ગર્વિત અને લોકને ઉપતાપ ઉપજાવવાના પ્રવીણ હોય તેવાઓને દાનવપણાના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા લોકોત્તર ગુણોવડે યુક્ત, નમ્ર, પોતાની કીર્ત્તિ સાભળીને પણ લજ્જાતા અને પરાર્થનેજ સ્વાર્થ માનનારા-તેવા પુરૂષોત્તમને દેવના અશવાળા મનુષ્યો સમજવા સાત્વિક, સુકૃતી (પડિત) ને દાની, રાજસી પ્રકૃતિવાળા, વિષયી ને ભ્રમી; તામસી, પાતકી ને લોભી-આ ત્રણ પ્રકારની ત્રિપુટીમા સાત્વિકી ત્રિપુટી ઉત્તમ છે

શાસ્ત્રકળા ને શસ્ત્રકળાના અભ્યાસમા પ્રવીણ થયેલો અને સાત્વિક ગુણોવડે પૂર્ણ એવો તે કુમાર અનુક્રમે પાવન એવી યૌવનાવસ્થાને પામ્યો પૂર્વ પુણ્યના પ્રભાવવડે મહાલીલાવાળા પુરદર જેવો તે કુમાર સરખેસરખા મિત્રોની સાથે સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરવા લાગ્યો

તે સમયમા કર્ણાટક દેશમા **શ્રી વિશાળપુર** નામના નગરમા રૂપવડે કામદેવને પણ જીતે એવો **પદ્મરથ** નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે રાજાને શીળરૂપી શ્રૃગારને ધારણ કર

નારી, વિનીત, અન્ય વનિતાઓમા શ્રેષ્ટ અને ગુણવતી **પદ્મશ્રી** નામે રાણી હતી તેને સેકડા માનતાઓથી **પદ્માવતી** નામે પુત્રી થઇ, કે જેનામા પદ્મિનીના લક્ષણો છે અને પદ્મને મૂકીને જાણે પદ્મા (લક્ષ્મીજ) સાક્ષાત્ આવી હોય તેમ જણાય છે સેકડા મનોરથની સાથે તે વૃદ્ધિ પામી, ચોસઠ કળા સયુક્ત થઈ અને અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી તેને વિવાહયોગ્ય થયેલી જોઈને રાજાને તે સબધી ચિતા ઉત્પન્ન થઇ તેથી તેનો સ્વયવર કરવાને માટે તે ઉદ્યમ કરવા લાગ્યો તે વખતે પદ્માવતી બોલી કે-' હે પિતાજી ! મારે એવી પ્રતિજ્ઞા છે કે જે રાધાવેધ સાધે તેને પરણવુ ' એ હકીકત જાણીને રાજાએ સ્વયવર મડપમા રાધાવેધની પણ ગોઠવણ કરી પછી અનેક દેશના રાજાઓને અને રાજકુમારોને આમત્રણ કરવા માટે પોતાના મત્રીઓને મોકલ્યા તેથી રાજાઓ પણ અનુક્રમે આવવા લાગ્યા મત્રીના આમત્રણથી પુરૂષોત્તમ કુમાર પણ મિત્રો અને સૈન્ય સહિત અનેક પ્રકારની શોભાના આડબર સાથે ત્યા આવ્યો બધા રાજાઓ સ્વયવર મડપમા જુદા જુદા આસન ઉપર બેઠા તે વખતે ઋદ્ધિમા અને રૂપમા પદ્મોત્તર રાજાનો પુત્ર પુરૂષોત્તમ સર્વ કરતા વધારે શોભવા લાગ્યો

હવે પદ્માવતી કન્યા સાગ શ્રૃગારને ધારણ કરી પૃથ્વી ઉપર આવેલી દેવાગનાજ ન હોય તેવી શોભતી સખીજનોથી પરવરેલી સુખાસનમા બેસીને ત્યા આવી પછી સુખાસનમાથી ઉતરીને સર્વ રાજાઓને જોતી અને લજ્જાવડે કાઈક ઢાળેલા નેત્રવાળી પદ્માવતી હાથમા વરમાળા લઇને સ્વયવર મડપમા આવી તેને જોઇને બધા રાજાઓ કામદેવના બાણોવડે વીંધાયા.

તેઓ એક સરખી (મિષોન્મેષ રહિત) દૃષ્ટિથી તેની સામે જોવા લાગ્યા, જેથી તેમની દૃષ્ટિઓ સ્થભિત થઇ ગઈ હોય એમ લાગ્યુ.

તે સ્વયવર મડપના મધ્યમા એક મોટો સ્તભ ઉભો કર્યો હતો, તેની નીચે સ્થભને લગતી એક તપાવેલા તેલની કડાહ મૂકવામા આવી હતી, સ્તભની ઉપર બાર આરાવાળુ ચક્ર ગોઠવ્યુ હતુ, તે અવિચ્છિન્ન ફર્યા કરતુ હતુ, તે ચક્રની ઉપર એક પુતળી રાખી હતી, તે નાટક કરતી મતી ભમ્યા કરતી હતી તે પુતળીનુ પ્રતિબિબ તેલની કડાહમા પડતુ હતુ તેની તરફ નીચી દૃષ્ટિ રાખીને જે ઉપર બાણ મૂકી તે પુતળીની ડાબી આખની કીકી વીંધે તેણે રાધાવેધ કર્યો કહેવાય છે

પદ્મરથ રાજાએ બધા રાજાઓના બેસી ગયા પછી કહ્યુ કે—' મારી પુત્રીએ જે રાધાવેધ સાધે તેને વરવાની પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે, તેથી આપનામાથી જે રાધાવેધ સાધી શકો તેમ હો તે તેને માટે પ્રયત્ન કરો ' તે સાભળીને ત્યા આવેલા રાજાઓનો મોટો ભાગ રાધાવેધ સાધવામા અજ્ઞાત હોવાથી શ્યામ મુખવાળો થઈને નીચુ જ જોઇ રહ્યો તેવામા ધનુર્વેદમા કુશળ, શબ્દવેધી બાણ મારી જાણનાર અને પ્રવીણ એવો પુરૂષોત્તમ કુમાર પોતાના આસનપરથી ઉભો થઈને જ્યા રાધાવેધનો સ્તભ છે ત્યા આવી ઉભો રહ્યો પછી ધનુષ્ય ગ્રહણ કરી, પણછ ચડાવી, તેની સાથે બાણને જોડી દઇને નીચે કડાહમા જોતા ઉપર બરાબર બાણ છોડી રાધાપુતળીની ડાબી આખ વીંધી નાખી તે વખતે ' આણે અસાધ્ય કાર્યને સાધ્ય કર્યુ તેથી તેનો જય થાઓ ! ' એવી આકાશમા વાણી થઈ અને દેવોએ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી

પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થયેલી જોઇને પદ્માવતી હર્ષથી પ્રફુલ્લિત નેત્રવાળી થઈ સતી ચિતવવા લાગી કે-" હુ આ પુરૂષોત્તમ કુમારને પ્રથમ જોતાજ તેના રૂપથી મોહ પામી હતી, અને તે માટે સાભિલાષા થઈ હતી, તેણેજ મારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી, તેથી મારે તો 'ભાવતુ હતુ ને વૈદ્યે કહ્યુ' એમ થયુ છે" આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે તેમની પાસે જઇને તેમના કઠમા વરમાળા આરોપણ કરી પદ્મોત્તર રાજાએ તરતમાજ વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરાવીને પુરૂષોત્તમ કુમાર સાથે રાજપુત્રીનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો પછી તેણે બીજા સર્વે રાજાઓને સારી રીતે સત્કાર કરીને રવાને કર્યા અને પુત્રીને યોગ્ય શિક્ષા આપીને પુરૂષોત્તમ કુમારની સાથે વિદાય કરી પુરૂષોત્તમ કુમાર પણ સ્ત્રી સહિત આનદ સાથે પોતાને નગરે આવ્યો પિતાએ તેને સારી રીતે પુરપ્રવેશ કરાવ્યો પદ્મોતર રાજા પણ પુત્રવધુને જોઇને તેના રૂપ ને ગુણથી પ્રસન્ન થયો સતો પોતાના પુત્રને ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યો

" શીલ, માર્દવ, આર્જવ, કુશળતા, નિર્લોભતા, લજ્જા, વાત્સલ્ય, સ્વપર ને અતિથિ વિગેરેમા યોગ્ય વર્તન કરનાર, સેવકોના મનનુ પણ આવર્જન કરનાર, સાસરાના ઘરમા રહી સતી ઉચિત જાળવવામા સ્થિર મનવાળી અને તેના દૂષણોને ઢાકનારી-આવી સ્ત્રી જે હોય તેને કુળના મડનરૂપ જાણવી તેવા ગુણો વિનાની હોય તેને ભારભૂત જાણવી " કુમારે ત્યાં રાધાવેધ સાધ્યો એ વાત સાભળીને રાજા વિશેષ પ્રસન્ન થયા અને તે વિનીત કુમારનુ યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યું

અન્યદા રાજા પુત્રસહિત સભામા બેઠા છે, છત્રીશ રાજ-

કુળી મળીને રાજાના ચરણકમળનું સેવન કરી રહી છે, તેવામાં કોઈક કપાળી રાજસભામાં આવ્યો તેણે ઉંચા હાથ કરીને રાજાને આશીષ આપી, રાજાએ તેને કહ્યું કે–' હે યોગીંદ્ર ! તમારૂં અહીં આવવાનું જે કારણ હોય તે મારી ઉપર કૃપા કરીને કહો.' યોગીએ કહ્યું કે–" હે રાજેંદ્ર ! હે પરોપકાર કરવામાં તત્પર ! મારી પાસે એક મંત્ર છે, તે સાધવામાં તમે મને સહાયક થાઓ. આ અસાર સંસારમાં બુદ્ધિમાન્ મનુષ્યો આયુ, શરીર અને લક્ષ્મીનો સાર પરોપકારવડેજ ગ્રહણ કરે છે કહ્યું છે કે–' વિવેકી મનુષ્યો શાસ્ત્ર બોધને માટે, ધન દાનને માટે, જીવિત ધર્મને માટે અને કાયા પરોપકારને માટેજ ધારણ કરે છે ,' વળી આ સંસારમાં મનુષ્યજન્મ પામવો તે સુલભ નથી તે પામ્યા છતા પુરૂષપણું, પુરૂષપણું પામ્યા છતા કુલિનપણું (સુકુળમાં જન્મ), કુલિનપણું પામ્યા છતા બહુવિદ્યપણું, બહુવિદ્યપણું પામ્યા છતા તેના અર્થજ્ઞપણું, અર્થજ્ઞપણું પામ્યા છતા વિચિત્ર એવી વાક્પટુતા, વાક્પટુતા પામ્યા છતા લોકજ્ઞપણું, લોકજ્ઞપણું પામ્યા છતા સુધર્મતા અને સુધર્મીપણું પામ્યા છતા પ્રજ્ઞતા–પ્રાપ્ત થવી તે અત્યંત દુર્લભ છે આ જગતમાં બે પુરૂષોજ શ્રેષ્ઠ અને જગત્રયમાં શિરોમણિ ગણાય છે એક ઉપકાર કરનાર અને બીજો ઉપકારને નહીં લોપનાર "

યોગીની આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળીને રાજાએ કહ્યું કે–' આ મારો પુત્ર તમને સહાય કરશે ,' કપાળીએ તે હકીકત કબુલ કરી, એટલે કુમાર તેનીસાથે કૃષ્ણપક્ષની અષ્ટમીને રવીવારની રાત્રે સ્મશાનમાં ગયો ત્યાં યોગીએ પૂરેલા મંડળની રક્ત પુષ્પવડે પૂજા કરી, પછી યોગીએ રાજપુત્રને કહ્યું કે–' એક અક્ષતાંગવાળુ

શબ લઈ આવો' રાજપુત્ર કહે–'તેવુ શબ કયા હશે ?' યોગીએ કહ્યુ કે–'સ્મશાનના અમુક ભાગમા વડના વૃક્ષની સાથે બાધેલુ લટકે છે તે લઈ આવો, એટલે કુમાર તે શબ લેવા ચાલ્યો. વડ પાસે આવી તેની ઉપર ચડીને પાસ છેદી શબને નીચે નાખ્યું પછી પોતે નીચે ઉતર્યો ત્યા તો શબને પાછુ લટકેલુ જોયુ, એટલે બીજીવાર વૃક્ષપર ચડીને નીચે નાખ્યુ બીજીવાર ઉતરીને જોતા પાછુ લટકેલુ દીઠુ, એટલે એમા દેવી ચમત્કાર જાણી ત્રીજીવાર ઉપર ચડી શબને બગલમા રાખીનેજ નીચે ઉતર્યો પછી શબ લઇને આગળ ચાલતા તેણે આકાશવાણી સાભળી કે–'હે કુમાર ! તુ શબ લઇને જવુ રહેવા દે, કારણકે તે યોગી તને મારી નાખશે' આ પ્રમાણે સાભળીને તે ઉચે તેમજ આગળ પાછળ જોવા લાગ્યો તેવામા તેની આગળ એક દિવ્ય રૂપને ધારણ કરનારી સ્ત્રી પ્રગટ થઇને બોલી કે–'હુ આ રાજ્યની અધિષ્ઠાયિકા છુ અને તારૂ રક્ષણ કરવાને માટે આવી છુ આ યોગી ધૂર્તશિરોમણિ છે અને તે તને વિઘ્ન કરવા માટે લઈ આવ્યો છે, માટે તુ તેની પાસે જવુ રહેવા દે, શબને અહીં મૂકીને ચાલ્યો જા' રાજપુત્રે કહ્યુ કે–"મારી પ્રતિજ્ઞા મિથ્યા ન થાઓ હુ તેને સહાય કરવા આવ્યો છુ તો તેને છોડીને ચાલ્યો કેમ જાઉ ? દિગ્ગજ, કૂર્મ (કાચબો), કુળાચળ અને ફણિપતિએ ધારણ કરેલી આ પૃથ્વી કદી ચલાયમાન થાય, પરતુ નિર્મળ મનવાળા મનુષ્યો અગીકાર કરેલ પ્રતિજ્ઞાથી યુગાતે પણ ચલિત થતા નથી કહ્યુ છે કે–'લક્ષ્મી નાશ પામો, સમગ્ર ગોત્રનો વિનાશ થાઓ, મસ્તકનો છેદ થાઓ, ચારે બાજુથી વિપત્તિ આવી પડો અને વિવેકરૂપી સૂર્યની જ્યોતિ મહામોહના અધકારથી નાશ પામો, તથાપિ બુદ્ધિમાન્ મનુષ્યો પોતે સ્વીકારેલી

હકીકતથી ચલાયમાન થતા નથી ' દુ ખી મનુષ્યોની સેવા, કદ-મૂળ ફળનુ ભક્ષણ અને જટાધારીપણુ એ જેમ વનવાસીનુ વ્રત છે તેમ પોતાના સત્યવ્રતથી પ્રલયકાળે પણ ચ્યુત ન થવુ તે અહિપતિઓનુ વ્રત છે સામાન્ય મનુષ્યો વિઘ્નના ભયથી કોઇ પણ કાર્યનો પ્રારભજ કરતા નથી, મધ્યમ મનુષ્યો કાર્યનો પ્રારભ કરીને વિઘ્ન આવે કે તરત તજી દેય છે, પર તુ વિઘ્નોથી વારવાર હણાયા છતા પણ ઉત્તમ જનો પ્રારભેલા કાર્યને તજતા નથી "

રાજપુત્રના આ પ્રમાણેના વાકયો સાભળીને દેવીએ કહ્યુ કે-" હે વત્સ ! જો તારો એવો આગ્રહજ છે તો મારી એક વાત શકારહિત થઇને સાભળ ' જે કુળમા જે પુરૂષ પ્રધાન (શ્રેષ્ઠ) હોય તેનુ યત્નવડે પણ રક્ષણ કરવુ, કેમકે તેનો વિનાશ થવાથી આખુ કુળ વિનાશ પામે છે જુઓ ! ગાડાના પૈડાની નાભી ભગ્ન થયે સતે આરાઓ પૈડાને ચલાવી શકતા નથી ' તે માટે હે વત્સ ! તારા હિત માટે તને શિક્ષા આપુ છુ કે જ્યારે તને મડળના મધ્યમા બેસવાનુ યોગી કહે તે વખતે તારે ૐકાર પૂર્વક પચપ મેષ્ટીમ ત્રનુ સ્મરણ અવિચ્છિન્ન કરવુ જેણે કરીને વિકટ એવા વિઘ્નો પણ નિશ્ચે શાત થાય છે ' જેમ સિહથી મદાધ એવા હાથીઓ, સૂર્યથી રાત્રી સબધી અધકાર, ચદ્રથી તાપની શ્રેણિ, કલ્પવૃક્ષથી સર્વ ઉપાધિ, ગરૂડથી સર્પો અને વરસાદથી દાવાગ્નિ નાશ પામે છે તેમ પરમેષ્ટી મત્રના પ્રભાવથી પ્રાણીઓના ઉપદ્રવો માત્ર નાશ પામે છે ' ' સગ્રામ, સમુદ્ર, હસ્તિ, સર્પ, સિહ, દુર્વ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ અને બધનથી ઉત્પન થતા તેમજ ચોર, ગ્રહ, ભ્રમ, નિશાચર (રાક્ષસ) અને શાકિનીથી ઉત્પન્ન થતા ઉપદ્રવો (ભયો) પચપરમેષ્ટી નમ

સ્કારવડે નાશ પામે છે ' હે વત્સ ! તારે માગ કહેલા આ મત્રનુ એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન કરવુ " આ પ્રમાણે કહીને તે દેવી તુરતજ અદશ્ય થઈ ગઇ

ત્યારપછી શબને સ્કધપર ઉપાડીને પુરૂષોત્તમ કુમાર પેલો યોગી જ્યા બેઠેલો છે ત્યા સ્મશાનભૂમિમા આવ્યો યોગીએ શબને પાણીવડે પ્રક્ષાલીને તેમજ રક્તચદનવડે તેની પૂજા કરીને અગ્નિ-કુડ પાસે મૂક્યુ અને તેના હાથમા એક ખડગ આપ્યુ પછી કુમારને તે શબના પગે તેલનુ અભ્યગન કરવા બેસાડીને યોગી ધ્યાન હોમાદિવડે મત્રસાધક બન્યો—અર્થાત્ મત્ર સાધવા લાગ્યો. તે વખતે કુમારે વિચાર્યુ કે–' આમા જરૂર કાઈક કપટ જણાય છે ' તેથી દેવીના વચનને યાદ કરીને તે એકચિત્તે નમસ્કાર મત્ર ગણવા લાગ્યો થોડીવાર થઇ ત્યા શબ ખડ્ગ લઈને ઉંચુ થયુ પણ પાછુ પડી ગયુ, કુમારનુ વિરૂપ કરી શકયુ નહીં અર્થાત ખડ્ગનો પ્રહાર કરી ન શકયુ તે જોઈ યોગીએ વિચાર્યુ–' હુ કાઈક મત્રસાધનમા ભૂલી ગયો હઇશ જેથી શબ પાછુ પડયુ ' આમ વિચારીને ફરીથી સાવધાનપણે જાપપૂર્વક તેણે આહુતિ આપી ફરીને પણ શબ ખડ્ગ લઇને ઉંચુ થયુ, પરતુ કુમારે ચિતવન કરાતા નમસ્કારમત્રના પ્રભાવથી તે પાછુ પડી ગયુ એટલે યોગીએ ત્રીજીવાર જાપપૂર્વક આહુતિ આપી, એટલે શબમા રહેલ વ્યતર યોગી ઉપર રૂષ્ટમાન થઈને પોતાની પાસેના ખડ્ગવડે યોગીનો શિરચ્છેદ કરી હસતો હસતો ચાલ્યો ગયો યોગીનુ મસ્તક સમીપના અગ્નિકુડમા પડયુ એટલે તે તરતજ સુવર્ણમય થઇ ગયુ તે જોઇને કુમારે યોગીનુ શરીર પણ તે કુડમા નાખી દીધુ તે પણ પ્રજ્વલિત થઇને સુવર્ણપુરૂષરૂપ બની ગયુ કુમાર તે

જેવી કપતી સ્થિતિમાં તેને છોડી મૂકયો. તેના ગયા પછી ધીરની સ્ત્રીએ જેમા વિષ નાખેલુ છે એવુ ભાતુ તે ચોરોએ બહુ ભુખ્યા થયેલા હોવાથી યમની સેવા કરવા જવાના ઇચ્છકપણે ખાય તેમ ખાધુ તે આહારની અ દર નાખેલા વિષથી તે ચોરો દીર્ઘનિદ્રામા પડ્યા અર્થાત્ મરણ પામ્યા ધીર વિશ્રમથી શ્રાંત થયો સતો પાછો તેની પાસે આવ્યો, પણ પવનવડે તેમના કેશોને ઉડતા જોઇને તેને જીવતા માનતો તે પાછો ત્યાથી ભયાતુર થઈને દૂર જતો રહ્યો તેવામા ' અરે ધૂર્તો ! વિશ્વાસી એવા આ માણસનુ તમે બધુ લઇ લીધુ, પણ તેનુ ફળ ભોગવો ' એમ કહેતા ન હોય તેમ કાગડાઓએ તરતમાજ ત્યા આવીને ધીરનો સશય દૂર કર્યો પછી જેની ફરતા કાગડાઓ ફરી વળેલા છે એવા અને મરણ પામેલા તે ચોરના મસ્તકો મ ડળાગ્રવડે[1] છેદીને પોતાની કડે બાધવાથી પેલો ધીર દુર્ભાગ્યરૂપી નદીને તરવા માટે કડે તુબડા બાધ્યા હોય તેની જેવો શોભવા લાગ્યો

પછી તે ચોરોના શસ્ત્રો અને વસ્ત્રો વિગેરે લઈને મદોન્મત્ત થયેલો ધીર હસ્તિનાપુરમા શ્રીહર્ષ રાજાના ગજમહેલ પાસે આવ્યો અને રાહુના રૂપજેવા મસ્તકોને રાજદ્વારે મૂકીને તે ધીર રાજા પાસે જઈ પોતાના પરાક્રમના વખાણ વિસ્તારથી કરવા લાગ્યો રાજા પણ આખા દેશમા ઉપદ્રવ કરનારા અને અજેય એવા તે દુર્ધર સાતે ચોરોને મારી નાખ્યાની હકીકત સાભળી અત્યત વિસ્મય પામ્યો પછી રાજાએ તેને નોકરી લેવા કહ્યુ, એટલે તેણે પોતાના પરાક્રમની વાત કરીને ' જેવા તેવા કાર્ય

૧ ખડ્ગવડે

માટે મને ન મોકલવો ' એમ રાજાને કહ્યુ 'વળી તમારા શરીરને કાઇ ઉપાધિ આવી પડે તે વખતે મને કહેવુ અને મારૂ ચમત્કારી પરાક્રમ જોવુ ' એમ પણ કહ્યુ રાજાએ તે વાત કબુલ કરીને ઘણા આગ્રહ સાથે વાર્ષિક લક્ષ દ્રવ્ય આપવાનું ઠરાવીને તેને સર્વ સુભટોના અગ્રણી તરીકે નીમ્યો રાજાનો માનનીય થવાથી તે રાજ્યના ધનનો પ્રતિદિન ઉપભોગ કરતો હતો તેથી પ્રથમના ક્ષત્રીઓને તે શલ્યરૂપ થઈ પડ્યો

અન્યદા તે નગરે તેના કર્મોદયથી કોઇ દુષ્ટ સિહ આવીને મહા ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો તે મનુષ્યો તેમજ પશુઓ રાત્રીએ જે નગરની બહાર રહી ગયેલ હોય તેને મારી નાખતો હતો તેથી નગરના બધા દરવાજા સાજે બધ કરી દેવામા આવતા હતા. તે સિંહે અનેક ખડ્ગધારી તેમજ ધનુર્ધર સુભટોને તેમજ પરાક્રમી વીરોને યમમદિરમા પહોચાડી દીધા, કોઇ તેને હણી શકયુ નહીં. એટલે મત્રીએ રાજાને ઘણા શોકમા બેઠેલા જોઇને કહ્યુ કે-' હે સ્વામી ! શોક શા માટે કરો છો ? જે વાર્ષિક લાખ દીનાર ખાય છે તે શૂરવીરને આ કામ સોપો ' સિહના અપરાધથી ક્રોધાયમાન થયેલા રાજાએ ધીરને બોલાવીને બીડુ આપી શૂરવીરોને પણ દુષ્કર એવુ સિહનો વધ કરવાનુ કામ સોપ્યુ આવા હુકમથી ભયવડે ધ્રુજતો ધીર મનમા વિચારવા લાગ્યો કે-'હવે શુ કરવુ ?' પછી તે ક્રોધ કરીને રાજા પ્રત્યે બોલ્યો કે-'મારી સેવાને એક પશુનો વધ કરવાનુ કામ સોંપતા આપને લજ્જા આવતી નથી ? અથવા કુસ્વામીની સેવાથી શૂરવીરનુ શૂરાતન નિષ્ફળજ જાય છે ' આમ કહીને તે નગરની બહાર નીકળ્યો એટલે દ્વારપાળે દરવાજા બધ કરી દીધા

ધીર નગરની બહાર રહ્યો રહ્યો બહુ વિષાદ કરવા લાગ્યો. તેણે નગરમાંથી સુભટોને બોલાવવાનું ધાર્યું, પણ તે ન બન્યું. તે વિચારે છે કે-' ભયકર રાત્રીમાં શિયાળીઓથી પણ હું બીના શ છુ, હવે હું કોને કહુ ને ક્યાં જાઉં ? આ વનમાં મને શરણભૂત ઠાણ થશે ? ' આ પ્રમાણે વિચારતાં કઠગત પ્રાણ એવો તે પગલે પગલે મૂર્છા ખાવા લાગ્યો પછી તેણે વિચાર્યું કે-' કોઈ ઉંચા ઝાડ ઉપર ચડીને આ રાત્રી તો વ્યતીત કરૂ, પછી સવારે જે થવાનું હશે તે થશે ' આ પ્રમાણે વિચારીને તે કોઇક ઝાડ ઉપર ચડ્યો તેવામાં પેલો કેશની દાઢ કડકડાવતો અને ખુત્કાર કરતો અનુક્રમે ત્યાં જ આવ્યો અને પેલા ઝાડ પાસે આવતાં ત્યાં મનુષ્યની ગધ આવવાથી તે ઝાડ નીચે જ બેઠો તેને જોઈને ધ્રુજતા એવા ધીરના હાથમાંથી ભાલુ એકદમ નીચે પડયુ તે તિક્ષ્ણ ભાલાના મર્મસ્થાનમાં વાગવાથી અને ધીરના પુણ્યોદયથી એક મુહૂર્તમાં તે સિંહ મૃત્યુ પામ્યો

પ્રભાતે ધીર ધ્રુજતો ધ્રુજતો વૃક્ષપરથી નીચે ઉતર્યો, તેવામાં તેના મિત્રની જેવા કાગડાઓએ સિંહના શરીર ઉપર બેસીને તે મૃત્યુ પામેલ છે એમ સમજાવ્યું પછી બીતા બીતા પોતાનુ ભાલુ ખેંચી લઈને ત્યાંથી દૂર જઇ વિશેષ વાત કરનારા જનોને તેણે વિસ્મયથી વ્યાપ્ત થઈ અભિમાનપૂર્વક કહ્યુ કે-' રે જનો ! નગરમાં જાઓ, જઈને રાજાને તેમજ મારી ઈર્ષ્યા કરનારાઓને આ વાત કહો અને મારી કૃપાથી હવે નગરલોકો નિર્ભયપણે રહો ' લોકોએ જઈને રાજાને તે હકીકત નિવેદન કરી અને કહ્યું કે-' ધીર શિરોમણિ ધીર બળવાન સિંહને મારીને હે દેવ ! નગરના દ્વારપાસે રહેલો છે અને તમારા તરફથી માન મળવાની આશા

શકો છે ' લોકો પાસેથી એ વાત સાભળીને પ્રસન્ન થયેલો રાજા પોતેજ તેની સામે ગયો અને તે માનધારી ધીરને મોટા મહોત્સવ સાથે નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો પછી રાજાએ આપેલા દેશનુ સ્વામીપણુ ભોગવતો, લોકોમા પરાક્રમની વાતોથી વિખ્યાતિ પામેલો અને વાણીમા શૂરવીર એવો ધીર પૂર્વના પુણ્યવડે વિશેષ વિશેષ લક્ષ્મીને મેળવનાર થયો

ઇતિ ધીર કથાનકમ્

' પુણ્યવડે મનુષ્યને માટે અસભાવ્ય વાત પણ સભવે છે. જુઓ ! મોટા મોટા પર્વતો પણ શુ રામચદ્રના પુણ્યથી સમુદ્રમા નથી તર્યા ? તર્યા છે '

ધર્મ અર્થ ને કામ–એ ત્રણ પુરૂષાર્થ કહ્યા છે તે ત્રણમાં ધર્મપુરૂષાર્થ મુખ્ય છે તેજ સેવવા યોગ્ય છે ધર્મથી અર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મથી કામની પ્રાપ્તિ પણ થાય છે અને ધર્મથી પરિણામે મોક્ષ પણ મળે છે સર્વ વસ્તુ ધર્મના આરાધનમા રહેલી છે જેને ધર્મ પ્રસન્ન છે, તેને તે અન્ય વસ્તુના આકર્ષક મત્ર તુલ્ય થાય છે રાજલક્ષ્મી વિગેરે સુખની પ્રાપ્તિ તેને દુર્લભ નથી હે રાજન્ ! સાસારિક સુખ અને રાજ્યાદિ આ જીવે પૂર્વે અનતીવાર પ્રાપ્ત કરેલા છે તેમા કાંઈ આશ્ચર્ય નથી, માટે હવે તો ધર્મના આરાધનમા એવી પ્રવૃત્તિ કરો કે જેથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય "

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને સસારની અસારતા જાણી રાજા મોક્ષાર્થના સાધન માટે ઉત્સુક થયો.

પછી સ્વસ્થાને જઈ મુખ્ય અમાત્યને બોલાવીને રાજાએ કહ્યુ કે-'હે મન્ત્રિન્ ! હુ સસારથી ભય પામ્યો છુ, તેથી વ્રત ગ્રહણ કરવા ઇચ્છુ છુ અને તમારા રાજા તરીકે પુરૂષોત્તમ કુમારને સ્થાપન કરવા ધારૂ છુ " મન્ત્રીએ તે વાત કબુલ કરી, એટલે રાજાએ પુરૂષોત્તમ કુમારને બોલાવી પોતાના આસનપર બેસારી પોતાને હાથે શુભ મુહુર્ત્તે રાજ્યતિલક કર્યું, મન્ત્રી વિગેરેએ રાજ્યાભિષેક કર્યો, જયઢક્કા વગાડવામા આવી અને પુરૂષોત્તમ રાજાની આજ્ઞા સર્વત્ર પ્રવર્ત્તાવી.

પદ્મોત્તર રાજાએ પુરૂષોત્તમ કુમારને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને આ પ્રમાણેની સમ્યગ પ્રકારની હિતશિક્ષા આપી કે જે પૂર્વે વિદગ્ધ પુરૂષો કહી ગયેલ છે "હે વત્સ ! જે પોતાની ભૂમિને સભાળતો નથી-તેનુ રક્ષણ કરતો નથી તે રાજા નકામો છે, જે ગુરૂ પોતાના શિષ્યોને હિતનો ઉપદેશ કરતા નથી તે ગુરૂ વૃથા છે, જે પોતાના અપત્યોને પાળતી નથી તે માતા નકામી છે અને તે પિતા પણ શા કામનો છે કે જે પુત્રનો હિતાર્થી કહેવાયા છતા સારી શિક્ષા આપતો નથી ? વળી પૂર્વે ઘણા રાજાઓ આ પૃથ્વીને મૂકીને ગયા છે જાય છે અને જશે, પણ આ પૃથ્વી તેમાના કોઈની સાથે ગઈ નથી, જતી નથી અને જવાની નથી આ જગતમા જે પદાર્થો છે તે બધા વિનાશી છે, સ્થાયી રહેનાર તો એક કીર્ત્તિજ છે, તેથી રાજાઓએ કોઈ પણ પ્રકારે પોતાની કીર્ત્તિનો લોપ થવા દેવો નહીં સજનહિ ઘણા રાજાઓએ આ પૃથ્વીને ભોગવી છે જ્યારે જ્યારે આ પૃથ્વી જેની હતી ત્યારે ત્યારે તેને ફળ આપતી હતી તારે પ્રજાને વશ કરવા માટે તેની સાથે કોમળપણાથી વર્તવુ

જુઓ ! આકાશમા અસખ્ય તારાઓ વિગેરે શીતરશ્મીવાળા ચદ્રની સેવા કરે છે, સૂર્યની સેવા કોઈ કરતુ નથી"

આ પ્રમાણે પુત્રને શિક્ષા દઇ તેને રાજ્ય સોપીને રાજા ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યા અને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું શુભ ભાવે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળીને પ્રાતે તેઓ મોક્ષે ગયા

પુરૂષોત્તમ રાજા સામ્રાજ્ય સપદાને પામીને ગર્વ ન ધારણ કરતા પિતાની શિક્ષા પ્રમાણે પોતાની પ્રજાનુ પાલન કરવા લાગ્યો. 'વરસાદની જેમ રાજા પ્રાણી માત્રનો આધાર છે વરસાદના અભાવ વખતે રાજા આધારભૂત થાય છે' અન્યદા રાત્રી અલ્પ બાકી રહી હતી તેવે વખતે ચોથે પહોરે પુરૂષોત્તમ રાજાએ સુખસય્યામા સુતા સતા આ પ્રમાણેનુ સ્વપ્ન દીઠુ "પૃથ્વીપર ભમતા રાજા કોઈ નગરે ગયો ત્યા નગરની નજીકના કોઈ દેવકુળમા તેમણે એક તપસ્વીનીને દીઠી તેની સમીપે રહેલા એક મહેલમા એક સુરૂપ અને સુભગ એવી શ્રેષ્ઠ કન્યાને તેણે દીઠી તેને જોતાજ તે તેનો રાગી થયો"

આ પ્રમાણેનુ સ્વપ્ન જોઇને તે જાગ્યો અને તેનુ જ હ્રદયમા ચિતવન કરવા લાગ્યો પછી તે પ્રભાત સબધી કૃત્ય કરીને હજુ સભામા ગયો નથી તેવામા મુખ્ય મત્રી ત્યા આવ્યો. તેણે પૂછયુ કે-'હે સ્વામિન્ ! હજુ સુધી સભામા કેમ પધાર્યા નથી ?' સ્વપ્નની ચિતામા નિમગ્ન થયેલા રાજાએ તેનો ઉત્તર કાઇ આપ્યો નહીં, એટલે તે સુમતિ મત્રીએ ફરીને પૂછયુ કે-'આજે તમે ચિતાતુર કેમ દેખાઓ છો ?' રાજાએ કહ્યુ કે-'હે મત્રી ! આજે રાત્રીએ મે આવુ સ્વપ્ન દીઠુ છે અને

તેમા દીઠેલી કન્યા ઉપર મોહિત થયો છુ તેથી તે કેમ મળે ? એની ચિતા કરૂ છુ '

મત્રી કહે છે કે–" હે દેવ ! સ્વપ્નમા દીઠેલી વસ્તુની ચિતા શી કરવી ? સ્વપ્ન સારૂ દીઠુ હોય તો શુભ થાય છે સ્વપ્ન-શાસ્ત્રમા સ્વપ્નો અનેક પ્રકારના કહ્યા છે સમધાતુવાળાને, પ્રશાતને, ધાર્મિકને, નિરોગીને અને જિતેદ્રિયને શુભ કે અશુભ જે સ્વપ્ન આવે તે સાચુ પડે છે અનુભવેલુ, સાભળેલુ, દીઠેલુ, પ્રકૃતિના વિકારથી આવેલુ, સ્વભાવથી આવેલુ, ચિતાની શ્રેણિથી ઉદ્ભવેલુ, દેવતાદિકના ઉપદેશથી આવેલુ, ધર્મકાર્યના પ્રભાવથી આવેલુ અને પાપના અતિશયપણાથી આવેલુ–એમ સ્વપ્ન નવ પ્રકારનુ હોય છે તેમાના પ્રથમના છ કારણથી આવેલુ સ્વપ્ન શુભ હો કે અશુભ હો પણ તે નિરર્થક સમજવુ અને પાછલા ત્રણ કારણથી આવેલુ સત્ય એટલે શુભાશુભ ફળ આપનારૂ સમજવુ રાત્રીના ચાર પહોર પૈકી પહેલે પહોરે આવેલુ બાર મહિને, બીજા પહોરમા આવેલુ છ મહિને, ત્રીજા પહોરમા આવેલુ ત્રણ મહિને અને ચોથા પહોરમા આવેલુ એક મહિને ફળે છે બે ઘડી રાત્રી હોય ત્યારે આવેલુ દશ દિવસે ફળે છે અને સૂર્યોદય વખતે દીઠેલુ સ્વપ્ન નિશ્ચયે તરતજ ફળ આપે છે ઉપરાઉપર દીઠેલા (માળા) સ્વપ્નો, આધિવ્યાધિના કારણથી આવેલ સ્વપ્નો અને મળમૂત્રાદિકની બાધાથી આવેલ સ્વપ્નો નિરર્થક હોય છે "

આ પ્રમાણે કહીને પ્રધાને કહ્યુ કે –'શુ આપે સાભળ્યુ નથી કે દીઠેલા સ્વપ્નની પાછળ દોડવુ તે નકામુ છે ?' સ્વપ્નના સબધમા હે રાજન્ ! એક કથા કહુ તે સાભળો –

" કોઈ ગામની બહાર એક મઠમા એક કાપડી રહેતો હતો એકદા તેણે સ્વપ્નમા પોતાનો મઠ આખો પકવાન્નોથી ભરેલો દીઠો તે જાગ્યા પછી સવારે વિચારવા લાગ્યો કે –'અહો મારા મઠમા આટલુ બધુ પકવાન ભર્યું છે તો આખુ ગામ હુ શા માટે ન જમાડુ ? ' આમ વિચારીને તેણે ગામમા જઇ સર્વ લોકોને એકઠા કરીને આમત્રણ કર્યું પછી ગામના લોકો જમવા આવ્યા એટલે કાપડી સુઈ ગયો લોકોએ તેને પૂછ્યુ કે-' અમે બધા જમવા આવ્યા છીએ ને તમે સુઇ કેમ જાઓ છો ? ' ત્યારે તે બોલ્યો કે-' મને કાલે રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યુ હતુ તેમા મે આખો મઠ લાડુથી ભરેલો જોયો હતો, તેથી અત્યારે સુઈ જાઉં છુ કે જેથી કાલ જેવુ સ્વપ્ન આવે કે તરત તે લાડુ લઇ લઇને તમને જમાડુ ' કાપડીની આવી વાત સાભળીને આવેલા લોકો બધા તેની મૂર્ખાઇ ઉપર હસતા હસતા સ્વસ્થાને ગયા આ પ્રમાણે સ્વપ્નના વિશ્વાસથી તે કાપડી વિડબના પામ્યો "

માટે હે સ્વામિન્ ! તમે ઉઠીને રાજકાર્ય કરો, અને સ્વપ્નની ચિતા તજી દઇને સુખી થાઓ " રાજા બોલ્યા કે- ' હે મત્રિન્ ! મારા મનને કામદેવ અત્યત બાધા કરે છે તે દૈત્યની જેવો દુર્જય છે કહ્યુ છે કે-'નીતિ, વિનીતપણુ, બુદ્ધિ, શીલ, કુલીનતા, વિવેક, ઔચિત્ય, પાડિત્ય, લજ્જા, તત્ત્વનિર્ણય, તપ, જપ, શમ, દયા, દાન, સસારથી ભય, સત્ય, તત્ત્વ અને સતોષ-આ બધા ત્યાસુધી સ્થિત રહે છે કે જયાસુધી કામદેવ પીડા કરતો નથી કદર્પે બીજાનો દર્પ ન રહેવા દેવા માટે જ્યારે પોતાના બ્રહ્માસ્ત્રની વિસ્ફુર્જના કરી ત્યારે પારાશરઋષિ માછણ સાથે, ગાધીઋષિ ચડાળણી સાથે, બ્રહ્મા પોતાની પુત્રી

સાથે, ચદ્રમા પોતાના ગુરૂની સ્ત્રી સાથે, કુતિની કન્યાવસ્થામાં રવિ તેની સાથે, પુરૂષોત્તમ (કૃષ્ણ) આભીરી સાથે અને સુરપતિ જે ઇદ્ર તે તાપસણી સાથે લુબ્ધ થયા તેથી કદર્પસમાન અન્ય કોઇ બળવાન નથી કામવિકળ મનુષ્યો માતાપિતાને કે કુળને સભારતા નથી, પરણેલી સ્ત્રીનો સ્નેહ ગણતા નથી, કોનુ ઘર છે તે પણ વિચારતા નથી, પાત્રાપાત્રને જોતા નથી અને પોતાના કે પરના કોઈને છોડતા નથી અર્થાત્ કામની વિકળતાથી જીવ અનેક પ્રકારની ન કરવા યોગ્ય ચેષ્ટાઓ કરે છે વિષય ને વિષ-એ બેમા મોટુ અતર છે વિષ તો ખાનારને હણે છે પણ વિષય તો સ્મરણમાત્રથી હણે છે માટે હે સુમતિ મત્રી ! તુ તારી મતિથી કાઇક વિચાર કરીને એવો ઉપાય કર કે જેથી મને સ્વપ્નમા દીઠેલી સ્ત્રી મળે ”

પછી મત્રીએ સ્વપ્નમા રાજાએ દીઠા પ્રમાણે એક નગરની રચના કરી અને તેની પાસે માણસોને જમાડવા માટે દાનશાળા માડી ત્યા જે પરદેશી આવે તેને જમાડીને પછી મત્રી નવુ નગર બતાવી પૂછતો કે–‘ તમે આવુ નગર કાઇ દીઠુ છે અથવા સાભળ્યુ છે ? ’ એ પ્રમાણે ઘણો વખત વીતી ગયો રાજા પણ રાજકાર્ય કરવા લાગ્યો. અન્યદા કોઇ પરદેશી ત્યા આવ્યો તેને જમાડીને મત્રીએ નગર બતાવીને તે વિષે પૂછ્યુ, એટલે તે રોવા લાગ્યો મત્રીએ તેને રોવાનુ કારણ પૂછ્યુ કેમકે તેના આમ રોવાથી ઉલ્ટુ તેને કૌતુક થયુ હતુ પેલો પરદેશી બોલ્યો કે–‘ મારી જન્મભૂમિની નગરી આવીજ છે ત્યા મારા માતાપિતા વસે છે આ નગરી જોવાથી મને તેનુ સ્મરણ થયુ, તેથી તેનો વિરહ જાગૃત થતા મને રૂદન આવી ગયુ. ’

મંત્રીએ કહ્યું કે-"હે પરદેશી ! તું કહે કે તે નગરીનું નામ શું છે ? તે કેટલી અહીંથી દૂર છે ? ત્યાં રાજા કોણ છે ? અને એના મંડળમાં કાંઈ અપૂર્વ વાત સંભળાય છે ? " પથિક બોલ્યો કે-" હે સુમતિ મંત્રી ! ઉત્તરાપથમાં **પ્રિયંકરા** નામની નગરી છે ત્યાં **મત્યશેખર** નામનો રાજા છે તે રાજાને **મત્યશ્રી** નામની દેવાંગના જેવી પટરાણી છે તે શીળરૂપ સન્નાહથી યુક્ત છે અને ભાગ્ય સૌભાગ્યવડે અલંકૃત છે તે રાણીની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલી **કમળશ્રી** નામની વિચક્ષણ પુત્રી છે તે સ્ત્રી-વર્ગમાં સીમાતુલ્ય અર્થાત્ શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ તે નરમત્સરા-પુરૂષ-દ્વેષિણી છે 'વિધાતાએ ચંદ્રમાને વિષે કલંક, પદ્મની નાળમાં કાંટા, સમુદ્રનું જળ ખારૂં, પંડિતમાં નિર્ધનતા, સ્નેહીજનોનો વિયોગ, રૂપવંતમાં દુર્ભાગીપણું અને ધનવંતમાં કૃપણતા-આ પ્રમાણે દોષો સ્થાપન કરીને સર્વ રત્નને દૂષિત કર્યા છે '

તે નગરીની પૂર્વ બાજુએ એક શ્રેષ્ઠ દેવમંદિર છે તેની નજીકના મઠમાં બે પરિવ્રાજિકાઓ વસે છે તેમાંની એક અનેક પ્રકારની મહાવિદ્યા લબ્ધિ અને સિદ્ધિથી વિરાજિત તેમજ મંત્ર-તંત્રાદિમાં ને કપટકળામાં પ્રવીણ છે તે મઠની પાસે એક ઘણો ઉંચો અને મનોહર મહેલ છે તેમાં તે રાજપુત્રી પુરૂષ ઉપરના દ્વેષથી એકલી રહે છે તે મહેલની પાસેના મઠમાં તે વારંવાર ગમનાગમન કરે છે અને તે પરિવ્રાજિકાની પાસે નવા નવા શાસ્ત્રો શીખે છે શાસ્ત્રના અભ્યાસથી તે અનેક વિદ્વાનોના હૃદયને આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરે તેવી છે, ગીતગાનવડે અભિમત એવા સખીવર્ગને આનંદ પમાડે છે, પદ્માના પુત્રને સુગંધી પુષ્પવડે નિરંતર પૂજે છે અને ચિત્તની શુદ્ધિવડે અનુ-

પમ મત્રનુ આરાધન કરે છે પોતાના મહેલમા રહી - સતી પરિચિત એવી સખીઓ સાથે આલાપ મલાપ કરે છે નિરતર હર્ષિત ચિત્તે મધુર વચન બોલનારી સારિકાને રમાડે છે અને પરદેશથી આવેલા તેમજ તે નગરમા રહેનારા પુરૂષો ઉપર દ્વેષ ધરાવે છે એ રીતે પોતાના અભીષ્ટને સાધ્ય કરતી તે આનંદથી કાળ વ્યતિક્રમાવે છે ”

આ પ્રમાણે તમામ હકીકત કહીને પેલો પરદેશી ત્યાથી રવાને થયો પછી સુમતિ મત્રીએ રાજા પાસે જઈને બધી હકીકત નિવેદન કરી તે દિવસે રાત્રીએ સુમતિ મત્રીએ આવુ સ્વપ્ન દીઠુ કે-‘ હેમની માળા સહિત પોતાના રાજા ઉત્તર દિશામાથી આવ્યા ’ મત્રીએ સવારે એ વાત રાજા પાસે નિવેદન કરી એટલે રાજા વધારે હર્ષિત થયા અને ઉત્સાહી બન્યા પછી પુરૂષોત્તમ રાજા પ્રસ્તાવોચિત સામાન્ય વેશ ધારણ કરીને સુમતિ મત્રીને સાથે લઇ ઉત્તરાપથ તરફ ચાલ્યા અનુક્રમે અતિ મનોહર એવી પ્રિયકરા નગરીએ પહોચ્યા તે નગરીને જોઇને રાજા વિચારે છે કે-“ આ તે શુ લકાપુરી છે કે દેવનાયકની ચંદ્રપુરી છે ? અથવા શુ દ્વારિકા છે કે નાગકુમારિકાઓએ ક્રીડા કરવા માટે આ નગરી વસાવી છે ? અથવા દેવેદ્રે કે વિદ્યાધરે કૌતુક પૂર્ણ કરવા માટે આ નગરી સરજી છે ? ત્રણ જગતમા પણ આવી નગરી નજરે પડતી નથી ” રમણિક નગર, સુદર હવેલીઓ અને શોભીતા માર્ગ વિગેરે સ્વપ્નમા જોયા પ્રમાણે સર્વે અહીં રાજાએ દીઠુ તે જોઇને રાજા બહુજ હર્ષિત થયો

પછી પેલા દેવકુળ પાસેના મઠમા જઈને બે-તાપસીઓને વેશે જોઇ તે વખતે તેની પાસે બેઠેલી રાજકન્યાને પણ દીઠી,

તેને જોઈને રાજા બહુ ચમત્કાર પામ્યો સતો વિચારવા લાગ્યો કે–" આવુ અપૂર્વ રૂપ વિશ્વકર્માએ કયા દ્રવ્યો એકઠા કરીને બનાવ્યુ હશે ? તારૂણ્યરૂપી વૃક્ષની મજરી જેવી, કદર્પને સજીવન કરનાર મત્ર જેવી, લાવણ્યરૂપ નિધાનની ભૂમિ જેવી અને સપૂર્ણ ચદ્રમાની કાતિ જેવી આ રાજપુત્રી શુ કિન્નરી છે, અમરી છે કે વિદ્યાધરી છે ? આ કન્યાને કોણે, કયારે, કેટલે વખતે અને કેટલા પ્રયાસે નિર્માણ કરી હશે ?" આ પ્રમાણે વિચારતો રાજા ફરીને તેની સામે જુએ છે તેવામા તો તે રાજપુત્રી પુરૂષની ઈર્ષ્યાથી ત્યાથી એકદમ ઉઠીને પોતાના મહેલમા જતી રહી.

તેના ગયા પછી બન્ને તપસ્વીનીને નમસ્કાર કરીને રાજા તેની પાસે બેઠો એટલે આશીષ દઇને પેલી તાપસણીએ રાજાને પૂછ્યુ કે–" હે નરોત્તમ ! તમને કુશળ છે ? તમે કોઇ ઉત્તમ પુરૂષ જણાઓ છો તો કહો કે–અહી શા કાર્ય માટે આવ્યા છો ? અને કયા જવાના છો ?" તેના આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમા રાજા ફરીને પ્રણામ કરીને બોલ્યો કે–" હુ પદ્મિનીપુર નગરથી આવુ છુ અને કૌતુકથી દેશાતર જોવાને માટે પૃથ્વીપર પર્યટન કરૂ છુ " પછી રાજાએ અશનાદિ ચાર પ્રકારનો આહાર તથા વસ્ત્રાદિ તે બન્ને પરિવ્રાજિકાઓને આપ્યા અને તેઓ પ્રસન્ન થાય તેમ કર્યુ

ત્યારપછી રાજા સરોવરને કીનારે પ્રધાન સહિત ગયો ત્યા અગપ્રક્ષાલનાદિ કરી ભોજન લઈને (જમીને) રાજા પોતે દેવાલયમા આવ્યો, ત્યા ભક્તિપૂર્વક દેવને નમસ્કાર કરીને એક બાજુ તે સુખે કરીને સુતો તેવામા ત્યા કોઇ વિદ્યાધર પોતાની સ્ત્રી સહિત આવ્યો, તેણે વિદ્યાધરીને પુષ્પો લાવવા માટે વાડીમા મોકલી

અને પોતે દેવમ દિગ્મા આવ્યો, એટલે તેણે ત્યા રાજાને સુતેલો દીઠો તેને જોઇને વિદ્યાધર વિચારવા લાગ્યો કે ' આ નરો ત્તમ કોણ છે ? આનુ રૂપ નિરૂપમ દેખાય છે આવુ રૂપ કોઈ જગ્યાએ દેખવામાં આવતુ નથી મારી ભાર્યા જો આ પુરૂષ શ્રેષ્ઠને જોશે તો જરૂર તે એનાપર મોહ પામી જશે અને મારી માથે વિરક્તપણુ ધારણ કરી કુવિકલ્પો કરશે ' સ્ત્રીજાતિમા અસત્યતા ને ચચળતા સ્વભાવેજ હોય છે તેમજ માયાભાવ અને અવિશ્વાસીપણુ હોય છે તેમજ તે વિશ્વને મોહ ઉત્પન્ન કરે છે વિધાતાએ હાથીના કાન વિદ્યુતની જ્યોતિ, ખળનો પ્રેમ અને લક્ષ્મીની સ્થિતિ બનાવતા વધેલા દ્રવ્યવડેજ સ્ત્રીને બનાવી જણાય છે જે કાર્ય કરવાને નિયતિ (ભવિત વ્યતા) પણ સમર્થ થતી નથી તે કાર્ય **સુશર્મા** રાજાની પટરાણીની જેમ સ્ત્રી તત્કાળ કરે છે તે સુશર્મા રાજાની પટરાણીની કથા આ પ્રમાણે છે

માળવા નામનો ઘણો સુન્દર દેશ છે ચોતરફથી શોભતો છે તે દેશમા ઋદ્ધિવડે સ્ફાર અને ગુણનો આધાર એવી **ધારા** નામે નગરી છે તે નગરીમા **અરિદમન** નામે રાજા હતો તે બે પક્ષે શુદ્ધ હોવાથી દ્વિગુણ, શૈશવાદિ અવસ્થાથી ત્રિગુણ અને કળાવડે ચદ્રની કળા કરતા સાર્ધચઉગુણ અર્થાત્ ૭૨ કળા યુક્ત હતો અને પૃથ્વીતળને શોભાવનારો હતો તે રાજા દેવોમા **સુશર્મા** (ઇદ્ર)જેવો હોવાથી તેનુ બીજુ નામ **સુશર્મા** હતુ તે રાજાને તેના ચિત્તરૂપી હસ્તિને કબજે કરનારી અને રૂપવડે રતિને પણ જીતનારી, મૃગ સરખા નેત્રવાળી **મૃગાવતી** નામે માન્ય એવી રાણી હતી તે રાણી પૂર્ણપણે શીયળવ્રત પાળવાની ઇચ્છાથી રાજા શિવાય બીજાનુ મુખ પણ જોતી નથી અને પુરૂષ નામનું

પણ ખાતી નથી આ પ્રમાણેના માયાભાવથી તેણીએ
। હૃદયને કબજે કરી લીધુ છે

અન્યદા દીપોત્સવી (દીવાળી) ને દિવસે લોકો રાજાને
કરવા સારૂ પોતપોતાના વ શને ઉચિત એવી અનેક વસ્તુઓ
। તે પ્રસ ગે માછીઓએ પાણીવડે ધોઈ સાફ કરીને મત્સ્યોની
(શ્રેણિ) રાજા પાસે ભેટ ધરી, રાજાએ તે માળા ગણી
મોકલી તેને જોઇને રાણી બોલી કે–' આમા મત્સ્યો છે તે
વેદી છે તેથી હુ તેની સામે પણ નહી જોઉ ' આવા
ના વાકયથી તે મત્સ્યો માહેનો એક મત્સ્ય ખડખડ હસી
તેથી વિસ્મય પામેલી રાણી પોતાના ચિત્તમા ખેદ પામી.
સ્યનુ વૃત્તાત જાણવા માટે ઉત્સુક થયેલી મૃગાવતી ખાવા માટે
ન ઉઠી અહી પ્રાણ વિનાનો પણ મત્સ્ય હાસ્યથી વિરમ્યો
(હસ્યા કર્યો) કોઇ ત ત્રજ્ઞ, કોઇ શાસ્ત્રજ્ઞ, કોઇ જ્ઞાની, કોઈ ભૂત-
જાણનાર અને બીજા કોઇ બુદ્ધિમાન્મા શ્રેષ્ઠ ગણાતા મનુષ્ય
આ મત્સ્યના હાસ્યનુ કારણ સમજી શકયા નહી રાણીના
રહેથી રાજાએ પડિતોને કહ્યુ કે–' તમે આ મત્સ્યના હાસ્યનું
યુ નથી કહેતા ત્યાસુધી હુ ય ત્રમા પીલાતાની જેમ પીડાઉં
માટે તમે તેનુ કારણ શોધીને તાકીદે મને કહો ' પડિતો
બાબતમા બુદ્ધિ ન ચાલવાથી ક્ષીણબુદ્ધિવાળા થયા સતા
મા રાખેલા પશુ જેવા થઇ ગયા પછી તેમણે રાજા પાસે ત્રણ
સની મુદત માગી

રાજાએ ત્રણ દિવસની મહેતલ આપી, તેઓ ઘરે આવ્યા
લે તેમાના એક પડિતની પુત્રવધુ તે હકીકત સાભળીને બોલી

કે-' તમે ચિંતા ન કરો, હું રાજાની રાણીને સમજાવી દઇશ.' પછી વિનીત એવી તે રાજમહેલમા નિબિડ આગ્રહવાળી રાણી પાસે એકલી ગઇ ત્યા જઈને તે સ્ત્રી મર્મને ભેદનારા એવા મધુર વાક્યોવડે તે દુલી રાણીને શાંત કરવા લાગી પરંતુ સારી વાણી રૂપ નીરવડે જેમ જેમ તે રાણીને સીંચવા લાગી તેમ તેમ. તે શણની ગ્રંથીની જેમ કઠીન થવા લાગી એટલે પંડિતની પુત્ર વધુ બોલી કે-' હે દેવી ! જે અધમ પુરૂષો પોતાની અધમ વૃત્તિથી કોઇ કાર્ય કરવા ઈચ્છે છે તેઓજ પાદા મૂર્ખદ્વિજના બે પુત્રોની જેમ કાર્યની મતલબ જણાતા સીદાય છે-દુ ખી થાય છે' રાણીએ તેને પૂછ્યુ કે-' હે સુગ્ધે ! તે દ્વિજપુત્રો કોણ હતા ? તે કહે' એટલે રાણીને પ્રતિબોધ થવા માટે આવેલી વિપ્રવધુએ આ પ્રમાણે તેની કથા કહી

નંદી નામના ગામમાં એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને બે પુત્રો હતા તે ભિક્ષાવડે કરીને પોતાના દિવસો વ્યતિક્રમાવતા હતા એકદા કયાંક જતા કરંબાના પાત્રવાળી એક ગાડીને જોઇને તે બન્ને અત્યંત ખુશી થઈને નાચવા લાગ્યા પછી ક્ષુધાવડે કરીને કરંબો ખાવાની ઈચ્છાથી તે વિચારવા લાગ્યા કે ' આ કરંબો આપણને કયારે ખાવા મળશે ?' આમ વિચારતા નદી કીનારે ચાલતા જાય છે, તેવામા તેણે એક માણસને કરંબાથી ભરેલો પાદડાનો પડીઓ ગાડામાથી લઈને નદીમા મૂકતા જોયો તેણે તેની પાસે આવીને તેમ કરવાનુ કારણ પૂછ્યુ એટલે તે બોલ્યો કે-" મારા સ્વામી (શેઠ) ના ઉદરમા વ્રણ પડેલ છે, તેને પીડા ઘણી થાય છે, તેની શાંતિને માટે તેની ઉપર કરંબો બાધવામા આવે છે તે છોડ્યા પછી તેનુ કોઇ ઉલ્લંઘન ન કરે તેટલા માટે

તેના પડીકા બાંધીને નદીમા વહેતા મૂકી દેવામા આવે છે " આ પ્રમાણેની તેના મુખેથી હકીકત સાભળીને તેવા કરબા ખાવાની આશા કરેલી હોવાથી તે બન્ને બહુ ખેદ પામ્યા અને આપણે આ સર્વજનને નિંદિત એવી ઈચ્છા કરી માટે આપણને ધિક્કાર છે" એમ વિચારતા એવા તે બન્ને નદીમા પડીને મરણ પામ્યા "

આટલા માટે " હે રાણીજી ! કોઈપણ કાર્યનુ કારણ બહુ પૂછવુ નહી અને આ કથાનો સાર મનમા વિચારવો પછી તમારો આગ્રહજ હશે તો હુ મત્સ્યને હસવાનુ કારણ કહીશ " આ પ્રમાણે જુદી જુદી કથાઓ કહીને તે પંડિતની પુત્રવધુએ નૃપપ્રિયાને બહુ રીતે સમજાવી, પણ તે કોઇ રીતે સમજી નહિ કારણકે 'સ્રીમા બુદ્ધિ ક્યાંથી હોય ?' પછી તેનો બહુ આગ્રહ હોવાથી રાજાની આજ્ઞાવડે તે વધુએ મીનના હાસ્યનો સંકેત જણાવવા માટે એક ઉંડો ખાડો ખોદાવ્યો પછી મૃગાવતીની બધી દાસીઓને બોલાવીને તે વિપ્રવધુએ કહ્યુ કે-' તમે મારૂ અમૃત જેવુ વાક્ય સાભળો—આ ખાડામા તમે બધી ખુબ જોરથી એક એક પથરો નાખો, તેમા જેનો પથરો એકદમ ખાડાને તળીએ પહોચશે તેને રાજા મોતીનો હાર બક્ષીશ આપશે ' તે સાભળીને એકશિવાય બધી દાસીઓએ એકેક પથરો પૂરા જોરથી તેમા નાખ્યો. પછી તે વિપ્રવધુએ રાણીને કહ્યુ કે-' આ દૃષ્ટાંતથી તમે સમજી જાઓ ' તે સાભળીને કોપાયમાન થયેલી અને જેના હૃદય ને નેત્ર અંધ થઈ ગયેલા છે એવી રાણી બોલી કે-'એકદમ મારા દુ ખનુ નિવારણ કરનાર મીનના હાસ્યનુ કારણ કહે '

વિપ્રવધુ બોલી કે-' આપનો આગ્રહજ છે તો કાલે કહીશ પરતુ હે દેવી ! મનમા વિચારો આનુ કારણ સ્રીના અગોપાંગની

ક્રીડા અને આલિંગનાદિ મનના વિકાર માટે થાય છે, એટલું જ નહીં પણ તેનુ સ્મરણ પણ મનના વિકાર માટે થાય છે ”

આ પ્રમાણે વિચારીને તે વિદ્યાધરીએ એક મહૌષધિ લાવીને તેના ડાબા પગે કૃષ્ણ સૂત્રવડે બાધી, જેથી તે તત્તજ કુબ્જ થઈ ગયો. આ પ્રમાણે કરીને તે વિદ્યાધર ને વિદ્યાધરીના ગયા પછી જાગૃત થયેલા રાજાએ પોતાનું શરીર કુબ્જ થયેલુ જોયુ તે સાથે હાથે ને પગે બાધેલી બન્ને ઔષધિઓ પણ જોઈ પછી તેણે પ્રથમ પગે બાધેલી ઔષધિ છોડી એટલે કુબ્જપણુ મટીને સ્ત્રીપણુ થયુ, પછી હાથે બાધેલી ઔષધિ છોડી એટલે પ્રથમ હતો તેવો રૂપવાન્ થઇ ગયો એ પ્રમાણે બન્ને ઔષધિઓનો પ્રભાવ જાણીને તે બન્ને જડી ગોપવી પછી રાજા ઉઠીને ફરી પરિવ્રાજિકાના મઠમા ગયો રાજાને આવેલ જોઈને પરિવ્રાજિકાએ પૂછ્યુ કે-‘ હે મહાપુરૂષ ! તમે ચિતાતુર જણાઓ છો, તેથી તમારા મનમા શી ચિંતા વર્તે છે ? તે કહો ’ રાજાએ તેની પાસે પોતાના સ્વપ્નની યથાર્થ વાત કહી સમજાવી અને પછી કહ્યુ કે- “ તે સ્વપ્નમા દીઠેલી કન્યાને મેળવવાની ચિંતા મને રહ્યા કરે છે ” તપસ્વિની બોલી કે-“ તમે દીઠેલી કન્યા નરમત્સરી (પુરૂષદ્વેષિણી) છે તે પુરૂષ સાથે ભાષણ પણ કરતી નથી ” રાજાએ કહ્યુ કે- ‘ હે માતા ! જો તમાની આજ્ઞા હોય તો હુ સ્ત્રીરૂપે થઈને તેની સાથે વાણી વિલાસ કરૂ ? ’ તે સાભળીને તાપસી બોલી કે- “ જો તમારી પાસે એવી શક્તિ હશે તો તમારૂ કાર્ય સિદ્ધ થશે, તે શિવાય તેને મેળવવાનો બીજો કોઈ ઉપાય નથી ”

પછી બીજે દિવસે રાજપુત્રીને આવવાને વખતે રાજા સ્ત્રીનુ રૂપ વિકુર્વીને તાપસીના આશ્રમમા ગયો અને તેને નમસ્કાર

કરીને તેની પાસે બેઠો થોડીવાર થઇ ત્યા કમળશ્રી તેના મઠમા આવી અને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરી તેણે તાપસીને પૂછ્યુ કે–"આ રૂપવતી બાળા કોણ છે? કયાથી અહીં આવેલી છે? અને તમારી પાસે શા માટે બેઠી છે?" તેના ઉત્તરમા વૃદ્ધ તાપસી બોલી કે–"હે સુભગે! મારૂ વચન સાભળ આ મારા ભાઈની પુત્રી સુલોચના નામની છે તે પદ્મિનીપુરથી મને મળવા માટે ઉત્કંઠિત થઈને આવી છે અને મારી પાસે થોડાક દિવસ રહેવાની છે" તે સાભળીને કમળશ્રી બોલી કે–"હે માતા! જો મારૂ કહેલુ માન્ય કરો તો કાઇક કહુ! આ તમારી ભત્રીજી તે મારી બહેન ગણાય તેથી તેને મારી પાસે રહેવા દ્યો કે જેથી મારો વખત તેની સાથેની વાર્ત્તાવડે આનદમા જાય" તપસ્વિનીએ આજ્ઞા આપી એટલે કમળશ્રી તેને લઇને પોતાના મહેલમા આવી અને બન્ને આનદથી ક્રીડા કરવા લાગ્યા, તેમજ અનેક પ્રકારની ગોષ્ઠિ કરવા લાગ્યા ભોજન વિગેરે પણ કમળશ્રી તેની સાથેજ કરવા લાગી અને તાપસણીને આશ્રમે પણ તેને સાથે લઈને હર્ષપૂર્વક જવા આવવા લાગી પરસ્પર સ્નેહમા મોહિત થયેલી તે નવો નવો કળાભ્યાસ કરવા લાગી એ પ્રમાણે સુખેસુખે કેટલાક દિવસો વ્યતિક્રમ્યા

અન્યદા સુલોચનાએ રાજપુત્રી પ્રત્યે કહ્યુ કે–"તમારો વિવાહ તમારી યૌવનાવસ્થા છતા તમારા માતાપિતાએ કેમ કરેલ નથી? તમારૂ રૂપ રમણિક છે, નવી વય છે, વિજ્ઞાનમાં કુશળતા છે, આરોગ્ય છે, છતા તમે તારૂણ્ય ફોગટ કેમ હારી જાઓ છો?" તે સાભળીને રાજપુત્રી આખમા આસુ લાવીને બોલી કે–'જો તમે મારી બહેન હો તો મારી પાસે પુરુષનું

નામજ લેશો નહીં ' સુલોચના બોલી કે–' હે ભદ્રે! તમને આવો પુરૂષદ્વેષ કેમ થયો છે ? તેનુ કારણ કહો, મને તે સાભળવાનુ કૌતુક છે ' રાજપુત્રી બોલી કે–" હે સુદરી ! મારા પિતાનો પટ્ટહસ્તિ જોવાથી મને જાતિસ્મરણ થયુ છે, તેથી મારા પુર્વ-ભવની વાર્તા જાણવાને લીધે મને પુરૂષ ઉપર દ્વેષ ઉત્પન્ન થયો છે " નારીરૂપધારક રાજા બોલ્યો કે–' તમને હાથીને જોવાથી નરદ્વેષ કમ થયો ? તમારો પૂવભવ કેવા પ્રકારનો છે ? ' કમળશ્રી બોલી કે–' હે સુલોચના ! મારા પૂર્વભવની વાત સાભળ' કે જેથી હુ નરદ્વેષિણી થઇ છુ —

મલયાદ્રીમા મોટી અટવીમા એક **મણિભદ્ર** નામનો હાથી હતો તેને **પ્રિયકરી** એવા નામની હાથણી હતી પ્રેમપરાયણપણે તે બન્ને સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરતા હતા તેવામા દૈવયોગે તે વનમા મોટો દાવાનળ લાગ્યો તે અટવીમા પાચ એવા સ્થડિલ બનાવેલા હતા કે જ્યા તૃણ પણ ઉગેલા ન હોવાથી ત્યા દાવાનળનો ભય નહોતો દાવાનળને જોઇને હાથી એકદમ પોતાની હાથણી સહિત પેલા સ્થડિલ ભણી દોડ્યો, પણ ત્યા તો બીજા પ્રાણીઓથી જગ્યા ભરાઈ ગઇ હતી ત્યા રહેલા બધા વનચરોને અગ્નિથી ભય પામેલા જોઇને તેમની દયા લાવી હસ્તી ત્યાથી હાથણી સાથે બીજા સ્થડિલે ગયો ત્યા પણ જનાવરો ભરાઈ ગયેલા હતા એ પ્રમાણે ત્રીજુ ને ચોથુ સ્થડિલ પણ ભરાયેલુ જોઇ પાચમા સ્થડિલે ગયો તે સ્થડિલ પણ અરણ્ય મબધી સસલા, ગેડા, હરણો વિગેરેથી પૂર્ણ થઇ ગયેલુ હતુ પછી તેના એક ખુણા ઉપર હાથણી સહિત તે હાથી ઉભો રહ્યો. વનમા લાગેલો દાવાનળ મૂળ તો વિષમ હતો, તેમા પાછો પવન ઘણો મળવાથી બહુ

વધી પડ્યો અને થોડા વખતમા આખા વનને ભસ્મરૂપ કરી નાખ્યુ વનમા લાગેલા દાવાનળને પવન મિત્રરૂપ થઈ પડ્યો કે જે પવન દીપકના નાશ માટે થાય છે પરતુ ' દુર્જનની મિત્રાઈ કોણુ કરે ' મૃગો તેમજ પક્ષીઓ બધુ સ્થળ જાજ્વલ્યમાન થઇ ગયેલ હોવાથી સ્થાનભ્રષ્ટ થવા સાથે વિધુર થઈ ગયા, સ્વભાવથીજ મલિન એવા ધુમાડાવડે બધી પૃથ્વી શ્યામ ને તાપિત થઈ ગઇ, પુષ્પ, પલ્લવ, લતા અને ફળવાળા અનેક વૃક્ષોને દાવાનળે ભસ્મીભૂત કરી નાખ્યા એ પ્રમાણે આખુ વન સાપના રાફડા જેવુ બની ગયુ

અહીં પાચમા સ્થ ડિલમા રહેલી હાથણી દાવાનળના તાપથી આક્રાત થઇ ગઇ, તે વખતે દાવાનળના ભયથી હાથી તેને બળતી તજી દઈને એકદમ મોઢામા સુઢને દાખલ કરતો જીવ લઇને ભાગ્યો એ પ્રમાણે પતિને ભાગી જતો જોઇને હસ્તિની બહુજ કોપાયમાન થઇ પણ પાછી પૂર્વે મુનિનો પ્રસ ગ થયેલો હોવાથી શાત થઇ, ક્રોધ સમાવ્યો અને તેને સન્મતિ ઉત્પન્ન થઈ તે વનમા શ્રીયુગાદીશનો એક શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદ હતો, તે તેણે પૂર્વે જોયેલો હતો, આ વખતે તે પ્રાસાદનુ જ ભાગ્યયોગે તેને સ્મરણ થયુ પૂર્વે મુનિના મુખથી નમસ્કારમ ત્રનો પ્રભાવ સાભળ્યો હતો, તે અત્યારે તેના સ્મરણમા આવ્યો તેના શુભ ધ્યાનથી તે મરણ પામીને સ્વર્ગે ગઇ ત્યા સ્વર્ગનુ સુખ ભોગવી ત્યાથી આવીને હુ રાજપુત્રી થઇ છુ આ ભવમા રાજાના હસ્તીને જોવાથી અને હે સુલોચના ! જાતિસ્મરણ થયુ છે મને પૂર્વભવમા બળતી મૂકીને હાથી ભાગી ગયો, તેથી પુરૂષો એવા નિર્દય અને ક્રૂરજ હોય છે, માટે તેનુ મોઢુ પણ શા માટે જોવુ ? એમ મે નિર-

ધાર કર્યો છે હે સખી ! મે મેરૂપર્વત સરખા સ્વર્ગના સુખ ભોગવ્યા છે તો તેની પાસે સરસવ જેવા મનુષ્યના સુખ શા હીસાબમા છે ? તેથી તે સુખભોગથી મારૂ મન તૃપ્ત પણ કેમ થાય ? કહ્યુ છે કે-અસુર ને સુરના ભોગથી જે જીવ તૃપ્ત થયો નહીં તે મનુષ્યના સ્વલ્પ સુખોથી કેમ તૃપ્તિ પામે ? સમુદ્રના પુષ્કળ જળનુ પાન કરવાથી જે તૃપ્ત ન થયો તે તૃણની ટોચપર રહેલા પાણીના બિંદુથી કેમ તૃપ્ત થાય ? સંસારના વિષયસુખનુ આસ્વાદન આ જીવ, બીલાડો જેમ દુધનુ આસ્વાદન ખુશી થતો થતો કરે છે તેમ કરે છે, પરંતુ માથા ઉપર યમ રાજા દંડ લઈને ઉભો છે તેને તે જોતો નથી " હે ચિત્તરૂપી ભ્રાત ! ધ્યાનથી શુ, ઉત્તમ ગુરૂથી શુ ? શ્રેષ્ઠ એવા તપો કરવાથી શુ ? અનેક દેવોની સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરવાથી પણ શુ ? જો તને શ્રેષ્ઠ સુખનીજ ઇચ્છા હોય તો પવને હલાવેલા ચપળ દીપકની શિખા સરખા કામને તજી દે " હે સુલોચના ! આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મારી પાસે રમણિક એવા વિષયસુખનુ કે પુરૂષનુ નામ પણ દેવુ નહીં પ્રેમવાળી એવી હાથણીને આગમા બળતી મૂકીને હાથી ભાગી ગયો તેથી વિચાર કર કે પુરૂષમા શ્રેષ્ઠતાજ શી છે ? તેવા પુરૂષો શી રીતે માન્ય કરવા યોગ્ય હોઈ શકે ?"

આ પ્રમાણેના રાજપુત્રીના વચનો સાંભળીને સુલોચના બોલી કે-' હે સખી ! તુ કહે છે તે ઠીક છે પણ સ્ત્રીનુ કન્યાપણુ મોટી ઉમરે ઠીક લાગતુ નથી ' તેનો આવો આગ્રહ જોઈને કમળશ્રી ફરીને બોલી કે-' હે સખી ! જો હુ પૂર્વભવના ભર્તારને જાણુ અને તેનામા ગુણનો સદ્‌ભાવ હતો એમ સમજુ તો વખતે તેની સાથે પાણીગ્રહણ કરૂ ' આ પ્રમાણેનો

કમળશ્રીનો વિચાર જાણીને ચિ તામા પડેલી કૃત્રિમ સ્ત્રીને વિશેષ ઉહાપોહ કરતા જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયુ અને તેણે પોતાનો પૂર્વભવ દીઠો

અન્યદા તાપસી પાસે જઇને તે સ્ત્રી થયેલ રાજાએ પોતાના અને રાજપુત્રીના પૂર્વભવની બધી વાર્તા કરી તે સાભળીને તાપસીએ તે હકીકત એક ચિત્રપટમા આલેખી તેમા દાવાનળ સહિત અટવી ચીતરી હાથણીને બળતી જોઇને પાણી લેવા માટે હાથીને જતો ચીતર્યો તે પાણી સુઢમા લઇને આવ્યો અને તે જળવડે હાથણીને સીંચવા લાગ્યો વળી બીજીવાર પાણી લેવા ગયો અને તેનાવડે સીચી એમ ગમનાગમન કરતા તે હાથી પણ દવથી દગ્ધ થઇ ગયો અને મૃત્યુ પામ્યો આ બધુ ચીતર્યું આ પ્રમાણે બધી હકીકત ચીતરીને તે ચિત્રપટ સુમતિ મ ત્રીને બધી હકીકત સમજાવીને આપ્યો મ ત્રીએ તે ચિત્રપટ તે નગરના ચતુષ્પથ વચ્ચે મૂકયો અને તેનો મહિમા કર્યો. તે જોઇને લોકો 'આ શેનુ ચિત્રપટ છે ?' એમ પૂછવા લાગ્યા એટલે મ ત્રી બોલ્યો કે–'આ મારા સ્વામીનુ ચિત્ર છે અને તેનુ ચરિત્ર બહુ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવુ છે ' આ હકીકત પરપણાએ રાજપુત્રીએ સાભળી એટલે તેણે પટ લઇને મ ત્રીને બોલાવ્યો, તે ગયો તેની પાસેથી પટ લઇને રાજપુત્રી તે જેવા લાગી તેમા તેણે દાવાનળ યુક્ત અટવી દીઠી, તેમા હાથી ને હાથણી જેયા હાથીને પાછો આવીને હાથણીને પાણી સીચતો ને છેવટ મરણ પામતો જેયો તેને પોતાના પૂર્વભવનો ભર્ત્તાર જાણીને તે રાજપુત્રી ઉચે સ્વરે વારવાર રોવા લાગી હાથીને અગ્નિમા બળી ગયેલો જેઇને તેનો પુરૂષપરનો દ્વેષ નાશ પામ્યો

શિતપણુ છતા પણ જે તમરૂપ છે, એવો શ્રીમોહ ખરેખર ત્યાજ્ય છે દારા પરાભવરૂપ છે, બધુજનો બધનરૂપ છે, વિષયો વિષરૂપ છે, તે છતા આ જનોનો મોહ કેવો દુર્ગમ છે કે જેથી ખરેખરા શત્રુઓને પણ આ પ્રાણી મિત્ર ગણે છે' આમ હોવાથી પૂર્વભવનો મોહ ખાસ તજવા યોગ્ય છે એમ બહુવાર સમજાવ્યા છતા પણ અમારા રાજા ન સમજવાથી તેની આજ્ઞાને લઇને હુ આ ચિત્રપટ્ટ સહિત અહી આવ્યો છુ "

આ પ્રમાણેની તેની હકીકત સાભળીને રાજપુત્રી હર્ષમાં આવી જઇને બોલી કે–' હુ જાતિસ્મરણથી જાણુ છુ કે–આ હાથણી તે હુ છુ અને તમાગ ગજા તે હાથીરૂપ મારા પતિ છે ' પછી પુરૂષોત્તમ રાજા ઉપર રાગી થઇને તેણે પોતાના માતાપિતાને કહેવરાવ્યુ કે–' પદ્મિનીપુરના રાજા પુરૂષોત્તમ સાથે તમે મારો વિવાહ કરો ' રાજા તે સાભળીને બહુજ ખુશી થયો અને હર્ષિત થયેલા રાજાએ તરતમાજ વિવાહની સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી સારભૂત એવી મોટી ઋદ્ધિસહિત પોતાના સુબુદ્ધિ મત્રીની સાથે શુભ દિવસે પોતાની પુત્રી કમળશ્રીને પદ્મિનીપુર તરફ રવાને કરી સુલોચના સહિત પ્રયાણ કરતા અનુક્રમે તેઓ પદ્મિની-પુર નજીક પહોચ્યા

પદ્મિનીપુરના ઉદ્યાનમા તબુ નાખીને તેઓ રહ્યા નગરમા વાત ચાલી કે–' અમુક રાજાની પુત્રી કમળશ્રી સ્વયવરા થઇને પોતાની મેળે આપણા રાજાને વરવા માટે આવી છે ' સુમતિ મત્રીએ પ્રથમ નગરમા જઇને વાજીત્રો અને સૈન્ય સહિત સામે આવી તેમનુ આતિથ્ય કર્યુ " સજ્જનો પોતાને ત્યા આવ્યે સતે

તે વિચારવા લાગી કે-" અહો ! મારા સ્નેહથી બદ્ધ થયેલ હસ્તી મારી પાછળ મરણ પામ્યો ! સ્નેહ અનર્થનું મૂળ છે, સ્નેહ દુ ખની શ્રેણિરૂપ છે, સ્નેહવડેજ પ્રાણી દધિની જેમ મથનનું દુ ખ ભોગવે છે પ્રેમનો વિકાર નિશ્ચયે દુર્નિવાર છે તેને લઇનેજ મુરારિ (કૃષ્ણ) શ ખલા બદ્ધ થયા, ચ દ્રમા કલ ક પામ્યો, રવિ કુષ્ટિપણાને પામ્યો અને શ ભુ (શિવ) ને અર્ધ શરીર પાર્વતીને ગમવી પડી સ્વજનો સીદાય, ચાડીઆઓ હસે, બાંધવો શોક કરે, પ્રાણ તોળાઇ રહે, ન્યાયવાળા નિ દા કરે, લક્ષ્મી ચાલી જાય તોપણ કામી પુરૂષ પોતાના અભીષ્ટ જનને નિ શ કપણે સેવે છે જો યુક્તાયુક્તની વિચારણા પ્રાપ્ત થાય તો તે આવા સ્નેહને જળાંજળી આપે છે-તજી દે છે "

વળી રાજપુત્રી વિચારે છે કે-" મે જળ લાવીને દવથી પીડિત એવી મને સીંચતા હાથીને જોયો નહીં તેથીજ તેના ઉપર અને અત્યારે પુરૂષ ઉપર દ્વેષ કર્યો પ્રાયે નારી અ૫ બુદ્ધિવાળીજ હોય છે " આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે મ ત્રીને પૂછયુ કે-' આ ચિત્ર તમને કોણે આપ્યુ છે ? ' એટલે તે બોલ્યો કે-" હે સ્વામિની ! સાભળો મારો સ્વામી પદ્મિનીપુરમા રાજા છે તેનુ નામ પુરૂષોત્તમ છે તેણે જાતિસ્મરણવડે જોઇને પોતાનુ ચરિત્ર આ પટ ઉપર આળેખ્યુ છે તેને થયેલા મતિમોહથી પોતાના પૂર્વભવની પ્રિયા મેળવવા માટે તેણે આવા ચિત્રપટો સર્વ રાજ્યોમા મોકલ્યા છે 'સર્વ ધર્મ મોહની કર્મમા, સર્વ દુ ખો દરિદ્રતામા, સર્વ પાપો ચૌર્યભાવમા અને સર્વ દોષો અસત્યમા સમાઈ જાય છે ' જા ગતા છતા પણ જે નિદ્રા છે, જોતા છતા પણ જે અધતા છે, શ્રુત ભણ્યા છતા પણ જે જડપણુ છે અને પ્રકા-

શિતપણુ છતા પણુ જે તમરૂપ છે, એવો સ્રીમોહ ખરેખર ત્યાજ્ય છે દાગ પરાભવરૂપ છે, બધુજનો બધનરૂપ છે, વિષયો વિષરૂપ છે, તે છતા આ જનોનો મોહ કેવો દુર્ગમ છે કે જેથી ખરેખરા શત્રુઓને પણુ આ પ્રાણી મિત્ર ગણે છે' આમ હોવાથી પૂર્વભવનો મોહ ખાસ તજવા યોગ્ય છે એમ બહુવાર સમજાવ્યા છતા પણુ અમારા રાજા ન સમજવાથી તેની આજ્ઞાને લઇને હુ આ ચિત્રપટ્ટ સહિત અહી આવ્યો છુ"

આ પ્રમાણેની તેની હકીકત સાભળીને રાજપુત્રી હર્ષમાં આવી જઇને બોલી કે-'હુ જાતિસ્મરણથી જાણુ છુ કે-આ હાથણી તે હુ છુ અને તમાગ ગજા તે હાથીરૂપ મારા પતિ છે' પછી પુરૂષોત્તમ રાજા ઉપર રાગી થઇને તેણે પોતાના માતાપિતાને કહેવરાવ્યુ કે-'પદ્મિનીપુરના રાજા પુરૂષોત્તમ સાથે તમે મારો વિવાહ કરો' રાજા તે સાભળીને બહુજ ખુશી થયો અને હર્ષિત થયેલા રાજાએ તરતમાજ વિવાહની સવ સામગ્રી તૈયાર કરી આગભૂત એવી મોટી ઋદ્ધિસહિત પોતાના સુબુદ્ધિ મત્રીની સાથે શુભ દિવસે પોતાની પુત્રી કમળશ્રીને પદ્મિનીપુર તરફ રવાને કરી સુલોચના સહિત પ્રયાણુ કરતા અનુક્રમે તેઓ પદ્મિની-પુર નજીક પહોચ્યા

પદ્મિનીપુરના ઉદ્યાનમા તબુ નાખીને તેઓ રહ્યા નગરમા વાત ચાલી કે-'અમુક રાજાની પુત્રી કમળશ્રી સ્વયવરા થઇને પોતાની મેળે આપણા રાજાને વરવા માટે આવી છે' સુમતિ મત્રીએ પ્રથમ નગરમા જઇને વાજીત્રા અને સૈન્ય સહિત સામે આવી તેમનુ આતિથ્ય કર્યું "સજ્જનો પોતાને ત્યા આવ્યે સતે

ઉત્તમ જનો સામે ઉભા થાય છે, મસ્તક નમાવે છે, સ્વાગત પૂછે છે, સંતોષ પામે છે, હસે છે, સામે જાય છે, પૂર્વની સંગતિને દૃઢ કરે છે અને વચનામૃતવડે પરસ્પરના હૃદયનું સિંચન કરે છે " કદિ કોઇ અપ્રિય જન આવે તો તેના પ્રત્યે પણ સજ્જનો આવું વર્તન કરે છે, તો પ્રિયજન પ્રત્યે કરે તેમા તો શું નવાઇ?

પછી સુલોચનારૂપધારી રાજાએ 'હું મારે ઘરે જઈશ' એમ કહી રાજપુત્રીની રજા લીધી અને સ્ત્રીરૂપધારી રાજાએ નગરમા પ્રવેશ કર્યો પછી એકાંતે પેશી ઔષધિ છોડીને તે સ્વરૂપધારી થયો પોતાના રાજાને આવેલા જાણીને નગરજનોએ તેમનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો મંત્રી સામંત વિગેરે સર્વેએ આવીને નમસ્કાર કર્યો અને હર્ષવડે પ્રપૂરિત મનવાળા થઇને સૌએ વર્ધાપના નિવેદન કરી પછી રાજસભામા બેસીને રાજાએ જ્યોતિષશાસ્ત્રમા પ્રવીણ જ્યોતિષીઓને બોલાવ્યા અને વિવાહ સબંધી શુભ દિવસ પૂછ્યો તેઓએ જ્યોતિષશાસ્ત્રમા જોઇને અઢાર દોષ રહિત રેખા શુદ્ધ બળવાન એવું શુભ લગ્ન તેજ દિવસની રાત્રીના સાર ભનુ આપ્યું પછી સુબુદ્ધિ અને સુમતિ મંત્રીએ મળીને વરક યાના વિવાહને લગતી તમામ સામગ્રી તરતમાજ તૈયાર કરી પુણ્યના યોગથી સેકડો મનોરથ સાથે સ્વપ્નમા દીઠેલી અને સાક્ષાત્ મળેલી પદ્મિની એવી રાજપુત્રી કમળશ્રીની સાથે પુરૂષોત્તમ રાજાએ પાણીગ્રહણ કર્યું રાજપુત્રી સાથે આવેલા મંત્રી વિગેરેને ઘણા ઉત્સાહથી એક મહિના સુધી રોકી પછી યોગ્ય સન્માન કરીને સર્વને યથાયોગ્ય વસ્ત્રાલંકારાદિની પહેરામણી કરી અને તેમને તેમજ બીજા આવેલા સ્વજનોને યથાયોગ્ય વિવેક જાળવીને વિસર્જન કર્યા અર્થાત્ રજા આપી

રાજાને પ્રથમ પદ્માવતી નામની એક પટરાણી હતી, તેવીજ આ બીજી સ્વપ્નના અનુસારે પ્રાપ્ત થયેલી કમળશ્રી પટરાણી થઇ રતિ ને પ્રીતિ જેવી તે બે રાણીઓ સાથે રાજા રૂપવડે મૂર્તિમાન્ કદર્પ સમાન શોભવા લાગ્યો એક પદ્મિની અને બીજી હસ્તિની એવી બે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓ સાથે તે રાજા ચક્રવર્તીની જેમ સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો પૂર્વ જન્મના પ્રેમથી કમળશ્રી ઉપર તેનો રાગ વિશેષ થયો, તેથી તેના વિના તે એક ક્ષણ પણ રહી શકતો નહોતો તે રાજા રાજ્ય કરતે સતે તેના આખા રાજ્યમા દુર્ભિક્ષ, બીજા ઉપદ્રવો, દુઃખના કારણો, અન્યાય કે મહાપાપ થતા નહોતા તેણે પોતાના આખા રાજ્યમાથી સાત વ્યસનોને હુકમવડે દૂર કર્યા, તેમજ તેનુ દ્રવ્ય નીતિવાળુ હોવાથી તેને સાત ક્ષેત્રમા તે સારી રીતે વાવવા લાગ્યો

એ પ્રમાણે ઘણા વર્ષો પર્યંત સુખભોગ ભોગવતા તેની બન્ને રાણીઓ સગર્ભા થઇ અનુક્રમે તે બન્નેને પુત્ર થયા, રાજાએ તેનો સારી રીતે જન્મ મહોત્સવ કર્યો અને યોગ્ય દિવસે તેના શ્રીષેણુ અને હરિષેણુ એવા નામ પાડ્યા પ્રથમાવસ્થામા તેનુ લાલનપાલન કર્યું, પછીની અવસ્થામા તેને સારી રીતે ભણાવ્યા, પછી વૃદ્ધિ પામતા એવા તેઓ યૌવનાવસ્થા પામ્યા કહ્યુ છે કે–" જે પુત્ર બાલ્યાવસ્થામા શાસ્ત્રકળા મેળવવાના પરિશ્રમમા તત્પર હોય તેમજ શરીરનો પણ પોષક હોય અને તરૂણાવસ્થામા સસારના સુખ ભોગવવા સાથે દ્રવ્યોપાર્જનમા તત્પર હોય તે સાથે માતાપિતાનો પાલક હોય તેમજ વૃદ્ધાવસ્થામા જે ધર્મિષ્ટ હોવા ઉપરાત મનોવિકાર રહિત સ્વચ્છ ઇંદ્રિયોવાળો હોય–એવો પુત્ર આ ભવ ને પરભવમા અસખ્ય સુખને માટે થાય છે "

બન્ને બધુઓ રામ લક્ષ્મણની જેમ પરસ્પર ગાઢ પ્રીતિ ધરાવતા સતા સાથે રહીનેજ અનેક પ્રકારની ક્રીડાઓ કરવા લાગ્યા. 'કાંતારમા, વ્યસનમા, વિવાદમા, કલહમા, સુખમા, દુખમા, સઆમમા, યાત્રામા, વ્યવહારિક કાર્યમા, કુળાચારમા, વિવાહકર્મમા તેમજ બીજા શુભ કે અશુભ અનેક કાર્યમા જે નિરતર સાથેજ રહે તેજ ખરેખરો બાધવ છે તેવાજ બાધવની સ્પૃહા કરવામા આવે છે જે તેવો ન હોય તે બાધવજ શેનો? તેને કોણુ ઇચ્છે?' બીજી બધી વસ્તુ પ્રયત્નથી કે ધનથી પ્રાપ્ત થાય છે, પણુ પુન્યવાન્ વિનયી અને ગુણી એવો ભાઇ કોઇ પ્રકારે પ્રાપ્ત થતો નથી.

અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમા અનેક ગુણુગણુયુક્ત અને દૂર કર્યો છે અજ્ઞાનરૂપી અધકાર જેણે એવા શ્રીસભવ નામના આચાર્ય પધાર્યા ચાર જ્ઞાનવાળા અને ચાર પ્રકારના ધર્મને કહેનારા તે સુરિ શુદ્ધ જમીન જોઇને ૭૦૦ મુનિ સાથે ત્યા રહ્યા ઉદ્યાનપાળકના મુખેથી તેમના આગમનની હકીકત જાણીને રાજા ઉદ્યાનમા આવ્યો અને ગુરૂને વદન કરી તેમની પાસે ધર્મ સાભળવા બેઠો ગુરૂમહારાજે ધર્મદેશના દેવા માડી

" હો ભવ્યો! વિરસ અને અનેક પ્રકારના દુખોથી વ્યાપ્ત એવા આ મનુષ્યરૂપી સમુદ્રમા એક નિર્મળ એવો ધર્મજ ચિતામણિ રત્નની જેમ અગીકાર કરવા યોગ્ય અથવા શ્રેષ્ઠ છે. આ જગતમા વ્યસનો ઉપર દ્વેષ, સાધુજનોપર પ્રીતિ, ગુણોમા આદર, સદ્વિદ્યામા રતિ, સુભાષિત રસના આસ્વાદનમા કુતુહળ, સારા સૂક્તો રચવાની શક્તિ, પરપીડા સમાવવામા પ્રયત્ન અને જિનેશ્વરના આરાધનમા તત્પરતા-આટલા વાના કોઇક ધન્ય જીવ-

નેજ પ્રાપ્ત થાય છે હે ભવ્યપ્રાણી ! તુ પ્રાણીમાત્રમા સમભાવને ધારણ કર, સસારપર નિર્મમત્વ બુદ્ધિ લાવ, મનના શલ્યને દૂર કર અને ભાવશુદ્ધિનો આશ્રય કર ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાભળીને રાજા અત્યત વૈરાગ્યવાસિત થયો પછી તેણે પોતાના પૂર્વભવ સબધી અને તેમજ કરેલા પુણ્ય સબધી પૃચ્છા કરી ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-“ હે મહીનાથ ! તે પૂર્વ જન્મમા જે મહા તપસ્યા કરીને પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યુ છે તે હુ સ્પષ્ટપણે કહુ છુ સાભળ –

આ ક્ષેત્રમાજ **નરકાતા** એવા નામની રમણિક નગરી છે. ત્યા અનેક હસ્તીઓની શ્રેણિથી વિભૂષિત **નરસેન** નામનો રાજા છે તે નગરમા **ગુણસાર** નામનો મહા ધનવત સાર્થવાહ વસે છે તેને પતિના ચિત્તને અનુસરનારી-તે પ્રમાણેજ વર્તનારી **ગુણશ્રી** નામની પ્રિયા છે કેટલોક વખત વ્યતિક્રમ્યા પછી દુર્દશાના યોગથી કોઈ જીવ નરકમાથી ચ્યવીને ગુણશ્રીની કુક્ષિમા ઉત્પન્ન થયો તે ગર્ભના પ્રભાવથી ગુણશ્રીને અશુભ દોહલા થવા લાગ્યા તેમજ મલિન વસ્ત્ર ગમવા લાગ્યા અને કુત્સિત અન્ન રૂચવા લાગ્યુ ‘ હુ દાન આપવા ઈચ્છતી નથી, છતા આ ભિક્ષુકો શા માટે મારે ઘરે આવે છે ’ એવો અશુભ ગર્ભના પ્રભાવથી તેના ચિત્તમા વિચાર આવવા લાગ્યો દુર્ભાગ્યના વશથી તેનો પતિ ગુણસાર મૃત્યુ પામ્યો અને તેની જળમાર્ગે ને સ્થળમાર્ગે રહેલી તેમજ ઘરમા રહેલી સર્વ લક્ષ્મી નાશ પામી જે જેના હાથમા આવ્યુ તે તેઓ ઉપાડી ગયા અનુક્રમે પુત્રનો જન્મ થયો ત્યારપછી કેટલેક દિવસે તેની માતા મરણ પામી પૂર્વ પાપના ઉદયથી

કૃશ, કપિલ કેશવાળો, કુબડો, વામણો, કુરૂપ અને દુર્ભાગી એવો તે બાળક થયો તેનુ કુટુબ તો નાશ પામ્યુ હતું પણ બીજા લોકોએ દયા આવવાથી તેને પાળ્યો ' દયાળુ મનુષ્યો સગુણ કે નિર્ગુણપણુ જોતા નથી ' તેણે લક્ષ્મી, કુટુબ બધુ સવરી લીધુ તેથી બાળબાળથી લોકોએ તેનુ નામ સવર રાખ્યુ તે જ્યા જાય ત્યા ઉચે સ્વરે દુર્વાક્યો કહીને લોકો તેને તાડના કરતા હતા તેથી તે દુર્ભાગી શાતિથી કોઇ ઘરે કે દુકાને બેસી શકતો નહી તે જ્યા બેસતો હતો ત્યા બાળકો તેને હેરાન કરતા હતા કાગડાઓનો ઉપદ્રવ ઘુવડ સહન કરે તેમ, તે બધી પીડા સહન કરતો હતો અન્યદા તે રાજદ્વારે ગયો તો ત્યા દ્વારપાળે તેને તાડના કરી કાઢી મૂક્યો તરૂણ થયા છતા પણ તેનુ વિરૂપપણુ દુષ્કર્મના યોગથી ગયુ નહી

આ પ્રમાણે મહા દુર્દશાયુક્ત ઘણો કાળ વ્યતિત થયે અતે તે સવર દૌર્ભાગ્યના દુ ખથી ચિત્તમા વિચારવા લાગ્યો કે-" અહો ! મારૂ એવુ તે કેવુ મહા પાપ છે કે જેથી મારા માતા પિતાનો, કુટુબનો અને સપત્તિનો બધાનો નાશ થયો ? મારા મનોરથો દુર્ભાગીની જેમ મનમા ઉત્પન્ન થઇને પાછા મન માજ શમી જાય છે કુલાગાર એવા મે સુહૃદાની વાણી માની નહી, આત્મશ્લાઘવતા ગણી નહી અને જનપ્રવાદથી હુ ભય પામ્યો નહીં સૌનિક, કૃતઘ્ન, વ્યાધ (પારધી), વ્રતલોપી અને વિશ્વાસ ઘાતીઓમા પણ મારા સમાન પાપી કોઈ હશે નહીં કષાયાધ ને વિષયાધોમા, તિર્યગ્ નરકગામી જીવોમા, પ્રચ્છન્ન પાપ કરનારાઓમા, અનત સસાર ભમનારાઓમા, અભ યોમા, મદાધોમા, માસ ભક્ષણના રક્તમા અને કુળને મલીન કરનારાઓમા મારા

જેવો દુર્દશાવાન્ કોઈ જણાતો નથી અધ મારો, મૂર્ખ મારો, કુષ્ટિ સાગે હુઠો મારો, પક્ષી મારો અને મ્લેચ્છ મારો પણ કુળને લજાવનાર મારો જેવો સારો નહી. કેટલાક મનુષ્યો તો આખા જગતનું રક્ષણ કરવામા સમર્થ હોય છે, કેટલાક કુટુબનું રક્ષણ કરવામા સમર્થ હોય છે, કેટલાક પોતાનુ પેટ ભરવામાં સમર્થ હોય છે, અને મારી જેવા દુર્ભાગ્યરૂપી સર્પે ડશેલા તો પોતાનુ પેટ ભરવાને પણ સમર્થ હોતા નથી હે તૃષ્ણા દેવી! મનથી યાચના કરવામા તત્પર એવા મારી જેવા 'દો, દો' એમ કહેતા ફરે છે, કોઇ વખત પારકે ઘરે માનરહિતપણે કાગડાની જેમ શંકા સહિત જમે છે, વળી ભ્રકુટીના કટાક્ષથી કુટીલ એવા સાક્ષેપ જોનારા ખળોથી જોવાય છે, કોઈ પણ જગ્યાએ શાતિ કે સન્માન પામતા નથી દુર્જનનુ ચેષ્ટિત જોયુ, સમાન જનોથ થતો પરાભવ વેઠ્યો, મિત્રાઇ માટે ધનવતોની ખુશામત કરી, ઠીંકરાના ભાજનના જમ્યો, ઉઘાડા પગે ઘણું ગમનાગમન કર્યું, તૃણના સથારા ઉપર સુતો—સધા દુખો સહન કર્યા, છતા હે કૃતાત! કાઇ દુખ દેવુ બાકી રહ્યુ હોય તો તે પણ આપી દે કે જેથી હુ તે ભોગવવાને તૈયાર રહુ ”

આ પ્રમાણે વિચારીને છેવટે તેણે ચિતવ્યુ કે-'પરાભવના સ્થાનરૂપ એવા હુ દુર્ભાગીને અહીં તો રહેવાનુ સ્થાનજ નથી, તેથી બહારગામ જવુ તેજ યોગ્ય છે ' આમ વિચારીને પોતાનુ નગર તજીને તે બહાર નીકળ્યો અનુક્રમે તે વનમા આવ્યો ત્યા તેને ગોવાળોએ પાષાણ અને લાકડીઓવડે સારી રીતે કૂટ્યો તે વખતે તેણે સમતા ધારણ કરીને વિચાર્યું કે- 'રે જીવ! તારા કરેલા કર્મો તારે ભોગવવાના છે, તેથી શાતિથી

સહન કરવા તેજ યોગ્ય છે દારિદ્રરૂપી દવથી બળેલાને, આધિ-વ્યાધિથી દુ ખી થયેલા જીવોને, કૃપણોને અને અશક્તોને ક્ષમા તેજ ગતિ છે-ક્ષમાજ ધારણ કરવા યોગ્ય છે ' આ પ્રમાણે વિચારતા ને આગળ ચાલતા તેણે એક મોટી અટવીમા ભયભીતપણે પ્રવેશ કર્યો. તેવામા તેણે સિદ્ધાસને સ્થિત થયેલા એક મુનિને જોયા.

મુનિએ તેને દીનને આવતો જોઇને ' હે વત્સ ! આવ, આવ ' એમ કહીને બોલાવ્યો. તે સાભળીને તે દુર્ભાગી નરે વિચાર્યું કે-' અત્યારે કાઇક મારૂ ભાગ્ય જાગૃત થયુ જણાય છે. કારણકે આજસુધી ' આવ ' એવો શબ્દ આ જીદગીમા મે સાભળ્યો નથી ' પછી આખમાથી આસુ ઝારતા તેણે મુનિરાજના ચરણમા પ્રણામ કરીને કહ્યુ કે-' હે ભગવન્ ! તમારા દર્શનથી આજે હુ કૃતાર્થ થયો છુ ' મુનિએ તેનો હાથ ઝાલીને તેને આશ્વાસન આપી સ્વસ્થ કર્યો અને વૈરાગ્ય સબધી આ પ્રમાણેની દેશના તેને આપી "હે ભવ્ય પ્રાણી ! આ સસારમા રહેલા જીવોને પ્રથમ તો સ્ત્રીની કુક્ષિમા-ગર્ભવાસમા દુ ખ ભોગવવાનુ છે, ત્યારપછી એટલે જન્મ્યા પછી સ્ત્રીના દુધનુ પાન કરવુ અને મળથી મલીન શરીરે રહેવુ એ પણ દુ ખ છે, તરૂણપણામાં પણ શોક વિયોગાદિક અનેક પ્રકારના દુ ખ હોય છે અને છેવટે વૃદ્ધપણુ પણ તદન અસાર છે, માટે રે મનુષ્ય ! કહે, આ સસારમા સુખ કોઇ પણ અવસ્થામા જરા પણ છે ? આ સસાર મહાન્ કૂપ સમાન છે, તેમા અનેક પ્રકારની વિપત્તિરૂપ જળ ભરેલુ છે, તેમા પડેલા પ્રાણીઓને તેમાથી ઉદ્ધારવાને ધર્મ રજ્જુ સમાન છે સ્વલ્પ ધન છતા પણ સતોષ, કષ્ટમા પણ શાતિ, ગતાયુ છતા પણ ધીરપણુ-એ મહત્માઓનો સ્વભાવજ છે " .

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને સવર બોલ્યો કે-' હે મુનિરાજ ! મને આ ભવમા અત્યત દુખ પડ્યુ છે ' મુનિ કહે છે કે-" હે વત્સ ! બીજી ગતિના દુખો પાસે આ મનુષ્યભવ સબધી તારૂ દુખ તે શા હિસાબમા છે ? આ જીવે પૂર્વે નરકગતિમા અનતીવાર જે દુખો સહન કર્યા છે તે હુ તને લેશ માત્ર કહુ છુ તે સાવધાન થઇને સાભળ-નરકમાં નારકી જીવોના તલતલ જેવડા ખડખડ કરવામા આવે છે, વજ્રમય મુદ્ગરથી કૂટે છે, અગ્નિવડે કુભીમા નાખીને પચવે છે, તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવડે કકડા કરે છે, કરવતથી વિદારે છે, કોળ અને શ્વાનવડે ખવરાવાય છે, મોટા યત્રમા નાખીને પીલે છે, તપાવેલુ સીસુ પાય છે, લોઢાના વાહનમા જોડે છે, શિલા ઉપર પછાડે છે, અગ્નિના કુડમા નાખે છે, તપાવેલી ધૂળિમા સુવાડે છે-આ પ્રમાણેની પરમાધામીકૃત વેદનાઓ છે તદુપરાત ક્ષેત્રસ્વભાવથી થતી અને અન્યોઅન્યથી કરાતી પીડા પણ અસહ્ય હોય છે ગાઢ મત્સરવાળા નારકીઓ મહા દુખ ભોગવે છે જ્વર, ઉષ્ણ, દાહ, ભય, શોક, તૃષ્ણા, કડુ, બુભુક્ષા, પરવશતા અને શીત-આ દશ પ્રકારની તો ત્યા કાયમ ક્ષેત્રવેદના હોય છે

હવે તિર્યચ ગતિની પીડા કહે છે-તિર્યચો અકુશ, ચાબકા, લાકડીઓ, વધ, બધન, ક્ષુધા, તૃષા, ટાઢ, તડકો વિગેરેથી થતી અનેક પ્રકારની વેદના ભોગવે છે આવી વેદના જેઓ ગતભવમા ધર્મના નિયમવાળા હોય છે તેઓ પ્રાયે પામતા નથી "

આ પ્રમાણેની ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળીને તેમજ સસારના પારાવાર દુખો જાણીને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી તે સવરે

ગુરૂમહારાજ પાસે ચારિત્ર લીધુ અને ખડ્ગ ધારા સમાન તીવ્ર-પણે પાળવા લાગ્યો ગુરૂમહારાજની શિક્ષાને મસ્તકપર ધારણ કરતા એવા સવન્મુનિ અનુક્રમે ગીતાર્થ થયા તેમણે અનેક પ્રકારના તપ કર્યા, મુનિની બાર પ્રતિમાઓ વહી, અનુક્રમે જિન-કલ્પ સ્વીકાર્યો છમાસી પર્યંત તપ કર્યો અન્યદા તેઓ અરણ્યમા મેરૂપર્વતની જેમ સ્થિર થઇને કાયોત્સર્ગે રહ્યા તે વખતે ઇંદ્રે સુરલોકમા તેની સ્થિરતાની પ્રશસા કરી તે સાભળીને કોઇ મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવે તે નહીં સહતા કહ્યુ કે–" હુ હમણાજ ત્યા જઇને તત્કાળ તે મુનિને ચળાવુ છુ મનુષ્યની સ્થિરતા એવી કયાથી હોય કે જેથી દેવ પણ ન ચળાવી શકે ? "

આ પ્રમાણે કહીને તે દેવ જ્યા મુનિ હતા ત્યા આવ્યો અને તેણે દેવમાયાવડે એક સાર્થ વિકુર્વ્યો તેમજ સવત્ર ગ્રીષ્મ ઋતુ વિસ્તાર્યો સૂર્યના કીરણો પણ તીવ્ર કર્યા કે જેથી તૃષા વધે અને રસ નાશ પામે આવી કળિકાળ જેવી ગ્રીષ્મઋતુથી જળ(પક્ષે જડ)ની વલ્લભતા વૃદ્ધિ પામી મુનિની પાસે સાર્થવાહ પોતાના પરિવાર સાથે રહેલો છે દેવે માયાવડે મુનિના દેહમા ક્ષુધા અને તૃષાની પીડા વધારી દીધી સાર્થવાહે મુનિની પાસે શીતળ જળ અને કલ્પ્યા વિગેરે અન્ન ધર્યું અને તે વહોરવા પ્રાર્થના કરી, પણ મુનિ છમાસી તપવાળા હોવાથી તેમણે કાઇ પણ ગ્રહણ કર્યું નહીં અર્ધ રાત્રે દેવે માયાવડે તડકો વિકુ-ર્વીને કહ્યુ કે–' મારી ઉપર દયા કરીને કાઉસગ્ગ પારો, મારી પાસે સર્વ પ્રકારનુ પ્રાસુક અન્ન છે અને તમે પ્રસગોપાત અતિથિ મળી ગયા છો ' મુનિએ વિચાર્યું કે–' અત્યારે હજુ રાત્રી છતા આ તડકો કયાથી ? જરૂર જણાય છે કે કોઇ દેવે

માયાવડે આ આતપ વિકુર્વ્યો છે તેથી કાયોત્સર્ગની મર્યાદા પૂરી થયા વિના હુ કાઉસગ્ગ પારીશ નહીં ' આ પ્રમાણે વિચારીને મુનિ તો ચાર આહારના ત્યાગી હોતા સતા કાયોત્સર્ગમાજ સ્થિત રહ્યા પછી દેવે વાઘ અને સર્પ વિગેરે વિકુર્વીને અનેક પ્રકારના પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો કર્યા તે ઉપસર્ગોથી પણ જ્યારે મુનિ કિચિત્ પણ ચળાયમાન થયા નહીં, ત્યારે દેવતા પોતાની મેળેજ અનુકૂળ, પ્રસન્ન મનવાળો અને હર્ષિત થયો સતો બોલ્યો કે-" હે પ્રભુ ! આપની ઇદ્રે જેવી પ્રશસા કરી તેવાજ આપ છો, એટલુ જ નહીં પણ તેથી અધિક છો હે મહા મુનિ ! મે આપની પરીક્ષા કરતા આપને જે કાઇ કષ્ટ આપ્યુ છે તેને માટે મને ક્ષમા કરશો શુ આખા જગતના પ્રબળ પવનવડે પણ મેરૂપર્વતના શિખર ચલિત થાય છે ? નથી થતા "

આ પ્રમાણે સ્તવના કરી નમીને પુષ્પવૃષ્ટિ કરી દેવ સ્વસ્થાને ગયો છ માસને અંતે સવરમુનિએ છમાસી તપનુ પારણુ કર્યું ઉગ્ર તપવડે કરીને તેમને અણિમા વિગેરે અનેક પ્રકારની લબ્ધિઓ ઉત્પન્ન થઇ

એ પ્રમાણે ચીરકાળ પર્યંત તીવ્ર તપ તપી સર્વ કર્મ ખપાવી પ્રાંતે પદર દિવસની સલેખના કરી મરણ પામીને સવરમુનિ સાતમા દેવલોકમા ઇદ્રના સામાનિક દેવ થયા

દેવલોકથી ચ્યવીને વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર દક્ષિણ શ્રેણિમા ક્ષેમકરા નગરીમા રત્નચૂડ નામના રાજાની **મદનવલ્લિકા** નામની રાણીની કુક્ષિમા સત્તર સાગરોપમનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અવતર્યા યોગ્ય સમયે તેનો પ્રસવ થયો રણચૂડ નામ

રાખ્યું અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામ્યો સતો તે પણ વિદ્યાવિશારદ (વિદ્યાધર) થયો અન્યદા આકાશમાર્ગે જતા ગણચૂડે વણારસી નગરીમાં એક અત્યત રૂપવાળી કોઇ યુવતિને દીઠી તેની ઉપર રાગ ઉત્પન્ન થવાથી તેનુ હરણ કરીને તે તેને પોતાને સ્થાને લઈ ગયો અને વિષયાસક્ત ચિત્તથી તેને પોતાની પ્રિયતમા કરી. કામનાં તીવ્ર અભિલાષવડે તેનુ અત્યત સેવન કરવાથી કેટલેક કાળે તેનું શરીર તૂટી ગયુ રાજયક્ષ્માદિ અનેક રોગો તેના શરીરમાં ઉત્પન્ન થયા 'અતિ સંભોગથી અનેક પ્રકારની રોગોત્પત્તિ શરીરમા થાય છે એ ચોક્કસ હકીકત છે '

અત્યત મૈથુનના સેવનથી કપ, સ્વેદ, શ્રમ, મૂર્છા, ભ્રમી, ગ્લાનિ, બળક્ષય અને રાજયક્ષ્માદિ રોગો ઉત્પન્ન થાય છે ' રાજા, અગ્નિ, ગુરૂ અને સ્ત્રી અત્યત નજીક હોવાથી વિનાશ માટે થાય છે અને દૂર રહેવાથી ફળ આપનાર થતા નથી, તેથી તે ચારે મધ્યમ ભાવેજ સેવવા યોગ્ય છે ' આજ કારણથી બુદ્ધિમાનોને શુભ સમતારૂપ સ્ત્રીની સેવાજ લાભકારી કહેલી છે વિચક્ષણ પુરૂષો સ્ત્રીસેવાના અત્યતપણાને ક્ષય માટેજ કહે છે અહીં રત્નચૂડ રોગાર્ત્ત થવાથી આર્ત્તધ્યાનવડે મરણ પામીને વિંધ્યાચળની નજીકની ભૂમિમા મદોન્મત્ત હસ્તી થયો કહ્યુ છે કે-' મનુષ્ય આર્ત્તધ્યાનથી તિર્યંચગતિ, રૌદ્રધ્યાનથી નરકગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવગતિ અને શુક્લધ્યાનથી સિદ્ધગતિને પામે છે '

તે હાથી પ્રચડ શુડાદડવડે ઉગ્ર, દીર્ઘદતોવડે દુર્દાંત, વનના પ્રાણીઓને દુસ્સહ, મહા બળવાન અને દુ ખે જોવા યોગ્ય થયો. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતો તે હાથી જાણે બીજો વિંધ્યાચળ

હોય તેવો દેખાવા લાગ્યો તેમજ અંગવણ હસ્તી જેવો ઘણો ઉચો નેમજ શોભીતો થયો

રણચૂડની સ્ત્રી વૈધવ્યપણાના દુ ખથી પીડિત થઇ સતી ભર્ત્તારના વિયોગથી વિધુર બનેલી અત્યત દુ ખિત થઈ ગઈ 'દાન વિનાની વિભૂતિ (સ પદા), સત્ય વિનાની સરસ્વતી, વિનય વિનાની વિદ્યા અને પતિ વિનાની સ્ત્રી શોભતી નથી માન, દર્પ, અહકાર, બધુવર્ગમા પૂજા અને પુત્રોમા તેમજ સેવકોમા આજ્ઞા વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયે સતે નાશ પામે છે આ પ્રમાણે દુ ખાદિત એવી તે મરણ પામીને વિ ધ્યાચળના સમિપ ભાગમા જ્યા તેનો પતિ હાથી થયેલો છે ત્યાજ હાથણી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ તેને જોઈને કામવિન્હળ થયેલો રણચૂડ હસ્તી તેની પછવાડે દોડ્યો 'પૂર્વભવનો મોહ દીર્ઘકાળે પણ છોડતો નથી, મોહની ગતિજ એવી હોય છે ' કહ્યુ છે કે-" ગિરીશ જે શિવ તે અર્ધાંગે પાર્વતીને ધારણ કરતા હવા, વિષ્ણુ નિરતર શ્રીને ધારણ કરતા હવા, બ્રહ્મા નિરતર અક્ષસૂત્ર (માળા) ને ધારણ કરતા હવા અને સહસ્રાક્ષ જે ઇદ્ર તે ઇદ્રાણીના પાદપ્રહારને સહન કરતા હવા-આ બધુ મોહનુ વિજૃંભિત છે આવા મહાપુરૂષો પણ જ્યારે તેને તાબે થયા છે, તો પછી બીજા સામાન્ય જનોની તો વાતજ શી કરવી ?"

હવે પેલો હાથી હાથણીની સાથે સ્વેચ્છાપૂર્વક વનમા રમે છે અને રેવા નદીના ઉચા જળતરગોમા જળક્રીડા કરે છે અન્યદા તે વનમા કોઈ જ્ઞાની મુનિ પધાર્યા તેમને જોઇને ક્રોધ ઉત્પન્ન થવાથી હાથી તેની સામે ઉતાવળો દોડ્યો પરતુ મુનિએ

તપની લબ્ધિથી તેને શાંત કરી દીધો, એટલે તેણે શાંત થઈને હાથણી સહિત મુનિરાજને નમસ્કાર કર્યો મુનિરાજે તેનો પૂર્વભવ કહીને તેને પ્રતિબોધ પમાડ્યો તે પણ જાતિસ્મરણ થવાથી હાથણી સહિત સમકિત પામ્યો તે વખતથી તેણે સચિત્તનો ત્યાગ કર્યો એટલે તૃણ, કાષ્ટ, પત્ર, પુષ્પ, ફળ વિગેરે જે સચિત્ત હોય તે વર્જીને અચિત્તનેજ ભોગવવા લાગ્યો વળી ઈર્યાસમિતિ પાળતો દયાયુક્ત ચિત્તે ચાલવા હાલવા લાગ્યો તેમજ શાંતાત્મા એવો તે પૂર્વજન્મની જેમ દુ સહ તપ કરવા લાગ્યો મુનિરાજના વાકયથી પ્રતિબોધ પામેલા એવા તેણે હાથણીનો સગ પણ તજી દીધો અને પુણ્યકાર્યજ કરવા લાગ્યો

તે વનમા પૂર્વે મલયદેવીએ શ્રીયુગાદીશ પ્રભુનો તોરણ સહિત એક સુદર પ્રાસાદ પોતાને જિનાર્ચા કરવા માટે આનદ ઉત્પન્ન થાય એવો કરાવ્યો હતો તે જિનપ્રાસાદ પાસે પેલો હાથી હાથણી સહિત જિનવદન માટે દરરોજ જવા લાગ્યો એ પ્રમાણે આનદવી કાળ નિર્ગમન કરે છે, તેવામા અન્યદા તે વનમા દાવાગ્નિ લાગ્યો, એટલે પૂર્વે બનાવેલા સ્થડિલ તરફ તે હાથી દાવાનળથી ભય પામીને દોડ્યો, પરતુ વનના પ્રાણીઓથી બધા સ્થડિલો ભરાઈ જવાને લીધે પાચમા સ્થડિલમા તે હાથી હાથણી સહિત ઉભો રહ્યો ' મારા ભયથી આ બીજા નાના જીવો દાવાનળમા ન જાઓ ' એમ ધારીને તે શાતપણે શરીરને સવરીને રહ્યો પવને પ્રેરેલી દાવાનળની જ્વાળા ત્યા પણ આવી, તેથી પુણાપર રહેલી હાથણી તે દાવાનળથી દાઝીને બળી ગઈ હાથી તેનાપરના મોહથી પાણી લાવી લાવીને તેને સીંચવા લાગ્યો એમ જવા આવવાથી દાવાગ્નિવડે તે હાથી પણ બળી ગયો.

તે બન્ને અનશન કરી ધર્મધ્યાનમા તત્પર થઇ નમસ્કાર મત્રને સભારતા-તેનુ સ્મરણ કરતા સતા મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમા દેવતા થયા સ્વર્ગમાથી ચ્યવીને, હે રાજન્ ! તમે પુરૂષોત્તમ રાજા થયા અને હાથણીનો જીવ તમારી કમળશ્રી નામે રાણી થઈ પૂર્વે વિદ્યાધરના ભવમા મોહથી તમે પરનારીનુ હરણ કર્યું હતુ તેથી તમે તે સ્ત્રી સહિત તિર્યંચપણું પામ્યા તપ અને દયાદિક ધર્મકૃત્ય તમે જે પૂર્વભવમા કર્યાં હતા તેથી બાંધેલા શુભકર્મના ઉદયથી તમે રાણી સહિત રાજ્યાદિક સુખને પામ્યા"

પૂર્વે રાજાએ જાતિસ્મરણથી પૂર્વભવ જાણ્યો હતો, ગુરૂમહારાજના વાક્યથી તે વિશેષ પ્રકારે જાણ્યો અને તેમનુ કહેલુ સર્વ સત્ય માન્યુ પછી પુણ્યકાર્યનુ ફળ વિશેષે જાણવા માટે રાજાએ 'દાન, શીળ, તપ ને ભાવ—એ ચાર પ્રકારના ધમમા કોનુ-કયા ધર્મના આરાધનનુ ફળ વિશેષ છે ?' એમ પૂછ્યુ

ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે-"હે નૃપ ! ચારે પ્રકારનો ધર્મ આરાધન કરવાથી નાના પ્રકારના ફળને આપે છે, પરતુ તે દરેકમા ભાવસયુક્તપણુ જોઇએ દાન દારિદ્રના નાશ માટે થાય છે, શીળ દુર્ગતિનો નાશ કરે છે, તપ નીકાચીત કર્મોનો વિનાશ કરે છે અને ભાવના તો સસારનો નાશ કરે છે દાન, તપ, દેવપૂજા, દાક્ષિણ્ય, દક્ષતા, દમ, શીળ અને વિવેક-ઇત્યાદિને પડિત પુરૂષો ધર્મના અગ કહે છે જેમ પચેદ્રિય પ્રાણી સર્વ અગોપાગવડે શોભે છે તેમ જિનોક્ત ધર્મ પણ તેના ઉપર કહ્યા તે અગોવડે શોભે છે જિનેશ્વરકથિત ધર્મ કલ્યાણરૂપી વલ્લીના કદતુલ્ય છે સર્વ સુખની પ્રાપ્તિમા કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય છે,

દારિદ્રરૂપી ઉદ્દીપ્ત દાવાનળને શમાવવામા વર્ષાતુલ્ય છે, સસારના વ્યાધિઓનો નાશ કરવાને વૈદ્ય સમાન છે, કલ્યાણરૂપી લક્ષ્મીને વશ કરવાના મત્રતુલ્ય છે, તે કલુષ ભાવ વિનાનો છે અને ભયકર એવા સસારસમુદ્રથી તારવાને પ્રવહણતુલ્ય છે એવો જે ધર્મ તે નિરતર સેવન કરવા યોગ્ય છે પૂર્વે જેમ બુદ્ધિમાન્ પુણ્યસારે ધર્મનુ આરાધન કરીને પુણ્યનુ ઉપાર્જન કર્યું હતુ, તેમ તેની કથા સાભળીને અન્ય જીવોએ પણ પુણ્ય ઉપાજન કરવુ તે કથા આ પ્રમાણે —

લક્ષ્મીની સકેતભૂમિ જેવી **સાકેતપુરી** નામે નગરી છે. ત્યા નામે કરીને અને ધામે (તેજે) કરીને **ભાનુપ્રભ** નામે રાજા છે. ત્યા પરિમિત ધનવાળો **ધનમિત્ર** નામે શ્રેષ્ઠિ વસે છે તેને ગુણે કરીને તેના સરખી **ધનશ્રી** નામની શ્રેષ્ઠ પ્રિયા છે અન્યદા તેણીએ રાત્રી શેષ અલ્પ રહી હતી તેવે વખતે અનેક પ્રકારના રત્નોથી ભરેલા સુવર્ણના કુભને પોતાના મુખમા પ્રવેશ કરતો જોયો. તરતજ તે જાગી અને પોતાની શય્યામાથી ઉઠી, પતિ પાસે જઈ તે સ્વપ્ન નિવેદન કર્યું તેણે કહ્યુ કે–' હે પ્રિયા ! તને ભાગ્યશાળી એવો પુત્ર થશે ' એમ કહીને હર્ષથી તેને અભિનદન આપ્યુ અનુક્રમે ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે પુત્ર પ્રસવ્યો શેઠ પાસે વધામણી ગઈ, શેઠ ઘણા ખુશી થયા અને વધામણી આપી. સ્વપ્નને અનુસારે તે પુત્ર ઘણો ભાગ્યશાળી થશે એમ જાણી શ્રેષ્ઠિએ તે પુત્રનુ **પુણ્યસાર** નામ પાડ્યુ સરોવરમા હસ એક કમળથી બીજા કમળ ઉપર જાય તેમ જુદા જુદા હાથમા જતો તે પુત્ર વૃદ્ધિ પામ્યો ધનમિત્ર શ્રેષ્ઠિ તે પુત્રના જન્મદિવસથી માડીને દરરોજ નવા નવા લાભ મેળવનાર થયો ' અત્યત ભાગ્ય-

શાળીના આવાગમનથી શુ શુ લાભની પ્રાપ્તિ ન થાય ? ’ -

પુણ્યમારે ઉચિત કાળે કળાગુરૂ પાસેથી અનેક કળાઓ ગ્રહણ કરી. યૌવન સન્મુખ થવાથી તેના રૂપલાવણ્ય પણ વૃદ્ધિ પામ્યા પૂર્ણ યૌવન પામવાથી પિતાએ રૂપાદિ ગુણે કરીને વિખ્યાત એવી કોઇ શ્રેષ્ઠિની ધન્યા નામની પુત્રીને મોટા મહોત્સવ સાથે પરણાવી કહ્યુ છે કે-‘ ભર્તાને અનુકૂળ, કળહરહિત, પ્રિય બોલનારી, નિર્મળ શીળવડે મનોહર, સ્વરૂપ અને સૌંદર્યવડે જીતી છે અપ્સરાને જેણે એવી ઉત્તમ સ્ત્રી પુણ્યવાનના ઘરેજ હોય છે ’.

અન્યદા રાત્રીએ પુણ્યસાર પોતાના ઘરમા સુખે સુતેલો છે તેવામા લક્ષ્મીએ આવીને તેને કહ્યુ કે-‘ હુ તારે ઘરે આવવા ઇચ્છુ છુ ’ પ્રભાતકાળે તે જાગીને જુએ છે તો પોતાના ઘરમા ચાર ખુણે ચાર અદ્દભુત એવા સુવર્ણ કળશો દીઠા તે જોઇને તેણે વિચાર્યુ કે-“ રાત્રીએ મને લક્ષ્મીએ કહ્યુ હતુ તે તેણે સત્ય કર્યુ જણાય છે પરતુ આ વાત ખળજનો પાસેથી રાજા સાભળે તો વખતપર તે ગુસ્સે થાય, માટે હુજ તેની પાસે જઈને આ હકીકત નિવેદન કરૂ ” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે રાજા પાસે જઈ તે હકીકત નિવેદન કરી અને સુવર્ણ કળશ પોતાના માણસ પાસે મગાવીને બતાવ્યા રાજા તે જોઈને વિસ્મય પામ્યો અને પોતાના રાજભડારમા તે કળશો મૂકાવ્યા બીજે દિવસ પણ તેજ પ્રમાણે સુવર્ણ કળશો જોઈ પુણ્યસારે રાજાને નિવેદન કર્યુ તે કળશો પણ મગાવીને રાજાએ પોતાના ભડારમા મૂકાવ્યા ત્રીજે દિવસે પણ તેજ રીતે સુવર્ણ કુભો જોઇને તેણે રાજા પાસે આવીને તે હકીકત નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તે કુભ મગાવવાનુ કહ્યુ તે વખતે મત્રી બોલ્યો કે-‘ સ્વામિન્ ! પ્રથમ બે દિવસના

મૂકાવેલા આઠ સુવર્ણ કુંભોની તો તજવીજ કરો ' રાજાએ ભંડારી પાસે તજવીજ કરાવી તો ભંડારમાં તે કુંભો દીઠા નહીં એટલે રાજાએ કહ્યું કે–" હે પુણ્યસાર ! તુંજ ખરો પુણ્યનો સાર છું કે જેથી તારે ઘરે લક્ષ્મી અભિસારિકાની જેમ સ્વયમેવ આવીને રહેવા ચાહે છે તેમ ન હોય તો લોભના વશથી મારા અહીં મંગાવેલા આઠ કળશો પાછા તારે ઘરે કેમ જતા રહે ? " આ પ્રમાણે કહીને અતિ વિસ્મયપણાને પામેલા રાજાએ તેનો ઘણો સત્કાર કરીને નગરશેઠ તરીકે સ્થાપિત કર્યો પછી વસ્ત્રાલંકારાદિવડે તેનું વિશેષ સન્માન કરીને રાજાએ પોતાના પ્રધાન પુરૂષોની સાથે તેને ઘરે વિદાય કર્યો

પુણ્યસાર પણ પોતાને ઘરે ગયા પછી અનેક નગરજનોથી સેવાતો સતો દાનાદિકમાં તત્પર થઇને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી કમળા (લક્ષ્મી)ને સફળ કરવા લાગ્યો અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમાં સુનંદ નામના શ્રુતકેવળી મુનિ આવીને અનેક મુનિઓ સહિત સમવસર્યા તેમને વાંદવામાટે રાજા નગરલોકોથી પરવર્યો સતો ઉદ્યાનમાં આવ્યો પુણ્યસાર પણ માતાપિતા તથા પત્ની સહિત ગુરૂવંદન માટે આવ્યો સર્વે ગુરૂમહારાજના અદ્વંદ્વ[1] એવા ચરણ દ્વંદ્વને[2] વાંદીને તેમની પાસે બેઠા એટલે તે મુનિરાજના અગ્રણી આચાર્યે દેશના આપવા માંડી તેમાં કહ્યું કે–' હે ભવ્ય જનો ! જેના હૃદયમાં સર્વજ્ઞ છે, જેની વાણીમાં તેમના ગુણની સ્તવના છે, જેના દેહમાં શ્રાવકના વ્રતો છે, જે ધર્મારાધનમાં તત્પર છે, જેને બોધ પરિણમેલો છે, બુધજનોની જે પ્રશંસા કરે છે, મુનિરાજપર જેને પ્રીતિ છે, બુધજનમાં બંધુભાવ છે અને જૈન

૧ જેની જેવા બીજા ન હોય તેવા ૨ ચરણયુગળ

શાસનમા રતિ છે–આનો લોકોના મનનુ રજન કરનારો ગુણગણ જેનામા વર્તે છે તેનેજ ખરો પુન્યવાન શ્રાવક જાણવો ”

આ પ્રમાણેની ધર્મદેશના સાભળીને બુદ્ધિમાન્ એવા ધનમિત્રે ગુરૂમહાગજને પૂછ્યુ કે–“ હે પ્રભુ ! મારા પુત્ર પુણ્યસારે પૂર્વભવમા શુ શુ સુકૃત કરેલુ છે ? કે જેથી ઘરની દાસીની જેમ લક્ષ્મી તેના ઘરમા આવીને વસી છે વળી તેને સૌભાગ્ય, આરોગ્ય અને રાજમાન્યપણુ તેમજ જનમાન્યપણુ શાથી પ્રાપ્ત થયુ છે ?”

આચાર્યે કહ્યુ કે–“ પૂર્વે આજ નગરમા એક **ધનદ** નામનો શ્રેષ્ઠિપુત્ર હતો તે સ્વભાવેજ કૃતજ્ઞ તેમજ ત્યાગ (દાન) વડે સુદર હતો તણે સદ્‌ગુરૂના સયોગે દેશવિરતિ અગીકાર કરી, તેમા પાચ ઉદુબરાદિક અભક્ષોનો ત્યાગ કર્યો તેમજ સાતક્ષેત્રમા પોતાનુ દ્રવ્ય વાપરવા તેમજ વાવવા લાગ્યો અન્યદા તેણે ગુરૂમહારાજની પાસે ચારિત્ર પણ અગીકાર કર્યુ પછી સિદ્ધાતનુ પઠન, વિનય, તપ અને ક્ષમા વિગેરે સદ્‌ગુણોથી સમ્યક્ પ્રકારે વિભૂષિત થઈને સારી રીતે શ્રામણ્યનુ પ્રતિપાલન કર્યુ પ્રાતે અનશન કરી સમાધિપૂર્વક મરણ પામી ત્રીજા દેવલોકમા ઇદ્રના સામાનિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયો

ત્રીજા દેવલોકમા અદ્‌ભુત એવા દિવ્ય ભોગને ભોગવીને આયુક્ષયે ત્યાથી ચ્યવી તમારા પુત્ર પુણ્યસારપણે ઉત્પન્ન થયેલ છે ” તે વખતે જાતિસ્મરણ થવાથી પોતાના પૂર્વના બે ભવો જોઇ હર્ષ પામીને પુણ્યસારે હાથ જોડી ગુરૂમહારાજને કહ્યુ કે–“ હે મુનીશ્વર ! મે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી આપે કહ્યા પ્રમાણે સર્વ દીઠુ છે, આપે કહ્યુ તે સત્ય છે, તેથી હુ હવે પૂર્વે કરેલા

સત્કાર્યમાંજ પ્રવૃત્ત થવા ઈચ્છુ છુ" આ પ્રમાણે કહીને તેણે રાજા, માતાપિતા તથા સ્ત્રી સહિત ગુરૂમહારાજ પાસે દેશવિરતિ અંગીકાર કરી. પછી ગુરૂમહારાજને નમીને સર્વ સ્વસ્થાનકે ગયા. શ્રેષ્ઠિ ત્યાંથી દેવપૂજાદિ કાર્યમા વિશેષ તત્પર થયો અને સારી રીતે શ્રાદ્ધધર્મ પાળવા લાગ્યો

અન્યદા ધન્યાની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્રને પોતાને સ્થાને સ્થાપન કરીને પુણ્યસારે માતાપિતાની સાથે સુનંદ ગુરૂની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું પછી મુનિપણું તીવ્રપણે ચીરકાળ પાળીને અનશનપૂર્વક મરણ પામી દેવપણે ઉત્પન્ન થયો ત્યાથી ચ્યવી મનુષ્યપણું પામી અનુક્રમે મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરશે

ઈતિ શ્રી પુણ્યસાર કથા સમાપ્ત

"જે પુણ્યે નિર્મળ કુળમા ઉત્પન્ન કર્યો, મનોહર રૂપ પામ્યો, પ્રશસનીય જાતિ પામ્યો, ઉદયવતી લક્ષ્મી પામ્યો, આચારવડે શુદ્ધ બુદ્ધિ પામ્યો, યોગ્ય પુત્રો થયા, લાયક સ્ત્રી મળી અને મૃત્યુ પામ્યા પછી દેવની સમૃદ્ધિ મળી—એવા પુણ્યને ઉત્પન્ન કરનાર સત્કાર્ય જો ફરી ફરીને કરવામા ન આવે તો પછી કૃતઘ્નપણું કેમ કહેવાય ?" આ પ્રમાણે પુરૂષોત્તમ રાજાએ ધર્મનુ મહાત્મ્ય સાભળીને બે સ્ત્રીઓ સહિત શ્રાવકના બાર વ્રત અંગીકાર કર્યા ફરીને ગુરૂમહારાજે કહ્યુ કે—' હે ભૂપ ! જે પ્રાણીઓ મહામોહને વશ થાય છે તે સસારરૂપી મહાકૂપમાથી નીકળવાને શક્તિવાન્ થતા નથી. આ સ્ત્રી, પુત્ર પુત્રી, ઘર અને ધન વિગેરે મારા છે એમ જે મોહથી માને છે તે ધનપ્રિય નામના વણિકની જેમ એકેંદ્રિયપણાને પામે છે તે કથા આ પ્રમાણે— -

કુશાર્ત્ત નામના દેશમા **શૌર્યપુર** નામના નગરમા **ધનપ્રિય** નામનો વણિક રહેતો હતો તેને **ધનશ્રી** નામે સ્ત્રી હતી તે સતાનની પ્રાપ્તિ માટે અનેક દેવોની પૂજા કરતો હતો અન્યદા તુષ્ટમાન થયેલા જબૂદેવના પ્રભાવથી તેને પુત્ર થયો, પણ તે સર્પના રૂપવાળો થયો એટલે ધનપ્રિયે ફરીને તેની આરાધના કરીને પૂછ્યુ કે-' આ પુત્ર સર્પરૂપે કેમ થયો છે? ' દેવે કહ્યુ કે-' તેનુ કારણ સાભળ-પૂર્વભવે ધનશ્રીએ પોતાની શોકયના રત્નો હરી લીધા હતા, તે વીશ પહોર પછી તેને પાછા આપ્યા હતા તે શોકય મરણ પામીને વ્યતરી થઇ છે તેણે પૂર્વભવના રત્નાપહારના વૈરથી તમારા પુત્રને સર્પાકૃતિ કર્યો છે તે વીશ વર્ષને અતે મનુષ્યરૂપે થશે ' આ પ્રમાણે સાભળીને એક કરડીઆમા તે સર્પને રાખી સ્ત્રી ભર્ત્તાર તેને સાકરયુક્ત દુધ પાવાવડે પ્રતિપાલન કરવા લાગ્યા પિતાએ તેનુ **જબૂદત્ત** એવુ નામ રાખ્યુ વીશ વર્ષને અતે તે મનુષ્ય રૂપે થયો

જબૂદત્તને તેના પિતાએ **નાગશ્રી** નામની કન્યા પરણાવી. તેનાથી જબૂદત્તને અનુક્રમે ચાર પુત્રો થયા તે ચારે પુત્રોને મહેભ્યોની પુત્રી સાથે પરણાવ્યા તેમને પણ પુત્ર પુત્રીઓ થયા. એ રીતે ધનપ્રિય વૃક્ષની જેમ સારી રીતે વૃદ્ધિ પામ્યો ધનપ્રિય વિના તેના ઘરમા બીજા અધા જૈનધર્મી હતા અને ધર્મનુ સારી રીતે આરાધન કરતા હતા જબૂદત્તે યોગ્યવયે ભાર્યાસહિત ચારિત્ર અગીકાર કર્યું અને તે શિવસુખનુ ભાજન થયો બીજા અધા પણ અનુક્રમે સત્કાર્યો કરીને સ્વર્ગે ગયા ધનપ્રિય તે અધાના વિરહદુખથી પીડિત થયો સતો વિયોગપીડારૂપ મહાસમુદ્રમા પડ્યો મહામોહવડે વિમૂઢ આત્માવાળો ને ચિત્તમા અત્યત

દર્શને ઉગ્ર એવા તપને તપે છે તપ મહા મંગળકારી છે, ત્રિદશ-પૂજિત છે, વ્યાધિમાત્રને હરનાર છે, કર્મરૂપ વૃક્ષને બાળવામાં અગ્નિ સમાન છે, એવો તપ મુક્તિના અર્થી, હિતાર્થની સ્પૃહાવાળા અને મદના જીતનારા ભવ્ય જીવોએ નિરંતર કરવા યોગ્ય છે

વીરપ્રભુ કહે છે કે–આ રીતે મેં તપરૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રીજી તપરૂપ શાખાનું વર્ણન કર્યું તે શુભકારી શાખા ઉત્તમ જનોએ નિરંતર સેવન કરવા યોગ્ય છે

ઇતિ શ્રી વીરપરમાત્માની દેશનામાં ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રીજી **તપ** નામની શાખા ઉપર **પુરૂષોત્તમ** રાજાની કથારૂપ

છઠ્ઠો પલ્લવ સમાપ્ત

અથ સપ્તમ પલ્લવ

ધર્મ ઉત્તમ મંગળરૂપ છે, દેવમનુષ્યની ઋદ્ધિને તેમજ મુક્તિને આપનાર છે, બંધુની જેમ સ્નેહ કરનારો છે, કલ્પવૃક્ષની જેમ વાંછિતને આપનારો છે, સદ્‌ગુણોના સંક્રમમા ગુરૂ સમાન છે, સ્વામીની જેમ રાજ્ય આપનાર છે, પિતાની જેમ પવિત્ર કરનાર છે અને વાત્સલ્યવાળી માતાની જેમ પોષણ કરનાર છે ”

“ જેની એક બાજુ નવનિધિ રહેલા છે, એક ખુણામાં કલ્પવૃક્ષ રહેલ છે, સ્વર્ગના પૃથ્વીના ને પાતાળના ઇંદ્રોની પદવી જેના એક પ્રદેશમા રહેલી છે, જેના એક અંશમા મહા સિદ્ધિઓ સહિત શ્રેષ્ઠ દૈવત રહેલ છે, એવા પ્રૌઢ નિધિમમાન ધર્મનેજ તમે કરો, બીજો પ્રયાસ શા માટે કરો છો ? ”

ચક્રવર્તિના ચૌદ રત્નો આ પ્રમાણે હોય છે ચક્ર, ચર્મ, છત્ર, દંડ, કૃપાણ, કાકિણી ને મણિ–આ સાત એકેંદ્રિય રત્નો છે અને ગજ, અશ્વ, ગૃહપતિ, સેનાપતિ, પુરોહિત, વાર્ધકી ને સ્ત્રી–આ સાત પંચેદ્રિય રત્નો છે, તેમા બે તિર્યંચ ને પાંચ મનુષ્ય હોય છે

નવ નિધિનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે-બાર-યોજન પહોળી અને નવ યોજન વિસ્તારવાળી મંજુષાને આકારે નવ નિધિ ગંગાને કીનારે પ્રગટ થાય છે તેના નામ-નૈસર્પ, પાંડુક, પિંગળ, સર્વરત્નક, મહાપદ્મ, કાળ, મહાકાળ, માણવ ને શંખક (શંખક) તેમાના પહેલા નિધાનમા સ્કંધાવાર ને પુરાદિકનો નિવેશ છે અર્થાત્ તે નિધાનના પ્રભાવથી છાવણીઓ ને નગરો વસે છે બીજા નિધાનથી સર્વ પ્રકારના ધાન્યના બીજની ઉત્પત્તિ થાય છે ત્રીજા નિધાનમા પુરૂષો ને સ્ત્રીઓના આભરણો તથા હાથીઓ ને ઘોડાઓના આરોહણનો સર્વ વિધિ હોય છે ચોથા નિધિમાથી ચૌદ રત્નોની નિષ્પત્તિ છે, પાચમા નિધાનમાથી વસ્ત્રોનો ને રંગાદિકનો સંભવ (ઉત્પત્તિ) છે છઠ્ઠા નિધાનમાથી ત્રણ કાળના જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ છે સાતમા નિધાનમાથી સ્વર્ણ, રૂપ્ય, લોહ, મણિ, પ્રવાળાદિકનો સંભવ (ઉત્પત્તિ) છે આઠમા નિધાનમાથી સમગ્ર યુદ્ધ નીતિ, સર્વ શસ્ત્રો, સુભટોના બખ્તર વિગેરેની ઉત્પત્તિ છે અને નવમા નિધાનમાથી સર્વ વાજીત્રોના અંગો અને ચારે પ્રકારના વાદ્ય તેમજ નાટ્ય ને નાટકની વિધિ ઉત્પન્ન થાય છે તે નવે નિધાનમા તેના અધિષ્ટાતા એક પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવતા નિધાન સમાન નામવાળા વસે છે

ઇતિ ચતુર્દશ રત્ન, નવ નિધાન વિચાર

હવે ભાવધર્મનુ સ્વરૂપ કહે છે-" ભાવના વૈરાગ્યરૂપ વૃક્ષની માજર તુલ્ય છે, કુચરિત્રરૂપ ગ્રથીને છેદવાને કર્ત્તરી તુલ્ય છે, જ્ઞાનરૂપી ચન્દ્રની કાંતિ વિસ્તારવાને શર્વરી (રાત્રી) તુલ્ય છે, સંસારના ઉપચયરૂપ કમળનો સંકોચ કરવાને ધૂમરી જેવી છે, શ્રેયરૂપ પલ્લવની વલ્લી તુલ્ય છે, શુભ દિવસના આરંભની ધ્વનિમા ઝાલર

તુલ્ય છે, ચિત્તની અદર આનદને ઉત્પન્ન કરનારી છે અને મ સાર-રૂપ વ્યાધિને જીતનારી અર્થાત્ તેનો નાશ કરનારી છે ”

હવે તે પ્રસગે શ્રી સુધર્મા ગણધર શ્રી મહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને કહે છે કે–“ હે ભગવત ! તમારા પ્રસાદથી ધર્મ-રૂપ કલ્પવૃક્ષની ત્રણ શાખાનુ વૃત્તાત તો સ્ફુટપણે અમે સાભળ્યુ, હવે દાન, શીળ તપ અને બીજા પણ ધર્મકાર્યમા સહાયભૂત જે ભાવધર્મ કહેલ છે, તેનુ ફળ અને સ્વરૂપ શુ છે તે કૃપા કરીને કહો ” આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યે સતે વર્ષા સમાન ગભીર વાણીવડે શ્રી વીર પરમાત્મા બોલ્યા કે–“ હે સુધર્મા ! ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ચોથી શાખાનુ જે મહાન્ ફળ છે તે સાભળ કૃષિમા સાગ પવન તેની વૃદ્ધિ કરનાર છે, બાળકના પ્રતિપાલન માટે જેમ માતા છે, સુકૃતને વૃદ્ધિ કરનાર દયા છે, રાજ્યને વધારનાર સુનીતિ છે, પ્રણય (સ્નેહ)મા વૃદ્ધિ કરનાર પ્રતીતિ છે તેમ ધર્મની વૃદ્ધિ કરનાર શુભ ભાવના છે રસની સુસ્વાદુતા માટે જેમ સર્વ રસમા લવણનો રસ ઇષ્ટ ગણાય છે, તેમ દાન શીળ ને તપરૂપ ત્રણે પ્રકારના ધર્મની વિશેષ સિદ્ધિને માટે ભાવધર્મ કહેલો છે ઘણુ દ્રવ્ય વાપર્યુ, જિનવચનનો અભ્યાસ કર્યો, પ્રચડ એવી ક્રિયાઓ કરી, વારવાર ભૂમિશયન કર્યુ, તીવ્ર તપ તપ્યો, ચીરકાળ ચારિત્ર આચર્યુ, છતા પણ જો ચિત્તમા ભાવ નથી, તો તે તુષ વાવવાની જેમ નિષ્ફળ સમજવુ અજ્ઞાનરૂપી અધકારનો નાશ કરવા માટે અને સિદ્ધિપુરીના માર્ગમા ગમન કરવા માટે ભાવના રત્નદીપિકા તુલ્ય શોભે છે સસારના યુદ્ધમા દાન શીળ તપરૂપ યોદ્ધાઓમા અગ્રેસર ભાવરૂપ યોદ્ધોજ થઇ શકે છે ” એ ભાવધર્મ ઉપર ચદ્રોદય રાજાની કથા સાભળો કે જે

સાંભળવાથી તમારૂ મન શરદઋતુના ચન્દ્રની જેવુ નિર્મળ થશે

આ જમ્બૂદ્વીપમા ભરત નામનુ ક્ષેત્ર છે તેમા કલ્યાણની સતતિ યુક્ત પુષ્પભદ્રે નામનુ નગર છે તે નગરમા જાઈના પુષ્પ સમાન કીર્ત્તિરૂપ સુગધવાળો પુષ્પચૂલ નામનો રાજા છે કે જેણે પોતાના યશરૂપ સુગધવડે આખા વિશ્વને સુગધી કરેલ છે તે રાજાને પ્રેમવાળી, પ્રમોદ ઉત્પન્ન કરનારી, સૌભાગ્યવાળી, શુદ્ધ શીળવાળી અને પતિના ચિત્ત પ્રમાણે વર્તનારી **પુષ્પમાળા** નામે રાણી છે

તે રાણી સાથે આનદપૂર્વક સુખભોગ ભોગવતા તે રાજા યૌવનાવસ્થાને જતી અને જરાવસ્થાને આવતી ન જાણતો હયો ઉત્તમ પુરૂષને પ્રથમ ચિત્તમા જરા આવે છે, પછી શરીરમાં આવે છે અને અમત પુરૂષોને કાયામાંજ જરા આવે છે, મનમાં આવતીજ નથી પૂર્વવયમા (યૌવનવયમા) જે શાત હોય તેજ ખરો શાત છે, બાકી ધાતુ ક્ષીણ થયે સતે તો કોનામા શાંતિ-શમ આવતો નથી ? કામમા લોલુપી એવો તે રાજા મોહે કરીને તે વાત સમજી શકયો નહી વિવિધ પ્રકારના ભોગ ભોગવતા તેને સતતી થઇ નહીં એકદા તે રાજાની પુષ્પમાલિકા રાણી ગોખમાં બેઠી હતી, તેવામા તેણે મહેલના નીચેના ભાગમાં એક વાપિકા દીઠી, તેમા એક હસી દીઠી તે પોતાના બાળકોનુ લાલનપાલન કરે છે, સ્નેહપૂર્વક તેને ખાવાનુ ખવરાવે છે અને મસ્તકપર સ્પર્શ કરે છે એ પ્રમાણે બાળકો સાથે આનદ કરતી તેને જોઈને રાણી વિચારે છે કે-" હા ઇતિ ખેદે ! મારો જન્મ વૃથા ગયો હુ સતાન સુખ ન પામવાથી જગમ એવી વધ્ય વલ્લી સમાન છુ જેમ રાત્રી ચદ્ર વિના શોભતી નથી તેમ સ્ત્રી પુત્ર

વિના શોભતી નથી વિધવા પણ પુત્રવતી હોય છે તો સર્વત્ર માન પામે છે જેમ દીપવડે અલકૃત એવી અમાવાસ્યાની (દીવાળીની) રાત્રી પણ શોભે છે તેમ વિધવા સ્ત્રી પણ પુત્ર સહિત હોય છે તો શોભે છે ગંધ વિનાનુ પુષ્પ, જળ વિનાનુ સરોવર અને જીવ વિનાનુ કલેવર શોભતુ નથી તેમ પુત્ર વિનાની સ્ત્રી પણ શોભતી નથી તેનો જન્મ ધિક્કારને પાત્ર છે કહ્યુ છે કે–મન્મન ઉલ્લાપ કરતો અને ધૂળીથી ધુસર થયેલા દેહવાળો બાળક જેના ખોળામા રમતો નથી તે સ્ત્રીનો જન્મ નિરર્થક છે ”

આ પ્રમાણે વિચારતી એવી તેણે દૈવપ્રત્યે અનેક પ્રકારના ઉપાલભ આપ્યા અને કહ્યુ કે–“ મે તારો શો વિનાશ કર્યો હતો કે જેથી તે મને પુત્રરૂપ ફળ વિનાની કરી ? હે વિધિ ! પુત્ર રહિત એવુ આ વિશાળ રાજ્ય શા માટે દીધુ ? તુ જીવોને કાઈ ને કાઈ દુ ખ આપ્યા વિના તૃપ્ત થતોજ નથી મે પૂર્વભવે શુ સાધુના ઉપકરણો હરી લીધા હશે ? અથવા પશુ પક્ષીના કે મનુષ્યોના બાળકોનો નાશ કર્યો હશે ?” એ રીતે પોતાના આત્માની નિદા કરતી અને પોતાના કર્મનો શોક કરતી તેમજ અશ્રુધારાને મૂકતી તે ઘણો વિલાપ કરવા લાગી તેજ વખતે રાજા મહેલમા આવ્યા, એટલે તેણે શ્યામ મુખવાળી અને શોક કરતી પોતાની પ્રિયાને દીઠી

તે પ્રમાણે જોઇને દુ ખ ધરતા એવા રાજાએ તેને પૂછ્યુ કે–‘ હે પ્રિયા ! તુ શોકાતુર કેમ છે ? તને આ સ્થિતિમા જોઈને મને મહા દુ ખ થાય છે ’ રાણી બોલી કે–“ હે સ્વામિન્ ! હુ નિર્ભાગી નિર્માણ થયેલી છુ, પૂર્વ પાપના પ્રભાવથી ફળહીન

છુ તેમજ કલકિત છુ મારૂ રાજસુખ વૃથા છે મારો જન્મ ને જીવિત વૃથા છે, મારૂ ભોગસયુક્ત યૌવન પણ વૃથા છે, તેમજ દીવસના દીપકની જેમ હુ નકામી ને નિષ્ફળ છુ " રાણીના આ પ્રમાણેના વચનો સાભળીને નૃપ બોલ્યા કે-" હે શુભલોચને ! તુ ખેદ શા માટે કરે છે ? તારા શોકનુ જે કારણ હોય તે હે કમળાનને ! મને વ્યક્તપણે કહી દે " રાણી બોલી કે-" હે સ્વામિન્ ! મને અનપત્યપણાનુજ દુ ખ છે અને તે મને શલ્યની જેમ વ્યથા કરે છે હે પ્રાણેશ ! તે નરનારીનેજ ધન્ય છે કે-જેના ખોળામા બાળક રમે છે, રૂએ છે અને અવ્યક્ત ભાષા બોલે છે વધારે શુ કહુ ? હે સ્વામી ! સતાન વિના મારો સ્ફારહારાદિ શૃગાર પણ સ્વપ્નની જેવો અસાર છે "

રાણીના આ પ્રમાણેના સભાષણથી રાજા પોતાના ચિત્તમાં રાણી કરતા પણ વધારે ખેદથી વિચારવા લાગ્યો કે-" આ રાણી સત્ય કહે છે, કારણકે મને સતતિ થઈ નથી હવે તો પુત્ર વિના આગ કુળનો વિચ્છેદજ થવાનો સભવે છે હુ શુ કરૂ ? ને કયા જાઉ ? મારૂ વાચ્છિત શી રીતે પૂર્ણ થાય ? દુષ્ટ એવા દૈવે મને બીજી ન્યૂનતા શુ કામ ન આપી ? અને તે દુરાત્માએ એક પુત્રનુ સુખ કેમ ન આપ્યુ ? " આ પ્રમાણે દૈવને દોષ આપીને વળી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-' જરૂર આમા મારા પૂર્વભવના પુન્યની હીનતાજ સભવે છે, તો હવે આ ભવમા એવુ પુણ્યકાર્ય ભાવના સહિત કરૂ કે જેથી મારૂ વાચ્છિત સિદ્ધ થાય "

આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે રાણીને કહ્યુ કે-" હે પ્રિયા ! તુ મનમા ખેદ ન કર હુ એવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી તને

આગળ ઉપર પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે પ્રથમ પુણ્યની સાધના કરવી જોઇએ પુણ્યથી દેવો પણ કિકરપણુ કરે છે ને વાચ્છિત આપે છે તે પુણ્ય તપવડેજ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે જેમ નિચાપણાથી જળ, લીલા ચારાથી ગાય, શાતપણાથી બાળક, વિનયથી સતપુરૂષો, દ્રવ્યથી અન્યજનો અને હિતકારી પ્રિયવચનથી લોકો સાધ્ય થાય છે, તેમ તપવડે દેવો સાધ્ય થાય છે જિનેશ્વરોએ ધર્મ ચાર પ્રકારનો કહ્યો છે, તેમાથી વાચ્છિતની સિદ્ધિને માટે તપધર્મ ભાવસયુક્ત કરવો હે પ્રિયા ! તપનુ આવુ મહાત્મ્ય જાણીને તેની સાધના કર, ચિત્તમા સતોષ ધારણ કર અને હર્ષિત રહે, શોકને તજી દે ”

એવા સમયમા ત્યા કોઇ ચારણ મુનિ રાજાને વદાવવા અને ધર્મ સભળાવવા અકસ્માત્ પધાર્યા રાજાએ તે મુનિશ્રેષ્ઠને ઉત્તમ સ્થાને બેસાડીને પરમભક્તિથી તેમને વદના કરી અને રાણીએ પણ ભાવપૂર્વક વાદ્યા મુનિએ ધર્મલાભરૂપ આશીષ આપીને આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી

“ અહો ભવ્ય જીવો ! આ અસાર સસારમા સુકૃતનુ સેવન કરવુ તેજ એક સારભૂત છે જેની પાસે ધર્મ છે અર્થાત્ જે સતત્ ધર્મનુ આરાધન કરે છે તેની પાસે સર્પ હારલતા જેવો થાય છે, અગ્નીની લતા પુષ્પમાળા જેવી થાય છે, વિષ રસાયન થઈ જાય છે, શત્રુ પ્રીતિ કરતા આવે છે, દેવતાઓ વશ થાય છે એ પ્રસન્ન મનવાળા ધર્મી માટે વધારે શુ કહેવુ ? આકાશ પણ તેની પાસે રત્નનો વરસાદ કરે છે અર્થાત્ ધર્મના પ્રભાવે આકાશમાથી રત્નોની વૃષ્ટિ થાય છે ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાભળ્યા પછી મુનિરાજને નમીને

રાજાએ કહ્યુ કે-' હે ભગવન્ ! એવો બર્રાબર માર્ગ બતાવો કે જેથી મારે ત્યા પુત્રોત્પત્તિ થાય ' મુનિરાજ કહે કે-' અમે એવી સાવદ્ય બાબતોના ઉત્તર આપી શકીએ નહીં, પરંતુ તમને એટલુ કહુ છુ કે તમે કલ્પવૃક્ષની જેમ વાંછિતને આપનાર એવા શ્રેષ્ટ તપનુ સારી રીતે આરાધન કરો ' નૃપે પૂછ્યુ કે-' તપ તો અનેક પ્રકારના છે, તેમાથી અમારે કયો તપ કરવો યોગ્ય છે?' ગુરૂ કહે-' જો તમને પુત્રની ઇચ્છા છે તો તમે ચાંદ્રાયણ* તપ કરો ' નૃપે કહ્યુ કે-' હે મહારાજ ! કૃપા કરીને તે તપનો વિધિ વિસ્તારથી બતાવો કે જેથી તે પ્રમાણે હુ પ્રિયા સહિત તે તપનુ આરાધન કરૂ ' ગુરૂ મહારાજે કહ્યુ કે-' હે ભૂપતિ ! ફાલ્ગુન શુદિ ૧૫થી એ તપ શરૂ કરવો તે વૈશાખ શુદિ ૧૫ મે પૂર્ણ થાય છે તેમા ફાગુન શુદિ ૧૫ મે પ્રથમ ચૌવિહાર ઉપવાસ કરવો, પછી વદિ ૧ મે ૧૫ કવળ લેવા, વદિ ૨ જે ૧૪ લેવા એમ ઘટાડતા યાવત્ વદિ ०)) સે એક કવળ લેવો પછી ચૈત્ર શુદિ ૧ મે બે કવળ લેવા, શુદિ ૨ જે ૩ લેવા એમ યાવત્ ચૈત્ર શુદિ ૧૪ શે ૧૫ કવળ લેવા ચૈત્ર શુદિ ૧૫ મે ચૌવિહાર ઉપવાસ કરવો, વદિ ૧ મે પણ ઉપવાસ કરવો અને તેને પારણે વદિ ૨ જે એકાસન કરવુ વદિ ૩ ઉપવાસ ને વદિ ૪ થે એકાસન, એમ એકાંતરે ૧૩ ઉપવાસ ને ૧૩ એકાસન કરવા વૈશાખ શુદિ ૧૪ ને શુદિ ૧૫ નો છઠ્ઠ કરવો તેને પારણે એકાસન કરવુ,

* ચૈત્ર શુદિ ૧૫ ને વદ ૧, વૈ શુ ૧૪ ને શુ ૧૫ બે છઠ્ઠ ૧ ઉપવાસ પ્રારંભનો ૪ બે છઠ્ઠના ૨૯ કવળના દિવસો ૧૩ ઉપવાસ ૧૪ એકાસન વચ્ચે ૧ છેલુ ફાલ્ગુન શુદિ ૧૫ થી વૈશાખ વદિ ૧ સુધી દીન ૬૨

એ પ્રમાણે ૬૨ દિવસે આચામ્લ તપ પૂર્ણ થાય છે તે સમ્યક્ત્વને શીળ સંયુક્ત કરવો બે ટંક આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) કરવાં, દેવપૂજન સવિશેષપણે કરવું પુણ્યવાનોની કથાવાર્તા કરવી અને પ્રાણીઓ ઉપર દયા કરવી એ તપનું ઉદ્યાપન તપની પ્રાંતે ઘણા વિસ્તારથી કરવું

એ ઉદ્યાપનમાં એક સુવર્ણનું વૃક્ષ કરવું તેનું મૂળ રૂપાનું કરવું, પત્રો પ્રવાળાના કરવા, ફળો મણિના કરવા, તે વૃક્ષની ઉપર રૂપ્યમય ચંદ્રનું બિંબ કરવું એ મહાવૃક્ષ ચંદ્રપ્રભ પ્રભુની પાસે ધરવું અને જ્યાંસુધી તપ કરવામાં આવે ત્યાંસુધી ચંદ્રપ્રભુનું ધ્યાન કરવું સાતે ક્ષેત્રમાં શક્તિ અનુસાર દ્રવ્ય વાપરવું (વાવવું) અને સંઘપૂજા સહિત સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવું

આ પ્રમાણે કરવાથી હે ભૂપતિ ! તમારૂં વાંછિત પૂર્ણ થશે—સુંદર પુત્ર થશે, માટે એ તપ કરો ”

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ હર્ષિત થઇ ગુરૂમહારાજે કહેલી વિધિ સાથે પ્રિયા સહિત આચામ્લ તપ કરવો સારે મુહૂર્ત્તે શરૂ કર્યો તપ પૂર્ણ થયે સતે ક્ષમાયુક્ત એવા ક્ષમાપતિએ સંપૂર્ણ વિધિ સહિત ઉજમણું કર્યું સંઘપૂજા સહિત સાધર્મિક વાત્સલ્ય બહુ સારી રીતે કર્યું દીનોદ્ધારાદિ કરવા સાથે સર્વત્ર અમારી પ્રવર્તાવી સર્વ લોકોને સારી રીતે સંતોષ પમાડીને તપ પૂર્ણ થયે આનંદથી પારણું કર્યું, તે દિવસે જિનમંદિરમાં વિશેષે મહોત્સવ કર્યો સંધ્યાકાળે જિનેશ્વરની પૂજા કરીને જિનેશ્વરની પાસે રાજા રાણી ચંદ્રપ્રભુના ધ્યાનમાં પરાયણ થઇને કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત થયા રાણી સહિત રાજા પ્રભુના ધ્યાનમાં

લયલીન થયા તે વખતે આકાશમાર્ગે કોઈ યક્ષ યક્ષણીસહિત આવ્યો તે યક્ષ શ્યામ વર્ણવાળો, ત્રણ નેત્રવાળો, બે ભુજાવાળો, હંસના વાહનવાળો, દક્ષિણ હાથમા ચદ્ર અને વામહસ્તમા અદ્ભુત મુદ્દગરને ધારણ કરનારો **વિજય** નામનો હતો યક્ષણી **જ્વાળાદેવી** શ્વેતવર્ણવાળી, મૃદુ ને લલિત ચાર હાથવડે શોભતી, ચદ્રપ્રભુની ભક્ત અને ત્વરિત ગતિવાળા હસ્તીપર આરૂઢ થયેલી, જમણા બે હાથમા તિક્ષ્ણ અસી અને મુદ્દગર તથા ડાબા બે હાથમા પર્શુ અને ફલકને ધારણ કરનારી હતી

આ વિજય નામનો યક્ષ યક્ષણીસહિત પ્રત્યક્ષ થઇને ચાતુર્યગુણે ગર્ભિત એવા ચારૂ વચન આ પ્રમાણે બોલ્યો કે–"હે નરેદ્ર ! તમે મને ચદ્રપ્રભુનો સેવક વિજય નામનો યક્ષ જાણજો હુ તમારા પુણ્યકાર્યથી તમારાપર તુષ્ટમાન થયો છુ, તેથી તમારે ઈચ્છિત હોય તે વર માગો તમારા તપથી આકૃષ્ટ થઇને તેમજ તમારી જિનભક્તિથી સતુષ્ટ થઇને હુ યક્ષણીસહિત અહીં આવ્યો છુ" આ પ્રમાણે તે યક્ષના વચનો સાભળીને રાજા તેને નમસ્કાર કરી વિનય સહિત બોલ્યો કે–'હે દેવ ! જો તમે તુષ્ટમાન થયા હો તો મને એક સુદર પુત્ર આપો' આ પ્રમાણેની તેની માગણીથી યક્ષે કહ્યુ કે–'તમને પુત્ર થશે' પછી ૧૬ ક્રોડ સુવર્ણની અને ત્રણ ક્રોડ મણિની વૃષ્ટિ કરીને તે યક્ષ યક્ષણીસહિત અદૃશ્ય થયો

યક્ષના ગયા પછી રાજા રાણીએ પણ હર્ષિત થઇને કાયોત્સર્ગ પાર્યો તે સમયે કોઇક મહર્દ્ધિક દેવ પોતાનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ઇશાન સ્વર્ગથી ચ્યવીને તે પુષ્પભદ્રપુરમા પુષ્પચૂળ રાજાની

શ્રી પુષ્પમાળાની કુક્ષીમા ઉત્પન્ન થયો સધ્યકાળે રાણી પાપ પ્રતિક્રમીને પચનમસ્કારમત્રનુ સ્મરણ કરતી સુતી પોતાની સંય્યામા સુખે સુતા તેણે આવુ સ્વપ્ન જોયુ કે–" ઈશાન દેવલોકથી કોઈ મહર્દ્ધિક અને દેદીપ્યમાન દેવ ચ્યવીને દેવના ગુણો સહિત મારા ઘરમા આવીને વસ્યો " વળી તેણે એવુ પણ જોયુ કે–" આશ્વિન માસની પૂર્ણિમાની રાત્રીએ ચદ્રમાએ એકદમ આવીને મારા મુખમા પ્રવેશ કર્યો " આ પ્રમાણેનુ સ્વપ્ન જોઇને રાણી હર્ષ પામી, જાગી અને પોતાના સ્વામી જ્યા હતા ત્યા જઇને તે હકીકત નીવેદન કરી રાજાએ કહ્યુ કે–" આ સ્વપ્નના મહાત્મ્યથી કોઇ દેવ સ્વર્ગમાથી ચ્યવીને તારો ભાવીપુત્ર થશે આ સ્વપ્નથી મારો મનોરથ ફળિભૂત થયો છે " આ પ્રમાણે સાભળીને રાણી હર્ષિત થઈ પુણ્યકાર્ય વિશેષે કરવા લાગી અને ગર્ભરત્નને ધારણ કરતી સતી રત્નની ખાણ જેવી શોભવા લાગી

જેમ જેમ ગર્ભ વૃદ્ધિ પામતો ગયો તેમ તેમ રાજભુવનમા ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થવા લાગી રાણીને જે જે ઇચ્છા થઇ તે તે રાજાએ પૂર્ણ કરી સાતમે મહીને ગર્ભના પ્રભાવથી સર્વાગ સુદર અને કાતિમાન્ એવી રાણીને એવો દોહદ થયો કે–" હુ ચદ્રમાનુ પાન કરૂ અને પછી વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપરના સર્વ ખેચરોને સમાધિપૂર્વક જીતી લઉ" આ દોહદ બળવાનથી પણ પૂરી શકાય તેવો ન હોવાથી રાણી દિનપરદિન દુર્બળ થવા લાગી આ દોહદને દુસાધ્ય જાણીને રાજાએ મત્રીને પૂછ્યુ કે–' દોહદ ન પુરાવાથી રાણી દુર્બળ થતી જાય છે, તો એનો શુ ઉપાય કરવો ? ' મત્રીએ વિચાર કરીને ઉત્તર આપ્યો કે–" હે

સ્વામિન્ ! બુદ્ધિના પ્રયોગે કરીને એ દોહદ પૂર્ણ કરીએ ગૃહમાં રહેલા જાળદ્વારા ચંદ્રમાનું પ્રતિબિંબ અંદર રહેલા જળના પાત્રમાં પડે ત્યારે રાણીને કહીએ કે-આમાં ચંદ્ર આવેલ છે માટે તેને પીવો અંધકારમાં ખરેખરા ચંદ્રની ભ્રાંતિથી તે પીવા માંડે ત્યારે જાળની ઉપર રાખેલો મનુષ્ય ધીમેધીમે તે જાળને ઢાંકતો જાય ત્યાં બધું જળ પી જાય એટલે ઉપરથી જાળ તમામ ઢંકાઈ જાય, તેથી રાણી માને કે મેં ચંદ્રમાનું પાન કર્યું એ રીતે એ દોહદ તો પૂર્ણ થાય હવે વૈતાઢ્ય ઉપર રહેલા વિદ્યાધરોને જમીનપર રહેલા આપણે જીતવા તે તો અસાધ્ય જેવું છે તેને માટે કોઈક ઇંદ્રજાળીઆને બોલાવીએ અને તેની પાસે એવું નાટક કરાવીએ કે-તેમાં તે ઇંદ્રજાળિક વિદ્યાવડે વૈતાઢ્ય, વિદ્યાધરો, તેના નગરો વિગેરે રચશે પછી તમારા સુભટરૂપે થઈને તે ઇંદ્રજાળિક રાણીની નજરે તે વિદ્યાધરોને યુદ્ધવડે જીતશે હે રાજન્ ! આ પ્રમાણે કરવાથી રાણીને સંતોષ થશે અને તેને સંતોષ થવાથી તે દુર્બળ મટીને હર્ષવડે પુષ્ટ થશે "

રાજાએ મંત્રીની યુક્તિ પસંદ કરી તે પ્રમાણે કરવા હુકમ આપ્યો મંત્રીએ તે પ્રમાણે કરીને રાણીનો દોહદ પૂર્ણ કર્યો એટલે તે પણ પ્રસન્ન થઈ ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયે શુભયોગે, શુભ દિવસે, ગૃહો બધા પોતાના સ્થાનમાં અથવા ઉચ્ચ સ્થાનમાં આવે સતે, સારા લગ્નમાં સૌમ્ય વખતે, રાત્રીએ ચંદ્રોદય થયે સતે, શુદિ સાતમે શુભવારે રાણીએ પુત્ર પ્રસવ્યો તે વખતે દાસીવિગેરે સેવકોએ રાજાને વધામણી આપી રાજાએ તેમને વાંછિત દાન આપ્યું પુત્રોત્પત્તિના ખબર સાંભળીને રાજા અત્યંત હર્ષ થવાથી શરીરમાં સમાણો નહીં. પુત્રના જન્મોત્સવ

નિમિત્તે અનેક પ્રકારે નગરની શોભા કરાવી. સ્થાને સ્થાને અ
ચુદ્ધ અને ચતુષ્પથમા નાટકો કરાવ્યા અને લાખો ગમે દ્રવ
દાનમા આપ્યુ એ રીતે જન્મોત્સવ કર્યો

અનુક્રમે ચદ્રાર્કનુ દર્શન, ઝોળીમા સુવાડવુ, પષ્ઠિનુ અ
દાન આપવુ ઇત્યાદિ પુત્રજન્મને લગતા સર્વ સરકારો વિ
પુરસર કરવામા આવ્યા પછી સ્વજનોનુ ગૌરવ ભોજન વસ્ર
દિવડે કરીને પોતાની બ્હેન તથા બીજી વૃદ્ધ સ્રીઓને રાજા
આ પ્રમાણે કહ્યુ કે-'પૂર્વના પુણ્યથી, તપસ્યાના સાધનથ
શ્રી ચદ્રપ્રભ પ્રભુની ભક્તિથી, દેવપાસેથી વરદાન મળવાથ
સેકડો મનોરથ સહિત અમને પુત્રપ્રાપ્તિ થઇ છે તમારી સૌ
મીઠી નજરથી મારા વાચ્છિત પૂર્ણ થયેલા છે ચદ્રનુ સ્વ
આવવાથી અને ચદ્રપાનને દોહદ થવાથી તે પુત્રનુ ચદ્રોદ
અથવા ચદ્રોદર એવુ નામ હો 'સર્વ સ્વજનોએ તે વ
સ્વીકારી ત્યારપછી ધાવ્યોવડે પ્રતિપાલન કરતો તે ચદ્રોદય
શુકલ પક્ષના ચદ્રની જેમ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો
સાત વર્ષનો થયો એટલે વિદ્યાગ્રહણની યોગ્યતા જાણીને મહે
ત્સવપૂર્વક પડિતને સોપવામા આવ્યો દેવાશી હોવાથી સ્વ
કાળમા તે સર્વ શાસ્રો શીખ્યો, શસ્રકળામા પ્રવીણ થયો અ
અન્ય કળાઓનો પણ સારો અભ્યાસ કર્યો અનુક્રમે તે સ્રીઓ
માનનુ મર્દન કરનાર યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે સર્વદા મિત્રો
સાથે તે વિવિધ પ્રકારની ક્રીડા કરવા લાગ્યો

હવે તે નગરમા મહેભ્યોમા અગ્રેસર અને મહર્દ્ધિક એ
અમરચદ્ર નામનો શ્રેષ્ઠિ વસે છે તેને ચદ્રલેખા નામે પ્રિ

છે તેને સાગરચન્દ્ર નામે પુત્ર છે, તે સર્વ કળાઓમા પ્રવીણ છે, સદાચારી છે, વિચારશીલ છે, સજ્જનો તેની પ્રશસા કરે છે, તે દાનાદિ ધર્મકાર્ય નિરતર કરે છે તેના ઘરમા કેટલી લક્ષ્મી છે તે કોઇ જાણતુ નથી સર્વ જીવોપર કૃપાળુ એવો તે સુખે કરીને કાળ વ્યતિક્રમાવે છે, તેમજ વિષમાવસ્થામા પણ કુળાચારને કદી છોડતો નથી અન્યદા અતરાય કર્મનો ઉદય થવાથી તે શ્રેષ્ઠિ મહર્દ્ધિક હતો છતા પણ તેની લક્ષ્મી કોઈના લઇ ગયા વિના સ્વભાવેજ ક્ષીણ થવા માડી તોપણ તે સદાચારને કે દાનધર્મને છોડતો નથી થોડામાથી પણ થોડુ મોટા આદરથી સાધુ વિગેરેને દાન આપે છે એ પ્રમાણે ક્ષીણાવસ્થામા બાર વર્ષ વ્યતીત થયા તેમા ઘણી જાતના કષ્ટો સહ્યા પ્રાતે અતરાય-કર્મનો ઘણે ભાગે ક્ષય થયો એવા સમયમા એક દિવસ તેને ઘરે કોઇ લબ્ધિવત મૂર્તિમાન્ કલ્પવૃક્ષ જેવા મુનિરાજ પધાર્યા તેમને જગમ તીર્થતુલ્ય જાણીને શ્રેષ્ઠિએ હર્ષથી નમસ્કાર કર્યો અને શુદ્ધ અન્નપાનાદિ વહોરાવીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી — "હે મહામુનિ! આ સમય ને આ દિવસ ધન્ય છે તેમજ તે રાત્રી ને તે પ્રહર પણ સુદર ગણવા યોગ્ય છે કે જે વખતે પ્રમોદથી ભરેલા નિર્ભર લોચનવાળા ભવ્યાત્માઓને આપની સગાતે સગમ અને વાર્તાલાપ થાય છે "

શ્રેષ્ઠિની ભક્તિથી સતોષ પામેલા મુનિરાજે તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો. તે ઉપરથી જિનેશ્વરકથિત ધર્મને તેમની સમિપે અગીકાર કરીને સાગરચન્દ્રે આ પ્રમાણે કહ્યુ કે-" હે પ્રભો ! મારી ઉપર કૃપા કરીને જે રીતે મારૂ દારિદ્ર દૂર થાય તેવો સુલભ તેમજ શ્રેષ્ઠ ઉપાય બતાવો " તે વખતે મુનિરાજે ઉપયોગ દઇ તેની

હકીકત જાણીને તેને કહ્યુ કે-" હે સાગરચદ્ર ! તારૂ અતરાય કર્મ ઘણુ તો ક્ષય પામેલ છે, પણ હજુ થોડુક બાકીમા છે, તેથી તેના ક્ષય માટે ઉપાય બતાવુ છુ પન્મેષ્ટિ મહામત્રમા જે સાતમુ પદ છે તેનુ દુષ્કર્મના નાશને માટે વિધિપૂર્વક આરાધન કર ॐ नमः सव्वपावप्पणासणो આ અગ્યાર અક્ષરનો મત્ર ગૃહચૈત્યાદિમા પરમાત્માની આગળ બેસીને એક ચિત્તે જપવો, પ્રમાદ તજી દેવો, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ, વિકથા નિદ્રા અને આહાર ચારે પ્રકારનો તજી દેવો આ પ્રમાણે કરવાથી હે સાગરચદ્ર ! સાતમે દિવસે તારી પાસે દક્ષ એવી શાસનદેવતા પ્રત્યક્ષ થશે. તે વખતે તારા ભાગ્યયોગથી તે તારાપર તુષ્ટમાન થઇને તને વરદાન આપશે, પણ શુ વરદાન આપશે ? તે હુ જાણતો નથી "

આ પ્રમાણે કહીને તે મુનિ વિહાર કરી ગયા પછી સાગરચદ્રે પવિત્ર થઇને મુનિરાજના કહેવા પ્રમાણે શુભ દિવસે સર્વ સામગ્રીપૂર્વક મત્રજાપ કરવાનુ અથવા તેની સાધના કરવાનુ શરૂ કર્યુ સાતમે દિવસે મધ્યરાત્રે શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ થઇ તેને એક પત્રિકા બતાવીને કહ્યુ કે-' હે વત્સ ! આ પત્રિકા ગ્રહણ કર તે પત્રિકામા મહા અર્થવાળી એક ગાથા લખેલી છે તે લાખ સોનૈયા આપીને ચદ્રોદય કુમાર ખરીદ કરશે તારૂ પુન્ય એવુ નથી કે હુ તે કરતા વધારે તને આપી શકુ ' આ પ્રમાણે કહી પત્રિકા આપીને દેવી અદૃશ્ય થઇ સાગરચદ્રે પણ ધ્યાન પૂર્ણ કર્યુ પ્રભાતે તે ગાથા લઇને વેચવા માટે ચતુષ્પથમા ગયો એવામા ચદ્રોદય કુમાર મિત્રો સાથે ક્રીડા કરતો ત્યા નીકળ્યો સાગરચદ્રના હાથમા પત્રિકા જોઇને અને તેમા એક ગાથા લખેલી છે એમ જાણીને તેણે સાગરચદ્રને કહ્યુ

કે-' આ ગાથાવાળી પત્રિકા મને તેનુ મૂલ્ય લઇને આપ.' સાગરચદ્રે તેનુ મૂલ્ય લાખ સોનૈઆ કહ્યુ, તે આપીને ચદ્રોદય કુમારે તરતજ તે પત્રિકા ખરીદ કરી પછી તે ગાથા વાચી તે આ પ્રમાણે હતી —

अपत्थियं चिय जहा, एइ दुहं तह सुहंपि जीवाणं ।
ता मुत्तु समोह, रम्मे चिय कुणह पडिबंधं ॥१॥

"જેમ દુખ વગરપ્રાર્થ્યું આવે છે તેમજ સુખ પણ જીવોને અપ્રાર્થ્યુંજ આવે છે, તેથી મોહને મૂકીને ધર્મને વિષેજ પ્રતિબધ-ઉદ્યમ કર"

આ ગાથા લઇને ચદ્રોદય પોતાને ઘરે ગયો અને સાગર ચદ્ર પણ લાખ સોનૈઆ લઇને પોતાને સ્થાને ગયો.

અન્યદા રાજપુત્ર પોતાના મિત્ર સુમિત્રની અગાતે વનમાં ક્રીડા કરવા ગયો અને ત્યા અનેક પ્રકારના વિનોદવડે ક્રીડા કરવા લાગ્યો એવામા ત્યા કોઇ દુષ્ટ દેવ આવ્યો, તે કુમારને ઉપાડીને આકાશમા ઉપતી ગયો ચદ્રોદય આકાશમા જતા વિચારે છે કે-' અરે ! મને કોણે અને શા માટે હર્યો હશે ? અહો દુષ્ટ દૈવે આ શુ કર્યુ ? ' આ પ્રમાણે વિચારી હૃદયમા ધૈર્ય ધારણ કરીને તે બોલ્યો કે-' અરે દુષ્ટ ! તુ મને જાણતો નથી ? પરતુ તુ મને લઈ જઈને શુ કરીશ ? ' તે વખતે પેલો દેવ કપાળીનો વેશ ધારણ કરીને બોલ્યો કે-" અરે ! તારૂ બળિદાન આપીને હુ દેવીને સાધીશ વૃષભ નામના પર્વતના શિખર ઉપર વિશ્વઘોરા નામની ગુફા છે ત્યા અતિ વિકટ અને વ્યાળ (સર્પ)ના વાહન વાળી વિરૂપાક્ષી નામે દેવી છે એ તે શક્તિને સાધવા માડી

છે તેને પ્રસન્ન કરવા માટે જાપ ને હોમ એ અનેક પ્રકારના કર્યો પરંતુ તે તુષ્ટમાન થઈ નહી તેણે મને સ્વપ્ન આપ્યુ કે–' તુ મને બત્રીશ લક્ષણા પુરૂષનો ભોગ આપ કે જેથી હુ પ્રસન્ન થાઉ અને તને વાઞ્છિત આપુ ' આવુ સ્વપ્ન થવાથી હુ બત્રીશ લક્ષણા પુરૂષને શોધવા નીકળ્યો, પણ કોઈ જગ્યાએ મને તેવો પુરૂષ મળ્યો નહી છેવટે તને સર્વ લક્ષણ સપૂર્ણ જોઈને મે ગ્રહણ કર્યો છે " કપાળીના આવા વચન સાભળીને ચદ્રોદય વિચારે છે કે–' જો આ માગ્ગે બળી કરશે તો મારો મનુષ્ય જન્મ પશુની જેમ વૃથા થશે અને મારૂ અકાળ મૃત્યુ થશે ' આ પ્રમાણે વિચારી હૃદયમા ધૈર્ય ધારણ કરીને પચનમસ્કાર મત્રનુ સ્મરણ કરી તે કપાળીના મસ્તકપર જોરથી મુષ્ટિનો પ્રહાર કર્યો આવુ કુમારનુ સત્વ જોઈને તે કુકર્મનો કરનારો કપાળી તેને આકાશમાજ મૂકી દઈને એકદમ કયાક જતો રહ્યો નિરાલબન–આલબન વિનાનો એવો કુમાર આકાશમાથી સમુદ્રમા પડ્યો પૂર્વ પુણ્યના પ્રભાવથી તેને પાટીયુ મળી ગયુ. પછી ધચના-ચોલના ન્યાયે લઘુપણાને–હળુકર્મીપણાને પામેલો જીવ જેમ અતિ દુસ્તર સસારને તરીને સદ્ગતિને પામે છે, તેમ મત્સ્યો અને કાચબાઓ વિગેરેથી અતિ ભયકર એવા સમુદ્રમા કલ્લોલો-વડે પ્રેરણા પામેલો તે કુમાર નવ દિવસે કીનારે નીકળ્યો

પછી જમીન દેખીને ચદ્રોદય કુમાર મનમા હર્ષ પામ્યો અને સમુદ્રને કીનારે ફરવા લાગ્યો શ્રીફળના પાણીવડે મર્દન કરીને શરીર સ્વસ્થ કર્યું ત્યા પત્રો, પુષ્પો ને રમણિક ફળો વિગેરેથી પ્રાણયાત્રા કરતો તે કુમાર કોઈ દ્વીપમા ક્રીડા કરવા ગયેલ દેવની જેમ વનેવનમા ફરવા ને ક્રીડા કરવા લાગ્યો માતાપિતાનો

કે–' અરે ! આનુ પરિણામ શુ આવશે ? માટે હુ તો મરણ પામુ ' આમ વિચારીને તેણે અહીં આવી આ ઝાડ સાથે ગળાફાસો બાધ્યો તેમાથી તમે તેને (મારી ભાણેજને) બચાવી લીધી હુ તે સુરસેન વિદ્યાધરને હણીને હમણાજ અહીં આવ્યો આ પ્રમાણેનો અમારો સબધ છે હુ આ કન્યાનો મામો થાઉં છુ ”

ત્યારપછી તે વિદ્યાધર કુમારને તેનો વૃત્તાત પૂછે છે તેવામા ત્યા કોઇ મોટુ સૈન્ય આવ્યુ તે સૈન્ય તરફ દૃષ્ટિ કરતા અમિતતેજાએ તેમા પોતાની માતા વિદ્યુત્પ્રભાને દીઠી અમિતતેજાને સુરસેન સાથે યુદ્ધ થાય છે એવી હકીકત સાભળીને તે સૈન્યસહિત શશિવેગ નામના પુત્રને લઇને ત્યા આવી હતી અમિતતેજા માતાને પગે લાગ્યો તે વખતે ચદ્રોદયને ત્યા જોઇને વિદ્યુત્પ્રભા હર્ષ પામીને વિચારવા લાગી કે–' અહો ! આ ગુણના સમૂહરૂપ કોણ છે ? અથવા આ શુ કલ્પવૃક્ષ છે, સુધારસ છે કે નિધાનરૂપ છે ? જેથી તેની ચેષ્ટા આવી સુદર છે ? આ મનુષ્ય કોઈ જાણીતો છે, મે એને કોઈ વખત જોયેલ છે ' એમ વિચારતા ને સભારતા તેને યાદ આવ્યુ કે–' મે નદીશ્વરદ્વીપે યાત્રા કરવા જતા પુષ્પભદ્ર નગરના ઉદ્યાનમા ચદ્રોદય નામના કુમારને રમતો જોયો હતો તેજ આ છે ' પછી તેણે તેનુ સ્વરૂપ અમિતતેજાને કહ્યુ એટલે ત્યા રહેલી કન્યા વિચારવા લાગી કે–' અહો ! મારૂ ભાગ્ય સ્ફુરાયમાન જણાય છે કે જેથી મારો વાન્છિત વર અનાયાસે મળી આવેલ છે ' પછી અમિતતેજા, કમળમાળા કન્યા અને ચદ્રોદય વર એ બન્નેને આદરપૂર્વક સાથે લઇને ઉતાવળે અમરપુર આવ્યો ભુવનચદ્ર રાજા વરને જોઇને બહુ ખુશી થયા ત્યા વિસ્તારપૂર્વક તેમનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કરવામા આવ્યો

...ની અજિતસેન વિગેરે પોતપોતાને સ્થાને ગયા ચદ્રોદય

હો અન્યદા
। આ પ્રમાણે
કટ પર્વતની
નમા વિચા-
સ્થતિ ? કયા
। ચદ્રોદયનુ
। ? કયા તે
ધી સ્વર્ગના
મને પોતાના
ળ્યો હતો ?
રૂ આમ કેમ
લી ગાથાનો
કરી ઉઠીને

નીચે જિન-
રયા ક્ષમાના
વા તે મુનિને
-વદન કર્યુ.
ધર્મલાભરૂપ
પાપનો નાશ

ોડાગમે ભવે
પણ મનુષ્યનો ભવ, ઉત્તમ કુળ, ધર્મની સામગ્રી અને તેના ઉપર

૧૩ અભયકુમાર ચરિત્ર ભાષાતર ભાગ ૧ સચિત્ર	૩	૨
૧૪ ભાગ ૨	૩	૨
૧૫ મોંઘી બ્હેન.	૧	૦॥।
૧૬ ભદ્રબાહુ સહિતા	૩	૨
૧૭ નરચદ્ર જૈન જ્યોતિષ અને જ્યોતિષ હીર	૩	૨

અમારે ત્યાથી મળતા બીજા પુસ્તકો

૧ દેવવદન માળા (ગુજરાતીમા)	૧-૪-૦
૨ વર્ષપ્રબોધ અને અષ્ટાગ નિમિત્ત	૮-૦-૦
૩ મહિલા મહોદય ભાગ ૧-૨ જો	૪-૦-૦
૪ ગુર્જરેશ્વર કુમારપાળ—સચિત્ર	૪-૦-૦
૫ વીર શીરોમણી વસ્તુપાળ ભાગ ૧	૨-૦-૦
૬ „ „ „ ભાગ ૨	૨-૮-૦
૭ „ „ „ ભાગ ૩	૩-૦-૦
૮ ભાગ્યવિધાયક ભામાશા-સચિત્ર	૨-૦-૦

આ શીવાય દરેક જાતના જૈન ધર્મના પુસ્તકો અમારી પાસેથી મળી શકશે એકજ સ્થળેથી મગાવવાથી ખર્ચમા પણ ઘણો ફાયદો થશે

લખો —જૈન સસ્તી વાચનમાળા.
રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

કે-' અરે ! આનુ પરિણામ શુ આવશે ? માટે હુ તો મરણ પામુ ' આમ વિચારીને તેણે અહીં આવી આ ઝાડ સાથે ગળાફાસો બાધ્યો તેમાથી તમે તેને (મારી ભાણેજને) બચાવી લીધી હુ તે સુરસેન વિદ્યાધરને હણીને હમણાજ અહીં આવ્યો આ પ્રમાણેનો અમારો સબધ છે હુ આ કન્યાનો મામો થાઉં છુ "

ત્યારપછી તે વિદ્યાધર કુમારને તેનો વૃત્તાત પૂછે છે તેવામા ત્યા કોઇ મોટુ સૈન્ય આવ્યુ તે સૈન્ય તરફ દષ્ટિ કરતા અમિતતેજાએ તેમા પોતાની માતા વિદ્યુલ્લતાને દીઠી અમિતતેજને સુરસેન સાથે યુદ્ધ થાય છે એવી હકીકત સાભળીને તે સૈન્ય સહિત શશિવેગ નામના પુત્રને લઇને ત્યા આવી હતી અમિતતેજા માતાને પગે લાગ્યો તે વખતે ચદ્રોદયને ત્યા જોઇને વિદ્યુલ્લતા હર્ષ પામીને વિચારવા લાગી કે-' અહો ! આ ગુણના સમૂહરૂપ કોણ છે ? અથવા આ શુ કલ્પવૃક્ષ છે, સુધારસ છે કે નિધાનરૂપ છે ? જેથી તેની ચેષ્ટા આવી સુદર છે ? આ મનુષ્ય કોઈ જાણીતો છે, મે એને કોઈ વખત જોયેલ છે ' એમ વિચારતા ને સભારતા તેને યાદ આવ્યુ કે-' મે નદીશ્વરદ્વીપે યાત્રા કરવા જતા પુ પભદ્ર નગરના ઉદ્યાનમા ચદ્રો ય નામના કુમારને રમતો જોયો હતો તેજ આ છે ' પછી તેણે તેનુ સ્વરૂપ અમિતતેજાને કહ્યુ એટલે ત્યા રહેલી કન્યા વિચારવા લાગી કે-' અહો ! મારૂ ભાગ્ય સ્ફુરાયમાન જણાય છે કે જેથી મારો વાન્છિત વર અનાયાસે મળી આવેલ છે ' પછી અમિતતેજા, કમળમાળા કન્યા અને ચદ્રોદય વર એ બન્નેને આદરપૂર્વક સાથે લઇને ઉતાવળે અમરપુર આવ્યો ભુવનચદ્ર રાજા વરને જોઇને બહુ ખુશી થયા ત્યા વિસ્તારપૂર્વક તેમનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કરવામા આ યો

લતા જેવી ચપળ લક્ષ્મી, દર્ભના અગ્રભાગપર રહેલા જળબિંદુની જેવું ચચળ આયુ, ગજકર્ણવત્ ચચળ રાજ્ય અને સ્વપ્ન જેવા ક્ષણિક સર્વ સગમો જાણ્યા. તે વિચારે છે કે-" કોના પુત્ર, કોની સ્ત્રી, કોનું ઘર ને કોના ધનાદિ પદાર્થો ? આ સર્વને પ્રાણી મારા મારા કરે છે પણ તે કોઇના નથી ' અહ મમ ' એ ચાર અક્ષરોથી સસાર છે, કર્મનો બધ છે અને ' નાહ ન મમ ' એ પાચ અક્ષરોથી નિવૃત્તિ-મોક્ષ છે આ શરીર અનિત્ય છે, વૈભવ અશાશ્વત છે અને મૃત્યુ નિરતર પાસેજ રહેલું છે, તેથી હરેક રીતે ધર્મનો સગ્રહ કરવો ક્રોધ અને વિરોધને સર્વ સતાપના કારણભૂત જાણી તેને તજી દઇ જે શમરૂપ સુધાયુક્ત વર્તે છે તે અલ્પકાળમા નિવૃત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે " આ પ્રમાણે નિસ્પૃહ વૃત્તિએ હૃદયમા અનિત્યતાનુ ચિતવન કરતા બળિરાજાએ ક્ષપકશ્રેણિ માડી અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું પછી દેવે આપેલો મુનિવેશ ગ્રહણ કરી સુવર્ણકમળ ઉપર બેસી ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા પૃથ્વીપર પર્યટન કરી અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ કર્યો લોકોએ તેમનુ ભુવનભાનુ એવુ નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું

તે વિજયમા જયપુર નામના નગરમા ચદ્રમૌલી નામે રાજા હતો ભુવનભાનુ કેવળીએ તેને દેશના આપી તેમા વૈરાગ્ય રસથી સપૂર્ણ ભરેલી એવી પોતાની કથા પ્રારભથી-અવ્યવહાર રાશીમાથી નીકળ્યા ત્યારથી કહી સભળાવી જે સાભળીને તે રાજા સવેગ પામ્યો અને તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી તે રાજા પણ અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામ્યો પ્રાંતે તે બન્ને કેવળી સમ્યગુ પ્રકારે સયમનુ આરાધન કરી ક્રોડ પૂર્વનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને મોક્ષે ગયા " ઇતિ બળીરાજા કથા

શ્રદ્ધા આવવી તે મહા દુર્લભ છે સારૂં રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય, મનોહર નગરો પ્રાપ્ત થાય, પરંતુ સર્વજ્ઞોક્ત વિશુદ્ધ એવો ધર્મ પામવો તે અતિ દુર્લભ છે ચિંતામણિ રત્નસમાન તે સર્વ દુષ્પ્રાપ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થતાં પ્રમાદરૂપી તસ્કરોથી તેનું પ્રયત્નવડે રક્ષણ કરવું જોઇએ આ સંસારમાં જે જે વસ્તુ ઇષ્ટ ને રમ્ય જણાય છે તે સર્વ અસ્થિર છે એમ જાણીને બુધજનોએ બળિનરેદ્રની જેમ અચળ એવા ધર્મનું નિરંતર સેવન કરવું

બળિરાજાની કથા આ પ્રમાણે –

પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં ગંધિલાવતી વિજયમાં સ્વર્ગપુરી જેવી ચંદ્રપ્રભા નામે નગરી છે તે નગરીમાં કલંકરહિત એવો અકલંક નામનો મહાન્ રાજા છે તે ચંદ્રસમાન સૌમ્ય છે અને તેની વાણી અમૃત સમાન મધુર છે તેને આદર્શ સમાન ઉજ્જવળ સુદર્શના નામે રાણી છે તેને બળિ નામે પુત્ર છે તે બાળપણમાં પણ શરીરે સબળ અને બુદ્ધિમાન્ છે તેણે વીશ લાખ પૂર્વ યુવરાજ્યપણું પાળ્યું અને ચાલીશ લાખ પૂર્વ સુધી પિતા સંબંધી રાજ્ય પાળ્યું પછી શ્રી સુવ્રતાચાર્ય સમિપે તેણે શ્રાવકના વ્રતો ગ્રહણ કર્યા અને તેની પરિપાલના સાથે તેણે બીજા પણ અનેક પ્રકારના સુકૃત્યો કર્યાં જિનપ્રાસાદ, જિન પ્રતિમા, શ્રી સંઘની ભક્તિ, દીનજનોનો ઉદ્ધાર અને રથયાત્રા વિગેરે કરીને તે જૈનધર્મનો મહા પ્રભાવક થયો શ્રાદ્ધધર્મની ક્રિયામાં તત્પર એવા તે બળિરાજાએ અન્યદા પાખીને દિવસે ઉપવાસ કર્યો અને આખી રાત્ર કાયોત્સર્ગમાં સ્થિરપણે સ્થિત થયો. રાત્રીના ત્રીજા પહોરને અંતે શુભ ભાવના ભાવતાં તે સર્વ વસ્તુમાં અનિત્યતા જોવા અને ભાવવા લાગ્યો તેણે વિજળીની

લતા જેવી ચપળ લક્ષ્મી, દર્ભના અગ્રભાગપર રહેલા જળબિંદુની જેવુ ચચળ આયુ, ગજકર્ણવત્ ચચળ રાજ્ય અને સ્વપ્ન જેવા ક્ષણિક સર્વ સગમો જાણ્યા તે વિચારે છે કે-" કોના પુત્ર, કોની સ્ત્રી, કોનુ ઘર ને કોના ધનાદિ પદાર્થો ? આ સર્વને પ્રાણી આશ મારા કરે છે પણ તે કોઇના નથી ' અહ મમ ' એ ચાર અક્ષરોથી મસાર છે, કર્મનો બધ છે અને ' નાહ ન મમ ' એ પાચ અક્ષરોથી નિવૃત્તિ-મોક્ષ છે આ શરીર અનિત્ય છે, વૈભવ અશાશ્વત છે અને મૃત્યુ નિરતર પાસેજ રહેલુ છે, તેથી હરેક રીતે ધર્મનો સગ્રહ કરવો ક્રોધ અને વિરોધને સર્વ સતાપના કારણભૂત જાણી તેને તજી દઇ જે શમરૂપ સુધાયુક્ત વર્તે છે તે અલ્પકાળમા નિવૃત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે " આ પ્રમાણે નિસ્પૃહ વૃત્તિએ હૃદયમા અનિત્યતાનુ ચિતવન કરતા બળિરાજાએ ક્ષપકશ્રેણિ માડી અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું પછી દેવે આપેલો મુનિવેશ ગ્રહણ કરી સુવર્ણકમળ ઉપર બેસી ધર્મદેશના આપવા લાગ્યા પૃથ્વીપર પર્યટન કરી અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ કર્યો લોકોએ તેમનુ ભુવનભાનુ એવુ નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું

તે વિજયમા જયપુર નામના નગરમા ચદ્રમૌલી નામે રાજા હતો ભુવનભાનુ કેવળીએ તેને દેશના આપી તેમા વૈરાગ્ય રસથી સપૂર્ણ ભરેલી એવી પોતાની કથા પ્રારભથી-અવ્યવહાર રાશીમાથી નીકળ્યા ત્યારથી કહી સભળાવી જે સાભળીને તે રાજા સવેગ પામ્યો અને તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી તે રાજા પણ અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પામ્યો પ્રાતે તે બન્ને કેવળી સમ્યગ્ પ્રકારે સયમનુ આરાધન કરી ક્રોડ પૂર્વનુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને મોક્ષે ગયા " ઇતિ બળીરાજા કથા

" હે ભવ્યો ! આ અસાર સંસારમાં કોઇપણ સારભૂત નથી, સારભૂત એક શાંતિમય ધર્મ છે કે જેથી પ્રાણી મોક્ષ પામી શકે છે આ વિશ્વમાં ધર્મથી અર્થની સિદ્ધિ થાય છે, અર્થથી કામની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી અર્થ, કામ ને પ્રાંતે મોક્ષ એ ત્રણેની જેનાથી પ્રાપ્તિ થાય છે એવા ધર્મનું ઉત્તમ ચિત્તવડે નિરંતર સેવન કરો ધર્મનું મૂળ સમકિત છે જિનેશ્વરને દેવ, મુનિરાજને ગુરૂ અને દયામૂળ ધર્મને ધર્મ માનવો તે સમ્યકત્વ કહેવાય છે "

આ પ્રમાણેની દેશના સાંભળીને ચંદ્રોદય કુમારે શુદ્ધ સમ્યકત્વ મૂળ શ્રાવકધર્મ ગ્રહણ કર્યો જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ પૂછીને તેનો જાણકાર થયો પછી મિથ્યા ભાવ તજી દઈને ચંદ્રોદય રાજા કાંઇક વિશેષ પૂછે છે તેવામાં તે મુનિ એકાએક અદૃશ્ય થઇ ગયા એટલે વિસ્મય પામેલ કુમાર ચિંતવવા લાગ્યો કે—' આ મારા પરમ ઉપકારી મુનિ મને ઉપદેશ આપીને કયાં ગયા ? ' તે આમ વિચારે છે તેવામાં ત્યાં અકસ્માત્ એક મોટું સૈન્ય આવ્યું તેના સુભટો શીઘ્રપણે કુમારની ફરતા ફરીવળીને બોલ્યા કે—' અરે ! તને સમરવિજય રાજા હમણાજ ક્રોધવડે હણી નાખશે ' આવા વચનો સાંભળીને તરતજ તેણે ગાથાનો અર્થ વિચારી હૃદયમાં ધૈર્યને ધારણ કર્યું અને સિંહનાદ કરી તે સૈન્યમાંથીજ એક રથ ગ્રહણ કરી તેનાપર આરૂઢ થઇને સંગ્રામમાં સામે આવી યુદ્ધ કરવા સજ્જ થયો ગ્રહણ કરેલ રથ સર્વ આયુધોવડે પૂર્ણ હોવાથી તેણે તે શસ્ત્રોવડે ઘણા સુભટોને હણ્યા તે જોઇ સુભટો બોલવા લાગ્યા કે—' આ કોઈ સામાન્ય મનુષ્ય જણાતો નથી ' તે વખત પોતાના સૈન્યને પાછું હઠેલું જોઈને સમરવિજય રાજા પોતે યુદ્ધ કરવા આગળ આવ્યો અને ચંદ્રો-

દ્રયની સામે થયો પછી તે ગર્વિત થઈને ચંદ્રોદયની ઉપર શસ્ત્ર પ્રહાર કરવા તૈયાર થયો એટલે લઘુલાઘવી કળાથી તેનો પ્રહાર ચુકાવી દઈને ચંદ્રોદયે તેને એકદમ પકડી લીધો પછી તેને જીવતો બાંધી લઈને ચંદ્રોદયકુમાર પોતાના રથમાં તેને નાખે છે તેટલામાં તે વિનયપૂર્વક ચંદ્રોદયના પગમાં પડ્યો અને પોતાને છોડી દેવા કહ્યું એટલે કુમારે દયા આવવાથી તેને છોડી દીધો

એ વખતે એક સ્ત્રી ત્યાં આવી તેણે કુમારને કહ્યું કે- 'હે ભદ્ર! મારૂં વાક્ય સાંભળો શ્રી કુશવર્ધન નામના નગરમાં કમળચંદ્ર નામે રાજા છે તેને અમરસેના નામે રાણી છે તેને ભુવનશ્રી નામે પુત્રી છે તે જિનધર્મથી ભાવિત અંતઃકરણવાળી છે તેણે તમારા ગુણો સાંભળીને એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે- 'આ ભવમાં મારો ભર્તાર ચંદ્રોદયકુમાર થાઓ તે શિવાયના સર્વ મનુષ્યો મારે બંધુતુલ્ય છે આવો મારો નિશ્ચય છે' આ શૈવપુરનો સમરવિજય નામે રાજા છે તેણે એકદા ભુવનશ્રીની તેના પિતા પાસે યાચના કરી, પણ ભુવનશ્રીની ઉપર પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા હોવાથી તેણે તેને આપી નહીં, એટલે સમરવિજય રાજા સૈન્ય સાથે કમળચંદ્ર રાજાના નગરના ઉદ્યાનમાં આવ્યો ત્યાં તે ગુપ્તપણે રહ્યો અને ક્રીડા કરવા માટે નગર બહાર આવેલી ભુવનશ્રીનું તે પાપીએ વિલાપ કરતી સ્થિતિમાં હરણ કર્યું અને અહીં લઈ આવ્યો અહીં રહેલા તમને જોઈને તે સમરવિજય તમને મારવા ઉદ્યુક્ત થયો હું તે કન્યાની ધાત્રી છું અને તેની પાછળ તેના સ્નેહથી આકર્ષિત થઈને શિઘ્રપણે આવી છું અહીં આવતાં સૈન્યમાં તમારૂં નામ સાંભળીને તમારી પાસે આવી છું, મેં તમને ઓળખ્યા છે, તો હવે તમે સમર-

વિજય પાસેથી તે ભુવનશ્રી કન્યાને છોડાવો અને પછી તેની સાથે પાણિગ્રહણ કરો, જેથી તેની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થાય એ કન્યાના ભાગ્યથી તેના વાંચ્છિત વરની (તમારી) અનાયાસે પ્રાપ્તિ થઇ છે "

આ હકીકત સાભળીને ચંદ્રોદય તેનો જવાબ આપે છે તેવામા સમરવિજયેજ તે વાત સાભળીને હર્ષિત થઇ ભુવનશ્રીને વસ્ત્રાભૂષણવડે અલંકૃત કરીને સ્વયમેવ ચંદ્રોદયને અર્પણ કરી ચંદ્રોદયે ત્યા તેની સાથે સંક્ષેપથી પાણિગ્રહણ કર્યું અને સમરવિજય કુમારની રજા લઇને સ્વસ્થાને ગયો પછી કુમારે રમણીક એવા રથ ઉપર ભુવનશ્રી સહિત આરૂઢ થઇને શ્રી કુશવર્ધન નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું

ત્યાથી કેટલેક આગળ ચાલ્યા એટલે એક શ્રેષ્ઠ વનમા અપૂર્વ ધ્વનિયુક્ત ગાયન માર્ગની બાજુમા થતુ સાભળ્યુ તે સાભળીને કુતુહળ ઉત્પન્ન થવાથી પ્રિયાસહિત રથ ત્યા રાખીને ચંદ્રોદય પોતે શબ્દને અનુમાને તે તરફ ચાલ્યો ત્યા તેણે આ પ્રમાણે જોયુ એક મોટી વાડી છે, તેમા અનેક પ્રકારના સુંદર વૃક્ષો છે, તે વાડીના મધ્યમા એક સાત ભૂમિવાળો મનોહર મહેલ છે કૌતુકાન્વેષી કુમારે મૃગની જેમ નાદથી મોહ પામીને ગીત સાભળવામા લુબ્ધ થઈ તે મહેલમા પ્રવેશ કર્યો તે અનુક્રમે ઉતાવળો સાતમી ભૂમિએ ચઢ્યો, એટલે ત્યા તેણે રૂપ અને સૌભાગ્યવડે સુંદર એવી પાચ કન્યાઓને દીઠી તેમને જોઇને વિસ્મય પામી વિનયતત્પરપણે તે તેમને કાંઇક પૂછે છે તેવામા તે બધી સ્ત્રીઓએ ઉઠીને કુમારનુ સન્માન કર્યું તેનો સારી રીતે સત્કાર કરી ઉત્તમ આસનપર બેસારી તે પાચે કન્યાઓ

લજ્જા ને વિનયમા તત્પર થઇ સતી પોતાના અંગોને ગોપવીને કુમારની પાસે ઉભી રહી પછી કુમારે તેમને પૂછ્યુ કે–'તમે કોણ છો? કોની પુત્રી છો? અને આ વનમા એકલી કેમ રહો છો? સ્ત્રીઓને આવી રીતે એકલા વનમા રહેવુ ઘટિત નથી તમારી હકીકત સાભળવાનુ મને કૌતુક છે તેથી હુ વિસ્મય પામીને પૂછુ છુ માટે કહો ' કુમાર તરફથી આવો પ્રશ્ન થતા તે પાચમાથી એક કન્યા બોલી કે–' હે સાત્વિક કુમાર ! અમારો સર્વ વૃત્તાત તમે યોગ્ય હોવાથી કહુ છુ તે સાભળો

"વૈતાઢ્ય પર્વતની ઉપર લક્ષ્મીવડે ચક્રવર્તી જેવો **સિંહનાદ** નામનો ખેચરેદ્ર છે તેને પ્રૌઢ એવી **શ્રીસુખી** નામે સ્ત્રી છે તેની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલી અમે પાચે તેની પુત્રીઓ છીએ અમારા **લક્ષ્મી, સરસ્વતી, ગૌરી, જયતિ** ને **મેનકા** એ નામ છે અમે પાચે યૌવનાવસ્થા પામી એટલે અમારા પિતાએ કોઇ શ્રેષ્ઠ નિમિત્તિયાને પૂછ્યુ કે–'આ મારી પાચે પુત્રીના પતિ કોણ કોણ થશે અને તે ભૂચર થશે કે ખેચર થશે ? આ વાત અગટપણે કહો ' અમારા પિતાના પ્રશ્નના ઉત્તરમા તે નૈમિત્તિકે કહ્યુ કે–' હે રાજેદ્ર ! તમારી પાચે પુત્રીનો સ્વામી એક ચદ્રોદય નામનો ભૂચર થશે આજથી સાડા છ માસ ગયા પછી હે રાજન્ ! અમુક વનમા તે સ્વયમેવ આવશે ' નૈમિત્તિકના આવા વચન સાભળીને તેણે સૂચવેલા વનમા આ સાત ભૂમિવાળો પ્રાસાદ કરાવીને અમારા પિતાએ અમારા વરની પ્રાપ્તિ માટે અમને અહીં રાખી છે અમે અહીં રહીને સખીઓની સાથે ગત દિવસ અનેક પ્રકારની ક્રીડાઓ કરીએ છીએ અમારા પિતા અમારે જોઇતી વસ્તુ પુરી પાડે છે અને અમારી રક્ષા કરે છે નિમિત્તિ-

આજે કહેલો અવધિ આજેજ પૂર્ણ થાય છે અને તેવે વખતે અમારા ભાગ્યોદયથીજ તમે અહીં પધાર્યા છો, તેથી અમે આકારાદિવડે ઓળખી શકીએ છીએ કે તમેજ અમારા થનારા પતિ ચંદ્રોદય છો ”

કન્યાના આ પ્રમાણેના વચનો સાભળી કુમાર મનમાં વિસ્મય પામ્યો તે વખતે પણ પૂર્વોક્ત ગાથાના અર્થને વિચારતો સતો હૃદયમા પ્રમોદને પામ્યો તે વિચારે છે કે–‘ અહો ! આ સંસારમા વિધિનો વિલાસ ઘણો મોટો છે વિધિના બળવડે દુર્ઘટ હોય તે અકસ્માત્ સુઘટ થાય છે અને સુઘટ હોય છે તે દુર્ઘટ થાય છે કહ્યુ છે કે–વિધિના બળથી સમુદ્ર અર્થાત્ જળ હોય છે ત્યા સ્થળ થાય છે અને સ્થળ હોય છે ત્યા જળ થાય છે. ધૂળ હોય ત્યા પર્વત થાય છે અને પર્વત હોય ત્યા સપાટ જમીન થઇ જાય છે મેરૂ મત્કુણ (માકડ) જેવો થાય છે અને મત્કુણનો મેરૂ થાય છે તૃણ વજ્રરૂપ થાય છે ને વજ્ર તૃણપ્રાય થાય છે અગ્નિ શીતળ થાય છે ને હિમ દહન કરે છે દૈવની લીલાથી આનંદ કરતો હોય છે તે મહા સંકટમા પડી જાય છે ને સંકટમા પડેલાનો ઉદ્ધાર થઇ જાય છે તેથી તેવા બળવાન દૈવને નમસ્કાર થાઓ જે તત્કાળ અસાધ્યને સાધે છે, સુસાધ્ય છતા સાધી શકાતુ નથી, વિપરીત હોય તે અનુકૂળ થાય છે, અનુકૂળ હોય તે વિપરીત થાય છે–એ બધુ વિધિનુજ વિલસીત છે ”

આ પ્રમાણે વિચારીને તે મૌન ધારણ કરી બેઠો છે, તેવામાં તે કન્યા બોલી કે–‘ હે ભાગ્યનિધિ મનુષ્ય ! સાભળો નિમિ-

સ્ત્રિઆની કહેલી આડાછ મહીનાની અવધિ આજેજ પૂર્ણ થઈ છે અને તે વખતેજ તમારૂ આગમન થયુ છે આજેજ લગ્નનો દિવસ છે તેથી તમે અમારી સાથે પાણિગ્રહણ કરો ' કન્યાના આ પ્રમાણે કહેવાથી ચદ્રોદય કુમારે પૂર્વે તૈયાર કરી રાખેલી સામગ્રીવડે તે પાચે કન્યાની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યુ તેવામા તો નથી કન્યા અને નથી પ્રાસાદ-પોતે એકલો જમીન ઉપર ઉભો છે આ પ્રમાણે તેણે જોયુ, એટલે બહુજ આશ્ચર્ય પામીને વિચારવા લાગ્યો કે-'આ તે શુ ઇદ્રજાળ હતી કે સાચુ હતુ ? પાચ કન્યાઓ કયા ગઈ? સાત ભૂમિનો આવાસ ક્યા ગયો ? આ તો ક્ષણમાત્રમા સ્વપ્નની જેવુ થઈ ગયુ ' આ પ્રમાણે વિચારતો તે પોતાના રથ પાસે ગયો તો ત્યા રથમા પોતાની સ્ત્રીને દીઠી નહીં તેથી અત્યત વિષાદ પામીને તે વિચારે છે કે-' હા ! હા ! આ શુ ? મારી પ્રિયા કયા ગઈ ? ' આમ વિચારતો તે વનમા ભમવા લાગ્યો અને પ્રિયાને શોધવા લાગ્યો. એવામા તેણે એક ઉચા તોરણો અને સ્તભોથી મડિત સ્વર્ણ-રત્નમય મહા મનોહર જિનમદિર જિનપ્રતિમા સહિત દીઠુ. મદિરમા પ્રવેશ કરતા ભવસમુદ્રમા આલબનભૂત શ્રીયુગાદિનાથને જોઇને તે પરમાત્માને નમસ્કાર કરવા માટે અદર ગયો પછી પ્રભુને નમસ્કાર કરી, પૂજા કરીને તે તેમના ધ્યાનમા સ્થિત થયો તેવામા ત્યા **મેઘવાહન** નામનો વિદ્યાધર આવ્યો તેની સાથે તેની પુત્રી **નરમોહિની** હતી ' તેનો ચદ્રોદય વર થશે ' એવુ પૂર્વે તેને કોઇ નૈમિત્તિકે કહ્યુ હતુ તે કન્યાએ પૂર્વે જોયેલ હોય તેમ ચદ્રોદયને જોયો પછી તે પોતાના પિતાની સાથે જિનપૂજા કરવામા પ્રવર્તમાન થઇ એવામા સિહનાદ વિદ્યાધરેદ્ર પણ પોતાની પાચે પુત્રીઓ સાથે તે જિનાલયમા આવ્યો જિને-

અરના ધ્યાનમાંથી છુટા થઇને ચંદ્રોદયે સિંહનાદ વિદ્યાધરને પૂછયું કે-'તમે કયાંથી આવ્યા ? અને તમને તમારી પાંચ કન્યાઓ કયાંથી મળી ?' સિંહનાદ બોલ્યા કે- હું આ પાંચે કન્યાઓનો પિતા છું હવે એ કન્યાઓનો સબંધ કહું છું તે હે ચંદ્રોદયકુમાર ! તમે સાંભળો -

પૂર્વે વનમાં તમે મમગવિજયને જે જીત્યો હતો તેના બે પુત્ર કમળ ને ઉત્પળ નામના છે તેમાંના કમળે તમારા રથમાંથી ભુવનદીનું હરણ કર્યું તેને લઇને તે વૈતાઢ્યપર ગયો છે બીજા ઉત્પળે તમને પ્રાસાદમાંથી ભૂમિપર મૂકયા, પ્રાસાદને અદશ્ય કરી દીધો અને મારી પાંચ પુત્રીને તે હરી ગયો તે મારી પાંચે પુત્રીઓને લઇને પોતાને સ્થાને જતો હતો, તેવામાં મારૂં નિશ્ચળ સિંહાસન કંપાયમાન થયું મેં આસનકંપનું કારણ મારી વિદ્યાને પૂછ્યું તેણે પુત્રીના હરણનું કારણ કહ્યું પછી હું રોષવડે સ્ફુરાયમાન થઇ તે ઉત્પળની પાછળ ગયો અને તેને મારા બળવડે પકડી પાડીને પાંચ પુત્રીઓને લઈ હું અહીં આવ્યો "

આ પ્રમાણે સાંભળીને ચંદ્રોદય કુમાર પોતાના મનમાં હર્ષિત થયો તે વખતે મેઘવાહન વિદ્યાધરે કુમારપ્રત્યે કહ્યું કે-" હે કુમારેંદ્ર ! સાંભળો પૂર્વે કોઇ નિમિત્તિયાએ મારી પુત્રી નરમોહિનીના વર તમે થશો એમ કહેલું છે તમને અહીં જાણીને હું મારી પુત્રીને લઇને અહીં આવ્યો છું, તો હવે તે નિમિત્તિયાનું વચન સત્ય કરો અને મારી પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરો."

કુમારે તે વાત સ્વીકારી અને નરમોહિની સાથે તત્કાળ ત્યાં પાણિગ્રહણ કર્યું 'પુણ્યવંત પુરૂષો જ્યાં જાય છે ત્યાં તે સંપત્તિને પામે છે '

પછી કુમાર પરમાત્માને નમીને સિહનાદ વિદ્યાધરેદ્રના આગ્રહથી તેની સાથે છ પ્રિયા સહિત વિમળપુરમા આવ્યો ત્ય તેનો મહોત્સવપૂર્વક પ્રવેશ કરાવવામા આવ્યો પછી પોતાની પાચ પુત્રીઓનો વિવાહમહોત્સવ સિહનાદે ઘણા વિસ્તારથી કર્યો અને કરમોચન વખતે જમાઈને પોતાનુ અર્ધ રાજ્ય આપ્યુ વળી પોતાની પાસે હતી તે બધી વિદ્યાઓ આપી કુમારે તે સાધી લીધી એટલે ચદ્રોદય ભૂચર મટીને ખેચર થયો પોતાના બન્ને પુત્રોની વિપરીત હકીકત જાણીને લજ્જા પામતો સમરવિજય ચદ્રોદય પાસે આવ્યો અને મહા ઉન્નતિવાળા તેને પગે લાગ્યો ભુવનથી તેને સોપીને તેણે પોતાના પુત્રોના અપરાધની ક્ષમા માગી એ રીતે પુત્રોએ કરેલા વિરોધ ને દંડનુ નિવારણ કર્યું ચદ્રોદયના પુણ્યપ્રભાવથી ઘણા વિદ્યાધરો આવીને તેની સેવા કરવા લાગ્યા ત્યા સુખભોગ ભોગવતો તે કુમાર કેટલોક વર્ષો સુધી રહ્યો એ રીતે પરદેશમા તેને સાતસો વર્ષ કૌતુકથી વ્યતિત થયા અને તે આઠ કન્યાઓ પરણ્યો

અન્યદા રાત્રિના પાછલા છેલા પ્રહરે તે જાગ્યો એટલે તેને પોતાનુ રાજ્ય સાભર્યું તેથી ત્યા જવાનો વિચાર કર્યો પછી કમળમાળાને બોલાવીને સર્વ પ્રિયાઓ અને વિદ્યાધરોના સૈન્ય સાથે તે પોતાને નગરે આવ્યો પુષ્પચૂળ રાજા પોતાના પુત્રનુ ઘણે કાળે આગમન સાભળીને તેને મળવાને ઉતાવળા થયા અને ત્વરિતપણે તેની સન્મુખ ગયા કર્યો છે અનેક વિદ્યાધરીઓ સાથે વિવાહ જેણે એવા અને વિદ્યાધરોના સૈન્યસયુક્ત તેમજ પુષ્કળ લક્ષ્મીયુક્ત એવા પોતાના પુત્રને વિમાનમાં બેસીને આવતો જોઈ તે ઘણા ખુશી થયા વિમાન આકાશમાથી

સસારમા સુખજ નથી, સુખી ગણાતા જીવો પણ અનેક પ્રકારે દુખ પામે છે જુઓ ! બળસાર મહીપાળ પોતાના પુત્રના બાલ્યાવસ્થાના તીવ્ર દુખો જોઇને સસારવાસથી ખેદ પામ્યા હતા " તે સાભળીને સભાજનો બોલ્યા કે–' હે પ્રભુ ! તે **બળસાર** રાજા કોણ હતા ? ' કેવળીએ કહ્યુ કે–' તે બળસાર રાજાનો સબધ હુ કહુ છુ તે સાભળો –

લીલાપુર નામના મનોહર નગરમા **બળસાર** નામે રાજા હતો પતિના પ્રેમમા વૃદ્ધિ કરનારી **લીલાવતી** નામે તેને પ્રિયા હતી. તેને પુત્ર થતો ન હોવાથી તે અત્યત દુખી હતી તે નિરતર સતાનની વાચ્છા કરતી હતી, પરતુ કર્મયોગે તેને પુત્ર થતો નહોતો અન્યદા મધ્ય રાત્રીએ રાજા જાગ્યો તે વખતે તેણે દિવ્યધ્વનિવડે મનોહર એવુ મધુર ગીત સાભળ્યુ મૃદગ, વાસળી, વીણા, તાલ, દુદુભિ વિગેરેના શબ્દો સભળાણા, તે સાભળીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે–' આ દિવ્ય નાટક કયા થાય છે ? ' પછી પલ્યકમાથી ઉઠીને રાજા તે શબ્દને અનુસારે ચાલ્યો. દૂર જતા તેણે શાતિનાથનો પ્રાસાદ જોયો કે જ્યા આ ગીતનૃત્યાદિ થતુ હતુ રાજાએ પ્રભુની પાસે ગાતા અને નૃત્ય કરતા ખેચરોને જોયા, એટલે તે તેમા તલ્લીન થઇને સ્થિત થયો ક્ષણમાત્રમા નાટક કરીને તે વિદ્યાધરો ચાલ્યા, એટલે તેને બીજા વિદ્યાધરો ત્યા આવતા એવા સામા મળ્યા તેઓને પૂર્વનુ વેર હોવાથી પરસ્પર યુદ્ધ થયુ બળવડે યુદ્ધ કરતા કરતા તેઓ ત્યાથી કેટલેક દૂર ગયા તે વખતે નૃત્ય કરનારી એક વિદ્યાધરી બહાર નીકળી, તેને બીજા વિદ્યાધરે ઉપાડી, એટલે તે વિલાપ કરવા લાગી. તેનો વિલાપ સાભળીને બળસાર રાજા તેને છોડા-

ધવા દોડ્યો તેણે પેલા વિદ્યાધરને હણીને વિદ્યાધરીને તો પાછી વાળી, પણ બળસારને શરીરે તે યુદ્ધમા કેટલાક પ્રહારો વાગ્યા. અહીં તે વિદ્યાધરીનો સ્વામી તેના વૈરી વિદ્યાધરોને જીતીને ત્યા આવ્યો. તેણે બળસારને મણુસરોહિણી ઔષધિવડે સજ્જ કર્યો. બળસાર રાજાએ તેમને પૂછ્યુ કે–' તમે કોણ છો ? ' એટલે તે બોલ્યો કે–" હે ઉત્તમ પુરૂષ ! હુ વૈતાઢ્યપર રહેનારો ખેચરોનો અગ્રણી **ચદ્રશેખર** નામનો છુ આ ચૈત્યમા હુ મારા પરિવાર સાથે યાત્રા કરવા આવ્યો હતો હુ પૂજા કરીને અને નૃત્ય કરીને અહીંથી પાછો વળ્યો તેવામા મને મારો વૈરી સામો મળ્યો તેની સાથે પૂર્વના દ્વેષથી મારે સગ્રામ થયો અને તેમા મે તેને હણ્યો આ મારી ભાર્યા છે, તેને કોઇએ અપહરી હતી, તેનુ રક્ષણ કરીને તમે મારી ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. તમારા આવા સત્કર્મથી હુ તમારી ઉપર પ્રસન્ન થયો છુ તેથી આ એક ઔષધિ પુત્રાદિ ઇચ્છિતને આપનારી આપુ છુ તે ગ્રહણ કરો " આ પ્રમાણે કહી એક ઔષધિ દઇને તે ખેચર શીઘ્રપણે સ્વસ્થાનકે ગયો અને બળસાર રાજા પોતાને સ્થાને આવ્યો

તે ઔષધિના પ્રભાવે કરીને લીલાવતીને એક પુત્ર થયો યત્નથી લાલનપાલન કરાતો તે પુત્ર વૃદ્ધિ પામ્યો ને એક વર્ષનો થયો ત્યારપછી તે પુત્રના શરીરમા જ્વર, શૂળ, શિરપીડા, કાસ ને મૂત્રકૃચ્છ વિગેરે અનેક મહા વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન થયા પુત્રને રોગોવડે પીડાતો જોઇને રાજાએ અનેક વૈદ્યોને તેડાવી તેના શરીરની ચિકિત્સા કરાવી વૈદ્યોએ અનેક પ્રકારના ઉપચારો કર્યા પરતુ તેને કિચિત્ પણ ગુણ થયો નહી તેથી જળવિના મત્સ્યની જેમ તે જરાપણ શાંતિ પામ્યો નહી પુત્રને

રોગથી અત્યત વ્યાપ્ત જોઈને તેના માતાપિતા પણ મોહથી મોહિત થયેલા હોવાથી મહાપીડારૂપ સમુદ્રમા પડ્યા અનેક વૈદ્યોએ સેકડોગમે ઔષધિઓવડે તે રાજપુત્રની ચિકિત્સા કરી પણ વ્યાધિ બીલકુલ શમ્યો નહી અને પરિણામે તે મૃત્યુ પામ્યો પુત્રના મૃત્યુથી પ્રિયાયુક્ત રાજા મહા દુ ખી થયો

અન્યદા કોઈ જ્ઞાનીને રાજાએ પૂછ્યુ કે-'મારો પુત્ર આવો અલ્પાયુ કેમ થયો ?' જ્ઞાની ગુરૂ બોલ્યા કે-" હે રાજન્ ! આ બાળકે પૂર્વભવે મિથ્યાત્વે કરીને તાપસવ્રત ગ્રહણ કર્યું હતું. તે કદમૂળાદિકનો ભોજી અને બહુ આરભનો કરનારો તેમજ અણગળ પાણીથી સ્નાન તર્પણ કરવામા તત્પર હતો કહ્યું છે કે-" કૈવર્ત (ચડાળ) એક વર્ષે જેટલુ પાપ બાધે તેટલું પાપ અણગળ જળ વાપરનાર એક દિવસમા બાધે છે ' જે મનુષ્ય સર્વ કાર્ય ગળેલા પાણીવડે કરે છે તે મુનિ છે, મહા સાધુ છે, યોગી છે અને મહાવ્રતી છે તેણે અજ્ઞાનવડે જળ-ચરાદિ અનેક જીવોનો ઘાત કર્યો તેથી તે અલ્પાયુ બાધી તમારો પુત્ર થયો ' દીર્ઘાયુ જીવદયાવડેજ બધાય છે ' દીર્ઘ આયુ, શ્રેષ્ઠ રૂપ, આરોગ્ય, શ્લાઘનીયપણુ એ સર્વ અહિસાના ફળ છે વધારે શુ કહુ ? અહિસા સર્વ વાચ્છિતને આપનારી છે ઈંદ્રિયદમન, દેવગુરૂની સેવા, દાન, અધ્યયન અને તપ-એ સર્વ જો હિસાનો ત્યાગ કર્યો નથી તો નિષ્ફળ છે "

આ પ્રમાણે ગુરૂની વાણી સાભળીને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે-' મિથ્યાત્વ ખરેખર સસારવૃદ્ધિનુ કારણ છે કે જેથી પુણ્ય-બુદ્ધિએ કાર્ય કરીને પણ જીવ પાપનુ ઉપાર્જન કરે છે આરો

પુત્ર મનુષ્યજન્મ અને સત્કુળ પ્રાપ્ત કર્યા છતા પણ મિથ્યાત્વથી કરેલી હિંસાના કારણથી અલ્પાયુ થયો, વધારે જીવ્યો નહીં.' આ પ્રમાણે વિચારીને સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય આવવાથી રાજાએ રાજ્યાદિક સર્વ તજીને ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને આકરા તપ તપી ચારિત્ર પાળીને કેવળજ્ઞાન પામી પ્રાંતે શિવસુખનુ ભાજન થયા

ઈતિ બળસાર નૃપ કથા

આ પ્રમાણે બળસાર રાજાની કથા ભાવપૂર્વક સાંભળીને પછી પુષ્પચૂળ રાજાએ ફરીને કેવળીમુનિને પૂછ્યુ કે-' હે ભગવન્! આ મારા ચન્દ્રોદય પુત્રને વનમા ક્રીડા કરવા જતા કોણે હર્યો હતો ?' કેવળી બોલ્યા કે-" હે નરેંદ્ર! તમારા પુત્રનો પૂર્વભવનો વૃત્તાંત હું કહું છું તે તમે સાંભળો.—

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા પુષ્કળાવતી વિજયમા **વિપુલાપુરી** નામની નગરી છે ત્યા બે વણિકપુત્રો સ્નેહવાળા ભાઈઓ હતા તે બેમા મોટા ભાઇની સ્ત્રી પતિના પ્રેમમા બહુ આસક્ત હતી તે મહામોહના વશથી પતિનો વિરહ ક્ષણમાત્ર પણ સહન કરી શકતી નહોતી અન્યદા કોઇ કાર્યપરત્વે મોટો ભાઇ ગામાંતરે ગયો હતો, તે વખતે નાના ભાઇએ પોતાની ભોજાઇને હાસ્યમા આ પ્રમાણે કહ્યુ કે-' મારા મોટા ભાઇને માર્ગમા કોઇ શત્રુએ મારી નાખ્યા છે ' આ વાક્ય સાંભળતાજ તેની ભોજાઇ વિરહથી વ્યાકુળ થઈને તત્કાળ મરણ પામી તે જોઇને નાના ભાઈને અત્યંત પશ્ચાત્તાપ થયો કે-' આ મે ભારે દુષ્કૃત કર્યું, મને વૃથા સ્ત્રીહત્યા લાગી ' આ પ્રમાણે તે પોતાના આત્માની નિંદા કરવા લાગ્યો પછી ભોજાઈને અગ્નિસંસ્કાર કરીને

હૃદયમા દુ ખને ધારણ કરતો સતો તે વૃદ્ધબધુના આગમનની રાહ જોવા લાગ્યો. કેટલેક દિવસે મોટો ભાઇ આવ્યો અને તેણે પોતાની સ્ત્રીના મરણની અને નાના ભાઇના હાસ્યની વાત પણ સાભળી. તેને બધુ ઉપર ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો લઘુ બધુએ બહુ રીતે ખમાવ્યો તોપણ તેનો ક્રોધ શમ્યો નહી, એટલે સ્ત્રીવિરહના દુ ખથી અને બધુપરના ક્રોધથી તે તાપસ થયો

તાપસપણામા અનેક પ્રકારનો બાળતપ કરીને તે અસુર-જાતિનો દેવતા થયો નાના ભાઇએ સવેગ થવાથી જૈનીદીક્ષા અગીકાર કરી અન્યદા પૃથ્વીપર વિચરતા વૃત્તવૈતાઢ્યની પાસે તે એકગત્રિકી પ્રતિમા અગીકાર કરીને મેરૂની જેમ સ્થિર થઇ કાયોત્સર્ગે રહ્યા

પેલા અસુરે તે મુનીશ્વરને કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત જોયા, એટલે વૈર જાગૃત થવાથી તેણે તેમની ઉપર એક શિલા પડતી મૂકી. શિલાના પ્રહારથી ધર્મધ્યાનયુક્ત મુનિ મૃત્યુ પામીને ઇશાન દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી ચ્યવીને હે રાજન્ ! તે તમારા પુત્ર થયા છે પેલો અસુર ભવમા ભમીને પાછો અસુર થયો કુમારને ક્રીડા કરતો જોઈને પાછુ તેને પૂર્વ વૈર જાગૃત થયુ એટલે તેણે તેનુ હરણ કર્યું અને સમુદ્ર ઉપર લઈ ગયો હજુ તે એકવાર તમારા પુત્રને ઉપસર્ગ કરશે. તે વખતે તમારા પુત્રના વચનથી તે પ્રતિબોધ પામશે અને તેનુ વૈર શમી જશે ચદ્રોદય કુમારે પૂર્વભવમા જે ચારિત્ર પાળ્યુ હતુ અને તપ કર્યો હતો તેનાથી થયેલા પુણ્યના પ્રભાવથી તે સર્વત્ર અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિ પામ્યો."

આ પ્રમાણે ગુરૂમુખે સાભળીને રાજા અને ચંદ્રોદયાદિ બીજાઓ પણ શ્રાદ્ધધર્મ અંગીકાર કરીને મુનિને નમી સ્વસ્થાને ગયા.

એ રીતે પૂર્વજન્મમા હાસીમાનથી બધાયેલ કર્મ અને વૈરના ફળને જાણીને પોતાના આત્માની નિંદા કરતો અને ચારિત્રાદિના ઉત્તમ ફળને જાણીને તેની અનુમોદના કરતો ધર્મકાર્યમાં રક્ત થઈને અને દુરિત કરવાથી વિરક્ત થઈને ચંદ્રોદયકુમાર મિત્રો સાથે ક્રીડા કરતો અને પ્રિયાઓ સાથે વિષયસુખને અનુભવતો રાજ્યસુખને ભોગવતો હવો

ઇતિશ્રી વીરદેશનામા ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ચોથી
ભાવરૂપ શાખા ઉપર ચંદ્રોદયની કથામા
સાતમો પલ્લવ સંપૂર્ણ

અથ અષ્ટમ પલ્લવ

ર્મ આ ભવમા ને પરભવમા સુખ આપનાર છે, ધર્મ અધકારમા સૂર્યસમાન છે, સારા મનવાળા જીવોની સર્વ આપત્તિને સમાવવા ધર્મ સમર્થ છે, ધર્મ અપૂર્વ નિધાન છે, અબાધવનો બાધવ છે, સસારના વિસ્તૃત માર્ગમા ધર્મ નિશ્ચળ મિત્ર તુલ્ય છે, સસાર-રૂપ વિષમ સ્થળમા ધર્મજ એક કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, અન્ય નથી

કેવળજ્ઞાની ભગવતના વચનથી પુષ્પચૂળ વિશેષે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યો અને ન્યાયથી પ્રજાનુ પ્રતિપાલન કરવા લાગ્યો યાચકોથી સ્તવાતો એવો તે રાજા પુષ્કળ દાન આપવા લાગ્યો ચદ્રોદયકુમાર પિતાની સેવા કરવા સાથે ધર્મકાર્યમા વિશેષે તત્પર થયો અન્યદા તે પોતાના મહેલમા પોતાની પ્રિયાઓની સાથે દોગુદુક દેવની જેમ ક્રીડા કરવામા પ્રવર્તેલો છે, તે વખતે કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળા તે કુમારને જોઇને તેની એક અપરમાતા કામબાણથી અત્યત પીડિત થઈ કામથી વિહ્વળ થયેલી, અને કૃત્યાકૃત્યને નહી જાણનારી એવી તે લજ્જા છોડીને કુમારની સાથે ભોગ ભોગવવાની અભિલાષાવાળી થઇ તેથી તેણે પોતાની એક ચતુર દાસીને બોલાવીને તેને આ પ્રમાણે કહ્યુ કે–' તુ

જઈને ચંદ્રોદય કુમારને મારી પાસે બોલાવી લાવ ' તે દાસીએ કુમારપાસે જઈને કામચેષ્ટા સાથે કહ્યુ કે–' તમને **કામાક્ષા** રાણી તમારા રૂપથી મોહિત થઈને બોલાવે છે ' દાસીના કહેવાનો અભિપ્રાય સમજી જઈને કુમારે વિચાર્યું કે–" અહો ! ચપળ એવી સ્ત્રીઓ લોકમા જે અત્યત વિરૂદ્ધ કહેવાય તેવુ કાર્ય પણ કરે છે વિષયાસક્ત સ્ત્રી ગુપ્ત અગોને પ્રગટ કરે છે અને લજ્જા, દાક્ષિણ્ય કે સ્વાજન્યને પણ ગણતી નથી "

આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે દાસીને વારી કે–' અરે દાસી ! તુ આ શુ બોલે છે ? આમ બોલવુ તને ઘટતુ નથી હુ પરનારીની સામુ જોનારો નથી, તો આ તો મારી માતા છે, માટે જા, ચાલી જા ' આ પ્રમાણે નિર્ભર્ત્સના કરીને કાઢી મૂકેલી દાસીએ રાણી પાસે જઈને તે વાત કરી ઉપરાત કહ્યુ કે–'તમારા મનમા જે વાત છે તે તેના સ્વપ્નમા પણ નથી ' આ પ્રમાણેની હકીકત બન્યા છતા પણ કામાક્ષા ચદ્રોદય ઉપરના રાગથી નિવર્તી શકી નહીં એટલે તેણે ફરીને વળી કેટલાક દિવસ પછી દાસીને મોકલી, કુમારે પાછી મોકલી, તો પણ રાણીએ આશા મૂકી નહીં. ' કામ ખરેખર દુર્જય છે ' કહ્યુ છે કે–' આ અનગ દુર્જય છે, કામની વેદના વિષમ છે, કામની વેદનાવાળો કૃત્યાકૃત્યને જાણતો નથી અને ભુતગ્રસ્તની જેમ ભમ્યા કરે છે ' ' કામ કળાકુશળને પણ વિડબના પમાડે છે, પવિત્રાઇના ડોળવાળાને હસે છે, પડિતને વિકળ કરે છે અને ધીરપુરૂષને પણ ક્ષણમા નમાવે છે મકરધ્વજ દેવની શક્તિ અચિત્ય છે ' વળી કેટલાક દિવસ પછી તેણે દાસીને મોકલી ' કુવ્યસની જનો નિષેધ કર્યા છતા પણ રહેતા નથી. '

ચદ્રોદય વિચારે છે કે-" અહો ! અત્યારે મારાપર વિધિની વક્રતા જણાય છે, માટે હમણા અહીં રહેવુ ઠીક નથી, અહીં રહેવાથી વખતે કલક ચડવાનો ભય છે, તેથી હાલ તો થોડા દિવસ મારા પિતાશ્રી ન જાણે તેમ અહીંથી નીકળીને બહારગામ જવું. આ નિમિત્તે પૃથ્વીપરના કેટલાક કૌતુકો પણ જોવાશે." આ પ્રમાણે વિચારી દાસીને પાછી વાળીને તે રાત્રેજ તે ત્યાથી નીકળી ગયો.

વાયુવેગે ચાલતા તેણે કેટલોક પથ અતિક્રમ્યો આગળ ચાલતા એક અરણ્યમા કોઇક કપટી હૃદયવાળો દ્વિજ તેને મળ્યો. તે દ્વિજ નિર્ગુણી, અતિ નિસ્નેહી અને વાચાળમા શિરોમણિ હતો, તેથી તેણે પ્રિય વાકયોવડે કુમારના હૃદયને અને મનને વશ કરી લીધુ બન્ને પથિક હોવાથી બન્નેને મિત્રાઈ થઇ, તેથી પરસ્પર અનેક પ્રકારની વાર્ત્તા કરતા તેઓ માર્ગે ચાલવા લાગ્યા.

એવામા તે મહા અરણ્યમા ચોરોની ધાડ પડી, કુમારે તેને જીતી લીધી અને નિર્વિઘ્નપણે તેઓ **ક્ષમાપુરી** પાસે પહોચ્યા તે નગરીના બહારના ઉદ્યાનમા વીસામો ખાવા બેઠા. ત્યા સિદ્ધકૂટ નામના પર્વતના શિખર ઉપર **વિશ્વેશ્વર** નામનો એક સિદ્ધપુરૂષ રહેતો હતો તેણે ચદ્રોદયને જોઇને કહ્યું કે-" અહો ! ભાગ્યવતમા મુખ્ય ! ભાગ્યસૌભાગ્યવડે સુદર ! તમારા પુણ્યથી હુ તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થયો છુ, તેથી તમને સિદ્ધવિદ્યાઓ આપવા ઇચ્છુ છુ મારી પાસે ત્રણ સુવિદ્યાઓ છે કે જે મહાપુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે મારૂ આયુષ્ય અલ્પ છે, તેથી તે તમને આપવા ધારૂ છુ એ બાબત મેં વિદ્યાદેવીને પૂછ્યુ હતુ ત્યારે તેણે કહ્યુ હતુ કે-' તમારે તે વિદ્યા

ચંદ્રોદયને આપવી.' તેથી હું તમને આપું છું તે ત્રણે વિદ્યાનું મહાત્મ્ય આ પ્રમાણે છે

પહેલી વિદ્યા સ્વર્ણપ્રદા-સ્વર્ણને આપનારી છે, બીજી યુદ્ધમાં જય આપનારી ને વૈરી વર્ગનો વિનાશ કરનારી જયદા છે અને ત્રીજી ત્રિકાળજ્ઞા છે એ ત્રણે વિદ્યા તમે તેની સાધના હોમજપાદિ સહિત કરીને ગ્રહણ કરો. પછી તે સિદ્ધપુરૂષે સાનિધ્ય કરી અને કુમારે વિદ્યા સાધવા માંડી ત્રણે વિદ્યા અલ્પ પ્રયાસવડે સિદ્ધ થઈ અને તેણે કુમારને ત્રણ વર આપ્યા 'ભાગ્યવંત મનુષ્યો જ્યાં જાય છે ત્યાં તેને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે અને નિર્ભાગી જ્યાં જાય ત્યાં પગલે પગલે આપત્તિ આવે છે.' પછી કુમારે તે વિદ્યાગુરૂને નમસ્કાર કરી અંજળી જોડીને કહ્યું કે-'હે વિભુ! તમારા પ્રસાદથી સ્વલ્પ સમયમાં મને વિદ્યાઓ સિદ્ધ થઇ છે', તે વખતે પેલો દ્વિજ બોલ્યો કે-'હે સ્વામિન્! કૃપા કરીને મને પણ કાંઇક આપવા કૃપા કરો,' એટલે તે સિદ્ધપુરૂષ બોલ્યા કે-"અહો! આ દ્વિજ સર્વથા અયોગ્ય છે મુખે મિષ્ટ અને હૃદયમાં દુષ્ટ એવા માણસને વિદ્યા આપવી નહીં આ દ્વિજ તેવો છે, તેથી તેને વિદ્યા આપવી તે અનર્થકારી છે" આ પ્રમાણે સિદ્ધપુરૂષે કહ્યા છતાં પણ કુમારે આગ્રહ કરીને તેને શ્રેષ્ટ વિદ્યા અપાવી 'ઉત્તમ પુરૂષો નિરંતર ઉપકારીજ હોય છે'

દ્વિજે ગુરૂએ બતાવેલ વિધિ પ્રમાણે તે વિદ્યાઓ સાધી, પરંતુ તેનું ચિત્ત અપવિત્ર હોવાથી તે સિદ્ધ થયેલી છતાં નહીં સિદ્ધ થયેલા જેવી થઇ

હવે કુમાર ત્યાથી દ્વિજ સહિત **આનદપુરે** આવ્યો અને ત્યા **ચદ્રસેના** નામની વેશ્યાને ત્યા રહ્યા કુમાર નિરતર વિદ્યાના પ્રભાવવડેજ સર્વ કાર્ય કરે છે અને સેવકોની તથા યાચકોની ઇચ્છા પૂરે છે પેલો દ્વિજ નિષ્ફળ વિદ્યાવાળો થવાથી તે વિદ્યાને અને ગુરૂને હસતો તેમજ ગુરૂની નિદા કરતો બીજે સ્થળે ચાલ્યો ગયો

ચદ્રોદયકુમાર આનદપુરમા રહ્યો સતો પોતાના સદ્ગુણોએ કરીને ઘણા જનોના દિલનુ રજન કરવા લાગ્યો તે નગરમા **મતિતિલક** નામના મત્રીશ્વર મહર્દ્ધિક વસે છે તેને નામથી અને ગુણથી **શ્રીનિવાસ** નામનો પુત્ર છે તેને ચદ્રોદયની સાથે ગાઢ મિત્રાઇ થઈ અન્યદા તે બન્ને મિત્રો વનમા કોઇ દેવકુળમા ગયા, ત્યા ક્રીડા કરીને વાતચીત કરવા આનદથી બેઠા છે, તેવામા નગરમા મોટો કોળાહળ થયો, એટલે તેનુ કારણ જાણવા માટે કુમારે માણસોને મોકલ્યા, તેમણે ગામમા જઇ આવીને કુમારને કહ્યુ કે–' આ નગરમા **સૂરસિહ** નામનો પરાક્રમી રાજા છે તેને પ્રાણથી પણ અતિ વલ્લભ **બધુમતી** નામે પુત્રી છે, તેણે રૂપવડે દેવાગનાઓને અને ગુણોવડે લક્ષ્મીને પણ જીની લીધેલ છે તે આજે મહેલના ગોખમા બેઠી હતી, તેવામા કોઇને ખબર ન પડે તેમ તેનુ કોઇએ અકસ્માત્ હરણ કર્યું છે તેથી નગરમા મોટો કોળાહળ થઇ રહ્યો છે '

આ પ્રમાણે સાભળીને કુમારે પોતાના મનમા વિચાર્યું કે–' હુ નગરમા છુ છતા કોણ તેને હરી ગયુ ? કોણે એવી હિમત કરી ? ' આમ વિચારીને તે બોલ્યો કે–' હુ અહીં હોતા

છતા રાજપુત્રીને કોઈ હરી જાય તે ઠીક નથી, પણ શુ કરૂ ? અહીં મને કોઇ જાણુતુ નથી તેમ ઓળખતુ પણ નથી, આ પ્રમાણે કહીને મિત્ર સહિત તે શહેરમા આવ્યો.

સૂરસિહ રાજાએ પુત્રીની સર્વત્ર શોધ કરાવી, પરતુ કોઈ જ્યાએથી તેની શુદ્ધિ મળી શકી નહીં, વાત પણ સાભળવામા આવી નહીં તેથી તેના વિયોગની અત્યત પીડાથી રાજા પીડિત થયો અને દુખસમુદ્રમા પડ્યો રાજાને આવી રીતે અત્યત દુખી થયેલ જાણીને મત્રીપુત્ર તેમની પાસે જઇને બોલ્યો, કે– ‘ હે સ્વામિન્ ! અહીં કોઈ એક વિદેશી મનુષ્ય વિદ્યાવાન્ આવેલો છે, તે ઘણો જ્ઞાનવાન્ છે વળી નિર્દ્રવ્ય છતા પુષ્કળ દ્રવ્યનો વ્યય કરે છે અને નિરતર પારકા દુખોને હરે છે સર્વને વાન્છિત આપે છે તે આનદી છે, ગુણના સમુદ્ર જેવો છે, દાતા છે, ભોક્તા છે, સિદ્ધપુરૂષની જેવો અતિ વેત્તા છે તેની સાથે હે નરાધિપ ! મારે પણ ગાઢ મિત્રાઈ છે. તેથી આપનો હુકમ હોય તો તેને બોલાવીને રાજપુત્રી સબધી પૂછીએ ’ આ હકીકત સાભળીને રાજા બહુ ખુશી થયો તેથી તરતજ પ્રધાન પુરૂષોને તેને તેડવા મોકલ્યા તેઓ એક હાથી શણગારીને સાથે રાખી કુમારને તેડવા ગયા તેમની વિનતિ કુમારે સ્વીકારી, એટલે કુમારને સાથે લાવેલા હાથી ઉપર બેસાડી વાજીત્રાદિ ઉત્સવપૂર્વક તેઓ રાજા સમિપે લઈ ગયા રાજમહેલ પાસે આવતા હાથી ઉપરથી ઉતરી સૌ રાજા પાસે ગયા એટલે રાજાએ ઉભા થઇ સામા જઇને ચદ્રોદયને માન આપ્યુ આલિગન દેવાપૂર્વક મળ્યા અને કુશળવાર્તા પૂછી. કુમાર રાજા પાસે બેઠો. પછી નૃપતિની આજ્ઞાથી તેના શ્રીનિવાસ મત્રીપુત્રે કુમારને કહ્યુ

કે–" હે મિત્ર ! અમારા નૃપતિની મધુમતી નામે શ્રેષ્ઠ પુત્રી છે, તેનુ આજે અકસ્માત્ કોઇ હરણ કરી ગયુ છે તે સબધી તજવીજ કરતા કોણ હરી ગયુ છે ? તેનો પત્તો લાગતો નથી, તેથ આપ જ્ઞાનવડે જાણીને તેનુ સ્વરૂપ કહો "

આ પ્રમાણેની હકીકત સાભળીને ચદ્રોદયકુમાર વિચારે છે કે–" સકટમા પડેલા મનુષ્યનો જે માણસ શક્તિ છતાં ઉદ્ધાર કરતો નથી તેને મનુષ્ય કેમ કહીએ ? ઉત્તમ પુરૂષ તો પોતાના પ્રાણવડે પણ પરોપકાર કરે છે કેમકે પરોપકાર તેજ મહા પુણ્યરૂપ છે ઉત્તમ મનુષ્ય અવસર પામીને પોતાના જીવિતને તેમજ ધનને તૃણવત્ ગણી તેને તજવા પડે તો તજી દઇને પણ પરનુ રક્ષણ કરે છે, એમા સશય નથી " આ પ્રમાણે વિચારીને કુમારે ત્રીજી ત્રિકાળજ્ઞા વિદ્યાની અધિષ્ઠાયિકા દેવીનુ સ્મરણ કરીને તેનાથી રાજપુત્રીનુ સર્વ સ્વરૂપ જાણી લીધુ પછી તેણે રાજા પ્રત્યે કહ્યુ કે–" હે નરાધિપ ! આ કાર્ય કષ્ટસાધ્ય છે, પરતુ તમારી પ્રાર્થના હુ નિષ્ફળ કેમ કરૂ ? તેથી દશ દિવસમા હુ આપની પુત્રીને લાવી આપીશ જો તેટલી મુદતમા લાવી આપુ નહીં તો અગ્નિમા પ્રવેશ કરીશ આ પ્રમાણે હુ પ્રતિજ્ઞા કરૂ છુ " કુમારનુ સત્ત્વ જોઇને પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ થવાનો ચોક્કસ સભવ માની રાજા હર્ષિત થયો અને સન્માનપૂર્વક તેને સ્વસ્થાને જવાની રજા આપી

પછી ચદ્રોદય કુમારે રાજપુત્રીનુ સમ્યક્ સ્વરૂપ જાણવા માટે ત્રિકાળજ્ઞા દેવીનુ આરાધન કર્યું, એટલે તે દેવી પ્રત્યક્ષ થઇને બોલી કે–" હે કુમારેદ્ર ! વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર ગધસમૃદ્ધ

નામના નગરમા મણિકિરીટ નામનો વિદ્યાધર-શિરોમણિ રાજા રાજ્ય કરે છે નદીશ્વરની યાત્રા કરીને પાછા આવતા તેણે અહીં આકાશમાથી અત્યત રૂપવાન્ એવી બધુમતીને જોઈ તેને જોતાજ તે મોહ પામ્યો તેથી તેને હરી લઈને તે ઉતાવળો સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો છે હમણા તે ગગાના કીનારા ઉપર ધવ-ળકૂટ નામના પર્વત ઉપર છે અને તે કન્યાને પરણવાની સામગ્રી તૈયાર કરે છે, માટે હે ચદ્રોદય ! તમે ઉઠો આપણે બન્ને ત્યા જઈએ. ” પછી ચદ્રોદય તે દેવી સાથે ત્યા ગયો અને વિવાહસામગ્રી તૈયાર કરતા એવા તે વિદ્યાધરને હાકયો અર્થાત્ તિરસ્કારપૂર્વક બોલાવ્યો અને કહ્યું કે-“ અરે દુષ્ટ ! આ શુ આરભ્યુ છે ? અરે અજ્ઞાની ! શુ તુ આમ કરતા લાજતો પણ નથી ? તે પાપાત્માએ ચોરીવડે બીજાની કન્યાનુ હરણ કર્યું છે તેથી હુ પાપની શિક્ષા અત્યારે દેવો અને વિદ્યાધરોની સાક્ષીએ તને આપુ છુ ” આ પ્રમાણે કહેવાથી એકદમ તે વિદ્યા ધર લડવા તૈયાર થઈ ગયો બન્નેએ વિદ્યાના બળથી સૈન્ય વિકુ-ર્વ્યું અને બન્નેનુ ઘોર યુદ્ધ થયુ પરિણામે જયદાયિની વિદ્યાની સાનિધ્યથી તેણે તે ખેચરને જીતી લીધો, એટલે તે વિદ્યાધર માન તજી દઈને ચદ્રોદયના પગમા પડ્યો અને ક્ષમા માગી પછી ચદ્રોદયને કેટલાક દિવસ આનદથી ત્યા રાખીને દશમે દિવસે તેને કેટલાક વિદ્યાધરો સહિત રાજપુત્રીને લઈને આનદપુર રવાને કર્યો બધુમતી સહિત કુમારને આવતો જાણીને રાજાએ ઉત્સવ પૂર્વક તેને નગરમા પ્રવેશ કરાવ્યો પછી રાજાએ કુમારને કહ્યુ કે-“ હે કુમાર ! તમારા જ્ઞાનની અને તમારા પરાક્રમની શુ પ્રશસા કરૂ ? અજ્ઞાનપણાથી ખેચરે રાજપુત્રીનુ હરણ કરેલુ તેને તમે પાછી લાવી દીધી છે ” પછી રાજાએ ચદ્રોદયને ઉત્તમ વર જાણીને

પોતાની પુત્રી ણધુમતી તેની સાથે પરણાવી ચદ્રોદય કુમાર ત્યા આનદથી સુખભોગ ભોગવતો કેટલોક કાળ રહ્યો

અહીં પુષ્પભદ્ર નગરમા પુષ્પચૂળ રાજા પોતાના પુત્રને અકસ્માત્ કાઇક ગયેલો જાણીને હૃદયમા અત્યત દુખને ધારણ કરતો હવો પુષ્પચૂળ રાજાએ પુત્રની શોધને માટે ચોતરફ રાજપુરૂષોને મોકલ્યા તેઓ પૃથ્વીપર અનેક દેશ ગ્રામ તેમજ નગરમા શોધ કરતા ફરવા લાગ્યા કેટલેક કાળે કુમાર અહીં છે એવી હકીકત રાજાના જાણવામા આવી કારણકે તેના ગુણની સુગધથી પૃથ્વી વાસિત થઈ ગયેલી હતી ' ભાગ્યાદિ સદ્‌ગુણથી અલકૃત મનુષ્ય શુ પ્રચ્છન્ન રહે છે ?' રાજપુરૂષોથી આનદપુરમા કુમાર છે એમ જાણીને રાજાએ પોતાના મત્રીઓને ત્યા તેડવા મોકલ્યા અહીં આનદપુરના રાજા સૂરસિહે જમાઇને સ્વદેશમાં જવાના ઇચ્છક જાણીને પોતાનુ અરધુ રાજ્ય આપ્યુ તે સાથે દશ હજાર હાથી, લાખ ઘોડા, છ હજાર રથ અને પાચ લાખ પાયકો (પદાતી) આપ્યા ગજભડારમાથી અર્ધ દ્રવ્ય આપ્યુ. આ પ્રમાણે આપીને તેણે જમાઇને પોતાની પુત્રી સહિત તેના નગર તરફ રવાને કર્યો

માર્ગમા સેકડો વિદ્યાધરોથી પગલે પગલે સેવાતો, ગધર્વોથી ગવાતો અને પડિતોથી સ્તવાતો ચદ્રોદય કુમાર મોટી ઋદ્ધિ સાથે પુષ્પભદ્રપુર નજીક પહોચ્યો પુષ્પચૂળ રાજાએ પુત્રના આગમનના ખબર સાભળ્યા, એટલે પોતાની સેના સામે મોકલી અને મહામહોત્સવપૂર્વક બહુમાન સાથે તેને નગર પ્રવેશ કરાવ્યો પછી રાજાએ પુત્રને કહ્યુ કે-' હે વત્સ ! હુ માનુ છુ કે તારે દેશાતરમા જવાનુ થયુ તે આવી ઋદ્ધિ મેળવવા માટેજ

ચલુ હશે ' ત્યારપછી પુત્રનો પુણ્યોદય જોઈને રાજા તેની સાથે
ધર્મકાર્યો કરતો સતો દિવસો વ્યતિક્રમાવવા લાગ્યો.

અન્યદા ત્યા વિમળબોધ નામના જ્ઞાની મુનિ પધાર્યા
રાજા પરિવાર સાથે તેમને વદન કરવા ગયો ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ
વિધિપૂર્વક વાદીને રાજા તે મુનીશ્વરની પાસે ધર્મદેશના-
સાભળવા બેઠો મુનિરાજે આ પ્રમાણે દેશના આપી

" ભો ભવ્યો ! આ સસારસમુદ્રનો પાર પુણ્યવડે પામી
ચકીએ, તે સુખના અદ્વિતીય કારણભૂત પુણ્ય મેળવવુ મુશ્કેલ
અર્થાત્ દુર્લભ છે ધર્મમા તત્પર મનુષ્યોને જીવિત ને મરણ
બન્ને સરખા છે અને ઇષ્ટ છે અહીં જીવતા તે વિવેકી હોય
છે અને મૃત્યુ પામીને સદ્ગતિએ જાય છે સેકડો વખત હળ
ફેરવ્યા છતા પણ જેમ ઉખર ક્ષેત્રમા ધાન્યની ઉત્પત્તિ થતી નથી
તેમ પુણ્યવિના મનુષ્યોને સુખની પ્રાપ્તિ થતી નથી પુણ્યના
પ્રભાવથી પ્રાણીની વિઘ્નોની શ્રેણિ નાશ પામે છે જેમ ધૃષ્ટક
શાકિનીઓના મધ્યમા રહ્યા છતા પણ વિજય પામ્યો. તે ધૃષ્ટકની
કથા આ પ્રમાણે –

ભરતક્ષેત્રમા અવતિ દેશમા ધારા નામે શ્રેષ્ઠ નગરી છે
તેને જોઈને અલકાપુરીએ પોતાનો સર્વ ગર્વ તજી દીધો છે
તે નગરીમા સૂર નામનો ધનવાન્ રાજપુત્ર રહેતો હતો તે બળ
વાન, ધીર, ધીમાન્, ગુણાઢ્ય, દાતા, ભોક્તા અને નિર્ભય હતો
તેને ચતુરા નામે સ્રી હતી પણ તે ગૂઢમના, મદોદ્ધુરા,
કોપના (કોપવાળી) અને પોતાના સ્વામીને પણ કટુ વાક્યો
વડે દુહવનારી હતી તેથી સૂર વિચારતો હતો કે–' આવી ભાર્યા

આરે શુ કામની છે ? કેમકે શાસ્ત્રમા પણ દુષ્ટમતિવાળી સ્ત્રીને અને વિઘ્નકારી વિદ્યાને તજવાનુ કહ્યુ છે ' આમ વિચારીને બીજી સ્ત્રી માટે તે નિરતર ગામેગામ ને નગરેનગર તજવીજ કરવા લાગ્યો. અવ તિમાજ એક વૃદ્ધા યૌવનવાળી સુદરી નામની પુત્રીયુક્ત વસતી હતી તેની પાસે તેણે તે કન્યાની માગણી કરી ત્યારે તેણે તે વાત સ્વીકારી, પણ ' તે કન્યા સાથે હુ પણ તમારે ત્યા આવીશ ' એમ કહ્યુ સૂરે તે વાત સ્વીકારી ' કામાર્ત્ત શુ કબુલ ન કરે ? ' કહ્યુ છે કે-' ઘુવડ દિવસે દેખતો નથી, કાગડો રાત્રે દેખતો નથી, પણ કામાધ તો અપૂર્વ અધ છે કે જે દિવસે કે રાત્રે કયારે પણ દેખતો નથી '

બીજી સ્ત્રી સુદરીને પરણ્યા પછી સપત્નીભાવથી પહેલી સ્ત્રી તેની સાથે દુસ્વરવડે અશ્રાત (થાકયા વિના) કળહ કરવા લાગી, તેથી તેને સૂરે જુદા ઘરમા રાખી ચતુરા સુદરીને ઘેર જઇને ગાળો દે છે અને તે બન્ને મદોન્મત્ત એવી પરસ્પર મત્સરભાવને હૃદયમા ધારણ કરે છે તે ખરેખરી લડવા માડે છે ત્યારે દતાદતી, પદાપદી, મુષ્ટામુષ્ટિ, ભુજાભુજી, મુડામુડી અને નખાનખી-એમ એક બીજાના અગોપાગોથી લડે છે ખરેખરૂ સૌભાગ્ય કળહજ ધારણ કરે છે કે જેને સર્વે સ્ત્રીઓ પોતાના હૃદયમા ઉમગથી ધારણ કરેલ છે ' ચદ્રમા શીત, રવીમા તેજ, જળમા નીચગામીપણુ, પુષ્પમા ગધ, તલમા તેલ અને શોકયોમા કલહ સ્વભાવિકજ રહેલા હોય છે ' ભર્ત્તારના ભયથી પણ તે અટકતી નથી અધિક અધિક કળહ કરે છે તે બે સ્ત્રીઓની અનર્થકારી વાણી તે લતામા વિસ્તાર પામી સૌ તેની વાતો કરવા લાગ્યા સૂરનુ પણ સુખમાત્ર નાશ પામ્યુ કહ્યુ છે

કે–' બે ભાર્યાને વશ એવો પુરૂષ બોલી શકતો નથી, ચાલી શકતો નથી, પાણીનો છાંટો પણ પામતો નથી અને પગ ધોયાવિના (જમ્યા વિના) સુઈ રહેવુ પડે છે ' આ પ્રમાણેની સ્થિતિથી કાયર થયેલા સૂરે પોતાના ગામથી દશ ગાઉ દૂર હિંડોલાર નામના નગરમા બીજી સ્ત્રી સુદરીને તેની માતા સાથે રાખી પછી નિશ્ચિત થઇને તે ભોગાસક્તપણે પોતાને ઘરે ચતુરા સાથે રહ્યો એકદા એકાતમા તેણે ચતુરાને કહ્યુ કે–' હુ સુદરીને ઘરે કાલે જવાનો છુ '

ચતુરા બોલી કે–' હે આર્યપુત્ર ! તમે સ્વતત્ર છો, તો ખુશીથી ત્યા જઇને તેને દાનથી, માનથી, રતિથી ને પ્રીતિથી પ્રસન્ન કરો ' આમ કહ્યા પછી તે વિચારવા લાગી કે–' જો પતિ કુશળક્ષેમે ત્યા જશે તો પછી તેનોજ થશે ને ત્યાજ રહેશે, હુ ભર્ત્તારને ખોઇશ ' આમ વિચારીને તેણે કામણ ભરેલા ચૂર્ણવાળા મોદક બનાવીને ભાતા તરીકે પોતાના સ્વામીને આપ્યા 'પાપી એવી સ્ત્રીઓ કુડના કરડીઆ જેવી હોય છે ' કહ્યુ છે કે–' અસત્ય, સાહસ, માયા, મૂર્ખત્વ, અતિ લોભીપણુ, અપવિત્રપણુ ને નિર્દયપણુ–આ બધા સ્ત્રીઓના સ્વભાવિકજ દોષો છે '

સુદરીને જે ગામે રાખી છે ત્યા જતા માર્ગમા નદી આવે છે ત્યા સૂર નદીમા હાથ પગ મોઢુ વિગેરે ધોઇને ખાવા બેઠા. ભાતામા આપેલા મોદક ખાતાજ તે શ્વાન થઇ ગયો અને પાછો વળી તે ચતુરા પાસે આવ્યો તેણે દૃઢ બધનવડે બાધીને સારી પેઠે તાડના તર્જના કરી વારવાર મારવાથી તેના શરીર ઉપર સેકડો ચાઠા પડી ગયા પછી બહુ વીકરાળ લાગવાથી અને કાંઇક દયા

આવવાથી તેણીએ છુટો કર્યો અને પાછો મનુષ્ય બનાવ્યો તેના શરીરપર પુષ્કળ પાટાઓ બધવા પડ્યા ધીમેધીમે એક મહિને તે સાજો થયો એટલે વળી તેણે ચતુરાને કહ્યુ કે–' મારે સુદરી પાસે જવુ છે માટે ભાતુ તૈયાર કરજે ' ચતુરાએ દોષયુક્ત કરબો બનાવીને ભાતામા આપ્યો સૂર તે લઈને ચાલ્યો માર્ગમાં નદી આવતા પ્રથમની જેમ તે ખાવા બેઠો એટલામા કોઈ જટાધારી બાવો ત્યા આવ્યો તેણે કહ્યુ કે–' હે દયાળુ ! હું બે દિવસનો ભુખ્યો છુ, માટે મને કાઇક ખાવાનુ આપ.' સૂરે કરબો આપ્યો, બહુ ભુખ્યો હોવાથી તેણે ત્યાજ ખાધો, એટલે તે ગધેડો થઈ ગયો

તે ગધેડો પ્રથમની જેમ ચતુરાને ઘરેજ ગયો સૂર પણ તે કયા જાય છે તે જોવા અને ચતુરાની ક્રિયા જોવા તેની પાછળ ગયો ચતુરાએ ગધેડાને દૃઢ બધને બાધ્યો અને પછી ચાબકાના સખ્ત પ્રહારો કર્યા ભયાકાત એવો તે બાવો રાડો પાડવા લાગ્યો અને પ્રહારોથી જર્જરિત થઈ ગયો તેને રાડો પાડતો જોઈને ચતુરા બોલી કે–' જા, જા, સુદરીને ઘરે જા ' આવી રીતે તેને તર્જના કરવા પૂર્વક કહ્યુ છેવટ તેને મૃત્યુતુલ્ય થઈ ગયેલો જાણીને તેણીએ પાછો મનુષ્ય બનાવ્યો ત્યા તો જટાધારી બાવાને દીઠો માથે મોટી જટાવાળો, ઢક્કા ને ડમરના વાજિત્રવાળો, શરીરપર ભસ્મ ચોળેલો, વિકરાળ નેત્રવાળો અને લગોટી તથા કાતીને ધારણ કરનારો એવો તેને જોઈને ચતુરા લાજી અને તેના પગમા પડી બાવાએ તેને કહ્યુ કે–' જે કરબો ખાય તે વિડબના સહન કરે એમા નવાઈ શુ ? ' આ કહેવતને તે સાચી કરી બતાવી. પછી ચતુરાએ તેને દ્રવ્ય આપી ભક્તિપૂર્વક ખમાવીને વિદાય કર્યો.

હવે ચતુરા વિચારવા લાગી કે—' મારા પતિ મારૂ બધુ ચરિત્ર જાણી ગયા, તો હવે કોઈ ઉપાયવડે તેને મારી નાખુ કારણકે ભિન્નસ્નેહમા સુખ કયાથી હોય ? ' આ પ્રમાણે વિચારીને સ્નાન કરી, શ્વેત વસ્ત્ર પહેરી આગણામા જઈ, ગોમયનુ મડળ કરી ધૂપ નૈવેદ્યાદિક ધર્યું વળી ત્યા એક અગ્નિકુંડ બનાવી ગુગળની ગોળીઓ, રાતા કણેરના ફુલ તથા ઘૃત સહિત એકાગ્ર ચિત્તે તેણે તેમા હોમવા માડી અને ભયકર હુંકારા કરવા લાગી એ પ્રમાણે કરતા છેલ્લી આહુતિ વખતે ત્યા તક્ષક નાગ પ્રત્યક્ષ થયો અને ચતુરાને તેણે કહ્યુ કે—' મને શામાટે આરાધ્યો છે ? હુ પ્રસન્ન થયો છુ, માટે ઇચ્છિત વર માગ ' એટલે તે બોલી કે—' અન્ય સ્ત્રીમા રક્ત એવા મારા ભર્તારનુ ભક્ષણ કરો ' તક્ષકે કહ્યુ કે—' છ મહિનાને અતે તે મરણ પામશે ' પછી તક્ષકનુ વિસર્જન કરીને સર્વ બાજી સકેલી ચતુરા ઘરમા દાખલ થઈ આ બધી વાત સૂરે ભીતને આતરે રહીને સાભળી તે વિચારવા લાગ્યો કે—' અહો ! સ્ત્રીઓનુ દુશ્ચરિત્ર વચનાતીત છે—વચનદ્વારા કરી શકાય તેમ નથી. જુઓ તેણે શ્વાન બનાવીને મારી વિડબના કરી અને ગધેડા બનાવીને જટાધારીની વિડબના કરી. કહ્યુ છે કે—' સ્રષ્ટા (બ્રહ્મા) એ જે સૃષ્ટિમા સર્જ્યું નથી, શકરે જે ધ્યાનમા દીઠુ નથી અને વિષ્ણુના ઉદરમા પણ જે નથી તે નિર્દય એવી સ્ત્રી કરી બતાવે છે '

આ પ્રમાણે વિચારતો ભયભ્રાત થયેલો સૂર હિડોનારપુરે ...દરી પાસે ગયો પરતુ શકાસહિત સ્થિતિમા તે સુદરી સાથે ...ી દિવસ સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો લાસ્ય, હાસ્યકળા વિગેરે ...કે ઉપચારો સૂરને પ્રસન્ન કરવા માટે સુદરીએ કર્યા

સૂર તેથી જરાપણ ખુશી થયો નહીં. અન્યદા તેની માસુએ એકા ન્તમાં સૂરને-પોતાના જમાઇને દુ ખનુ કારણ પૂછ્યુ તેણે કહ્યુ કે-' હે માતા ! મારા દુ ખની શી વાત કરૂ ? તે બધુ સ્ત્રીના ચરિત્રથી ભરેલુ છે અસમર્થ એવા મનુષ્ય પાસે પોતાના દુ ખની શી વાત કરવી ? દુર્બળ પાસે દુ ખ કહેવાથી તે પણ સામો બેસીને આસુ પાડે ' સૂરની સાસુ બોલી કે-' હે વત્સ ! મારામા સામર્થ્ય છે, માટે તમે તમારા દુ ખની વાત કરો વ્યાધિની હકીકત જાણ્યા શિવાય તેનો પ્રતિકાર થઈ શકતો નથી '

સૂર બોલ્યો કે -' હે માતા ! મારૂ આજથી છ મહિને તક્ષકનાગથી મરણ છે, મારી પ્રથમની સ્ત્રીએ તેને વશ કરેલો છે, તેથી તે છળવડે પણ મારા પ્રાણ લેશે.' સાસુ બોલી કે-' હે વત્સ ! ભય પામશો નહી, હુ પુત્રી સહિત તેનો પ્રતિ કાર કરીશ માટે સ્વેચ્છાએ ખાનપાન કરો, સુખ ભોગવો અને મનમાથી માઠી શકાને દૂર કરો ' પ્રથમની પત્નીથી અત્યત કદર્થના પામેલો સૂર શલ્યને તજી શકયો નહીં તોપણુ મૃત્યુનો ભય છતા ઉપરથી નિર્શિકપણે સુદરીની સાથે રહેવા લાગ્યો અને સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો અહીં માતા અને પુત્રી બન્નેએ મળીને એક ભીંત ઉપર બે સુદર મોર જાણે પ્રત્યક્ષ હોય એવા ચીતર્યા પછી દરરોજ પવિત્ર થઈ વેદિકા ઉપર બેસીને ધ્યાન હોમ વિગેરેમા પરાયણપણે તે મોરની પૂજા કરવા લાગી

' હવે છ મહિના પૂર્ણ થયે સાક્ષાત્ યમરૂપ મૃત્યુદિવસ આવ્યે સતે મૃત્યુના ભીરૂ એવા સૂરે સુદરી પ્રિયાને કહ્યુ કે- ' આજે નક્કી મારૂ મરણ છે ' સુદરીએ કહ્યુ કે-' હે સ્વામિન્ !

તમે ધૈર્ય ધારણ કરીને અમારી શક્તિનુ સામર્થ્ય કે જે વિચિત્ર રીતે વિઘ્નને નિવારનાર છે તે જુઓ ’ પછી ઘરને છાણવડે લીંપી સુદર બનાવી ઘરના મધ્યમા આસન નાખીને તેની ઉપર પોતાના સ્વામીને બેસાડ્યો પછી ચતુરા અને તેની માતા બન્ને સ્નાન કરી શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી હાથમા અક્ષત લઇને ઉભી રહી તે બન્ને વેદીની પાસે આવી, ત્યા તેમણે દૂરથી આવતા કૃષ્ણસર્પને દીઠો. એટલે તે બન્નેએ તરતજ ચિત્રના મોરની ઉપર મત્રેલા અક્ષત છાટ્યા તેજ વખત તે બન્ને મોરે સાક્ષાત્ ભીંત ઉપરથી ઉતરીને આવેન સર્પના બે કકડા કરી મોઢામા પકડ્યા પછી મોરની જેવોજ શબ્દ કરીને તે બન્ને મોર આકાશમા ઉડી ગયા. આ બધુ જોઇને સૂર મનમા વિચારે છે કે–‘ અહો ! મત્રનુ સામર્થ્ય કેવુ અદ્ભુત છે ? ’

પછી સૂર સ્નાન કરી બચી ગયાનો મહોત્સવ કરીને સુદરી સાથે આનદથી સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો અને પોતાને પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત થયાનુ માનતો એવો તે મહર્ષિઓને દાન દેવા લાગ્યો અહીં હિંડોલારથી આવતા લોકોને ચતુરા પૂછે છે કે– ‘ અરે લોકો ! સૂર શુ કરે છે ? ’ તેઓએ ઉત્તર આપ્યો કે– ‘ દાન દે છે અને આનદ કરે છે ’ આનો જવાબ સાભળીને તે ઉજ્વળ બીલાડી થઇ તે સુદરીને ત્યા મત્સર ધારણ કરતી આવી અને કુટિલ આશયથી તે ત્યા શબ્દ કરવા લાગી તેને જોઈ ઓળખીને માતા ને પુત્રી બન્ને કાળી બીલાડી થઈને તેની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગી બન્નેનુ સજ્જડ યુદ્ધ ચાલ્યુ તેઓ સામસામી ઉછળી ઉછળીને એક બીજા ઉપર પડે છે ને મૂર્છા ખાય છે વળી સાવધ થઇને ક્રૂર શબ્દે આક્રદ કરે છે, તેમજ નખ ને દાતવડે

એકબીજીને સારી રીતે ક્ષતો કરે છે

ચતુરાએ મત્રની ચતુરાઈથી બન્ને કૃષ્ણ બીલાડીઓને વિધુર બનાવી દીધી અને છેવટે તેમને જીતી તેમના આગણામા નૃત્ય કરીને તે શ્વેત બીલાડી પોતાને સ્થાને પાછી ગઈ આ બધુ જોઈને ભયભીત થયેલા સૂરે સુદરીને પૂછ્યુ કે-' તમે કોની સાથે લડતા હતા ? અને તે ઉજ્વળ બીલાડી કોણ હતી ? તમે બે છતા તે એકલીએ તમને જર્જરિતભૂત કેમ કરી નાખી ? અને તે પાછી કયા ગઇ ? તેની સાથે તમારે વૈરનુ કારણ શુ ? ' સુદરી બોલી કે- હે સ્વામી ! તે તમારી પત્ની સિદ્ધ થયેલી શાકિની હતી અમે તો હમણાની થયેલીઓ છીએ અને તે તો જુની નરમાસની ભક્ષક છે શોક્યપણાના વૈરથી તે અહીં આવી હતી અને મત્રબળે મને અને મારી માતાને મારી નાખવાનો તેનો હેતુ હતો કેમકે ભર્ત્તારની ઈર્ષ્યા દુસહ હોય છે '

આ પ્રમાણેનો ઉત્તર સાભળીને સૂર વિચારવા લાગ્યો કે- ' અરે ! હુ તો શાકિનીઓના સમૂહમા કૂટકોટરમા પડ્યો છુ ' એક મહિના પછી પાછી તે શ્વેત બીલાડી (ચતુરા) આવી પૂર્વ પ્રમાણે ચીરકાળ સુધી યુદ્ધ કરીને કાળી બન્ને બીલાડીને ગ્લાનપણું પમાડી દીધુ એ પ્રમાણે કરીને શ્વેત બીલાડી પાછી ગઇ, એટલે સૂરે સુદરીને આમ થવાનુ કારણ પૂછ્યુ એટલે તે બોલી કે-' હે સ્વામી ! તેના કરતા અમારા મત્રની શક્તિ મદ છે તે આમ થવાનુ કારણ છે હે દયાનિધિ ! હવે એક ગૌઢ કારણ તમારા હાથમા છે, જો તમારો અમારા ઉપર ભાવ હોય તો તમે અમારૂ કહેલુ કબુલ કરો ' સૂરે પ્રીતિથી કહ્યુ કે-' કહો, એવુ શુ છે ? ' સુદરી બોલી કે-' હે સ્વામી ! જ્યારે

તે અમારી સાથે લડતી હોય ત્યારે તમારે પ્રગટપણે આમ બોલવું કે–‘ હે કૃષ્ણ બીલાડીઓ ! આ શ્વેત બીલાડીને પકડો, પકડો ને ખાઈ જાઓ, ખાઇ જાઓ ’ આમ તમે કહેશો કે તરત અમે બન્ને તેને પકડીને બળીરૂપ કરી નાખશુ અર્થાત્ મારી નાખશુ.’ સૂરે આ વાત કબુલ કરી

ત્રીજે મહિને પાછી શ્વેત બીલાડી આવી અને કાળી બે બીલાડીઓ સાથે વઢવા માડ્યુ, એટલે સૂર બોલ્યો કે–‘ પકડો, પકડો, હે કૃષ્ણ બીલાડીઓ ! શ્વેતને ખાઓ, ખાઓ, મારો, મારો ’ આ પ્રમાણે તેના બોલતાજ મરવા જેવી થઇ ગયેલી કાળી બીલાડીઓએ શ્વેત બીલાડીને ગળાથી પકડી તે વખતે શ્વેત બીલાડીને મૃતપ્રાય થયેલી જોઇને સૂરે વિચાર્યું કે–‘ મારા પુણ્યયોગથી મારા વચનવડે આ શ્વેત બીલાડી જરૂર મરણ પામશે હવે જો મારા વચનથીજ તે મરણ પામતી હોય તો હુ વિપરીતપણે બોલીને જોઉં કે મારા વચનથી કાળી બે બીલાડી પણ મરણ પામે છે ?’ આમ વિચારીને તે બોલ્યો કે–‘ અરે શ્વેત ! કૃષ્ણને મારો, મારો ’ આમ બોલતાજ શ્વેતે કૃષ્ણને પકડીને મૃતપ્રાય કરી દીધી એમ કરતા કરતા લડી લડીને પ્રાતે તે ત્રણે મરણ પામી. એટલે સૂર હૃદયમા હર્ષ પામ્યો ને વિચારવા લાગ્યો કે–‘ વગર ઔષધે વ્યાધિ નાશ પામ્યો ’ પછી તેની ઉર્ધ્વક્રિયા કર્યા વિનાજ સૂર પોતાના ભાઇને ત્યા ગયો, પણ ભાઇ ઘરે નહોતો, ગ્રામાંતર ગયેલો હતો એટલે ભોજાઇ પાસે ભક્તિભાવથી વિવેકે કરીને બેઠો ભોજાઈએ પણ સ્ત્રીવિનાના દીયરની રાતદિવસ સારી રીતે સેવાભક્તિ કરી અન્યદા ભોજાઇ દીયરના માથામા તેલ નાખે છે તેવામા તેનો ખેડુત દોરડા સાથે આવ્યો અને બોલ્યો કે–‘ હે

માતા ! આપણો મિઢ નામનો બળદ મરણ પામ્યો છે, અત્યારે વાવણીનો વખત છે, તેથી બળદની જરૂર છે ' ખેડુતની આવી માગણી થતાજ ભોજાઈએ દીયરના મસ્તકપર મત્રિન ચૂર્ણ નાખ્યુ ને દોરો બાધ્યો કે જેથી તે તરતજ બળદ થઇ ગયો ખેડુત તરતજ તેને દોરડાવડે બાધીને લઇ ગયો અને બીજા બળદ સાથે તેને હળે જોડ્યો તેની પાસે પુષ્કળ ખેડ કરાવી એકદા માથાનો દોરો અકસ્માત્ ત્રુટી ગયો એટલે તે પોતાના સ્વરૂપમા આવ્યો

પછી સૂર એકદમ ત્યાથી ભય પામીને નાઠો તેની પછવાડે હાળિક તેને પકડવા દોડ્યો એ પ્રમાણે દોડતા માર્ગમા સૂરનો મોટો ભાઈ મળ્યો ભાઈએ સૂરને પૂછ્યુ કે-' આમ વ્રણથી જર્જરિત થઈને કયા જાય છે ? માટે હે ભાઈ ! મારી સાથે ચાલ અને મારે ઘરે આનદથી રહે ' આમ કહી આલિગન દઈને મળ્યો સૂર બોલ્યો કે-' હે ભાઇ ! તારી સ્ત્રી શાકિની છે, તેણે મને બળદ બનાવીને બહુ કદર્થના કરી છે, માટે તુ તારે ઘરે જા, હુ તો નહીં આવુ, હુ વનમા જઈશ, કેમકે અહીં તો બધી સ્ત્રીઓ રાક્ષસીજ છે '

આ પ્રમાણે કહીને એકલો ચાલતા તે મોટા અરણ્યમાં પડ્યો ત્યા તેણે માથે ઘાસના ભારા ઉપાડવાથી આક્રાત થયેલા ને આભૂષણો પહેરેલા છ પુષ્ટ પુરૂષોને જોયા મનુષ્ય વિનાના તે વનમા એ છ મનુષ્યોને જોઇને તેણે આદરપૂર્વક પૂછ્યુ કે- ' તમે મણિમાણિક્ય ને સુવર્ણના આભૂષણો પહેરેલા છે અને માથે ઘાસના ભારા કેમ ઉપાડ્યા છે ? ' તેઓ બોલ્યા કે-' અહીં એક વૃદ્ધા સ્ત્રી છે, તે અમારી પાસે દરરોજ ઘાસના છ ભારા

ને પાણી મગાવે છે ને અમને ઇચ્છિત ભોજન ને વસ્ત્રાભૂષણાદિ આપે છે તે ડોશી જીર્ણ માચા ઉપર સુઇ રહે છે પણ સાક્ષાત જંગમ કલ્પવલ્લી હોય તેવી તે છે ' સૂર બોલ્યો કે-' જો એમ છે તો આ ઘાસ ને પાણીનુ તે શુ કરે છે ? ' પેલા પુરૂષો બોલ્યા કે-' તેનું અમારે કે હે પથી ! તારે શું કામ છે ? ' સૂરે વિચાર્યું કે-' આ કૌતુક પણ જોવા લાયક જણાય છે, માટે આમની સાથે જઈને જોઉ ' એમ વિચારી માથે એક ભારો લઈને તે પણ તેમની સાથે ગયો

પછી પેલા છ જણાએ સૂરનુ નામ પૂછયુ, તેણે ધૃષ્ટક એવુ પોતાનુ નામ કહ્યુ, એટલે ' તુ અમારો સાતમો ભાઈ છે ' એમ કહીને તેઓ તેને સાથે લઈ ગયા ભારા એક ઠેકાણે નાખીને પછી તે પાણી ભરવા કુઉ ગયા. પાણી ભરી આવીને વૃદ્ધા પાસે સાતે જણા ખુશી થતા થતા આવ્યા વૃદ્ધાએ પૂછ્યુ કે-' આ સાતમો દુર્બળ મનુષ્ય કોણ છે ? ' તેઓએ કહ્યું કે ' તે અમને વનમા મળ્યો, એટલે આણી પાને લાવ્યા છીએ ' વૃદ્ધા તેના વાસા ઉપર બે હાથ ફેરવીને બોલી કે-' વત્સ ! તને દીઠો તે ઠીક થયુ પણ તુ દુર્બળ થઇ ગયો છે તેથી હે પુત્ર ! હવે તુ અહીં મારે ઘરે ઇચ્છા હોય ત્યાસુધી રહે અને ખા પીને મજા કર ' સૂર બોલ્યો કે-' હે માતા ! જન્મદુઃખી એવો હુ તમારી પાસે રહીશ ' રાત્રીએ સૂર તેને માટે કરી રાખેલી સુકોમળ સચ્યામા સુતો, પણ ગત્રે ઘાસ ને પાણીનુ શુ થાય છે ? તે જાણવાના કૌતુકથી કપટનિદ્રાએ ઉંઘવા લાગ્યો.

અર્ધરાત્રી વ્યતિક્રમ્યા પછી વૃદ્ધા પોતાના માચા ઉપરથી ઉઠીને બોલી કે-' બધા ઉંઘે છે કે કોઈ જાગે છે ? ' કોઈ બોલ્યું !

નહીં એટલે સૌને ઉંઘતા જાણીને સેં આગણામા ગઇ અને દુષ્ટ મત્રવડે ઘોડી થઇને તમામ ઘાસ ખાઇ ગઇ અને બધુ પાણી પી ગઇ, પછી સુદર રૂપવતી સર્વાલકારયુક્ત સ્ત્રી બની અને ત્યાથી શીઘ્રપણે ચાલી ધૃષ્ટક તેની પાછળ ચાલ્યો પેલી સ્ત્રી જ્યા સેકડો યોગી અને યોગિનીઓ હતી એવા વિવરમાં (ગુફામા) પેઠી બધી યોગિનીઓ તેને પગે લાગી અને માતાની જેમ આલિગન દઇને મળી તેમજ તેના પગમા પડી પછી તે એક રમણિક આસન ઉપર બેઠી એટલે બધી તેની પાસે બેસીને તેની સવિશેષપણે સેવા કરવા લાગી તેમાથી એકે પૂછ્યુ કે– ' હે માતા ! પેલો બળી આજે કેમ ન લાવ્યા ? ' ડોશી બોલી કે–' હે વત્સિકાઓ ! તમે સ્વસ્થ થાઓ. તમારે માટે એ બધા પુરૂષોને મારીને બળી તરીકે અહીં લાવીશ આજે એક વળી સાતમો મનુષ્ય આવ્યો છે, તો તમે ચતુર્દશી સુધી રાહ જુઓ ત્યાસુધીમા તે પણ પુષ્ટ થઈ જશે ' પછી મદ્યમાસાદિનુ સારી રીતે આસ્વાદન કરીને તે ડોશી ત્યાથી રજા આપી સતી સ્વ સ્થાને જવા ચાલી ધૃષ્ટકે આ બધુ સ્થભને આતરે રહીને જોયુ અને સાભળ્યુ પેલી ડોશી સીકોત્તરી પોતાને સ્થાનકે આવી, ડોશીનુ રૂપ ધારણ કરીને પોતાના જર્જરિત માચા ઉપર સુતી ' આ વિશ્વમા શાકિનીઓએ પણ વિશ્વાસ પમાડીને ઘણા મનુષ્યોનો ભોગ લીધો છે '

હવે પેલો ધૃષ્ટક વિચારે છે કે–' હુ પાછો શાકિનીના સકટમા પડ્યો હુ જ્યા જાઉં છુ ત્યા શાકિનીઓજ મળે છે ' આમ વિચારતો સતો સૂર્યોદય થયો એટલે સૌની સાથે તે પણ ઘાસનો ભારો લેવા ગયો ત્યા છએ જણને ધૃષ્ટકે રાત્રીનો બધો

नें पाणी मंगावे छे ने अमने इच्छित भोजन ने वस्त्राभूषणादि आपे छे ते डोशी जीर्ण माचा उपर सुई रहे छे पण साक्षात जगमं कल्पवल्ली होय तेवी ते छे ' सूर बोल्यो के-' जो एम छे तो आ घास ने पाणीनु ते शु करे छे ? ' पेला पुरुषो बोल्या के-' तेनु अमारे के हे पथी ! तारे शुं काम छे ? ' सूरे विचार्यु के-' आ कौतुक पण जोवा लायक जणाय छे, माटे आमनी साथे जइने जोउ ' एम विचारी माथे एक भारो लइने ते पण तेमनी साथे गयो

पछी पेला छ जणाए सूरनु नाम पूछ्यु, तेणे धृष्टक एवु पोतानु नाम कह्यु, एटले ' तु अमारो सातमो भाई छे ' एम कहीने तेओ तेने साथे लई गया भारा एक ठेकाणे नाखीने पछी ते पाणी भरवा कुडे गया पाणी भरी आवीने वृद्धा पासे साते जणा खुशी थता थता आव्या वृद्धाए पूछ्यु के-' आ सातमो दुर्बळ मनुष्य कोण छे ? ' तेओए कह्यु के ' ते अमने वनमा मळ्यो, एटले माणी पासे लाव्या छीए ' वृद्धा तेना वासा उपर बे हाथ फेरवीने बोली के-' वत्स ! तने दीठो ते ठीक थयु पण तु दुर्बळ थइ गयो छे तेथी हे पुत्र ! हवे तु अहीं मारे घरे इच्छा होय त्यासुधी रहे अने खा पीने मजा कर ' सूर बोल्यो के-' हे माता ! जन्मदु खी एवो हु तमारी पासे रहीश ' रात्रीए सूर तेने माटे करी राखेली सुकोमळ सय्यामा सुतो, पण रात्रे घास ने पाणीनु शु थाय छे ? ते जाणवाना कौतुकथी कपटनिद्राए उंघवा लाग्यो

अर्धरात्री व्यतिक्रम्या पछी वृद्धा पोताना माचा उपरथी उठीने बोली के-' बधा उंघे छे के कोई जागे छे ? ' कोई बो यु !

નહીં એટલે સૌને ઉંઘતા જાણીને મેં આગણામા ગઇ અને કુષ્ટ મ ત્રવડે ઘોડી થઇને તમામ ઘાસ ખાઇ ગઇ અને બધુ પાંણી પી ગઇ, પછી સુદર રૂપવતી સર્વાલકારયુક્ત સ્ત્રી બની અને ત્યાથી શીઘ્રપણે ચાલી ધૃષ્ટક તેની પાછળ ચાલ્યો પેલી સ્ત્રી જ્યા એકડો યોગી અને યોગિનીઓ હતી એવા વિવરમા (ગુફામા) પેઠી બધી યોગિનીઓ તેને પગે લાગી અને માતાની જેમ આલિગન દઇને મળી તેમજ તેના પગમા પડી પછી તે એક સ્ફટિક આસન ઉપર બેઠી એટલે બધી તેની પાસે બેસીને તેની સવિશેષપણે સેવા કરવા લાગી તેમાથી એકે પૂછ્યુ કે– 'હે માતા ! પેલો બળી આજે કેમ ન લાવ્યા ?' ડોશી બોલી કે–' હે વત્સિકાઓ ! તમે સ્વસ્થ થાઓ. તમારે માટે એ બધા પુરૂષોને મારીને બળી તરીકે અહીં લાવીશ આજે એક વળી સાતમો મનુષ્ય આવ્યો છે, તો તમે ચતુર્દશી સુધી રાહ જુઓ ત્યાસુધીમા તે પણ પુષ્ટ થઈ જશે ' પછી મદ્યમાસાદિનુ સારી રીતે આસ્વાદન કરીને તે ડોશી ત્યાથી રજા આપી સતી સ્વસ્થાને જવા ચાલી ધૃષ્ટકે આ બધુ સ્થભને આતરે રહીને જોયુ અને સાભળ્યુ પેલી ડોશી સીકોત્તરી પોતાને સ્થાનકે આવી, ડોશીનુ રૂપ ધારણ કરીને પોતાના જર્જરિત માચા ઉપર સુતી 'આ વિશ્વમા શાકિનીઓએ પણ વિશ્વાસ પમાડીને ઘણા મનુષ્યોનો ભોગ લીધો છે '

હવે પેલો ધૃષ્ટક વિચારે છે કે–' હુ પાછો શાકિનીના સકટમા પડ્યો હુ જ્યા જાઉં છુ ત્યા શાકિનીઓજ મળે છે ' આમ વિચારતો સતો સૂર્યોદય થયો એટલે સૌની સાથે તે પણ ઘાસનો ભારો લેવા ગયો ત્યા છએ જણને ધૃષ્ટકે રાત્રીનો બધો

વૃત્તાત મૂળથી માડીને કહ્યો તેઓ બોલ્યા કે-' અમે આજસુધી કોઈપણ વખત આ વૃદ્ધા માતાનુ કાઈ પણ કુચિન્હ જોયુ નથી ' એટલે ધૂર્તક બોલ્યો કે-' તો તમે સુખના લાલચુ થઈને રહો, હુ તો જાઉ છુ ' તેઓએ કહ્યુ કે-' એક રાત્રી રોકાઈ જા અને અમને એ વિશ્વાસઘાતી ડોશીની ચેષ્ટા બતાવ ' ધૂર્તક તેમના કહેવાથી રોકાણો ભારા લઈને બધા ગયા અને પછી નિત્ય પ્રમાણે બધુ કાર્ય કરીને રાત્રે સૌ કપટનિદ્રાએ સુતા પછી ધૂર્તકના કહ્યા પ્રમાણે બધુ વૃત્તાત જોયુ એટલે તેઓ અન્યોઅન્ય વિચારવા લાગ્યા કે-' હવે આપણે શુ કરવુ ? ' એટલે ધૂર્તક બોલ્યો કે-' આ વૃદ્ધાને ઉંઘતી હોય ત્યાજ મારી નાખવી. ' પછી બે જણાએ બે પગ, બે જણાએ બે હાથ, એક જણાએ મસ્તક પકડી રાખીને બે જણાએ સખ્ત પ્રહારો કરી તેને મારી નાખી અને પછી પૂર્વ દિશા તરફ ચાલ્યા

આગળ ચાલતા મોટા અરણ્યનુ ઉલ્લઘન કરીને શિપ્રા નદીના તટ પાસે આવ્યા ત્યા રમણીક એવુ મહાપુર નામનુ એક નગર દીઠુ તે નગર પ્રૌઢિમાને પ્રાપ્ત થયેલુ અને ત્રણ લોકમા તિલક સમાન હતુ નદીના કીનારા ઉપર આમ્ર, જબીર, નારગ, પુન્નાગ, કુટજ તથા તમાલ, તાલ, હિતાલ વિગેરે વૃક્ષોના જુદા જુદા મનોહર આરામો હતા તેમજ વાવો, કુવાઓ, સરોવરો, મઠો અને દાનશાળાઓ પણ પુષ્કળ હતી વળી તે નગરમા કેટલાક તો સ્વર્ગ સરખા પ્રદેશો (વિભાગો) હતા તે નગરની ફરતો સુવર્ણમય કાગરાવાળો કીલ્લો હતો અને સ્ફુરાયમાન એવા દરવાજા ધ્વજ તોરણાદિવડે અલકૃત હતા.

તે નગરની દુકાનોમા દરેક વસ્તુ વેચવાની દેખાતી હતી વિષ્
ઉદરમા જેમ માર્કંડ ઋષિએ બધુ દીઠુ હતુ તેવુ લાગતુ હ
ત્યા ઘરોની શ્રેણિ વિમાનોની શ્રેણિ જેવી શોભતી હતી વ
તે નગર સુવર્ણમય કુભોવાળા જિનમદિરોથી પણ સુશોભિત હ

આવુ સુદર નગર છતા તે મનુષ્ય વિનાનુ શૂન્ય દેખ
હતુ પેલા સાતે જણા રાજમાર્ગે ચાલતા જાય છે, એવા
તેમણે અશ્વના પગલા દીઠા એટલે તે પગલા અનુસારે ચાલ
રાજમહેલ પાસે આવ્યા તેઓ મહેલ નજીક ગયા એટલે સ
હજાર ઉજ્જ્વળ શિખરવાળો હોવાથી કૈલાસ પર્વતની જે
શોભતો રાજમહેલ દીઠો તેઓએ તેના પ્રવાળના દળથી મં
દ્વારમા પ્રવેશ કર્યો આગળ ચાલતા નીલરત્નની ભૂમિમા જળ
ભ્રમથી શકાસહિત પગ મૂકવા લાગ્યા આગળ ચાલતા ત
વૃદ્ધા નાક કાપેલી પરતુ સ્થળ દેહવાળી અને દેહની પ્રભ
સમૂહથી પૂર્ણ કરેલ છે દિશાઓના સુખને જેણે એવી ક
સ્રીને સુદર આસનપર બેઠેલી દીઠી સાતે જણાએ તેને ન
સ્કાર કર્યો એટલે તેણીએ તેને આશીષ આપી કે–' હે વત્સે
તમે સાની સ્રીના સગમવાળા થાઓ અને આ સાતે કન્યા
સાથે અનેક પ્રકારના સુખભોગ ભોગવો '

તે સાભળી અવસર પામીને ધૃષ્ટકે અગ્રેસર થઈને ત
વૃદ્ધાને પૂછ્યુ કે–' હે માતા ! આ શૂન્ય નગરમા આવી
કન્યા સમાન આ સાત કન્યાઓ કયાથી ? ' વૃદ્ધા બોલી
' હે વત્સો ! આ સાતે વિદ્યાધરોની પુત્રી છે, એકદા તે
વરને માટે એક નિમિત્તિયાને પૂછ્યુ, એટલે તેણે કહ્યુ કે-

સાતે કન્યાના વર તમને એક સાથે અમુક સ્થળે મળશે, એમ કહેવાથી હું તેમને લઇને અહીં રહું છુ અને તમે સાત તેના વર તરીકેજ મળી ગયા છો, માટે તમે એને પરણો અને પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલા સુખભોગ ભોગવો અહીં સુગધી દ્રવ્યોવડે વાસિત સુદર ઓરડાઓ છે કુસુમના રોમથી ભરેલી તળાઇઓવાળા હૃદયને ગમે તેવા પલ્યકો છે રમણિક ચિત્રશાળા છે મનોહર ગવાક્ષો છે આ સાત અશ્વ મનના વેગની જેવા વેગવાળા તમારે બેસવા માટે છે તેની ઉપર બેસીને એક પૂર્વ દિશા વર્જી બાકીની ત્રણ દિશાએ તમે આનદથી ફરો ને મજા કરો ”

વૃદ્ધાના આ પ્રમાણેના વચનોથી કામની લાલસાવાળા તે સાતે જણાએ સાત કન્યા સાથે પરણ્યા અને દોગુદક દેવોની જેમ જુદી જુદી રગશાળાઓમા પોતપોતાની સ્ત્રીની સાથે આનદ કરવા લાગ્યા તેઓ કોઈ વખત જળક્રીડા કરવા જાય છે ઉત્તમ ઉત્તમ પુષ્પો તોડે છે, અને કોઈ વખત ચપાના વૃક્ષની શાખા સાથે બાધેલા હીંડોળાપર બેસીને સ્ત્રી સાથે હીંચકે છે વળી તેઓ ત્રણે દિશાઓમા અશ્વપર બેસીને ફરવા જાય છે એકદા તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે–‘ આપણને પૂર્વ દિશામા જવાનુ શા માટે નિવાર્યું છે? તેમા એવુ મોટુ શુ કારણ છે? ’ ‘ મનુષ્યનો એવો સ્વભાવજ છે કે જ્યા ના પાડી હોય ત્યા જવાની વિશેષ ઇચ્છા થાય ’

પછી એક દિવસ તેઓ તુરગપર આરૂઢ થઇને પ્રાત કાળમા પૂર્વ દિશા તરફજ ચાલ્યા કેટલેક દૂર ગયા ત્યા તો એક યોજન સુધીની પૃથ્વી મનુષ્યના મસ્તકોથી વ્યાપ્તજ દીઠી તેઓ પરસ્પર બોલવા લાગ્યા કે–‘ અહો ! આ પૃથ્વી ઉપર આ કેવુ

અદ્‌ભુત આશ્ચર્ય ! આવુ તો આપણે આપણી જીંદગીમા દીઠું કે સાભળ્યુ નથી આ વાત આપણે કોને કહેવી અને કોને પૂછવુ ?' એવામા અશ્વની ખરીના પ્રહારથી હણાયેલુ એક મસ્તક હસ્યુ અને બોલ્યુ કે–' અરે ! આ સ્ત્રીઓ ને અશ્વો એક દિવસ અમે પણ ભોગવેલ છે '

તે મસ્તકના આવા શબ્દો સાભળીને ધૈર્યનુ આલબન કરી ધૃષ્ટકે પુછ્યુ કે–' હે તુબી ! એ સ્ત્રી ને અશ્વ કોણ ? અને આ પૃથ્વી બધી મસ્તકોથી વ્યાપ્ત કેમ છે ? તે સ્પષ્ટપણે કહે. ' તુબી બોલ્યુ કે–' એ નકટી સિદ્ધ શીકોતરી છે તેણે સ્ત્રીઓ અને અશ્વોથી લોભાયેલા અભાગી જેવા મનુષ્યોના આ મસ્તકો છે. માસાહારી એવી તે આ નગરના તમામ લોકોનુ ભક્ષણ કરી ગઈ છે આ યોજન પ્રમાણ સર્વ પૃથ્વી તે મનુષ્યોના મસ્તકોથી વ્યાપ્ત થયેલી છે, માટે તમે હવે એકદમ તે ન જાણે તેટલા વખતમા ભાગી જાઓ ' પછી તેઓ નકટીના ભયથી એકદમ અશ્વોને પ્રેરણા કરીને ત્યાથી ભાગી છુટ્યા મધ્યાન્હ સમય સુધી તેઓ આવ્યા નહીં એટલે માતે સ્ત્રીઓએ મળીને વૃદ્ધા પાસે જઈ કહ્યુ કે–' હજુ સુધી સાતે જણા આવ્યા નથી '

તે સાભળતાજ નકટી એક ચગ લઇને મહેલ ઉપર ચડી એટલે અશ્વપર ચડીને વાયુવેગે તેમને જતા દીઠા તે બોલી કે–' હે ચગ ! ઘોડાઓને પાછા વાળ. ' એમ કહીને તાણીને ચગ વગાડ્યો, એટલે ચગનો શબ્દ સાભળતાજ સાને ઘોડા પાછા વળ્યા ઘોડાને પાછા વળેલા જોઈને સાતે જણાએ તેની ઉપરથી કુદી પડવાનુ ધાર્યું પણ જાણે તેની ઉપર ખીલી દીધા હોય

તેમ તેનાથી છુટા પડી શકયા નહીં એટલે 'હવે આપણુ શુ થશે!' એમ તેઓ ભય પામીને અદર અદર બોલવા લાગ્યા

તેમને મહેલમા આવેલા જોઇને રોષથી નકટી બોલી કે-'અરે! પાપીઓ! વિશ્વાસઘાતકો! તમે મને મૂકીને કયા જવાના હતા?' આમ કહીને યમની જીન્હા જેવી ભય કર કાતી હાથમા લઇ તે નકટીએ પ્રથમ પુષ્ટકનેજ કેશ પકડીને જમીન ઉપર પછાડ્યો પછી તેની છાતી ઉપર પગ મૂકીને તે કઠોર સ્વરે બોલી કે-'સૌથી પહેલો તુ અશ્વપર આરોહણ કરીને ચાલ્યો હતો તેથી પહેલા તનેજ મારૂ છુ, તારા ઇષ્ટ દેવને સભાર, તે શિવાય બીજુ કાઇ અભિષ્ટ મળે તેમ નથી' આમ સાભળીને ઘષ્ટક નિભયપણે હસતો હસતો બોલ્યો કે-'હે નિર્નાસે! તને એક વાત પૂછુ છુ, તે વાતનુ મારા હૃદયમા કૌતુક છે, તે એ કે-એવો વીર ને ધીર પુરૂષ કોણ તને મળ્યો કે જેણે તારી નાસિકા છેદી નાખી? તે કહે' આ પ્રશ્ન સાભળતાજ શાત કોપવાળી થયેલી તે નિનાસા હર્ષના આસુથી પૂરેલા નેત્રવાળી થઇને ઘષ્ટકને છોડી દઈ સ્વસ્થ થઇને બોલી કે-'હે વત્સ! સ્વચ્છ મનવાળો થઇને મારી વાત સાભળ

આ પૃથ્વીતળ ઉપર **મનોરમપુર** નામે સ્વર્ગતુલ્ય નગર છે તે નગરમા **મણિરથ** નામે રાજા છે તેને **મણિમાળા** નામે રાણી છે તેને સાત પુત્રો શૌર્યધૈર્યાદિ ગુણોવાળા થયા. ત્યારપછી આઠમો ગર્ભ રહ્યો તે રાણીને દુખદાયક થઈ પડ્યો અનુક્રમે પ્રસવ થતા હુ પુત્રીપણે જન્મી પાચ ધાવ્યથી લાલન પાલન કરાતી હુ મોટી થઈ પિતાએ કળાચાર્ય પાસે ભણવા

મૂકી શાસ્ત્રસમુદ્રનો પાર પામનારી થઈ અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામી, પણ મને મત્રો ઉપર બહુ પ્રીતિ થઈ, તેથી વશીકરણ, આકર્ષણ, સતાપકરણ, સ્તભન, વિદ્વેષકરણ ને મોહનના મત્રો, લક્ષ્મી ને શાકિનીની વિદ્યાઓ, ઇચ્છારૂપ કરણ, મારણ, સૂર્ય-ચદ્ર આકર્ષણ, પાતાળવિવરગતિ, આકાશગામિની વિદ્યા, બળી ને મત્રનુ પ્રસાધન, મૃતસજીવિની વિદ્યા ઇત્યાદિ સર્વ શીખી તે બાબતમા ઘણો પ્રયાસ કર્યો

વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર ઇદ્ર નામે રાજા છે તેણે પોતાને ખરેખરો ઇદ્ર મનાવવા સાટે રભા અપ્સરા વિગેરે રાજ્યસ્થિતિની રચના ગોઠવી એકવાર હુ આકાશગામિની વિદ્યાથી વૈતાઢ્ય ઉપર ગઈ ત્યા રભા તિલોત્તમા વિગેરેએ નાટક આરભ્યુ હતુ તે જોયુ એકદા રભા નાટક કરવા ન આવી શકી એટલે હુ તેનુ રૂપ લઇને દાખલ થઇ ગઈ નૃત્યને અતે ઇદ્ર રાજા પ્રસન્ન થયા અને તેણે કહ્યુ કે-' હે રભા ! વર માગ ' મે રભારૂપધારીએ કહ્યુ કે-'તમે મારા સ્વામી થાઓ ' દૈવ અનુકૂળ હોવાથી ઇદ્રરાજાએ તે કબુલ કર્યું પછી હુ દરરોજ વૈતાઢ્ય જવા લાગી અને ઇદ્રની સાથે આનદ કરવા લાગી હવે મારો પ્રીતિપાત્ર એક પુષ્પબટુક હતો તેણે એક દિવસ કહ્યુ કે-' હે મત્પ્રિયે ! મને સાથે લઈ જા કે જેથી હુ તારૂ નાટક જોઈ શકુ ' મે તેને વારવાર ના કહી-વાર્યો, પણ તે તો પુન પુન યાચના કરવા લાગ્યો તેના બહુ આગ્રહથી એક દિવસ તેને પોપટ બનાવીને મારા મુકુટમા ગખી સાથે લઈ ગઇ વૈતાઢ્યપર જઈને ઇદ્રની પાસે નાટક કરવા માડ્યુ નાટકના બરાબર લય વખતે મે ભાર લાગવાથી મસ્તકપર હાથ મૂકયો તેથી તાળમા ભગ પડ્યો એટલે ઇદ્રે

મને કહ્યુ કે-‘ તે નાટકમા ભગ કેમ કર્યો ? ’ એમ કહીને તેણે
મને શાપ આપ્યો કે-“ તુ નાસિકા વિનાની થા અને પૃથ્વી
ચારી થઇ જા, તારૂ અહીં આવવુ બધ થઇ જાઓ આ પ્રમાણે
તારા પ્રમાદનુ ફળ તુ ભોગવ ” મે ઇદ્રના ચરણમા પડીને
વિજ્ઞપ્તિ કરી કે-‘ મારી ઉપર ક્ષમા કરો અને હે દેવેદ્ર ! પ્રસન્ન
થઇને કહો કે આ શાપનો અનુગ્રહ ક્યારે થશે ? ’ ઇદ્રે કહ્યુ કે
‘ નરમાસનુ ભક્ષણ કરનારી તુ થઇશ તે પ્રસગમા જે સાહસિક
પુરૂષ તને પૂછશે કે તારી નાસિકા કોણે છેદી ? તે વખતે તારા
શાપનો અત આવશે. ’ તે દિવસથી હુ નરમાસ ભક્ષણ કર
નારી થઇ આ આખી નગરીના તમામ મનુષ્યોનુ મે ભક્ષણ કર્યુ
અને સ્ત્રીઓ તથા અશ્વોવડે છેતરીને બીજા પણ ઘણા મનુ
ષ્યોનુ ભક્ષણ કર્યું એ રીતે ભક્ષણ કરાયેલા મનુષ્યોના મસ્તકોથી
એક યોજન પ્રમાણ પૃથ્વી પુરાઇ ગઈ પણ તેમાથી તારા વિના
કોઇએ મને મારી નાસિકા કોણે કાપી ? એમ પૂછ્યુ નહીં. હે
વત્સ ! આજે તે પૂછ્યુ, તે ઉપરથી મારી ઉપરનો શાપ દૂર થયો
ને મારી નાસિકા નવી આવી હે નરોત્તમ ! તે મારી ઉપર મોટો
ઉપકાર કર્યો છે તું ચીરજીવ થા, તું મારે સ્થાનકે રહે, અહીંનો
રાજા થા, આ નગર વસાવ અને આ સ્ત્રીઓ તથા અશ્વોનો
યથારૂચિ લાભ મેળવ ” આ પ્રમાણે કહી તે નગરી વસાવવાની
સગવડ કરી આપીને તે સ્ત્રી વૈતાઢ્યપર ગઇ અને પ્રથમની
જેમ ઇદ્રની સાથે આનદ કરવા લાગી

અહીં મનોરમપુરમા પૃથક બળવાન રાજા થયો અને તેના
છ મિત્રો તેના મડળિક રાજાઓ થયા સારી રીતે રાજ્ય પાળતા
અન્યદા ઉદ્યાનપાળે આવીને કહ્યુ કે-‘ આપણા ઉદ્યાનમા આચાર્ય

મહારાજા પધાર્યા છે ' તે સાભળીને ધૃષ્ટક (સૂર) રાજા સર્વ સામગ્રી સાથે વદન કરવા નીકળ્યો અને પાચ અભિગમ સાચવી વિધિપૂર્વક ગુરૂને વાદીને દેશના સાભળવા બેઠો સૂરિમહારાજે ગભીર વાણીવડે ધર્મદેશના આપવા માડી તેમા કહ્યુ કે-' જેઓ ધર્મિષ્ટ હોય તેમનેજ સત્પુરૂષ જાણવા, બીજાને કાપુરૂષ સમજવા. મનુષ્યજન્મ પામીને જે અધમ પુરૂષ ધર્મ કરતા નથી તે રોહિણાચળ પર્વતને પામીને ચિંતામણિ રત્નને તજી દે છે'

દેશનાને અતે સૂરરાજાએ પૂછ્યુ કે-' હે પ્રભુ ! મે પૂર્વભવે શુ પાપ કર્યું હતુ કે જેથી આ ભવમા વારવાર શાકિનીના સકટમા પડ્યો ? ' સુરિએ કહ્યુ કે-' તે જાણવાનુ કૌતુક છે તો સાભળ-" પૂર્વે **પ્રતિષ્ઠાનપુરમા** તુ **હરિભ્રમ** નામનો વિપ્ર હતો તે મત્રયત્રના પ્રયોગવડે શાકિનીઓની કદર્થના કરતો હતો તે જ્યા મડળ આળેખતો હતો ત્યા તેને મદદગાર બીજા છ પુરૂષો થતા હતા એકદા કોઈ મુનિએ તેમને ધર્મમાર્ગનો બોધ આપ્યો તેથી ધર્મ પામીને ધર્મમા રક્ત થઇ બહુ વર્ષ સુધી ધર્મ પાળ્યો પ્રાતે અનશનવડે મરણ પામીને તુ **સૂર** થયો અને છ મદદગાર હતા તે તારા માડળિક રાજાઓ થયા પૂર્વભવે બાધેલા કર્મથી તુ આ ભવમા શાકિનીના સકટમા પડ્યો. પાછળથી ધર્મનુ આરાધન કર્યું હતુ તેથી તુ આ ભવમા પાછો રાજા થયો પૂર્વે જે કર્મ બાધ્યુ હોય તે ભોગવવુજ પડે છે, કેમકે વિધાતા બળવાન છે "

આ પ્રમાણે ધર્મ તથા પૂર્વભવ સાભળીને સૂરરાજાને જાતિસ્મરણ થયુ, તેથી પ્રતિબોધ પામી પોતાના પુત્રને રાજ્યપર સ્થાપન

ફરી તેણે દીક્ષા લીધી અને સારી રીતે પાળીને સ્વર્ગે ગયો."

આ કથા સાભળીને હે ભવ્યજનો ! ધર્મકાર્યમા કયારે પણ પ્રમાદ કરશો નહીં તેથી સ્વર્ગ ને અપવર્ગના સુખની પ્રાપ્તિ તમને સુલભ થશે

ઇતિ પુણ્યોપદેશે પૃષ્ટક (સૂર) કથા

"અહો ! ઉત્તમ મનુષ્યોને ધર્મ એજ મહાધન છે, તેથી દક્ષ પુરૂષો પૃથ્વીપર નિશ્ચળ એવા ધર્મનોજ સંચય કરે છે માતા, પિતા, ભાઇ, પુત્ર, મિત્ર, કળત્ર તેમજ બીજા સ્વજનો પણ જીવના મૃત્યુ વખતે દૂર થઇ જાય છે, તેવખતે તેણે કરેલા શુભાશુભ કર્મ-પુંજ શરણ છે, તેજ સાથે આવે છે જે કાર્ય પરલોકવિરૂદ્ધ હોય અને જે આ લોકમા પણ લજ્જાકારી હોય તે નહીં કરવા યોગ્ય કાર્ય અત્યાવસ્થાએ પણ ઉત્તમજનોએ કરવુ નહીં "

આ પ્રમાણે પુણ્યોપદેશને સાભળીને કેટલાક લઘુકર્મી જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા અને કામદેવને જીતીને તેઓએ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું, કેટલાકે શ્રાવક ધર્મ સ્વીકાર્યો, કેટલાક ગૃહસ્થોએ સમ્યકત્વ અગીકાર કર્યું અને કેટલાંક બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર કર્યો પુષ્પચૂળ રાજા ગુરૂમહારાજના વચનોથી વૈરાગ્ય પામીને સંસારની અનિત્યતાનો વિચાર કરતા કરતા ઘરે આવ્યા અને ઘણો આગ્રહ કરીને ચદ્રોદય કુમારને રાજ્યપર સ્થાપિત કર્યો, તેમજ સમર્થ એવા સરા મંત્રીઓને રાજ્યની ચિંતા કરવાનુ ભળાવ્યુ પછી ગુરૂમહારાજ પાસે જઇને કામાક્ષા રાણી સહિત ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને સદ્ધ્યાન, તપ તથા જ્ઞાનમા તત્પર થયા

અનુક્રમે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી તપરૂપ અગ્નિવડે કર્મોને બાળી દઇને કેવળજ્ઞાન પામી પ્રાતે મોક્ષે ગયા

અહીં ચદ્રસમાન ઉજ્વળ ચદ્રોદય રાજા ઇદ્રની જેમ ન્યાયપૂર્વક પોતાના પ્રાજ્ય રાજ્યને પાળવા લાગ્યો અન્યદા ગવાક્ષમા બેસીને પોતાના નગર તરફ જોતા ' કોણ સુખી છે ? ને કોણ દુ ખી છે ? ' તેનો ચિત્તમા વિચાર કરવા લાગ્યો એ પ્રમાણે વિચારતા અને નગરલોક તરફ દૃષ્ટિ કરતા પૂર્વે મળેલો દ્વિજ દૃષ્ટિએ પડ્યો ભૂત વળગેલ હોય તેવો, શ્રથિલ થઇ ગયેલો, ધૂળિથી ધૂસર દેહવાળો અને ચિત્તભ્રમવડે ઉન્મત્ત થઇ ગયેલો તેમજ ચતુષ્પથમા એક જગ્યાએ બેઠેલો તેને જોયો તેને જોતા કૌતુક ઉત્પન્ન થવાથી કેટલાક લોકો ત્યા મળેલા છે, કેટલાક પથ્થરવડે તેનાપર પ્રહાર કરે છે, કેટલાક હસે છે, કેટલાક નિદે છે, એમ કરીને તેને વિહ્વળ બનાવી દીધો છે આ પ્રમાણે તેને માઠી અવસ્થાવાળો જોઇને રાજાએ વિચાર્યું કે-' જરૂર વિદ્યાદેવીના પ્રકોપથીજ આ મારા મિત્રની આવી દશા થઇ જણાય છે મે પૂર્વે ગુરૂ પાસેથી બળાત્કારે એને વિદ્યા અપાવી હતી, પરતુ તે કુપાત્રમા પડી અને એણે વિધિપૂર્વક બરાબર સાધી નહીં, ઉપરાંત તેણે વિદ્યાઓની નિદા પણ કરી, તેથી તે એના ઉપર કોપાયમાન્ થઈ, એટલે આ દ્વિજ શ્રથિલ થઈ ગયો જણાય છે કરેલા કર્મને કોઇ લોપી શકતુ નથી "

પછી તે દ્વિજને પોતાની પાસે બોલાવીને તેમજ બીજા મત્રવાદીને બોલાવીને રાજાએ તેને સજ્જ કર્યો ' ઉત્તમ પુરૂષો ઉપકારીજ હોય છે ' કહ્યુ છે કે-" જેમના વચન પ્રસાદના

ધરરૂપ છે, ચિત્ત દયાવાળુ છે, અમૃતસમાન વાણી છે અને નિરતર પરોપકાર કરવામા તત્પરપણુ છે, તેવા સજ્જનો કદિ પણ નિંદ્ય નથી ,

ચદ્રોદય રાજા બધુમતી વિગેરે અનેક રાણીઓની સાથે વિવિધ પ્રકારના ભોગ પુણ્યના ઉદયથી ભોગવવા લાગ્યો કેટલોક સમય વ્યતીત થયે તેમને શ્રીનિવાસ નામનો પુત્ર થયો, અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામ્યો અને સર્વ કળાઓમા કુશળ થયો ચદ્રોદય રાજાને ૭૦૦૦ રાણીઓ થઈ, તેથી બમણી દાસીઓ થઈ અને પુત્રો પણ ઘણા થયા મોટી પ્રભુતાને પામેલો તે ન્યાયવડે પ્રજાને પાળે છે, તેમા કોઈનુ ચિત્ત દુખાતુ નથી અને કોઇને દડનો પડતો નથી વૃક્ષો નિરતર ફળે છે, કોઈ દુખી નથી, વિગ્રહ કોઇને પરસ્પર થતો નથી, અકાળે મૃત્યુ થતુ નથી અને કોઈ કોઈનો દ્રોહ કે વચના કરતુ નથી સાત ઈતિ કે મારી (મરકી) થતી નથી, વૈર કે વ્યાધિઓ ઉપજતા નથી, તેમજ તે સુધર્મી રાજા રાજ્ય કરતે સતે દુખ કે ભય આખી પ્રજામા નથી કોઈ અસત્ય બોલતુ નથી, કોઈ હિસા કરતુ નથી, તેના રાજ્યમા સર્વ પ્રજાએ સાતે વ્યસનો તજી દીધા છે આચારમા સુદર એવા લોકો ત્યા દુષ્કર્મ કરવાથી ભયવાળા (દુષ્કર્મ ભીરૂ) છે, તેમજ અનાચાર રહિત છે 'યથા રાજા તથા પ્રજા' એવો ન્યાયજ છે

તે રાજાના ચરણયુગળ ભક્તિવડે અનેક મનુષ્યો અને વિદ્યાધરો સેવે છે કિન્નરી ને કિન્નરાદિક તેમના ગુણગ્રામ કરે છે દીન અને યાચકોને તે રાજા મનવાછિત દાન આપે છે તેમજ ભક્તિવડે

સુપાત્ર દાન આપે છે અને અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કરે છે કોશ, દેશ અને નગરાદિક એટલુ તેના તાબામા આવેલ છે કે જેથી તેની ઋદ્ધિ અર્ધચક્રી સમાન થયેલ છે પૂર્વપુણ્યના યોગથી તે ત્રિખડાધિપતિપણુ પામેલ છે

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ વ્યતિત થતા અન્યદા રાત્રીએ તે જાગૃત થયો તે વખતે વિચારવા લાગ્યો કે-" અરણ્યમા માલતીના પુષ્પની જેમ મારો જન્મ વૃથા ચાલ્યો જાય છે મે આ 'અમૂલ્ય' જન્મનુ કાઈ ફળ ગ્રહણ કર્યું નહીં, કાઈ સુકૃત કર્યું નહીં, મારો આ જન્મ કૂપની છાયા કૂપમાજ સમાય-બીજાને લાભ ન આપે તેમ નિષ્ફળ ગયો " આ પ્રમાણે ભાવના ભાવી પરમેષ્ઠી મહામત્રનુ સ્મરણ કરી ઉઠીને પ્રભાત સબધી કૃત્ય કરી તે રાજસભામા આવીને બેઠો સભામા બેસનારા મત્રી વિગેરે પણ આવ્યા અને તેઓ ભક્તિપૂર્વક રાજાને પ્રણામ કરીને પોતપોતાને આસને બેઠા પછી રાજાએ સભાજનો પ્રત્યે કહ્યુ કે-' ભો ભો સભાજનો ! તમે આ સસાર સ્થિર છે કે અસ્થિર છે તે જાણો છો ? ' તેઓ બોલ્યા કે-' હે સ્વામી ! અમે જાણતા નથી આપ જાણતા હો તો કહો ' રાજા બોલ્યા કે-ભો સજ્જનો ! સાભળો –

" આ શરીર અસ્થિર છે, વૈભવ પણ અસ્થિર છે, જીવિત ચપળ છે અને આ સસારમા વસ્તુમાત્ર અસ્થિર છે આ સસાર-રૂપ નાટકશાળામા જીવો ઉત્તમ, મધ્યમ ને અધમ એવા કર્મના સયોગથી નાના પ્રકારના રૂપ ધારણ કરીને નાચ કરે છે વિષય, કષાય, યોગ અને પ્રમાદવડે કરીને આર્ત્ત રૌદ્ર ધ્યાન થકી જીવો

અનેક પ્રકારના અશુભ કર્મો બાંધે છે અને પછી ક્ષીતિતળપર સુવુ, ભિક્ષાનુ ભોજન ખાવુ, સહજ સહજમા પરાભવ સહેવો, નીચોના દુર્ભાષિતો સાભળવા—આ પ્રમાણેના તેના ફળવિશેષને લઈને જીવો નિરતર શરીર સબધી તેમજ મન સબધી ખેદને સહન કરે છે

મોટા મહેલમા કે સ્મશાનમા, સ્તુતિમા કે શ્રાપમા, કર્દમમા કે કુકુમમા, પલ્યકમા કે કટકોમા, પથ્થરમા કે ચદ્રકાત મણિમા, ચર્મમા કે ચીનાઈ રેશમી વસ્ત્રમા, શીર્ણ થયેલ શરીરવાળી સ્ત્રીમા કે દેવાગનામા—અસાધારણ સમભાવના વશથી જેમનુ ચિત્ત વિકલ્પવડે વ્યાપ્ત થતુ નથી તે એકજ મનુષ્ય સામ્યપણાની લીલાના વિલાસને સારી રીતે અનુભવે છે—સમજે છે એમ જાણવુ પોતાના ગુણ ને પારકા દોષ બોલવાને તેમજ અર્થીઓને ના કહેવાને એવા સજ્જનોની જીભો જડતા ધારણ કરે છે—કહી શકતી નથી આચારહીન એવા મનુષ્યને ષડગ સહિત ભણેલા વેદો પણ પવિત્ર કરી શકતા નથી અને એક અક્ષર માત્ર જાણનાર હોય પણ જો સાચા વિધાનવાળો હોય છે તો તે પાપ રહિત થઇને પરમપદને પામી શકે છે હાથી કોના ? ઘોડા કોના ? દેશ કોના ? ને નગર કોના ? એ બધુ બાહ્ય સ્વરૂપ છે, આત્મિય તો એક ધર્મજ છે આ પ્રમાણે વિચારીને વિબુધોએ આત્માને હિતકારી એવુ પુણ્યકાર્યજ કરવુ અને બીજુ બધુ સસારના બધનરૂપ જાણવુ ”

આ પ્રમાણે સર્વ સભાજનોને કહીને પછી રાજાએ મુખ્ય અમાત્યને કહ્યુ કે—‘ અત્યારે મારૂ મન સસારવાસથી વિરક્ત

થયુ છે, તેથી તમે લક્ષ્મીના ગૃહરૂપ શ્રીનિવાસને પૂછો, કારણ કે તે રાજ્યભાર ધારણ કરવાને સમર્થ હોવાથી તેને મારે સ્થાને સ્થાપન કરવાનો છે ' રાજા ને મત્રી આ પ્રમાણે વાત કરે છે તેવામા વનપાળકે આવીને વધામણી આપી કે—' હે સ્વામી ! આપના ઉદ્યાનમા **ભુવનચદ્ર** નામના કેવળી ભગવત પધાર્યા છે ' આ પ્રમાણે સાભળીને રાજા બહુ હર્ષ પામ્યો પછી તેને પુષ્કળ દાનવડે સતોષીને રાજા શુભભાવપૂર્વક મનમા વિચારવા લાગ્યો કે—' અહો ! અત્યારે કેવળી ગુરૂમહારાજનુ આગમન થયુ તે દુધમા સાકર, ઘેબરમા ઘી, ઇષ્ટ વસ્તુ ને વૈદ્યનુ કથન અને ભૂખ્યાને ભાવતા ભોજનની પ્રાપ્તિ થાય તેવુ થયુ છે. પ્રથમથી મારૂ મન વિરતિ અગીકાર કરવાનુ તો થયુજ હતુ તેવામા ગુરૂમહારાજનુ આગમન થયુ તેથી મારૂ વાચ્છિત વૃક્ષ પુષ્પિત ને ફળિત થયુ છે '

આ પ્રમાણે વિચારીને રાજા ગુરૂવદનને માટે પરિવાર સહિત ચાલ્યો અને ગુરૂમહારાજ પાસે આવ્યો ગુરૂમહારાજને વિધિપૂર્વક વદન કરીને યથાયોગ્ય સ્થાને બેઠો અને ગુરૂમહારાજની દેશના સાભળવા લાગ્યો. ગુરૂ બોલ્યા કે —

" હે ભવ્યો ! સુમનુષ્યપણુ, સુકુળ, સુરૂપ, સૌભાગ્ય, આરોગ્ય, અનુચ્છ (દીર્ઘ) આયુ, ઋદ્ધિ, સમૃદ્ધિ, વિસ્તારવાળી કીર્ત્તિ—આ બધા વાના પ્રાણીઓ પુણ્યના પસાયથીજ પ્રાપ્ત કરે છે સુસ્વાદુ ને સુગધી મોદક, દધી, દુધ, ઇક્ષુરસ, શાળીનુ ભોજન, દ્રાક્ષ, પાપડ, સાકર ને ઘૃતયુક્ત ખાદ્ય પદાર્થો—સ્વર્ગના ભોજન જેવા ખાધા સતા આ શરીરને મળે કે તરતજ અશુચિપણાને પામી જાય છે તેવી અશુચિ (અપવિત્ર) કાયાને

જે શુચિ (પવિત્ર) માને છે તેને મોહાધજ સમજવા જ્યાસુધીમા જિનોક્ત વાકયરૂપી મંત્રો હૃદયમા સ્ફુરાયમાન થતા નથી ત્યાસુધીજ મદનરૂપ અગ્નિ દેહને બાળે છે, ત્યાસુધીજ કુગ્રહો પ્રાણીઓને ભમાવે છે અને ત્યાસુધીજ તૃષ્ણારૂપી રાક્ષસી છળી શકે છે લક્ષ્મી જળના તરંગ જેવી ચપળ છે, રૂપ સંધ્યાના રંગસમાન છે, બળ ધ્વજાના છેડા જેવુ ચંચળ છે અને આયુષ્ય વિજળીની લતા જેવું અસ્થિર છે આ પ્રમાણે જાણીને સુજ્ઞ જનોએ મળેલા ભવને સફળ કરવો, પ્રમાદને દૂરથીજ તજી દેવા અને ધર્મને વિષે સતત ઉદ્યમ કરવો ઉત્તમ પુરૂષો પોતાના દ્રવ્યનો સાત ક્ષેત્રોમા વ્યય કરે છે અને અધમ મનુષ્યો સાત વ્યસનમા રક્ત થઈ તેમા વ્યય કરે છે ”

આ પ્રમાણેની દેશનાને અંતે રાજાએ હાથ જોડીને પૂછ્યુ કે-‘હે પૂજ્ય ! રાણી કામાક્ષા કામને વશ થઈને મારા ઉપર રાગવાળી કેમ થઇ ?’ ગુરૂમહારાજાએ કહ્યુ કે-‘હે નરેન્દ્ર ! પૂર્વભવે તે તમારી ભોજાઈ હતી, તે તમારાપર રાગવાળી થઇ હતી, પણ તે પોતાના વાન્છિતને પામી નહોતી પતિ ઉપર અત્યંત રાગી એવી તમારી સ્ત્રીએ તેની હાસી કરી, મર્મવચન કહ્યા, તેથી આર્ત્તરૌદ્રધ્યાને મરણ પામીને તે પહેલી નરકે ગઇ ત્યાથી આયુ પૂર્ણ થયે નીકળીને સંસારમા પરિભ્રમણ કરતા બ્રાહ્મણી થઈ તે ભવમા બાળવિધવા થવાથી તે તાપસણી થઇ અને ચીરકાળ તપ કરી મરણ પામીને કામાક્ષા રાણી થઈ પૂર્વભવના તમારી ઉપરના રાગથી આ ભવમા પણ તમારી ઉપર અનુરાગ જાગ્યો તેણે વિષયને અર્થે ઘણા વચનો કહ્યા છતા આ ભવમાજ મુક્તિગામી એવા તમે શીળને ખંડિત કર્યું નહીં ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સાભળીને ચદ્રોદય રાજાને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયુ, એટલે વિશેષ વૈરાગ્યવાન્ થઇ ગુરૂમહારાજને નમીને તે પોતાને સ્થાને આવ્યા અન્યદા શુભ ભાવને ભાવતા એવા રાજાએ ચિતવ્યુ કે-' હુ દેવવિમાન જેવુ ઉત્તુગ જિનચૈત્ય બધાવુ જે મનુષ્યે અપરિમિત દ્રવ્યવડે જિનમદિર બધાવ્યુ તેણે ભવસમુદ્રમાથી પોતાના આત્માને ઉદ્ધર્યો એમ સમજવુ ' પછી ચદ્રોદય રાજાએ વાસ્તુવિદ્યામા ઘણા કુશળ અને ગુણવડે વિશ્વકર્મા જેવા પ્રખ્યાત શિલ્પીઓને તેડાવ્યા અને શુભ મુહૂર્ત્તે શુદ્ધ ભૂપીઠ ઉપર સારા ગ્રહોની દૃષ્ટિએ સ્થિર લગ્ને રાજાએ ખાતમુહૂર્ત્ત કરીને તેની ઉપર ઉન્નત એવી ઉત્તમ પીઠ બધાવી પછી તેની ઉપર અર્ધ કોસ પહોળુ, એક કોસ લાબુ, એક કોસ ઊચુ અને ચાર દ્વારવાળુ સુવર્ણમય જિનમદિર બધાવ્યુ તેની ફરતી ૭૨ દેવકુલિકા-મૂળ જિનભુવન જેવી શ્રેણિબદ્ધ કરી તે જિનપ્રાસાદ પૃથ્વીપર ત્રૈલોક્યવિજય નામથી પ્રસિદ્ધ થયો પછી સ્વર્ણ રૂપ્ય ને રત્નમય જિનપ્રતિમાઓ નવી ભરાવી શ્રી સઘે તેની પ્રતિષ્ઠા (અજનશલાકા) કરાવી અને મૂળનાયક તરીકે **શ્રી આદિનાથના** બિબને ચદ્રોદય રાજાએ સ્થાપન કર્યું તે જિનમદિરમા ભૂત ભાવી ને વર્ત્તમાન-ત્રણે કાળના તીર્થંકરોની તેમજ મહાવિદેહમા વિચરતા વિહરમાન જિનોની મૂર્ત્તિઓનુ પણ સ્થાપન કર્યું શાશ્વતા ચાર જિનેશ્વરના બિબ પણ સ્થાપન કર્યા અને યક્ષ યક્ષણીઓની પ્રતિમાઓ પણ સ્થાપી પછી ઉત્તમ પ્રકારનુ સાધર્મીવાત્સલ્ય કરીને સર્વ સઘને વસ્ત્રાદિકની પહેરામણી કરી મહાન્ ઉત્સવ પ્રવર્ત્યો આ પ્રમાણે કરીને ચદ્રોદય રાજાએ પોતાના મનુષ્યજન્મનુ સાફલ્ય કર્યું અને પોતાનુ

ઉજ્વળ નામ ચંદ્રમંડળમાં નિશ્ચળ રહે તેમ લખ્યુ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના ધર્મકાર્યો કરીને રાજાએ જૈનશાસનને દીપાવ્યુ સર્વ જીવોપર કરૂણાભાવ બતાવી અભયદાન આપ્યુ અન્યદા પોતાના કરાવેલા જિનમંદિરની પાસેની ધર્મશાળામાં સ્થિર મનવાળા રાજા પૌષધ ગ્રહણ કરીને બેઠા તે વખતે ભવનો નાશ કરનારી શુભ ભાવના ભાવવા લાગ્યા તે આ પ્રમાણે ‘ આ શરીરીઓને પ્રાપ્ત થયેલ ધન, યૌવન અને રાજ્ય વિગેરે અસ્થિર છે જન્મ જરા અને મૃત્યુરૂપી મહા દુખે કરીને પીડિત થયેલા જીવોને આ ચાર ગતિરૂપ સસારમા કોઇ પણ શરણભૂત નથી આ ભવરૂપ વિષમ નાટકમા અનેક યોનિને ગ્રહણ કરતો અને અનેક યોનિને તજતો આ જીવ વિચિત્ર રૂપો ધારણ કરી નાટકીઆની જેમ નાટક કર્યા કરે છે હું એકલો છુ, મારૂ કોઈ નથી, હું કોઇનો નથી, પ્રાણી એકલો ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો મ ણ પામે છે, એક મારો આત્મા કે જે જ્ઞાન દર્શન સયુક્ત છે તેજ શાશ્વત છે, બાકીના બધા બાહ્ય ભાવો છે અને તે સર્વે સયોગ લક્ષણવાળા છે” આ પ્રમાણે બારે ભાવનાને ભાવતા છતા તેમને જગતના ભાવોને પ્રકાશિત કરનારૂ અવધિ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ તેથી રાજા સસારની અસારતા વિશેષે સમજવા લાગ્યા બીજે દિવસે પ્રભાતે રાજાએ વિધિપૂર્વક પોસહ પાર્યો અને શ્રીનિવાસકુમારને પોતાના રાજ્યપર સ્થાપન કરી ભુવનચદ્ર ગુરૂ પાસે જઇને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું

અનુક્રમે શ્રુતજ્ઞાની થયેલા એવા ચદ્રોદયમુનિ ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાથી પૃથ્વીપર એકલા વિચરવા લાગ્યા અને ઉપદેશાદિવડે અનેક જીવોને પ્રતિબોધવા લાગ્યા અન્યદા તેઓ એક નગરે ગયા, ત્યા ઉષ્ણકાળે મધ્યાન્હે આતાપના સહન કરવા લાગ્યા અને રાત્રીએ પ્રેતવનમા જઇ સ્થિરપણે કાયોત્સર્ગે રહ્યા. તે વખતે પુર્વભવના વૈરથી કોઈ અસુરે આવીને અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો કર્યા હાથીનુ રૂપ કરી દાતવડે ઉપાડી ઉપાડીને પછાડ્યા. વજ્રજેવી ચાચવાળા પક્ષી થઈને તેવી ચાચવડે ઘણા ઉપઘાતો કર્યા યક્ષ રાક્ષસ અને સર્પાદિકના ભયકર રૂપો કરીને બ્હીવરાવ્યા આ પ્રમાણે તેમને ક્ષોભ પમાડવા માટે અનેક પ્રકારના પ્રયત્નો કર્યા છતા ચદ્રોદય મુનિ ક્ષોભ પામ્યા નહીં, એટલે તેમની અપૂર્વ ક્ષમા તેમજ સ્થિરતા જોઈને તે દેવ શાત થઇ ગયો અને તેણે મત્સર તજી દીધો પછી મુનિના ઉપદેશથી તે દેવ પ્રતિબોધ પામ્યો અને શુદ્ધ સમ્યકત્વ મેળવીને કેટલાક ભવ કરી આતે મનુષ્ય થઇને મોક્ષે ગયો.

ચદ્રોદય રાજર્ષિ પણ ઉત્તમ ધ્યાનને ધ્યાતા સતા કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને અનુક્રમે અનેક જીવોને પ્રતિબોધ પમાડી મોક્ષે ગયા.

જેમ ઔષધ તેને આપેલી ઔષધિઓની ભાવનાવડે ભાવ્યુ સતુ ગુણકારી થાય છે તેમ ભાવસહિત કરેલો ધર્મ પણ પ્રાણીને ફળદાયક થાય છે દાન, શીળ ને તપરૂપ ધર્મ ભાવસયુક્ત હોવાથીજ પૂર્ણ ફળને આપે છે જુઓ ! ભોજનમા પણ લવણ હોય છે તોજ સ્વાદ આપે છે, તે વિના સ્વાદ આવતો નથી ભાવનાના

બળથી ભરતરાજા કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને ભાવથી હરણ પણ બળદેવમુનિની સાથે સ્વર્ગે ગયો.

આ પ્રમાણે ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષની ચોથી શાખામાં ભાવધર્મ ઉપર મેં ચંદ્રોદય રાજાની વૈરાગ્યને ઉત્પન્ન કરનારી કથા કહી.

ઇતિ શ્રી આગમગચ્છે શ્રીપૂજ્ય પરમગુરૂ શ્રી મુનિસિંહસૂરિ
તત્પટ્ટે શ્રી શીલરત્નસૂરિ, તત્પટ્ટામ્બુજદિનકર શ્રીઆણંદપ્રભસૂરિ,
તત્પટ્ટવિભૂષણ નિર્જિત સમસ્ત દૂષણ શ્રી મુનિરત્નસૂરિ,
તત્પટ્ટાલંકાર શ્રી આણંદરત્નસૂરીશ્વર વિજયમાન રાજ્યે,
મહોપાધ્યાય શ્રીમુનિસાગર તતુશિષ્ય પંડિત શ્રી ઉદય
ધર્મગણિ વિરચિત પં શ્રી ધર્મદેવગણિ સંશોધિત
આગમોક્ત મહાકાવ્યમાં શ્રી વીરપ્રભુની દેશનામાં
ધર્મકલ્પદ્રુમમાં ચોથી ભાવ નામની શાખા
ઉપર ચંદ્રોદય રાજાનું આખ્યાન અને
આઠમો પલ્લવ સમાપ્ત

આગમિકોદયધર્મગણિ વિરચિત
શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથ
સમાપ્ત.

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી સ. ૧૯૫૯ પછી પ્રસિદ્ધ થયેલામાથી મળતા ગ્રથો ને બુકોનુ લીષ્ટ.

૧	શ્રી વિજયચદ્ર કેવળી ચરિત્ર (માગધી ગાથાબધ)	૦ ૧૨ ૦
૨	શ્રી પઉમ ચરિયમ્ માગધી ગાથાબધ (પ્રાચીન)	૨–૮–૦
૩	શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ મૂળ ભાગ ૪ થો સ્થભ ૧૮ થી ૨૪	૪–૦–૦
૪	બૃહત્ ક્ષેત્રસમાસ મોટી ટીકા સહિત	૩–૪–૦
૫	કર્પૂરપ્રકર મોટી ટીકા સહિત	૩–૪–૦
૬	હૈમ લઘુ પ્રક્રિયા વ્યાકરણ (આવૃત્તિ ૨ જી)	૧–૮–૦
૯	શ્રી વર્ધમાન દેશના પ્રાકૃત સસ્કૃત છાયા સાથે પ્રકાશ ૩ વિભાગ ૧ લો	૩–૦–૦
૭	શ્રી યોગશાસ્ત્ર આખો ગ્રથ–પ્રકાશ ૧૨	૩–૦–૦
૮	શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ મૂળ સસ્કૃત	૧–૮–૦
૧૦–૧૫	શ્રી ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરૂષ ચરિત્ર ભાષાતર વિભાગ ૪ પર્વ ૧૦	
૧૦	પર્વ ૧ લુ ૨ જુ આવૃત્તિ ૩ જી	૩–૪–૦
૧૧	પર્વ ૩–૪–૫–૬ ,, ૩ જી	૩–૪–૦
૧૨	પર્વ ૭ મુ ,, ૩ જી	૧–૮–૦
૧૩	પર્વ ૮–૯ ,, ૩ જી	૨–૮–૦
૧૪	પર્વ ૭–૮ ૯ ,, ૩ જી	૪–૦–૦
૧૫	પર્વ ૧૦ મુ ,, ૩ જી	૨–૮–૦
૧૬–૨૦	શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ ગ્રથ ભાષાતર ભાગ ૫	
૧૬	ભાગ ૧ લો (સ્થભ ૧ થી ૪) આવૃત્તિ ૨ જી	૨–૮–૦
૧૭	ભાગ ૨ જો (સ્થભ ૫ થી ૯) ,, ૨ જી	૨–૦–૦

૧૮ ભાગ ૩ જો (સ્થંભ ૧૦ થી ૧૪) " ૧ લી ૨-૦-૦
૧૯ ભાગ ૪ થો (સ્થંભ ૧૫ થી ૧૯) " ૨ જી ૨-૮-૦
૨૦ ભાગ ૫ મો (સ્થંભ ૨૦ થી ૨૪) " ૨ જી ૨-૮-૦
૨૧ શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્ય ભાષાંતર આવૃત્તિ ૨ જી ૨-૮-૦
૨૨ શ્રી ગૌતમકુલક બાલાવબોધ (અનેક કથાઓ) ૩-૪-૦
૨૩ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપંચ પીઠબંધનું ભાષાંતર ૦-૧૨-૦
૨૪ શ્રી અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ વિવેચન સાથે આવૃત્તિ ૩ જી ૨-૮-૦
૨૫ શ્રી વિજયચંદ્રકેવળીચરિત્ર ભાષાંતર આવૃત્તિ ૨ જી ૦-૬-૦
૨૬ પ્રતિક્રમણના હેતુ આવૃત્તિ ૨ જી ૦-૮-૦
૨૭ શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાનો જ્યુબીલી અંક ૦-૧૨-૦
૨૮ જ્ઞાન પંચમી આવૃત્તિ ૨ જી ૦-૮-૦
૨૯ તત્ત્વવાર્તા–લક્ષ્મી સરસ્વતી સંવાદ આવૃત્તિ ૨ જી ૦-૪-૦
૩૦ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર ભાગ ૧ લો (પ્રસ્તાવ ૧-૨-૩) ૩-૦-૦
૩૧ શ્રી ઉમમિતિ ભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર ભાગ ૨ જો (પ્રસ્તાવ ૪-૫) ૩-૦-૦
૩૨ શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથા ભાષાંતર ભાગ ૩ જો (પ્રસ્તાવ ૬-૭-૮) ૩-૮-૦
૩૩ શ્રી અધ્યાત્મસાર ભાષાંતર ૨-૦-૦
૩૪ શ્રી વસ્તુપાળ ચરિત્ર ભાષાંતર ૧-૮-૦
૩૫ શ્રી મલ્લીનાથ ચરિત્ર ભાષાંતર ૧-૮-૦
૩૬ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ ભાષાંતર ૧-૮-૦
૩૭ શ્રી ઉપદેશ કલ્પવલ્લી (મન્નહ જિણાણં આણં)ની ટીકાનું ભાષાંતર ૧-૮-૦
૩૮ શ્રી ભોજપ્રબંધ ભાષાંતર ૧-૮-૦
૩૯ શ્રી હિતશિક્ષાના રાસનું રહસ્ય ૧-૮-૦
૪૦ શ્રી જ્ઞાનસાર ભાષાંતર ૦-૮-૦

૪૧ વિનોદકારી કથા સંગ્રહ	૦ ૧૨ ૦
૪૨ શ્રી યુગાદિદેશના ભાષાંતર	૦-૮-૦
૪૩ શ્રી ભુવનભાનુ કેવળી ચરિત્ર ભાષાંતર(આવૃત્તિ ૨જી)	૦-૬-૦
૪૪ શ્રી પ્રિયંકર નૃપ ચરિત્ર ભાષાંતર (,,)	૦-૬-૦
૪૫ શ્રી ઉપદેશ સપ્તતિકા ભાષાંતર	૦-૬-૦
૪૬ ચોસઠ પ્રકારી પૂજા અર્થ તથા કથા અને વિસ્તૃત વ્યાખ્યા સહિત	૧-૮-૦
૪૭ શ્રી પર્વતિથિ વિગેરે સ્તવનાદિનો સંગ્રહ (આવૃત્તિ ૨ જી)	૧-૪-૦
૪૮ શ્રી ધમ્મિલ ચરિત્ર ભાષાંતર	૨-૦-૦
૪૯ શ્રી આનંદઘનજી કૃત ચોવીશી સાર્થ તથા વીશસ્થાનક સંબંધી સર્વ સંગ્રહ	૨-૮-૦
૫૦ શ્રી આનંદઘનજી કૃત ચોવીશી સાર્થ	૧-૦-૦
૫૧ શ્રી વીશસ્થાનક સંબંધી સર્વ સંગ્રહ	૧-૮-૦
૫૨ શ્રી જૈન સાહિત્ય સંબંધી લેખોનો સંગ્રહ	૦-૧૨ ૦
૫૩ શ્રી જયાનંદ કેવળી ચરિત્ર ભાષાંતર	૩-૦-૦
૫૪ પાંચ પ્રતિક્રમણ મૂળ ગુજરાતી મોટા ટાઈપ આવૃત્તિ ૫ મી	૦ ૧૦ ૦
૫૫ ,, ,, શાસ્ત્રી ટાઈપ આવૃત્તિ ૫ મી	૦-૮-૦
૫૬ બે પ્રતિક્રમણ મૂળ શાસ્ત્રી મોટા ટાઈપ આવૃત્તિ ૭ મી	૦-૪-૦
૫૭ ,, ,, ગુજરાતી ,, ૮ મી	૦-૪-૦
૫૮ સામાયિક ચૈત્યવંદન સૂત્રાર્થ ,, ,, ૮ મી	૦-૧-૦
૫૯ ચૈત્યવંદન ચોવીશી (ચાર ચોવીશી)	૦-૭-૦
૬૦ ,, (ત્રણ ચોવીશી) આવૃત્તિ ૬ ઠ્ઠી	૦-૬-૦
૬૧ પંચ કલ્યાણક તથા પંચ જ્ઞાનની પૂજા	૦-૧-૬
૬૨ સ્નાત્ર, સત્તર ભેદી તથા વીશ સ્થાનકની પૂજા	૦-૨-૦

૬૩ ધનપાળ પંચાશિકા મૂળ ટીકા અર્થ યુક્ત ૦-૪-૦
૬૪ પાંચ પદની અનાનુપૂર્વી ૦-૦-૬
૬૫ પાર્શ્વનાથનો વિવાહલો ૦-૧-૦
૬૬ જૈન ડીરેકટરી (ભાવનગરની) ૦-૨-૦
૬૭ શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો રાસ અર્થ યુક્ત (આવૃત્તિ ૨ જી) ૦-૧-૦
૬૮ મનુષ્ય ભવની દુર્લભતાના દશ દ્રષ્ટાંતો ૦-૧-૦
૬૯ નવાણું યાત્રાનો અનુભવ (આવૃત્તિ ૨ જી) ૦-૫-૦
૭૦ આઠ દ્રષ્ટિની સઝાય અર્થ યુક્ત ૦-૬-૦
૭૧ સંબોધ સત્તરી મૂળ તથા ભાષાંતર ૦-૩-૦
૭૨ અઢાર પાપસ્થાનક અને બાર ભાવનાની સઝાય
અર્થ સહિત (આવૃત્તિ ૨ જી) ૦-૮-૦
૭૩ ક્ષમાકુલકાદિ સંગ્રહ ૦-૩-૦
૭૪ શ્રી નવકાર મહાત્મ્ય તથા કુર્માપુત્ર ચરિત્ર ભાષાંતર ૦-૨-૦
૭૫ તત્ત્વામૃત ગ્રંથનું ભાષાંતર ૦-૨-૦
૭ રત્નાકર પચીશી અનુવાદ સાથે (આવૃત્તિ ૭ મી) ૦-૧-૦
૭૭ શ્રી શબ્દભેદ પ્રકાશ એકાક્ષરી કોષ ૦-૨-૦
૭૮ શ્રી ચારે દિશાના તીર્થોની તીર્થમાળ અર્થયુક્ત ૦-૪-૦
૭૯ માબાપોને ૦-૧-૦
૮૦ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાની લાઈબ્રેરીનું લીસ્ટ ૦-૮-૦
૮૧ ગુજરાતી દુહા સંગ્રહ ૦-૪-૦ ૮૫ જયવિજય કથા ૦-૩-૦
૮૨ કળાવતી કથા ૦-૩-૦ ૮૬ સરસ્વતી કથા ૦-૩-૦
૮૩ સુરપાળ કથા ૦-૩-૦ ૮૭ યશોધર ચરિત્ર ૦-૬-૦
૮૪ રતિસાર ચરિત્ર ૦-૩-૦ ૮૮ સુરસુંદરી ચરિત્ર ૦-૩-૦
૮૯ કરિયાવર (ઘણા વધારા સાથે) ૦-૮-૦
૯૦ નવપદની અનાનુપૂર્વી (ભણનારને ભેટ) સામટી લેનાર માટે ૦-૬-૦